

UNIWERSYTET POZNAŃSKI (1919-2019)

Uniwersytet Medyczny
im. Karola Marcinkowskiego
w Poznaniu
w latach 1950-2019

Historia i luminarze nauki

WYDAWNICTWO NAUKOWE UAM

100

UNIwersytet Poznański 1919•2019

UAM UMP UPP AWF

Uniwersytet Medyczny
im. Karola Marcinkowskiego
w Poznaniu
w latach 1950–2019

UNIwersytet Poznański (1919–2019)

Redaktor serii

Zbigniew Pilarczyk

Komitet Naukowy

Tadeusz Wallas (UAM), Michał Musielak (UMP),
Monika Kozłowska (UPP), Tomasz Jurek (AWF)

UNIwersYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU

Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1950–2019

Historia i luminarze nauki

pod redakcją
Michała Musielaka

POZNAŃ 2019

Recenzent: dr hab. Jaromir Jeszke, prof. UAM

© Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,
Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2019

Redaktor prowadzący serii: Ewa Dobosz

Projekt okładki i strony tytułowej: Ewa Wąsowska

Redakcja: Barbara Błażejczak
Projekt typograficzny: Elżbieta Rygielska
Łamanie komputerowe: Reginaldo Cammarano

ISBN 978-83-232-3456-2

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIWERSYTETU IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU
61-701 POZNAŃ, UL. ALEKSANDRA FREDRY 10

www.press.amu.edu.pl

Sekretariat: tel. 61 829 46 46, faks 61 829 46 47, e-mail: wyd nauk@amu.edu.pl

Dział Promocji i Sprzedaży: tel. 61 829 46 40, e-mail: press@amu.edu.pl

Wydanie I

DRUK I OPRAWA: VOLUMINA.PL DANIEL KRZANOWSKI, SZCZECIN, UL. KS. WITOLDA 7–9

Spis treści

Słowo wstępne (<i>Andrzej Tykarski</i>)	11
Wstęp (<i>Michał Musielak</i>)	13
Rozdział I. Tradycje akademickich studiów medycznych w Poznaniu (<i>Michał Musielak</i>)	21
A. Rola Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz wpływ prof. Heliodora Świącickiego na rozwój naukowy polskiego środowiska medycznego w Wielkopolsce przed I wojną światową	21
B. Powstanie Uniwersytetu Poznańskiego i utworzenie studiów farmaceutycznych oraz kierunku lekarskiego	26
C. Rozwój Wydziału Lekarskiego oraz Studium Farmaceutycznego w latach 1920–1939	38
D. Kadra i studenci Wydziału Lekarskiego oraz Studium Farmaceutycznego w okresie II wojny światowej	53
E. Odrodzenie się Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego i jego rozwój w latach 1945–1949 oraz utworzenie Wydziału Farmaceutycznego w 1947 r.	61
Rozdział II. Geneza i powstanie Akademii Medycznej w Poznaniu oraz jej rozwój w latach 1950–1956 (<i>Michał Musielak</i>)	73
A. Przyczyny wydzielenia Akademii Lekarskiej z Uniwersytetu Poznańskiego w 1950 r. oraz misja nowo utworzonej Akademii Medycznej w Poznaniu ...	73
B. Stan organizacyjno-materiałny oraz sytuacja kadrowa Akademii Medycznej w Poznaniu – bilans otwarcia i rozwój do 1956 r.	78
1. Stan bazy dydaktyczno-klinicznej oraz administracyjno-bytowej w latach 1950–1956	78
2. Władze Uczelni w latach 1950–1956	85
3. Wydział Lekarski w latach 1950–1956 – struktura organizacyjna i kadrowa	96
4. Stan organizacyjny Wydziału Farmaceutycznego w latach 1950–1956 ...	103
5. Utworzenie Biblioteki Głównej	110

C. Potencjał naukowy i dydaktyczny Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1950–1956	111
1. Potencjał naukowy	111
2. Proces dydaktyczny	118
3. Środowisko studenckie	123
D. Akademia Medyczna w Poznaniu w przestrzeni społecznej w latach 1950–1956	128
1. Środowisko Akademii Medycznej w Poznaniu w obliczu stalinizmu	128
2. Działalność poznańskiej Akademii Medycznej na rzecz miasta i regionu	133

Rozdział III. Akademia Medyczna w Poznaniu w latach 1956–1980

<i>(Krzysztof Prętki)</i>	137
A. Struktura Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1956–1980	137
1. Ustawa z 10 IX 1956 r. o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym i o pracowników nauki	137
2. Władze Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1956–1980	141
3. Rezygnacje ze stanowiska rektora Akademii Medycznej w Poznaniu przez prof. dr. Antoniego Horsta i prof. dr. hab. Wiktora Dege	148
4. Struktura Akademii Medycznej w Poznaniu od 1956 do czasu utworzenia instytutów w 1969 r.	152
5. Struktura Akademii Medycznej w Poznaniu po utworzeniu instytutów w 1969 r.	162
B. Rozwój bazy naukowo-dydaktycznej Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1956–1980	175
C. Potencjał naukowo-dydaktyczny Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1956–1980	191
D. Działalność partyjna, związkowa i młodzieżowa w Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1956–1980	215

Rozdział IV. Akademia Medyczna w Poznaniu w latach 1981–1989

<i>(Piotr Kordel)</i>	219
A. Akademia Medyczna w Poznaniu a stan wojenny	219
B. Akademia Medyczna w Poznaniu po zmianach w prawie o szkolnictwie wyższym w 1982 r.	226
1. Struktura organizacyjna Akademii Medycznej w Poznaniu	229
2. Wybory organów Akademii Medycznej w Poznaniu (1984 i 1987 r.)	241
3. Organizacje studenckie	247
C. Rozwój bazy naukowo-dydaktycznej w latach 1981–1989	251
D. Potencjał naukowy i dydaktyczny Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1981–1989	254
E. Karol Marcinkowski patronem Akademii Medycznej w Poznaniu	263

Rozdział V. Akademia Medyczna im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w dobie wyzwań i zmagañ 1989–2006

<i>(Henryk Lisiak)</i>	267
A. Akademia Medyczna im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w okresie przemian gospodarczo-ustrojowych. Kryzysowe lata dziewięćdziesiąte	267
B. Pod znakiem tworzenia	273
1. Wydział Lekarski II	273
2. Wydział Nauk o Zdrowiu	278
3. Oddział Kształcenia w Języku Angielskim	282
4. Fundacja Akademii Medycznej	288
5. W kierunku katedr. Akademia bez instytutów	290
C. Rozwój działalności dydaktycznej i naukowej oraz infrastruktury	292
1. Rozwój działalności dydaktycznej	292
2. Rozwój działalności naukowej	301
3. Rozwój infrastruktury	314
4. Współpraca międzynarodowa	322
5. Biblioteka Główna	329
6. Studium Języków Obcych	334
7. Wydawnictwo Naukowe	337
8. Studium Wychowania Fizycznego i Sportu	339
9. Środowisko studenckie	342
D. Poznańska Akademia Medyczna w przestrzeni społecznej	352

Rozdział VI. Utworzenie Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu i rozwój Uczelni w latach 2007–2019

<i>(Michał Musielak)</i>	361
A. Utworzenie Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w 2007 r. oraz misja Uczelni	361
B. Rozwój struktury organizacyjno-kadrowej oraz klinicznej Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 2007–2019	363
1. Władze oraz główne kierunki rozwoju Uczelni w latach 2007–2019	363
2. Struktura organizacyjno-kadrowa oraz kliniczna Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 2007–2019	368
C. Rozwój nauki i infrastruktury Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 2007–2019	377
D. Studenci Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 2007–2019	395
E. Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w otoczeniu społecznym i w przestrzeni publicznej	402

Rozdział VII. Luminarze nauki Akademii Medycznej oraz Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1950–2018	409
Profesor Franciszek Adamanis (1900–1962) (<i>Marianna Zajac, Anna Jelińska</i>)	409
Profesor Henryk Bręborowicz (1909–1973) (<i>Ewa Baum</i>)	418
Profesor Józef Chmiel (1924–1984) (<i>Wanda Baer-Dubowska</i>)	424
Profesor Maria Chmielowa (1929–1991) (<i>Jacek Wysocki</i>)	427
Profesor Edmund Jan Chrościelewski (1914–1998) (<i>Czesław Żaba, Zygmunt Przybylski, Marian Stochaj, Roman Wachowiak</i>)	433
Profesor Wiktor Marian Dega (1896–1995) (<i>Andrzej Nowakowski</i>)	438
Profesor Roman Drews (1908–1977) (<i>Grzegorz Gertig</i>)	443
Profesor Lech Działoszyński (1912–2014) (<i>Marian Krawczyński</i>)	452
Profesor Czesław Gerwel (1909–1974) (<i>Edward Hadaś</i>)	456
Profesor Witold Włodzimierz Głowacki (1909–2001) (<i>Anita Magowska</i>)	460
Profesor Roman Tadeusz Góral (1925–1989) (<i>Ryszard Marciniak</i>)	465
Profesor Antoni Bonifacy Horst (1915–2003) (<i>Krzysztof Wiktorowicz</i>)	470
Profesor Karol Gustaw Jonscher (1889–1955) (<i>Anna Poniedziałek, Łucja Stasik</i>)	484
Profesor Witold Jurczyk (1931–2016) (<i>Anna Kluzik, Krzysztof Kusza</i>)	492
Profesor Tadeusz Stefan Kurkiewicz (1885–1962) (<i>Ewa Sumelka</i>)	500
Profesor Leon Lakner (1884–1962) (<i>Jerzy Sokalski</i>)	507
Profesor Rufina Stella Ludwiczak (1906–2001) (<i>Lucjusz Zaprutko</i>)	510
Profesor Witold Michałkiewicz (1914–1998) (<i>Wiesław Markwitz</i>)	517

Profesor Tadeusz Pisarski (1927–2010) (<i>Piotr Jasiński</i>)	522
Profesor Adam Piskorz (1915–1997) (<i>Stanisław Zapalski</i>)	527
Profesor Jan Roguski (1900–1971) (<i>Marek Ruchała, Stanisław Czekalski</i>)	531
Docent Marcin Sarnowski (1927–1981) (<i>Małgorzata Posłuszna-Lamperska, Mirosława Cyllowska-Nowak, Krystyna Jaracz</i>)	536
Profesor Rudolf Willi Sarrazin (1906–1974) (<i>Ryszard Koczorowski</i>)	542
Profesor Ludwik Skubiszewski (1886–1957) (<i>Anna Poniedziałek, Lucja Stasik</i>)	546
Profesor Olech Szczepski (1914–1980) (<i>Jacek Wysocki, Piotr Suda</i>)	553
Profesor Maria Szmytówna (1903–1986) (<i>Barbara Ćwiertnia, Jan Matysiak, Zenon J. Kokot</i>)	559
Doktor Krzysztof Trzciński, pseudonim Komeda (1931–1969) (<i>Andrzej Obrębowski</i>)	563
Profesor Witold Woźniak (1934–2016) (<i>Małgorzata Bruska</i>)	565
Profesor Jerzy Wójtowicz (1932–1987) (<i>Małgorzata Pyda, Stanisław Wójtowicz</i>)	569
Profesor Aleksander Zakrzewski (1909–1985) (<i>Andrzej Obrębowski</i>)	575
Bibliografia	581
1. Źródła archiwalne	581
2. Kroniki i biuletyny uczelniane	582
3. Opracowania zwarte i pamiętniki	582
4. Piśmiennictwo odnoszące się do biogramów luminarzy AM/UMP	590
Indeks osób	593
Wykaz skrótów	613
Spis ilustracji	617
Poznan University of Medical Sciences, 1950–2019. History and the Luminaries of Science (Summary)	631

Słowo wstępne

Szanowni Państwo,

fakt, iż w 2019 r. upływa 100 lat od powołania do życia Uniwersytetu Poznańskiego, stał się znakomitą okazją do spojrzenia wstecz i dokonania swego rodzaju bilansu rozwoju i osiągnięć Akademii Medycznej i Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1950–2019. Jak wiadomo, poznańska Uczelnia Medyczna wywodzi się bezpośrednio z Wydziału Lekarskiego i Wydziału Farmaceutycznego Uniwersytetu Poznańskiego i mimo arbitralnej decyzji władz komunistycznych w 1950 r. o wydzieleniu tych fakultetów z Almae Matris Posnaniensis pamięć o związkach akademickiej medycyny i farmacji ze środowiskiem uniwersyteckim nigdy nie wygasła. Więzy z utworzoną w Poznaniu w 1919 r. Wszechnicą Piastowską są tym bardziej ścisłe, że pierwszym rektorem Uczelni został lekarz – prof. Heliodor Święcicki. Dzięki staraniom i zabiegom tego wybitnego ginekologa i położnika utworzono w listopadzie 1919 Studium Farmaceutyczne, zaś 24 VII 1920 r. powołano do życia Wydział Lekarski. Jeszcze w okresie międzywojennym akademicka medycyna i farmacja osiągnęły bardzo wysoki poziom, stając się wizytówkami Uniwersytetu Poznańskiego.

Także powojenne dzieje naszej Uczelni, najpierw jako Akademii Medycznej, charakteryzują się wieloma sukcesami na polach: naukowym, dydaktycznym oraz klinicznym. Dzięki tym osiągnięciom Akademia Medyczna im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu przyjęła 27 II 2007 r. nazwę: Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego, stając się tym samym pierwszą w Polsce uczelnią medyczną o statusie uniwersyteckim.

W roku jubileuszu 100-lecia Uniwersytetu Poznańskiego środowisko akademickie Uniwersytetu Medycznego włączyło się w przygotowania do obchodów tej doniosłej rocznicy. Jednym z przejawów tej celebracji jest przedkładana Państwu publikacja, przygotowana przez zespół autorów pod kierunkiem prof. Michała Musielaka, prorektora Uniwersytetu Medycznego do spraw organizacji, promocji i współpracy z regionem. Lektura niniejszego tomu skłania mnie do osobistej refleksji. Otóż zapoznając się z historią Uczelni, ukazaną interesująco

w niniejszej publikacji, nasunęła mi się myśl, jak wiele zawdzięczamy naszym poprzednikom – rektorom i dziekanom. Podejmowane przez nich decyzje wpływają bowiem istotnie na dzisiejszą sytuację Uczelni, a dotyczy to pojawienia się zarówno możliwości rozbudowy kampusu Uniwersytetu, jak i szans urzeczywistnienia po latach dotąd niezrealizowanych planów, a nawet spełnienia marzeń, jakie mieli. Taka sytuacja uwidocznia się w przypadku rozpoczętej właśnie budowy Collegium Pharmaceuticum, którego idea pojawiła się już w 1947, a następnie powróciła w 1950 r., po utworzeniu Akademii Medycznej. Przez lata nie zdolano tego postulatu zrealizować, dopiero w 100-lecie utworzenia Uniwersytetu Poznańskiego spełnienie tego marzenia farmaceutów stało się możliwe.

Życząc Państwu interesującej lektury, jestem przekonany, że rekomendowana monografia Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu ciekawie pokazuje nie tylko historyczny, niekiedy skomplikowany rozwój Uczelni, od jej utworzenia w 1950 r. do dziś dnia, ale również oddaje różnorodność i bogactwo ludzi – profesorów i studentów – którzy na niej pracowali i studiowali w przeszłości i którzy obecnie pracują tu i studiują. W tym kontekście za cenną część książki uważam ostatni, biograficzny rozdział, w którym zarysowano zasługi i osiągnięcia 30 najbardziej wybitnych osobowości, luminarzy naszej Uczelni – to oni swoimi osiągnięciami istotnie wpłynęli na jej rozwój naukowy, organizacyjny i wizerunkowy.

Prof. dr hab. Andrzej Tykarski
Rektor Uniwersytetu Medycznego
im. Karola Marcinkowskiego
w Poznaniu

Wstęp

Ojcowie założyciele Uniwersytetu Poznańskiego, na czele z prof. Heliodorem Święcickim, od początku zakładali, że oprócz klasycznych wydziałów – filozoficznego, prawnego, przyrodniczego czy teologicznego – powinien być także w mieście nad Wartą wydział lekarski. Jednak dopiero w 1920 udało się utworzyć Wydział Lekarski, zaś wcześniej, bo w 1919 r., zorganizowano w ramach Wydziału Filozoficznego Studium Farmaceutyczne, które stało się później podstawą do powołania osobnego Wydziału Farmaceutycznego. Stuletnia historia tych dwóch fakultetów jest niezwykle ciekawa i pouczająca. Z jednej bowiem strony pokazuje, jak niemal od zera można zbudować zajmujący czołowe miejsce w Polsce ośrodek naukowo-dydaktyczny w zakresie nauk medycznych, nauk farmaceutycznych i nauk o zdrowiu, z drugiej strony uczy, że mimo niesprzyjających niekiedy warunków politycznych i ekonomicznych społeczność akademicka potrafi rozwijać Uczelnię, a także świadczyć wysokiej jakości opiekę medyczną nad pacjentami. Nawet wyjście w 1950 r. medyków i farmaceutów z Uniwersytetu Poznańskiego (UP), w wyniku decyzji polityczno-ideologicznej władz komunistycznych, nie zahamowało ich aktywności badawczej i dydaktycznej w ramach odrębnej uczelni, jaką stała się Akademia Medyczna (AM) w Poznaniu.

Przedkładana książka ma układ chronologiczno-rzeczowy, a jej celem jest ukazanie rozwoju i funkcjonowania Akademii Medycznej i Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego (UMP) w Poznaniu w latach 1950–2019. Owe 68 lat istnienia Uczelni Medycznej w grodzie Przemysła dzieli się na kilka etapów, rozdzielonych ważnymi cezurami z najnowszej historii Polski. Korespondują z nimi daty chronologiczne poszczególnych rozdziałów. A więc wychodząc od utworzenia Akademii Medycznej w 1950, analizujemy funkcjonowanie Uczelni w czasach stalinowskich, do października 1956 (*Rozdział II*), dalej omawiamy rozwój Uczelni od tzw. odwilży popaździernikowej, przez lata siedemdziesiąte i osiemdziesiąte, do powstania Solidarności w 1980 (*Rozdział III*), następnie ukazujemy działalność AM w dekadzie schyłku Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (PRL), od 1981 do 1989 (*Rozdział IV*), wreszcie opisujemy rozwój i funkcyjono-

wanie poznańskiej Uczelni Medycznej od uzyskania niepodległości, poprzez Polskę w 1989, do teraźniejszości, przy czym ten ostatni okres rozdziela cezura 2007 r. (*Rozdział V*), kiedy w związku z utworzeniem Uniwersytetu Medycznego otworzył się nowy etap w dziejach poznańskiej medycyny akademickiej (*Rozdział VI*). Wyjątkiem od tak przyjętej struktury są rozdziały pierwszy oraz ostatni. W *Rozdziale I* nakreślono tradycje akademickich studiów medycznych w Poznaniu, poczynając od utworzenia w XIX w. Wydziału Lekarskiego w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk, przez funkcjonowanie Wydziału Lekarskiego i Oddziału Farmaceutycznego w okresie międzywojennym i w latach II wojny światowej, do czasu powojennego, który zamyka decyzja z 1949 r. o wyodrębnieniu uczelni medycznych ze struktur uniwersyteckich. Autorzy uznali, że aby w pełni zrozumieć pozycję, jaką osiągnął dzisiaj Uniwersytet Medyczny, należy pokazać jego rozwój w kontekście całej tradycji kształtowania się medycyny akademickiej w Poznaniu. Z kolei *Rozdział VII* jest pokłosiem decyzji Komitetu Redakcyjnego serii poświęconej historii Uniwersytetu Poznańskiego, by tomy dotyczące poszczególnych uczelni wzbogacić o biogramy wybitnych osobowości, które szczególnie wpłynęły na rozwój naukowy i organizacyjny opisywanych szkół wyższych. Sylwetki luminarzy nauki poznańskiej Akademii i Uniwersytetu Medycznego zostały wybrane w wyniku dyskusji, w której uczestniczyli przedstawiciele władz dziekańskich poszczególnych wydziałów UMP. O napisanie syntetycznych biogramów wyróżniających się osobowości naszej Uczelni poproszono autorów, którzy albo znali swoich bohaterów, albo już wcześniej pisali na temat ich zasług i dorobku.

Przedkładana monografia historii Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu w latach 1950–2019 jest pracą zespołową, dziełem wielu autorów, co siłą rzeczy wpłynęło na styl i charakter narracji, a także niekiedy sposób patrzenia na dzieje UMP. Dostrzec to można zarówno w języku opisu, jak i w umiejętności selekcji faktów, co wiąże się z doświadczeniem badawczym, ale także indywidualnością naukową. Główne rozdziały zostały napisane przez czterech badaczy z Katedry Nauk Społecznych i Humanistycznych UMP: dr. Piotra Kordela, dr. hab. Henryka Lisiaka, dr. Krzysztofa Prętkiego oraz niżej podpisanego. Należy zaznaczyć, że autorzy nie po raz pierwszy zajmowali się problematyką historii świata akademickiego. Rolą więc redaktora było wspomniane różnice nieco niwelować, z jednej strony poprzez przyjęty wcześniej w trakcie dyskusji wspólny schemat struktury opisu, z drugiej – poprzez inspirowanie do przeprowadzenia dodatkowych badań źródłowych, pozwalających wyjaśnić wątpliwe kwestie.

Z perspektywy właściwie roku, od momentu gdy zapadła decyzja o spisaniu dziejów Uniwersytetu Poznańskiego i uczelni zeń się wywodzących, należy stwierdzić, iż zadanie to okazało się niezwykle trudne. Problemem był bowiem deficyt badań i studiów szczegółowych nad funkcjonowaniem Uczelni w niektórych momentach jej dziejów, a także krótki czas, jaki mieli autorzy na realizację

tego ciekawego projektu. Należy przy tym pamiętać, że rolą historyków jest nie tylko rzetelne, dokonane na podstawie zgromadzonych źródeł i dokumentów, przedstawienie faktów, ale także ich zinterpretowanie i ujęcie w formie spójnej oraz logicznej narracji. Zadaniem autorów było więc zarysowanie zdarzeń i przypomnienie faktów z przeszłości poznańskiej medycyny akademickiej, a także ukazanie ich szerszych uwarunkowań społeczno-politycznych, naukowych oraz kulturowych, które szczególnie w okresach przełomów miały decydujące znaczenie dla historii Uczelni.

Mimo niezbyt dużej liczby syntetycznych, całościowych opracowań na temat dziejów AM i UMP na uwagę zasługuje przede wszystkim pozycja pt. *Dzieje Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego (1919–1989)*, pod redakcją Jana Hasika, wydana w 1989 r. z okazji 70-lecia akademickiego szkolnictwa medycznego w Poznaniu¹. Autorzy tej książki, opartej na literaturze źródłowej, a także relacjach świadków, patrzą na historię akademickiego szkolnictwa medycznego w Poznaniu przez pryzmat rozwoju Wydziału Lekarskiego, Wydziału Farmaceutycznego i Wydziału Pielęgniarskiego. W tym samym jubileuszowym roku wydano numer specjalny „Biuletynu Informacyjnego” Uczelni, w którym ukazano sylwetki ojców założycieli Wydziału Lekarskiego i Studium Farmaceutycznego, a także syntetycznie opisano – piórem Romana K. Meissnera – dzieje „akademickiego szkolenia medycznego w Poznaniu” w latach 1919–1989². W podobnej, choć rozszerzonej konwencji opublikowano *Księgę pamiątkową* na 80-lecie Wydziału Lekarskiego w Poznaniu, w której oprócz zwięzłego rysu historii fakultetu medycznego, biogramów rektorów AM oraz dziekanów wydziałów lekarskich zamieszczono wspomnienia sześciu znakomitych profesorów medycyny. Zaletą wyżej wymienionych publikacji jest niewątpliwie ujęcie w opisie rozwoju AM wielu faktów, z kolei mankamentem – brak wykorzystania nowych źródeł oraz opracowań, jakie pojawiły się w końcu lat osiemdziesiątych, szczególnie tych prac, które ukazywały na nowo meandry polityki władz PRL wobec szkolnictwa wyższego. Podobną wagę merytoryczną mają inne wydawnictwa jubileuszowe, przede wszystkim *W 50-lecie rozwoju nauk medycznych w Poznaniu 1920–1970* (1969)³ oraz *25 lat Akademii Medycznej w Poznaniu 1950–1975* (1974)⁴. Znaczenie tych ostatnich publikacji jest o tyle interesujące z perspektywy współczesnej, iż autorzy poszczególnych rozdziałów, najczęściej profesorowie AM, w istocie pisali o zdarzeniach, których byli świadkami, a niekiedy kreatorami, nawet w okresie Polski międzywojennej.

¹ *Dzieje Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego (1919–1989)*, red. J. Hasik, Poznań 1989.

² „Biuletyn Informacyjny” R. XIV, nr 2/41, 1989, Numer specjalny, s. 9–38, 47–79.

³ *W 50-lecie rozwoju nauk medycznych w Poznaniu 1920–1970*, red. M. Stański, Poznań 1969.

⁴ *25 lat Akademii Medycznej w Poznaniu 1950–1975*, red. R. Góral, Poznań 1974.

Ważnym źródłem dla opisu funkcjonowania poszczególnych wydziałów, instytutów, szpitali klinicznych, a także katedr i zakładów są opracowania, które w ostatnich latach ukazały się przy okazji obchodzonych jubileuszy bądź są rezultatem planowych badań historycznych. W tej pierwszej kategorii należy umieścić wydawnictwa poświęcone przeszłości Wydziału Farmaceutycznego⁵. Także pozostałe wydziały – Wydział Nauk o Zdrowiu⁶, Wydział Lekarski II⁷ czy Wydział Lekarski I⁸ – zdobyły się w ostatnich latach na wydanie ksiąg pamiątkowych, w których zarysy historii poszczególnych wydziałów są zwykle tekstami wprowadzającymi. Rozdziały na temat katedr czy klinik, wchodzących w skład danego wydziału, są zwykle autorstwa kierowników, a więc i historia tych jednostek jest pokazana z perspektywy dość subiektywnej. Interesującego materiału do badań nad historią Uczelni dostarczają również okolicznościowe opracowania poświęcone dziejom szpitali klinicznych⁹, towarzystw lekarskich¹⁰, a nawet niektórych katedr¹¹; także Biblioteka Główna¹², Studium Wychowania Fizycznego¹³, wreszcie gmach Collegium Anatomicum były przedmiotem analizy historycznej, co zaowocowało

⁵ A. Magowska, *Poznańskie studia farmaceutyczne 1919–2002. Grono nauczające, absolwenci*, Poznań 2003; *Jubileusz 90-lecia Wydziału Farmaceutycznego Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Postęp w ocenie jakości substancji i produktów leczniczych*, red. E. Grześkowiak, A. Jelińska, M. Zając, Poznań 2010.

⁶ *Wydział Nauk o Zdrowiu Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1975–2005*, red. M. Musielak i T. Opala, Poznań 2005; *Rozwój i osiągnięcia Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w latach 2005–2010*, red. M. Musielak i W. Samborski, Poznań 2010; *Wydział Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1975–2015. Czterdzieści lat w służbie uniwersyteckich nauk medycznych*, red. M. Musielak i W. Samborski, Poznań 2015.

⁷ *Album 20-lecia Wydziału Lekarskiego II Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Dwadzieścia lat w służbie uniwersyteckiej medycyny, nauki i dydaktyki 1992–2012*, red. A. Tykarski, B. Miśkowiak i M. Musielak, Poznań 2012; *25 lat Wydziału Lekarskiego II Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. W stulecie uniwersyteckiego medycznego kształcenia w Poznaniu*, red. B. Miśkowiak, Z. Krasinski i R. Ochotny, Poznań 2017.

⁸ *Księga pamiątkowa w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego w Poznaniu. Studia i materiały*, red. R.K. Meissner, Poznań 2001; *90 lat studiów lekarskich w Poznaniu. Ludzie, czas, miejsca*, red. A. Magowska, Poznań 2010.

⁹ Na przykład: *Ginekologiczno-Położniczy Szpital Kliniczny przy ul. Polnej w Poznaniu 1901–2011. Tradycja i nowoczesność, 110 lat w służbie społeczeństwa*, red. P. Jasiński i T. Opala, Poznań 2011; *100 lat Szpitala Klinicznego im. Heliodora Święcickiego Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu*, red. R. Meissner, Poznań 2011.

¹⁰ Na przykład: *Dzieje naukowych towarzystw medycznych w Poznaniu w latach 1832–1983. Studia i materiały*, red. J. Hasik, R. Meissner, B. Wolnikowa, Poznań 1985; *Księga pamiątkowa w 85-lecie ortopedii poznańskiej 1913–1998*, red. M. Wierusz-Kozłowska, Poznań 1998.

¹¹ Na przykład: M. Maruszewska, *75-lecie Katedry i Zakładu Bromatologii w Poznaniu (1920–1995)*, Poznań 1996.

¹² *60-lecie Biblioteki Głównej 1952–2012*, red. A. Piotrowicz, Poznań 2012.

¹³ A. Deckert, *Studium Wychowania Fizycznego i Sportu Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1919–2007. Działalność dydaktyczna, naukowa oraz rekreacja i sport akademicki studentów i pracowników*, Poznań 2016.

ciekawymi publikacjami¹⁴. Osobne miejsce w dotychczasowej historiografii AM i UMP zajmują teksty biograficzne, poświęcone najwybitniejszym profesorom Uczelni¹⁵, a także opracowania na podstawie wnikliwej kwerendy archiwalnej. Do tej ostatniej kategorii należy niewątpliwie zaliczyć monografię poświęconę Poznańskiej Szkole Pediatrii oraz Instytutowi Pediatrii w latach 1969–2003¹⁶.

Przegląd stanu badań nad dziejami AM i UMP prowadzi do wniosku, że historiografia Uczelni ma jeszcze sporo luk. Biorąc to pod uwagę, autorzy niniejszej monografii często odwoływali się do dokumentów archiwalnych. Podstawowym materiałem, szczególnie dla historii AM przed 1981 r., są bezsprzecznie protokoły posiedzeń Senatu oraz obrad Wydziału Lekarskiego i Wydziału Farmaceutycznego, zdeponowane w Archiwum UMP. Dokumenty te pozwalają zrekonstruować działalność organizacyjną oraz dydaktyczno-naukową poszczególnych katedr i zakładów, a także politykę personalną na wydziałach. Podobnie protokoły obrad Senatu AM umożliwiają ukazanie koncepcji i kierunków rozwoju Uczelni w okresie PRL, a także po 1989 r.

Uzupełniającego materiału dostarczają archiwalia Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR), tak Komitetu Uczelnianego, jak i Wydziału Nauki Komitetu Wojewódzkiego, przechowywane w Archiwum Państwowym w Poznaniu. Wykorzystane dokumenty partyjne pozwalają niekiedy wyjaśnić motywy zaskakujących decyzji w sferze polityki kadrowo-organizacyjnej, a nawet dydaktycznej, podejmowanych przez władze Uczelni. Podobne znaczenie mają materiały inwigilacyjne Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego i Urzędu Spraw Wewnętrznych w Poznaniu, które częściowo wykorzystano. Przegląd niektórych teczek pod hasłem: Akademia Medyczna w Poznaniu, będących w zasobach Instytutu Pamięci Narodowej, Oddział w Poznaniu, pokazuje, że zgromadzone materiały dotyczą w szczególności działalności opozycyjnej Niezależnego Związku Zawodowego Solidarność oraz Niezależnego Zrzeszenia Studentów na poznańskiej AM w latach 1981–1990.

Dla ukazania historii Wydziału Lekarskiego w okresie międzywojennym, a także po II wojnie światowej ważne były materiały przechowywane w Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; opisując fakty z tego okresu, wykorzystano także akta wybitnych profesorów, przede wszystkim Heliodora Świącickiego i Adama Wrzosa, zdeponowane z kolei w Archiwum Polskiej Akademii Nauk, Oddział w Poznaniu.

¹⁴ Na przykład: *Collegium Anatomicum w Poznaniu – o historii, sztuce i nauce*, red. M. Zabel i E. Sumelka, Poznań 2015.

¹⁵ Na przykład: *Szkie do portretów przedstawicieli medycyny poznańskiej 1945–1985*, red. J. Hasik i R.K. Meissner, Poznań 1991.

¹⁶ H. Siciński, *Poznańska Szkoła Pediatrii 1922–2012*, Poznań 2012; M. Krawczyński, *Instytut Pediatrii Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu 1969–2003. Fakty – Ludzie – Refleksje*, Poznań 2014.

Ważnym wreszcie źródłem, szczególnie dla lat międzywojennych i powojennych, pomocnym w zarysowaniu rozwoju Wydziału Lekarskiego i Wydziału Farmaceutycznego okazały się poszczególne tomy *Kroniki Uniwersytetu Poznańskiego za lata akademickie 1923/1924–1937/1938* oraz *za lata 1945–1954/1955*. Z kolei dla początków historii AM taką wagę miała *Kronika Akademii Medycznej w Poznaniu od 1 stycznia 1950 r. do 30 września 1957 r.* Informacje i dane zawarte w kronikach pozwalają szczegółowo odtworzyć strukturę wydziałów, a także stan personalny katedr i zakładów, główne kierunki prowadzonych badań czy zachodzące reorganizacje na przestrzeni lat. Po 1956 r. taką funkcję częściowo spełniają składy osobowe AM, biuletyny informacyjne czy gazety uczelniane. Szczególnie dla historii ostatnich czterech dekad nieocenionym źródłem na temat życia Uczelni okazały się: „Biuletyn Informacyjny”, „AM na bieżąco”, „Fakty AM” oraz „Fakty UMP”.

Obok materiałów archiwalnych i sprawozdawczych autorzy poszczególnych rozdziałów sięgali do wcale niemałej liczby wspomnień pracowników AM, a także wywiadów ze świadkami opisywanych wydarzeń. Tę ostatnią metodę zastosował autor opisujący lata 1989–2006. Dzięki niej mógł on głębiej naszkicować tło opisywanych wydarzeń. W sumie źródła te okazały się niezwykle cenne, chociaż niekiedy w ocenach subiektywne czy osobiste, ale oddające klimat minionych czasów, a także atmosferę życia codziennego studentów i profesorów. Wykaz wspomnień i pamiątek znajduje się w *Bibliografii*, niemniej zdaniem autorów szczególnie ciekawe światło na życie Uczelni w latach 1950–1989 rzucają wspomnienia i refleksje profesorów: Wiktora Degi¹⁷, Jadwigi Koczocik-Przedpelskiej¹⁸, Antoniego Horsta¹⁹, Wandy Kocięckiej²⁰ czy Zygmunta Szmei²¹. Z kolei cennych informacji na temat sytuacji na Wydziale Farmaceutycznym po II wojnie światowej dostarczają wspomnienia dziekanów, profesorów i absolwentów farmacji i analityki²². Dla niżej podpisanego „odkryciem” były natomiast wspomnienia dr. Wiesława Kukli²³, neurochirurga, oraz dr. Jana Barańczaka²⁴, dyrektora administracyjnego AM w latach 1951–1953, którzy podejmują tematykę słabo uchwytną w źródłach. W sumie analiza zgromadzonej dokumentacji archiwalnej

¹⁷ Wiktor Dega znany i nieznan, oprac. I. Stasiewicz-Jasiukowa, Poznań 2000.

¹⁸ J. Koczocik-Przedpelska, *Marzenia i spełnienia*, Poznań 2000.

¹⁹ A. Horst, *Wspomnienia i refleksje*, Poznań 1995.

²⁰ W. Kocięcka, *Medycyna, nauka i czas nadchodzącej wolności. Dokument i kalendarium 1954–2000*, Poznań 2016.

²¹ Z. Szmeja, *Medycyna moja miłości 1946–2011*, Poznań 2012.

²² 85-lecie studiów w zakresie farmacji i 25-lecie studiów w zakresie analityki medycznej w Poznaniu. *Księga pamiątkowa*, t. 1 i 2, red. A. Magowska, Poznań 2005, 2006.

²³ W. Kukla, *Z dziejów poznańskiej neurochirurgii w latach 1952–1997*, Poznań 1998.

²⁴ Dr Jan Barańczak (1915–2000) pozostawił kilkudziesięciostronicowe wspomnienia, z których do tej pory opublikowano fragment, zob. J. Barańczak, *Wspomnienia z wczesnej młodości*, „Śremski Notatnik Historyczny” nr 21, 2018, s. 56–63.

i pamiętnikarskiej z jednej strony pozwoliła na zarysowanie najważniejszych spośród podejmowanych w latach 1950–2018 przez władze Uczelni działań, ukazanie ich przyczyn i skutków, z drugiej – postawiła przed historykami UMP nowe pytania badawcze, na które odpowiedź wymaga dalszej kwerendy innych zespołów archiwalnych, a także bardziej pogłębianych analiz. Przykładowo takim pytaniem jest dzisiaj pytanie o rolę i udział poszczególnych rektorów AM i UMP w zabiegach o pozyskiwanie znajdujących się między ulicami Przybyszewskiego, Bukowską i Marcelesińską terenów, na których obecnie rozwija się kampus Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu.

Na zakończenie uwag wstępnych niech mi będzie wolno serdecznie podziękować za udział w pisaniu dziejów UMP wszystkim współautorom, zarówno twórcom zasadniczych rozdziałów, ukazujących historię Akademii Medycznej i Uniwersytetu Medycznego, jak i autorom biogramów wybitnych osobistości naszej Uczelni. Bez zaangażowania się Kolegów z Katedry Nauk Społecznych i Humanistycznych, ich fachowego i merytorycznego podejścia, ukończenie tej monografii w tak krótkim czasie nie byłoby możliwe. Także włączenie się pozostałych autorów do projektu napisania – według schematu zaproponowanego przez prof. Tomasza Schramma z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza – biogramów luminarzy nauki AM i UMP przeszło najśmielsze oczekiwania redaktora. Entuzjazm Państwa podzielał inspirująco, narodziła się bowiem idea, by powrócić w niedalekiej przyszłości do wydania publikacji poświęconej zarówno wybitnym osobowościom, jak i szkołom naukowym, funkcjonującym na Akademii Medycznej i Uniwersytecie Medycznym w Poznaniu.

Podziękowania należą się również kilku innym osobom. Przede wszystkim bardzo dziękuję Pani mgr Ewie Sumelce za pomoc w dobraniu ciekawych fotografii, które wizualnie wzbogaciły książkę, zwłaszcza za użyczenie zdjęć z własnego, pieczołowicie gromadzonego przez lata zbioru. Dziękuję też Panu prof. Marianowi Krawczyńskiemu za udostępnienie zdjęć ilustrujących życie środowiska pediatrycznego Akademii Medycznej. Także podziękowania należą się: Pani mgr Barbarze Błażejczak z Wydawnictwa Naukowego UMP, która zechciała spojrzeć na teksty pod kątem redakcyjnym; Pani mgr Dominice Bazan, szefowej Działu Promocji i Karier UMP, która z kolei zgodziła się przeczytać ostatni rozdział, poświęcony historii UMP po 2007 r.; Pani Ewie Skibińskiej z Katedry Nauk Społecznych za pomoc w konstruowaniu *Bibliografii*; wreszcie dziękuję zespołowi pracowników Muzeum Uniwersytetu Medycznego, na czele z Panią kierownik mgr Anną Poniedziałek, który zawsze był gotowy spieszyć z pomocą ilustracyjno-dokumentalną. Oczywiście pragnę zapewnić, że wszelka odpowiedzialność za ułomności czy niedostatki książki spada na barki redaktora i autorów poszczególnych tekstów.

Michał Musielak

Tradycje akademickich studiów medycznych w Poznaniu

MICHAŁ MUSIELAK

A. Rola Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz wpływ prof. Heliodora Świącickiego na rozwój naukowy polskiego środowiska medycznego w Wielkopolsce przed I wojną światową²⁵

Genezy akademickich studiów medycznych należy upatrywać w działalności Wydziału Lekarskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu (PTPN)²⁶. Powołane do życia w 1857 r. Towarzystwo miało na celu „pielęgnowanie nauk i umiejętności w języku polskim”²⁷, a także skupienie osób zainteresowanych nauką i sztuką, żyjących w Wielkim Księstwie Poznańskim²⁸. Było to o tyle ważne przedsięwzięcie, że w Wielkopolsce nie istniał ośrodek akademicki od momentu likwidacji w 1780 Akademii Jana Lubrańskiego, która została założona w 1519 r. Po upadku I Rzeczypospolitej w 1795 r. Poznań

²⁵ Ten podrozdział jest w części oparty na moich wcześniejszych badaniach, prezentowanych m.in. w biografii Heliodora Świącickiego, zob. M. Musielak, *Heliodor Świącicki (1854–1923)*, Poznań 2013, a także Adama Wrzosa, zob. Z. Maćkowiak, M. Musielak, *Adam Wrzosek. Życie i działalność*, Poznań 2000.

²⁶ Obecna nazwa: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk (PTPN) funkcjonuje od 1921 r., wcześniej używano sformułowań: Towarzystwo Przyjaciół Nauk Poznańskie, Towarzystwo Przyjaciół Nauk Poznańskiego lub Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Poznaniu (TPNP). Dla wszystkich tych nazw jest używany dalej skrót PTPN.

²⁷ „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego” (cyt. dalej „Roczniki”) T. I, 1860, s. 585–586; zob. także *Ustawy Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego*, które precyzyjnie określają cele i prace Towarzystwa oraz regulują wszystkie ustawowe obowiązki Zarządu i członków Towarzystwa, [w:] „Roczniki” T. X, 1878, s. 430–438.

²⁸ Szerzej o PTPN i jego historii zob. A. Wojtkowski, *Historia Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu*, Poznań 1928; *Veritate et scientia. Księga pamiątkowa w 125-lecie Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk*, red. A. Gąsiorowski, Warszawa–Poznań 1982, s. 31 i n.

1. Doktor Teofil Matecki

i Wielkopolska znalazły się w ramach państwa pruskiego, które torpedowało wszelkie próby utworzenia uniwersytetu w Poznaniu. Dopiero PTPN stało się instytucją, w ramach której Polacy mogli uprawiać naukę. Szczególnie aktywne naukowo było środowisko medyczne, które w 1865 r. utworzyło w ramach Wydziału Nauk Przyrodniczych odrębną sekcję lekarską. Powołana spośród członków Wydziału komisja organizacyjna (Teofil Matecki, Michał Nieszczoła i Władysław Świdorski) zorganizowała 18 XII 1865 r. walne zebranie, na którym 25 lekarzy podjęło decyzję o powołaniu Wydziału Lekarskiego. Oficjalne zatwierdzenie Wydziału Lekarskiego w ramach PTPN nastąpiło dopiero 7 XI 1867 r., zaś jego pierwszym prezesem został dr T. Matecki. W 1887 r. Wydział Lekarski skupiał już 80 medyków na 457 wszystkich członków PTPN. Tak duży udział lekarzy w pracach Towarzystwa nie był kwestią przypadku, byli oni bowiem nie tylko grupą doskonale wykształconą, ale także w znacznym stopniu niezależną od pruskich uregulowań prawnych, charakteryzującą się „spójną korporacyjną strukturą i imperatywem nieustannego doskonalenia się na gruncie zawodowym”²⁹.

²⁹ E. Baum, *Działalność Heliadora Święcickiego w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk*, [w:] *Heliodor Święcicki. W 90. rocznicę powstania Uniwersytetu Poznańskiego*, red. M. Musielak, Poznań 2009, s. 34; także A. Wojtkowski, *Historia Towarzystwa Przyjaciół Nauk...*, s. 201–210.

2. Doktor Heliodor Święcicki w 1892 r.

Osobą, która podniosła działalność Wydziału Lekarskiego na wysoki poziom naukowy, był niewątpliwie dr Heliodor Święcicki (1854–1923). Po ukończeniu studiów medycznych we Wrocławiu w 1877 i odbyciu licznych staży w najlepszych klinikach niemieckich przybył do Poznania w 1878 r., gdzie rozpoczął praktykę lekarską. Od razu włączył się aktywnie w działalność PTPN. W ciągu 44 lat działalności w Towarzystwie piastował różne stanowiska, poczynawszy od funkcji bibliotekarza, a skończywszy na prezesurze PTPN. Najbardziej zaangażował się w działalność Wydziału Lekarskiego, gdzie wygłaszał prelekcje, a także przedstawiał liczne przypadki medyczne, które następnie były prezentowane na łamach „Roczników Towarzystwa Przyjaciół Nauk”. Przyszły rektor należał również do współzałożycieli pierwszego pisma medycznego w Poznaniu pt. „Nowiny Lekarskie”, które utworzono w 1888 r. Nie tylko zamieszczał tam artykuły, ale również był naczelnym redaktorem periodyku od 1896 do 1906 r. Aktywność naukowa i działalność organizacyjna H. Święcickiego na rzecz Wydziału Lekarskiego zaowocowała w 1896 wyborem na stanowisko przewodniczącego Wydziału, które zajmował do 1904 r.³⁰ Był to najlepszy okres w funkcjonowaniu Wydziału

³⁰ Funkcję prezesa Wydziału Lekarskiego do końca 1939 r. w kolejności pełnili: dr Teofil Matecki, dr Teofil Kaczorowski, dr Bolesław Wicherkiewicz, dr Heliodor Święcicki, dr Franciszek Chłapowski, dr Stanisław Łazarewicz, dr Tadeusz Dembiński, dr Adam Karwowski, dr Stefan Borowiecki, dr Witold

3. Sala posiedzeń Wydziału Lekarskiego w siedzibie Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu

Lekarskiego, który pod kierownictwem dr. H. Świącickiego stał się najbardziej prężnym fakultetem Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Wprawdzie nie udało się Świącickiemu doprowadzić do otwarcia w Poznaniu w 1898 r. VIII Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich, jednak inne jego inicjatywy i działania przyczyniły się do podniesienia poziomu naukowego nie tylko lekarzy, ale całego środowiska polskich uczonych w Poznaniu. Między innymi wsparł Świącicki budowę gmachu przy ul. Wiktorii 26/27 (dzisiaj ul. Mielżyńskiego), co polepszyło warunki lokalowe PTPN. Wyasygnował na ten cel w 1908 r. 10 tys. złotych marek, z klauzulą, iż Wydział Lekarski otrzyma w nowym gmachu osobne pomieszczenia. W konsekwencji środowisko lekarskie w Poznaniu dysponowało kilkoma dużymi pokojami, z których najbardziej okazałym była sala posiedzeń, ozdobiona w 1910 r. witrażami przedstawiającymi sceny z życia znanych polskich medyków oraz medalionami z podobiznami Jędrzeja Śniadeckiego i Karola Marcinkowskiego – postaci darzonych przez darczyńcę szczególną estymą. Ponadto wsparł utworzenie w siedzibie Towarzystwa biblioteki lekarskiej oraz pracowni do badań mikroskopowych, którą wyposażył w mikroskop i inne przybory medyczne³¹.

Kapuściński, dr Paweł Gantkowski i dr Tadeusz Szulc. Szerzej na temat Wydziału Lekarskiego PTPN zob. L. Krakowiecka, *Wydział Lekarski Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk od jego założenia do końca XIX wieku*, „Roczniki Historyczne” R. XXIII, 1957, s. 465–466; a także T. Szulc, *Rzut oka na przeszłość Wydziału Lekarskiego Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk* (odczyt wygłoszony w 80. rocznicę założenia), odbitka z „Nowin Lekarskich”, Poznań 1946.

³¹ *Sprawozdanie z 7. (walnego) zebrania Wydziału Lekarskiego TPNP z 23 IV 1910 r.*, „Nowiny Lekarskie” z. 7, 1910, s. 425; *Roczne sprawozdanie z czynności Wydziału Lekarskiego w Poznaniu za*

Niesłychanie istotne znaczenie dla rozwoju poznańskiej medycyny akademickiej miał prestiż naukowy Heliodora Świąćickiego. Pod koniec XIX w., po przeniesieniu się wybitnego okulisty prof. Bolesława Wicherkiewicza z Poznania do Krakowa i po wyjeździe laryngologa dr. Tadeusza Dembińskiego, Świąćicki był najwybitniejszym polskim lekarzem i uczonym w Wielkim Księstwie Poznańskim. Świadczyły o tym nie tylko jego liczne publikacje czy wystąpienia na międzynarodowych kongresach medycznych, ale również uznanie polskiego środowiska naukowego, którego przedstawiciele powołali go w skład stałej komisji organizującej ogólnopolskie zjazdy lekarzy i przyrodników. Także trzykrotne wysunięcie jego kandydatury (w 1894, 1898 i 1907 r.) na stanowisko kierownika katedr położnictwa i ginekologii na wydziałach lekarskich w Krakowie i we Lwowie świadczyło o wysokiej pozycji naukowej poznańskiego lekarza. W końcu nawet państwo pruskie uznało osiągnięcia H. Świąćickiego na gruncie nauki, przyznając mu w 1913 r. tytuł profesora.

Oceniając z perspektywy 100-lecia rolę i udział Heliodora Świąćickiego w rozwoju poznańskiej medycyny przed I wojną światową, nie można pominąć także jego wkładu w skodyfikowanie zasad i norm etycznych profesji lekarskiej, uchwalonych w listopadzie 1891 r. Wprawdzie sformułowany z inspiracji Świąćickiego kodeks etyczny nie cieszył się początkowo uznaniem wszystkich lekarzy, jednak kolejna jego wersja, przyjęta w grudniu 1901 r., znajdowała coraz większe poparcie. Swoje pełne credo filozoficzno-etyczne, a także wizję profesji lekarskiej przedstawił Świąćicki w referacie pt. „O estetyce w medycynie”, który zaprezentował w 1911 r. podczas XI Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich w Krakowie. Inspirując się myślą Platona, postrzegał lekarza jako swego rodzaju „pomocnika Stwórcy”, który poprzez zapobieganie chorobom „czuwa nad arcydziełem bożem”, jakim jest człowiek; uważał także, że lekarz jest artystą, bowiem podejmując leczenie, przywraca pierwotne piękno w człowieku³².

Niewątpliwie ważną cezurą w historii medycyny poznańskiej, a także w życiu samego Heliodora Świąćickiego było walne zebranie w dniu 8 IV 1907 r. W wyniku wyborów prezesem Zarządu Towarzystwa został ponownie ks. biskup Edward Likowski (1836–1915)³³, który jednak zgodził się przyjąć to stanowisko pod warunkiem, iż w Zarządzie znajdą się „takie osobistości, o których można przypuścić, że w zgodzie i harmonii będą pracować dla dobra Towarzystwa w przyszłości”. W jego ocenie taką „osobistością” był Świąćicki, którego zarekomendował na

rok 1912, „Nowiny Lekarskie” z. 3, 1913, s. 156; T. Szulc, *W Poznaniu i wkoło niego. Wspomnienia poznańskiego lekarza*, Poznań 1995, s. 133–134; A. Wrzosek, *Wędrowki po mogiłach (Wspomnienia o ludziach, których znałem)*, z. IV, V, Materiały prof. Adama Wrzosa, Archiwum Polskiej Akademii Nauk, Oddział w Poznaniu (dalej APAN), sygn. P. III-70, s. 73.

³² H. Świąćicki, *O estetyce w medycynie*, [w:] *Księga pamiątkowa XI Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich w Krakowie 18–22 lipca 1911*, Kraków 1912, s. 63–65.

³³ R. Kufel, *Edward Likowski 1836–1915. Sufragan Poznański, Metropolita Gnieźnieński i Poznański, Prymas Polski*, Zielona Góra 2010.

funkcję wiceprzewodniczącego³⁴. Było to bardzo istotne wydarzenie na drodze powołania do życia uniwersytetu w Poznaniu, bowiem przyszedł jego rektor urząd zastępcy prezesa PTPN sprawował aż przez dwie kadencje, będąc wybranym kolejny raz na to stanowisko w dniu 21 V 1912 r. Obowiązków związanych z tą funkcją przybywało, gdyż biskup Likowski zajęty kierowaniem archidiecezją poświęcał coraz mniej czasu na rzecz Towarzystwa. W tej sytuacji Świącicki praktycznie kierował PTPN, starając się mu nadać strukturę bardziej akademicką.

W momencie wybuchu I wojny światowej dotychczasowy prezes PTPN biskup Likowski ogłosił – w związku z nominacją na funkcję arcybiskupa archidiecezji poznańskiej i gnieźnieńskiej – list pasterski, w istocie popierający apel zaborcy o wsparcie polityki wojennej Cesarstwa Niemieckiego. Deklaracja ta wywołała nieprzychylnie reakcje społeczeństwa polskiego i w konsekwencji doprowadziła do rezygnacji arcybiskupa Likowskiego z funkcji przewodniczącego Zarządu Towarzystwa. Siłą rzeczy w tej wyjątkowej sytuacji stery kierowania PTPN przejął 31 VIII 1914 r. Heliodor Świącicki, rozbudzając na nowo nadzieje na utworzenie uniwersytetu w Poznaniu.

B. Powstanie Uniwersytetu Poznańskiego i utworzenie studiów farmaceutycznych oraz kierunku lekarskiego

Wybuch 1 VIII 1914 r. wojny światowej rozpoczął nową epokę w dziejach świata, Europy i narodu polskiego. W Wielkim Księstwie Poznańskim Polacy, w odróżnieniu od rodaków w zaborze rosyjskim i austriackim, niemal w całości przyjęli stanowisko antyniemieckie³⁵. Także środowisko naukowo-inteligenckie, skupione w PTPN, mimo wspomnianej deklaracji biskupa Likowskiego dystansowało się wobec polityki pojednawczej pruskiego zaborcy. Heliodor Świącicki, jako wiceprezes PTPN, zawiesił oficjalną działalność Towarzystwa. Zostały zamknięte: biblioteka, czytelnia i muzeum, zaprzestano również wydawania „Roczników TPNP”. Wstrzymano funkcjonowanie prawie wszystkich wydziałów, z wyjątkiem Wydziału Lekarskiego i Wydziału Historyczno-Literackiego. Dopiero z początkiem 1915 wznowił formalną działalność Zarząd, organizując w dniu 21 VI 1915 r. walne zebranie, na którym większością głosów wybrano na prezesa PTPN Heliodora Świącickiego³⁶. Przyszło mu kierować tą zasłużoną instytucją w niesłychanie trudnych czasach, które postawiły przed społeczeństwem polskim i jego elitami ogromne wyzwania. Nowy prezes z odwagą, ale i z mądrością podjął się tych obowiązków, mimo iż miał już 61 lat, zaś sytuacja polityczna nie

³⁴ „Roczniki”, 1907, s. 339.

³⁵ „Dziennik Poznański” nr 175, 2 VIII 1914. Szerzej zob. J. Pajewski, *Odbudowa państwa polskiego 1914–1918*, Warszawa 1978, s. 85, także R. Kufel, *Edward Likowski...*, s. 487–490.

³⁶ A. Wojtkowski, *Historia Towarzystwa Przyjaciół Nauk...*, s. 350–353.

dawała pewności, że jest szansa na odrodzenie się Polski. W tym kontekście należy widzieć pierwsze działania nowego prezesa, który po objęciu sterów PTPN zdynamizował jego funkcjonowanie, starając się nadać mu bardziej naukowy charakter. Już od połowy 1915 r. działalność podjęły ponownie prawie wszystkie wydziały Towarzystwa. Zarząd obradował intensywnie i odbył 13 posiedzeń od 21 VI 1915 do 10 IV 1916 r. Ich rezultatem było m.in. utworzenie w ramach PTPN Wydziału Teologicznego i Wydziału Historii Sztuki, a także koncepcja zreformowania struktury i form działalności PTPN. Chodziło pierwszemu rektorowi Uniwersytetu Poznańskiego o zmiany polegające na akademizacji PTPN, na wzór Towarzystwa Naukowego w Warszawie. Wysuwając na plan pierwszy w PTPN osoby z cenzusem naukowym, zamierzał Świącicki ograniczyć do-tychczasową pozycję wywodzących się z kręgów arystokratycznych członków o poglądach konserwatywnych, którzy traktowali Towarzystwo głównie jako instytucję gromadzącą pamiątki kultury narodowej³⁷.

Te działania jednak zeszły na plan dalszy, bowiem sytuacja polityczna w Wielkopolsce zaczęła się radykalnie zmieniać wraz z oznakami przechylenia się zwycięstwa w Wielkiej Wojnie na rzecz państw Ententy. W kręgach Zarządu PTPN zaczęto pod koniec 1917 r. myśleć o innym scenariuszu, który zakładał utworzenie w Poznaniu uniwersytetu. Szukając bezpośredniej genezy Uniwersytetu Poznańskiego, należy łączyć ją przede wszystkim z kręgiem osób podejmujących od początku wojny różne inicjatywy edukacyjne w ramach PTPN. Byli to ludzie najbardziej oddani idei uniwersytetu, ale także przygotowani intelektualnie do realizacji tego przedsięwzięcia. Do tego grona należeli, obok prof. Heliodora Świącickiego, filozof prof. Michał Sobeski, archeolog prof. Józef Kostrzewski, a także językoznawca ks. prof. Stanisław Kozierowski. To w tych osobach pierwszy rektor Uniwersytetu Poznańskiego znalazł gorących orędowników oraz oddanych współpracowników w dziele tworzenia Wszechnicy Piastowskiej³⁸. To grono wspierało inicjatywę prowadzenia – w ramach Towarzystwa Wykładów Naukowych – wykładów i seminariów, które od stycznia 1918 r. funkcjonowały już jako „systematyczne dwuletnie kursy naukowe”³⁹. Jednak jesienią 1918 r. zajęcia zostały zawieszone, bowiem sytuacja polityczna w Wielkopolsce uległa zasadniczej zmianie z powodu klęski wojennej Rzeszy oraz wybuchu rewolucji w Berlinie. Odżyło wieloletnie marzenie Wielkopolan o utworzeniu uniwersytetu w Poznaniu.

³⁷ R. Marciniak, *Prezisi Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Ich myśl i dzieło*, Poznań 2006, s. 38–41, 103.

³⁸ J. Kostrzewski, *Jak nasz uniwersytet „ząbkował”*, [w:] *Poznańskie wspominki. Starzy poznaniacy opowiadają*, Poznań 1960, s. 250–251.

³⁹ *Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia (1919, 1919–20, 1920–21, 1921–22, 1922–23) za rektoratu Heliodora Świącickiego. Księga pamiątkowa, wydana staraniem Senatu Uniwersytetu Poznańskiego*, red. A. Wrzosek, Poznań 1924, s. 43–44; zob. także J. Kostrzewski, *Jak powstał Uniwersytet Poznański*, „Przegląd Wielkopolski” nr 2, 1989, s. 12; także M. Musielak, *Doktor Kazimierz Filip Wize 1873–1953. Zarys biografii intelektualnej*, Poznań 2017, s. 70–75.

Z inicjatywy Heliodora Świąćickiego w połowie 1918 r. grono osób skupionych w PTPN, w tym także niektórzy wykładowcy kursów naukowych, obradowało tajnie nad wypracowaniem koncepcji utworzenia w Poznaniu uniwersytetu. Jednak dopiero 11 XI 1918 r. podjęto decyzję o powołaniu Komisji Organizacyjnej Uniwersytetu Polskiego w Poznaniu (zwanej Komisją Uniwersytecką). Jeszcze tego samego dnia Komisja, w składzie: prof. H. Świąćicki, dr M. Sobeski, ks. dr S. Kozierowski i dr J. Kostrzewski jako sekretarz, uznała Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Poznaniu za „jedyną kompetentną” instytucję, która mogła wprowadzić w życie plan powołania uniwersytetu⁴⁰. *Spiritus movens* przedsięwzięcia był Heliodor Świąćicki. Jako prezes PTPN orientował się co do możliwości kadrowych środowiska naukowego Poznania; znał ludzi i miał kontakty z Uniwersytetem Jagiellońskim w Krakowie, a więc najstarszą i najważniejszą uczelnią polską, a także nawiązał kontakty z uczonymi polskimi pracującymi w Europie Zachodniej, szczególnie w Niemczech i we Francji. Na pierwszym posiedzeniu Komisji w dniu 11 XI 1918 r. Świąćicki przedstawił plan tworzenia wydziałów. Nie miał wątpliwości, że „najpilniejszą sprawą” było rozpoczęcie organizowania uczelni od wydziału filozoficznego, gdyż w tradycji uniwersyteckiej wydział taki był „matecznikiem” nauk humanistycznych i przyrodniczych, a w Poznaniu jego zorganizowanie „najmniej nastroczy trudności”. Myślał również o powołaniu wydziału lekarskiego, co nie dziwi, zważywszy na jego własną profesję. Zabiegał zatem u członków Komisji o zgodę na zaproszenie na następne posiedzenie dr. Stanisława Łazarewicza i dr. Wincentego Jezierskiego – członków Wydziału Lekarskiego PTPN. Co istotne, w toku dyskusji członkowie Komisji uznali, że uniwersytet „należy postawić na wysokim poziomie i dopuszczać tylko siły naukowe z odpowiednimi kwalifikacjami”⁴¹. W rezultacie na drugim posiedzeniu Komisji, 18 XI 1918 r., Heliodor Świąćicki zdał sprawozdanie z podjętych działań w celu pozyskania odpowiednich „sił naukowych” dla wydziałów medycznego, prawniczego i filozoficznego⁴².

Niewątpliwie największe kłopoty widział H. Świąćicki w utworzeniu wydziału lekarskiego. Brał pod uwagę, że można było zapewnić obsadę zakładów teoretycznych, angażując „siły naukowe z innych zaborów”, zaś prowadzenie zajęć z medycyny praktycznej powierzyć „siłom miejscowym”⁴³. Mimo ogromnych trudności, jakie stanęły przed Komisją, już na trzecim posiedzeniu, w dniu 27 XI 1918 r., zastanawiano się nad obsadą stanowisk na najbardziej jednak kosztownym i wzbu-

⁴⁰ *Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia...*, s. 46–47.

⁴¹ *Posiedzenie I Komisji organizacyjnej uniwersytetu polskiego w Poznaniu w dniu 11 listopada 1918 r.*, [w:] *Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia...*, s. 47–48; zob. także kopia listu H. Świąćickiego do S. Ciechanowskiego z 17 XI 1918 r., APAN, sygn. P. III-85.

⁴² *Posiedzenie II Komisji organizacyjnej uniwersytetu polskiego w Poznaniu w dniu 18 listopada 1918 r.*, [w:] *Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia...*, s. 48–50.

⁴³ Tamże.

dzającym kontrowersje wydziale lekarskim, gdzie przewidywano wstępnie powołanie 16 zakładów⁴⁴. Sam Świącicki pisał w listopadzie 1918 r. do swego kolegi w Krakowie, prof. Stanisława Ciechanowskiego: „Pragnąłbym ukształtować wydział [lekarski – M.M.] na wzór szwajcarski. Jeden rodzaj profesorów, którzy wśród siebie wybierali senat. Po sześciu latach następuje potwierdzenie wyboru, aby profesor stale nauką się zajmował i był kierownikiem młodzieży”⁴⁵. Ta koncepcja jednak nie znalazła uznania, tym bardziej że kadencje władz wybieralnych na uniwersytetach w Polsce były krótsze, co nie sprzyjało ich funkcjonowaniu.

Dyskusje nad ustrojem uniwersytetu, w kontekście napiętej sytuacji w Poznaniu w grudniu 1918 r., musiały zejść na plan dalszy. Świącicki, chcąc zdynamizować działalność organizacyjną, na czwartym posiedzeniu Komisji Uniwersyteckiej, w dniu 10 XII 1918 r., zgłosił wniosek, by połączyć otwarcie uczelni z obchodami 400-lecia założenia Akademii Lubrańskiego w Poznaniu, przypadającymi w 1919 r.; członkowie poparli ten pomysł⁴⁶. Tymczasem 27 XII 1918 r. wybuchło w Poznaniu powstanie, w wyniku którego w ciągu kilku miesięcy została oswobodzona z rąk niemieckich prawie cała Wielkopolska. Intensywnego charakteru nabrały również działania kierowanej przez Świącickiego Komisji Uniwersyteckiej. Obok pozyskiwania odpowiednich gmachów i finansów priorytetem stało się zatrudnienie na uniwersytecie wartościowej kadry naukowo-dydaktycznej. Jedynym miejscem, gdzie można było pozyskać nowe kadry akademickie, była Galicja, w której działały uniwersytety w Krakowie i we Lwowie.

Mimo trwania walk powstańczych na terenie Wielkopolski prace nad tworzeniem uniwersytetu w Poznaniu postępowały naprzód. Dnia 30 I 1919 r. Komisariat Naczelnej Rady Ludowej (NRL) powołał do życia Wydział Filozoficzny⁴⁷, zaś Komisja Stabilizacyjna w Warszawie zgodziła się na obsadę stanowisk profesorskich przez Komisję Uniwersytecką w Poznaniu. W konsekwencji zaproponowano NRL kandydatury profesorów na obsadę 21 katedr Wydziału Filozoficznego⁴⁸, z których 12 należało do nauk humanistycznych, zaś 9 – do matematyczno-przyrodniczych. Stały się one fundamentem organizacyjnym tworzonego uniwersytetu.

Wydział Filozoficzny rozpoczął oficjalną działalność 1 IV 1919 r. i nieformalnie inaugurował funkcjonowanie Uniwersytetu w Poznaniu. Wprawdzie dalej działała Komisja Uniwersytecka, lecz najważniejsze decyzje podjęła Rada

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ Kopia listu H. Świącickiego do S. Ciechanowskiego z 17 XI 1918 r., APAN, sygn. P. III-85.

⁴⁶ *Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia...*, s. 54.

⁴⁷ *Pismo Komisariatu NRL w Poznaniu do „Ministerjum Oświaty w Warszawie”, z 31 stycznia 1919 r., [w:] Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia...*, s. 57–58.

⁴⁸ *Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia...*, s. 61–63. O skali zaangażowania Świącickiego w pozyskanie kadry naukowej świadczy zachowana korespondencja z A. Wrzosem, w której rozpatrywane są kandydatury ok. 30 pracowników z różnych uczelni, zob. listy H. Świącickiego do A. Wrzosa z 12 III, 20 III, 24 III, 5 IV, 7 IV, 25 IV, 17 V 1919 r., APAN, sygn. P. III-85.

4. Profesor Heliodor Święcicki,
pierwszy rektor Uniwersytetu Poznańskiego

Wydziału Filozoficznego, składająca się z 13 osób⁴⁹, na swym pierwszym posiedzeniu w dniu 4 IV 1919 r. Mianowała pierwszych profesorów, spośród których następnie wybrała jednomyślnie prof. Michała Sobeskiego na dziekana. Dzień później Komisja Uniwersytecka, już na dwudziestym posiedzeniu, postanowiła na wniosek Sobeskiego nadać Heliodorowi Święcickiemu tytuł profesora nadzwyczajnego Wydziału Lekarskiego, który jeszcze formalnie nie istniał. Jednak zabieg ten umożliwił Radzie Wydziału Filozoficznego dokonanie wyboru Heliodora Święcickiego na rektora uczelni.

Wielowiekowe dążenia Wielkopolan do posiadania uniwersytetu spełniły się 7 V 1919 r. Wybór terminu inauguracji nie był przypadkowy, bowiem w tym czasie przypadało 400-lecie utworzenia Akademii Lubrańskiego. Uroczystości poprzedziła podniosła msza św., celebrowana przez ks. prymasa Edmunda Dalbora, odprawiona w poznańskiej katedrze. Po nabożeństwie sformowano pochód z harcerzami na czele, który owacyjnie witany przez mieszkańców Poznania przeszedł

⁴⁹ W historycznym posiedzeniu wzięli udział profesorowie: Jan Stanisław Bystron, Alfred Denizot, Ryszard Ganszyniec, Jan Grochmalicki, Seweryn Hammer, Antoni Korczyński, Józef Kostrzewski, Tadeusz Lehr-Spławiński, Kazimierz Tymieniecki, Eugeniusz Piasecki, Mikołaj Rudnicki, Heliodor Święcicki i Franciszek Włodarski.

do Zamku Cesarskiego. Zgromadziło się w nim ok. tysiąca osób. Tam, w pięknie przystrojonej byłej sali tronowej, odbyły się centralne uroczystości, uświetnione występami chóru katedralnego pod kierunkiem ks. Wacława Gieburowskiego⁵⁰.

Rektor H. Święcicki w swoim przemówieniu dziękował władzom, ale i społeczeństwu za wsparcie i życzliwość. Charakteryzując cele, jakie ma do osiągnięcia uczelnia, za najważniejszy uznawał edukację i wychowanie młodego pokolenia Polaków. Podkreślił poczucie łączności z Akademią Lubrańskiego, ideami Śniadeckich, Libelta i Cieszkowskiego, których starania o uniwersytet nie pozostały bezowocne. Nawiązał także do słynnego poznańskiego lekarza, wychowanka Akademii Lubrańskiego – Józefa Strusia, który w jednym z komentarzy do swych przekładów pism Galena zalecał młodzieży „poświęcającej się jednej gałęzi wiedzy”, by „nie zasklepiała się w niej, lecz brała także wzgląd na całokształt i wszechstronność nauki”, gdyż ona dopiero „czyni człowieka człowiekiem, który w pełni do swych dorosł celów”⁵¹. Mowa Święcickiego była odzwierciedleniem ducha historycznej chwili dla mieszkańców Poznania, a także odbiciem wielkich oczekiwań społeczeństwa Wielkopolski wobec uniwersytetu.

5. Otwarcie Uniwersytetu Poznańskiego – pochód z katedry do Collegium Maius (byłego Zamku Cesarskiego) w Poznaniu 7 V 1919 r.

⁵⁰ *Uroczystość otwarcia Uniwersytetu Piastowskiego w Poznaniu*, „Dziennik Poznański” nr 107, 10 V 1919.

⁵¹ *Sprawozdanie z uroczystości*, „Kurier Poznański” nr 107, 10 V 1919.

6. Collegium Maius Uniwersytetu Poznańskiego w 1919 r.

Utworzenie wyższej uczelni w Poznaniu miało duże znaczenie społeczne, kulturowe i polityczne. Uniwersytet od momentu powstania wpływał inspirująco na tempo życia społecznego miasta, a przede wszystkim na proces repolonizacji kresów zachodnich. Inną kwestią była oficjalna nazwa: Wszechnica Piastowska, nadana uniwersytetowi 10 V 1919 r. decyzją Komisariatu NRL. Wielu profesorów uważało jednak, że analogia z Wszechnicą Jagiellońską w Krakowie nie jest historycznie uzasadniona. Wskazywano ponadto, iż brak w nazwie słowa: uniwersytet obniża rangę i ogranicza pełnię praw przysługujących uczelniom państwowym. W konsekwencji Senat uchwałą z 24 VI 1920 r. zmienił nazwę Wszechnicy na: Uniwersytet Poznański⁵².

Podstawową jednostkę Uniwersytetu Poznańskiego stanowił początkowo Wydział Filozoficzny. Właśnie w ramach tego fakultetu w wyniku zabiegów wielkopolskich towarzystw aptekarskich, a także przy poparciu rektora Heliodora Święcickiego, dziekan Wydziału prof. Antoni Korczyński wystąpił z inicjatywą organizacji studiów farmaceutycznych. Na jego wniosek Rada Wydziału Filozoficznego postanowiła w październiku 1919 r. utworzyć Studium Farmaceutyczne. Niestety deficyt kadry naukowo-dydaktycznej spowodował, że oprócz Zakładu Farmacji Stosowanej nie było innych jednostek. W tej sytuacji pierwsi

⁵² Księga protokołów posiedzeń Senatu, w dniu 24 VI 1920 r., Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (dalej AUAM), sygn. 15/S/1; *Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia...*, s. 101. Formalnie już wcześniej nową nazwę przyjęło Ministerstwo byłej Dzielnicy Pruskiej w rozporządzeniu nr 219, Dziennik Urzędowy M. b. Dz. P. z 26 V 1920 r., nr 24.

7. Umiejscowiony w podziemiach Collegium Maius gabinet, a zarazem laboratorium prof. Konstantego Hrynakowskiego (widoczny po lewej stronie), organizatora i pierwszego kierownika Katedry Chemii Farmaceutycznej UP; fot. z lat dwudziestych XX w.

studenci farmacji musieli zajęcia odbywać głównie w katedrach matematyczno-przyrodniczych Wydziału Filozoficznego. Krokiem naprzód było dopiero przybycie z Warszawy dr. Stanisława Biernackiego, który objął w listopadzie 1919 stanowisko zastępcy profesora farmakognozji, jednak prawdziwym przełomem dla uniwersyteckiej farmacji było przyjęcie przez prof. Konstantego Hrynakowskiego – znanego chemika pracującego w Sztokholmie – w styczniu 1920 r. propozycji objęcia kierownictwa nowo utworzonej Katedry Chemii Farmaceutycznej; z propozycją tą wystąpiła Rada Wydziału. Przyjazd prof. Hrynakowskiego do Poznania w marcu i objęcie 1 IV 1920 r. kierownictwa Katedry to w istocie początek nauczania farmacji w ramach Oddziału Farmaceutycznego przy Wydziale Filozoficznym⁵³.

Największym jednak problemem dla Heliodora Świąćickiego i organizatorów UP były przeszkody na drodze do powołania Wydziału Lekarskiego. Nie pomógł głos poparcia wybitnego chirurga z Krakowa, prof. Ludwika Rydygiera, ani jego obszerny artykuł na łamach „Kuriera Poznańskiego”, w którym apelował o po-

⁵³ W.W. Głowacki, *Dzieje Wydziału Farmaceutycznego*, [w:] *Dzieje Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego...*, s. 178–181; *Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza 1919–1969*, red. Z. Grot, Poznań 1972, s. 93–95.

wołanie studiów lekarskich w Poznaniu⁵⁴. Także na niewiele się zdała propozycja dr. Stanisława Łazarewicza przejęcia szpitala należącego do sióstr diakonisek na potrzeby Wydziału Lekarskiego⁵⁵, który bez bazy kliniczno-laboratoryjnej nie mógł istnieć. Wreszcie sam rektor Święcicki, szacując potrzeby lokalowe Uniwersytetu Poznańskiego, w tym także Wydziału Lekarskiego, uważał, że byłyby one do pewnego stopnia zaspokojone, gdyby:

- oddano Uniwersytetowi Poznańskiemu Zamek Cesarski z wyposażeniem,
- przekazano Uczelni gmach byłego Urzędu Osadniczego, stosownie do uchwały rządu,
- przyznano Uniwersytetowi gmach Zakładu Dobroczynności Garczyńskiego na Wildzie,
- powołano przy Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRiOP) nowego likwidatora dla kupionych przez Uniwersytet terenów,
- sprawdzono w Głównym Urzędzie Likwidacyjnym, czy dwa gmachy zakonu diakonisek można poddać procesowi likwidacji na rzecz Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu⁵⁶.

Niewątpliwie ogromne koszty uruchomienia studiów lekarskich, a także brak przychylności ze strony części środowiska akademickiego w Krakowie i we Lwowie nie pozwalały na erygowanie Wydziału Lekarskiego przed inauguracją Uczelni. Mimo tych przeszkód starał się Święcicki odpowiedzieć na oczekiwania młodzieży, która przerwała studia medyczne w Niemczech i przyjechała do Poznania z nadzieją na kontynuację nauki. Z inicjatywy Wydziału Lekarskiego PTPN zostały zorganizowane od 15 II 1919 do 29 IV 1919 r. kursy medyczne, obejmujące m.in. zajęcia z patologii, higieny, a także z przedmiotów klinicznych. Wykładów prowadzonych przez przyszłych profesorów Wydziału Lekarskiego (dr. W. Jezierskiego, dr. K. Nowakowskiego, dr. J. Stasińskiego czy dr. P. Gantkowskiego), a także niemieckich profesorów Królewskiego Instytutu Higienicznego w Poznaniu (E. Wernickego, K. Winklera i M. Langeo) wysłuchało 50 studentów, którzy wzięli udział w powstaniu wielkopolskim⁵⁷.

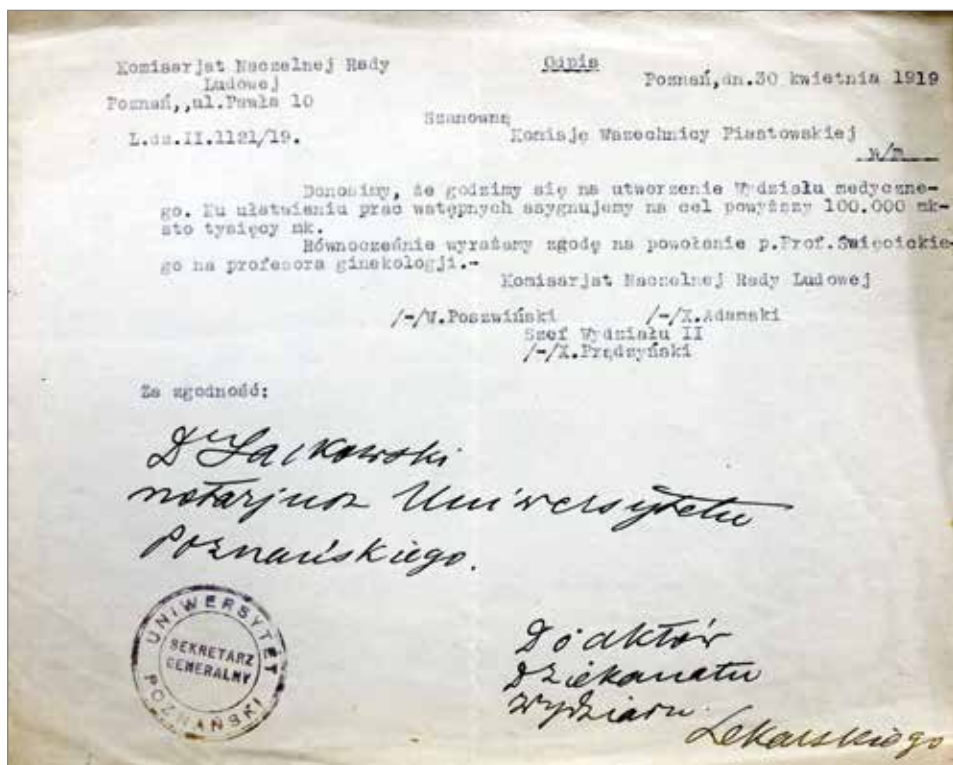
W istocie podstawowymi przeszkodami w staraniach o uruchomienie studiów medycznych na Uniwersytecie Poznańskim były: niedobór kadry naukowej, brak odpowiednich oddziałów szpitalnych z przeznaczeniem na kliniki, wreszcie wysokie koszty kształcenia lekarzy. W dążeniach do uruchomienia fakultetu

⁵⁴ L. Rydygier, *W sprawie Uniwersytetu w Poznaniu*, „Kurier Poznański” nr 80, 5 IV 1919, i nr 81, 6 IV 1919.

⁵⁵ *Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia...*, s. 67.

⁵⁶ Potrzeby Uniwersytetu Poznańskiego, niedatowana notatka H. Święcickiego, APAN, sygn. P. III-85.

⁵⁷ A. Wrzosek, *Kursa Medyczne Poznańskie zorganizowane w 1919 r.*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” t. 2, z. 1, 1925, s. 131–136.

8. Zgoda Komisariatu Naczelnej Rady Ludowej z dnia 30 IV 1919 r. na utworzenie Wydziału Medycznego na Uniwersytecie Poznańskim

medycznego wspierały Święcickiego miejscowe władze, a szczególnie Komisarjat NRL, który w dniu 30 IV 1919 r. wyraził zgodę na utworzenie Wydziału Lekarskiego, przeznaczając na ten cel 100 tys. marek⁵⁸. Jak wspomniano, jeszcze 5 IV 1919 został Święcicki powołany na profesora nadzwyczajnego Wydziału Lekarskiego, zaś 11 XII tego samego roku, ze wsteczną datą od 1 IV 1919 r. – na profesora zwyczajnego ginekologii⁵⁹. Istotne było również to, że społeczeństwo wielkopolskie w petycjach do władz wskazywało, iż większość lekarzy niemieckich z końcem wojny opuściła były zabór pruski, a ci, którzy pozostali, nie posługiwali się językiem polskim. Wielu było przekonanych, jak prof. L. Rydygier, że może najpierw należy zorganizować jedynie studia kliniczne dla tej tylko młodzieży, która część teoretyczną studiów odbyła już w innych uczelniach⁶⁰. Nie ulega jednak wątpliwości, że przełomem w staraniach o uruchomienie Wy-

⁵⁸ Memoriał Komisji Uniwersyteckiej w sprawie Wszechnicy Piastowskiej w Poznaniu wręczony dnia 5 IV 1919 r. prof. A. Wrzosekowi, szefowi sekcji nauki i szkół wyższych MWRiOP; AUAM, sygn. 15.

⁵⁹ Pismo W. Seydy do H. Święcickiego z 11 XII 1919 r., APAN, sygn. P. III-85.

⁶⁰ Z. Maćkowiak, M. Musielak, *Adam Wrzosek...*, s. 173.

9. Profesor Adam Wrzosek – organizator i pierwszy dziekan Wydziału Lekarskiego UP – w swoim gabinecie w Collegium Marcinkowskiego

działu Lekarskiego było pozyskanie przez Świąćickiego do współpracy Adama Wrzoska, byłego profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jako szef sekcji nauki i szkół akademickich MWRiOP w Warszawie miał on doskonale rozeznanie w zakresie kadr medycznych w całej Polsce. Właśnie po konsultacjach z prof. Wrzosem, a także po wysłuchaniu rad prof. S. Ciechanowskiego z Krakowa⁶¹ Świąćicki przedstawił Komisji Uniwersyteckiej na posiedzeniu 31 III 1920 r. listę kandydatów na katedry przyszłego Wydziału Lekarskiego w Poznaniu. Być może jeszcze ważniejsza w tych staraniach była pozytywna odpowiedź prof. Wrzoska na propozycję Senatu UP z 25 IV 1920 r., by zgodził się przyjąć funkcję organizatora i pierwszego dziekana Wydziału Lekarskiego⁶². Profesor Wrzosek, przyjmując ofertę, postawił jednak kilka warunków, z których dwa są interesujące:

- profesorowie Wydziału Lekarskiego mogą być powoływani na swe stanowiska przez Senat tylko na wniosek organizatora do momentu zatrudnienia pierwszych sześciu profesorów, którzy ukonstytuują się w wydział;

⁶¹ Listy H. Świąćickiego do S. Ciechanowskiego z 20 XI 1919 oraz z 21 III 1920 r., APAN, sygn. P. III-85.

⁶² Księga protokołów posiedzeń Senatu, w dniu 25 IV 1920 r., AUAM, sygn. 15/S/1.

- katedra historii i filozofii medycyny, której kierownikiem miał zostać prof. Wrzosek, otrzyma odpowiednie pomieszczenie dla księgozbioru i muzeum, a także dostateczne środki na zakup książek oraz etat dla jednego asystenta⁶³.

Nie były to zbyt wygórowane warunki, skoro Senat UP zaakceptował je na posiedzeniu w dniu 24 VII 1920, uruchamiając funkcjonowanie Wydziału Lekarskiego, zaś minister byłej dzielnicy pruskiej powołał 27 VII tego roku Adama Wrzosa na profesora zwyczajnego Katedry Historii i Filozofii Medycyny⁶⁴. Organizator Wydziału Lekarskiego w Poznaniu dojeżdżał początkowo z Warszawy, gdzie do 15 XI 1920 r. równocześnie pracował w MWRiOP, co okazało się bardzo korzystne dla sprawy pozyskiwania upatrzonych budynków na potrzeby Uniwersytetu, w tym gmachu byłej Komisji Kolonizacyjnej, który stał się niedługo siedzibą Collegium Medicum⁶⁵.

Tymczasem 5 IX 1920 r. Senat ukonstytuował pierwszy skład Rady Wydziału Lekarskiego. Obok rektora Święcickiego i dziekana Wrzosa w jej skład wchodził: doc. Helena Gajewska (Katedra Histologii), prof. Stefan Tytus Dąbrowski (Katedra Chemii), dr Wincenty Jezierski (Katedra Patologii), prof. Antoni Jurasz jun. (Katedra Chirurgii Szczegółowej)⁶⁶. Na swym pierwszym posiedzeniu w dniu 19 XI 1920 r. Rada Wydziału obradowała w okrojonym składzie, bowiem nie zdołali jeszcze przybyć do Poznania, mimo przyjęcia nominacji, doc. H. Gajewska z Krakowa, prof. A. Jurasz z Frankfurtu nad Menem, a także prof. S. Dąbrowski ze Lwowa. Udało się także zorganizować I rok studiów medycznych i zajęcia dla niego prowadzone przez profesorów nauk ścisłych i przyrodniczych z Wydziału Filozoficznego. Niestety, pomimo intensywnych zabiegów uruchomienie pełnego cyklu studiów lekarskich stanęło pod znakiem zapytania. Piętrzące się trudności spowodowały, że dziekan Wrzosek postanowił na posiedzeniu Rady Wydziału 13 I 1921 r. złożyć swój urząd, ponieważ nie widział szansy rozwoju fakultetu medycznego⁶⁷. Jednak niesłychana determi-

⁶³ A. Wrzosek, *Powstanie Wydziału Lekarskiego w Uniwersytecie Poznańskim*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” t. 2, z. 2, 1925, s. 251–252.

⁶⁴ Księga protokołów posiedzeń Senatu, w dniu 24 VII 1920 r., AUAM, sygn. 15/S/1; A. Wrzosek, *Zarys rozwoju Uniwersytetu Poznańskiego za rektoratu Heliodora Święcickiego (1919–1923)*, [w:] *Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia...*, s. 99.

⁶⁵ Formalnie UP przejął gmach 23 XII 1920 r. w wyniku uchwały Rady Ministrów.

⁶⁶ Księga protokołów posiedzeń Senatu, w dniu 5 IX 1920 r., AUAM, sygn. 15/S/1.

⁶⁷ A. Wrzosek, *Rzut oka na rozwój Wydziału Lekarskiego w Uniwersytecie Poznańskim w pierwszym trzyleciu jego istnienia (1920/21, 1921/22, 1922/23) za rektoratu Heliodora Święcickiego*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” t. 3, z. 1, 1925, s. 109. A. Wrzosek chciał stworzyć studia lekarskie w Poznaniu w oparciu o nową koncepcję nauczania medycyny, której idee zawarł w pracy *Myśli o reformie wydziałów lekarskich*, Poznań 1919. Zgodnie z tym projektem studia lekarskie miały trwać 6 lat, zaś „nowy sposób nauczania przyjmuje zasadniczo czynnik wychowawczy i usuwa wolność akademicką przez zaprowadzenie kontroli nad studiami przez egzaminy odbywające się z roku na rok. Różni się też nowy system od niemieckiego mianowicie tym, że nie dzieli ściśle studiów klinicznych od przedklinicznych,

nacja rektora Świącickiego, wspierającego z całych sił prof. Wrzoska, przełamała powstały impas, zaś Rada Wydziału ponownie wybrała go na dziekana, dodatkowo desygnując 11 III 1921 r. prof. Pawła Gantkowskiego na stanowisko prodziekana. W konsekwencji z końcem stycznia 1921 r. rozpoczęto wykłady na I roku medycyny dla 133 studentów⁶⁸.

C. Rozwój Wydziału Lekarskiego oraz Studium Farmaceutycznego w latach 1920–1939

Mimo trudności ostatecznie wszystkie lata studiów lekarskich uruchomione zostały w roku akademickim 1921/1922. Dziekan A. Wrzosek, dzięki licznym kontaktom, zdołał do 1923 r. powołać i obsadzić 21 katedr i zakładów, 11 klinik i poliklinik oraz Bibliotekę Wydziału. Jednostki te kierowane były przez niekiedy jeszcze młodych, ale już wybitnych lekarzy i uczonych. I tak na czele:

- Zakładu Fizyki stał prof. Stanisław Kalandyk,
- Zakładu Chemii Ogólnej – prof. Józef Browiński,
- Zakładu Chemii Fizjologicznej – prof. Stefan Tytus Dąbrowski,
- Zakładu Anatomii Prawidłowej – prof. Stefan Różycki,
- Zakładu Anatomii Topograficznej – prof. Stefan Różycki,
- Zakładu Antropologii – prof. Adam Wrzosek,
- Zakładu Histologii – prof. Tadeusz Kurkiewicz,
- Zakładu Biologii – prof. Edward Lubicz-Niezabitowski,
- Zakładu Fizjologii – prof. Antoni Trzeciecki,
- Pracowni Psychologicznej – prof. Stefan Borowiecki
- Zakładu Radiologii – prof. Karol Mayer,
- Zakładu Patologii Doświadczalnej – prof. Ignacy Hoffman,
- Zakładu Farmakologii – prof. Jan Henryk Lubieniecki,
- Zakładu Anatomii Patologicznej – prof. Ludwik Skubiszewski,
- Zakładu Bakteriologii – prof. Leon Padlewski,
- Zakładu Higieny – prof. Paweł Gantkowski,
- Zakładu Medycyny Sądowej – prof. Stefan Horoszkiewicz,
- Seminarium Historii i Filozofii Medycyny oraz Muzeum Historii Medycyny – prof. Adam Wrzosek,

lecz przeprowadza stopniowo przejście do nauk klinicznych już podczas studiów przyrodniczych. Dalej wprowadza jako nowe przedmioty logikę dla medyków, propedeutykę lekarską, psychologię, patologię ogólną, higienę społeczną i etykę lekarską”, streszczenie referatu pt. „O przyszłości wydziału lekarskiego przy uniwersytecie poznańskim”, wygłoszonego przez Wrzoska na posiedzeniu Wydziału Lekarskiego TPNP w dniu 1 IV 1921 r., „Nowiny Lekarskie” z. 6, 1921, s. 84.

⁶⁸ H. Świącicki, *Sprawozdanie z czynności Uniwersytetu Poznańskiego za rok akademicki 1920/21*, Poznań 1921, s. 5.

10. Lekarze asystenci UP i pielęgniarki Kliniki Ginekologiczno-Położniczej UP w latach dwudziestych XX w. na tle budynku głównego szpitala (ul. Polna 17), przed wejściem od strony ogrodu. Od lewej siedzą: dr Ignacy Nowak, dr Wacław Majer, dr Mieczysław Głowiński, dr Leon Banaszkiewicz, dr Edward Stoeckl, Jadwiga Kluczówna (Klucz), prof. Bolesław Kowalski, doc. Tadeusz Żuralski, dr Kazimierz Wędlukowski, dr Henryk Hoffman, dr Dobrosław Wyrwicki i dr Józef Czyżak

- Katedry II Chorób Wewnętrznych (Kliniki Diagnostycznej) – prof. Jan Henryk Lubieniecki,
- Kliniki Chorób Wewnętrznych (terapeutycznej) – prof. Wincenty Jezierski,
- Kliniki Chorób Dziecięcych – prof. Karol Jonscher,
- Kliniki Chirurgicznej – prof. Antoni Jurasz jun.,
- Kliniki Ortopedycznej – prof. Ireneusz Wierzejewski,
- Kliniki Ginekologiczno-Położniczej – prof. Bolesław Kowalski,
- Kliniki Okulistycznej – prof. Witold Kapuściński,
- Kliniki Neurologiczno-Psychiatrycznej – prof. Stefan Borowiecki,
- Kliniki Dermatologicznej – prof. Adam Karwowski,
- Polikliniki Chorób Usznych i Gardłanych – prof. Antoni Jurasz sen.,
- Zakładu Stomatologicznego – dyr. Alfred Meissner,
- Zakładu Higieny Psychiczej – prof. Paweł Gantkowski,
- Polikliniki Chorób Wewnętrznych – prof. Ignacy Hoffman,
- Studium Wychowania Fizycznego – prof. Eugeniusz Piasecki,
- Biblioteki Wydziału – prof. Adam Wrzosek⁶⁹.

⁶⁹ Szerzej zob. A. Wrzosek, *Zakłady Wydziału Lekarskiego*, [w:] *Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia...*, s. 320–352; A. Wrzosek, *Wydział Lekarski Uniwersytetu Poznańskiego w pierwszym roku swojej działalności*, „Nowiny Lekarskie” z. 2, 1922, s. 51–55.

11. Ćwiczenia z anatomii w Collegium Anatomicum w 1930 r. Od lewej dr med. Józef Torliński, od prawej dr med. Józef Wangler

W roku akademickim 1921/1922 Wydział uzyskał prawo przeprowadzania egzaminów oraz przewodów doktorskich i habilitacyjnych. W konsekwencji w pierwszym roku działalności Wydziału przeprowadzono 7 habilitacji i 24 promocje doktorskie (w tym 17 nostryfikacji), które pozwoliły na awanse, szczególnie poznańskich medyków wykładających na Uniwersytecie. W 1923 r. na wszystkich latach studiów lekarskich było zapisanych 475 studentów, a uczyło ich 36 wykładowców, w tym 3 profesorów honorowych, 11 zwyczajnych, 7 nadzwyczajnych, 6 zastępców profesorów, 7 profesorów kontraktowych i 2 wykładowców⁷⁰.

Generalnie jednak na Wydziale Lekarskim odbywały się rozszady, z jednej strony związane z przenoszeniem się niektórych profesorów czy docentów do innych ośrodków akademickich, z drugiej strony spowodowane przedwczesną śmiercią pracowników. Prowadziło to do nieplanowanych wakatów, a nawet do likwidacji niektórych katedr. Tworzono także nowe jednostki, m.in. w czerwcu 1926 r. z inicjatywy doc. Alfreda Stefana Laskiewicza zorganizowano na terenie Zamku w Poznaniu Klinikę Otolaryngologiczną na 32 łóżka, z własną przykliniczną przychodnią; w 1929 r. otwarto Klinikę Stomatologii, której szefem został najpierw prof. Józef Jarzab, a po jego odejściu – dr Leon Lakner. W sumie w końcu lat dwudziestych Wydział Lekarski miał 25 katedr, które systematycznie rozwijały

⁷⁰ Tamże; zob. także *Dzieje Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego...*, s. 22–33.

12. Profesor Ireneusz Wierzejewski w gronie swoich asystentów i pielęgniarek przed gmachem Zakładu Ortopedycznego im. Gąsiorowskich w Poznaniu; fot. z 1924 r. Po lewej stronie Profesora dr Wiktor Dega

się kadrowo. Poważną stratę poniósł Wydział w 1930 r., w wyniku śmierci prof. Ireneusza Wierzejewskiego, twórcy polskiej szkoły ortopedii; w tym samym roku zmarł doc. chirurgii Leon Mieczkowski. Z kolei w 1933 zmarł dermatolog prof. Adam Karwowski, zaś w 1937 – szef poznańskiej Katedry Psychiatrii i Neurologii prof. Stefan Borowiecki, a w 1938 r. – prof. Paweł Gantkowski. W ich miejsce przychodzili jednak następcy, najczęściej uczniowie, którzy po habilitacji gwarantowali dalszy rozwój poznańskiej medycyny akademickiej i obsadę wakujących stanowisk. O ciągłość rozwoju naukowo-dydaktycznego Wydziału Lekarskiego w okresie międzywojennym dbali dziekani. Po prof. A. Wrzosku funkcję dziekana przejął w roku akademickim 1923/1924 prof. Stefan Horoszkiewicz, lekarz, patolog sądowy. W następnych latach stanowisko dziekana piastowali, zwykle przez jeden rok akademicki, następujący w kolejności profesorowie: Edward Lubicz-Niezabitowski (lekarz, zoolog) w roku akademickim 1924/1925, Antoni Tomasz Jurasz (lekarz chirurg) w 1925/1926 i 1926/1927, Wincenty Jezierski (lekarz internista) w 1927/1928, Stefan Różycki (lekarz, anatom) w 1928/1929, Stefan Borowiecki (lekarz psychiatra i neurolog) w 1929/1930, Paweł Gantkowski

13. Senat Uniwersytetu Poznańskiego 1935/1936. Siedzą od lewej: dziekan Wydziału Lekarskiego prof. Tadeusz Kurkiewicz, prorektor prof. Karol Jonscher, rektor Stanisław Runge, dziekan Wydziału Prawno-Ekonomicznego prof. Stanisław Kasznica; stoją od lewej dziekani: Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego prof. Zygmunt Zawirski, Wydziału Humanistycznego prof. Stefan Błachowski, Wydziału Rolniczo-Leśnego prof. Feliks Terlikowski

(lekarz, specjalista zdrowia publicznego) w 1930/1931, Leon Padlewski (lekarz bakteriolog) w 1931/1932 i 1932/1933, Ignacy Hoffman (lekarz internista, patolog) w 1933/1934, Karol Jonscher (lekarz pediatra) w 1934/1935, Tadeusz Kurkiewicz (lekarz histolog, histochemik) w 1935/1936 i 1936/1937, Stefan Dąbrowski (lekarz, fizjolog, biochemik) w 1937/1938 i 1938/1939 oraz Stanisław Kalandyk (fizyk), wybrany na kadencję 1939/1940, której z powodu wojny nie mógł dokończyć.

Mniejsze zmiany zachodziły w Oddziale Farmaceutycznym. Od początku utworzenia Studium Farmacji jego pracownicy myśleli o autonomii i powołaniu odrębnego, własnego Wydziału Nauk Farmaceutycznych. Taką okazją był podział w 1925 r. Wydziału Filozoficznego na dwa wydziały – Wydział Humanistyczny i Wydział Matematyczno-Przyrodniczy, do którego przyłączono farmaceutów. Propozycja wniosku o usamodzielnienie Studium Farmacji, podjęta na Radzie Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego w dniu 19 XI 1925, nie uzyskała jednak akceptacji Senatu UP w dniu 10 XI 1926 r.⁷¹ Mimo to w całym okresie między-

⁷¹ A. Czubiński, *Dzieje Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1918–1939*, [w:] *Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza...*, s. 200–202.

14. Profesor Konstanty Hrynakowski (w środku) ze współpracownikami i studentami farmacji Uniwersytetu Poznańskiego ok. 1934 r. Po prawej stronie Profesora mgr Maria Szmytówna, po lewej dr Franciszek Adamanis

wojennym tliła się myśl o utworzeniu Wydziału Farmaceutycznego, szczególnie zabiegał o to organizator Oddziału Farmaceutycznego prof. Konstanty Hrynakowski.

Przez cały okres międzywojenny tak medycy, jak i farmaceuci cierpieli na brak wystarczających pomieszczeń dla celów dydaktycznych i klinicznych. Wprawdzie do 1923 r. Uniwersytet użytkował bądź przejął szereg nieruchomości, ale tylko niektóre z nich przeznaczono na potrzeby Wydziału Lekarskiego. Centralnym budynkiem dla funkcjonowania medyków stał się gmach byłej Komisji Kolonizacyjnej, czyli Collegium Medicum (ul. Fredry 10)⁷²; z kolei w dawnym mieszkaniu służbowym prezesa Komisji Kolonizacyjnej (Wały Batorego 2) znalazła siedzibę Klinika Oczna; także dawny pruski Instytut Higieniczny (Wały Wazów 25) przekształcił się w Instytut Mikrobiologii Lekarskiej; dla potrzeb Kliniki Neurologicznej przystosowano budynek koszar przy ul. Północnej 10, przekazany Uniwersytetowi przez wojsko w 1922, z kolei w dawnym Domu Augusty

⁷² Dnia 21 X 1920 r. Senat uchwalił, że Wydział Lekarski obejmie cały gmach Urzędu Osadniczego, czyli Collegium Medicum. Zob. Księga protokołów posiedzeń Senatu, w dniu 21 X 1920 r., AUAM, sygn. 15/S/1. Największym konkurentem do przejęcia gmachu był Urząd Ziemiański; zob. list H. Święcickiego do A. Wrzosa z 13 II 1922 r., APAN, sygn. P. III-85.

15. Collegium Medicum Uniwersytetu Poznańskiego (obecnie Collegium Maius) w początkowych latach XX w.

(ul. św. Marii Magdaleny 3), przejętym przez Uniwersytet w 1923 r., urządziła się Klinika Pediatria. Mimo przejęcia tych okazałych gmachów rektor Święcicki i dziekan Wrzosek myśleli o znalezieniu działki, na której można by zbudować od podstaw kompleks budynków przeznaczonych tylko dla Wydziału Lekarskiego i Studium Farmaceutycznego. W tym celu Uniwersytet w marcu 1921 r. nabył, drogą zamiany za nieruchomości przy ul. Wrocławskiej i dopłaty, dawny Zakład Opieki Garczyńskiego przy ul. Górna Wilda 87–89 (dzisiaj ul. 28 Czerwca 1956 r.) z dużym parkiem. W tym miejscu prof. H. Święcicki z prof. A. Wrzoskiem zaplanowali w 1922 r. budowę swego rodzaju „kampusu” medycznego, który po zaadaptowaniu istniejących neogotyckich budynków oraz dokupieniu sąsiednich działek mógłby stać się miejscem dla stworzenia kompletnego zespołu poliklinicznego, łącznie z dziekanatem, a także zapleczem gospodarczo-administracyjnym i laboratoryjnym dla zakładów oddziału farmacji⁷³. Niestety idea ta z braku funduszy nie powiodła się. W dawnym Zakładzie Garczyńskiego, przemianowanym w 1921 na Collegium Karola Marcinkowskiego, zdołano utworzyć w kwietniu 1921 r. Zakład Anatomii Prawidłowej wraz z prosektorium, a później, po roku 1929, na Górną Wildę przenieśli się Zakład Antropologii oraz Zakład Historii i Filozofii Medycyny wraz z Muzeum Historii

⁷³ Opis koncepcji „kampusu” oraz plan rozmieszczenia poszczególnych klinik przy ul. Górna Wilda znajduje się w APAN, sygn. P. III-85. W sprawie Wydziału Lekarskiego. Szkic obiektów na działce między ulicami: Górna Wilda, Dolna Wilda, gen. Chłapowskiego (brak podpisu autorów).

16. Stan budowy gmachu Chemii (późniejsze Collegium Chemicum) na dzień 1 I 1925 r. Fotografię wykonał J. Puciński z konstrukcji dachowej gmachu Anatomii (późniejszego Collegium Anatomicum) – na pierwszym planie amfiteatralna konstrukcja przyszłej wielkiej sali wykładowej, zwanej Czarną

Medycyny, kierowane przez Adama Wrzosa. Także mimo zabiegów nie udało się na potrzeby kliniczne Wydziału Lekarskiego uzyskać usytuowanego przy ul. Przybyszewskiego szpitala należącego do siostr diakonisek⁷⁴, który do 1945 r. funkcjonował poza Uniwersytetem Poznańskim.

Innym ważnym rejonem miasta, które w przyszłości stało się miejscem funkcjonowania dla wielu dyscyplin przyrodniczych, a także dla Studium Farmaceutycznego i Wydziału Lekarskiego, były Jeżyce. Już 28 XI 1921 r. poświęcono kamień węgielny pod budowę gmachów dla zakładów chemii Wydziału Filozoficznego oraz zakładów anatomii i histologii Wydziału Lekarskiego, na działce odstąpionej przez Wojsko Polskie przy ul. Grunwaldzkiej i ul. Śniadeckich⁷⁵. Jak wiadomo, z powodu kryzysu ekonomicznego zamiar ten zrealizowano dopiero

⁷⁴ Zapiska w kalendarzyku z 1921 r., APAN, sygn. P. III-85; także pismo H. Święckiego do A. Wrzosa z 8 VII 1921 r.

⁷⁵ A. Wrzosek, *Uroczystość poświęcenia kamieni węgielnych gmachów uniwersyteckich w Poznaniu dnia 28 listopada 1921*, Poznań 1921; zob. także zabiegi w 1922 r. o uzyskanie funduszy na budowę – listy H. Święckiego do A. Wrzosa z 26 II 1922 i z 1922 r. (brak dokładnej datacji), APAN, sygn. P. III-85.

w 1928 r. Decyzją Rady Ministrów oraz po interwencji 100 posłów i senatorów udało się w krótkim czasie zbudować dwa okazałe obiekty na Powszechną Wystawę Krajową w 1929 r., które zostały następnie przez Uniwersytet Poznański przejęte jako Collegium Chemicum i Collegium Anatomicum⁷⁶.

Właściwie przez cały okres międzywojenny problemem było posadowienie klinik na bazie obcej. W istocie w latach trzydziestych tylko cztery kliniki – Klinika Chorób Dziecięcych, Klinika Neurologiczno-Psychiatryczna, Klinika Okulistyczna i Klinika Ortopedyczna – mieściły się w gmachach własnych Uniwersytetu Poznańskiego. Dlatego władze Wydziału Lekarskiego czyniły starania, by znaleźć nowe miejsce dla siedmiu klinik, które w 1938 r. miały różną lokalizację:

- Klinika Chirurgiczna mieściła się w Szpitalu Położniczym Starostwa Krajo-
wego,
- Klinika Chorób Skórnych i Wenerycznych – w Szpitalu Miejskim,
- Klinika Chorób Wewnętrznych terapeutyczna – w Szpitalu Miejskim,
- Klinika Otolaryngologiczna – w byłej masztalarni w Zamku Cesarskim,
- Klinika Stomatologiczna – w wynajętym lokalu w prywatnym domu,
- Klinika Chorób Wewnętrznych diagnostyczna – w Szpitalu Wojskowym.

Aby rozwiązać ten problem, prowadzono ożywioną dyskusję na temat zakupu i adaptacji dawnego hotelu Polonia przy ul. Grunwaldzkiej, zbudowanego na Powszechną Wystawę Krajową, bądź też modernizacji i rozbudowy Collegium Karola Marcinkowskiego na Górnej Wildzie. W końcu lat trzydziestych przychyłono się do tej ostatniej koncepcji, jednak brak funduszy przeszkadzał jej realizacji⁷⁷.

Niewątpliwie przez cały okres międzywojenny zmorą Wydziału Lekarskiego był problem deficytu funduszy na rozbudowę bazy kliniczno-dydaktycznej. W czasie narastającego kryzysu ekonomicznego w połowie lat dwudziestych MWRiOP wysunęło projekt likwidacji lub reorganizacji niektórych fakultetów, w tym Wydziału Lekarskiego w Poznaniu⁷⁸. Tylko sprzeciw społeczeństwa województw zachodnich, a przede wszystkim protest środowiska akademickiego w Poznaniu wstrzymał tę decyzję⁷⁹. Podobnie kryzysowy był rok 1933, w którym

⁷⁶ S. Wachowiak, *Czasy, które przeżyłem. Wspomnienia z lat 1890–1939*, Warszawa 1983, s. 195–199; zob. E. Sumelka, *Budowa, 1920–1929*, [w:] *Collegium Anatomicum...*, s. 17–27.

⁷⁷ Memoriał do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie w sprawie projektu zorganizowania prowizorycznie klinik uniwersyteckich w gmachu hotelu Polonia w Poznaniu, 20 X 1934 r.; notatka w sprawie przebudowy Collegium Marcinkowskiego na pomieszczenia klinik Uniwersytetu w Poznaniu, AUAM, Kliniki uniwersyteckie 1935–1938, sygn. 15/88.

⁷⁸ *Wydział Lekarski UP pod groźą redukcji?*, „Kurier Poznański” nr 349, 11 XII 1925.

⁷⁹ Wielką rolę odegrała tutaj rezolucja studentów medycyny, podjęta 10 XII 1925 r. na wiecu w Collegium Medicum UP. Przewodniczący Koła Medyków, Stanisław Bylina, po II wojnie światowej twórca i pierwszy dyrektor Państwowego Instytutu Przeciwrakowego w Gliwicach, wygłosił płomienny referat, w którym podniósł szczególną rolę Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego w kształceniu kadr medycznych dla województw zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej, a więc dla województw: pomorskiego, śląskiego i wielkopolskiego, zob. A. Czubiński, *Dzieje Uniwersytetu Poznańskiego...*, s. 198–199.

weszła w życie nowa ustawa o szkołach akademickich, upoważniająca ministra Janusza Jędrzejewicza do przeprowadzenia reorganizacji i znoszenia katedr bez zgody rad wydziałowych i Senatu. W wyniku decyzji ministra likwidacji uległo na Uniwersytecie Poznańskim 10 katedr, w tym Katedra Higieny, którą kierował wspomniany prof. P. Gantkowski, niesympatyzujący z obozem rządzącym⁸⁰.

Był zarówno Uniwersytetu Poznańskiego, jak i pozostałych czterech publicznych uniwersytetów w Polsce zależał od polityki państwa i wsparcia otoczenia społecznego. Mimo że wielu uczonych na Wydziale Lekarskim starało się zachować postawę apolityczną, to jednak trudno było w niektórych sytuacjach utrzymać dystans, tym bardziej że dwaj wybitni profesorowie fakultetu należeli do przeciwstawnych obozów politycznych. Chodzi o prof. Stefana Tytusa Dąbrowskiego, który był prominentnym politykiem obozu narodowego, piastując w latach 1920–1921 tekę ministra spraw zagranicznych, a później, w latach 1922–1935, był posłem na Sejm z ramienia endecji⁸¹. Przeciwnie stanowisko z kolei reprezentował prof. Ireneusz Wierzejewski, generał brygady Wojska Polskiego, który popierając obóz piłsudczykowski, został w 1928 r. wybrany do Senatu RP z listy ugrupowania sanacyjnego. W tym kontekście, być może, wielu pracowników Wydziału Lekarskiego nie manifestowało swoich poglądów wobec tak bulwersujących wydarzeń, jak sprawa uwięzienia w 1930 r. posłów opozycyjnych w Brześciu, czy wobec zabiegów organizacji nacjonalistycznych o wprowadzenie na kierunku prawa i na medycynie zasady *numerus clausus*, ograniczającej liczbę miejsc dla młodzieży pochodzenia żydowskiego⁸². Większość profesury Wydziału Lekarskiego, tak jak na całym Uniwersytecie, popierała endecję, z kolei do zwolenników sanacji należało kilku prominentnych uczonych, jak np. prof. Stefan Różycki czy prof. Tadeusz Kurkiewicz⁸³.

Od utworzenia w 1920 r. Wydziału Lekarskiego systematycznie zwiększała się liczba studentów medycyny, by w drugiej połowie lat trzydziestych ustabilizować się na poziomie ok. 970 studiujących. Także na kierunku farmacji liczba studiującej młodzieży systematycznie ulegała zwiększeniu. Pod względem narodowościowym najliczniejszą grupę studentów Uniwersytetu Poznańskiego stanowili w roku akademickim 1932/1933 Polacy (94%), wyznania rzymskokatolickiego (91%); pozostali to byli przede wszystkim studenci pochodzenia niemieckiego oraz grupa młodzieży żydowskiej. Jeśli chodzi o kobiety, to stanowiły one 16,4% ogółu studiujących w roku akademickim 1924/1925, zaś w następnych latach ich odsetek sięgał nawet 30%, głównie jednak na kierunkach humanistycznych.

⁸⁰ Tamże, s. 202–204, 277–278.

⁸¹ Szerzej zob. J. Malinowski, *Stefan Dąbrowski (1877–1947). Biografia polityczna*, Poznań 2014, s. 147–253.

⁸² O postawie Wielkopolan, w tym studentów medycyny na UP, wobec Żydów zob. I. Kowalski, *Antysemityzm w Wielkopolsce w latach 1919–1939*, „Kronika Wielkopolski” nr 3, 2001, s. 31–49.

⁸³ Szerzej zob. A. Czubiński, *Dzieje Uniwersytetu Poznańskiego...*, s. 267–284.

Z danych z połowy lat trzydziestych wynika, że ok. 56% studentów pochodziło z województwa poznańskiego, następnie z Pomorza (12,4%), z województwa łódzkiego (9%), a także ze Śląska (5%)⁸⁴. Podobne proporcje były wśród studentów Wydziału Lekarskiego.

Tabela 1. Liczba studentów na Wydziale Lekarskim i w Oddziale Farmaceutycznym w latach 1923/1924–1938/1939

Rok akademicki	Wydział Lekarski	Oddział Farmaceutyczny
1923/1924	475	
1924/1925	498	
1925/1926	496	110
1926/1927	634	197
1927/1928	667	
1928/1929	733	
1929/1930	756	
1930/1931	827	
1931/1932	855	
1932/1933	985	485
1933/1934	1119	
1934/1935	1120	532
1935/1936	1084	508
1936/1937	980	432
1937/1938	964	
1938/1939	971	

Źródło: dane oparte na spisach wykładów i kronik Uniwersytetu Poznańskiego z I trymestru, zebrane w opracowaniu A. Czubińskiego, *Dzieje Uniwersytetu Poznańskiego...*, s. 219.

Należy przypomnieć, że na Uniwersytecie Poznańskim, w tym na kierunku lekarskim i na farmacji, mogły studiować osoby, które przedłożyły świadectwa dojrzałości i opłaciły wpisowe oraz czesne. Rok akademicki rozpoczynał się 15 IX i trwał do 10 VI, dzieląc się na trzy okresy – trymestry. Studia medyczne trwały więc 16 trymestrów, czyli 5 lat i kwartał. Po dziesiątym trymestrze studenci składali tzw. egzaminy kliniczne, których niezaliczenie w okresie 3 lat od zakończenia studiów pozbawiało prawa do ich kończenia. W wyniku złożenia wszystkich egzaminów kandydat uzyskiwał dyplom lekarski, który uprawniał do ubiegania się o stopień doktora. Jeszcze do roku akademickie-

⁸⁴ Tamże, s. 216–222.

Semestr <i>zimowy</i>					Roku akad. 19			
Imię i Nazwisko Wykładowcy	Tytuł wykładu	Liczba wykładów	Czas	Poświadczenie kwestury	Własnoręczne poświadczenia Wykładowców			
					Poświadczenie o odbyciu wykładu	Data	Poświadczenie o przygotowaniu	Data
<i>Wojciech Czerny</i>				<i>450 130</i>				
				<i>60</i>				
				<i>664</i>				
<i>Przebiegiem, ile czasu było warte zastąpić wykładem</i>								
<i>Zawieszony d. 23.V. 1925</i>								
<i>Semestr</i>					<i>A. Wrzosek</i> Dziekan Wydziału Lekarskiego			
<i>dr. Świąciecki</i>	<i>Przewodny lekarski</i>	<i>2</i>						
<i>dr. Wrzosek</i>	<i>Ogólna anatomia</i>	<i>1</i>						
<i>dr. Denizot</i>	<i>Fizyka</i>	<i>4</i>						

17. Fragment indeksu Wydziału Lekarskiego UP z 1921 r. z podpisami prof. H. Świącieckiego, prof. A. Wrzosa i prof. A. Denizota

go 1925/1926 nadawano, siłą tradycji, tytuł doktora wszechnauk lekarskich, jednak w kolejnych latach należało nie tylko posiadać dyplom lekarza, ale napisać rozprawę doktorską, zdać egzamin z historii i filozofii medycyny, wreszcie złożyć egzamin ścisły z przedmiotu, w którego zakres wchodziła praca doktorska⁸⁵.

Sytuacja materialna studentów w okresie międzywojennym nie była łatwa. Na kierunku lekarskim należało uiścić, oprócz czesnego, różnego rodzaju opłaty dodatkowe, poczynawszy od opłat za egzamin wstępny, za badania lekarskie, a skończywszy na opłatach za egzaminy poprawkowe. W konsekwencji studia były drogie i nie każdy mógł sobie na nie pozwolić. Ważne więc było w tej sytuacji wsparcie rodziny, ale także różnych organizacji, przede wszystkim Bratniej Pomocy Towarzystwa Studentów Uniwersytetu Poznańskiego, która organizo-

⁸⁵ Tamże, s. 121–122.

wała pośrednictwo pracy, udzielała zwrotnych pożyczek czy prowadziła kuchnię akademicką. Niewielu studentów uzyskiwało pomoc stypendialną, w tej sytuacji nie wszyscy kończyli studia. Starczy powiedzieć, że jeśli w roku akademickim 1931/1932 immatrykulowało się na Wydziale Lekarskim 287 studentów, to 4 lata później terminowo kończyło 118 osób, czyli ok. 42%. Podobne proporcje były w następnych latach⁸⁶.

Na studiach lekarskich ważną rolę odgrywało Koło Medyków, funkcjonujące na Uniwersytecie Poznańskim od początku lat dwudziestych. Skupiało ono prawie 80% studentów medycyny. Początkowo spełniało głównie funkcję samopomocową, w zakresie wypożyczania podręczników, dostarczania pomocy materialnej, a także organizowania życia kulturalnego dla studentów fakultetu medycznego. W następnych latach Koło zaczęło również patronować przedsięwzięciom naukowo-społecznym studentów medycyny, np. organizując obozy szkoleniowo-sanitarne na Kresach Wschodnich Rzeczypospolitej. Kilkanaście obozów wędrownych, przeprowadzonych w latach 1937–1939 na Wołyniu, Polesiu i Wileńszczyźnie, dało studentom poznańskiej medycyny możliwość poznania realiów zdrowotnych, panujących na tych terenach, a także sprawdzenia swojej wiedzy lekarskiej⁸⁷. Tego typu inicjatywom sprzyjały władze Wydziału, desygnując kuratorów w osobach najpierw prof. Antoniego Jurasza, a następnie w 1936 prof. Tadeusza Kurkiewicza, zaś w 1938 r. prof. Stefana Dąbrowskiego. Dobre rezultaty działalności organizacyjnej spowodowały, iż Zarząd Koła Medyków zaczął wydawać w 1935 r. własne czasopismo pt. „Życie Medyczne”. Organ ten miał na celu integrować środowisko studentów Wydziału Lekarskiego, tak poprzez zachęcanie do udziału w przedsięwzięciach organizowanych przez Koło Medyków, jak i inicjowanie dyskusji, np. o przyszłości zawodu lekarskiego. Kanwą do wymiany uwag na temat statusu lekarza były artykuły czy wypowiedzi uznanych profesorów medycyny, poruszające kwestię etosu profesji lekarskiej. Już w pierwszym numerze „Życia Medycznego” ukazał się artykuł prof. Karola Jonschera pt. *Jaki powinien być lekarz?*, w którym dziekan Wydziału Lekarskiego zastanawiał się nad istotą i kondycją zawodu lekarskiego⁸⁸.

Nowo założony Uniwersytet Poznański startował od zera, chociaż jeśli chodzi o płaszczyznę naukową, pozyskani profesorowie i docenci wnieśli swój niekiedy znaczny już dorobek naukowy. W odróżnieniu jednak od kierunków humanistycznych, gdzie w krótkim czasie ukształtowały się znane na całą Polskę szkoły badań historycznych, archeologicznych czy językoznawczych, w dziedzinie

⁸⁶ Tamże, s. 224–228, 234–240.

⁸⁷ Szerzej zob. M. Musielak, *Od Koła Medyków do Studenckiego Towarzystwa Naukowego. Rola studenckich obozów naukowo-szkoleniowych w kształceniu i wychowywaniu medycznej kadry naukowej*, [w:] *50 lat współpracy Uczelni Medycznej z nadmorskim kurortem na przykładzie Poznania i Kołobrzegu. Na fali wspomnień*, red. Z. Adamski, Poznań 2018.

⁸⁸ K. Jonscher, *Jaki powinien być lekarz?*, „Życie Medyczne” nr 1, 1935, s. 3–6.

18. Pieczętka Koła Medyków, działającego przy Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego

medycyny czy farmacji stan badań nie rozwijał się początkowo dynamicznie z powodu braku pracowni i laboratoriów. Dopiero wraz z poszerzaniem bazy laboratoryjnej oraz klinicznej rozwijały się dziedziny, w których środowisko medyczne Uniwersytetu Poznańskiego nadawało ton w kraju, tworząc nowe katedry i kliniki. Poznań w okresie międzywojennym niewątpliwie stał się jednym z głównych ośrodków w zakresie radiologii⁸⁹. Utworzona w 1921 Katedra Radiologii była pierwszą w Polsce, zaś jej szef prof. Karol Mayer założył w Poznaniu w 1925 r. Polskie Towarzystwo Radiologiczne, które wydawało czasopismo pt. „Polski Przegląd Radiologiczny”. Podobną renomę miała również pierwsza w Polsce Katedra i Klinika Ortopedyczna, którą stworzył w 1923 r. prof. I. Wierzejewski. W rezultacie prowadzonych nowatorskich zabiegów i dzięki publikacji prac na łamach czasopisma „Chirurgia Narządów Ruchu” Poznań stał się głównym ośrodkiem w dziedzinie ortopedii i traumatologii; tę dyscyplinę rozwijali po śmierci prof. I. Wierzejewskiego jego uczniowie – prof. Franciszek Raszeja oraz prof. Wiktor Dega. Także badania prowadzone pod kierunkiem prof. S. Kalandyka w Katedrze i Zakładzie Fizyki Lekarskiej, jedynej tego typu jednostce w Polsce, miały pionierski charakter. Inną wizytówką poznańskiego Wydziału Lekarskiego była Katedra Otolaryngologii, kierowana do roku 1923 przez prof. Antoniego Jurasza sen., a następnie przez prof. A. Laskiewicza, który stworzył jedną z najlepiej wyposażonych w Polsce w okresie międzywojennym klinik laryngologicznych. Pionierski charakter na gruncie polskim miały badania anatomicopatologiczne w zakresie serologii, chemoterapii gruźlicy oraz gruźlicy wieku dziecięcego, które prowadzono pod kierunkiem dr. Janusza Zeylanda i dr Eugenii

⁸⁹ R.W. Gutt, *Rozwój nauk medycznych w Polsce w latach 1919–1951*, „Kwartalnik Nauki i Techniki” nr 1, 1991, s. 108–114.

19. Spotkanie prof. Marii Skłodowskiej-Curie z prof. Karolem Mayerem – radiologiem UP

Piaseckiej-Zeylandowej. Dowiedli oni doświadczalnie, że „szczepionki BCG nie są szkodliwe i zmniejszają niebezpieczeństwo zakażenia gruźliczego”⁹⁰. Z kolei za sprawą prof. Adama Wrzóska Poznań stał się w okresie międzywojennym czołowym ośrodkiem badań w zakresie historii i filozofii medycyny. Pierwszy dziekan Wydziału Lekarskiego stworzył wokół siebie zespół, którego wyniki dociekań publikowano w „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny”, jedynym tego rodzaju w Polsce kwartalniku filozoficzno-medycznym. To wydawane w Poznaniu czasopismo zdobyło w latach trzydziestych renomę międzynarodową. Podobne osiągnięcia miał także kierowany przez prof. Wrzóska Zakład Antropologii; rezultaty badań antropologicznych publikowano w ogólnopolskim czasopiśmie pt. „Kwartalnik Antropologiczny”, również wydawanym w Poznaniu.

Rozwój Uniwersytetu Poznańskiego, w tym także Wydziału Lekarskiego i Studium Farmaceutycznego, przerwał wybuch II wojny światowej i najazd III Rzeszy na Polskę 1 IX 1939 r. Poznań wraz z Wielkopolską znalazły się pod okupacją nazistowską i zostały włączone do Rzeszy w ramach tzw. Okręgu Warty (Reichsgau Wartheland). Większość profesorów wyjechała z Poznania,

⁹⁰ A. Dowżenko, *Działalność naukowa Akademii Medycznej w Poznaniu*, „Studia Poznańskie” cz. II, 1954, s. 277; zob. też J. Zeyland, E. Piasecka-Zeylandowa, *Szczepienia przeciwgruźlicze sposobem Calmette’a w Poznaniu*, „Nowiny Lekarskie” z. 16, 1928, s. 549–554.

słusznie obawiając się represji. Ci, którzy pozostali, zaangażowali się w pierwszych dniach września w działalność Rady Naukowej (nazywanej także Radą Uniwersytecką), na czele której stanął prof. Bronisław Niklewski z Wydziału Rolniczo-Leśnego, zaś z ramienia Wydziału Lekarskiego w jej skład wszedł Leon Padlewski, emerytowany profesor mikrobiologii. Rada próbowała w zastępstwie Senatu akademickiego chronić mienie uniwersyteckie, a także wspierać pracowników Uczelni, którzy pozostali w Poznaniu. Ostatnie posiedzenie Rady odbyło się 21 IX 1939 r. w Collegium Minus i zostało przerwane przez Gestapo, które zamknęło i opieczetowało siedzibę władz Uczelni. Oznaczało to zamknięcie Uniwersytetu Poznańskiego, którego zasoby uległy konfiskacie. Także Collegium Medicum, siedziba Wydziału Lekarskiego, zostało zajęte przez policję niemiecką, zaś znajdująca się w nim aparatura została zniszczona bądź wywieziona w głąb Rzeszy⁹¹; podobnie postąpili najeźdźcy z mieniem pozostałych zakładów Wydziału Lekarskiego. Nastąpił czas okupacji hitlerowskiej, której jednym z głównych celów była eliminacja wszystkiego, co polskie.

D. Kadra i studenci Wydziału Lekarskiego oraz Studium Farmaceutycznego w okresie II wojny światowej

Podobnie jak większość profesorów Wydziału Lekarskiego i Studium Farmaceutycznego, także wielu pracowników i studentów opuściło Poznań jesienią 1939 r. Pozostali w mieście musieli liczyć się z represjami, włącznie z aresztowaniem przez okupanta, który polską inteligencję traktował jako szczególnie niebezpieczną grupę, zagrażającą realizacji projektu niemieckiego wcielenia do Rzeszy, a więc obejmującego również Wielkopolskę (Kraj Warty). Jeszcze we wrześniu i na początku października 1939 aresztowano grupę profesorów Uniwersytetu Poznańskiego, oskarżonych o postawę antyniemiecką, wśród nich byłego dziekana Wydziału Lekarskiego prof. Leona Padlewskiego (1870–1943), który po zwolnieniu w listopadzie 1939 r. został wysiedlony do Generalnego Gubernatorstwa. Gorszy los spotkał prof. Stanisława Kalandyka (1885–1940), również byłego dziekana Wydziału Lekarskiego, kierownika Zakładu Fizyki Doświadczalnej – z 28 na 29 I 1940 r. Profesor został rozstrzelany w Forcie VII w Poznaniu⁹². Pozostali pracownicy Wydziału Lekarskiego i Oddziału Farmaceutycznego oraz

⁹¹ S. Dąbrowski, *Uniwersytet Poznański 1939–1945*, Poznań 1946, s. 8–9; J.J. Bossowski, K.M. Pospieszalski, K. Tymieniecki, Z. Wojciechowski, *Uniwersytet Poznański na początku hitlerowskiej okupacji*, „Przegląd Zachodni” nr 7/8, 1955, s. 580–595; C. Łuczak, *Uniwersytet Poznański w latach hitlerowskiej okupacji*, [w:] *Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza...*, s. 303–308.

⁹² A. Wrzosek, *Wspomnienie pośmiertne, śp. Prof. Stanisław Kalandyk*, „Nowiny Lekarskie” nr 2, 1947, s. 23–26; K.M. Pospieszalski, *Wykaz pracowników Uniwersytetu Poznańskiego zmarłych w czasie wojny*, „Przegląd Lekarski” nr 23, 1977, s. 128; M. Przychodzki, *Lekarze poznańscy w latach hitlerowskiej okupacji 1939–1945*, „Przegląd Zachodni” nr 1, 1977, s. 113–114.

studenci, pozbawieni swoich warsztatów pracy, zmuszeni byli imać się, by przeżyć, różnych zajęć, najczęściej niezgodnych z ich wykształceniem. W tej sytuacji idea tajnego nauczania na poziomie wyższym w trybie konspiracyjnym wywołała u jednych profesorów zapał i entuzjazm, u innych – konsternację i obawę co do powodzenia nauczania młodzieży pod okupacją hitlerowską.

Mimo tych obiekcji 24 XI 1940 r. powołano do życia w Warszawie tajny Uniwersytet Ziemi Zachodnich (UZZ), którego rektorem został prof. Ludwik Jaxa-Bykowski, pedagog. Na początku konspiracyjna Uczelnia obejmowała dwa wydziały – Wydział Humanistyczny i Wydział Prawa, zaś w szczytowym punkcie rozwoju, w latach 1942 i 1943, funkcjonowało w jej ramach sześć fakultetów, w tym Fakultet Lekarski i Fakultet Farmaceutyczny⁹³. Wydział Lekarski został utworzony w 1942 r. Tak jak 22 lata wcześniej w Poznaniu, również teraz organizatorem i pierwszym dziekanem został prof. Adam Wrzosek, którego nieformalne biuro mieściło się w prywatnym mieszkaniu dr. Michała Świderskiego, przy ul. Wielkiej 11 w Warszawie. Profesor Wrzosek po wyjeździe z Poznania w 1939 r. zatrzymał się w Kodyniu nad Bugiem, gdzie zorganizował szpitalik dla uchodźców z Warszawy, skąd w końcu listopada tego roku wrócił do okupowanej stolicy. Organizując konspiracyjne zajęcia dla studentów medycyny, musiał dziekan Wrzosek (pseudonim Dąbrowski) znaleźć nie tylko chętnych do współpracy wykładowców, ale także odpowiednie pomieszczenia. Czynnej pomocy udzielała mu przedwojenna sekretarka Uniwersytetu Poznańskiego Adelajda Jankowska (pseudonim Pawłowska), a także bliscy – żona Maria oraz córka Ludmiła Krakowiecka. Na Wydziale Lekarskim UZZ w sumie nauczало 95 osób, z których większość stanowili wykładowcy Uniwersytetu Warszawskiego (57,9%); 17 wykładowców było z Poznania⁹⁴.

Zajęcia odbywały się w laboratoriach, pracowniach i prosektoriach szpitali warszawskich, zaś wykłady – w domach prywatnych, w tym także w willi przy ul. Madalińskiego 15, w której mieszkał prof. Wrzosek. Ze względu na bezpieczeństwo miejsce zbiórek było co kilka tygodni zmieniane⁹⁵. Także proces

⁹³ Szerzej zob. W. Kowalenko, *Tajny Uniwersytet Ziemi Zachodnich. Uniwersytet Poznański 1940–1945*, Poznań 1961; C. Łuczak, *Uniwersytet Poznański w latach hitlerowskiej okupacji...*, s. 316–334; *Uniwersytet Ziemi Zachodnich i tajne kursy uniwersyteckie 1939–1945. Pokłosie wspomnień*, opr. J. Wikarjak, Poznań 1972.

⁹⁴ L. Krakowiecka, *Wydział Lekarski Tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich*, [w:] *W 50-lecie rozwoju nauk medycznych...*, s. 62; także A. Wrzosek, *Materiały do historii Wydziału Lekarskiego w tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich w Warszawie*, „Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności”, t. LI, nr 6, 1950, s. 421–425; A. Zakrzewski, *Sylwetki profesorów, zasłużonych dla tajnego nauczania medycyny w Polsce w czasie II wojny światowej*, [w:] *Polskie studia medyczne i farmaceutyczne w okresie drugiej wojny światowej*, red. J. Hasik, E. Chrościelewski, B. Wolnikowa, Poznań 1977, s. 34 i n.

⁹⁵ Jednym z ówczesnych studentów medycyny na UZZ był Edmund Chrościelewski, po II wojnie światowej profesor medycyny sądowej na Akademii Medycznej w Poznaniu, por. E. Chrościelewski, *Polskie studia medyczne w okresie II wojny światowej. Pamiętnik II Krajowego Zjazdu Lekarzy ZBoWiD*, Warszawa 1969, s. 329 i n.

20. Wykład prof. Adama Wrzosa w Zakładzie Antropologii w Collegium Marcinkowskiego w Poznaniu; fot. z lat trzydziestych XX w.

rekrutacji oraz organizacja wykładów i ćwiczeń wymagały szczególnej ostrożności. Jak wspominała ówczesna studentka medycyny na UZZ Zofia Stegawska:

Przyjęcie kandydata na studia odbywało się w sposób następujący: ktoś zgłaszał nazwisko i adres kandydata znajomemu profesorowi lub studentowi UZZ, ten przekazywał je sekretarce, która z kolei prowadziła dyskretny wywiad. Stwierdziwszy, że kandydat jest Polakiem i cieszy się dobrą opinią, zawiadamiała go o miejscu i dacie rozpoczęcia studiów. Dzięki skrupulatnym wywiadam Pani Jankowskiej na studia lekarskie nie dostał się nikt niepożądany. Było to wprawdzie opłacone jej ogromnym wysiłkiem i dużym nakładem czasu, ale uchroniło Wydział Lekarski przed dekonspiracją⁹⁶.

W sumie w roku akademickim 1943/1944 na wszystkich latach studiów lekarskich kształciło się 610 osób, rekrutujących się ze wszystkich uczelni w Polsce. Ponieważ studentów medycyny było tak wielu, należało ograniczyć rekrutację, szczególnie kobiet, które stanowiły większość kandydatów do zawodu lekarskiego⁹⁷.

⁹⁶ Z. Stegawska, *Wydział Lekarski Tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich*, „Archiwum Historii Medycyny” t. 21, z. 3–4, 1958, s. 364.

⁹⁷ W. Kowalenko, *Tajny Uniwersytet...*, s. 23 i n.; T. Klanowski, *Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu 1945–1964*, Poznań 1965, s. 46–49.

Wykładowcy Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego prowadzili nauczanie medycyny nie tylko w stolicy, ale także w innych miastach. UZZ miał filię w Częstochowie, gdzie w sierpniu 1943 r. dr Zdzisław Stolzmann, za zgodą prof. A. Wrzosek, uruchomił nauczanie medycyny, początkowo dla 60 osób. Mimo groźby dekonspiracji zajęcia kontynuowano aż do 15 IV 1945 r.⁹⁸ Drugim ośrodkiem kształcącym medyków we współpracy z Wydziałem Lekarskim UZZ były Kielce – tu komplet medycyny funkcjonował z kolei do maja 1945 r.⁹⁹

Mimo zachowania ogromnej ostrożności informacje o studiach lekarskich dotarły w styczniu 1944 r. do władz niemieckich. Profesor Wrzosek wraz ze swoim asystentem dr. Zbigniewem Wojciechowskim zmuszeni byli ukrywać się. Funkcję dziekana objął w tej sytuacji prof. Witold Kapuściński sen., początkowo w zastępstwie, a od maja 1944 r. na stałe. Tymczasem prof. Wrzosek został powołany na stanowisko prorektora UZZ, nadzorując także przebieg studiów lekarskich¹⁰⁰. Jak odnotowała wspomniana Z. Stegawska:

Poświęcenie prof. A. Wrzosek sprawom nauczania było bezgraniczne. Nawet w okresie, kiedy musiał się ukrywać, gdyż jego nazwisko wpadło w ręce gestapo [...], prof. Wrzosek nie przerwał swojej pracy i pojawiał się niespodziewanie to w tej, to w innej klinice, sprawdzając czy wszystko idzie składnie, doglądając, aby tok studiów nie uległ zaburzeniu¹⁰¹.

Krócej funkcjonował Wydział Farmaceutyczny, utworzony w ramach konspiracyjnego Uniwersytetu Warszawskiego w roku akademickim 1941/1942 z inicjatywy prof. Bronisława Koskowskiego, prezesa Naczelnej Izby Aptekarskiej. Równocześnie studenci farmacji Uniwersytetu Poznańskiego, którzy znaleźli się na terenie Generalnego Gubernatorstwa, nawiązali w lutym 1942 r. kontakt z profesorami Oddziału Farmaceutycznego UP – prof. Antonim Gałęckim w Warszawie oraz prof. Janem Dobrowolskim w Krakowie, ponieważ chcieli kontynuować studia. W rezultacie ich zabiegów powstały dwie niezależne grupy kształcenia – warszawska, złożona z 13 studentów III roku i 17 studentów II roku, oraz krakowska, obejmująca 7 studentów II roku studiów; obie weszły w skład kompletów tajnego UZZ. Dopiero w roku akademickim 1942/1943 Wydział Farmaceutyczny został włączony w strukturę UZZ, obejmując kształceniem na czterech latach studiów 215 studentów, tworzących w Warszawie 22 komplety. Studenci farmacji mieli możliwość nie tylko wysłuchiwania wykładów teoretycznych, lecz także odbywania zajęć praktycznych w laboratoriach i aptekach prowadzonych przez polskich farmaceutów. Studentów farmacji nauczало w sumie 78 profesorów oraz innych nauczycieli zawodu. Biorąc pod uwagę filie

⁹⁸ Z. Stolzmann, *Sprawozdanie filii częstochowskiej Wydziału Lekarskiego tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich*, „Polski Tygodnik Lekarski” nr 23, 1946, s. 741–744.

⁹⁹ W. Kowalenko, *Tajny Uniwersytet...*, s. 82.

¹⁰⁰ Zob. Z. Maćkowiak, M. Musielak, *Adam Wrzosek...*, s. 186–195.

¹⁰¹ Z. Stegawska, *Wydział Lekarski...*, s. 365.

w Częstochowie i w Kielcach, gdzie jesienią 1943 r. rozpoczęto nauczanie farmacji, szacuje się, że ten kierunek studiowały w ramach UZZ 332 osoby, czyli wg prof. W.W. Głowackiego ponad 75% polskiej młodzieży farmaceutycznej¹⁰².

Wybuch powstania warszawskiego 1 VIII 1944 r. przerwał funkcjonowanie UZZ w stolicy. Profesorowie i studenci ulegli rozproszeniu, wielu wzięło udział w walkach, tracąc niekiedy życie. Profesor Wrzosek pozostał w Warszawie do pierwszych dni września 1944 r. Był to tragiczny moment w jego życiu. W pierwszych dniach powstania zginął jego jedyny wnuk Jerzy Krakowiecki, student medycyny. Następnie na jego oczach Gestapo spaliło dom, w którym mieszkał, gdzie była przechowywana przez cały okres okupacji dokumentacja konspiracyjnego Wydziału Lekarskiego; spłonęły także liczne źródła do dziejów medycyny. Mimo to jesienią 1944 r. prof. Wrzosek wraz z prof. W. Kapuścińskim zaczęli organizować od nowa studia medyczne, najpierw w Grodzisku Mazowieckim, gdzie w październiku uruchomili trzy komplety dla I i II roku medycyny, a następnie w Krakowie, gdzie w listopadzie tego roku podjęło studia na kierunku lekarskim UZZ 217 studentów. Większość z nich po przerwaniu zajęć w kwietniu 1945 r. podjęła dalsze studia na reaktywowanym Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego¹⁰³.

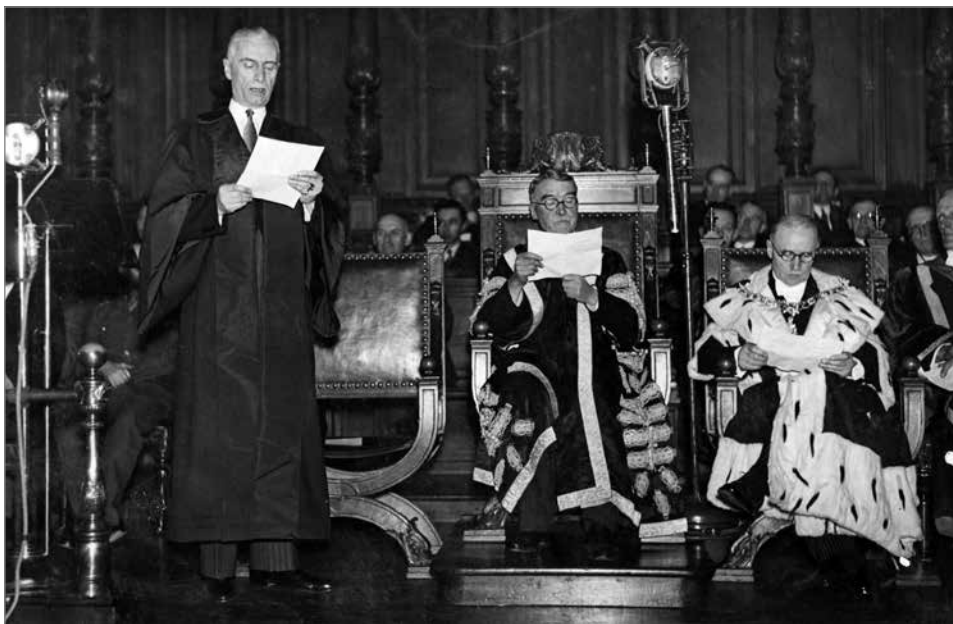
Innym ośrodkiem nauczania medycyny przez poznańskich akademików był Polski Wydział Lekarski (PWL) w Edynburgu. Po klęsce Francji w 1940 r. ocalałe jednostki Wojska Polskiego przedostały się do Wielkiej Brytanii, znajdując miejsce pobytu na terenie Szkocji. Z inicjatywy brytyjskich i polskich oficerów – płk. lek. Irvine’a Fortesue i płk. prof. dr. med. Francisa Alberta Crew, komendanta Szpitala Wojskowego w Edynburgu, a także ppłk. lek. Adama Kurtza, szefa służby zdrowia Korpusu Polskiego – rozpoczęto zabiegi o kształcenie w zakresie medycyny i farmacji polskich żołnierzy, którzy znaleźli się na terenie Wielkiej Brytanii. W wyniku rozmów między reprezentantami I Korpusu i Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Edynburskiego Senat

21. Herb Polskiego Wydziału Lekarskiego w Edynburgu

¹⁰² W.W. Głowacki, *Wydział Farmaceutyczny Uniwersytetu Ziemi Zachodnich w latach okupacji hitlerowskiej (1941–1945)*, [w:] *Dzieje Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego...*, s. 201–203. Szerzej zob. W.W. Głowacki, *Zasięg tajnych studiów farmaceutycznych w Polsce w latach okupacji hitlerowskiej*, [w:] *Polskie studia medyczne i farmaceutyczne...*, s. 38–55; W.W. Głowacki, *Stan farmacji naukowej w czasie drugiej wojny światowej (1939–1945)*, [w:] *Dzieje nauk farmaceutycznych w Polsce 1918–1978*, red. Z. Jerzmanowska i B. Kuźnicka, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1986, s. 152–164.

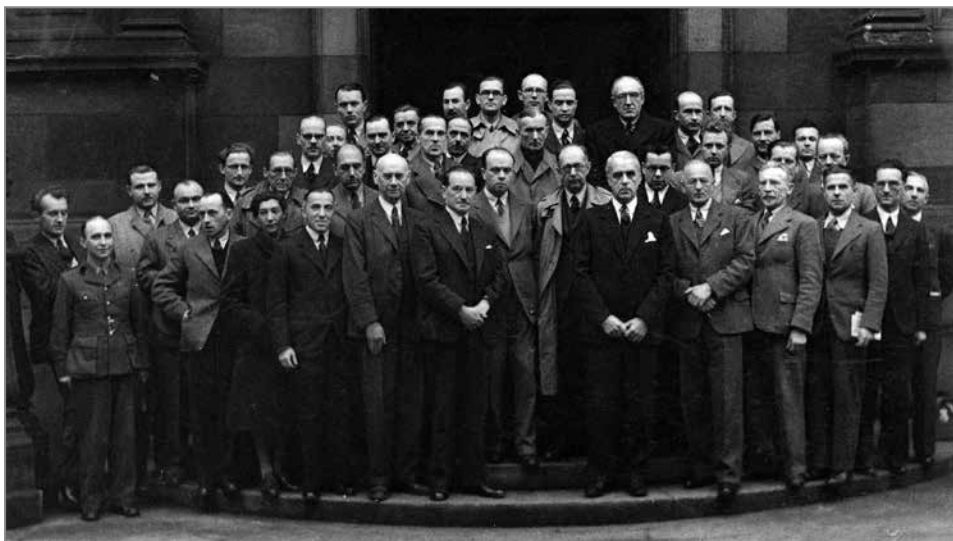
¹⁰³ Szerzej zob. E. Chrościelewski, *Działalność dydaktyczno-wychowawcza przedstawicieli poznańskich nauk medycznych pod okupacją*, [w:] *25 lat Akademii Medycznej...*, s. 44–50; I. Grabowska, *Studia medyczne w tajnych uniwersytetach*, „Życie Medyczne” R. I, nr 2, 1946.

22. Otwarcie Polskiego Wydziału Lekarskiego przy Uniwersytecie w Edynburgu 22 III 1941 r. Przemawia prezydent RP Władysław Raczkiewicz, cyt.: „Jestem głęboko wzruszony wspaniałomyślnym darem dla narodu polskiego i przyjmuję z wdzięcznością zaproszenie Uniwersytetu w Edynburgu. W pełni doceniam jego historyczne znaczenie. Na podstawie układu między moim Rządem a Uniwersytetem w Edynburgu, podpisanym dnia 24 lutego, kreuję Wydział Lekarski w Edynburgu”. Na miejscu honorowym siedzi wicekanclerz Uniwersytetu sir Thomas H. Holland, obok rektor sir Donald Pollock i *provost* Edynburga sir Henry Steele

tej Uczelni zatwierdził 13 XI 1940 r. uchwałę w sprawie utworzenia w Edynburgu Polskiego Wydziału Lekarskiego. Tę inicjatywę ostatecznie przypieczętowało porozumienie zawarte w dniu 24 II 1941 r. w Londynie między emigracyjnym rządem polskim (prof. Stanisław Kot) a władzami Uniwersytetu w Edynburgu (wicekanclerz sir Thomas H. Holland). Na mocy tego porozumienia Polski Wydział Lekarski miał prawo funkcjonować w oparciu o polską ustawę o szkolnictwie wyższym z 15 III 1933 r., a co za tym idzie – posiadać wszelkie prawa i przywileje uniwersytetów w Polsce, w tym także swobodę wewnętrznej organizacji; miał również prawo przeprowadzania przejściowych i ostatecznych egzaminów oraz nadawania dyplomów lekarskich absolwentom; miał wreszcie prawo nauczania w języku polskim, a jeśli brakowało polskich samodzielnych uczonych, to zajęcia miały być prowadzone w języku angielskim przez profesorów Uniwersytetu w Edynburgu¹⁰⁴.

¹⁰⁴ Szerzej na temat PWL zob. Z. Teleszyński, *Polski Wydział Lekarski przy Uniwersytecie w Edynburgu*, „Archiwum Historii Medycyny” t. 30, 1967, s. 45–63; W. Tomaszewski, *Pięćdziesiąt lat Polskiego Wydziału Lekarskiego w Edynburgu 1941–1991*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” t. 57, nr 3,

23. Grono nauczycielskie PWL w Edynburgu w roku akademickim 1944/1945. W pierwszym rzędzie od lewej: dr Kulczycki (w mundurze), dr Wąsowicz, dr Helena Śliżyńska, dr Uhma, prof. Ruszkowski, prof. Rostowski, prof. Fegler, prof. Nowakowski, dziekan prof. Antoni Jurasz, prof. Lakner, prof. Rogalski, dr Dekkański, dr Kompf

Na Polskim Wydziale Lekarskim w Edynburgu wykłady i zajęcia w latach akademickich 1941/1942–1944/1945 prowadziło w sumie: 15 profesorów, 27 docentów i 37 asystentów. W tym gronie pedagogicznym znaczącą rolę odgrywali poznańscy medycy, na czele z dziekanem Polskiego Wydziału Lekarskiego prof. Antonim Juraszem. Do zamknięcia PWL w dniu 30 III 1949 r. dyplomy lekarza uzyskało 228 słuchaczy, zaś stopień doktora medycyny zdobyło 19 kandydatów. Nieliczni z wykładowców i studentów wrócili do Polski – na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego, a później Akademii Medycznej w Poznaniu pracę podjęli po II wojnie światowej m.in.: prof. Józef Dadlez, jako kierownik Katedry i Zakładu Farmakologii, prof. Leon Lakner, jako kierownik Polikliniki Stomatologicznej, także prof. Adam Straszyński, jako kierownik Katedry Chorób Skóry¹⁰⁵.

Okres II wojny światowej okazał się w skutkach tragiczny dla społeczeństwa polskiego, w tym także dla środowiska akademickiego. Również Wydział Lekarski i Studium Farmaceutyczne Uniwersytetu Poznańskiego poniosły ogromne straty osobowe i materialne. W wyniku represji zarówno okupanta hitlerowskiego, jak i najeźdźcy

1994, s. 297–312; B.L. Imieliński, *Polski Wydział Lekarski Uniwersytetu w Edynburgu, w latach II wojny światowej (w 50. rocznicę zakończenia działalności)*, „Medycyna Nowożytna” t. 6, z. 2, 1999, s. 109–129; M.A. Palacz, *The Polish School of Medicine at the University of Edinburgh (1941–1949). A case study in the transnational history of Polish wartime migration to Great Britain*, Edinburg 2015.

¹⁰⁵ E. Chróścielewski, *Działalność dydaktyczno-wychowawcza...*, s. 50–51; J. Hasik, J. Juszczak, *Wydział Lekarski Uniwersytetu Poznańskiego w latach hitlerowskiej okupacji*, [w:] *Dzieje Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego...*, s. 57–58.

24. Wmurowana w ścianę Collegium Anatomicum w Poznaniu, odsłonięta 23 II 1984 r., tablica pamiątkowa z napisem: „W hołdzie sanitariuszom, lekarzom, farmaceutom – żołnierzom wszystkich frontów, uczestnikom ruchu oporu, studentom i wykładowcom tajnego nauczania, więźniom obozów koncentracyjnych, poległym i pomordowanym w latach 1939–1945 przez najeźdźców w walce o wolność i niepodległość Ojczyzny oraz o życie, zdrowie i godność człowieka”

sowieckiego śmierć poniosło kilkudziesięciu pracowników i studentów medycyny i farmacji. Szczególnie okrutna śmierć spotkała osoby zaangażowane w działalność organizacji sabotażowo-dywersyjnej Związek Odwetu. W Forcie VII w Poznaniu rozstrzelano bądź powieszono 30 konspiratorów, w tym dr. Franciszka Witaszka, starszego asystenta Zakładu Mikrobiologii Lekarskiej, oraz 2 asystentów związanych z Wydziałem Lekarskim UP – Zenona Meisnerowskiego i Henryka Gunthera. W kaźni tej stracono także innych lekarzy, wśród których znalazł się, o czym już wspomniano, prof. S. Kalandyk.

Kilkudziesięciu pracowników Wydziału Lekarskiego i Studium Farmaceutycznego zginęło z rąk oprawców hitlerowskich i stalinowskich w obozach śmierci. Dwóch pracowników poniosło śmierć męczeńską w obozach koncentracyjnych – w Dachau zginął dr med. Alfons Boniecki, adiunkt Kliniki Ginekologiczno-Położniczej, zaś w Mauthausen-Gusen skatowano i żywcem zakopano mgr. farm. Witolda Burzyńskiego, asystenta Zakładu Farmacji; z kolei podczas powstania warszawskiego zginął w masowej rzezi prof. Janusz Zeyland, przed wojną związany z Kliniką Cho-

rób Dziecięcych UP; także w stolicy, w roku 1942, został zastrzelony podczas udzielania konsultacji choremu w getcie warszawskim prof. Franciszek Raszeja, kierownik Kliniki Ortopedycznej UP. Tragicznie zginęli też zmobilizowani na czas wojny akademicy poznańscy, którzy zostali uwięzieni w Kozielsku, Starobielsku i Ostaszkowie. Spośród 26 pracowników naukowych Uniwersytetu Poznańskiego zamordowanych w 1940 r. przez sowieckich oprawców aż 18 było związanych z Wydziałem Lekarskim bądź ze Studium Farmaceutycznym UP. W Katyniu śmierć męczeńską ponieśli: związany

z Kliniką Położniczo-Ginekologiczną doc. Jan Bajoński, starszy asystent Wydziału Lekarskiego dr med. Piotr Jeż, wykładowca chemii analitycznej na farmacji dr chemii Zbigniew Kapuściński, asystent wolontariusz Wydziału Lekarskiego lekarz Zdzisław Kozłowski, asystent Zakładu Chemii Lekarskiej dr med. Wincenty Łapa, asystent Wydziału Lekarskiego lekarz Franciszek Rost, wykładowca Studium Wychowania Fizycznego dr Walerian Sikorski, adiunkt w Zakładzie Farmacji Stosowanej dr farm. Władysław Siniecki, asystent Wydziału Lekarskiego lekarz Witold Steciuk, kierownik Pracowni Chemiczno-Toksykologicznej Zakładu Medycyny Sądowej doc. Tadeusz Tucholski, asystent w Pracowni Chemii Analitycznej Ilościowej Zakładu Chemii Farmaceutycznej mgr farm. Romuald Wasilewski, od 1938 r. kierownik Katedry i Kliniki Neurologii i Psychiatrii prof. Marcin Zieliński, asystent w Zakładzie Chemii Farmaceutycznej dr farm. Antoni Źochowski, związany w zakresie ginekologii i położnictwa z Wydziałem Lekarskim doc. Tadeusz Żuralski. Z kolei w Charkowie śmierć ponieśli: starszy asystent Zakładu Badań Spożywczych dr chemii Kazimierz Duczek, asystent Wydziału Lekarskiego dr med. Wincenty Harembki oraz wykładowca na farmacji i w Wyższej Szkole Budowy Maszyn w Poznaniu prof. inż. chemii Zygmunt Hetper. Więźniem Ostaszkowa był dr med. Stanisław Karwowski – asystent wolontariusz w Klinice Otolaryngologicznej, zamordowany w Twerze i pochowany w masowym grobie w Miednoje¹⁰⁶. Straty te jeszcze długo odczuwano po wojnie, także w aspekcie moralnym, gdyż prawda na temat zbrodni katyńskiej przez wiele lat była w kraju ukrywana.

E. Odrodzenie się Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego i jego rozwój w latach 1945–1949 oraz utworzenie Wydziału Farmaceutycznego w 1947 r.

Jeszcze w trakcie walk o Poznań w styczniu 1945 r. podjęto działania w celu odbudowania Uniwersytetu Poznańskiego, przede wszystkim ratując i ochraniając pozostawione przez Niemców mienie uniwersyteckie. W związku jednak

¹⁰⁶ Szerzej zob. H. Szoldrska, *Walka z kulturą polską. Uniwersytet Poznański podczas okupacji*, Poznań 1948; K.M. Pospieszalski, *Wykaz pracowników Uniwersytetu Poznańskiego...*; C. Łuczak, *Uniwersytet Poznański w latach hitlerowskiej okupacji...*, s. 341–343; J. Hasik, J. Juszczyk, *Wydział Lekarski Uniwersytetu Poznańskiego w latach hitlerowskiej okupacji...*, s. 48–56; E. Chrościelewski, *Uwagi w związku z akcją doktora Witaszka. Helena Siekierska („Lusia”), „Przegląd Lekarski” nr 25, 1969, s. 110–111; M. Przychodzki, Lekarze poznańscy w latach hitlerowskiej okupacji...*; W.W. Głowacki, *Męczeńskie drogi farmaceutów wielkopolskich w latach okupacji hitlerowskiej 1939–1945*, Poznań 1967; M. Walczak, *Pracownicy naukowcy – ofiary zbrodni NKWD w 1940 r. Imienne zestawienie strat*, „Nauka Polska” nr 5, 1990; G. Łukomski, *Straty wśród kadry naukowej oraz absolwentów i studentów Uniwersytetu Poznańskiego poniesione na kresach wschodnich Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Materiały Międzynarodowej Konferencji Naukowej, Koszalin 14 września 1995*, red. B. Polak, Koszalin 1995, s. 236–249; M.M. Blombergowa, *Uczeni polscy rozstrzelani w Katyniu, Charkowie i Twerze*, „Analecta” R. IX, z. 2, 2000, s. 7–62; J.B. Gliński, *Słownik biograficzny lekarzy i farmaceutów – ofiar II wojny światowej*, t. 1–6, Wrocław 1997, 1999, 2003, 2012, 2013, 2018.

25. Profesorowie i pracownicy administracyjni Uniwersytetu Poznańskiego po II wojnie światowej; fot. z 1945 r. W pierwszym rzędzie od prawej m.in.: prof. Jan Dobrowolski (drugi), rektor prof. Stefan Dąbrowski (czwarty), prof. Stefan Błachowski (szósty), nad prof. Błachowskim prof. Antoni Horst

z wyzwalaniem z rąk niemieckich przez Armię Czerwoną kolejnych terenów Polski władzę przejmowali reprezentanci Rządu Tymczasowego Rzeczypospolitej Polskiej (RTRP), powołanego w końcu grudnia 1944 r. pod auspicjami Stalina. Właśnie z Ministerstwem Oświaty tego Rządu nawiązali kontakt przebywający w Krakowie pracownicy Uniwersytetu Poznańskiego. Powołali oni 27 I 1945 r. Tymczasową Komisję Administracyjną Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Handlowej pod przewodnictwem prof. Jerzego Suszki, który otrzymał od RTRP pełnomocnictwo dla reaktywowania szkół wyższych w Poznaniu. Równocześnie jednak prof. Stefan Różycki, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1928–1929, otrzymał mandat pełnomocnika Departamentu Szkół Wyższych Ministerstwa Oświaty i rozpoczął w dniu 8 II 1945 r. organizowanie sekretariatu Uniwersytetu Poznańskiego. Pomimo tych dwutorowych działań prof. Różycki w końcu lutego złożył swoje uprawnienia na rzecz prof. Suszki, który podjął się reaktywacji UP¹⁰⁷. Przyjęto zasadę, że obowiązuje ciągłość władz uniwersyteckich, w związku z czym stanowisko rektora objął przybyły do Poznania w dniu 18 III 1945 prof.

¹⁰⁷ *Kronika Uniwersytetu Poznańskiego za lata akademickie 1945–1954/55*, red. J. Deresiewicz, Poznań 1958, s. 22–23; także J. Hasik, J. Juszczak, *Odbudowa po zniszczeniach wojennych (1945–1950)*, [w:] *Dzieje Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego...*, s. 62; W. Markiewicz, *Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w latach 1945–1958*, [w:] *Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza...*, s. 347–349.

26. Pamiątkowa fotografia wykładowców i studentów tzw. Grupy Warszawskiej Wydziału Lekarskiego tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich, wykonana po wojnie, w 1946 r., przed północnym wejściem do Collegium Anatomicum. Siedzą od lewej: prof. Zdzisław Stolzmann, prof. Tadeusz Kurkiewicz, prof. Adam Wrzosek, prof. Ignacy Hoffman, prof. Witold Kapuściński. Stoją od prawej: dr Feliks Bolechowski, student Edmund Chróścielewski

Stefan Dąbrowski, lekarz, biochemik, wybrany na tę funkcję w 1939 r., jako drugi po Heliodorze Świącieckim reprezentant Wydziału Lekarskiego.

Mimo niesłychanych trudności materialnych i lokalowych, spowodowanych zniszczeniami wojennymi, a także brakiem wystarczającej kadry nauczającej, zajęcia dydaktyczne rozpoczęto w dniu 23 IV 1945 r. Ustalono, że I rok studiów w latach akademickich 1944/1945 i 1945/1946 będzie trwał od końca kwietnia do 15 XI 1945, bez przerwy wakacyjnej, a następnie od 15 I do 15 VII 1946 r. W pierwszym po wojnie roku akademickim na wszystkie kierunki studiów na Uniwersytecie Poznańskim zgłosiło się 5266 słuchaczy. Także na Wydział Lekarski zgłosiło się sporo kandydatów, w tym wielu studentów, którzy nie dokończyli studiów w 1939 r. bądź podjęli naukę medycyny w ramach Uniwersytetu Ziemi Zachodnich. Z tego powodu większość wśród absolwentów Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1945–1950 stanowiły, zaraz po absolwentach prawa, osoby, które ukończyły medycynę – tytuł lekarza do 1950 r. uzyskało bowiem 856 studentów. Mniej absolwentów ukończyło w tym czasie kierunek lekarsko-dentystyczny (było ich 85) oraz farmację (74)¹⁰⁸. Początkowo, w 1945, dziekanat

¹⁰⁸ *Kronika Uniwersytetu Poznańskiego za lata akademickie 1945–1954/55...*, s. 40, 212–221.

Wydziału Lekarskiego mieścił się w domu studentek przy ul. Słowackiego 20, skąd w 1946 r. został przeniesiony do Collegium Minus.

Studia na kierunku lekarskim trwały 5 lat, zaś na stomatologii – 4 lata; rok akademicki dzielił się na 3 trymestry. Jeśli chodzi o program, to był on oparty na zarządzeniu Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z 16 III 1928 r. Jednak już od 1945 r. dyskutowano w Polsce nad reformą studiów lekarskich. W 1945 r. kierownik Katedry i Zakładu Anatomii Opisowej i Topograficznej w Poznaniu prof. Stefan Różycki przedstawił na łamach „Nowin Lekarskich” jeden z pierwszych projektów zakładających podział studiów na semestry, realizowane w trakcie następujących po sobie okresów: rocznej szkoły aspiranckiej, 4-letnich studiów uniwersyteckich i 2-letniej szkoły praktyczno-lekarskiej¹⁰⁹. Z kolei inny poznański medyk, prof. Jan Roguski, zaproponował w maju 1946 r. na posiedzeniu Komisji Klinikystów Wydziału Lekarskiego program, w którym istotną rolę miało odgrywać 2-letnie liceum sanitarne, przygotowujące przyszłych kandydatów do studiowania medycyny, a także stomatologii¹¹⁰. Te i inne jeszcze projekty wynikały z przekonania, iż dotychczasowy program studiów medycznych nie przygotowuje wystarczająco do wykonywania zawodu lekarskiego.

Czynnikiem, który niewątpliwie miał wpływ na poziom kształcenia studentów medycyny, stomatologii i farmacji, była dramatyczna sytuacja ekonomiczna społeczeństwa po wojnie, w tym także środowiska akademickiego. Fakt, że brakowało miejsc w akademikach, a liczba stypendiów oraz tanich obiadów w stołówkach była niewystarczająca, powodował, że chęć uczenia się musiała niekiedy schodzić na plan dalszy. W tej sytuacji dużą rolę odgrywały reaktywne organizacje i stowarzyszenia studenckie. Jeszcze w 1945 r. wznowiła działalność na Uniwersytecie Poznańskim Bratnia Pomoc, która nie tylko prowadziła stołówki i udzielała pomocy materialnej studentom, ale również zarządzała domami akademickimi. W środowisku studentów kierunku lekarskiego ważną rolę odgrywało Koło Medyków, które oprócz działalności samopomocowej wydawało skrypty i inne pomoce naukowe¹¹¹. Dopiero w 1947 r. zaczęły na Wydziale Lekarskim działać organizacje ideowo-polityczne, takie jak Związek Walki Młodych, Związek Niezależnej Młodzieży Socjalistycznej czy Związek Akademickiej Młodzieży Polskiej. Spowodowało to, że wśród studentów me-

¹⁰⁹ S. Różycki, *Kilka uwag co do organizacji i ewentualnej reorganizacji naszych studiów lekarskich*, „Nowiny Lekarskie” nr 5, 1945, s. 13–16; S. Różycki, *Organizacja studiów lekarskich*, „Nowiny Lekarskie” nr 1, 1946, s. 1–5. Szerzej na temat reform zob. J. Rabus, *Koncepcje nauczania medycyny w Polsce w latach 1918–1950*, Szczecin 1992.

¹¹⁰ Szerzej zob. M. Paciorek, *Studenci wydziałów lekarskich w Polsce w latach 1944/1945–1948/1949. Kształtowanie i rozwój środowiska*, Warszawa 2016, s. 69–94.

¹¹¹ Prezesami Koła Medyków byli: Edmund Chróścielewski (1945), Teofil Szkopek (1945/1946), Jerzy Machowski (1946/1947), Zbigniew Karczowski (1947/1948). Szerzej zob. R. Markowski, *Koło Medyków w latach 1945–1948*, [w:] *Ruch młodzieżowy na Akademii Medycznej w latach 1945–1970*, Poznań 1972, s. 15–18.

27. Studenci Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego odgruzowujący Collegium Chemicum; fot. z 1945 r.

dycyny i farmacji pojawiły się spory natury ideowo-politycznej, a co za tym idzie – narastały antagonizmy¹¹².

O poziomie kształcenia studentów medycyny decydował także, jeśli nie przede wszystkim, stan personalny i materialny reaktywowanych po II wojnie światowej jednostek dydaktyczno-klinicznych fakultetu medycznego w Poznaniu. W roku akademickim 1945/1946 na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego podjęło pracę 29 jednostek, w tym 28 katedr; 17 spośród nich było jednostkami teoretycznymi, a 12 – klinicznymi. W większości zakładami i klinikami kierowali w latach 1945–1949 przedwojenni profesorowie i docenci UP. I tak:

- Katedrą i Zakładem Fizyki Lekarskiej kierował prof. Cezary Pawłowski, a następnie dr Józef Konarski,
- Katedrą i Zakładem Chemii Ogólnej – zastępca kierownika prof. Stefan Dąbrowski (do 1947 r.), a następnie p.o. kierownikiem była dr Stanisława Raszejowa,
- Katedrą i Zakładem Chemii Fizjologicznej kierował prof. Stefan Dąbrowski (do 1947 r.), a następnie prof. Zdzisław Stolzmann,

¹¹² Szerzej zob. W. Markiewicz, *Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza...*, s. 431–436; J. Hasiak, J. Juszczak, *Odbudowa po zniszczeniach wojennych...*, s. 71–73; M. Paciorek, *Studenci wydziałów lekarskich w Polsce...*, s. 289–330.

- Katedrą i Zakładem Anatomii Opisowej i Topograficznej – prof. Stefan Różycki,
- Katedrą i Zakładem Histologii i Embriologii – prof. Tadeusz Kurkiewicz,
- Katedrą i Zakładem Biologii Ogólnej – prof. Edward Lubicz-Niezabitowski do 1946, zaś od 1948 r. prof. Rudolf Weigl,
- Katedrą i Zakładem Fizjologii – od 1946 r. prof. Edward Stanisław Czarnecki,
- Katedrą i Zakładem Radiologii – do 1946 r. prof. Karol Mayer, następnie stanowisko kierownika było nieobsadzone,
- Katedrą i Zakładem Patologii Ogólnej i Doświadczalnej kierował prof. Ignacy Hoffman, od 1948 r. stanowisko kierownika było nieobsadzone,
- Katedrą i Zakładem Farmakologii kierował w zastępstwie do 1948 r. prof. Sergiusz Schilling-Siengalewicz, a następnie prof. Józef Dadlez,
- Katedrą i Zakładem Anatomii Patologicznej i Histologii Patologicznej – prof. Ludwik Skubiszewski,
- Katedrą i Zakładem Mikrobiologii – prof. Jan Adamski,
- Katedrą i Zakładem Higieny – prof. Witold Gądzikiewicz,
- Katedrą i Zakładem Medycyny Sądowej – prof. Sergiusz Schilling-Siengalewicz,
- Katedrą i Zakładem Historii i Filozofii Medycyny oraz Muzeum Historii Medycyny – do 1947 r. prof. Adam Wrzosek, następnie stanowisko kierownika było nieobsadzone,
- Katedrą i Zakładem Chirurgii Operacyjnej i Doświadczalnej kierował prof. Jan Krotoski,
- Katedrą i I Kliniką Chorób Wewnętrznych – od 1948 r. prof. Stefan Kwaśniewski,
- Katedrą i II Kliniką Chorób Wewnętrznych – do kwietnia 1945 prof. Wincenty Jezierski, następnie do lutego 1946 prof. Franciszek Łabendziński, a od 1946 r. prof. Jan Roguski,
- Katedrą i Kliniką Chorób Dziecięcych – prof. Karol Jonscher,
- stanowisko kierownika Katedry i I Kliniki Chirurgicznej najpierw było nieobsadzone, następnie funkcję kierownika sprawował kurator prof. Wiktor Dega, a faktycznie prof. Roman Drews,
- Katedrą i Kliniką Ginekologiczno-Położniczą kierował do grudnia 1945 r. prof. Bolesław Kowalski, następnie prof. Tadeusz Zwoliński,
- Katedrą i Kliniką Oczną – prof. Witold Kapuściński,
- stanowisko kierownika Katedry i Kliniki Neurologicznej do 1948 r. było nieobsadzone, następnie jednostką kierował prof. Anatol Dowżenko,
- stanowisko kierownika Katedry i Kliniki Psychiatrycznej do 1947 r. było nieobsadzone, następnie jednostką kierował prof. Ryszard Dreszer,
- Katedrą i Kliniką Chorób Skórnych i Wenerycznych – od 1946 r. prof. Adam Straszyński,

- Katedrą i Kliniką Chorób Uszu, Nosa i Gardła – prof. Aleksander Zakrzewski,
- Katedrą i Kliniką Ortopedyczną – prof. Wiktor Dega,
- Polikliniką Stomatologiczną (do 1949) – od 1947 r. prof. Leon Lakner, a działającymi w ramach jednostki:
 - Zakładem Chirurgii Dentystycznej – prof. Leon Lakner,
 - Zakładem Protetyki Dentystycznej i Ortodoncji – p.o. kierownik dr Rudolf Sarrazin,
 - zaś stanowisko kierownika Zakładu Dentystyki Zachowawczej było nieobsadzone,
- Studium Wychowania Fizycznego kierował do 1947 r. prof. Eugeniusz Piasecki, następnie stanowisko kierownika było nieobsadzone¹¹³.

W stosunku do okresu przedwojennego w 1947 r. przeniesiono z Wydziału Lekarskiego na Wydział Matematyczno-Przyrodniczy Katedrę Antropologii. Z kolei po zniszczeniach wojennych nie reaktywowano Kliniki Diagnostycznej. Jeszcze w 1945 r. na mocy uchwały Rady Wydziału z 17 X podzielono dotychczasową Katedrę Neurologiczno-Psychiatryczną na dwie jednostki – Katedrę i Klinikę Neurologiczną i Katedrę i Klinikę Psychiatryczną. Wreszcie zarządzeniem Ministra Oświaty z 3 V 1947 r. rozpoczęto prace organizacyjne nad utworzeniem II Katedry Chirurgii¹¹⁴.

W latach 1945–1949 Wydziałem Lekarskim kierował zespół dziekański w następującym składzie:

- w roku 1945: dziekan prof. Witold Kapuściński i prodziekan prof. Ignacy Hoffman,
- w roku akademickim 1945/1946: dziekan prof. Tadeusz Kurkiewicz i prodziekan prof. I. Hoffman,
- w roku akademickim 1946/1947: dziekan prof. I. Hoffman i prodziekan prof. T. Kurkiewicz,
- w roku akademickim 1947/1948: dziekan prof. T. Kurkiewicz i prodziekan prof. Jan Roguski,
- w latach akademickich 1948/1949 i 1949/1950: dziekan prof. Karol Jon-scher i prodziekan prof. Ryszard Dreszer.

Podobnie jak w okresie przedwojennym ważną rolę odgrywała Rada Wydziału, w skład której wchodziłi wszyscy profesorowie oraz każdorazowo 2 delegatów docentów. W omawianych latach reprezentantami docentów byli kolejno: doc. Kazimierz Stojałowski, doc. Marian Górski, doc. Jan Alkiewicz i doc. Kazimierz Miętkowski. Ponadto w skład Senatu wchodziłi delegaci pomocniczych pracowników nauki: dr Eugeniusz Miętkowski i dr Józef Wiza.

¹¹³ *Kronika Uniwersytetu Poznańskiego za lata akademickie 1945–1954/55...*, s. 221–320.

¹¹⁴ *Zarządzenie Ministra Oświaty nr SW-2066/47 z 3 V 1947 r.*, [w:] *Kronika Uniwersytetu Poznańskiego za lata akademickie 1945–1954/55...*, s. 205.

28. Profesor Stefan Różycki (oznaczony krzyżykiem) i po jego lewej stronie dr Leokadia Młynarczyk, ze studentami i pracownikami Zakładu Anatomii Prawidłowej w prowizorycznym prosektorium urządzonym czasowo w holu Collegium Anatomicum; fot. wykonano jesienią 1945 r.

Większość Rady stanowili przedwojenni profesorowie UP, a grono to uzupełniali medycy przybyli z Warszawy (prof. J. Roguski i prof. T. Zwoliński) oraz z Wilna (prof. Sergiusz Schilling-Siengalewicz). Należy pamiętać, że w latach 1945–1947 zmarło 4 wybitnych profesorów: prof. Wincenty Jezierski (1874–1945), prof. Karol Mayer (1882–1946), prof. Ignacy Hoffman (1873–1947), a także prof. Stefan Dąbrowski (1877–1947), co niewątpliwie osłabiło Wydział. Jeśli w 1938 na Wydziale Lekarskim było 23 profesorów i 18 docentów, to w 1946 r. tych pierwszych było 20, a drugich – tylko 5. W tej sytuacji deficyt kadrowy starano się uzupełnić na drodze awansów naukowych. W latach 1945–1948 habilitacje na Wydziale Lekarskim uzyskało 14 osób, w tym m.in.: Zdzisław Stolzmann (1945), Antoni Horst (1947), Kazimierz Miętowski (1948). Z kolei doktoraty zostały obronione w latach 1945–1949 przez 163 osoby¹¹⁵, a część spośród nowo mianowanych doktorów podjęła pracę na Wydziale Lekarskim. Dopiero w 1949 r. zbliżono się do stanu kadrowego sprzed wojny, wówczas pracowało na Wydziale: 25 profesorów, 12 docentów i 160 pomocniczych pracowników nauki¹¹⁶.

Na nie najlepszą sytuację Wydziału Lekarskiego, jak i innych jednostek Uniwersytetu Poznańskiego, w latach powojennych szczególnie wpływała dewa-

¹¹⁵ *Kronika Uniwersytetu Poznańskiego za lata akademickie 1945–1954/55...*, s. 210–212.

¹¹⁶ W. Markiewicz, *Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza...*, s. 410–411.

29. Zniszczone działaniami wojennymi Collegium Anatomicum; fot. z 1945 r.

stacja bazy materialnej. Szacowano, że stopień zniszczenia samych budynków UP sięgał 90%. Oceniano, że Collegium Medicum ucierpiało w 30%, Collegium Anatomicum – w 45%, zaś Collegium Chemicum – w 65%. Jeszcze gorzej było z bazą kliniczno-laboratoryjną, bowiem w wyniku działań wojennych np. Klinika Oczna i Zakład Mikrobiologii uległy zniszczeniu w 90%, a Klinika Neurologiczna – w 95%¹¹⁷. W tej sytuacji optymizmem napawało formalne uzyskanie przez Uczelnię w 1948 r., na potrzeby klinik Wydziału Lekarskiego, szpitala diakonisek przy ul. Przybyszewskiego. Porównując przedwojenny stan bazy klinicznej fakultetu medycznego, który większość oddziałów prowadził w szpitalach należących do miasta, do stanu obecnego, widać, że nastąpiła znaczna poprawa.

Okres po II wojnie światowej był ważny dla rozwoju akademickiej farmacji w Poznaniu. Jak już wspomniano, mimo podejmowanych w okresie międzywojennym oraz po zakończeniu wojny w 1945 r. zabiegów nie udało się utworzyć odrębnego Wydziału Farmaceutycznego. Oddział nadal był jednostką organizacyjną Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego UP. Dopiero decyzją Ministerstwa Oświaty Oddział Farmaceutyczny został z dniem 1 X 1947 r. przekształcony w osobny Wydział. Pierwszym dziekanem został dotychczasowy dyrektor Oddziału prof. Jan Dobrowolski, a prodziekanem – prof. Wacław Strażewicz.

W skład Wydziału Farmaceutycznego wchodziło w latach 1945–1949 siedem katedr i zakładów, a także trzy pracownie, przy czym:

¹¹⁷ Tamże, s. 354.

- Katedrą i Zakładem Botaniki i Uprawy Roślin Lekarskich, a jednocześnie Ogrodem Doświadczalnym Uprawy Roślin Lekarskich kierował prof. Jan Dobrowolski,
- Katedrą i Zakładem Chemii Farmaceutycznej – prof. Franciszek Adamanis,
 - stanowisko kierownika Pracowni Chemii Analitycznej Jakościowej było nieobsadzone,
 - podobnie jak stanowisko kierownika Pracowni Chemii Analitycznej Ilościowej,
 - oraz stanowisko kierownika Pracowni Chemii Toksykologicznej,
- Katedrą i Zakładem Farmacji Stosowanej kierował prof. Adam Jurkowski,
- Katedrą i Zakładem Farmakognozji – prof. Wacław Strażewicz,
- Katedrą i Zakładem Chemii Organicznej i Biologicznej (utworzonej w 1947 r.) kierowała prof. Rufina Ludwiczakówna,
- Katedrą i Zakładem Badania Środków Spożywczych – w 1945 prof. R. Ludwiczakówna, od 1946 r. p.o. kierownikiem był mgr Józef Osipiak,
- Katedrą i Zakładem Technologii Środków Lekarskich do 1947 kierował doc. Stanisław Biniecki, od 1947 r. prof. Jerzy Suszko i prof. Franciszek Adamanis jako kuratorzy.

Ponadto na Wydziale Lekarskim oraz na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym funkcjonowało osiem pracowni, które świadczyły zajęcia dydaktyczno-badawcze na rzecz farmaceutów. Na Wydziale Lekarskim były to: Pracownia Farmakodynamiki przy Katedrze Farmakologii, którą do 1948 r. kierował doc. Stanisław Biniecki, Pracownia Chemii Fizjologicznej przy Katedrze Chemii Fizjologicznej kierowana przez prof. Zdzisława Stolzmann, Pracownia Higieny przy Katedrze Higieny kierowana przez prof. Witolda Gądzikiewicza, Pracownia Mikrobiologii przy Zakładzie Mikrobiologii kierowana przez prof. Jana Adamskiego. Z kolei na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym były: Pracownia Chemii Fizycznej przy Katedrze Chemii Fizycznej (kierownik prof. Antoni Gałęcki), Pracownia Fizyczna przy Katedrze Fizyki Doświadczalnej (kierownik prof. Szczepan Szczeniowski od 1947 r.), Pracownia Mineralogii przy Katedrze Mineralogii (kierownik prof. Kazimierz Smulikowski), Pracownia Zoologii i Parazytologii przy Katedrze Zoologii (kierownik prof. Kazimierz Simm)¹¹⁸.

Lata 1945–1949 były niewątpliwie okresem przejściowym tak dla społeczeństwa polskiego, jak i dla środowiska akademickiego. Jeśli początkowo można się było ludzić, iż uniwersytetem uda się zachować dotychczasowy liberalny model w zakresie kształcenia i prowadzenia badań, to po 1947 r. było jasne, że władze dążą do zbudowania nowego systemu edukacji na poziomie wyższym, odmiennego od tego sprzed wojny. W tym celu podjęto już w 1948 r. kroki w kierunku przebudowy struktury społecznej środowiska akademickiego: zaczęto preferować

¹¹⁸ *Kronika Uniwersytetu Poznańskiego za lata akademickie 1945–1954/55..., s. 633–649.*

30. Profesor Jan Dobrowolski – późniejszy pierwszy dziekan Wydziału Farmaceutycznego UP – od prawej, i mgr Helena Stolzmann – pracownicy Zakładu Botaniki UP – podczas zbierania roślin lekarskich; fot. z lat 1938–1939. Po lewej stronie Jan Jachowski, kierownik Księgarni UP

kryterium pochodzenia społecznego w procesie rekrutacji, a także dążono do ograniczenia wpływu przedwojennej kadry profesorskiej na młodzież studencką. Na wydziałach lekarskich było to o tyle trudne zadanie, iż dla zwiększającej się liczby studentów nie można było w krótkim czasie znaleźć kompetentnych nauczycieli w zakresie medycyny. Jedną z dróg było liczebne zdominowanie grona profesorów poprzez zwiększenie pomocniczej kadry naukowo-dydaktycznej, a także – wzorowano się przy tym na modelu sowieckim – wyodrębnienie wydziałów lekarskich i farmaceutycznych ze struktur uniwersyteckich oraz przekształcenie ich w odrębne akademie lekarskie. Na Uniwersytecie Poznańskim już na początku roku akademickiego 1948/1949 dostrzec można było symptomy zmian świadczące o dekonstruowaniu dotychczasowej struktury wydziałowej. Mimo braku entuzjazmu rozpoczęto proces podziału Wydziału Rolniczo-Leśnego na dwa odrębne fakultety – Fakultet Rolniczy i Fakultet Leśny, które niedługo stały się bazą dla odrębnej Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu. Podobnymi działaniami objęto w roku akademickim 1949/1950 wydziały lekarskie i farmaceutyczne w całym kraju, co doprowadziło do utworzenia akademii medycznych, podległych Ministerstwu Zdrowia. Tak skomentował te przeobrażenia ówczesny rektor Uniwersytetu Poznańskiego prof. Kazimierz Ajdukiewicz w przygotowywanej dla „Gazety Poznańskiej” wypowiedzi: było to „[...] radykalne

rozcięcie odwieczną tradycją uświęconego związku między medycyną a pozostałymi wydziałami Uniwersytetu”¹¹⁹. Tak też ten proces oderwania medyków i farmaceutów odbierała większość poznańskiego środowiska akademickiego.

**DZIEKANI WYDZIAŁU LEKARSKIEGO
ORAZ STUDIUM I WYDZIAŁU FARMACEUTYCZNEGO
UNIwersYTETU POZNAŃSKIEGO
W LATACH 1919–1950**

■ **DZIEKANI WYDZIAŁU LEKARSKIEGO**

Prof. dr hab. Adam Wrzosek	1920–1923
Prof. dr hab. Stefan Horoszkiewicz	1923–1924
Prof. dr hab. Edward Lubicz Niezabitowski	1924–1925
Prof. dr hab. Antoni Tomasz Jurasz	1925–1927
Prof. dr hab. Wincenty Jezierski	1927–1928
Prof. dr hab. Stefan Różycki	1928–1929
Prof. dr hab. Stefan Borowiecki	1929–1930
Prof. dr hab. Paweł Gantkowski	1930–1931
Prof. dr hab. Leon Padlewski	1931–1933
Prof. dr hab. Ignacy Hoffman	1933–1934
Prof. dr hab. Karol Jonscher	1934–1935
Prof. dr hab. Tadeusz Kurkiewicz	1935–1937
Prof. dr hab. Stefan Dąbrowski	1937–1939
Prof. dr hab. Stanisław Kalandyk	1939–1940
Prof. dr hab. Adam Wrzosek (UZZ)	1942–1944
Prof. dr hab. Witold Kapuściński (UZZ)	1945
Prof. dr hab. Tadeusz Kurkiewicz	1945–1946
Prof. dr hab. Ignacy Hoffman	1946–1947
Prof. dr hab. Tadeusz Kurkiewicz	1947–1948
Prof. dr hab. Karol Jonscher	1948–1949

■ **KIEROWNICY STUDIUM FARMACEUTYCZNEGO
ORAZ DZIEKAN WYDZIAŁU FARMACEUTYCZNEGO [OD 1947 R.]**

Prof. dr hab. Konstanty Hrynakowski	1920–1936
Prof. dr hab. Jan Dobrowolski	1936–1939, 1945–1950

¹¹⁹ Cyt. za: T. Schramm, *Uniwersytet Poznański w latach 1945–1956*, [w:] *Alma Mater Posnaniensis. W 80. rocznicę utworzenia Uniwersytetu w Poznaniu*, red. P. Hauser, T. Jasiński, J. Topolski, Poznań 1999, s. 216.

Geneza i powstanie Akademii Medycznej w Poznaniu oraz jej rozwój w latach 1950–1956

MICHAŁ MUSIELAK

A. Przyczyny wydzielenia Akademii Lekarskiej z Uniwersytetu Poznańskiego w 1950 r. oraz misja nowo utworzonej Akademii Medycznej w Poznaniu

Utworzenie w dniu 1 I 1950 r. Akademii Lekarskiej, a chwilę później Akademii Medycznej w Poznaniu było wynikiem zmian, jakie zaszły w Polsce po II wojnie światowej. Mimo że Polska w bloku wschodnim była krajem wyjątkowym, gdyż proces sowyetyzacji życia politycznego i społeczno-gospodarczego postępował wolniej, zmiany, jakie w wyniku tych działań nastąpiły, głęboko przeorały życie społeczeństwa polskiego. Wszystkie te działania w istocie ukształtowały system, w którym przez następne 40 lat bez mała wszystkie dziedziny życia były faktycznie mniej czy bardziej zależne od polityki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR).

Także obszar nauki i szkolnictwa wyższego został poddany przemianom organizacyjnym i ideologicznym. Wprawdzie formalnie uniwersytety miały status instytucji autonomicznych, jednak faktycznie zostały podjęte wobec szkół wyższych działania, które w konsekwencji poddały naukę i edukację pełnej kontroli ze strony władzy. Chodziło o to, by po zniszczeniu opozycji politycznej oraz próbach marginalizacji roli Kościoła katolickiego sprawować również „rząd dusz” w sferze tak badań naukowych, jak i nauczania na poziomie wyższym. Służyła temu swego rodzaju „rewolucja kulturalna”, której celem miało być przebudowanie świadomości społecznej oraz tożsamości kulturalnej i duchowej Polaków. Zapoczątkowało to wprowadzenie tzw. planu 6-letniego, który spowodował głębokie zmiany w strukturze ekonomicznej i społecznej w Polsce. Podjęta równocześnie ofensywa antyreligijna miała w zamierzeniach władz komunistycznych podważyć dotychczasowy fundament kulturowy i aksjologiczny społeczeństwa

polskiego, zbudowany na wartościach chrześcijańskich, i zastąpić go ideologią socjalistyczną, opartą na zasadach doktryny marksistowskiej, lansującej na gruncie nauki i kultury hasło tzw. realizmu socjalistycznego (socrealizmu).

W tym kontekście należy widzieć bezpardonowy atak na Uniwersytet Jagielloński, jaki jesienią 1949 r. przypuścił Marian Rybicki, I sekretarz Komitetu Wojewódzkiego (KW) PZPR w Krakowie, nazywając tę najstarszą polską uczelnię „siedliskiem zacofania” i ostoją „reakcyjności”¹²⁰. Było to preludium do dalszych działań, które w zamyśle miały podporządkować szkolnictwo wyższe władzy komunistycznej, zaś naukę polską „włączyć” w proces „budownictwa socjalistycznego”. W tym celu w 1950 powołano odrębne Ministerstwo Szkół Wyższych i Nauki, zaś w 1951 r. rozpoczęto likwidację Polskiej Akademii Umiejętności, w miejsce której utworzono w tym samym roku Polską Akademię Nauk (PAN). Wszystkie te działania miały na celu podporządkowanie środowiska naukowego w Polsce nowej ideologii, dla której punktem odniesienia był system organizacji badań i kształcenia uniwersyteckiego w Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR), oparty na dyrektywach formułowanych w ramach Sekcji Nauki Wydziału Propagandy i Agitacji Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego (KPZR). Takim najbardziej widocznym przejawem inspirowania się sowieckim modelem było powołanie „aspirantury”, jako formy studiów doktoranckich, w wyniku których osiągało się stopień „kandydata nauk” (odpowiednika polskiego stopnia doktora).

Formalnie utworzenie Akademii Lekarskiej w Poznaniu nastąpiło, jak wspomniano, 1 I 1950 na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 24 X 1949 r. W oparciu o to samo rozporządzenie i w podobnym trybie powołano do życia akademie lekarskie w pięciu innych ośrodkach akademickich. Jak ujmował to paragraf 5 wspomnianego rozporządzenia: „Zwija się wydziały lekarskie i farmaceutyczne na Uniwersytetach: Warszawskim, Jagiellońskim, im. Marii Curie-Skłodowskiej, Łódzkim i Poznańskim oraz wydział lekarski na Uniwersytecie Wrocławskim [...]”¹²¹. Wkrótce, bo na mocy rozporządzenia z 3 III 1950 r., akademie lekarskie przemianowano na akademie medyczne¹²².

Utworzona w Poznaniu Akademia Lekarska powstała na bazie katedr i zakładów wchodzących w skład wydzielonych z Uniwersytetu Poznańskiego trzech jednostek – Wydziału Lekarskiego z Oddziałem Stomatologii, Wydziału Farmaceutycznego oraz Studium Wychowania Fizycznego. Wraz jednak z prze-

¹²⁰ W. Roszkowski, *Polityczne i społeczno-gospodarcze uwarunkowania rozwoju nauki w Polsce 1944–1989*, [w:] *Historia nauki polskiej*, t. X, 1944–1989, cz. I, red. L. Zasztowt i J. Schiller-Walicka, Warszawa 2015, s. 65.

¹²¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z 24 X 1949 r. w sprawie założenia Akademii Lekarskich w Warszawie, Krakowie, Poznaniu, Lublinie, Łodzi i Wrocławiu, Dz.U. z 1949 r. Nr 58 poz. 450.

¹²² Rozporządzenie Rady Ministrów z 3 III 1950 r. w sprawie zmiany nazwy wyższych szkół akademickich, podległych Ministrowi Zdrowia, Dz.U. z 1950 r. Nr 9 poz. 92.

mianowaniem w marcu 1950 Akademii Lekarskiej na Akademię Medyczną wyłączono z niej Studium Wychowania Fizycznego, które przekształciło się wkrótce, 5 VII 1950 r., w Wyższą Szkołę Wychowania Fizycznego w Poznaniu.

Przyczyny powołania do życia uczelni o profilu medycznym były dwojakiego rodzaju. Z jednej strony uzasadnieniem była odbudowa kraju, który po olbrzymich stratach osobowych i materialnych, spowodowanych przez okupanta hitlerowskiego, cierpiał na dotkliwy brak wykwalifikowanej kadry medycznej. Należy przypomnieć, że w latach wojny zginęło bądź zmarło przeszło 5 tys. polskich lekarzy. W 1946 r. zarejestrowano w Polsce tylko 7700 medyków spośród 13 tys. lekarzy praktykujących u schyłku II Rzeczypospolitej. Podobne straty ponieśli lekarze dentyści (z 3700 pozostało 1600), a także farmaceuci (z 3800 pozostało 2400)¹²³. W tej sytuacji istniała potrzeba zwiększenia liczby uczelni kształcących lekarzy, a także dentystów i farmaceutów. To zapotrzebowanie na fachowy personel medyczny miało spełnić powołanie do życia w 1950 r. sześciu wydziałów lekarskich, w ramach czterech odrębnych akademii medycznych (Gdańsk, Bytom, Szczecin i Białystok) oraz dwóch nowych uniwersytetów (Lublin i Wrocław). Ten „resortowy” trend tworzenia specjalistycznych szkół wyższych doprowadził w konsekwencji do wydzielenia z dotychczasowych uniwersytetów nie tylko fakultetów medycznych, ale również wydziałów rolniczo-leśnych i wychowania fizycznego, które stały się bazą dla kreowania kolejnych szkół wyższych o profilu zawodowym.

Z drugiej jednak strony za tworzeniem w powojennej Polsce odrębnych uczelni medycznych stał swego rodzaju projekt ideologiczny władz komunistycznych. Wydzielenie z obszaru szkolnictwa wyższego kierunków medycznych wraz z oddziałami klinicznymi umożliwiło w istocie podporządkowanie władzy całego obszaru ochrony zdrowia wraz z jego akademicką nadbudową. Ten cel widać szczególnie w działaniach Ministerstwa Zdrowia, które po przejęciu władzy przez komunistów zaczęło w szybkim tempie rozbudowywać własny pion szkół wyższych i instytutów badawczych na wzór systemu obowiązującego w ZSRR. Należy jednak zauważyć, że tendencja do tworzenia „nauki resortowej” spotkała się generalnie z przychylnym odzewem części środowiska medycznego, które zresztą już w okresie międzywojennym wysuwało koncepcję budowania odrębnych wyższych szkół medycznych. W tym kontekście część profesorów medycyny działania nowej władzy odbierała paradoksalnie – jako „wyraz docenienia” akademickiej służby zdrowia, a także jako szansę na rozwój bazy naukowo-dydaktycznej oraz klinicznej w akademiach medycznych. Jednak niewielu medyków dostrzegało, że rzeczywiste decyzje w zakresie ochrony zdrowia i edukacji medycznej, także na poziomie akademickim, będą odtąd

¹²³ *Historia Polski w liczbach. Państwo i społeczeństwo*, t. I, GUS, Warszawa 2003; *Mały rocznik statystyczny 1939*, GUS, Warszawa 1939; *Polska 1918–1988*, GUS, Warszawa 1989.

podejmowane przede wszystkim na poziomie uczelnianych bądź wojewódzkich struktur partyjnych.

Obok więc entuzjastów tworzenia akademii medycznych istniało grono profesorskie, a także studenckie, które nie akceptowało segmentacji szkolnictwa wyższego. Byli to szczególnie ci nauczyciele akademicki oraz studenci, którzy ukształtowani w duchu jedności nauki i dydaktyki uważali, że tradycyjny wielowydziałowy uniwersytet jest najlepszym miejscem dla wychowania i edukowania przyszłych lekarzy, dentystów i farmaceutów¹²⁴. Przedwojenny Uniwersytet jawił im się jako „barwna całość na podobieństwo mozaiki, spojonej z wielu drobnych kamieni różnej barwy. Poszczególne jej fragmenty – wspomina Jadwiga Koczocik-Przedpelska, studentka I roku w 1938 i absolwentka medycyny w 1950 r. – tworzyły przeróżne korporacje, stowarzyszenia i koła studenckie”¹²⁵, które umożliwiały studentom różnych kierunków wymianę myśli i integrację. W tym kontekście utworzenie odrębnej zawodowej szkoły medycznej pozbawiało w mniemaniu części nauczycieli akademickich kontaktu z „prawdziwą nauką”, co miało w konsekwencji sprowadzić świat lekarski do roli medycznych rzemieślników. Takie przekonania były bliskie szczególnie tym profesorom, którzy swoje szlify akademickie otrzymali na przedwojennym Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego. Powstanie więc nowej uczelni medycznej poza strukturą tradycyjnego uniwersytetu było dla większości środowiska lekarskiego i farmaceutycznego nowym, ale początkowo trudnym do zaakceptowania wyzwaniem.

Głównym celem szkolnictwa akademickiego w Polsce było, w świetle ustawy z 15 XII 1951 r. o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki, kształcenie kadr na potrzeby gospodarki narodowej. W przypadku 10 uczelni medycznych, w tym także Akademii Medycznej w Poznaniu, misja sprowadzała się do wykształcenia jak największej liczby fachowego personelu medycznego i farmaceutycznego, by uzupełnić ogromny deficyt lekarzy, dentystów oraz farmaceutów w systemie socjalistycznej opieki zdrowotnej. Wprawdzie art. 1 ustawy przewidywał, że misją szkoły wyższej jest kształcenie pracowników nauki (pkt 3) oraz organizacja i prowadzenie badań naukowych (pkt 4), jednak podstawowy cel funkcjonowania uczelni sprowadzał się do przygotowania pracowników o najwyższym poziomie kwalifikacji zawodowych (pkt 1) „w duchu ofiarnej służby ojczyźnie, walki o pokój i socjalizm”¹²⁶. Był to niewątpliwie kres tradycyjnej idei nauki akademickiej, opartej na zasadach autonomii i niepisanych obyczajach, której echa jeszcze można dostrzec w dekrete z 28 X 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego, zaczynającym się postanowieniem, iż „Badania naukowe są wolne”¹²⁷.

¹²⁴ W. Markiewicz, *Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza...*, s. 362 i n.

¹²⁵ J. Koczocik-Przedpelska, *Marzenia...*, s. 101.

¹²⁶ Ustawa z 15 XII 1951 r. o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki, Dz.U. z 1952 r. Nr 6 poz. 38.

¹²⁷ Dekret z 28 X 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego, Dz.U. z 1947 r. Nr 66 poz. 415.

31. Profesor Karol Jonscher w 1954 r. wraz ze współpracownikami: Ireną Goncerzewicz, Krystyną Fellmann, Krystyną Taszycką, Krystyną Jonscherówną, Danutą Nadolską, Romaną Ruthą, Krystyną Pikulską, Jolantą Mikołajczyk, Urszulą Radwańską, Leokadią Florkiewicz, Stanisławem Nowakiem, Olechem Szczepkim, Edmundem Fojudzkim, Anną Kozłowską, Krzysztofem Dzikowskim, Jerą Mejer, Edmundem Nowackim, Eugenią Mamońską-Jaśko, Ludomirą Widy-Dembińską, Kazimierą Kuleszyną-Jerzykowską

Ustawa z 15 XII 1951 r., wzorowana na systemie panującym w ZSRR, opierała politykę wobec szkolnictwa wyższego na zasadzie centralizacji, w której dominowało jednoosobowe kierownictwo, będące w gestii ministra. Ponadto ustawa znosiła prawną odrębność szkół akademickich, zaś awanse naukowe cedowała na rzecz odrębnej struktury – Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej. Jednym z najważniejszych kryteriów oceny szkół wyższych była efektywność kształcenia, pod względem tak ideologiczno-politycznym, jak i użytecznym. Miarą tego ostatniego było dostarczanie jak największej liczby absolwentów, w przypadku akademii medycznych – lekarzy, stomatologów oraz farmaceutów – zdolnych do wypełnienia ogromu potrzeb „socjalistycznego systemu opieki zdrowotnej”.

Ten swego rodzaju „produkcyjny” model funkcjonowania szkół wyższych wymagał – jak się wkrótce okazało – zastosowania „odpowiednich narzędzi”. Chcąc bowiem wykształcić szybko liczną grupę absolwentów, musiano sięgnąć – przy braku kadry i bazy edukacyjno-klinicznej – do takich metod natury biurokratycznej, jak: zwiększenie kontroli nad pracownikami i studentami, podniesienie dyscypliny uczęszczania na zajęcia, a także powszechna sprawo-

zdawczość w zakresie wyników nauczania. A więc niepisaną misją uczelni, także poznańskiej Akademii Medycznej, miało być swego rodzaju „uspołecznienie medycyny”, z jednej strony poprzez wykształcenie nowego typu lekarza, oddanego socjalistycznej służbie zdrowia, z drugiej – poprzez przebudowę struktury społecznej młodzieży studiującej na fakultetach medycznych. Spełnienie tych celów okazało się niezwykle trudne. Poznańska kadra naukowo-dydaktyczna, wywodząca się w większości z przedwojennego Uniwersytetu Poznańskiego, jak również brać studencka, mimo iż coraz częściej rekrutowała się ze środowisk robotniczo-chłopskich, hołdowały wartościom konserwatywnym, a więc oczekiwały w sferze edukacji kształcenia w duchu tradycyjnego etosu lekarskiego czy farmaceutycznego. Dlatego podejmowane w latach 1950–1956 na Akademii Medycznej w Poznaniu próby zmiany tego paradygmatu powiodły się tylko do pewnego stopnia. W odróżnieniu od nauk społecznych i humanistycznych w medycynie (poza psychiatrią) oraz w naukach technicznych „można było relatywnie spokojnie pracować, oddając *lip service* przodującej nauce radzieckiej”¹²⁸.

B. Stan organizacyjno-materialny oraz sytuacja kadrowa Akademii Medycznej w Poznaniu – bilans otwarcia i rozwój do 1956 r.

1. Stan bazy dydaktyczno-klinicznej oraz administracyjno-bytowej w latach 1950–1956

Podstawowymi problemami nowej Uczelni były odbudowa i poszerzenie bazy materialnej oraz uzupełnienie deficytu kadry naukowo-dydaktycznej w zakresie medycyny i farmacji. Świetnie to ilustruje program pierwszego posiedzenia Senatu Uczelni w dniu 24 IV 1950 r. W obradach na plan pierwszy wysunęły się zagadnienia odbudowy zniszczonej w czasie wojny infrastruktury naukowo-dydaktycznej oraz zatwierdzenie awansów naukowych przyjętych w procesie habilitacji przez Wydział Lekarski¹²⁹. Jeśli chodzi o bazę materialną nowej Uczelni, to przejęła ona od Uniwersytetu Poznańskiego majątek użytkowany do 1949 r. przez Wydział Lekarski i Wydział Farmaceutyczny. Jego specyfikację przygotowała specjalna komisja, której przewodniczącym został prof. Bolesław Kuryłowicz, zaś skład uzupełnili: delegat ministra oświaty prof. Jerzy Suszko, delegat ministra zdrowia prof. Karol Jonscher, dyrektor administracyjny UP mgr Wiktor Jaśkiewicz oraz pełnomocnik do spraw organizacji Akademii Medycznej w Poznaniu lek. med. Marian Radajewski. Komisja ta podpisała w dniu

¹²⁸ R. Herczyński, *Spętana nauka. Opozycja intelektualna w Polsce 1945–1970*, Warszawa 2008, s. 153.

¹²⁹ Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu z 24 IV 1950 r., Archiwum Uniwersytetu Medycznego im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu (dalej AUMP), sygn. 15/72.

32. Collegium Anatomicum i Collegium Kopernickiego Akademii Medycznej w Poznaniu w latach sześćdziesiątych XX w.

31 XII 1949 r. protokół zdawczo-odbiorczy, na mocy którego określono „nieruchomości (budynki i parcele), pomieszczenia zajmowane przez zakłady i inne agendy Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego oraz Studium Wychowania Fizycznego w budynkach Uniwersytetu Poznańskiego, ruchomości [...], prawa i zobowiązania pracowników naukowych, technicznych oraz administracyjnych i obsługowych...”¹³⁰. W rezultacie Akademia Medyczna przejęła od Uniwersytetu Poznańskiego na własność i użytkowanie w całości następujące budynki:

- Collegium Medicum Novum (obecnie Collegium Anatomicum) przy ul. Rektora Świąteczkiego 6,
- budynek Katedry Mikrobiologii Lekarskiej przy Wałach Wazów 25 (obecnie ul. Wieniawskiego 3),
- Collegium Heliodora Świąteczkiego (dawny szpital diakonisek) przy ul. Przybyszewskiego 49,
- Collegium Karola Marcinkowskiego przy ul. Daszyńskiego 87/89 (obecnie przy ul. 28 Czerwca 1956 r. 135/147),
- budynek Kliniki Chorób Dziecięcych przy ul. św. Marii Magdaleny 14,
- Collegium Izydora Kopernickiego przy ul. Rektora Świąteczkiego 4.

¹³⁰ *Kronika Akademii Medycznej w Poznaniu od 1 stycznia 1950 r. do 30 września 1957 r.*, t. I, red. A. Wrzosek, Poznań 1959, s. 34.

33. Collegium Marcinkowskiego Uniwersytetu Poznańskiego w 1947 r.

Ponadto uzgodniono, że Akademia Medyczna będzie użytkowała pomieszczenia w budynkach będących własnością Uniwersytetu Poznańskiego, a więc:

- w Collegium Maius przy ul. Fredry 10¹³¹, gdzie znalazła się administracja AM wraz z rektoratem, a także pięć zakładów teoretycznych,
- w Collegium Minus przy Wałach Wazów 26 (obecnie ul. Wieniawskiego 1), gdzie funkcjonowała Katedra i Zakład Botaniki i Upraw Roślin Lekarskich,
- w Collegium Chemicum przy ul. Grunwaldzkiej 6, gdzie mieściły się katedry Wydziału Farmaceutycznego i Wydziału Lekarskiego¹³².

Wszystkie te budynki i jednostki w większości były w złym stanie. Mimo upływu 5 lat od zakończenia wojny odbudowa pomieszczeń dydaktycznych oraz oddziałów klinicznych postępowała wolno. Większość katedr i klinik mieściła się w gmachach, które po zniszczeniach wojennych, a także reorganizacji systemu ochrony zdrowia nie spełniały oczekiwań środowiska medyczno-farmaceutycznego. Sytuację jednostek klinicznych niewątpliwie poprawiło, jak wspomniano już wcześniej, przejęcie przez Uniwersytet Poznański w 1945 r. znajdującego się przy ul. Przybyszewskiego 49 szpitala diakonisek¹³³. Na jego bazie utworzo-

¹³¹ W dniu 23 IX 1949 r. Senat UP uchwalił przemianowanie Collegium Medicum na Collegium Maius, zob. *Kronika Uniwersytetu Poznańskiego za lata akademickie 1945–1954/55...*, s. 29.

¹³² *Kronika Akademii Medycznej w Poznaniu od 1 stycznia 1950...*, s. 35–36.

¹³³ *Kronika Uniwersytetu Poznańskiego za lata akademickie 1945–1954/55...*, s. 21.

34. Collegium Maius w Poznaniu – siedziba władz Akademii Medycznej od 1950 r. do dziś dnia

no w 1947 r. Pierwszy Szpital Uniwersytecki im. Heliodora Święcickiego, do którego zaczęły się przenosić kliniki funkcjonujące do tej pory na bazie szpitali miejskich. Po włączeniu w 1950 r. szpitala przy ul. Przybyszewskiego do Akademii Medycznej liczba klinik uległa zwiększeniu. Obok powstałych wcześniej czterech klinik – Kliniki Neurologii (w 1947), Kliniki Otolaryngologii (w 1947), II Kliniki Chorób Wewnętrznych (w 1948) i Kliniki Dermatologii (w 1949) – utworzono trzy kolejne: II Klinikę Chirurgii (w 1950), Klinikę Ftyzjatrii (w 1951) oraz Klinikę Neurochirurgii (w 1952). W sumie w całym szpitalu było w 1955 r. 529 łóżek, które służyły hospitalizacji chorych, ale także kształceniu studentów i prowadzeniu badań naukowych¹³⁴.

Utworzenie Akademii Medycznej niewątpliwie przyspieszyło proces budowania szerokiej akademickiej bazy klinicznej, a także normalizowało zasady i warunki nauczania przyszłych lekarzy. Słusznie uznano, że nowoczesne kształcenie medyków powinno odbywać się zarówno w zakładach teoretycznych, jak i w nowoczesnych, dobrze funkcjonujących szpitalach klinicznych. Należy także pamiętać, że w stosunku do okresu międzywojennego czterokrotnie wzrosła liczba studentów, dla których dotychczasowe pomieszczenia dydaktyczne były niewystarczające. W tym celu powołano do życia 7 I 1950 r. Państwowy Szpital Kliniczny (PSK), w skład którego weszło ostatecznie pięć jednostek, noszących w latach pięćdziesiątych następujące nazwy: Szpital im. Iwana P. Pawłowa

¹³⁴ Szerzej zob. *100 lat Szpitala Klinicznego im. Heliodora Święcickiego...*, s. 53–77.

(wcześniej Przemienienia Pańskiego) przy ul. Długiej, Szpital im. Heliodora Świącickiego przy ul. Przybyszewskiego, Szpital Ginekologiczno-Położniczy przy ul. Polnej, Szpital im. Karola Marcinkowskiego przy ul. Dzierżyńskiego (obecnie przy ul. 28 Czerwca 1956 r.) oraz Szpital Klinika Chorób Dziecięcych przy ul. św. Marii Magdaleny. Wszystkie te szpitale, podlegając Akademii Medycznej, oprócz wykonywania zadań leczniczych pełniły również funkcję naukowo-dydaktyczną, czemu służyły odremontowane czy zbudowane na nowo sale dydaktyczne, laboratoria diagnostyczne, a także oddziały kliniczne.

Całkowite przejście kontroli przez poznańską Akademię Medyczną nad państwowymi szpitalami klinicznymi nastąpiło w 1955, w wyniku zarządzenia Ministra Zdrowia z 18 XII 1954 r. w sprawie podporządkowania państwowych szpitali klinicznych akademii medycznym oraz przekształcenia państwowych szpitali klinicznych. Poskutkowało to jednak utworzeniem kolejnych struktur w postaci czterech dosyć autonomicznych państwowych szpitali klinicznych:

- PSK nr 1 im. Iwana Pawłowa; w skład szpitala wchodziły trzy kliniki: I Klinika Chirurgiczna, I Klinika Chorób Wewnętrznych i Klinika Okulistyczna przy ul. Długiej 1/2 oraz Klinika Chorób Dziecięcych przy ul. św. Marii Magdaleny 14,
- PSK nr 2 im. Heliodora Świącickiego przy ul. Przybyszewskiego 49; tu funkcjonowało siedem klinik: II Klinika Chirurgiczna, II Klinika Chorób Wewnętrznych, Klinika Dermatologiczna, Klinika Ftyzjatryczna, Klinika Neurochirurgiczna, Klinika Neurologiczna oraz Klinika Otolaryngologiczna,
- PSK nr 3 przy ul. Polnej 33, gdzie mieściła się Klinika Położniczo-Ginekologiczna;
- PSK nr 4 im. Karola Marcinkowskiego przy ul. Dzierżyńskiego 135/147, gdzie działała Klinika Ortopedyczna¹³⁵;

tak zbudowana sieć szpitali właściwie na całe dziesięciolecie określiła strukturę kliniczną poznańskiej Akademii Medycznej.

Przejęcie przez Akademię Medyczną szpitali niebędących wcześniej w gestii Uniwersytetu Poznańskiego zdecydowanie poszerzyło możliwości budowy nowych obiektów dydaktycznych oraz oddziałów klinicznych. Niewątpliwie takie możliwości były na terenie PSK nr 3 przy ul. Polnej, a także PSK nr 2 przy ul. Przybyszewskiego, dawnego szpitala diakonisek. W latach 1950–1956 wyremontowano niektóre budynki bądź rozpoczęto budowę kilku obiektów, co umożliwiło rozwijanie nowych specjalności klinicznych oraz podniosło jakość kształcenia studentów. Zbudowano dużą salę wykładową w I Klinice Ginekologiczno-Położniczej przy ul. Polnej 33, a także zaadaptowano dla potrzeb Kliniki Neurochirurgicznej i Kliniki Neurologicznej budynki na terenie Szpitala Kli-

¹³⁵ W 50-lecie rozwoju nauk medycznych..., s. 162.

niczno im. Heliodora Święcickiego przy ul. Przybyszewskiego 49, użytkowany wcześniej przez oddział zakaźny. W 1954 na terenie PSK nr 2, u zbiegu ulic Przybyszewskiego i Marcelińskiej, rozpoczęto budowę nowoczesnego i obszernego Zakładu Anatomii Patologicznej, zaś w 1956 r. oddano do użytku „całkowicie przebudowany i rozbudowany Zakład Chirurgii Operacyjnej i Doświadczalnej w gmachu Collegium Anatomicum”¹³⁶.

Mimo tych zabiegów rewindykacyjno-remontowych baza kliniczna Akademii Medycznej była nadal niewystarczająca. Jeszcze w 1953 r. na działce przy ul. Świerczewskiego (dzisiaj ul. Bukowska) zaplanowano budowę zespołu klinik na 660 łóżek, który obejmowałby: Klinikę Psychiatryczną, I i II Klinikę Chorób Dziecięcych, III Klinikę Chorób Wewnętrznych, a także Klinikę Ortopedyczną, po przeznaczeniu dotychczasowej siedziby na oddział urazowy, wreszcie budynek administracji AM wraz z Biblioteką Główną¹³⁷. Niestety na realizację tej koncepcji nie było środków w latach pięćdziesiątych, jednak projekt ten doczekał się w części urzeczywistnienia pod koniec następnej dekady i istotnie polepszył bazę kliniczno-dydaktyczną poznańskiej AM.

Niejako tradycją przedwojenną była lokalizacja niektórych klinik AM w szpitalach miejskich. Między innymi w omawianych latach poza strukturą PSK funkcjonowały takie jednostki, jak: III Klinika Chorób Wewnętrznych, III Klinika Chirurgiczna oraz Klinika Psychiatryczna w Szpitalu Miejskim przy ul. Szkolnej i przy ul. Grobla; z kolei II Katedrę i Klinikę Chorób Dziecięcych umieszczono w Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym Dziecięcym przy ul. św. Józefa; wreszcie II Katedra Położnictwa i Chorób Kobięcych znalazła swoje miejsce w Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym przy ul. Engla (obecnie ul. Niegolewskich). W 1955 r. do Szpitala Miejskiego im. Józefa Strusia przeniósł się z Collegium Heliodora Święcickiego Zakład Radiologii¹³⁸.

Obok bazy kliniczno-dydaktycznej dużym wyzwaniem dla władz Akademii Medycznej było stworzenie warunków lokalowych dla administracji centralnej oraz poprawienie sytuacji bytowej studentów. W wyniku wspomnianego porozumienia z Uniwersytetem Poznańskim rektorat AM, dziekanaty oraz administracja Uczelni mieściły się od 1950 r. w Collegium Maius przy ul. Fredry 10, na parterze oraz na pierwszym piętrze. Pomieszczenia te jednak nie wystarczały. W 1952 r. Uczelnia w zamian za budynek przy ul. Matejki 60, zajmowany dotąd przez Oddział Stomatologiczny, uzyskała od władz miejskich gmach przy ul. Sierocy 10, gdzie wcześniej był Bank Komunalny. W nowym budynku zna-

¹³⁶ *Sprawozdanie J.M. Rektora AM w Poznaniu – prof. A. Horsta za rok akademicki 1956/57*, [w:] *Kronika Akademii Medycznej w Poznaniu od 1 stycznia 1950...*, t. I, s. 26–27.

¹³⁷ Pismo prorektora do spraw klinicznych prof. S. Nowickiego do Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Poznaniu, dotyczące długofalowego planu inwestycyjnego, z 5 XII 1953 r., AUMP, sygn. 15/72, k. 27.

¹³⁸ *W 50-lecie rozwoju nauk medycznych...*, s. 161–163.

laźla swoje miejsce część administracji, a przede wszystkim organizująca się od podstaw Biblioteka Główna AM. Tutaj także w 1953 r. przeniosła się z Collegium Izydora Kopernickiego Katedra Historii i Filozofii Medycyny, na miejsce której wprowadziły się zakłady Oddziału Stomatologicznego¹³⁹.

Pierwsze lata istnienia Akademii Medycznej były niesłychanie trudnym okresem tak dla pracowników, jak i dla studentów. Częściowo ukazuje ten stan raport Delegatury Naczelnej Izby Kontroli, w świetle którego można odnieść wrażenie, iż nowa uczelnia, półtora roku od powstania, jest w stadium pełnego chaosu. W raporcie do ministra zdrowia kontroler wytykał władzom, obok nieprzestrzegania obowiązujących przepisów, brak na AM „dyscypliny nauki studentów ostatniego roku studiów”, brak „wywiązywania się z nałożonych obowiązków służbowych” przez niektórych profesorów, wreszcie „nieodpowiednią gospodarkę materiałową i inwentarzową”¹⁴⁰. Szczególnie ocena, iż łamane są na AM „dyscyplina i socjalistyczne podejście do pracy”, była w okresie stalinowskim opinią bardzo niebezpieczną, bowiem prowadziła często do usuwania zasłużonych uczonych ze stanowisk profesorskich. Lektura tego dokumentu oraz załączonych „przesłuchań świadków”, głównie z kręgu administracji, pokazuje, iż chodziło w istocie o podważenie statusu i prestiżu ośmiu wybitnych profesorów, z rektorem prof. T. Kurkiewiczem na czele, których postawa oraz wzajemne animozje nie służyły – zdaniem krytyków – rozwojowi poznańskiej Uczelni Medycznej.

Niezależnie od polityki personalnej na Uczelni rzuca się w oczy w tym czasie deficyt fachowej kadry dydaktycznej, co szczególnie odczuwali studenci. Brakowało więc nie tylko kompetentnych nauczycieli, ale także podręczników i pomocy naukowych. Do tego dochodziły niezwykle trudne warunki bytowe, które zmuszały wielu studentów do poszukiwania dodatkowych źródeł utrzymania. W celu poprawy egzystencji studentów władze AM zabiegały o zwiększenie liczby stypendiów, zasiłków losowych, a przede wszystkim o budowę domów studenckich oraz stołówek. W 1956 r. Akademia Medyczna dysponowała trzema domami studenckimi (przy ul. Wawrzyniaka 23/25, przy ul. Lampego 24 (dzisiaj ul. Gwarna) i przy ul. Grunwaldzkiej 88), a także dwoma stołówkami (przy ul. Orzeszkowej 1 i przy ul. Lampego 24) oraz jedną świetlicą studencką, która mieściła się w Collegium Anatomicum¹⁴¹. Mimo postępu w tym zakresie sytuacja bytowa młodziędzy studiującej medycynę, stomatologię i farmację nie była zadowalająca.

W tym kontekście zaproponowany plan inwestycji AM na lata 1956–1960, przygotowany w 1955 na polecenie Ministerstwa Zdrowia (z 21 IV 1955 r.), nie przedstawiał się zbyt ambitnie. Jednak należy zaznaczyć, że samo Ministerstwo

¹³⁹ Tamże, s. 162–163.

¹⁴⁰ Sprawozdanie i protokół kontroli Akademii Medycznej w Poznaniu, 1951, Archiwum Państwowe w Poznaniu (dalej APP), sygn. 471.

¹⁴¹ *Kronika Akademii Medycznej w Poznaniu od 1 stycznia 1950...*, t. I, s. 42.

Zdrowia przewidywało w swoim planie na lata 1956–1960 tylko dwa projekty dla Akademii Medycznej w Poznaniu – budowę domu akademickiego dla 300 studentów oraz sali ćwiczeń dla Studium Wychowania Fizycznego. W związku z tym plan inwestycyjny Uczelni na następne 5 lat (do 1960), zaproponowany przez Senacką Komisję Inwestycji i Budownictwa AM w Poznaniu na posiedzeniu w dniu 4 V 1955 i przyjęty przez Senat w dniu 24 V 1955 r.¹⁴², nie przedstawiał się imponująco. Niewątpliwie jednak odzwierciedlał realne możliwości budżetu Uczelni, która przez cały okres lat 1950–1955 była skoncentrowana na odbudowie i remontach ocalałej po wojnie infrastruktury dydaktyczno-klinicznej.

2. Władze Uczelni w latach 1950–1956

Powołany w dniu 1 I 1950 r. na stanowisko rektora Akademii Lekarskiej¹⁴³, a później Akademii Medycznej w Poznaniu prof. dr hab. Tadeusz Kurkiewicz (1885–1962), histolog, kierownik Katedry i Zakładu Histologii Prawidłowej i Embriologii na Uniwersytecie Poznańskim, miał już pewne doświadczenie w kierowaniu jednostką akademicką. Był dziekanem Wydziału Lekarskiego UP w latach 1935–1937, a także po wojnie, w latach 1945–1948. Jednak zadania, przed jakimi stanął pierwszy rektor Akademii Medycznej, wymagały w tym czasie dodatkowych predyspozycji, związanych z jednej strony z godzeniem oczekiwań środowiska akademickiego, które w większości pragnęło kontynuowania etosu wypracowanego w okresie międzywojennym, z drugiej – z umiejętnością dogadywania się z nową władzą. Rektor Kurkiewicz znany był w okresie międzywojennym ze swych lewicowych sympatii. Zaangażowany w działalność Polskiego Związku Myśli Wolnej oraz wszelkie inicjatywy środowiska wolnomysłicielskiego, po wojnie został członkiem PPR, a później PZPR¹⁴⁴. Z tego zapewne względu był dla ówczesnej władzy doskonałym kandydatem na stanowisko pierwszego rektora Akademii Medycznej w Poznaniu. Funkcję prorektora sprawował prof. Edward Czarnecki (1892–1970), fizjolog, który do 1939 pracował na Uniwersytecie im. Stefana Batorego w Wilnie, a po II wojnie światowej przyjechał do Poznania, gdzie objął w 1946 r. kierownictwo Zakładu Fizjologii na Wydziale Lekarskim UP.

¹⁴² Protokół posiedzenia Senackiej Komisji Inwestycji i Budownictwa AM w Poznaniu, które odbyło się dnia 4 V 1955 r., AUMP, sygn. 15/72, k. 220–231; Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu, które odbyło się dnia 24 V 1955 r., AUMP, sygn. 15/72, k. 235.

¹⁴³ Odpis pisma Ministra Zdrowia z 1 I 1950 r., zasoby Muzeum Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu (dalej zasoby MUMP).

¹⁴⁴ Życiorys dr. Tadeusza Kurkiewicza napisany 18 IV 1950 r., zasoby MUMP; F. Kopaczyk, *Prof. dr nauk biologicznych Tadeusz Stefan Kurkiewicz (1885–1962) (Wspomnienie pośmiertne)*, „Kronika Miasta Poznania” R. XXX, nr 3, 1962, s. 98–101.

35. Pierwszy rektor Akademii Lekarskiej, a następnie Akademii Medycznej w Poznaniu – prof. Tadeusz Kurkiewicz, powołany na to stanowisko 1 I 1950 r.

W myśl wspomnianego dekretu z 28 X 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego ważną rolę w zarządzaniu akademiami medycznymi odgrywały senaty akademickie. Zgodnie z art. 37 dekretu senat był „najwyższym organem i rzecznikiem potrzeb szkoły oraz opiekunem młodzieży studiującej”¹⁴⁵. Rektor kierował uczelnią, opierając się na opiniach i decyzjach podejmowanych w głosowaniu na posiedzeniach senatu, odbywających się zwykle raz w miesiącu. W 1950 r. obok rektora i prorektora w skład Senatu AM wchodził jeszcze dziekan i prodziekan Wydziału Lekarskiego i Wydziału Farmaceutycznego, po dwóch delegatów z grona docentów i pomocniczych sił naukowych oraz dyrektor administracyjny. Według *Kroniki Akademii Medycznej w Poznaniu za lata 1950–1957* w skład Senatu wchodził jeszcze dwaj delegaci profesorów, ale protokoły posiedzeń z obrad tego gremium dowodzą, że bywali oni niezbyt często, głównie na posiedzeniach poświęconych awansom naukowym i stanowiskowym.

¹⁴⁵ Dekret z 28 X 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego...

36. Fragment *tableau* absolwentów Wydziału Lekarskiego AM w Poznaniu rocznika 1946–1951; w środku zdjęcie pierwszego rektora prof. Tadeusza Kurkiewicza

W skład pierwszego Senatu Akademii Medycznej w Poznaniu, inaugurującego obrady w dniu 24 IV 1950 r., wchodził: rektor prof. Tadeusz Kurkiewicz, prorektor prof. Edward Czarnecki, dziekan Wydziału Lekarskiego prof. Karol Jonscher, prodziekan Wydziału Lekarskiego prof. Ryszard Dreszer, dziekan Wydziału Farmaceutycznego prof. Jan Dobrowolski, prodziekan Wydziału Farmaceutycznego prof. Wacław Strażewicz, delegaci profesorów – prof. Stefan Różycki i prof. Sergiusz Schilling-Siengalewicz, delegaci docentów – doc. Antoni Horst i doc. Kazimierz Miętiewski, delegaci pomocniczych pracowników nauki – dr Henryk Krzymień i dr Maria Cieślukowa, wreszcie dyrektor administracyjny AM dr Marian Radajewski. Skład ten ulegał w latach 1950–1956 różnym zmianom. Na przykład w dniu 5 VIII 1950 r. zmarł prof. Strażewicz, którego zastąpił prodziekan prof. Franciszek Adamanis, z kolei reprezentanta pomocniczych pracowników dr Krzymienia zastąpił dr Józef Wiza. W 1951 do grona senatorów został dokooptowany dyrektor Oddziału Stomatologicznego prof. Józef Dadlez, zaś od 1953 r. skład Senatu został powiększony o kierowników Studium Wojskowego oraz Studium Wychowania Fizycznego, a także o delegata Rady Zakładowej Związku Zawodowego i dwóch przedstawicieli młodzieży, reprezentujących Związek Młodzieży Polskiej (ZMP) oraz Zrzeszenie Studentów Polskich (ZSP). Formalnie w skład Senatu nie wchodził sekretarz Komitetu Uczelnianego (KU) PZPR, dopiero od roku akademickiego 1954/1955 był zapraszany na te posiedzenia.

W świetle zachowanych protokołów posiedzeń najczęściej Senat rozpatrywał zagadnienia natury naukowej, administracyjnej i gospodarczej. Ważnym

punktem obrad były kwestie personalne, przede wszystkim sprawy habilitacji i profesur, a także obsady katedr i zakładów. Do końca 1951 r. Senat zatwierdzał w tajnym głosowaniu habilitacje, przeprowadzone uprzednio na posiedzeniach rad wydziałowych. W myśl jednak nowej ustawy z 15 XII 1951 r. o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki wnioski o nadanie tytułów naukowych rozpatrywano już poza radami wydziałów, tylko na posiedzeniach senatu, poszerzonego o samodzielnych pracowników nauki z danej dziedziny wiedzy. Spowodowało to, iż wiele posiedzeń Senatu AM w latach 1952–1956 poświęcono wnioskom o nadanie tytułów docenta i profesora, które zatwierdzała ostatecznie Centralna Komisja Kwalifikacyjna w Warszawie.

Oprócz spraw osobowych tematem obrad Senatu były w omawianych latach sprawy studenckie, dydaktyczne, a także administracyjno-gospodarcze. Rozpatrywano przede wszystkim kwestię poprawy warunków bytowych i zdrowotnych studentów, a także poprawy jakości i wyników nauczania; dyskutowano nad planami rozbudowy bazy dydaktyczno-klinicznej Uczelni oraz nad powoływaniem nowych katedr i klinik. W związku z tym oceniano jakość funkcjonowania administracji AM. W latach 1950–1956 funkcję dyrektorów administracyjnych czy zastępców rektora do spraw administracyjnych pełnili: dr med. Marian Radajewski (w 1950), dr med. Jan Barańczak (w latach 1951–1953)¹⁴⁶, mgr Stanisław Andrzejczak (1954–1955) oraz mgr Florian Frankowski (1955–1956). Częste zmiany kierowników administracji wynikały z braku współpracy i z konfliktów spowodowanych rozdzwieniem między oczekiwaniami władz Uczelni a możliwościami realizacji tych postulatów.

Senat wspierały komisje senackie, powoływane do rozpatrywania niektórych szczególnych problemów w działalności Uczelni. Były to w omawianych latach przede wszystkim komisje dyscyplinarne – dla samodzielnych pracowników nauki (w latach 1950–1953), dla pomocniczych pracowników nauki (1950–1953, 1956–1957), dla pracowników administracji (1950–1952) oraz dla studentów (1950–1956); w skład tej ostatniej obok pracowników nauki wchodził przedstawiciel braci studenckiej. Od decyzji komisji można się było odwołać do Senatu. Ponadto Senat powoływał komisje do spraw naukowych czy ideologicznych, a niekiedy także ustanawiał komisje doraźne dla rozwiązania konkretnych problemów, np. do odbudowy Collegium Anatomicum czy dla rozdziału kredytów bądź do spraw zakupów¹⁴⁷.

Lata 1950–1956 nie były okresem łatwym w zarządzaniu Uczelnią. Proces sowietyzacji życia społeczno-politycznego w Polsce, szczególnie w latach 1949–1953, a także stalinowski terror spowodowały, że dotychczasowe normy i standardy obowiązujące w życiu akademickim zostały zastąpione przez zasady

¹⁴⁶ Szerzej na temat dr. Jana Barańczaka zob. B. Kaszuba, *Wspomnienie o doktorze Janie Barańczaku*, „Śremski Notatnik Historyczny” nr 12, 2013, s. 139–143.

¹⁴⁷ *Kronika Akademii Medycznej w Poznaniu od 1 stycznia 1950...*, t. I, s. 54–57.

37. Doktor med. Jan Barańczak, dyrektor administracji AM w latach 1951–1953

zapożyczone z systemu radzieckiego. Cechami charakterystycznymi funkcjonowania szkół wyższych w tym czasie były przerost biurokracji i centralizacja decyzji. O wszystkich zmianach na uczelniach – począwszy od powołania katedry czy zakładu, a skończywszy na liczbie przyjmowanych studentów – decydował w formie zarządzenia minister. Także straciły na znaczeniu organy kolegialne uczelni. Senat nie był już reprezentacją profesury, zaś w skład rad wydziałów wchodził głównie kierownicy jednostek oraz delegaci „pomocniczych pracowników nauki i młodzieży studiującej”. Formalnym reprezentantem społeczności akademickiej było natomiast doroczne zebranie ogólne uczelni, którego skład stanowili „wszyscy pracownicy szkoły oraz przedstawiciele organizacji młodzieżowych”¹⁴⁸. W istocie idea autonomii szkół wyższych została zastąpiona biurokratycznym systemem hierarchicznym, w którym rektor odpowiadał przed ministrem, dziekani odpowiadali przed rektorem, a kierownicy katedr i zakładów – przed dziekanem.

¹⁴⁸ Ustawa z 15 XII 1951 r. o szkolnictwie wyższym...

38. Profesor Edward Czarnecki, pełniący obowiązki rektora w latach 1952–1953, po ustąpieniu z tego stanowiska prof. Tadeusza Kurkiewicza

Oprócz zależności ministerialnej i resortowej władze uczelni były przedmiotem zainteresowania i działania partii oraz Urzędu Bezpieczeństwa (UB). Na terenie uczelni niesłychanie ważną rolę odgrywała – o czym będzie jeszcze szerzej mowa – Podstawowa Organizacja Partyjna (POP) PZPR. Ponadto uchwałą Sekretariatu Biura Organizacyjnego KC PZPR z 7 VIII 1952 r. powołano w komitetach wojewódzkich partii wydziały oświaty i szkół wyższych¹⁴⁹; zadaniem tych jednostek było zwracanie szczególnej uwagi na sprawy kadrowe i studenckie. Powodowało to, iż polityka personalna na uczelniach zależała nie tylko od czynników merytorycznych, lecz przede wszystkim od oceny postawy politycznej. Ofiarą tego mechanizmu padł pierwszy rektor Akademii Medycznej w Poznaniu prof. T. Kurkiewicz, który na początku 1952 r. zrezygnował z tego stanowiska. Jest to o tyle interesujące, że rektor Kurkiewicz był jedynym członkiem partii wśród 28 profesorów ówczesnej Akademii Medycznej w Poznaniu. W świetle materiałów archiwalnych PZPR egzekutywa POP uznała, iż prof. Kurkiewicz „wykazuje wrogie ustosunkowanie się do naszych osiągnięć”;

¹⁴⁹ P. Hübner, *Polityka naukowa i struktury organizacyjne nauki w latach 1944–1989*, [w:] *Historia nauki polskiej*, t. X, 1944–1989, cz. II..., s. 15.

ponadto w przeszłości, przed I wojną światową służył w Rosji u „białych”, zaś w okresie międzywojennym „był endekiem, piłsudczykiem i wreszcie jakimś »wyższym« członkiem Strzelca”¹⁵⁰. Ta ocena spowodowała, że 1 III 1952 r. prof. Kurkiewicz ustąpił ze stanowiska rektora, zaś jego obowiązki przejął prof. dr Edward Czarnecki, dotychczasowy prorektor. O poziomie inwigilacji AM przez UB niech świadczy relacja prof. Antoniego Horsta, który obejmując w 1955 r. funkcję dziekana Wydziału Lekarskiego, zetknął się z taką oto sytuacją:

Siedziałem któregoś dnia przy biurku i coś opracowywałem, kiedy do gabinetu wszedł nie znany mi osobnik. Ani się nie przedstawił, ani też nic nie powiedział, tylko według kartki zaczął wybierać akta studenckie w dziekanacie. W końcu nazbierał niemałą ich kupkę, a wtedy, nadal nic nie mówiąc, wziął to wszystko pod pachę i chciał wyjść. Zapytałem: „Kim pan jest?”. W odpowiedzi usłyszałem: „Jestem z Urzędu na Kochanowskiego”¹⁵¹

– mieściła się tam siedziba Urzędu Bezpieczeństwa w Poznaniu, które szczególnie skupiało się na inwigilacji środowiska akademickiego.

Dopiero w roku akademickim 1953/1954 funkcję rektora objął prof. dr Jan Roguski (1900–1971), lekarz internista, kierownik II Kliniki Chorób Wewnętrznych, której zwierzchnikiem był od 1946 r. w wyniku uchwały Rady Wydziału Lekarskiego UP. Ten absolwent medycyny Uniwersytetu Warszawskiego został powołany na stanowisko rektora Akademii Medycznej w dniu 1 VII 1953 r. Sytuacja w kraju nie była nadal dobra. Wprawdzie 5 III zmarł przywódca ZSRR Józef Stalin, nie przyniosło to jednak od razu zelżenia opresyjności systemu stalinowskiego w krajach satelickich, także w Polsce. W tej sytuacji nowy rektor AM w Poznaniu przedstawił główne założenia swojej działalności na inauguracji roku akademickiego 1953/1954. Za najważniejsze zadania uznał poszerzenie bazy lokalowej Uczelni, organizowanie zespołów naukowych, opracowanie wniosków o tytuły i stopnie naukowe, obsadę wakujących katedr, a także „walkę o wyższy poziom dydaktyczny”. Ten ostatni cel wynikał – sądził rektor – z obniżenia autorytetu grona nauczycielskiego, co miało się przejawiać w niskiej frekwencji studentów na wykładach. Remedium na tę sytuację miała stanowić „walka o autorytet grona nauczycielskiego wśród młodzieży”, a także podniesienie świadomości kadry nauczającej poprzez szkolenie ideologiczne pracowników Uczelni¹⁵².

¹⁵⁰ Protokół zebrania egzekutywy POP PZPR przy Akademii Medycznej w Poznaniu, które odbyło się w dniu 1 XI 1951 r., APP, Zespół POP – Akademia Medyczna, sygn. 864/1. Na ustąpienie prof. T. Kurkiewicza niewątpliwie wpływ miał sięgający okresu międzywojennego konflikt z prof. Ludwikiem Skubiszewskim, który po przejściu na emeryturę złożył obszerne zeznanie na temat wzajemnych relacji, Wojewódzka Komisja Kontroli Partyjnej przy KW PZPR w Poznaniu, protokół przesłuchania świadka z 16 I 1951 r., APP, Zespół POP – Akademia Medyczna, sygn. 864/1.

¹⁵¹ A. Horst, *Wspomnienia...*, s. 66–67.

¹⁵² Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 22 X 1953 r., AUMP, sygn. 15/72.

39. Profesor Jan Roguski, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1953–1955

Osiągnięcie tych celów było trudne, z powodu zarówno zaostrzającej się walki ideologicznej z Kościołem (25 IX 1953 r. aresztowano prymasa Stefana Wyszyńskiego), jak i pogłębiającego się kryzysu ekonomicznego państwa. Nowy rektor, prof. J. Roguski, rozpoczynając obrady Senatu w dniu 22 X 1953 r., przyznał, że nie ma doświadczenia w kierowaniu tym organem, a co za tym idzie – w zarządzaniu uczelnią. W tej sytuacji liczył zapewne na członków Senatu, których jednak większość piastowała tę funkcję po raz pierwszy. W skład Senatu na rok akademicki 1953/1954 – obok rektora – wchodził: prorektor do spraw nauczania mgr Tadeusz Frydel, prorektor do spraw nauki prof. Anatol Dowżenko i prorektor do spraw klinicznych prof. Stanisław Nowicki, a także dziekani i prodziekani Wydziału Lekarskiego i Wydziału Farmaceutycznego, dyrektor Oddziału Stomatologicznego dr Kazimierz Stawiński oraz zastępca rektora do spraw administracyjnych mgr Stanisław Andrzejczak. Ponadto w obradach Senatu uczestniczyli: kierownik Studium Wojskowego – lek. med. Zbigniew Psuja, później lek. med. Wiesław Stemerowicz, kierownik Studium Wychowania Fizycznego – mgr Seweryn Ługowski, następnie mgr Jan Michalski, delegaci pomocniczych pracowników nauki – lek. med. Jan Hasik i mgr farm. Stanisław Marcinkowski, delegaci Rady Zakładowej Związku Zawodowego – dr Olech Szczepski, mgr farm. Wincenty Kwapiszewski, wreszcie przedsta-

wiciele studentów – Leszek Kołodziejek (ZMP) i Ireneusz Kliks (ZSP). Ten skład personalny Senatu uległ pewnej zmianie w roku akademickim 1954/1955. Przede wszystkim ze stanowiska prorektora odszedł (15 VII 1954 r.) do pracy w Ministerstwie Zdrowia prorektor T. Frydel, którego zastąpił prof. Janusz Groniowski, zaś Studium WF reprezentował teraz nowy kierownik dr Eligiusz Preisler. Podobnie delegata pomocniczych pracowników J. Hasika zastąpił lek. med. i dent. Julian Sokolnicki.

Wydaje się, że istotną cechą działalności władz Uczelni w latach 1953–1955 było znalezienie *modus vivendi* między spełnianiem funkcji dydaktyczno-naukowej a realizowaniem dyrektyw władzy, która oczekiwała od Akademii Medycznej nie tylko kształcenia fachowych pracowników dla systemu ochrony zdrowia, ale również prowadzenia odpowiedniej polityki kadrowej. Stąd być może funkcję prodziekana Wydziału Lekarskiego w latach 1951–1953, a później prorektora w latach 1952–1954 pełnił mgr Tadeusz Frydel, fizyk, pracownik Zakładu Fizyki Lekarskiej UP w latach 1945–1950, a później Pracowni Fizyki na AM. Był bardzo dobrym wykładowcą fizyki, ale również osobą cieszącą się „pod względem politycznym [...] pełnym zaufaniem władz”¹⁵³. Nie mając formalnie tytułów naukowych, istotnie wpływał na rozwój kadry naukowej Uczelni, bowiem – jak wspomniano – większość czasu posiedzeń Senatu w latach 1951–1955 poświęcano procedurom habilitacji i awansów na stanowiska profesorskie. Stąd zagadnienia polityki personalnej i inwestycyjnej dyskutowano od 1953 r. w ramach obrad tzw. Małego Senatu, w którego skład wchodził: rektor, prorektorzy, dziekani i prodziekani, a także dyrektor administracyjny AM oraz przewodniczący Zarządu Uczelnianego ZMP. Dopiero od roku 1954 zapraszany był na posiedzenia tego gremium przedstawiciel Komitetu Uczelnianego PZPR.

Dnia 31 X 1955 r. został zwolniony z funkcji rektora, na własną prośbę, prof. Jan Roguski. Tego samego dnia ze stanowiska prorektora do spraw klinicznych ustąpił prof. S. Nowicki. Minister zdrowia na stanowisko rektora powołał dotychczasowego prorektora do spraw nauki prof. dr. Anatola Dowżenkę (1905–1976), który przejął stery Uczelni w roku akademickim 1955/1956. Ten wybitny lekarz neurolog, uczeń i asystent prof. Borowieckiego w okresie międzywojennym, kierował Kliniką Neurologiczną w Poznaniu od 1950 r. Mając szerokie kontakty naukowe z medycyną anglosaską, piastował funkcję prorektora do spraw nauki w latach 1953–1954, zaś wyrazem jego wysokiej pozycji naukowej było członkostwo w Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej dla Pracowników Nauki w latach 1955–1956. Krótki, roczny okres jego kadencji na stanowisku rektora cechuje się zmianą pokoleniową we władzach Uczelni. W skład nowego Senatu weszli uczeni, których dorobek kliniczny i naukowy budził szacunek i uznanie. Prorektorem

¹⁵³ Opinia mgr. Andrzeja Piławskiego, kierownika Zakładu Fizyki, z 15 XII 1950 r.,teczka personalna Tadeusza Frydela, AUMP.

40. Profesor Anatol Dowżenko, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1955–1956

do spraw nauki został prof. dr Janusz Groniowski (1917–1989), patomorfolog, twórca poznańskiego ośrodka badań ultrastrukturalnych, pionier mikroskopii elektronowej w Polsce. Z kolei stanowisko prorektora do spraw nauczania objął prof. dr Ryszard Dreszer (1897–1968), lekarz psychiatra, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1951–1955, lubiany i zdolny dydaktyk. Wreszcie sprawy szpitali stały się domeną prof. dr. Aleksandra Zakrzewskiego (1909–1985), prorektora do spraw klinicznych, wybitnego lekarza laryngologa, organizatora po II wojnie światowej poznańskiej Kliniki Otolaryngologicznej, wieloletniego szefa Katedry Chorób Uszu, Nosa i Gardła.

Nie mniejsze zmiany nastąpiły w składzie Senatu, jeśli chodzi o pozostałych jego członków. Zastępcą rektora do spraw administracyjnych został mgr fil. Florian Frankowski, zaś Wydział Lekarski reprezentowali dziekan prof. Antoni Horst oraz prodziekani – prof. Adam Jankowiak (później doc. Józef Wiza) i zastępca profesora mgr Andrzej Pilawski; z kolei stomatologów reprezentował, tak jak w poprzedniej kadencji, dyrektor Oddziału Stomatologicznego zastępca profesora dr Kazimierz Stawiński. Ze strony Wydziału Farmaceutycznego w skład Senatu weszli dziekan zastępca profesora dr Henryk Ludwicki i prodziekan zastępca profesora dr Rafał Adamski. Skład senatorów uzupełnili: lek. med. Wiesław Stemerowicz (kierownik Studium Wojskowego), doc. dr Eligiusz

41. Władze Akademii Medycznej w Poznaniu za rektoratu prof. Anatola Dowżenki
(lata 1955–1956)

Preisler (kierownik Studium WF), dr Stefan Bączyk i dr Józef Szlanga (przedstawiciele pomocniczych pracowników nauki), doc. Olech Szczepski i mgr Stanisław Andrzejczak (przedstawiciele Rady Zakładowej Związku Zawodowego), lekarze – Stefan Siwiński i Kazimierz Kociałkowski (później Florian Waroczyk i mgr Janusz Jeliaszewicz) z ramienia KU PZPR, wreszcie przedstawiciele studentów – najpierw Leszek Kołodziejek, później Eugeniusz Szydłowski (ZU ZMP) oraz Stefan Leszczyński, a następnie Leszek Klimaszewski (KU ZSP).

W stosunku do składu Senatu w latach 1953–1955 stan osobowy tego organu w kadencji 1955–1956 zmienił się prawie w połowie. Pojawili się w jego gronie nauczyciele akademicki, którzy już niedługo, po przełomie październikowym, będą wprowadzać Akademię Medyczną w Poznaniu na nowe tory. Ponadto wielu z grona zarządzającego Uczelnią zdobyło w pierwszej połowie lat pięćdziesiątych doświadczenie, iż kierowanie Akademią Medyczną w nowej rzeczywistości ustrojowej wymaga swego rodzaju koabitacji z władzą, która ma w swoim ręku nie tylko narzędzia polityczne, ale także ekonomiczne. Mimo więc tego, iż wielu pracowników Uczelni zwątpiło w możliwość powrotu do *status quo ante*, a więc do stanu sprzed roku 1950, to wydarzenia w czerwcu 1956 r. na nowo natchnęły nadzieję

na przywrócenie autonomii Uczelni, a także samodzielności poszczególnych wydziałów. Potwierdziła to nowa ustawa o szkolnictwie wyższym z 1 X 1956 r., która m.in. pozwalała senatom szkół wyższych na wybór władz uczelni.

3. Wydział Lekarski w latach 1950–1956 – struktura organizacyjna i kadrowa

Głównymi wyzwaniem dla nowo powołanej Akademii Medycznej w Poznaniu były – jak powiedziano wcześniej – uzupełnienie kadry naukowo-dydaktycznej, szczególnie o samodzielnych pracowników nauki, a także poszerzenie bazy lokalowej Uczelni. Tylko do połowy roku akademickiego 1951/1952 Senat AM zatwierdził 14 uchwał Rady Wydziału Lekarskiego w sprawie nadania 12 habilitacji oraz stanowiska profesora nadzwyczajnego (prof. R. Drews) i stanowiska profesora zwyczajnego (prof. E. Czarnecki). Awanse naukowe pracowników miały wpływ na zmiany w dotychczasowej strukturze naukowo-dydaktycznej oraz klinicznej Wydziału, polegające z jednej strony na reorganizacji dotychczasowych katedr czy zakładów, z drugiej – na powoływaniu, jak wspomniano wcześniej, nowych klinik.

W momencie utworzenia Akademii Medycznej Wydział Lekarski liczył 29 katedr i zakładów, z których 16 miało charakter teoretyczny, zaś 13 – profil kliniczny. Większością tych jednostek kierowali wybitni lekarze i naukowcy, którzy swój prestiż i pozycję zaczęli budować jeszcze przed II wojną światową. Tylko na czele 4 katedr stali w 1950 r. pracownicy niebędący docentami czy profesorami, jednak wkrótce i oni się usamodzielnili.

Na początku lat pięćdziesiątych katedrami o charakterze teoretycznym kierowali:

- Katedrą i Zakładem Anatomii Opisowej i Topograficznej – prof. dr Stefan Różycki,
- Katedrą i Zakładem Anatomii Patologicznej – prof. dr Ludwik Skubiszewski,
- Katedrą i Zakładem Biologii Ogólnej – prof. dr Rudolf Weigl,
- Katedrą i Zakładem Chemii Ogólnej – dr fil. Stanisława Raszejowa,
- Katedrą i Zakładem Chemii Fizjologicznej – prof. dr Zdzisław Stolzmann,
- Katedrą i Zakładem Farmakologii – prof. dr Józef Dadlez,
- Katedrą i Zakładem Fizjologii – prof. dr Edward Czarnecki,
- Katedrą i Zakładem Fizyki Lekarskiej – najpierw dr med. Józef Konarski (do 30 IX 1950 r.), a później mgr fiz. Andrzej Piławski,
- Katedrą i Zakładem Higieny – prof. dr Witold Gądzikiewicz,
- Katedrą i Zakładem Histologii Prawidłowej i Embriologii – prof. dr Tadeusz Kurkiewicz,

42. Profesor Ludwik Skubiszewski ze studentami III roku medycyny przed Zakładem Anatomii Patologicznej przy ul. Koziej 9; fot. z czerwca 1952 r.

43. Profesor Edward Czarnecki (pierwszy od lewej) na jednej z konferencji naukowych; fot. wykonano pod koniec lat pięćdziesiątych XX w.

- Katedrą i Zakładem Historii Medycyny – dr fil. Ludmiła Krakowiecka,
- Katedrą i Zakładem Medycyny Sądowej – prof. dr Sergiusz Schilling-Siengalewicz,
- Katedrą i Zakładem Mikrobiologii Lekarskiej – prof. dr Jan Adamski,
- Katedrą i Zakładem Patologii Ogólnej i Doświadczalnej – doc. dr Antoni Horst,
- Katedrą i Zakładem Radiologii – dr med. Stanisław Boczoń,
- Zakładem Chirurgii Operacyjnej i Doświadczalnej – prof. dr Jan Krotoski.

Z kolei katedry o profilu klinicznym były kierowane przez wybitnych lekarzy, uznanych klinicystów o ogromnym doświadczeniu terapeutycznym. I tak kierowali:

- I Katedrą i Kliniką Chirurgiczną – początkowo: zastępca profesora dr Roman Drews,
- II Katedrą i Kliniką Chirurgiczną – p.o. kierownik zastępca profesora dr Roman Drews,
- Katedrą i Kliniką Chorób Dziecięcych – prof. dr Karol Jonscher,
- I Katedrą i Kliniką Chorób Wewnętrznych – prof. dr Stefan Kwaśniewski,
- II Katedrą i Kliniką Chorób Wewnętrznych – prof. dr Jan Roguski,
- Katedrą i Kliniką Dermatologiczną – prof. dr Adam Straszynski,
- Katedrą i Kliniką Okulistyczną – prof. dr Witold Kapuściński,
- Katedrą i Kliniką Ortopedyczną – prof. dr Wiktor Dega,
- Katedrą i Kliniką Otolaryngologiczną – prof. dr Aleksander Zakrzewski,
- Katedrą i Kliniką Neurologiczną – prof. dr Anatol Dowżenko,
- Katedrą i Kliniką Położnictwa i Chorób Kobiety – prof. dr Tadeusz Zwoliński,
- Katedrą i Kliniką Psychiatryczną – prof. dr Ryszard Dreszer,
- Katedrą i Kliniką Chirurgii Stomatologicznej – prof. dr Leon Lakner.

Ten skład katedr, zakładów, a przede wszystkim klinik ulegał w latach 1950–1956 reorganizacji, a także zmianie obsady kierownictwa. Jeszcze w 1950 r. (7 VIII) powołano do życia, na bazie Szpitala Miejskiego przy ul. Szkolnej, III Katedrę i Klinikę Chorób Wewnętrznych, na czele której stanął prof. dr Franciszek Łabendziński. W tym samym roku (2 XI) kierownikiem I Katedry i Kliniki Chirurgicznej został prof. Stanisław Nowicki, który przybył do Poznania z Gdańska. Z kolei obowiązki szefa II Katedry i Kliniki Chirurgicznej przejął prof. R. Drews.

Tworzono także zupełnie nowe katedry i kliniki. I tak w dniu 2 XI 1951 powołano do życia Katedrę i Klinikę Ftyzjatryczną, na czele której stanął dr med. Jerzy Jurkowski (od 1954 docent), zaś 21 IX 1952 r. utworzono Katedrę i Klinikę Neurochirurgiczną, której kierownictwo powierzono zastępcy profesora dr. Hieronimowi Powiertowskiemu. Z kolei 15 VI 1953 r. powstała III Katedra i Klinika Chirurgiczna, na czele której stanął doc. dr Jerzy Borszewski. Jeszcze

44. Wykład prof. Sergiusza Schillinga-Siengalewicza w Katedrze i Zakładzie Medycyny Sądowej AM; fot. z 1951 r.

45. Profesorowie Wiktor Dega i Tadeusz Kurkiewicz wraz ze współpracownikami przed Kliniką Ortopedyczną, 10 II 1951 r.

w okresie do 1956 uruchomiono dwie kolejne jednostki: 13 VI 1955 II Katedrę i Klinikę Chorób Dziecięcych w Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym Dziecięcym przy ul. św. Józefa (kierownik doc. dr Olech Szczepski) oraz 15 XII 1956 r. II Katedrę i Klinikę Położnictwa i Chorób Kobiectych w Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym przy ul. Engla (kierownik doc. dr Edward Howorka).

Powołane do życia nowe jednostki z jednej strony odzwierciedlały rozwój procesu specjalizacji medycyny, z drugiej – pokazywały wzrastającą ze strony społeczeństwa, ale także systemu ochrony zdrowia potrzebę wysokospecjalistycznej opieki medycznej. Tylko brak bazy lokalowej, a także sprzeciw Ministerstwa Zdrowia spowodowały, iż nie zdołano do 1956 r. zrealizować uchwały Rady Wydziału Lekarskiego o utworzeniu kolejnych jednostek – Katedry i Kliniki Urologicznej oraz Katedry i Kliniki Chorób Zakaźnych¹⁵⁴.

Niewątpliwie *signum temporis* omawianych czasów stanowiło utworzenie trzech innych jednostek – Katedry i Zakładu Medycyny Wojskowej, Katedry i Zakładu Organizacji Ochrony Zdrowia, wreszcie Zakładu Podstaw Marksizmu-Leninizmu. Funkcjonujące w latach 1951–1957 wyżej wymienione zakłady miały na celu – o czym jeszcze będzie szerzej mowa – propagowanie słuszności budowy w Polsce socjalistycznego modelu służby zdrowia, a także nauczanie studentów w zakresie przedmiotów wojskowych i społeczno-ekonomicznych. Wyzwaniem dla tego typu jednostek było wypełnianie funkcji nie tylko dydaktycznej, ale i naukowej. Katedra Medycyny Wojskowej (kierownik doc. dr med. Józef Dziużyński), powołana rozporządzeniem Ministra Zdrowia z 21 IX 1952 w sprawie organizacji studiów lekarskich w akademiach medycznych, została rozwiązana 12 X 1957 r. właśnie z powodu „niemożności prowadzenia badań naukowych”¹⁵⁵. Także żywot Zakładu Podstaw Marksizmu-Leninizmu nie był długi, bowiem jednostka ta została rozwiązana zarządzeniem Ministra Zdrowia z 1 I 1957 r.¹⁵⁶

W omawianym okresie lat 1950–1956 Wydziałem Lekarskim kierowali dziekani mianowani przez władze zwierzchnie. Funkcję pierwszego dziekana sprawował w latach 1950–1951 prof. dr Karol Jonscher, lekarz pediatra, powołany jeszcze na to stanowisko na początku roku akademickiego 1947/1948, w ramach Uniwersytetu Poznańskiego. Jego następcą został w roku akademickim 1951/1952 prof. dr Ryszard Dreszer, lekarz psychiatra, dotychczasowy prodziekan, który zawiadywał Wydziałem Lekarskim do końca roku akademickiego 1954/1955. Wreszcie przed „odwilżą październikową” stanowisko dziekana objął w roku akademickim 1955/1956 prof. dr Antoni Horst, patofizjolog, a po nim – prof. dr Zdzisław Stolzmann (1906–1997), specjalista chemii fizjologicznej.

¹⁵⁴ *Kronika Akademii Medycznej w Poznaniu od 1 stycznia 1950...*, t. I, s. 84.

¹⁵⁵ Tamże, s. 81.

¹⁵⁶ Tamże, s. 83.

46. Profesor Karol Jonscher, pierwszy dziekan Wydziału Lekarskiego po utworzeniu Akademii Medycznej, którym kierował w latach 1950–1951

47. Profesor Ryszard Dreszer, psychiatra, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1951–1955

48. Profesor Antoni Horst, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1955–1956

Dziekanów wspierali prodziekani, a także dyrektorzy Oddziału Stomatologicznego. W omawianych latach funkcję prodziekana sprawowali, oprócz prof. Dreszera (w latach 1949–1951), doc. mgr Tadeusz Frydel (p.o. prodziekana 1951–1953), zastępca profesora dr Adam Jankowiak (1953–1956), zastępca profesora mgr Andrzej Piławski (1954–1956) oraz doc. dr Józef Wiza (1956–1957). Za sprawy stomatologii odpowiadali prof. dr Józef Dadlez (1950–1953) oraz dr Kazimierz Stawiński (1953–1956).

Początkowo w skład Rady Wydziału Lekarskiego wchodziło mniej więcej 30 osób. Oprócz dziekana, prodziekanów i dyrektora Oddziału Stomatologicznego kworum stanowili: wszyscy kierownicy katedr, po dwóch delegatów docentów i pomocniczych pracowników nauki, przewodniczący Komisji Klinikistów, przewodniczący Komisji Teoretyków, a także kierownik Katedry Medycyny Wojskowej oraz przedstawiciele PZPR, ZMP oraz ZSP; niekiedy w posiedzeniach Rady Wydziału brali udział zapraszani przez dziekana goście, jak np. delegat ministra do spraw młodzieży. Od roku akademickiego 1951/1952 organizacje młodzieżowe były reprezentowane przez dwóch przedstawicieli każda. Wraz z wejściem w życie w końcu 1951 r. nowej ustawy o szkolnictwie wyższym stan osobowy Rady Wydziału zwiększył się do 40 osób. Oprócz dotychczasowych kierowników katedr stałymi członkami zostali również pozostali szefowie katedr i zakładów, mimo że nie byli samodzielnyimi pracownikami nauki. To gremium w kolejnych latach uzupełniali: delegat Rady Miejskowej Związku Zawodowego Pracowników Służby Zdrowia, czterech przedstawicieli pomocniczych pracowników nauki,

kierownicy Studium Wojskowego oraz Zakładu Marksizmu-Leninizmu, wreszcie reprezentant „młodzieży studiującej”, gdy były omawiane sprawy studenckie¹⁵⁷. Dopiero od roku akademickiego 1956/1957 do Rady Wydziału weszli wszyscy samodzielni pracownicy nauki.

Głównymi problemami poruszonymi podczas posiedzeń Rady Wydziału Lekarskiego były kwestie dydaktyczne, naukowe oraz organizacyjne. Do załatwienia poszczególnych spraw powoływano specjalne komisje, np. do spraw nostryfikacji dyplomów czy rozbudowy bazy dydaktycznej. Jednak po wejściu nowej ustawy o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki w końcu 1951 r. wiele zadań realizowali dziekani i rektorzy, a przede wszystkim Ministerstwo Zdrowia, od którego decyzji należało nie tylko erygowanie nowych katedr czy zakładów, ale także tworzenie etatów naukowo-dydaktycznych. W istocie rola Rady Wydziału została w czasach stalinowskich zmarginalizowana. Analiza protokołów posiedzeń Rady Wydziału Lekarskiego z lat 1951–1956 dowodzi, że głównym tematem posiedzeń w tym okresie była przede wszystkim dydaktyka, a szczególnie dyscyplina nauczania, zmniejszenie poziomu „odsiewu” studentów po każdej sesji, wreszcie podniesienie sprawności nauczania. Szczególnie od roku akademickiego 1952/1953 gros czasu posiedzeń Rady Wydziału poświęcano analizie efektów kształcenia. Zastanawiano się nad problemem zmniejszenia liczby studentów poprawiających egzaminy, gdyż wyniki nie napawały optymizmem. Co najmniej dwa posiedzenia Rady w semestrze poświęcano analizie dydaktyki. Na przykład na posiedzeniu w dniu 9 IX 1953 r. zastanawiano się nad kwestią zmniejszenia liczby studentów zdających egzaminy poprawkowe, bowiem na I roku kierunku lekarskiego na 359 osób do egzaminu poprawkowego w sesji jesiennej miało przystąpić 150 studentów, na II roku na 375–103, na III roku na 341–128, na IV roku na 304 osoby – 74, zaś na V roku na 219 osób dyplomy ukończenia studiów uzyskało tylko 27 absolwentów¹⁵⁸. W świetle prowadzonej dyskusji przyczyną wiązano z niskim poziomem studentów, małą liczbą nauczycieli akademickich, wreszcie wyjazdami medyków na prace społeczne. Problem był ważny, gdyż Ministerstwo Zdrowia oczekiwało większej liczby fachowej kadry i w związku z tym naciskało na uczelnie medyczne o podniesienie efektywności kształcenia. Władze Wydziału Lekarskiego próbowały tę sytuację poprawić poprzez mobilizację kadry nauczającej, a także apelowanie do studentów o lepszą naukę. W tym celu w trakcie posiedzeń Rady wybrani profesorowie wygłaszali referaty na temat wychowania i nauczania na kierunkach medycznych. I tak na posiedzeniu Rady w dniu 21 II 1952 r. prof. J. Roguski miał wykład na temat dydaktyki szkół wyższych, zaś prof. A. Horst omawiał problem uprządkowania studiów¹⁵⁹; z kolei rok później prof. T. Kurkiewicz na posiedzeniu Rady w dniu

¹⁵⁷ Tamże, s. 64–65.

¹⁵⁸ Protokół posiedzenia Rady Wydziału Lekarskiego w dniu 9 IX 1953 r., AUMP, sygn. 15/92.

¹⁵⁹ Protokół posiedzenia Rady Wydziału Lekarskiego w dniu 21 II 1952 r., AUMP, sygn. 15/92.

25 XI 1953 r. wygłosił referat pt. „Zagadnienia wychowania młodzieży na pełnowartościowych pracowników socjalistycznej służby zdrowia”¹⁶⁰. Chodziło o to, by zmobilizować studentów do jeszcze intensywniejszej nauki, z kolei wykładowców nakłonić do zaakceptowania zmian w sposobach i planach nauczania przyszłych kadr medycznych.

Zagadnieniom nauki Rada Wydziału Lekarskiego poświęcała mało czasu. Analizując protokoły posiedzeń z lat 1950–1956, można powiedzieć, iż problem badań naukowych był poruszany incydentalnie. Wprawdzie oczekiwano od kierowników jednostek planowania badań, jednak w kontekście realizacji zadań kliniczno-dydaktycznych i odbudowywania warsztatów naukowych tematyka badawcza pojawiała się najczęściej w sytuacji otwierania przewodów doktorskich. Niewątpliwie rozwój badań naukowych był hamowany przez brak dostępu do najnowszej literatury, a także ideologizację nauki. To właśnie w okresie stalinowskim coraz częściej naukowość łączono z wyznawaniem określonego paradygmatu filozoficznego, którym na gruncie nauki uprawianej w krajach bloku sowieckiego była karykaturalna forma teorii Pawłowa. W trakcie więc opiniowania i przyjmowania dysertacji doktorskich, a później kandydackich pawłowizm niekiedy był w dyskusji zasadniczym punktem odniesienia.

Ważnym tematem posiedzeń Rady Wydziału była polityka personalna, a właściwie obsada stanowisk dydaktyczno-naukowych. Dyskutowano więc i głosowano nad objęciem stanowisk asystentów, adiunktów i profesorów, jednak należy pamiętać, że opinia Rady – mimo głosowania – nie była decydująca, bowiem o liczbie stanowisk oraz etatach decydowało Ministerstwo Zdrowia. Zdarzało się więc, że Ministerstwo nie zatwierdzało przegłosowanych obsad stanowisk. Stąd powszechną praktyką w wielu katedrach było zatrudnianie studentów ostatnich lat, którzy prowadzili zajęcia dydaktyczne na kierunku lekarskim, co niejednokrotnie miało negatywny wpływ na terminowość kończenia przez nich studiów. Jeszcze w połowie lat pięćdziesiątych zastanawiano się nad ograniczeniem zajęć prowadzonych przez studentów ostatniego roku studiów, również na kierunku stomatologii, gdzie szczególnie odczuwano brak samodzielnych pracowników nauki.

4. Stan organizacyjny Wydziału Farmaceutycznego w latach 1950–1956

Powołany do życia decyzją Ministra Oświaty z 31 VIII 1947 r. Wydział Farmaceutyczny na Uniwersytecie Poznańskim¹⁶¹ stał się podstawową jednostką, obok Wydziału Lekarskiego, w nowo utworzonej w 1950 r. Akademii Medycznej

¹⁶⁰ Protokół posiedzenia Rady Wydziału Lekarskiego w dniu 25 XI 1953 r., AUMP, sygn. 15/92.

¹⁶¹ W piśmiennictwie funkcjonują różne daty powołania Wydziału Farmaceutycznego. W świetle załącznika do protokołu posiedzenia Rady Wydziału Farmaceutycznego w dniu 29 X 1947 r. Wydział

49. Profesor Jan Marian Dobrowolski, pierwszy dziekan Wydziału Farmaceutycznego UP i dalej AM w latach 1947–1951, kierownik Katedry i Zakładu Botaniki i Uprawy Roślin Lekarskich

w Poznaniu. Wybrany w 1947 na pierwszego dziekana prof. dr Jan Dobrowolski (1886–1958) wprowadził więc farmaceutów w ramy nowej Uczelni, kierując jeszcze przez rok Wydziałem, do czasu ustąpienia ze stanowiska, na własną prośbę, w dniu 10 XII 1951 r. Z decyzją Ministerstwa Zdrowia o włączeniu Wydziału Farmaceutycznego do nowo tworzonej Akademii Lekarskiej członkowie Rady zapoznali się na posiedzeniu w dniu 7 X 1949 r., na które zaproszono dr. Radajewskiego, delegata ministra. W wyniku krótkiej dyskusji Rada uchwaliła, by „poprzeć starania” o utworzenie nowej uczelni, powołując odpowiednią komisję, która miała nadzorować wydzielenie Wydziału Farmaceutycznego z Uniwersytetu Poznańskiego¹⁶². Transfer do nowej Uczelni początkowo przebiegał dosyć sprawnie, bowiem ostatnie posiedzenie Wydziału w ramach UP

został utworzony na UP w dniu 1 IX 1947 r. na podstawie rozporządzenia Ministerstwa Oświaty z 31 VIII 1947 r., nr IV SP-6149/47, AUMP, sygn. 15/85.

¹⁶² Protokoły posiedzeń Rady Wydziału Farmaceutycznego w dniach 7 i 23 X 1949 r., AUMP, sygn. 15/85. W skład komisji weszli: z Wydziału Farmaceutycznego: prof. Strażewicz, prof. Adamanis, prof. Jurkowski, zaś z Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego prof. Kuczyński.

odbyło się 19 XII 1949, zaś kolejne już w ramach Akademii Lekarskiej w dniu 20 I 1950 r. W świetle zachowanego protokołu można wnioskować, iż tej cezury specjalnie nie celebrowano, chociaż pierwsze formalne posiedzenie Rady Wydziału Farmaceutycznego Akademii Medycznej odbyło się dopiero 26 IX 1950 r. w Collegium Minus.

Wydział Farmaceutyczny posiadał w 1949 r. osiem zakładów, w tym Ogród Roślin Lekarskich oraz jedenaście pracowni. Przejście na Akademię Medyczną spowodowało jednak pewną restrukturyzację Wydziału wynikającą z jednej strony z przyjęcia na nowej Uczelni podziału na katedry i zakłady, z drugiej strony z rezygnacji ze świadczenia dydaktyki na kierunku farmaceutycznym przez jednostki Uniwersytetu Poznańskiego. W konsekwencji AM musiała dokonać zmian polegających przede wszystkim na przeniesieniu pięciu pracowni z Wydziału Farmaceutycznego (Pracownia Chemii Biologicznej, Pracownia Fizyki Farmaceutycznej, Pracownia Higieny, Pracownia Mikrobiologii, Pracownia Zoologii) na Wydział Lekarski. Wywołało to dyskusję, by nie powiedzieć – ostry konflikt, który oparł się aż o Ministerstwo Zdrowia, do którego Rada Wydziału Farmaceutycznego skierowała w dniu 22 VI 1951 r. odwołanie w sprawie przywrócenia „odebranych” przez Wydział Lekarski pracowni „wraz z inwentarzem i etatami”¹⁶³. Rektor AM jednak uznał, a Ministerstwo decyzję poparło, że dla sprawnej realizacji pracy dydaktycznej i naukowej na Uczelni owe pracownie muszą mieć charakter międzywydziałowy i świadczyć dydaktykę dla wszystkich kierunków studiów na AM. W konsekwencji zmian podstawową bazę naukowo-dydaktyczną Wydziału Farmaceutycznego stanowiło w 1950 r. dwanaście jednostek:

- pięć katedr, którymi kierowali:
 - Katedra i Zakład Botaniki i Uprawy Roślin Lekarskich – prof. dr Jan Marian Dobrowolski,
 - Katedra i Zakład Chemii Farmaceutycznej – prof. dr Franciszek Adamanis,
 - Katedra i Zakład Farmacji Stosowanej – prof. dr Adam Jurkowski (do 1951 r.), następnie doc. Rafał Adamski,
 - Katedra i Zakład Farmakognozji – prof. dr Wacław Strażewicz (do 5 VIII 1950), następnie dr Florentyna Kudrzycka-Biełoszabska (do 20 VI 1952), dr Ewaryst Pawełczyk (do 20 VI 1952), a od 1952 r. dr Bogusław Borkowski,
 - Katedra i Zakład Chemii Organicznej i Biologicznej – prof. dr Rufina Stella Ludwiczak;

¹⁶³ Protokół posiedzenia Rady Wydziału Farmaceutycznego w dniu 16 IV 1951 r.; Odwołanie Wydziału Farmaceutycznego AM do Ministra Zdrowia w sprawie likwidacji jego Pracowni, Załącznik do protokołu Rady Wydziału Farmaceutycznego z 22 VI 1951 r., AUMP, sygn. 15/85.

- trzy zakłady, na czele których stali:
 - Zakład Badania Środków Spożywczych – p.o. kierownik mgr J. Osipiak,
 - Zakład Chemii Toksykologicznej i Sądowej – dr Witold Manikowski,
 - Zakład Technologii Chemicznej Środków Leczniczych – dr Zygmunt Dokowicz;
- oraz cztery pracownie:
 - Pracownia Chemii Analitycznej Jakościowej,
 - Pracownia Chemii Analitycznej Ilościowej,
 - Pracownia Chemii Fizycznej – prof. dr Antoni Gałęcki,
 - Pracownia Farmakodynamiki.

W 1951 r. niektóre zakłady i pracownie przekształciły się w katedry. I tak:

- Zakład Badania Środków Spożywczych przekształcił się 14 IV 1951 r. w samodzielną Katedrę i Zakład Nauki o Środkach Spożywczych; Katedrą tą kierował p.o. kierownik mgr J. Osipiak,
- Zakład Technologii Chemicznej Środków Leczniczych przybrał w 1951 r. nazwę Katedry i Zakładu Technologii Chemicznej Środków Leczniczych; kierownikami tej jednostki byli: w latach 1951–1952 dr Zygmunt Dokowicz, zaś w latach 1952–1956 doc. dr Henryk Ludwicki,
- wreszcie 3 IV 1951 r. utworzono Katedrę i Zakład Chemii Nieorganicznej i Analitycznej, a kierownictwo powierzono doc. dr Marii Szmytównie.

Docelowo władze Wydziału planowały strukturę organizacyjną składającą się z jedenastu katedr¹⁶⁴.

Problemem, z którym Wydział Farmaceutyczny borykał się od powstania, był brak wystarczającej bazy lokalowej. Już w 1947 r. Rada Wydziału wysunęła postulat budowy nowego Collegium Pharmaceuticum. W dniu 13 XII 1947 r. uchwalono, by wystąpić do Centralnego Urzędu Planowania w Warszawie o włączenie do planu 6-letniego sprawy budowy nowego gmachu dla Wydziału Farmaceutycznego w Poznaniu. Ideę budowy Collegium podnoszono jeszcze kilkakrotnie, m.in. wyrażając zgodę na jego budowę na posiedzeniu Rady Wydziału w dniu 21 I 1949 r.¹⁶⁵ Także w ramach Akademii Medycznej władze Wydziału zabiegały o poparcie dla idei budowy Collegium. Już na trzecim posiedzeniu Senatu AM w dniu 12 VII 1950 r. dyskutowano nad sprawą pozyskania gruntu pod Collegium Pharmaceuticum. Senat upoważnił rektora i dziekana do przeprowadzenia rozmów z władzami UP, by zgodziły się scedować grunt o powierzchni 1 ha 18 arów na potrzeby Akademii Medycznej. Okazało się jednak, że pozyskanie działki pod budowę Collegium wymagało nie tylko zgody Senatu UP, ale również wymiany gruntów z Zakładem Ubezpieczeń Społecz-

¹⁶⁴ Taką propozycję przedstawił na posiedzeniu Senatu w dniu 23 XI 1951 r. prof. Adamanis, zob. Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 23 XI 1951 r., AUMP, sygn. 15/72.

¹⁶⁵ Protokoły posiedzeń Rady Wydziału Farmaceutycznego w dniach: 13 XII 1947, 21 I 1948, 21 I 1949 r., AUMP, sygn. 15/85.

nych w Poznaniu, a także akceptacji Ministerstwa Oświaty¹⁶⁶. W konsekwencji udało się wskazać teren przy ul. Grunwaldzkiej, gdzie zaplanowano budowę Collegium Pharmaceuticum. Gmach, wstępnie zaprojektowany przez mgr. inż. Floriana Rychlickiego z poznańskiego Miastoprojektu¹⁶⁷, niestety nie został – jak wiadomo – wzniesiony.

W omawianym okresie niemal wszystkie katedry i zakłady Wydziału Farmaceutycznego mieściły się, tak jak przed wojną, w Collegium Chemicum przy ul. Grunwaldzkiej 14. Po 1945 r. przeniosły się tutaj również katedry funkcjonujące do tej pory w Collegium Mariana Raciborskiego przy ul. Słowackiego. Jedynie Katedrę i Zakład Botaniki i Uprawy Roślin Lekarskich umieszczono w Collegium Minus przy ul. Stalingradzkiej 26 (dzisiaj ul. Wieniawskiego 1), gdzie również na krótki czas znalazł swoje miejsce dziekanat Wydziału Farmaceutycznego. W 1952 r. administracja Wydziału przeniosła się do Collegium Maius przy ul. Fredry 10, gdzie weszła w skład nowo utworzonego Oddziału Organizacji i Toku Studiów, obsługującego w latach 1953–1956 wszystkie kierunki studiów na Akademii Medycznej.

Spiritus movens zmian na Wydziale stanowili dziekani i prodziekani. Jak wspomniano wcześniej, pierwszym dziekanem Wydziału Farmaceutycznego był prof. Jan Dobrowolski, botanik i farmaceuta, który od dłuższego czasu zabiegał o reformę studiów farmaceutycznych w oparciu o nauki biologiczne. Wspierał go w tych zabiegach prodziekan prof. dr hab. Wacław Strażewicz (1889–1950), który niestety zmarł 5 VIII 1950 r. Zarówno ten kierunek zmian w programie nauczania farmacji, jak i idea poszerzenia samodzielności studiów farmaceutycznych względem kierunku lekarskiego nie znalazły jednak szerszego poparcia na Uczelni. W konsekwencji władze Akademii Medycznej dokonały redukcji etatów asystenckich, łącząc w celach dydaktycznych niektóre pracownice na Wydziale Farmaceutycznym z zakładami na Wydziale Lekarskim¹⁶⁸.

Po ustąpieniu w grudniu 1951 r. dziekana Dobrowolskiego minister zdrowia powołał na stanowisko po nim prof. dr. Franciszka Adamanisa (1900–1962), wybitnego farmaceutę, specjalizującego się w chemii farmaceutycznej. Nowy dziekan wcześniej sprawował już funkcję prodziekana, po śmierci prof. Strażewicza, a więc świetnie był zorientowany w problemach Wydziału, którym przyszło mu kierować w latach 1951–1953. Wspierała go prodziekan prof. Rufina Ludwiczak (1906–2001), kierująca Katedrą i Zakładem Chemii Organicznej i Biologicznej, następnie pomocą mu służył doc. dr Henryk Ludwicki, którego

¹⁶⁶ Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 12 VII 1950 r., AUMP, sygn. 15/72.

¹⁶⁷ Pismo prorektora do spraw klinicznych AM prof. S. Nowickiego do Miejskiej Komisji Planowania Gospodarczego Prezydium Rady Narodowej w Poznaniu z 5 XII 1953 r. w sprawie planów inwestycyjnych AM, AUMP, sygn. 15/72.

¹⁶⁸ J.M. Dobrowolski, *Walka o Wydział nie jest skończona...*, *Zjazd wychowanków poznańskiego Studium Farmaceutycznego*, „Farmacja Polska”, 1948, s. 262–264; A. Magowska, *Jan Marian Dobrowolski – botanik i znawca zielarstwa (1886–1958)*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 39, z. 3–4, 1994, s. 80.

50. Profesor Franciszek Adamanis, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1951–1953

minister powołał na stanowisko prodziekana 1 VII 1953 r.¹⁶⁹ To był trudny czas dla Wydziału, bowiem mimo przygotowania w końcu 1952 r. dokumentacji projektowo-kosztorysowej dla budowy przyszłego gmachu Collegium Pharmaceuticum jego realizację odłożono; także coraz częściej względy pozamerytoryczne wpływały na politykę kadrową na Wydziale, co ilustruje przypadek prof. Marii Szmytówny, której Centralna Komisja Kwalifikacyjna dla Pracowników Naukowych nie przyznała tytułu naukowego docenta mimo uznania jej habilitacji 1 XI 1951 przez ministra zdrowia, a także powołania w 1953 r. na kontraktowego profesora nadzwyczajnego w Katedrze Chemii Nieorganicznej i Analitycznej¹⁷⁰.

W latach akademickich 1953/1954 i 1955/1956 kolejnym dziekanem został prof. dr Henryk Ludwicki (1912–1997)¹⁷¹, kierownik nowo powołanej Katedry Technologii Chemicznej Środków Leczniczych, zaś funkcję prodziekana spra-

¹⁶⁹ Protokół posiedzenia Rady Wydziału Farmaceutycznego w dniu 28 VIII 1953 r., AUMP, sygn. 15/85.

¹⁷⁰ Profesor M. Szmytówna dopiero 30 III 1955 r. została mianowana przez Centralną Komisję docentem na Wydziale Farmaceutycznym, *Kronika Akademii Medycznej w Poznaniu od 1 stycznia 1950...*, t. III, s. 13–14, 91–93.

¹⁷¹ Protokół posiedzenia Rady Wydziału Farmaceutycznego w dniu 5 XI 1953 r., AUMP, sygn. 15/85.

51. Profesor Henryk Ludwicki, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1953–1956

wował zastępcą profesora dr Rafał Adamski. W świetle protokołów obrad Rady Wydziału głównymi problemami w omawianych latach były takie zagadnienia, jak sprawa zaopatrzenia zakładów i pracowni w chemikalia i sprzęt laboratoryjny, kwestia podziału – zawsze zbyt małych – dotacji na badania i dydaktykę, wreszcie problemy kształcenia farmaceutów. Jeszcze w czerwcu 1953 r. Ministerstwo przedstawiło program nauczania, który wzbudził wiele uwag i zastrzeżeń „z powodu zbyt dużego nacisku na przedmioty chemiczne”. Na kanwie dyskusji poznański Wydział wyszedł z własną propozycją programu 5-letnich studiów farmaceutycznych, w których postulowano „rozszerzenie kierunku biologicznego”. W uzasadnieniu wskazywano z jednej strony na „rozwój poszczególnych dyscyplin nauczanych w ramach studiów”, z drugiej – na wdrożenie do programu edukacji farmaceutów nowych przedmiotów tak z zakresu ideologii, jak i kultury fizycznej i wojskowości. Ważnym elementem poznańskiego projektu było „wprowadzenie obowiązkowego pogłębienia znajomości języków obcych”, a także kończenie studiów przez napisanie i obronę pracy magisterskiej¹⁷².

Niewątpliwie dużym problemem dla Wydziału Farmaceutycznego w omawianym okresie był rozwój własnej kadry naukowej. Poznański Wydział nie miał

¹⁷² Protokół posiedzenia Rady Wydziału Farmaceutycznego w dniu 8 VI 1953 r., AUMP, sygn. 15/85.

prawa habilitacji, które – jak wiadomo – uzyskał dopiero w 1971 r. Skutkowało to tym, iż wraz z przechodzeniem samodzielnych pracowników na emeryturę bądź do innych uczelni pojawił się problem obejmowania wakujących stanowisk kierowniczych w niektórych katedrach. Także wprowadzenie trybu uzyskiwania stopni naukowych na drodze pisania prac kandydackich nie ułatwiało procesu poszerzania kadry samodzielnych pracowników. W konsekwencji kadra samodzielnych pracowników na Wydziale Farmaceutycznym nie była zbyt szeroka. W skład Rady Wydziału na początku roku akademickiego 1953/1954 wchodziło tylko czworo profesorów – Adamanis, Dobrowolski, Ludwiczakówna i Szmytówna – oraz trzech docentów – Adamski, Borkowski, Ludwicki. W tym kontekście zmiany, jakie nastąpiły w kraju w 1956 r., po przełomie październikowym, napawały nadzieją na lepszy rozwój poznańskiego Wydziału Farmaceutycznego.

5. Utworzenie Biblioteki Głównej

Wraz z wyodrębnieniem się Akademii Medycznej z Uniwersytetu Poznańskiego jednym z ważniejszych zadań nowej Uczelni było zorganizowanie własnej biblioteki. Początkowo sądzono, iż tworzenie własnej biblioteki uczelnianej jest „niezyciowe”. Postulowano więc porozumienie się z dyrekcją Biblioteki Uniwersyteckiej, by ta, otrzymując od AM środki na potrzeby biblioteczne, świadczyła usługi na rzecz studentów i pracowników Wydziału Lekarskiego i Wydziału Farmaceutycznego¹⁷³. Jednak niezbyt dobrze układająca się współpraca Akademii Medycznej z Uniwersytetem Poznańskim spowodowała, że na posiedzeniu Senatu w dniu 22 II 1951 r. pojawił się postulat włączenia do planu inwestycyjnego AM budowy nowego gmachu biblioteki¹⁷⁴. Jeszcze w czerwcu tego roku powołano Komisję Biblioteczną, która miała zająć się problemem zakupu i importu książek, wskazaniem miejsca na bibliotekę, wreszcie wystąpieniem do Ministerstwa Zdrowia o etat bibliotekarza. W rezultacie tych zabiegów na posiedzeniu Senatu w dniu 10 X 1952 r. przyjęto wniosek dyrektora AM dr. J. Barańczaka, by w budynku uzyskanym od miasta przy ul. Sierociej umieścić siedzibę Centralnej Biblioteki Akademii Medycznej¹⁷⁵. W ciągu 2 lat w nowych pomieszczeniach zorganizowano Bibliotekę Główną Akademii Medycznej; na czele jednostki stanął mgr Jan Waliński. Początkowo jedynie zasoby zakładów Wydziału Lekarskiego stanowiły księgozbiór Biblioteki. Stopniowo ulegał on wzbogaceniu – przede wszystkim poprzez nowe zakupy, a także włączenie do katalogu Biblioteki Głównej księgozbiorów znajdujących się w sieci 42 bibliotek zakładowych, podlegających jednak organizacyjnie kierownikom klinik bądź

¹⁷³ Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 24 IV 1950 r., AUMP, sygn. 15/72.

¹⁷⁴ Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 22 II 1951 r., AUMP, sygn. 15/72.

¹⁷⁵ Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 10 X 1952 r., AUMP, sygn. 15/72.

zakładów. Także wzrost liczby pracowników naukowo-administracyjnych (sześć etatów) pozwolił zarówno na wyodrębnienie księgozbioru podręcznego, jak i na opracowanie katalogu alfabetycznego i działowego¹⁷⁶. Można powiedzieć, że mimo znacznego deficytu fachowego piśmiennictwa, szczególnie czasopism zagranicznych, a także szczupłości pomieszczeń Biblioteka Główna AM przy ul. Sierociej stała się w krótkim czasie „sercem” Uczelni. Niejako ukoronowaniem tego pionierskiego okresu było zorganizowanie z okazji 10-lecia Polski Ludowej wystawy poświęconej dorobkowi naukowemu Akademii Medycznej¹⁷⁷.

C. Potencjał naukowy i dydaktyczny Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1950–1956

1. Potencjał naukowy

Omawiając działalność naukową na nowo powstałej Akademii Medycznej w Poznaniu, należy uwzględnić kilka aspektów. Przede wszystkim stan bazy laboratoryjno-klinicznej, następnie potencjał kadrowy, w końcu istotny w omawianym okresie aspekt presji ideologicznej na kierunki badań naukowych. Mówiąc o bazie naukowej Akademii Medycznej w latach 1950–1956, należy pamiętać, iż mimo upływu 5 lat od zakończenia wojny stan wyposażenia katedr i zakładów nie uległ radykalnej poprawie. Mimo podjęcia pracy naukowej przez poszczególne jednostki zniszczenia wojenne dawały znać o sobie jeszcze w latach pięćdziesiątych; szczególnie uciążliwe były: permanentny niedobór wyposażenia laboratoryjnego, deficyt odczynników, wreszcie brak nakreślenia szerszego planu badań naukowych. Dopiero w drugiej połowie 1953 r. nowo powołany rektor prof. Roguski, przedstawiając program rozwoju Uczelni, umieścił badania naukowe na drugim miejscu w rankingu zadań, po zabiegach o pomieszczenia dla zakładów, ale przed polityką kadrową, sprawami dydaktyki czy potrzebami administracji. Mogło to świadczyć o tym, iż Akademia Medyczna w Poznaniu pragnęła spełniać, obok zadań dydaktycznych oraz klinicznych, również funkcję naukową. Te ambicje potwierdzało utworzenie stanowiska prorektora do spraw nauki, które objął prof. Anatol Dowżenko, uznany neurolog. Zamierzał przede wszystkim ustalić preferencje badawcze poszczególnych zakładów, a także nakreślić plan awansów naukowych w nowej sytuacji, jaką było wprowadzenie aspirantury. Za ważny cel uznał także powołanie Komisji Bibliotecznej, która miała zająć się pozyskiwaniem książek i czasopism naukowych¹⁷⁸.

¹⁷⁶ Uchwały z posiedzenia Senatu w dniu 3 III 1954 r., AUMP, sygn. 15/72.

¹⁷⁷ Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 1 XII 1954 r., AUMP, sygn. 15/72.

¹⁷⁸ Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 22 X 1953 r., AUMP, sygn. 15/72.

52. Profesor Tadeusz Kurkiewicz z zespołem pracowników naukowych Katedry i Zakładu Histologii i Embriologii AM; fot. z lat pięćdziesiątych XX w. Siedzą w pierwszym rzędzie: K. Kierska, prof. T. Kurkiewicz, prof. K. Miętkiewski; stoją kolejno od prawej: C. Król, W. Kańczugowski, W. Szmidt, A. Łukaszyk, W. Mirski, F. Kopaczyk, A. Limanowski, R. Trojanowicz, J. Łukowski, S. Stachecki, W. Rossowski, M. Kucner

Dla rozwoju naukowego Akademii Medycznej niezbędna była niewątpliwie baza laboratoryjno-kliniczna. Jak już powiedziano, sytuacja Uczelni nie była dobra. Nadzieje wiązano z remontem dotychczasowych pomieszczeń, służących wcześniej Wydziałowi Lekarskiemu i Studium Farmaceutycznemu, oraz z budową nowych gmachów na terenie szpitali klinicznych. Obok wspomnianych zabiegów o budowę Collegium Pharmaceuticum realne okazało się w latach pięćdziesiątych ukończenie odbudowy gmachu Collegium Anatomicum, które stało się bazą dla zakładów teoretycznych, a także dla Zakładu Chirurgii Operacyjnej i Doświadczalnej. Także ważne dla działalności naukowej było rozpoczęcie w 1954 r. budowy gmachu dla Zakładu Anatomii Patologicznej u zbiegu ul. Przybyszewskiego i ul. Marcelińskiej; istotne znaczenie miała również adaptacja pawilonu zakaźnego na terenie Szpitala im. Heliodora Świącickiego, który miał służyć neurologii i neurochirurgii¹⁷⁹. Preferowanie inwestycji służących działalności kliniczno-usługowej budziło krytykę teoretyków, którzy – jak prof.

¹⁷⁹ Pismo prorektora do spraw klinicznych prof. S. Nowickiego do Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Poznaniu z 5 XII 1953 r., AUMP, sygn. 15/72.

Horst – uważali, że cierpią na tym badania podstawowe, których ze względów lokalowych nie można prowadzić¹⁸⁰. Jak się jednak okazało, wspomniane inwestycje były niesłychanie ważne, by nie powiedzieć – kluczowe, dla rozwoju w przyszłości niektórych dziedzin naukowo-klinicznych na Uczelni.

Podobne problemy ze stworzeniem warsztatów naukowych mieli farmaceuci. Obok kształcenia wysoko kwalifikowanych specjalistów dla przemysłu i handlu farmaceutycznego naukowcy poznańskiego Wydziału Farmaceutycznego mieli ambicje w nowej rzeczywistości społeczno-politycznej prowadzenia badań w zakresie takich zagadnień, jak:

- uwzględnienie tworzyw sztucznych w dziedzinie leku i materiałów medycznych,
- rozwój przemysłu farmaceutycznego,
- udział w rozwoju nauk medycznych i terapii,
- analiza i kontrola leków,
- rozwój społecznej służby zdrowia.

Uprawianie powyższych pól naukowych, łączących farmację z medycyną, zdecydowało – zdaniem doc. Rafała Adamskiego, kierownika Katedry i Zakładu Farmacji Stosowanej – o wyodrębnieniu się w 1950 r. wydziałów lekarskich i farmaceutycznych z uniwersytetów i utworzeniu „odrębnych specjalnych wyższych uczelni”¹⁸¹. Jak jednak wiadomo, powód powstania akademii medycznych w 1950 r. był przede wszystkim natury polityczno-ideologicznej.

Oczywiście rozwój nauki nie może obyć się bez osobowości badaczy, którzy skupiając wokół siebie najzdolniejszych uczniów, tworzą zespoły, przekształcające się niekiedy w szkoły naukowe. Jak powiedziano, okres wojny przerwał działalność wielu zespołów naukowych na Uniwersytecie Poznańskim, które po 1945 r. zaczęto mozolnie odbudowywać. Po utworzeniu Akademii Medycznej w 1950 r. i odłączeniu od Uniwersytetu deficyt samodzielnych pracowników nauki był jednak bardzo odczuwalny, tym bardziej że zmarli tacy znani lekarze, jak prof. Witold Kapuściński (1882–1951), były dziekan Wydziału Lekarskiego oraz kierownik Katedry i Kliniki Ocznej, prof. Sergiusz Schilling-Siengalewicz (1887–1951), kierownik Katedry Medycyny Sądowej, czy prof. Kazimierz Bonawentura Nowakowski (1879–1952), wybitny chirurg; także w 1951 r. przeszli na emeryturę wspomniani prof. Ludwik Skubiszewski, kierownik Katedry i Zakładu Anatomii Patologicznej, oraz prof. Witold Gądzikiewicz, szef Katedry i Zakładu Higieny. Na Wydziale Lekarskim, by uzupełnić braki kadrowe, jeszcze przed wejściem w życie ustawy z 15 XII 1951 r. o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki habilitowano 13 docentów, których następnie zatwierdziła

¹⁸⁰ Protokół posiedzenia Senackiej Komisji Inwestycji i Budownictwa w dniu 4 V 1955 r., AUMP, sygn. 15/72.

¹⁸¹ R. Adamski, *Rozwój Wydziału Farmaceutycznego Akademii Medycznej w latach 1950–1969*, [w:] *W 50-lecie rozwoju nauk medycznych...*, s. 123–124.

53. Wykład prof. Ludwika Skubiszewskiego dla licznej grupy studentów w Zakładzie Anatomii Patologicznej przy ul. Koziej 9; asystuje laborant Kłos; fot. wykonano na początku lat pięćdziesiątych XX w.

Centralna Komisja Kwalifikacyjna¹⁸². W latach następnych starania o stopnie i tytuły naukowe docenta i profesora wprawdzie zatwierdzała Centralna Komisja, jednak przewody przeprowadzano na posiedzeniach Senatu, podczas których po wnikliwej dyskusji z udziałem opiniodawców podejmowano decyzję o poparciu bądź odrzuceniu kandydatury. Jak pokazują protokoły posiedzeń Senatu w latach 1953–1955, taka procedura nie była łatwa, bowiem obok osiągnięć naukowych uwzględniano niekiedy w przewodach naukowych również „zastrzeżenia natury politycznej i moralnej”¹⁸³. Generalnie jednak najistotniejszy wpływ na awanse naukowe mieli profesorowie funkcjonujący wcześniej w strukturach Uniwersytetu Poznańskiego. Opinie tego grona wpłynęły zapewne na rysującą się coraz wyraźniej zmianę pokoleniową w medycynie i farmacji poznańskiej. Miejsce profesorów ukształtowanych przed II wojną światową zaczęli zajmować uczeni, którzy ostrogi naukowe w postaci doktoratów, docentur czy profesur uzyskali po

¹⁸² M. Mastyńska, *Powstanie Akademii Medycznej, jej rozwój instytucjonalny oraz głównych kierunków badawczych w medycynie i stomatologii w latach 1950–1969*, [w:] *W 50-lecie rozwoju nauk medycznych...*, s. 76.

¹⁸³ Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 9 VI 1954 r., AUMP, sygn. 15/72.

II wojnie światowej. Obok więc takich cenionych już wcześniej profesorów, jak np.: F. Adamanis, W. Dega, J. Dobrowolski, R. Dreszer, K. Jonscher, T. Kurkiewicz, S. Kwaśniewski, J. Roguski, A. Zakrzewski, coraz wyższą pozycję naukową zdobywali w tym czasie młodszy profesorowie i docenci, jak np.: A. Dowżenko, R. Drews, C. Gerwel, J. Groniowski, A. Horst, R. Ludwiczak, W. Michałkiewicz, K. Miętkiewski, A. Piskorz, T. Rafiński, A. Senger, Z. Stolzmann, O. Szczepski czy M. Szmytówna. To grono uczonych będzie odgrywało czołową rolę na polu nauki w następnych dwóch dekadach.

Mówiąc o uprawianiu badań naukowych w latach stalinowskich, nie można abstrahować od kwestii presji ideologicznej na naukę. Przykładem było wprowadzenie metodami administracyjnymi na grunt nauki polskiej tzw. teorii pawłowizmu. Koncepcja odruchów bezwarunkowych i warunkowych rosyjskiego fizjologa Iwana Pawłowa została wykorzystana dla celów polityczno-propagandowych, w istocie do lekceważenia czy dezawuowania osiągnięć nauki zachodniej. Przejawiało to się w odgórnym narzuceniu środowisku naukowemu „stosowania metod pochodzących od Pawłowa”, a co za tym idzie – dyskryminacji badaczy kierujących się innymi teoriami¹⁸⁴. Miało to także wpływ na kontakty naukowe z ośrodkami zachodnimi – w tym czasie na poznańskiej Akademii Medycznej współpraca ta niemal ustała. Także nie było chętnych w 1954 r. na aspiranturę w ZSRR¹⁸⁵, zapewne ze względu na panującą w czasach stalinowskich atmosferę podejrzliwości. W wielu uczelniach czy instytutach powołano tzw. Komisje Pawłowowskie, których zadaniem było inspirowanie uczonych do prowadzenia badań w oparciu o naukę Pawłowa. Również na Akademii Medycznej w Poznaniu pawłowizm był obecny w oficjalnym dyskursie naukowym, o czym świadczy wykład pt. „Pawłow – twórca nowej szkoły fizjologicznej” wygłoszony przez prof. E. Czarneckiego na inauguracji roku akademickiego 1951/1952. Dopiero jednak w następnym roku, na posiedzeniu Senatu w dniu 22 X 1953 r., powołano Komisję Pawłowowską, na czele której stanął prof. Dowżenko¹⁸⁶. Za główny cel uznano „zwalczanie mocno rozpowszechniającego się pseudo-pawłowizmu”, a także zebranie danych na temat stosowania teorii Pawłowa w pracy badawczej poszczególnych zakładów. Wynik tej sondy nie był jednak optymistyczny, bowiem na posiedzeniu Senatu w dniu 17 XII przewodniczący Komisji relacjonował, iż w żadnym spośród 24 zakładów poznańskiej AM „nie prowadzi się prac w oparciu o zasady Pawłowa”. Rektor Roguski uznał sprawę pawłowizmu za niezwykle „ważną i palącą”, także na poziomie „dnia codziennego”¹⁸⁷. W istocie na poznańskiej Uczelni pawłowizm nie zapuścił korzeni, a świadczyć o tym może fakt równoczesnego powołania, pod kierunkiem prof. Zdzisława Stol-

¹⁸⁴ R. Herczyński, *Spełnana nauka...*, s. 243 i in.

¹⁸⁵ Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 5 V 1954 r., AUMP, sygn. 15/72.

¹⁸⁶ Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 22 X 1953 r., AUMP, sygn. 15/72.

¹⁸⁷ Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 17 XII 1953 r., AUMP, sygn. 15/72.

zmanna, Komisji Biochemicznej, kierującej się w badaniach naukowych jednak klasycznym paradygmatem nauk przyrodniczych. Kres działalności Komisji Pawłowowskiej położyła decyzja Senatu z listopada 1955 r. o niekontynuowaniu jej działalności¹⁸⁸.

Mimo presji ideologicznej na badania naukowe wiele katedr i zakładów poznańskiej AM kontynuowało bądź wypracowało własne, niekiedy oryginalne pola i kierunki badawcze. Niewątpliwie wiele zagadnień naukowych, realizowanych już w okresie międzywojennym, kontynuowały katedry i zakłady na Wydziale Farmaceutycznym. Szczególne znaczenie naukowe w omawianych latach wiązano z badaniami prof. Wacława Strażewicza, którego teoria dojrzałości wegetatywnej roślin, „ustalająca prawidłowości w posiadaniu przez rośliny lecznicze największej ilości ciał czynnych w zależności od okresu rozwojowego”, stała się impulsem do powołania Państwowego Instytutu Naukowego Surowców Roślinnych. Również zakłady teoretyczne na Wydziale Lekarskim skupiły się na badaniach powiązanych z praktyką medyczną. I tak Zakład Biologii obrał za swój główny obszar badawczy parazytologię, szczególnie entomologię pasożytów. Z kolei Zakład Patologii Ogólnej i Doświadczalnej skupił się na badaniu zjawiska patologii białek oraz zwalczania zatruc przemysłowych, co miało umożliwiać walkę z ołowicą i przewlekłym zatruciem manganem. Podobnie Zakład Chemii Fizjologicznej zajął się w swoich badaniach kwestią „chemizmu krwi konserwowanej”, zaś we współpracy z Zakładem Mikrobiologii i Zakładem Farmakologii podjął badania toksykologiczne, opracowując schemat analizy jakościowej alkaloidów. Problem mechanizmu powstawania wstrząsu anafilaktycznego oraz wstrząsu klinicznego był przedmiotem dociekań Zakładu Fizjologii, a badania nad gruczołami wydzielania wewnętrznego u zwierząt stanowiły główny temat prac Zakładu Histologii¹⁸⁹.

Także jednostki kliniczne AM prowadziły w latach pięćdziesiątych szereg ciekawych badań i doświadczeń. Na czoło wysunęła się Klinika Ortopedyczna, pod kierunkiem prof. Wiktora Degi, w której z jednej strony podejmowano zagadnienia dotyczące leczenia inwalidów, a także pacjentów po chorobie Heinego-Medina, z drugiej zaś strony opracowywano metody pozwalające na usprawnianie chorych po chorobach narządu ruchu. Podobnie Klinika Ginekologiczno-Położnicza mierzyła się z najbardziej istotnymi wówczas problemami określającymi poziom ówczesnej opieki zdrowotnej, jakimi były umieralność noworodków i niemowląt oraz wczesne rozpoznawanie raka macicy. Ważnym społecznie zagadnieniem klinicznym i naukowym w Polsce w tym czasie były również biegunki letnie oraz gruźlica, szczególnie u dzieci. Stąd w poznańskiej Klinice Chorób Dziecięcych utworzono w początkach lat pięćdziesiątych labo-

¹⁸⁸ Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 28 XI 1955 r., AUMP, sygn. 15/72.

¹⁸⁹ A. Dowżenko, *Działalność naukowa Akademii Medycznej w Poznaniu*, „Przegląd Zachodni” nr 1–2, 1954, s. 197–205.

54. Profesor Wiktor Dega ze współpracownikami w Bibliotece Kliniki Ortopedycznej AM w Poznaniu; fot. z lat pięćdziesiątych XX w.

ratorium oraz pracownię hematologiczną, w których prowadzono badania nad metodą doustnego szczepienia przeciw gruźlicy (BCG), co przyczyniło się do „wybitnego wzrostu poszczepiennych dodatnich odczynów tuberkulinowych”, a co za tym idzie – stworzyło możliwości wczesnego rozpoznania i nowoczesnego leczenia tej groźnej choroby zakaźnej.

Od badań naukowych nie stroniły pozostałe kliniki AM. Klinika Otolaryngologiczna, współpracując z Zakładem Mikrobiologii Lekarskiej, z Kliniką Dermatologiczną i z Zakładem Anatomii Patologicznej, prowadziła szeroko zakrojone badania nad zwalczaniem twardzieli. Temat miał ważne znaczenie społeczne, podobnie jak podjęte w tych latach badania audiometryczne, pomocne w zwalczaniu głuchoty. Z kolei I Klinika Chirurgiczna rozpoczęła badania nad zagadnieniem chorób naczyń krwionośnych kończyn; problematyka ta w przyszłości będzie wizytówką poznańskiej chirurgii. Szczególną pozycję naukową osiągnęła II Katedra i Klinika Chorób Wewnętrznych w Szpitalu im. Heliodora Święcickiego, która dysponując ośmioma pracownikami, w tym pracownią biochemiczną, histopatologiczną, endokrynologiczną i bakteriologiczną, wysunęła się na czoło badań klinicznych w poznańskiej AM, skupiając swój wysiłek badawczy m.in. na białkach krwi, patologii krążenia, patologii wątroby, a także fizjopatologii sportu. Oczywiście były kliniki, jak np. Klinika Neurochirurgiczna, czy zakłady stomatologiczne, które dopiero co powołano do życia bądź jeszcze nie zdołały się po stratach wojennych odbudować, więc badania naukowe były na etapie

konceptualizacji¹⁹⁰. W sumie w Akademii Medycznej w Poznaniu w 1956 r. funkcjonowało niespełna 50 jednostek, katedr i zakładów, a także katedr i klinik, które mimo niesprzyjającego czasu dla prowadzenia badań zbudowały spory potencjał naukowy, który rozbłyśnie po 1956 r.

2. Proces dydaktyczny

Okres stalinowski był jednym z najtrudniejszych w dziejach szkolnictwa wyższego w Polsce, w tym również w historii poznańskiej Akademii Medycznej. Presja ideologiczna była odczuwalna także na gruncie dydaktyki. Skoro zachodnia genetyka „została wyklęta”, to należało wyeksponować w nauczaniu osiągnięcia nauki radzieckiej, która miała potwierdzać założenia dialektyki materialistycznej. Jak wspomina prof. Jadwiga Koczocik-Przedpelska: „W morfologii, jako odkrywczę i niesłuchanie ważne, zostały uznane prace Lepieszyńskiej”, która starała się udowodnić, „że nowe komórki w organizmach zwierzęcych nie powstają tylko jako rezultat mitozy, lecz również z przestrzeni międzykomórkowej”. Także w nauczaniu fizjologii ministerialny program edukacji studentów uwzględniał nauki Łysenki i Miczurina¹⁹¹. Chodziło z jednej strony o przekonanie studentów do osiągnięć „nauki radzieckiej”, z drugiej strony o ukształtowanie nowego typu lekarza – pracownika oddanego socjalistycznej służbie zdrowia. W tym celu poddano modyfikacji program studiów lekarskich, przyjęty na podstawie rozporządzenia Ministrów Oświaty i Zdrowia z 9 XII 1948 r. w sprawie organizacji studiów lekarskich w szkołach akademickich¹⁹². W świetle nowego rozporządzenia, teraz już wydanego przez Ministra Zdrowia, z 21 IX 1951 r. program został poszerzony przede wszystkim o przedmioty ideologiczne. Dotychczasowe przedmioty społeczno-humanistyczne, a także – zawieszone już wcześniej – wykłady z historii i filozofii medycyny zostały zastąpione przez przedmiot o nazwie: podstawy marksizmu-leninizmu, który był wykładany przez cztery semestry w wymiarze 150 godzin. Dodatkowo wprowadzono, także na stomatologii oraz na farmacji, jeszcze inne przedmioty, które niewątpliwie miały również na celu kształtowanie nowej świadomości społeczno-politycznej. Były to np. na kierunku lekarskim: ekonomia polityczna na III roku, zagadnienia ustrojowe Polski współczesnej na V roku, wreszcie organizacja ochrony zdrowia na III i IV roku, każdy z tych przedmiotów realizowany w wymiarze 60 godzin. Specjalny status miały zajęcia z wyszkolenia w zakresie medycyny wojskowej, które prowadzono

¹⁹⁰ Tamże, s. 200–204. Zob. *Kronika Akademii Medycznej w Poznaniu od 1 stycznia 1950...*, t. I, s. 15–24.

¹⁹¹ J. Koczocik-Przedpelska, *Marzenia...*, s. 115.

¹⁹² Rozporządzenie Ministrów Oświaty i Zdrowia z 9 XII 1948 r. w sprawie organizacji studiów lekarskich w szkołach akademickich, Dz.U. z 1949 r. Nr 3 poz. 13.

przez 5 lat studiów w wymiarze 510 godzin¹⁹³. Chodziło o to, by uzyskać wpływ na młodzież uniwersytecką, co – jak uważał Adam Schaff, ówczesny kierownik Instytutu Kształcenia Kadr Naukowych przy Komitecie Centralnym PZPR – nie uda się „bez ideologicznego przekształcenia programów i odpowiedniego doboru wykładowców”¹⁹⁴. Dla przeprowadzenia tych przedmiotów powołano – jak już wspomniano – specjalne jednostki, a więc Katedrę i Zakład Medycyny Wojskowej, Katedrę i Zakład Organizacji Ochrony Zdrowia, wreszcie Zakład Podstaw Marksizmu-Leninizmu, które na poznańskiej AM funkcjonowały do 1957 r.

Mimo zmian w organizacji nauczania studia lekarskie w omawianym okresie trwały 5 lat, zaś studia stomatologiczne oraz studia farmaceutyczne – 4 lata. Dopiero w 1955 r. czas trwania studiów lekarskich przedłużono do 6 lat, a studiów w zakresie stomatologii – do 5 lat. Co roku zwiększała się liczba studentów medycyny oraz stomatologii, zaś tryb rekrutacji określało Ministerstwo Zdrowia. Jeśli w pierwszych latach przyjmowano na kierunek lekarski 300 osób, zaś na stomatologię 100, to w roku akademickim 1956/1957 limit na I rok medycyny wynosił już 360 miejsc, a na stomatologii – 150. Wydział Farmaceutyczny w omawianych latach dysponował limitem 100 miejsc. O przyjęciu na studia medyczne decydowała specjalna komisja, powoływana przez rektora, w której składzie byli: dziekan, prodziekan, kierownik Oddziału Stomatologicznego, dwóch nauczycieli akademickich, reprezentant szkolnictwa średniego, przedstawiciel organizacji młodzieżowej oraz egzaminatorzy. Egzaminy wstępne w latach 1951–1953 obejmowały biologię i wiedzę o Polsce współczesnej, zaś w następnych latach dodano egzamin z chemii i nauki o Konstytucji. Z kolei na stomatologię zdawano w 1950 r. z biologii oraz higieny jamy ustnej (przedmiot traktowany jako zagadnienie społeczne). O dostaniu się na studia jednak nie decydowały tylko wyniki egzaminu, ale również – jeśli nie przede wszystkim – kryteria klasowe, a więc pochodzenie społeczne. Na przykład w 1952 r. na 350 osób przyjętych na medycynę 40% studentów miało pochodzenie robotniczo-chłopskie, zaś 55% – inteligenckie; także pod względem płci coraz bardziej kształtowała się symetria w profesji lekarskiej, bowiem 48% studentów I roku to były kobiety, zaś 52% stanowili mężczyźni¹⁹⁵. Jeszcze bardziej sfeminizowany był kierunek farmacji, na którym studentki stanowiły 75% ogółu studiujących. Wprawdzie większość kandydatów na studia lekarskie miała zdaną maturę na ocenę bardzo dobrą i dobrą, jednak zdarzały się przypadki studentów bez matury, w wieku 16–17 lat. Podobnie na stomatologii, gdzie decyzją Ministerstwa Zdrowia zaczęto w latach pięćdziesiątych przyjmować na studia techników dentystycznych, którzy w zależności od posiadania bądź braku matury byli kwalifikowani przez

¹⁹³ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 21 IX 1951 r. w sprawie organizacji studiów lekarskich w akademiach medycznych, Dz.U. z 1951 r. Nr 51 poz. 367.

¹⁹⁴ Cyt. za: M. Paciorek, *Studenci wydziałów lekarskich w Polsce...*, s. 149.

¹⁹⁵ Protokół posiedzenia Rady Wydziału Lekarskiego w dniu 24 IX 1952 r., AUMP, sygn. 15/92.

55. Absolwenci (rocznik 1946–1951) Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Poznaniu z prof. Sergiuszem Schillingiem-Siengalewiczem po ostatnim egzaminie z medycyny sądowej. Zdjęcie wykonano przed Collegium Anatomicum w Poznaniu. Rozpoznani absolwenci: Lech Gerstenberger (1), M. Zalejski (2), Stanisława Kamińska (3), płk Maksymilian (4), H. Oleszak (5), Zdzisław Zieliński (6), Helena Kondycka (7), Janina Grzankowska-Pawłowska (8), Mieczysław Wójtowicz (9), Józef Baron (10), H. Dubłaga-Meszek (11), prof. Sergiusz Schilling-Siengalewicz (12), Maria Pawelec (13), Antoni Pruszewicz (14), Józef Marciniak (15), Ludwik Stachowski (16), Maria Bławacka (17). Rok akademicki 1950/1951

Radę Wydziału na określone lata studiów. Powszechnie więc narzekano na posiedzeniach Rady Wydziału Lekarskiego na niski poziom studentów, o czym miał świadczyć problem powtarzania I roku oraz skreślenia z listy studentów. Na przykład w listopadzie 1952 postulowano skreślenie 22 osób z I roku i 21 z II roku

medycyny, zaś w grudniu 1954 skreślono po I roku 30 studentów medycyny, a 18 repetowało; także liczba ocen niedostatecznych na I roku sięgała 22%, co i tak miało być wg dziekana najlepszym wynikiem w 1952 r. spośród wszystkich akademii medycznych w Polsce¹⁹⁶.

Remedium na ten stan rzeczy widziano w planowaniu stopnia zdawalności zaliczeń i egzaminów, dyscyplinowaniu studentów, organizowaniu dodatkowych zajęć uzupełniających wiedzę, wreszcie w powoływaniu opiekunów grup, których zadaniem miało być sprawdzanie postępów w nauce. W tym celu, niewątpliwie z inspiracji Ministerstwa, powołano Komisję do spraw Nauczania, która miała być „organem doradczym i współpracującym z dziekanem w zakresie usprawnienia pracy dydaktyczno-wychowawczej na danym roku”. Komisja kierowana przez opiekuna roku miała do wykonania dwa zadania – „kontrolę biegu nauczania” oraz „kontrolę bieżących postępów naukowych”¹⁹⁷. Nie dziwi więc, że stałym punktem posiedzeń Rady Wydziału Lekarskiego były dyskusje na temat postępów nauki studentów. Niekiedy podstawę do dyskusji stanowiły referaty wprowadzające. Na przykład na posiedzeniu Rady Wydziału Lekarskiego w dniu 21 II 1952 dyskutowano nad тезami, które wygłosili prof. J. Roguski (dydaktyka szkolnictwa wyższego) oraz prof. A. Horst (upracticznienie studiów)¹⁹⁸; z kolei w listopadzie 1953 r. prof. T. Kurkiewicz wygłosił referat na temat „wychowania młodzieży na pełnowartościowych pracowników służby zdrowia”¹⁹⁹. Owe wystąpienia z jednej strony miały inspirować środowisko nauczycieli akademickich do podniesienia jakości kształcenia, z drugiej – niewątpliwie były formą sprawdzenia stopnia identyfikacji profesorów z nowym systemem, w którym edukacja stanowiła jeden z elementów 6-letniego planu „budowy podstaw socjalizmu”.

Wraz ze wzrostem liczby studentów dużym wyzwaniem było nie tylko ułożenie planu zajęć, ale przede wszystkim jego realizacja. W roku akademickim 1951/1952 wprowadzono do programu studiów wychowanie fizyczne na I i II roku, a także naukę jednego z języków nowożytnych (studenci mogli wybrać spośród języków: rosyjskiego, angielskiego, francuskiego i niemieckiego) przez dwa semestry. Niestety ten ambitny program trudno było zrealizować z powodu braku pomieszczeń dydaktycznych, deficytu nauczycieli akademickich, wreszcie szeregu kolejnych dodatkowych zajęć, takich jak udział w jesiennych

¹⁹⁶ Protokoły posiedzeń Rady Wydziału Lekarskiego w dniach 5 XI 1952 i 1 XII 1954 r.; na posiedzeniu Rady Wydziału Lekarskiego w kwietniu 1955 r. doc. Piławski alarmował, że I rok „może być zdziesiątkowany”, bowiem egzaminów nie zaliczyło 70 studentów, zob. Protokół posiedzenia Rady Wydziału Lekarskiego w dniu 27 IV 1955 r., AUMP, sygn. 15/92.

¹⁹⁷ Odpis wytycznych do działalności Komisji do spraw Nauczania, Załącznik nr 1 do obrad Senatu w dniu 17 XII 1953 r., AUMP, sygn. 15/72.

¹⁹⁸ Protokół posiedzenia Rady Wydziału Lekarskiego w dniu 21 II 1952 r., AUMP, sygn. 15/92.

¹⁹⁹ Protokół posiedzenia Rady Wydziału Lekarskiego w dniu 25 XI 1953 r., AUMP, sygn. 15/92.

56. Studentki medycyny AM w domu akademickim w Poznaniu; fot. z początku lat pięćdziesiątych XX w.

wykopkach, praca na koloniach letnich w ramach przysposobienia lekarskiego czy obowiązkowe obozy wojskowe. W konsekwencji studentom nie starczało czasu na rzetelną naukę, zaś gronu nauczycieli akademickich, szczególnie klinicystom, na łączenie funkcji dydaktycznej z pracą kliniczną. Stąd dość powszechną praktyką w katedrach i zakładach było zatrudnianie studentów ostatnich lat na stanowisku asystenta bez dyplomu, którzy jednak przez nawał zajęć sami nie kończyli studiów w wyznaczonym czasie.

Ukończenie studiów lekarskich, a także stomatologicznych wiązało się z uzyskaniem wszystkich zaliczeń i ze zdaniem egzaminów przewidzianych w planie studiów, w tym także z dyscyplin medyczno-wojskowych. Ponadto mężczyźni podlegający szkoleniu wojskowemu musieli odbyć 6-tygodniowe przeszkolenie w jednostce wojskowej. Z kolei studenci farmacji byli zobowiązani napisać pracę dyplomową, którą po obronie zatwierdzała Rada Wydziału poprzez nadanie stopnia magistra farmacji. Do końca roku akademickiego 1955/1956 absolwenci Akademii Medycznej podlegali na mocy ustawy o planowym zatrudnieniu obowiązkowi przydziału pracy we wskazanych instytucjach na terenie kraju.

W sumie w latach 1950–1956 ukończyło Akademię Medyczną w Poznaniu 3533 studentów, w tym 1911 lekarzy, 878 stomatologów oraz 744 farmaceutów, co w przełożeniu na kierunki studiów i poszczególne lata prezentuje poniższa tabela.

Tabela 2. Studenci i dyplomanci na Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1950–1956

Rok akademicki	Wydział Lekarski		Oddział Stomatologii		Wydział Farmaceutyczny	
	Liczba studentów	Liczba dyplomantów	Liczba studentów	Liczba dyplomantów	Liczba studentów	Liczba dyplomantów
1949/1950	1425	215	650	114	469	88
1950/1951	1446	291	599	114	425	104
1951/1952	1498	560	599	188	430	169
1952/1953	1624	237	612	63	429	88
1953/1954	1744	246	587	133	408	84
1954/1955	1689	268	557	144	401	135
1955/1956	1763	94	490	122	399	76

Źródło: W. Seńczuk, *Kształcenie przeddyplomowe*, [w:] *25 lat Akademii Medycznej...*, s. 124–125.

3. Środowisko studenckie

Mimo upływu 5 lat od zakończenia wojny studia nadal nie były czasem łatwym dla młodzieży, tak pod względem edukacyjnym, jak i socjalno-bytowym. Po- wszechny brak podręczników, a także innych materiałów pomocniczych był notorycznie przedmiotem dyskusji na posiedzeniach Senatu oraz rad wydziałów. Nowe materiały dydaktyczne przygotowane przez nauczycieli akademickich mogły być wydane dopiero po akceptacji Ministerstwa. Niestety brak papieru, a także ingerencje cenzury opóźniały wydawanie nowych podręczników. Mł- dzież siłą rzeczy musiała korzystać z treści wykładów, które niekiedy przyciągały w latach powojennych na salę wielu studentów. Dotyczyło to szczególnie takich przedmiotów, jak anatomia, histologia czy fizjologia, zaś na farmacji chemia nieorganiczna. Jak wspominał prof. Bohdan Drożdż, na „salę przeznaczoną dla 110 słuchaczy dosłownie szturmowało przeszło pół tysiąca przyszłych chemików, farmaceutów, biologów [...] i innych złąknionych wiedzy”²⁰⁰. Skutkiem tych sytuacji było przekonanie, szczególnie na Wydziale Lekarskim, że „absolwenci czują się całkowicie nie przygotowani do pełnienia zawodu lekarza”, tak pod względem fachowym, jak i moralno-etycznym²⁰¹. W związku z tym coraz częściej wysuwano postulat reformy studiów medycznych, w ramach których edukacja powinna trwać 6 lat.

²⁰⁰ B. Drożdż, *Dziekani z lat moich studiów (1946–1950)*, [w:] *85-lecie studiów w zakresie farma- cji...*, t. 1, s. 331–332.

²⁰¹ Protokół posiedzenia Rady Wydziału Lekarskiego w dniu 18 V 1955 r., AUMP, sygn. 15/92.

57. Studenci poznańskiej AM szerzący oświatę sanitarną w małych miejscowościach

Liczba studentów Akademii Medycznej w omawianych latach nie przekraczała 3 tys. osób. Na przykład na początku 1954 r. studiowało na poznańskiej Uczelni mniej więcej 2800 osób. Najwięcej studentów było na kierunku lekarskim. Jeśli w roku akademickim 1950/1951 studiowało medycynę 1446 osób, to w przełomowym roku akademickim 1955/1956 uczyło się już 1763 przyszłych lekarzy, co było konsekwencją wspomnianego zwiększenia limitu miejsc na kierunku lekarskim²⁰². Mimo względnie małej liczby studiujących na AM w stosunku do środowiska żaków Uniwersytetu Poznańskiego problemy socjalno-bytowe były ogromne. Dla ich rozwiązywania Senat powołał dopiero w końcu 1953 r. Komisję do spraw Bytowych Studentów, na czele której stanęła prof. Stanisława Raszejowa (1892–1973). Za główne zadanie uznano kwestię domów akademickich, bowiem po oddzieleniu się trzech nowych uczelni od Uniwersytetu Poznańskiego nie zdecydowano początkowo o przynależności akademików. Zaproponowany podział, w wyniku którego AM miała otrzymać „nowy wzorowy dom na 400 miejsc przy ul. Szamarzewskiego dla studentek” oraz „siedem baraków wyremontowanych” przy ul. Grunwaldzkiej, uznano za niesprawiedliwy. Senat po ostrej dyskusji postanowił odrzucić proponowany projekt podziału i zwrócić się do władz o przyznanie Uczelni domu studenckiego Hanka Sawicka²⁰³, który oddany do

²⁰² M. Mastyńska, *Powstanie Akademii Medycznej...*, s. 79.

²⁰³ Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 17 XII 1953 r., AUMP, sygn. 15/72.

użytku w 1925 mocno ucierpiał w czasie walk o poznańską Cytadelę w 1945 r. Postulat pozyskania „Hanki” nie zyskał jednak akceptacji. W sumie studenci Akademii Medycznej mieli do dyspozycji ograniczoną liczbę miejsc noclegowych, bowiem obok domu studenckiego przy ul. Szamarzewskiego Uczelnia dysponowała jeszcze miejscami w akademiku przy ul. Lampego (dzisiaj ul. Gwarna) oraz w barakach przy ul. Grunwaldzkiej, przy ul. Palacza oraz przejściowo na Golęcinie, które nie miały jednak wysokiego standardu. Dopiero w 1955 r. pojawiła się koncepcja odbudowy skrzydła domu studenckiego przy pl. Młodej Gwardii 2 (dzisiaj pl. Cyryła Ratajskiego), gdzie planowano zakwaterować 60–70 studentów AM.

Jednym z większych problemów w pierwszej połowie lat pięćdziesiątych był wręcz tragiczny stan zdrowia młodzieży akademickiej. Najczęściej spotykaną chorobą, także na AM, była gruźlica; równie częsty był zły stan uzębienia. Spowodowało to, że jeszcze w 1951 r. władze podjęły działania celem przebadania wszystkich studentów w Poznaniu i podjęcia ich leczenia. Jak się jednak okazało, odpowiedzialny za badania Wojewódzki Wydział Zdrowia zdołał objąć nimi w 1953 r. tylko 800 studentów AM, na ogólną liczbę 2800. Fakt ten bardzo zbulwersował władze Uczelni, bowiem w tym samym czasie zdołano przebadać ogół studentów pozostałych szkół wyższych miasta Poznania. Generalnie jednak zdawano sobie sprawę z tego, że obok złego stanu opieki medycznej główną przyczyną słabej kondycji zdrowotnej studentów był brak „racjonalnego odżywiania” oraz godziwych warunków zamieszkania i odpoczynku²⁰⁴. W tym kontekście wiara rektora Roguskiego, iż uda się sytuację zdrowotną studentów AM poprawić w ramach podjętego przez Wojewódzki Wydział Zdrowia zobowiązania na II Zjazd PZPR, była zdecydowanie na wyrost.

Organizacje młodzieżowe formalnie reprezentowały interesy studentów wobec władz szkół wyższych. W świetle sprawozdań władz AM można jednak powiedzieć, że wpływ młodzieży akademickiej był bardziej symboliczny niż merytoryczny. Świadczy o tym np. incydentalny udział przedstawicieli studentów w obradach Senatu, a także decydująca rola administracji w podejmowaniu decyzji odnoszących się do młodzieży, chociażby w takich sprawach, jak przydział stypendiów czy dystrybucja miejsc w akademikach. Decyzje w tych sprawach leżały w kompetencjach prorektora do spraw nauczania, którym od 1953 r. był wspomniany doc. Tadeusz Frydel. Właściwie dopiero w 1954 r. zaczęto zapraszać studentów, w zasadzie delegatów Związku Młodzieży Polskiej (ZMP) i Zrzeszenia Studentów Polskich (ZSP), na posiedzenia Senatu, gdy były omawiane sprawy młodzieżowe.

Od momentu utworzenia AM działalność na Uczelni prowadzili przede wszystkim wspomniane ZSP i ZMP, a także Akademicki Związek Sportowy, który skoncentrował się na aktywności fizycznej studentów. Odrodzone po zakończeniu II wojny światowej Koło Medyków, a także Bratnia Pomoc, nastawione na sprawy

²⁰⁴ Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 3 III 1954 r., AUMP, sygn. 15/72.

socjalno-edukacyjne, zostały wraz z dorobkiem wchłonięte w 1950 r. przez Zarząd Środowiskowy Zrzeszenia Studentów Polskich. Utworzony na AM Komitet Uczelniany ZSP, na czele którego stanął student Jan Dzwonkowski, za główny cel swojej działalności postawił dążenie do podniesienia dyscypliny i efektywności studiów. W istocie to zadanie nie różniło się od działań, jakie sformułowały w tym czasie przed sobą władze Uczelni. Jedynie wyjazdy w teren w celu szerzenia oświaty sanitarnej²⁰⁵ były wyróżnikiem aktywności ZSP w środowisku AM. O wiele większe znaczenie miała w latach stalinowskich druga organizacja – ZMP. Utworzony w 1948 r. na Kongresie Zjednoczeniowym organizacji młodzieżowych we Wrocławiu Związek w istocie był organizacją stanowiącą przedłużenie PZPR w środowisku młodzieżowym. Na AM pierwszy Zarząd Uczelniany, na którego czele stanął Ireneusz Rogowski, powołano w listopadzie 1950 r. Głównym polem aktywności było prowadzenie akcji propagandowych na rzecz „udziału młodzieży w budownictwie socjalistycznym”. W omawianym okresie to były m.in. takie kwestie, jak zachęcanie do udziału w żniwach na Ziemiach Odzyskanych, w odgruzowywaniu miast, niesieniu pomocy lekarskiej i oświaty sanitarnej w trakcie tzw. białych niedziel czy w prowadzeniu szkolenia ideologicznego. Mimo tego, że do ZMP przynależało wielu studentów – w końcu 1953 przeszło 75% wszystkich studiujących na AM²⁰⁶ – działania organizacji budziły w środowisku akademickim kontrowersje, co spowodowało jej rozwiązanie po przełomie październikowym w 1957 r. Niemniej zaangażowanie się części studentów w działalność ZMP zaowocowało ukształtowaniem się grona osób, które w następnych latach będą nadawały ton na niwie tak naukowej, jak i organizacyjnej poznańskiej Uczelni Medycznej.

Mimo trudnej sytuacji socjalno-bytowej oraz wysokich wymagań edukacyjnych młodzież pragnęła się bawić, a także rozwijać swoje zainteresowania kulturalne. Dostrzegły to władze AM, powołując w końcu 1953 r. osobną Komisję do spraw Kulturalno-Oświatowych, na czele której stanął prof. A. Horst. Komisja miała zadbać nie tylko o organizację wieczorków tanecznych czy rozrywek świetlicowych, ale również o przygotowanie akademii z okazji uroczystości państwowych. Jednak brak pomieszczeń, a także odpowiednich osób inicjujących życie kulturalne studentów spowodował, że rezultaty aktywności artystycznej młodzieży studiującej na AM nie były w porównaniu z innymi uczelniami w Poznaniu imponujące. Stąd podsumowując w maju 1955 r. działalność Komisji, doc. E. Chróścielewski z sarkazmem zauważył, że „młodzież nasza”, nie mając własnego klubu, woli bawić się „na Winiarach w niekontrolowanym przez nas lokalu Arizona”²⁰⁷.

²⁰⁵ J. Dzwonkowski, *Działalność Zrzeszenia Studentów Polskich w latach 1950–1954*, [w:] *Ruch młodzieżowy na Akademii Medycznej...*, s. 28–31.

²⁰⁶ *Dzieje Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego...*, s. 73.

²⁰⁷ Zebranie sprawozdawczo-robocze Senackiej Komisji do spraw Kulturalno-Oświatowych w dniu 31 V 1955 r., AUMP, sygn. 15/72.

58. Szkolenie polityczne wraz z historią wojskowości w sali naukowej Studium Wojskowego w Collegium Maius; fot. z lat 1952–1956

Trudno się zresztą dziwić, skoro możliwości rozwijania dodatkowych zainteresowań przez młodzież studiującą na AM nie były w pierwszej połowie lat pięćdziesiątych duże. Oprócz uprawiania sportu, o co dbało utworzone w 1953 r. Studium Wychowania Fizycznego²⁰⁸, szansą dla studentów było rozwijanie swoich pasji naukowych oraz umiejętności medycznych. W końcu listopada 1951 r. Senat powołał komisję, która miała przygotować regulamin działalności Koła Naukowego przy AM, które zaczęło działać od 1951 r. pod przewodnictwem Jana Hasika, studenta IV roku medycyny, a następnie Janusza Jeljaszewicza. Budziło ono jednak obiekcje niektórych profesorów, którzy uważali, że do Koła trafią nie zawsze najzdolniejsi studenci, zaś najlepszą drogą do wychwycenia młodych uzdolnionych naukowców jest praca przy katedrach i klinikach²⁰⁹. Większość jednak szefów katedr wsparła zainteresowania naukowe studentów, patronując przekształceniu się w 1953 Koła Naukowego w Studenckie Towarzystwo Naukowe, którym kierowali do 1955 r. studenci – Witold Jurczyk, Andrzej Wojtczak i Zdzisław Huber²¹⁰.

²⁰⁸ Kierowali Studium w latach 1953–1955: mgr Seweryn Ługowski, następnie Jan Michalski, zaś od 1954 r. prof. Eligiusz Preisler. Szerzej zob.: E. Preisler, *Studium Wychowania Fizycznego*, [w:] *25 lat Akademii Medycznej...*, s. 281–292; A. Deckert, *Studium Wychowania Fizycznego i Sportu...*

²⁰⁹ Protokół posiedzenia Rady Wydziału Lekarskiego w dniu 17 X 1951 r., AUMP, sygn. 15/92; Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 23 XI 1951 r., AUMP, sygn. 15/72.

²¹⁰ Z. Huber, D. Michałowska, G. Wiśniewski, *Z kart historii studenckiego ruchu naukowego na poznańskiej Akademii Medycznej*, [w:] *Ruch młodzieżowy na Akademii Medycznej...*, s. 54–60.

Niewątpliwie spektakularny charakter miały studenckie obozy naukowo-społeczne, którymi kierował od 1954 r. psychiatra dr Jan Barańczak (1915–2000)²¹¹, dyrektor administracyjny AM i pasjonat niesienia pomocy i oświaty sanitarnej na wsi. W omawianym okresie zorganizowano obozy w Zaniemyślu oraz w Zagórowie i w Wąsoszy, w powiecie konińskim. Studenci podzieleni na kilka grup specjalistycznych prowadzili badania, udzielali porad medycznych pod kierunkiem doświadczonych lekarzy, wśród których byli np. dr Maria Goncerzewicz (pediatria), dr Witold Jurczyk (chirurgia) czy dr Zofia Barańczak (stomatologia)²¹². Udział w obozach umożliwiał studentom z jednej strony realizację pierwszych projektów badawczych, z drugiej – poznawanie realiów funkcjonowania opieki medycznej nad ludnością wiejską i małomiasteczkową. Obozy były dla młodych adeptów medycyny także pierwszorzędną szkołą w zakresie stawiania diagnoz oraz w rozwijaniu umiejętności nawiązywania relacji z pacjentem.

D. Akademia Medyczna w Poznaniu w przestrzeni społecznej w latach 1950–1956

1. Środowisko Akademii Medycznej w Poznaniu w obliczu stalinizmu

Jak powiedziano wcześniej, utworzenie Akademii Medycznej w Poznaniu – a także w kilku innych dużych ośrodkach akademickich – było elementem szerszego projektu ideologicznego władz komunistycznych, którego celem była pełna kontrola nad nauką i edukacją młodzieży na poziomie wyższym. Tak jak na gruncie gospodarki i życia społeczno-politycznego, również w obszarze kształcenia akademickiego kadr medycznych władze starały się narzucić swój model edukacji, który finalnie miał dostarczać świadomych swej misji „socjalistycznych pracowników służby zdrowia”. Drogą do osiągnięcia tego celu było sprawowanie pełnej kontroli nad wybieralnymi formalnie organami uczelnianymi, które wpływały na realizację procesu dydaktycznego, prowadzenie badań naukowych oraz świadczenie usług medycznych na poziomie klinicznym. Najważniejszym elementem w tym systemie „demokracji ludowej” była Polska Zjednoczona Partia Robotnicza, która została utworzona w grudniu 1948 r. z połączenia Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS) i Polskiej Partii Robotniczej (PPR). Wprawdzie istniały jeszcze dwie partie – Zjednoczone Stronnictwo Ludowe (ZSL, od 1949)

²¹¹ B. Kaszuba, *Wspomnienie o doktorze Janie Barańczaku...* W tym miejscu pragnę podziękować Panu red. Krzysztofowi Budzyniowi ze Śremu, który zgodził się udostępnić mi ze swoich zbiorów fragment wspomnień dr. J. Barańczaka, ukazujący kulisy objęcia przez niego funkcji dyrektora administracyjnego AM w Poznaniu.

²¹² Sprawozdania z obozów naukowo-społecznych są zachowane w APP, sygn. 10, Rada Wojewódzka ZSP w Poznaniu [1954–1964].

oraz Stronnictwo Demokratyczne (SD, od 1950) – które wraz z PZPR tworzyły koalicję reprezentującą rzekomo robotników, chłopów i inteligencję „pracującą”, to realnie, chociaż tego formalnie nigdzie nie zapisano, dominującą rolę w tym systemie odgrywali komuniści.

Po utworzeniu Akademii Medycznej pracownicy i studenci nowej Uczelni, należący do PZPR, początkowo wchodzili w skład Podstawowej Organizacji Partyjnej (POP) Uniwersytetu Poznańskiego²¹³, tworząc trzy Oddziałowe Organizacje Partyjne (OOP) – pracowników administracji (sekretarz Józef Jendykiewicz), naukowców (sekretarz Maria Cieślukowa), studentów (sekretarz Stefan Siwiński). Dopiero 16 VI 1950 odbyło się pierwsze zebranie wyborcze POP Akademii Medycznej, na którym wybrano 10-osobową egzekutywę oraz I sekretarza Komitetu Uczelnianego (KU), którym została lekarz dentysta Maria Cieślukowa, działająca w Komunistycznej Partii Polski od 1934, zaś w PPR od 1944 r. Głównym celem działalności PZPR na AM w latach 1950–1956 było zwiększenie liczby członków, szczególnie wśród „postępowych” samodzielnych pracowników nauki i studentów, oraz realizacja założeń 6-letniego Planu Rozwoju Gospodarczego i Budowy Podstaw Socjalizmu, który na gruncie AM sprostawał się głównie do sprawnego dostarczania socjalistycznej gospodarce dużej liczby absolwentów medycyny, stomatologii i farmacji. W 1950 r. POP liczyła 171 członków i 43 kandydatów. Prawie połowę członków PZPR na AM stanowili w tym czasie studenci, brakowało zaś samodzielnych pracowników nauki. Odzwierciedla to zresztą skład pierwszej egzekutywy, w której na 11 członków było 5 studentów, 4 starszych asystentów, adiunkt i woźny. Mimo zabiegów liczba członków POP w omawianym okresie zwiększała się powoli. Jeśli w 1951 należało do PZPR 199 członków, zaś w 1952 – 201, to w 1954 r. POP liczyła 241 towarzyszy. Nieznaczny akces do partii zgłaszali samodzielni pracownicy, z grona których w 1951 r. należał tylko 1 (na 28 ogółem w AM), zaś w latach 1953–1955 do PZPR przystąpiło 3. Powodowało to, że w latach 1950–1956 funkcję I sekretarza KU sprawowali niesamodzielni pracownicy nauki (w 1951 dr M. Cieślukowa, w 1951/1952 dr Władysław Barcikowski, w 1954/1955 lek. med. Stefan Siwiński, zaś w 1955/1956 Florian Waroczyk), niekiedy zaś studenci (w roku akademickim 1952/1953 Ireneusz Rogowski, zaś w 1953/1954 Eugenia Mamońska, obydwie studenci medycyny)²¹⁴. Rzutowało to w konsekwencji na ograniczenie możliwości bezpośredniego oddziaływania Komitetu Uczelnianego na władze AM, które w istocie zależały od desygnacji Ministerstwa Zdrowia

²¹³ Szerzej zob. E. Mania, *Znaczenie POP PZPR w procesie sowietyzacji uczelni (1948–1956). Przypadek Uniwersytetu Poznańskiego*, [w:] *Letnia Szkoła Historii Najnowszej 2011. Referaty*, red. P. Gasztold-Seń i Ł. Kamiński, Warszawa 2012, s. 19–30.

²¹⁴ Dla porównania np. na uczelniach w Łodzi skład egzekutyw był „prawie w całości młodzieżowy”, zob. J. Nosko, *Rewolucja i inteligencja. PPR i PZPR w łódzkim środowisku akademickim 1945–1971*, Łódź 1985, s. 123–129.

w Warszawie i oceny Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Poznaniu, co oczywiście zgodne było z tendencją centralistycznego zarządzania państwem. Powodowało to szereg konfliktów, szczególnie między częścią aktywu KU a administracją AM, co doprowadziło w 1954 do delegowania przez Komitet Wojewódzki PZPR swojego przedstawiciela Floriana Waroczyka, który został wybrany na I sekretarza POP AM w grudniu 1955 r.²¹⁵

Jak wiadomo, podstawową rolę POP w szkole wyższej było sprawowanie nadzoru politycznego i ideologicznego nad uczelnią. Chcąc te funkcje spełniać, PZPR musiała z jednej strony powiększać liczbę członków partii w różnych jednostkach i środowiskach AM, z drugiej strony wpływać na pozytywny odbiór zmian zachodzących w PRL. Wprawdzie liczba członków i kandydatów w okresie stalinowskim ulegała zwiększeniu, jednak po śmierci Stalina w marcu 1953, a szczególnie po III Plenum KC PZPR w styczniu 1955 r., uznawanym za początek końca „kultu jednostki” w Polsce, nastąpiła w działalności partii na Uczelni wyraźna stagnacja. Pewnym objawem tej sytuacji był fakt, że w 10 spośród wszystkich 53 zakładów i klinik funkcjonujących w poznańskiej AM nie było żadnego członka partii; także liczba partyjnych samodzielnych pracowników nie uległa zwiększeniu, co mogło wskazywać, iż grono profesorskie nie było zbyt podatne na powszechną wówczas indoktrynację.

Generalnie zdystansowany, by nie powiedzieć – negatywny, odbiór polityki PZPR w środowisku akademickim wynikał z nachalnej presji ideologicznej. Na AM było kilka płaszczyzn, na których dyrektywa prowadzenia tzw. walki klasowej była ważniejsza od zadań merytorycznych. Najpierw była to rekrutacja na studia, omówiona nieco szerzej wcześniej, podczas której zasadniczo preferowano studentów pochodzenia robotniczo-chłopskiego. W wyniku obniżenia kryteriów rekrutacji, a także nacisków politycznych na komisje egzaminacyjne np. w roku akademickim 1953/1954 przyjęto na Wydział Lekarski 26% studentów pochodzenia robotniczego, 14% – chłopskiego, 53% – inteligenckiego oraz 7% – rzemieślniczego²¹⁶. Nie mniej ważna była także efektywność studiów, mierzona z jednej strony liczbą osób zdających egzaminy roczne, z drugiej – liczbą osób kończących w ciągu 5 lat studia i podejmujących pracę w miejscach wskazanych przez urzędy zatrudnienia. Również przy zatrudnianiu młodych pracowników brano pod uwagę nie tylko ich osiągnięcia naukowe. Jeśli do 1948 r. o zatrudnieniu asystenta decydowali praktycznie kierownicy katedr i klinik, to w latach pięćdziesiątych ustalono tzw. nomenklaturę stanowisk. W myśl tej procedury o zatrudnieniu na Uczelni decydowały specjalne komisje kwalifikacyjne,

²¹⁵ Szczegółowy obraz funkcjonowania POP AM w Poznaniu w latach 1950–1956 ukazują obszerne protokoły i sprawozdania z działalności KU PZPR, zdeponowane w APP w zespole: POP – Akademia Medyczna, sygn. 864/1, 864/2, 864/3, 864/4, 864/5.

²¹⁶ Protokół posiedzenia Komitetu Uczelnianego PZPR AM w Poznaniu w dniu 29 X 1953 r., APP, POP – Akademia Medyczna, sygn. 864/4.

59. Wykład z taktyki wojskowej w Collegium Maius przy ul. Fredry 10 w Poznaniu; fot. z lat 1953–1954

w skład których wchodził także przedstawiciele POP. Opiniowały one wnioski kierowników jednostek i rad wydziałów pod kątem spełniania przez kandydata nie tylko kryteriów merytorycznych, ale również względów natury politycznej i moralnej, w tym zdanie egzaminu z podstaw materializmu dialektycznego i historycznego. Budziło to niechęć w środowisku uczelnianym, gdyż niekiedy kandydaci na stanowiska naukowo-dydaktyczne byli oceniani również przez Komitet Wojewódzki PZPR.

Niewątpliwie przejawem ideologizacji studiów wyższych było wprowadzenie w 1949 r. przedmiotów o charakterze społeczno-politycznym do programów nauczania. Chodziło o ukazanie roli idei socjalistycznej w zmianach dokonywanych na gruncie ochrony zdrowia w Polsce. Najpierw był to przedmiot pod nazwą: nauka o Polsce i świecie współczesnym, następnie wykłady z podstaw marksizmu-leninizmu oraz z ekonomii politycznej, wreszcie zajęcia omawiające socjalistyczną organizację ochrony zdrowia. Do realizacji tych przedmiotów powołano na Akademii Medycznej w latach 1951–1953, jak już powiedziano wcześniej, Katedrę i Zakład Podstaw Marksizmu-Leninizmu, Zakład Organizacji Ochrony Zdrowia, a także Katedrę Medycyny Wojskowej. Powierzono im zadanie ukształtowania odpowiedniej świadomości młodzieży studiującej, która kończąc edukację, miała z pełnym przekonaniem zasilić grupy budowniczych nowego ustroju. W tym celu powołano przy każdej uczelni komisje przydziału

pracy dla absolwentów, które ignorując plany życiowe młodych lekarzy, stomatologów czy farmaceutów, kierowały ich arbitralnie w różne rejony kraju, najczęściej na tzw. Ziemie Odzyskane.

Presja ideologiczna w kraju, a także na Akademii Medycznej w Poznaniu, zelżała w 1956, szczególnie po ujawnieniu podczas obrad XX Zjazdu Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego, który odbył się w dniach 14–25 II 1956 r., ogromu zbrodni stalinowskich. Także katastrofalna sytuacja gospodarcza w Polsce w wyniku niepowodzenia planu 6-letniego podniosła temperaturę nastrojów społecznych. W konsekwencji coraz więcej środowisk pracowniczych domagało się zmiany polityki społeczno-gospodarczej w kraju. Najbardziej spektakularnie wyrazili te nastroje robotnicy Zakładów Hipolita Cegielskiego w Poznaniu, którzy wiosną 1956 r. wysunęli żądanie obniżenia norm pracy, podwyższenia płac, a także zmniejszenia opodatkowania. Niespełnienie tych oczekiwań przez władze spowodowało wybuch strajku w czerwcu 1956 r., do którego na znak solidarności przyłączyły się załogi innych zakładów w mieście. Brak działań naprawczych ze strony rządu doprowadził do wyjścia 28 VI robotników i mieszkańców Poznania na ulice i w konsekwencji do użycia przez wojsko i milicję broni, w wyniku czego mniej więcej 70 osób poniosło śmierć, zaś ok. 600 zostało rannych²¹⁷. Tak zwane wypadki czerwcowe były dla społeczeństwa traumatycznym doznaniem. Także dla środowiska pracowników Akademii Medycznej w Poznaniu czerwcowe powstanie robotników było dramatycznym doświadczeniem, tym bardziej że w udzielanie pomocy medycznej poszkodowanym była zaangażowana nowo otwarta Klinika Neurochirurgii w szpitalu przy ul. Przybyszewskiego. Jak wspomina jej pracownik, dr Wiesław Kukła: „W dniach 28 i 29 czerwca przeprowadzono 7 operacji postrzałów głowy i 1 operację postrzału kręgosłupa. Trudno natomiast obecnie ustalić ilość zabiegów mniejszych, ponieważ nie zachowały się zapisy”. Jak szacuje poznański chirurg, zespół Kliniki Neurochirurgii AM, kierowany przez prof. Hieronima Powiertowskiego, udzielił pomocy mniej więcej 30 rannym osobom²¹⁸.

Wprawdzie początek procesu zmian w aparacie władzy rozpoczął się w Polsce w 1955, jednak dopiero spontaniczne wystąpienie robotników poznańskich w czerwcu 1956 r. ukazało skalę nieprawidłowości, jakie przyniósł system stalinowski. Rewindykacyjny ruch, nazywany odwilżą, objął całe społeczeństwo, także środowisko akademickie. W nauce oraz na uczelniach „odwilż” dotyczyła przede wszystkim odzyskania autonomii szkół wyższych, a co za tym idzie – odrzucenia wpływu na funkcjonowanie uczelni czynników niemających z nauką nic wspólnego. Domagano się nowelizacji ustawy o szkolnictwie wyższym, a także

²¹⁷ Szerzej zob. A. Paczkowski, *Pół wieku dziejów Polski*, Warszawa 2005, s. 203; Ł. Jastrząb, „Rozstrzelano moje serce w Poznaniu”. *Poznański Czerwiec 1956 roku – straty osobowe i ich analiza*, Warszawa 2006.

²¹⁸ W. Kukła, *Z dziejów poznańskiej neurochirurgii...*, s. 26–31.

obieralności rektorów i dziekanów oraz rozszerzenia kompetencji senatów i rad wydziałowych. Krytykowano system szkolnictwa wyższego, w tym wydzielenie studiów medycznych z grona dziedzin przyrodniczych i humanistycznych, co miało spowodować przekształcenie się akademii medycznych w zwykłe szkoły zawodowe. Zakwestionowano także formę i treść nauczania przedmiotów humanistycznych w oparciu o doktrynę marksistowsko-leninowską. Wielu pracowników nauki samokrytycznie odrzuciło łysenkizm czy biologię miczurinowską²¹⁹. Problem oceny wpływu okresu stalinowskiego na medycynę ukazuje w pewien sposób Zjazd Polskiego Towarzystwa Neurologów, Neurochirurgów i Psychiatrów, który odbył się w końcu listopada 1956 r. w Poznaniu, pod auspicjami rektora prof. Anatola Dowženki. Podjęta w trakcie obrad dyskusja ukazała np., w jaki sposób doktryna pawłowizmu, wprowadzana metodami administracyjnymi, stała się narzędziem „tępienia myśli naukowej”, zmieniając w konsekwencji oblicze niektórych dziedzin medycyny; ukazała również zapóźnienia medycyny w Polsce w stosunku do myśli zachodniej, które zostały pogłębione przez zastopowanie współpracy z ośrodkami naukowymi na Zachodzie, a także przez preferowanie uczonych pozytywnie nastawionych do systemu²²⁰. Generalnie jednak okazało się, iż proces indoktrynacji stalinowskiej w Polsce miał mimo wszystko charakter dość powierzchowny. Tradycje demokratyczne były na uczelniach na tyle żywe, że od 1955 r. etos akademicki zaczął się szybko odradzać.

2. Działalność poznańskiej Akademii Medycznej na rzecz miasta i regionu

Powołując do życia Akademię Medyczną, władze oczekiwały, że będzie ona nie tylko „produkowała” fachowych pracowników dla socjalistycznej służby zdrowia, ale również świadczyła usługi zdrowotne i lecznicze na rzecz społeczeństwa. Chodziło o to, by nauki medyczne „zbliżyły się do życia”, czyli z jednej strony podjęły współpracę z jednostkami gospodarki narodowej, z drugiej – świadczyły wysokiej klasy świadczenia zdrowotne poprzez szpitale kliniczne. Już wkrótce po zakończeniu wojny wielu pracowników Wydziału Farmaceutycznego angażowało się w uruchamianie produkcji leków, co wynikało z braku fachowej kadry farmaceutycznej. Jak informuje prof. Ewaryst Pawełczyk: „Pełnili oni obowiązki technologów, kierowników produkcji, kierowników technicznych” w wielu zakładach, „przyczyniając się do uruchomienia produkcji witaminy D3, nici chirurgicznych, pochodnych gwałajolu, soli bizmutu, odżywek dziecięcych, płynów infuzyjnych, licznych preparatów galenowych i ziołowych”. Z kolei w latach 1950–1951 „przy współudziale pracowników I Kliniki Chorób Dzieci

²¹⁹ R. Herczyński, *Spętana nauka...*, s. 202–207.

²²⁰ R. Herczyński, G. Herczyńska, *Zjazdy okresu „odwilży” 1956–1957*, „Postępy Psychiatrii i Neurologii” t. 13, z. 4, 2004, s. I–VIII; zob. także A. Horst, *Wspomnienia...*, s. 82–86, 95–101.

opracowano na skalę półtechniczną metody otrzymywania cenionych tuberkulostatyków”, stosowanych w leczeniu gruźlicy. Było to o tyle duże osiągnięcie, że leków tych wówczas jeszcze w Polsce nie produkowano²²¹.

Także inne jednostki Uczelni zaczęły blisko współpracować z organami państwa bądź systemem państwowej ochrony zdrowia. Zakład Medycyny Sądowej wrócił po wojnie do świadczenia usług na rzecz władz sądowych. Z kolei Klinika Ginekologiczno-Położnicza współpracowała z Ministerstwem Zdrowia nad sposobami ograniczenia umieralności noworodków i niemowląt²²². Najbardziej jednak spektakularna była współpraca poznańskiej Kliniki Ortopedycznej z Ministerstwem Zdrowia i Opieki Społecznej. Kierowana przez prof. Wiktora Degę jednostka – Katedra i Klinika Ortopedyczna – skupiła swoje badania, a przede wszystkim działania lecznicze i organizacyjne na walce z epidemią choroby Heinego-Medina, która nawiedziła w początkach lat pięćdziesiątych Polskę. Akademicki ośrodek ortopedii i rehabilitacji w Poznaniu stał się centrum walki z polio, przede wszystkim poprzez stworzenie koncepcji leczenia i rehabilitacji oraz szkolenie odpowiedniej kadry medycznej. Minister zdrowia powołał 1 XII 1950 prof. Degę na stanowisko krajowego specjalisty do spraw rehabilitacji chorych z porażeniami poliomyelitycznymi, zaś dr Janina Tomaszewska i dr Kazimiera Milanowska zostały w 1953 r. pierwszymi w kraju specjalistami w zakresie rehabilitacji. Ich pomysły i działania stały się impulsem do sformułowania w połowie lat pięćdziesiątych interdyscyplinarnej – skupiającej reprezentantów fizjologii, neurologii i neurochirurgii oraz ortopedii – koncepcji kompleksowej rehabilitacji; idea ta stała się podstawą oryginalnego modelu rehabilitacji powiązanej z procesem leczenia²²³.

Niewątpliwie najbardziej pożądaną z perspektywy społeczeństwa miasta Poznania i województwa była działalność leczniczo-usługowa klinik podlegających Akademii Medycznej. Funkcjonując w ramach Państwowego Szpitala Klinicznego, który również spełniał zadania szpitala wojewódzkiego, kliniki te – obok zadań dydaktycznych i badawczo-naukowych – świadczyły szereg usług leczniczo-dyagnostycznych na rzecz miasta i regionu. W 1953 r. w ramach PSK funkcjonowało 13 klinik, które miały pieczę nad 1425 łózkami szpitalnymi; ponadto lekarze, pracownicy AM, świadczyli usługi i ostre dyżury w ramach 11 poradni PSK oraz w 3 klinikach na bazie szpitali miejskich²²⁴. Był to olbrzymi potencjał fachowej siły medycznej, który czynił z Akademii Medycznej główny ośrodek świadczenia wysokiej jakości usług medycznych dla Wielkopolski i Ziemi Lubuskiej.

²²¹ E. Pawełczyk, *Współpraca z jednostkami gospodarki narodowej*, [w:] *25 lat Akademii Medycznej...*, s. 176.

²²² A. Dowżenko, *Działalność naukowa Akademii Medycznej w Poznaniu*, „Przegląd Zachodni” nr 1–2, 1954, s. 200.

²²³ W. Dega, *O polskim modelu rehabilitacji medycznej w okresie jego powstania*, [w:] *Wiktor Dega znany i niezany...*, s. 146–149.

²²⁴ Sprawozdanie z działalności Państwowego Szpitala Klinicznego w Poznaniu w r. 1953, Załącznik nr 3 do uchwały z obrad Senatu w dniu 17 XII 1953 r., AUMP, sygn. 15/72.

60. Od lewej dr Janina Tomaszewska i dr Kazimiera Milanowska – od 1953 r. pierwsze w kraju specjalistki w zakresie rehabilitacji. Fotografia przedstawia, jak z małymi rekonwalescentami biorą udział w pogadance rehabilitacyjnej w Szpitalu Ortopedycznym na Wildzie w Poznaniu

Obok planowej działalności leczniczo-usługowej Akademia Medyczna w Poznaniu była zobowiązana, tak jak i inne wówczas instytucje, do udziału w akcjach społecznych, inspirowanych najczęściej względami propagandowymi. Niewątpliwie niektóre z tych działań miały wysoce utylitarny charakter, jak badanie dzieci wyjeżdżających na kolonie, udział w tzw. białych niedzielach czy popularyzacja wiedzy lekarskiej w ramach współpracy z Towarzystwem Wiedzy Powszechnej. Inne przedsięwzięcia miały jednak głównie wydźwięk propagandowy, jak np. projekt współpracy miasta ze wsią – zachęcano personel medyczny do udziału w niesieniu pomocy przez ekipy lekarsko-dentystyczne, gdy jednocześnie prowadzono walkę z tzw. kułactwem na wsi. Działania te miały więc charakter głównie propagandowy, akcyjny, były podejmowane z okazji zjazdów partyjnych²²⁵ i przynosiły niewiele pożytku społeczeństwu, także Akademii Medycznej, której zwykle nie reprezentowali wysoko wykwalifikowani pracownicy, a studenci

²²⁵ Pismo rektora do kierowników zakładów, klinik, oddziałów AM w Poznaniu, by zorganizować patronat wzorcowy nad jedną spółdzielnią produkcyjną w zakresie lecznictwa, oświaty i rolnictwa, z okazji przygotowania Uczelni do II Zjazdu PZPR [Uchwała Senatu na posiedzeniu w dniu 17 XII 1953 r.], AUMP, sygn. 15/72.

bądź asystenci. Dopiero po 1956 r. władze i pracownicy AM będą nawiązywali z licznymi zakładami i przedsiębiorstwami współpracę motywowaną potrzebą tak leczniczą, jak i naukową.

**WŁADZE
AKADEMII MEDYCZNEJ W POZNANIU
W OKRESIE 1950–1956**

■ **REKTORZY**

Prof. dr hab. Tadeusz Kurkiewicz	1950–1952
Prof. dr hab. Edward Czarnecki	1952–1953
Prof. dr hab. Jan Roguski	1953–1955
Prof. dr hab. Anatol Dowżenko	1955–1956

■ **DZIEKANI**

WYDZIAŁ LEKARSKI

Prof. dr hab. Karol Jonscher	1950–1951
Prof. dr hab. Ryszard Dreszer	1951–1954
Prof. dr hab. Antoni Horst	1954–1956

WYDZIAŁ FARMACEUTYCZNY

Prof. dr hab. Jan Dobrowolski	1950–1951
Prof. dr hab. Franciszek Adamanis	1951–1953
Doc. dr hab. Henryk Ludwicki	1953–1956

Akademia Medyczna w Poznaniu w latach 1956–1980

KRZYSZTOF PRĘTKI

A. Struktura Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1956–1980

1. Ustawa z 10 IX 1956 r. o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki

Ustawę o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki, zastępującą dekret z 28 X 1947 o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego²²⁶, uchwalono 15 XII 1951 r. Na podstawie ustawy rektor kierował działalnością szkoły wyższej i był odpowiedzialny za wykonanie jej zadań, opracowywanie planu pracy szkoły wyższej, kierowanie wykonaniem planu pracy, planu studiów i programów nauczania oraz planu prac naukowo-badawczych, kontrolowanie wyników nauczania, organizacji wykładów i innych zajęć oraz dyscypliny pracy, czuwanie nad kierunkiem wychowania oraz nad należytym zaspokajaniem potrzeb młodzieży studiującej, czuwanie nad wychowaniem fizycznym młodzieży i jej stanem zdrowia, czuwanie nad kształceniem pomocniczych pracowników nauki oraz kierowanie administracją szkoły wyższej i zarząd jej majątkiem. Organem współdziałającym z rektorem był senat, który składał się z rektora, prorektorów, zastępcy rektora do spraw administracyjnych, dziekanów, prodziekanów i kierowników studiów specjalnych. Rektor na podstawie powyższej ustawy zwoływał posiedzenia senatu i kierował jego obradami²²⁷.

Józef Klemens Szłapczyński oceniał, że na mocy powyższej ustawy rektor uzyskał zdecydowaną przewagę prerogatyw nad senatem, a dziekan stał się jednoosobowym kierownikiem wydziału²²⁸. Według Antoniego Gładysza ustawa z 1951 była w historii szkolnictwa wyższego po 1945 r. przykładem najdalej posuniętej

²²⁶ Dekret z 28 X 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego, Dz.U. z 1947 r. Nr 66 poz. 415.

²²⁷ Ustawa z 15 XII 1951 r. o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki, Dz.U. z 1952 r. Nr 6 poz. 38.

²²⁸ J.K. Szłapczyński, *Zarząd szkołą wyższą w Polsce Ludowej. Raporty z badań*, Warszawa 1968, s. 31.

ingerencji normatywnej w życie naukowe²²⁹. Wojciech Noszczyk wskazał, że ustawa o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki z 1951 r. była kolejnym krokiem zmierzającym w kierunku ograniczenia samorządności szkół wyższych²³⁰.

Posel Szczepan Szczeniowski²³¹, przedstawiając sprawozdanie Komisji: Oświaty, Nauki i Kultury oraz Spraw Ustawodawczych o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki (druki sejmowe nr 84²³² i 91²³³), podczas 28 Posiedzenia Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w dniu 10 IX 1956 r., ocenił, że

organizacja szkolnictwa wyższego opiera się dzisiaj na ustawie z dnia 15 grudnia 1951 r. o szkolnictwie wyższym i pracownikach nauki. Ustawa ta obejmuje nie tylko całokształt zagadnień szkolnictwa wyższego, ale ustala równocześnie prawa i obowiązki pracowników nauki, jak również reguluje sprawę przyznawania stopni i tytułów naukowych. Ustawa ta ukazała się w okresie wielkich przemian w życiu szkół wyższych w Polsce i w organizacji nauki polskiej. Chodziło, tu nie tylko o zmiany w organizacji i w siatce szkół wyższych w Polsce, ale również o zmiany charakteru szkół wyższych i o zmiany w świadomości pracowników naukowych, o przemianę szkół wyższych dawnego burżuazyjnego typu w szkoły socjalistyczne. Ustawa z 15 grudnia 1951 r., zwłaszcza w okresie początkowym swego działania, pozwoliła przyspieszyć i ułatwić te przemiany. Trzeba jednak podkreślić, że na jej sformułowaniach bardzo wyraźnie zaciążyły błędy poprzedniego okresu. Błędy te ostatnio zaczęły ujawniać się coraz wyraźniej i zaczęły wpływać hamująco na dalszy rozwój szkolnictwa wyższego i nauki. Na pierwszy plan wysuwa się tu cechująca omawianą ustawę nadmierna centralizacja wszystkich spraw w Ministerstwie Szkolnictwa Wyższego, no i oczywiście w Ministerstwie Zdrowia, jeżeli chodzi o akademie medyczne. Niezależnie niemal od tego, czy chodziło o jakieś sprawy ważne, istotne, czy też o szczegóły, trzeba było na mocy tej ustawy odwoływać się do

²²⁹ A. Gładysz, *Oświata – kultura – nauka w latach 1947–1959. Węzłowe problemy polityczne*, Warszawa–Kraków 1981, s. 186.

²³⁰ W. Noszczyk, *Przepisy prawne dotyczące szkolnictwa wyższego oraz stopni i tytułów naukowych*, [w:] *Dzieje medycyny w Polsce. Opracowania i szkice*, t. 3 *Lata 1944–1989*, red. W. Noszczyk, Warszawa 2016, s. 234.

²³¹ Szerzej na jego temat: J. Józwiak, *Historia rozwoju fizyki (1519–1972)*, [w:] *Nauka w Wielkopolsce. Przeszłość i teraźniejszość. Studia i materiały*, red. G. Labuda, przy współudziale W. Jakóbczyka i S. Weymana, Poznań 1973, s. 1113–1114; W. Alexiewicz, *Szczeniowski Szczepan (1898–1979)*, [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny*, red. A. Gąsiorowski, J. Topolski, Warszawa–Poznań 1981, s. 730; A. Śródka, *Uczni polscy XIX–XX stulecia*, t. 4 S–Ż, Warszawa 1998, s. 251–252; A. Marciniak, *Szczepan Szczeniowski (1898–1979)*, [w:] *Poczet wielkopolskich członków Polskiej Akademii Nauk*, Poznań 2000, s. 167–172; H. Siwek, *Szczeniowski Szczepan Eugeniusz (26 XII 1898–18 II 1979), fizyk*, [w:] *Słownik biograficzny historii Polski*, red. J. Chodera i F. Kiryk, t. 2 L–Z, Wrocław 2005, s. 1497; *Poczet członków Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk 1857–2007. Materiały do Słownika biograficznego Wielkopolan*, red. A. Pihan-Kijasowa, Poznań 2008, s. 405–406; J. Piłatowicz, *Szczeniowski Szczepan Eugeniusz (1898–1979)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XLVII, Warszawa–Kraków 2010–2011, s. 261–265.

²³² Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki, Warszawa 1956, Sejm PRL, 1 kadencja (1952–1956), druk nr 84.

²³³ Sprawozdanie Komisji: Oświaty, Nauki i Kultury oraz Spraw Ustawodawczych o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki, Warszawa 1956, Sejm PRL, 1 kadencja (1952–1956), druk nr 91.

władz centralnych. Władze te musiały zbyt drobiazgowo zajmować się szczegółami pracy dydaktycznej i naukowej szkół wyższych, sprawami ich administrowania, co z jednej strony ujemnie wpływało na styl pracy w szkołach, z drugiej strony zaś utrudniało Ministerstwu należyte obejmowanie całości zagadnień i właściwą ich ocenę²³⁴.

Na podstawie ustawy z 10 IX 1956 r. o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki nałożono nowe zadania na szkoły wyższe, które „kształć i wychować kadry inteligencji ludowej w duchu ofiarnej służby ojczyźnie, walki o pokój i socjalizm”, miały przygotowywać kandydatów na pracowników o najwyższym poziomie kwalifikacji zawodowych, zdolnych przy wykonywaniu swojego zawodu do samodzielnego rozwiązywania zagadnień na podstawach naukowych, kształcić pracowników nauki i przygotować ich do pracy badawczej i dydaktycznej, organizować i prowadzić badania naukowe oraz mieć udział w stosowaniu wyników badań w praktyce i upowszechnianiu osiągnięć nauki i postępu technicznego oraz w szerzeniu naukowego poglądu na świat²³⁵.

Na podstawie powyższego aktu prawnego rektor przy udziale senatu kierował całokształtem działalności szkoły wyższej i był odpowiedzialny przed ministrem za wykonanie zadań szkoły. Do obowiązków rektora należały w szczególności: troska o pozyskiwanie niezbędnych kadr dla szkoły i decydowanie w ramach obowiązujących przepisów o ich wykorzystaniu, troska o zaspokajanie potrzeb materialnych szkoły i dysponowanie w ramach obowiązujących przepisów środkami materialnymi przeznaczonymi na potrzeby szkoły, sprawowanie nadzoru nad należyтым wykonywaniem zadań przez jednostki organizacyjne szkoły w zakresie wychowania młodzieży, nauki i nauczania, należyтым wykorzystywaniem środków przeznaczonych na ten cel, wypełnianiem obowiązków przez wszystkie organy szkoły wyższej, zaspokajaniem materialnych, zdrowotnych i kulturalnych potrzeb młodzieży studiującej oraz kierowanie administracją szkoły za pośrednictwem dyrektora administracyjnego. Rektor był służbowym przełożonym wszystkich pracowników szkoły wyższej, zwierzchnikiem i opiekunem młodzieży studiującej oraz przedstawicielem szkoły na zewnątrz.

Na podstawie powyższej ustawy senat współdziałał z rektorem w kierowaniu szkołą wyższą. We wszystkich sprawach istotnych dla szkoły wyższej rektor miał zasięgać opinii senatu, do którego obowiązków należało m.in. podejmowanie inicjatywy we wszystkich sprawach dotyczących rozwoju szkoły wyższej i ulepszania jej pracy pod względem wychowawczym, dydaktycznym i naukowym, rozpatrywanie sprawozdań poszczególnych wydziałów i międzywydziałowych jednostek organizacyjnych i ocena wyników ich pracy, uchwalenie projektu

²³⁴ W całym rozdziale w cytatach oraz w tytułach prac przywoływanych w przypisach zachowano pisownię oryginalną [przyp. aut.]. Sprawozdanie stenograficzne z 28 Posiedzenia Sejmu PRL w dniu 10 IX 1956 r., s. 304.

²³⁵ Ustawa z 10 IX 1956 r. o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki, Dz.U. z 1956 r. Nr 41 poz. 185.

61. Profesor Antoni Horst, rektor Akademii Medycznej
w Poznaniu w latach 1956–1959

statutu szkoły wyższej, występowanie z wnioskami lub wypowiedzanie opinii w sprawach tworzenia, przekształcania i znoszenia jednostek organizacyjnych uczelni, występowanie z wnioskami lub wypowiedzanie opinii w sprawach nadawania pracownikom szkoły tytułów samodzielnych pracowników nauki, powoływania, przenoszenia i zwalniania samodzielnych pracowników nauki i osób pełniących ich obowiązki, obsadzania stanowisk kierowników katedr, zespołów katedr, instytutów uczelnianych, zatwierdzanie uchwał rad wydziałów w sprawach regulaminów studiów i planów studiów, nadzór nad rozwojem młodej kadry naukowej oraz czuwanie nad zaspokajaniem potrzeb młodzieży.

W oparciu o powyższy akt prawny rektor zwoływał posiedzenia senatu, kierował obradami i miał obowiązek zwołać posiedzenie na żądanie większości członków senatu, w którego skład wchodził: rektor, prorektorzy, dziekani i przedstawiciele – po jednym z każdego wydziału – rad wydziałów. W obradach senatu uczestniczyli z głosem doradczym: dyrektor administracyjny, dyrektor biblioteki oraz kierownicy studiów specjalnych, przedstawiciel zakładowej organizacji związkowej i wybrani corocznie przedstawiciele pomocniczych pracowników nauki. Statut szkoły wyższej mógł przewidywać udział w obradach senatu z głosem doradczym także innych osób, w tym przedstawicieli resortów, dla których szkoła przygotowywała pracowników.

Jan Wąsicki ocenił, że podstawową zmianą wprowadzoną ustawą z 1956 r. było przywrócenie zasady wybieralności władz i podkreślenie kolegialności zarządzania uczelnią²³⁶. W opinii Eugeniusza Tomaszewskiego nowelizacja ustawy ograniczała kompetencje ministra szkolnictwa wyższego w bezpośrednim zarządzaniu szkołami wyższymi, ale miała jedynie charakter doraźny²³⁷. Według Piotra Hübnera

polityczna „odwilż” oraz kryzys 1956 r. przyniosły doraźną nowelizację ustawy o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki, przeprowadzoną ustawą z 10 września 1956 r. Wprowadzano wybory rektora i dziekanów; rektor miał współdziałać z senatem; do uczelni należała obsada stanowisk kierowniczych; dyrektor administracyjny i kwesor byli powoływani przez rektora. Do składu senatu wprowadzono delegatów rad wydziałowych, a usuwano z niego przedstawicieli organizacji związkowej i resortów oraz dyrektora administracyjnego. Nie zniesiono natomiast biurokratycznego systemu decyzyjnego oraz nie zmniejszono wpływu – nieformalnymi kanałami – organizacji partyjnej²³⁸.

Podobną opinię wyraził W. Noszczyk, zauważając, że dopiero zmiany zachodzące po śmierci Józefa Stalina doprowadziły do opracowania i uchwalenia w 1956 nowelizacji ustawy z 1951 r.²³⁹

2. Władze Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1956–1980

■ REKTORZY

Prof. dr hab. Antoni Horst ²⁴⁰	1956–1959
Prof. dr hab. Wiktor Dega ²⁴¹	1959–1962

²³⁶ J. Wąsicki, *Przeobrażenia nauki i szkolnictwa wyższego w Wielkopolsce w okresie Polski Ludowej*, [w:] *Nauka w Wielkopolsce...*, s. 1285.

²³⁷ E. Tomaszewski, *Przemiany instytucjonalnego systemu kształtowania polityki naukowej w Polsce Ludowej*, [w:] *Życie naukowe w Polsce w drugiej połowie XIX wieku i w XX wieku. Organizacje i instytucje*, red. B. Jacewski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1987, s. 300.

²³⁸ P. Hübner, *Polityka naukowa...*, s. 119.

²³⁹ W. Noszczyk, *Przepisy prawne dotyczące szkolnictwa wyższego...*, s. 235.

²⁴⁰ Szerzej na jego temat: A. Magowska, *Horst Antoni (4 VI 1915–14 VII 2003), patolog, genetyk*, [w:] *Słownik biograficzny historii Polski*, red. J. Chodera i F. Kiryk, t. 1 A–K, Wrocław 2005, s. 556–557; Antoni Horst, [w:] *Księga pamiątkowa w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego...*, s. 108–112; D. Gołaś, *Antoni Horst*, [w:] *Poczet wielkopolskich członków Polskiej Akademii Nauk...*, s. 241–243; A. Marciniak, *Poznańscy lekarze — członkowie Polskiej Akademii Nauk*, „Kronika Miasta Poznania” nr 1 *Lekarze*, 2001, s. 417–420; R. Słomski, *Profesor Antoni Horst — wybitna postać patofizjologii i genetyki człowieka*, „Postępy Biologii Komórki” t. 31, nr 1, 2004, s. 3–8.

²⁴¹ Szerzej na jego temat: T. Światała, *Prof. dr med. Wiktor Dega, rektor Akademii Medycznej*, „Kronika Miasta Poznania” R. XXVII, nr 4, 1959, s. 93–95; R. Meissner, *Profesor Wiktor Dega twórca nowoczesnej rehabilitacji polskiej*, „Kronika Miasta Poznania” R. XLIII, nr 1, 1975, s. 154–162; tenże, *Dega Wiktor Marian*, [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny...*, s. 242–243; W. Dega, *Zapiski do autobiografii*, cz. 1 *Moja droga życiowa do wiedzy i zawodu*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” R. 29, z. 2, 1985, s. 258–322; L. Kuźnicki, *Wiktor Dega 1896–1995*, „Nauka” nr 3, 1995, s. 245–247; tenże, *Wiktor Dega 1896–1995*, „Nauka

Prof. dr hab. Aleksander Zakrzewski ²⁴²	1962
Prof. dr hab. Olech Szczepski ²⁴³	1962–1964
Prof. dr hab. Witold Michałkiewicz ²⁴⁴	1964–1972
Prof. dr hab. Roman Góral ²⁴⁵	1972–1981

i Przyszłość” R. 5, nr 5, 1995, s. 11; J. Hasik, *Profesor Wiktor Dega — wybitny lekarz, twórca nowoczesnego modelu rehabilitacji*, „Kronika Wielkopolski” nr 4 (75), 1995, s. 111–115; Wiktor Dega znany i nieznan...; R. Poradowski, *Wiktor Dega — w kręgu Mistrza. Szkic do portretu*, Łódź [2000]; R.K. Meissner, *Wiktor Dega 1896–1995*, [w:] *Wielkopolskie członków Polskiej Akademii Nauk...*, s. 53–59; A. Marciniak, *Wiktor Dega (1896–1995)*, [w:] *Poczet wielkopolskich członków Polskiej Akademii Nauk...*, s. 53–59; R.K. Meissner, J. Gadzinowski, *Wiktor Dega (1896–1995)*, [w:] *Księga pamiątkowa w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego...*, s. 113–126; W. Marciniak, *Profesor Wiktor Dega*, „Kronika Miasta Poznania” nr 1 *Lekarze*, 2001, s. 275–282; A. Marciniak, *Poznańscy lekarze — członkowie Polskiej Akademii Nauk...*, s. 407–411; K. Milanowska, *Profesor Wiktor Dega — twórca polskiej rehabilitacji*, [w:] *Księga pamiątkowa w 90-lecie ortopedii poznańskiej 1913–2003. 90 lat Poznańskiego Zakładu Ortopedycznego im. B.S. Gąsiorowskiego 1913–2003, 80 lat Poznańskiej Kliniki Ortopedycznej 1923–2003, 75 lat Polskiego Towarzystwa Ortopedycznego i Traumatologicznego 1928–2003, 75 lat „Chirurgii Narządów Ruchu i Ortopedii Polskiej” 1928–2003*, red. A. Łempicki, Poznań 2003, s. 61–64; G. Mazur, *Dega Wiktor (7 XII 1896–16 II 1995), lekarz ortopeda*, [w:] *Słownik biograficzny historii Polski...*, t. 1 A–K, s. 306–307; W. Stryła, *Działalność i osiągnięcia prof. Wiktora Degi*, [w:] *Rehabilitacja polska 1945–2009*, red. J.E. Kiwerski, A. Kwolek, Z. Śliwiński i M. Woźniewski, Wrocław 2009, s. 17–21; H. Mittelmeier, M.T.W. von Grabowski, A. Nowakowski, *Profesor Wiktor Marian Dega (1896–1995). W 120. rocznicę urodzin*, Poznań 2017.

²⁴² Szerzej na jego temat: A. Pruszevicz, *Aleksander Zakrzewski (1909–1985). Otolaryngolog*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 353–355; A. Zakrzewski, *Narodziny nowoczesnej otorynolaryngologii poznańskiej*, seria *Klasyki Nauki Poznańskiej*, t. 42, wstęp i dobór tekstów R.K. Meissner, J. Samson-Zakrzewski, Poznań 2009; A. Pruszevicz, *Aleksander Zakrzewski (1909–1985)*, [w:] *Księga pamiątkowa w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego...*, s. 103–107; J. Samson-Zakrzewski, *Profesorstwo Zakrzewscy*, „Kronika Miasta Poznania” nr 1 *Lekarze*, 2001, s. 302–308; Z. Szmaja, *Tworzyli polską laryngologię. Aleksander Zakrzewski (1909–1985)*, „Magazyn Otorynolaryngologiczny” T. 4, z. 2, nr 14, 2005, s. 40–41; tenże, *Medycyna moja miłości...*, Poznań 2012, s. 69–72; S. Zabłocki, *Słownik biograficzny otolaryngologów polskich XIX i XX wieku*, Warszawa 2012, s. 727–735.

²⁴³ Szerzej na jego temat: T. Światała, *Prof. dr Olech Szczepski, Rektor Akademii Medycznej*, „Kronika Miasta Poznania” R. XXX, nr 3, 1962, s. 85–88; M. Walczak, *Wspomnienie pośmiertne o prof. dr. med. Olechu Szczepskim*, „Biuletyn Informacyjny” Akademii Medycznej w Poznaniu (dalej „Biuletyn Informacyjny”) R. V, nr 1–2/15, 1980, s. 46–49; M. Krawczyński, *Olech Szczepski (1914–1980). Pediatra*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 300–302; *Biogramy uczonych polskich. Materiały o życiu i działalności członków AU w Krakowie, TNW, PAU, PAN*, cz. 6 *Nauki medyczne*, z. 2 M–Z, oprac. A. Śródka, Wrocław 1991, s. 243–245; A. Marciniak, *Olech Szczepski (1914–1980)*, [w:] *Poczet wielkopolskich członków Polskiej Akademii Nauk...*, s. 173–177; M. Krawczyński, *Olech Szczepski — lekarz pediatra, etyk i humanista*, „Kronika Miasta Poznania” nr 1 *Lekarze*, 2001, s. 283–290; A. Marciniak, *Poznańscy lekarze — członkowie Polskiej Akademii Nauk...*, s. 414–417; O. Szczepski, *Moja wojna. Od Warty do Padu (26 VIII 1939–10 V 1945)*, Poznań 2003.

²⁴⁴ Szerzej na jego temat: T. Światała, *Prof. dr med. Witold Michałkiewicz — rektor Akademii Medycznej*, „Kronika Miasta Poznania” R. XXXIII, nr 3, 1965, s. 70–72; T. Pisarski, M. Obara, E. Waszyński, *Szkoły i twórcy współczesnej ginekologii polskiej*, Poznań 1991, s. 235–239; Z. Słomko, *Witold Michałkiewicz (1914–1998)*, [w:] *Księga pamiątkowa w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego...*, s. 132–136; A. Marciniak, *Witold Michałkiewicz (1914–1998)*, [w:] *Poczet wielkopolskich członków Polskiej Akademii Nauk...*, s. 119–123; A. Marciniak, *Poznańscy lekarze — członkowie Polskiej Akademii Nauk...*, s. 411–413.

²⁴⁵ Szerzej na jego temat: T. Światała, *Profesor dr hab. Roman Góral — Rektor Akademii Medycznej*, „Kronika Miasta Poznania” R. XLI, nr 1, 1973, s. 114–117; P. Stajgis, *R. Góral (1925–1989)*, [w:] *Księga pamiątkowa w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego...*, s. 137–139.

■ PROREKTORZY

Prof. dr hab. Janusz Groniowski ²⁴⁶	1956–1959
Prof. dr hab. Aleksander Zakrzewski	1956–1962
Prof. dr hab. Franciszek Adamanis ²⁴⁷	1957–1962
Prof. dr hab. Witold Michałkiewicz	1962–1964
Prof. dr hab. Rufina Ludwiczak ²⁴⁸	1962–1965
Prof. dr hab. Adam Piskorz ²⁴⁹	1964–1969
Prof. dr hab. Ewaryst Pawełczyk ²⁵⁰	1965–1972
Prof. dr hab. Witold Jurczyk ²⁵¹	1969–1975

²⁴⁶ Szerzej na jego temat: P. Gabryel, *Prof. dr hab. med. Janusz Groniowski*, „Patologia Polska” T. 41, nr 1–2, 1990, s. 1–3; tenże, *Moja „Alma Mater”. Moje studia i praca dla niej*, [w:] *Księga pamiątkowa, w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego...*, s. 437; R. Trojanowicz, *Miałem wspinałych nauczycieli*, „Kronika Miasta Poznania” nr 1 *Lekarze*, 2001, s. 373–374.

²⁴⁷ Szerzej na jego temat: E. Pawełczyk, *Wspomnienie pośmiertne o prof. drze Franciszku Adamanisie*, „Kronika Miasta Poznania” R. XIII, nr 3, 1962, s. 96–98; R. Meissner, *Adamanis Franciszek (1900–1962)*, [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny...*, s. 18–19; *Dzieje nauk farmaceutycznych...*, s. 504; M. Zając, *Pamięci Profesora Franciszka Adamanisa (1900–1962)*, „Poznańskie Roczniki Medyczne” t. 16–18 (26–28), 1992–1994, s. 145–147; E. Pawełczyk, *Charakterystyka działalności naukowej Profesora Franciszka Adamanisa*, „Poznańskie Roczniki Medyczne” t. 16–18 (26–28), 1992–1994, s. 149–154; Z. Płotkowiak, *Profesor Franciszek Adamanis jako wychowawca i społecznik*, „Poznańskie Roczniki Medyczne” t. 16–18 (26–28), 1992–1994, s. 155–160; A. Magowska, *Franciszek Adamanis (1900–1962). Farmaceuta*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 109–111; też, *Adamanis Franciszek (4 X 1900–14 IV 1962), farmaceuta*, [w:] *Słownik biograficzny historii Polski...*, t. 1 A–K, s. 4–5; M. Zając, A. Jelińska, *Katedra i Zakład Chemii Farmaceutycznej*, [w:] *85-lecie studiów w zakresie farmacji...*, t. 2, s. 41–45; M. Zając, A. Jelińska, *Prof. zw. dr hab. Franciszek Adamanis (4.10.1900–14.04.1962) — wspomnienie w 50. rocznicę śmierci*, „Farmacja Polska” T. 68, nr 10, 2012, s. 705–714; M. Zając, A. Jelińska, *Mgr farm. Janina Adamanis (29.08.1900–4.04.1993) i prof. dr hab. Franciszek Adamanis (4.10.1900–14.04.1962) — niezwykle farmaceuti*, „Farmacja Polska” T. 72, nr 11, 2016, s. 719–736.

²⁴⁸ Szerzej na jej temat: R.S. Ludwiczak, *Chemia organiczna w służbie farmacji*, seria *Klasycy Nauki Poznańskie*, t. 46, wstęp i wybór tekstów I. Życzyńska-Bałoniak, A. Magowska, E. Melzer, Poznań 2010; E. Melzer, L. Zaprutko, *Katedra i Zakład Chemii Organicznej*, [w:] *85-lecie studiów w zakresie farmacji...*, t. 1, s. 188–189; A. Magowska, *Rufina Stella Ludwiczak (1906–2001) — chemik organik*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” R. 50, nr 1, 2005, s. 139–154.

²⁴⁹ Szerzej na jego temat: S. Zapalski, *Prof. dr hab. Adam Piskorz (1915–1997)*, „Polski Przegląd Chirurgiczny” T. 69, nr 10, 1997, s. 1009–1012; tenże, *Adam Piskorz (1915–1997)*, [w:] *Księga pamiątkowa w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego...*, s. 237–240.

²⁵⁰ Szerzej na jego temat: I. Muszalska, M. Zając, *50-lecie pracy naukowej profesora dr Ewarysta Pawełczyka*, „Farmacja Polska” T. 54, nr 10, 1998, s. 472–474; M. Zając, A. Jelińska, *Katedra i Zakład Chemii Farmaceutycznej...*, s. 45–49; A. Jelińska, *Profesor Ewaryst Pawełczyk*, [w:] *Osiągnięcia w chemii leków. Księga jubileuszowa*, red. A. Jelińska i B. Marciniak, Poznań 2007, s. 11–28; M. Zając, A. Jelińska, *Profesor dr n. farm. Ewaryst Pawełczyk (1917–2008)*, „Farmacja Polska” T. 65, nr 4, 2009, s. 283–284.

²⁵¹ Szerzej na jego temat: R. Szulc, *Professor Witold Jurczyk MD PhD on his 70th birthday: an appreciation*, „European Journal of Anaesthesiology” Vol. 18, nr 3, 2001, s. 192–193; tenże, *Wkład Wielkopolan w rozwój anestezjologii i intensywnej terapii w Polsce. Komisja ds. Anestezjologii i Reanimacji Komitetu Patofizjologii Klinicznej PAN — posiedzenie plenarne poświęcone 70-leciu urodzin profesora Witolda Jurczyka*, „Anestezjologia Intensywna Terapii” T. 33, nr 2, 2001, s. 109–110; K. Brodzińska, *Osiemdziesięciolecie profesora Witolda Jurczyka*, [w:] *Anestezjologia jako specjalność w Polsce. Wspomnienia i refleksje świadków historii*, red. J. Suchorzewska i M. Referowska, Warszawa 2013, s. 20–21;

Prof. dr hab. Mieczysław Wender	1969–1972
Prof. dr Alfons Senger ²⁵²	1972–1975
Prof. dr Witold Seńczuk ²⁵³	1972–1981
Prof. dr hab. Przemysław Gabryel ²⁵⁴	1975–1981
Prof. dr hab. Mieczysław Wójtowicz ²⁵⁵	1975–1979
Prof. dr hab. Kazimierz Bączyk ²⁵⁶	1979–1981

■ DZIEKANI

WYDZIAŁ LEKARSKI

Prof. dr hab. Zdzisław Stolzmann ²⁵⁷	1956–1960
Prof. dr hab. Olech Szczepski	1960–1962
Prof. dr hab. Adam Piskorz	1962–1964
Prof. dr hab. Bolesław Gładysz ²⁵⁸	1964–1966
Prof. dr hab. Kazimierz Jasiński ²⁵⁹	1966–1969
Prof. dr hab. Przemysław Gabryel	1969–1972
Prof. dr hab. Mieczysław Wójtowicz	1972–1975
Prof. dr hab. Jan Hasik ²⁶⁰	1975–1981

L. Drobnik, *Żegnamy naszego nauczyciela i legendę polskiej anestezjologii*, „Anestezjologia i Ratownictwo” T. 10, nr 1, 2016, s. 17–18.

²⁵² Szerzej na jego temat: W. Marciniak, *Prof. dr med. Alfons Senger. Wspomnienie pośmiertne*, „Chirurgia Narządów Ruchu” T. 56, nr 4–6, 1991, s. 164–166; T. Śmiełowski, *Prof. dr med. Alfons Senger (1915–1991)*, „Kronika Miasta Poznania” nr 3/4, 1991, s. 271–272; R. Meissner, *Senger Alfons Edmund (1915–1991), ortopeda, traumatolog, profesor Akad. Med. w Gdańsku i Poznaniu*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXXVI/2, z. 149, Warszawa–Kraków 1995, s. 270–273.

²⁵³ Szerzej na jego temat: J. Jodynis-Liebert, *Katedra i Zakład Toksykologii*, [w:] *85-lecie studiów w zakresie farmacji...*, t. 1, s. 267–269.

²⁵⁴ Szerzej na jego temat: *Księga pamiątkowa w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego...*, s. 246–251; P. Gabryel, *Moja „Alma Mater”...*, s. 428–438; *Doctor honoris causa Przemysław Gabryel*, Poznań 2000, s. 32–35.

²⁵⁵ Szerzej na jego temat: W. Zieliński, *Mieczysław Wójtowicz (1924–1979). Chirurg*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 323–324.

²⁵⁶ Szerzej na jego temat: J. Ostrowski, S. Czekalski, B. Rutkowski, *Poczet Członków Honorowych Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego. Cz. 13 Profesor Kazimierz Bączyk*, „Forum Nefrologiczne” T. 9, nr 1, 2016, s. 72–76.

²⁵⁷ Szerzej na jego temat: *Zdzisław Stolzmann (1906–1997)*, [w:] *Księga pamiątkowa w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego...*, s. 233–235; P.P. Jagodziński, W.H. Trzeciak, M. Henrykowska, J. Karoń, B. Dylewski, M. Hołysz, *Katedra i Zakład Biochemii i Biologii Molekularnej*, [w:] *Collegium Anatomicum...*, Poznań 2015, s. 221.

²⁵⁸ Szerzej na jego temat: J.S. Wójtowicz, *Bolesław Sylwester Gładysz (1911–1966)*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 169–170.

²⁵⁹ Szerzej na jego temat: A. Obrębowski, *Kazimierz Jasiński (1921–2001)*, [w:] *Księga pamiątkowa w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego...*, s. 244–245.

²⁶⁰ Szerzej na jego temat: J. Hasik, *Rawicz. Moja miłość*, Poznań 1993; *Jan Marian Hasik*, [w:] *Księga pamiątkowa w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego...*, s. 255–258; K. Linke, *Wspomnienie*

WYDZIAŁ FARMACEUTYCZNY

Prof. dr hab. Rafał Adamski ²⁶¹	1956–1958
Prof. dr hab. Rufina Ludwiczak	1958–1962, 1965–1966
Prof. dr hab. Ewaryst Pawełczyk	1962–1965
Prof. dr hab. Włodzimierz Kędzia ²⁶²	1966–1971
Prof. dr hab. Witold Seńczuk	1971–1972
Prof. dr hab. Henryk Gertig ²⁶³	1972–1978
Prof. dr hab. Lutosława Skrzypczak ²⁶⁴	1978–1981

WYDZIAŁ PIELĘGNIARSKI

Doc. dr hab. Józef Baron ²⁶⁵	1975–1981
---	-----------

o prof. dr. hab. dr. h.c. Janie Hasiku, „Nowiny Lekarskie” R. 70, nr 12, 2001, s. 1182–1184; M. Grzymisławski, D. Węglewska, *Profesor dr hab., dr h.c. Jan Hasik — lekarz, wydawca, popularyzator idei medycznych i działań prozdrowotnych*, [w:] tamże, s. 1185–1187; J. Alkiewicz, *Prof. dr hab. dr h.c. Jan Hasik nie żyje*, „Postępy Fitoterapii” R. 2, z. 7, 2001, s. 42–43; A. Magowska, *Hasik Jan (15 XIII 1922–7 X 2001), lekarz, gastroenterolog*, [w:] *Słownik biograficzny historii Polski...*, t. 1 A–K, s. 520.

²⁶¹ Szerzej na jego temat: Z. Maćkowiak, *Prof. Rafał Adamski (1907–1987). Życie i działalność*, [w:] *Zrodziła ich Ziemia Mogileńska*, red. C. Łuczak, Poznań 1997, s. 371–376; H. Broda, J. Majewski, *Prof. dr hab. Rafał Adamski*, „Farmacja Polska” T. 44, nr 7, 1988, s. 434–436; H. Broda, R. Dobrucki, *Katedra i Zakład Technologii Postaci Leku (poprzednio Farmacji Stosowanej)*, [w:] *85-lecie studiów w zakresie farmacji...*, t. 1, s. 254–255; Z. Maćkowiak, *Profesor Rafał Adamski i jego wkład do rozwoju polskiej historii farmacji*, „Poznańskie Zeszyty Humanistyczne” nr XVII, 2011, s. 43–53; tenże, *Rafał Adamski (1907–1987). Poznańska kariera trzemeszeńskiego aptekarza*, [w:] *Od II do III Rzeczypospolitej. Zdrowie — historia — kultura*, red. H. Lisiak, J. Farysej, K. Siemaszko, Poznań 2015, s. 135–144.

²⁶² Szerzej na jego temat: Z. Płotkowiak, *Droga życiowa śp. prof. zw. dr hab. farm. Włodzimierza Kędzi*, „Biuletyn Informacyjny” R. 21, nr 2 (81), 1996, s. 79–80; I. Mirska, *Wspomnienie pośmiertne. Prof. dr hab. farm. Włodzimierz Kędzia*, [w:] tamże, s. 81–83; Z. Muszyński, *Katedra i Zakład Bakteriologii Farmaceutycznej*, [w:] *85-lecie studiów w zakresie farmacji...*, t. 1, s. 98–100.

²⁶³ Szerzej na jego temat: M. Maruszewska, *75-lecie Katedry i Zakładu Bromatologii...*, s. 11–16; R. Olędzka, J. Przysławski, M. Grzymisławski, *Sylwetki polskich uczonych — prof. zw. dr hab. nauk farm. Henryk Gertig — wybitny bromatolog, dydaktyk i organizator*, „Nowiny Lekarskie” R. 74, nr 4, 2005, s. 355–357; M. Maruszewska, J. Przysławski, *Katedra i Zakład Bromatologii*, [w:] *85-lecie studiów w zakresie farmacji...*, t. 1, s. 153–155; J. Przysławski, *Prof. dr hab. n. farm. Henryk Gertig (1924–2011)*, „Bromatologia i Chemia Toksykologiczna” T. 45, nr 1, 2012, s. 1–4.

²⁶⁴ Szerzej na jej temat: A. Krupińska, *Prof. dr hab. Lutosława Skrzypczak profesorem zwyczajnym*, „Farmacja Polska” T. 47, nr 7, 1991, s. 446–447; B. Thiem, M. Wesołowska, J. Budzianowski, *50-lecie pracy naukowej prof. dr hab. Lutosławy Marii Skrzypczak*, „Farmacja Polska” T. 58, nr 22, 2002, s. 1073–1075; J. Budzianowski, B. Thiem, A. Budzianowska, *Katedra i Zakład Botaniki Farmaceutycznej i Biotechnologii Roślin*, [w:] *85-lecie studiów w zakresie farmacji...*, t. 1, s. 138–139.

²⁶⁵ Szerzej na jego temat: J. Baron, *Śląska droga mnie wiodła...*, Opole 1988; tenże, *Opolskie korzenie*, Opole 1989, tenże, *Górnośląski patriotyzm*, Opole 1993; T. Pisarski, M. Obara, E. Waszyński, *Szkoły i twórcy współczesnej ginekologii...*, s. 232–234; J. Hasik, Z. Słomko, *Józef Baron — lekarz, naukowiec, nauczyciel, człowiek. Wspomnienie pośmiertne*, „Nowiny Lekarskie” R. 65, nr 1, 1996, s. 101–103.

■ PRODZIEKANI

WYDZIAŁ LEKARSKI

Doc. dr hab. Józef Wiza ²⁶⁶	1956–1960
Zast. prof. mgr Andrzej Pilawski	1956–1960
Doc. dr hab. Jan Kiersz ²⁶⁷	1960–1963
Prof. dr hab. Józef Kołaczkowski ²⁶⁸	1960–1964
Prof. dr hab. Eligiusz Preisler ²⁶⁹	1963–1966
Prof. dr hab. Kazimierz Wysocki ²⁷⁰	1964–1966
Prof. dr hab. Przemysław Gabryel	1966–1969
Doc. dr hab. Halina Karoń	1966–1972
Doc. dr hab. Maciej Gembicki	1969–1972
Doc. dr hab. Mieczysław Wójtowicz	1969–1972
Prof. dr hab. Jan Hasik	1972–1975
Doc. dr hab. Witold Kasprzak ²⁷¹	1972–1981
Prof. dr hab. Zygmunt Szmeja ²⁷²	1972–1981
Prof. dr Witold Woźniak ²⁷³	1975–1981

²⁶⁶ Szerzej na jego temat: M. Rudnicka, *Profesor dr Józef Wiza (1905–1976)*, „Kronika Miasta Poznania” R. XLV, nr 1, 1977, s. 121–123; K. Pietkiewiczowa, *Józef Wiza (1905–1976). Mikrobiolog*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 314–315.

²⁶⁷ Szerzej na jego temat: A. Kiersz, *Profesor Jan Kiersz, czyli poznańska historia pewnego lwowiaka*, „Kronika Miasta Poznania” nr 1 *Lekarze*, 2001, s. 309–320; K. Mikrut, T. Torlińska, H. Krauss, *Katedra i Zakład Fizjologii*, [w:] *Collegium Anatomicum...*, s. 212–213.

²⁶⁸ Szerzej na jego temat: W. Woźniak, *Józef Kołaczkowski (1910–1980). Anatom*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 194–196; M. Bruska, W. Woźniak, *Katedra i Zakład Anatomii Prawidłowej*, [w:] *Collegium Anatomicum...*, s. 146.

²⁶⁹ Szerzej na jego temat: A. Deckert, *Studium Wychowania Fizycznego i Sportu w poznańskiej Akademii Medycznej. Rys historyczny*, cz. 4, *Prof. dr hab. Eligiusz Preisler. Kierownik Studium Wychowania Fizycznego 1954–1974*, „Fakty UMP” R. 8, nr 6, 2007, s. 2; H. Kuński, *Dzieje medycyny sportowej w Polsce*, t. I (1901–1950), Warszawa 2005, s. 158–160.

²⁷⁰ Szerzej na jego temat: J. Hansz, *Prof. dr hab. Kazimierz Wysocki (1914–1997)*, „Acta Haematologica Polonica” T. 29, nr 1, 1998, s. 5–6.

²⁷¹ Szerzej na jego temat: T. Mazur, K. Boczoń, *Prof. dr hab. Witold Kasprzak (wspomnienie pośmiertne)*, „Wiadomości Parazytologiczne” T. 43, nr 1, 1997, s. 105–123; A. C. Majewska, *Dzieje Katedry i Zakładu Biologii i Parazytologii Lekarskiej. Akademia Medyczna im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu (1922–2002)*, [w:] *Dzieje parazytologii polskiej w latach 1945–2000*, red. E. Lonc i B. Płonka-Syroka, Warszawa 2004, s. 109–111.

²⁷² Szerzej na jego temat: Z. Szmeja, *Medycyno moja miłości...*; A. Pruszewicz, *Wystąpienie na otwarciu uroczystego posiedzenia Oddziału Poznańskiego Polskiego Towarzystwa Otolaryngologów, Chirurgów Głowy i Szyi w dniu 6 marca 1999 r., poświęconego Jubileuszowi 50-lecia pracy zawodowej, działalności naukowej i dydaktycznej Prof. dr hab. med. Zygmunta Szmeji*, „Otolaryngologia Polska” T. 53, nr 5, 1999, s. 513–514; A. Kruk-Zagajewska, *Sylwetka prof. dr hab. med. Zygmunta Szmeji*, [w:] tamże, s. 515–517.

²⁷³ Szerzej na jego temat: M. Bruska, *Wspomnienie — Prof. dr hab. Witold Woźniak (22.07.1934–12.03.2016)*, „Fakty UMP” nr 2, 2016, s. 21–22.

KIEROWNICY ODDZIAŁU STOMATOLOGII WYDZIAŁU LEKARSKIEGO

Prof. dr hab. Kazimierz Stawiński ²⁷⁴	1953–1969
Prof. dr hab. Stefan Włoch ²⁷⁵	1969–1981

WYDZIAŁ FARMACEUTYCZNY

Zast. prof. dr Witold Manikowski ²⁷⁶	1956–1960
Prof. dr hab. Bogusław Borkowski ²⁷⁷	1960–1962
Doc. dr hab. Ewaryst Pawełczyk	1962
Prof. dr hab. Witold Mizgalski ²⁷⁸	1962–1964
Prof. dr hab. Jerzy Tułeczki ²⁷⁹	1964–1966
Doc. dr hab. Józef Chmiel ²⁸⁰	1966–1974
Prof. dr hab. Lutosława Skrzypczak	1972–1978
Prof. dr hab. Sylwester Bałoniak ²⁸¹	od 1978
Dr hab. Henryk Broda	od 1978

²⁷⁴ Szerzej na jego temat: S. Włoch, *Wspomnienie pośmiertne o prof. Kazimierzu Stawińskim*, „Biuletyn Informacyjny” R. 21, nr 3 (82), 1996, s. 94–95; E. Szponar, *Profesor zw. dr hab. n. med. Kazimierz Stawiński (1918–1996)*, [w:] *50 lat Oddziału Stomatologii Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu*, red. B. Miśkowiak, S. Włoch, T. Matthews-Brzozowska, A. Kurhańska-Flisykowska, B. Muszalski, Poznań 1996, s. 28–30; A. Magowska, *Stawiński Kazimierz Mieczysław (14 V 1918–11 V 1996), stomatolog*, [w:] *Słownik biograficzny historii Polski...*, t. 2 L–Z, s. 1453.

²⁷⁵ Szerzej na jego temat: T. Matthews-Brzozowska, R. Koczorowski, *Prof. zw. dr hab. Stefan Włoch — lekarz, nauczyciel, organizator*, „Fakty UMP” R. 13, nr 6, 2012, s. 22; R. Koczorowski, *Pro memoria. Prof. zw. dr hab. Stefan Włoch*, „Dental Forum” Vol. 41, nr 1, 2013, s. 11–12; B. Dorocka-Bobkowska, W. Hędzielek, *Profesor Stefan Włoch (1926–2012). Wspomnienie pośmiertne*, „Protetyka Stomatologiczna” T. 63, nr 2, 2013, s. 85–87.

²⁷⁶ Szerzej na jego temat: J. Jodynis-Liebert, *Katedra i Zakład Toksykologii...*, s. 267.

²⁷⁷ Szerzej na jego temat: Z. Kowalewski, *Profesor dr. dr h.c. Bogusław Borkowski (1911–2000)*, „Biuletyn Informacyjny” R. 25, nr 4 (105), 2000, s. 77–80; I. Matławska, *Katedra i Zakład Farmakognozji*, [w:] *85-lecie studiów w zakresie farmacji...*, t. 1, s. 210–212.

²⁷⁸ Szerzej na jego temat: J. Pawlaczyk, *Profesor dr Witold Mizgalski*, „Farmacja Polska” T. 20, nr 21–22, 1964, s. 869; M. Szmytówna, *Profesor dr Witold Mizgalski (1913–1964). Wspomnienie pośmiertne. Życie i działalność naukowa*, „Wiadomości Uzdrawiskowe” R. 10, nr 1, 1965, s. 6–12; J. Grochmalicka-Mikołajczyk, T. Latour, *Farmacja poznańska w służbie balneochemii*, Poznań 1995, s. 33–34; T. Herman, *Katedra i Zakład Farmacji Fizycznej i Farmakokinetyki*, [w:] *85-lecie studiów w zakresie farmacji...*, t. 1, s. 198–199.

²⁷⁹ Szerzej na jego temat: S. Sobiak, *Katedra i Zakład Technologii Chemicznej Środków Lecznictwowych*, [w:] *85-lecie studiów w zakresie farmacji...*, t. 2, s. 92–93; M.H. Umbreit, *Prof. dr hab. Jerzy Tułeczki — naukowiec, wychowawca i działacz Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego*, „Analecta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki” R. XVII, z. 2, 2008, s. 145–154; J. Łapa, *Udział kadry wielkopolskiej w tworzeniu Wydziału Farmaceutycznego Akademii Medycznej w Gdańsku*, „Analecta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki” R. XX, z. 1, 2011, s. 262–274.

²⁸⁰ Szerzej na jego temat: B. Stachecki, W. Adam, *Józef Chmiel (1924–1984). Biochemik*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 137–139; W. Fenrych, *Wspomnienie o prof. dr hab. Józefie Chmielu (1924–1984)*, „Nowiny Lekarskie” R. 64, nr 2, 1995, s. 259–264; W. Baer-Dubowska, *Katedra i Zakład Biochemii Farmaceutycznej*, [w:] *85-lecie studiów w zakresie farmacji...*, t. 1, s. 113–114.

²⁸¹ Szerzej na jego temat: E. Melzer, L. Zaprutko, *Pożegnanie prof. dr hab. Sylwestra Bałoniaka*, „Farmacja Polska” T. 59, nr 18, 2003, s. 857–858; E. Melzer, *Wspomnienie pośmiertne o prof. dr hab.*

WYDZIAŁ PIELĘGNIARSKI

Doc. dr hab. Anna Golenia	1975–1981
Doc. dr hab. Zofia Wójcik	1978–1981

3. Rezygnacje ze stanowiska rektora Akademii Medycznej w Poznaniu przez prof. dr. Antoniego Horsta i prof. dr. hab. Wiktora Dege

Dnia 26 VIII 1957 r. rektor prof. dr A. Horst złożył rezygnację ze stanowiska. Pismo o rezygnacji odczytał podczas posiedzenia Senatu 29 VIII 1957 r. Ta decyzja była spowodowana pozaprawnym powołaniem jednego z pracowników Akademii Medycznej w Poznaniu na stanowisko adiunkta na Wydziale Lekarskim i niezgodnym z prawem przeniesieniem go do Zakładu Organizacji Służby Zdrowia, pomimo sprzeciwu Rady Wydziału Lekarskiego. Po wypowiedzeniu stosunku pracy w obronie zwolnionego stanął Zarząd Okręgu Związku Zawodowego Pracowników Służby Zdrowia w Poznaniu, składając protest, a Departament Kadr Ministerstwa Zdrowia wydał pismo żądające cofnięcia wypowiedzenia, zaś Ministerstwo Zdrowia podjęło decyzję o uchyleniu wypowiedzenia stosunku pracy.

Przeciwko przyjęciu rezygnacji wystąpił m.in. prof. Adam Straszynski, zdaniem którego opuszczenie stanowiska rektora przez prof. dr. A. Horsta miało spowodować niepowetowaną stratę dla Akademii Medycznej w Poznaniu, Senat solidaryzował się z rektorem i nie należało poświęcać ludzi o takich wysokich wartościach i właściwościach. Podobną opinię wyraził prof. dr Franciszek Adamanis. Rektor prof. dr A. Horst był przeciwny podaniu się do dymisji Senatowi Akademii Medycznej w Poznaniu w związku z powyższą sprawą i zdał przewodnictwo Senatowi prorektorowi do spraw klinicznych prof. dr. Aleksandrowi Zakrzewskiemu, który z kolei podkreślił, że konieczna była dymisja Senatowi popierającego stanowisko rektora. W konsekwencji Senat podjął uchwałę stwierdzającą, że całkowicie solidaryzował się on z rektorem i wszyscy członkowie Senatu złożyli rezygnację na ręce ministra zdrowia²⁸².

Podczas posiedzenia Senatu Akademii Medycznej w Poznaniu w dniu 14 X 1957 r. rektor prof. dr A. Horst wycofał rezygnację ze względu na przesunięcie przez Ministerstwo Zdrowia wspomnianego powyżej byłego dyrektora administracyjnego na stanowisko pracownika administracyjnego. Członkowie

n. farm. Sylwestrze Bałoniaku (1931–2003), „Biuletyn Informacyjny” R. 27, nr 3/120, 2003, s. 82–83; L. Zaprutko, *Droga naukowa prof. dr. hab. Sylwestra Bałoniaka*, [w:] tamże, s. 84–86.

²⁸² Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 29 VIII 1957 r., s. 1–3, AUMP, sygn. 15/72. Bardzo dziękuję pracownikom Archiwum Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu: Pani kierownik Archiwum mgr Joannie Janczak i Pani Ewie Walkowiak-Vogt za okazaną merytoryczną pomoc przy przeprowadzaniu kwerendy archiwalnej [przyp. aut.].

Senatu postąpili podobnie jak rektor i wycofali swoje rezygnacje²⁸³. Profesor A. Horst w następujący sposób opisywał powyższą sytuację w opublikowanych w 1995 r. wspomnieniach:

Poprzedni dyrektor administracyjny Akademii Medycznej – w okresie wypadków poznańskich czując się zagrożony na swym stanowisku – z pominięciem ustawy akademickiej i wszystkich innych przepisów, samowolnie, nie mając po temu najmniejszych kwalifikacji, przeniósł się na stanowisko adiunkta w Zakładzie Organizacji Służby Zdrowia, gdzie kierownikiem był jego polityczny kumpel. Jednocześnie był przewodniczącym uczelnianej Rady Zakładowej, mając tym samym immunitet związkowy, czyli nie wolno go było zwolnić z pracy. Zawezwałem go do siebie i oświadczyłem mu, że bezprawnie, z pogwałceniem wszystkich przepisów zajął stanowisko naukowe adiunkta w Zakładzie Organizacji Służby Zdrowia. W związku z tym teraz może sobie wybrać dowolne stanowisko administracyjne, jakie tylko mu się spodoba, ale adiunktem nie może pozostać. Kategorycznie stwierdził, że na to się nie zgadza. Wobec tego wypowiedziałem mu stanowisko adiunkta, bez jednoczesnego zwolnienia z pracy. Po około dziesięciu dniach otrzymałem pismo z Ministerstwa Zdrowia mniej więcej takiej treści: Doszło do wiadomości Ministerstwa, że obywatel rektor zwolnił takiego a takiego pana ze stanowiska. Proszę natychmiast przywrócić mu stanowisko i niezwłocznie zawiadomić pisemnie Ministerstwo Zdrowia o wykonaniu polecenia. Podpisał dyrektor Departamentu Kadr, Potocki, jeśli dobrze zapamiętałem to nazwisko. Na to odpisałem: „Do Pana Ministra Zdrowia, prof. Barańskiego²⁸⁴. Jest rzeczą niesłychaną, aby dyrektor Departamentu Kadr Ministerstwa Zdrowia kierował do rektora wyższej uczelni tego rodzaju pismo, jak w załączeniu. Ob. dyrektor Departamentu Kadr nawet nie pofatygował się, aby ustalić, dlaczego musiałem podjąć tego rodzaju decyzję. Proszę uprzejmie pouczyć ob. dyrektora Departamentu Kadr, aby w przyszłości tego rodzaju pism do rektora wyższej uczelni nie kierował”. Odpis tego pisma skierowałem też do wiadomości ob. dyrektora Departamentu Kadr Ministerstwa Zdrowia. No i piekło się zrobiło. Z Komitetu Centralnego PZPR przyjechała jakaś pani (zdaje się Zemankowa, odpowiedzialna w KC za sprawy nauki, mająca tyle wspólnego z nauką, co czarnego za paznokciem – jej nazwiska nie jestem pewny) z wielką awanturą, że mam natychmiast przywrócić na stanowisko adiunkta byłego pana dyrektora administracyjnego. Oświadczyłem, że tego nie zrobię, na stanowisku rektora mi nie zależy, mogę od razu przestać tu urzędować, a w żadnym wypadku bezprawia nie będę tolerował. Na skutek mojej stanowczej decyzji musieli tego pana zabrać z Akademii Medycznej na inne stanowisko, będące w gestii Partii – w każdym razie w Akademii Medycznej przestał pracować. Przy tej okazji warto nadmienić, że wspomniany dyrektor Departamentu Kadr Ministerstwa Zdrowia został później aresztowany za bliżej mi nieznane przestępstwa²⁸⁵.

²⁸³ Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 14 X 1957 r., s. 1–2, AUMP, sygn. 15/72.

²⁸⁴ Profesor dr A. Horst wspominał w tym przypadku ministra zdrowia prof. dr. Rajmunda Barańskiego. Szerzej na jego temat: S. Wiernicka, *Barański Rajmund (1894–1971)*, [w:] *Słownik biograficzny zasłużonych pediatrów*, z. 1, red. E. Wilkoszewski, Warszawa 1985, s. 9–12; T. Mołdawa, *Ludzie władzy 1944–1991. Władze państwowe i polityczne Polski według stanu na dzień 28 II 1991*, Warszawa 1991, s. 112, 115, 117, 211, 333.

²⁸⁵ A. Horst, *Wspomnienia...*, s. 69–71.

62. Profesor Wiktor Dega, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1959–1962

Następcą prof. dr. A. Horsta na stanowisku rektora Akademii Medycznej w Poznaniu był, wybrany na powyższą funkcję na posiedzeniu Senatu 21 V 1959²⁸⁶, prof. dr hab. Wiktor Dega, który sprawował ten urząd do 1 X 1961 r. Przyczyną jego rezygnacji z funkcji rektora Akademii Medycznej był stan zdrowia. Taka informacja została także zawarta w uzasadnieniu wniosku o odwołanie prof. dr. hab. W. Degi ze stanowiska rektora AM z 10 I 1962 r.:

Prof. Wiktor Dega pełniący przez 2 i pół roku funkcję rektora AM wykazał duże zrozumienie dla postulatów partii w AM. Jedynie stan zdrowia nie pozwolił mu pełnić swej funkcji do końca kadencji. Jego rezygnacja została wstępnie przyjęta przez Sekretarza KW, tow. Olszowskiego. Wydział Nauki i Oświaty KW uważa, że prof. W. Dega będzie nadal z pożytkiem dla nauki polskiej pracował jako kierownik Kliniki Ortopedycznej AM²⁸⁷.

Profesorowie Roman K. Meissner i Janusz Gadzinowski w następujący sposób poddawali ocenie kwestię objęcia przez prof. dr. hab. Wiktora Degę funkcji rektora Akademii Medycznej w Poznaniu i rezygnacji z tego stanowiska:

²⁸⁶ Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 21 V 1959 r., s. 1–3, AUMP, sygn. 15/72.

²⁸⁷ Wniosek o odwołanie prof. dr. hab. W. Degi ze stanowiska rektora AM z 10 I 1962 r., AAP, kopia w zbiorach MUMP.

63. Profesor Aleksander Zakrzewski, pełniący funkcję rektora Akademii Medycznej w Poznaniu w 1962 r., po ustąpieniu ze stanowiska rektora prof. Wiktora Degi

Wysoko ceniąc walory naukowe, organizacyjne, dydaktyczne i wychowawcze Profesora przez szereg lat nakłaniano go do objęcia steru Akademii Medycznej. W końcu mimo olbrzymich, czasochłonnych obowiązków, profesor Dega podjął się trudów rektorstwa uczelni, i to w nie najbardziej pomyślnym dla niej okresie. Po krótkotrwałej odwilży politycznej związanej z wydarzeniami października 1956 roku, która zaowocowała nową ustawą o szkolnictwie wyższym, wprowadzającą w ograniczonym zakresie autonomię uczelni w Polsce, następował stopniowy powrót do niedawnych czasów zniewolenia politycznego i intelektualnego. Jakby jednym z ostatnich akordów wspomnianej odwilży był wybór w maju 1959 roku przez Senat Akademii Medycznej w Poznaniu nowego – oczywiście niepartyjnego – rektora. Obowiązki swoje zaczął pełnić wraz z nowym rokiem akademickim 1959/60. Pod ścisłym nadzorem politycznym i presją różnych dobrze wszystkim znanych „urzędów”. Rektor Dega, człowiek o olbrzymiej uczciwości i wrażliwości miał niezwykle trudne zadanie. [...] Wysiłki Degi mające na celu uporządkowanie spraw organizacyjnych i etycznych w Akademii Medycznej doprowadziły do poważnych zmian w obsadzie kadrowej wielu ważnych działów. Został wymieniony mało operatywny i narzucony przez władze polityczne dyrektor administracyjny, w kwesturze ujawniono poważne nadużycia finansowe – do Uczelni musiał wkroczyć prokurator i milicja. Doszło do zmian w kierownictwie Działu Administracyjno-Gospodarczego, Działu Inwestycyjnego i Działu Zaopatrzenia. Rektor Dega nie oszczędzał się, nie zmniejszył tempa pracy w kierowanych przez siebie jednostkach: szpitalu, Klinice Ortopedycznej,

w nadzorze krajowym – gdzie pełnił obowiązki specjalisty do spraw rehabilitacji, ani w macierzystej Uczelni, w której oprócz absorbujących obowiązków rektorskich stanął na czele Senackiej Komisji Budżetowej, Komisji ds. Pomocniczych Pracowników Nauki, a także jako zastępca przewodniczącego Komisji do spraw Nauki. Wielkie poczucie odpowiedzialności za powierzone mu obowiązki, liczne stresy związane z ingerencją w jego działalność czynników politycznych, przeciążenie pracą lekarską, naukową, administracyjną – doprowadziły do załamania zdrowia i złożenia rezygnacji z urzędu rektorskiego z dniem 1 października 1961 roku. Krótki okres rektorstwa Profesora Degi był trudny i dramatyczny, a zarazem ważny w rozwoju naszej Uczelni. Pozytywne skutki działalności rektorskiej Degi trwały bardzo długo. Z tego względu, jego krótki rektorat należy zaliczyć do ważnych, mających długofalowe znaczenie²⁸⁸.

4. Struktura Akademii Medycznej w Poznaniu od 1956 do czasu utworzenia instytutów w 1969 r.

Na podstawie nowej ustawy pierwsze posiedzenie Senatu Akademii Medycznej w Poznaniu po objęciu władzy przez rektora prof. dr. Antoniego Horsta odbyło się 1 XII 1956 r. Rektor we wspomnieniach w następujący sposób opisywał objęcie stanowiska:

Nadszedł rok 1956 z głośnymi wypadkami poznańskimi w czerwcu, potem „Październik” z zapowiedzią zmian politycznych i reform oraz nadziei na lepsze w uczelni²⁸⁹. Podczas pierwszych niezależnych wyborów rektora, a nie, jak dotychczas, nominacji narzucanej przez czynniki polityczne zostałem wybrany rektorem Akademii Medycznej na lata 1956–1959. Również z pozycji rektora trzeba było, że się tak wyrażę, oczyścić tę stajnię Augiasza²⁹⁰.

W obradach, obok rektora pełniącego funkcję przewodniczącego, brali udział członkowie Senatu: prorektor do spraw nauki prof. dr Janusz Groniowski, prorektor do spraw nauczania prof. dr Franciszek Adamanis, prorektor do spraw klinicznych prof. dr Aleksander Zakrzewski, dziekan Wydziału Lekarskiego prof. dr Zdzisław Stolzmann, dziekan Wydziału Farmaceutycznego prof. dr Rafał Adamski, przedstawiciel Rady Wydziału Lekarskiego prof. dr Adam Straszyński, przedstawiciel Rady Wydziału Farmaceutycznego doc. dr Maria Szmytówna. Osobami biorącymi udział w obradach Senatu z głosem doradczym byli: dyrektor administracyjny Akademii Medycznej w Poznaniu mgr Florian Frankowski i przewodniczący Rady Miejskowej Związku Zawodowego Pracowników Służby Zdrowia przy Akademii Medycznej w Poznaniu doc. dr Olech Szczepski²⁹¹.

²⁸⁸ R.K. Meissner, J. Gadzinowski, *Wiktor Dega...*, s. 122, 124.

²⁸⁹ O „odwilży” na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu: T. Schramm, „Odwilż” na Uniwersytecie Poznańskim, „Kronika Miasta Poznania” nr 3 *Odwilż* '56, 2005, s. 7–22.

²⁹⁰ A. Horst, *Wspomnienia...*, s. 69.

²⁹¹ Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 1 XII 1956 r., s. 1, AUMP, sygn. 15/72.

64. Profesor Zdzisław Stolzmann, dziekan
Wydziału Lekarskiego w latach 1956–1960

W swoim wystąpieniu rektor poprosił Senat o ustalenie – na podstawie ustawy z 10 IX 1956 r. o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki – kto ma uczestniczyć w posiedzeniach Senatu z głosem doradczym. Senat opowiedział się za tym, by w jego obradach uczestniczyli dyrektor administracyjny i przedstawiciel Rady Miejskowej, którym musiał być samodzielny pracownik nauki. Dyrektor Biblioteki Głównej AM i kierownicy studiów specjalnych mieli być zapraszani na posiedzenia Senatu jedynie w przypadku omawiania zagadnień związanych z ich pracą. Przedstawiciele studentów mieli brać udział w obradach tylko w sprawach dotyczących młodzieży²⁹².

W skład Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Poznaniu od połowy lat pięćdziesiątych XX w. wchodziły następujące katedry, zakłady i kliniki, którymi kierowali:

- Katedra i Zakład Anatomii Opisowej i Topograficznej²⁹³ – prof. dr Józef Kołaczkowski,
- Katedra i Zakład Anatomii Patologicznej – prof. dr Janusz Groniowski,
- Katedra i Zakład Biologii Ogólnej – prof. dr Czesław Gerwel²⁹⁴,

²⁹² Tamże.

²⁹³ O Katedrze i Zakładzie Anatomii Opisowej i Topograficznej wspominał Roman Trojanowicz: R. Trojanowicz, *Miałem wspinałych nauczycieli...*, s. 367–368.

²⁹⁴ Szerzej na jego temat: R. Meissner, *Gerwel Czesław (1909–1974)*, [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny...*, s. 201; W. Kasprzak, *Czesław Gerwel (1909–1974). Parazytolog*, [w:] *Szkice do portretów...*,

- Katedra i Zakład Chemii Fizjologicznej – prof. dr Zdzisław Stolzmann,
- Katedra i Zakład Chemii Ogólnej – zastępca profesora dr Stanisława Raszejowa²⁹⁵,
- Katedra i Zakład Chirurgii Operacyjnej i Doświadczalnej – prof. dr Jan Krotoski²⁹⁶,
- Katedra i Zakład Farmakologii – prof. dr Józef Dadlez²⁹⁷,
- Katedra i Zakład Fizjologii – prof. dr Edward Czarnecki²⁹⁸,
- Katedra i Zakład Fizyki Lekarskiej – zastępca profesora dr Andrzej Piłowski,
- Katedra i Zakład Higieny – zastępca profesora dr Adam Jankowiak²⁹⁹,
- Katedra i Zakład Histologii Prawidłowej i Embriologii³⁰⁰ – prof. dr Tadeusz Kurkiewicz³⁰¹, prof. dr Kazimierz Miętkiewski³⁰²,

s. 164–166; A.C. Majewska, *Dzieje Katedry i Zakładu Biologii...*, s. 107–108; R.K. Meissner, *Profesor Czesław Gerwel jako uczony i organizator parazytologii lekarskiej w Polsce*, „Wiadomości Parazytologiczne” T. 51, z. 1, 2005, s. 79–80; C. Gerwel, *Parazytologia lekarska w okresie powojennym. Nowe kierunki badawcze i ich znaczenie w ochronie zdrowia publicznego*, seria Klasycy Nauki Poznańskiej, t. 23, wstęp i dobór tekstów W. Kocięcka, Poznań 2008.

²⁹⁵ Szerzej na jej temat: S. Bączyk, *Stanisława Raszejowa (1896–1973). Chemik*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 262–264.

²⁹⁶ Szerzej na jego temat: J. Kołaczkowski, *Wspomnienie o profesorze Janie Krotoskim*, „Kronika Miasta Poznania” R. XXXIX, nr 2, 1971, s. 132–134; M. Stański, *Krotoski Jan (1895–1969)*, [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny...*, s. 382; R.K. Meissner, *Jan Krotoski (1895–1969). Chirurg*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 200–207.

²⁹⁷ Szerzej na jego temat: A. Mrozikiewicz, *Józef Dadlez (1896–1970). Farmakolog*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 143–144; H. Laskowska, *Katedra i Zakład Farmakologii*, [w:] *85-lecie studiów w zakresie farmacji...*, t. 1, s. 235–236.

²⁹⁸ Szerzej na jego temat: R. Meissner, *Czarnecki Edward (1892–1970)*, [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny...*, s. 123–124; J. Paluszak, *Edward Stanisław Czarnecki (1892–1970). Fizjolog*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 140–142; tenże, *Edward Stanisław Czarnecki (1892–1970)*, [w:] *Księga pamiątkowa w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego...*, s. 92–95; K. Mikrut, T. Torlińska, H. Krauss, *Katedra i Zakład Fizjologii*, [w:] *Collegium Anatomicum...*, s. 212.

²⁹⁹ Szerzej na jego temat: J. Jeszke, *Adam Jankowiak (1907–1975). Higienista*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 178–180; tenże, *Doc. dr hab. Adam Jankowiak (1907–1975)*, [w:] *Tradycja i współczesność. XXV lat Instytutu Medycyny Społecznej w Poznaniu 1972–1997*, red. J.T. Marcinkowski, J. Skommer, E.P. Wąsiewicz, A. Zarzycki, Poznań 1997, s. 54–57; M. Demel, A. Zarzycki, C.W. Korczak, *Adam Jankowiak (1907–1975)*, „Problemy Higieny i Epidemiologii” nr 64, 2000, s. 45–48.

³⁰⁰ Szerzej na temat Katedry: L.K. Malendowicz, A. Łukaszyk, M. Zabel, *Katedra i Zakład Histologii i Embriologii*, [w:] *Collegium Anatomicum...*, s. 158–166.

³⁰¹ Szerzej na jego temat: F. Kopaczyk, *Prof. dr nauk biologicznych Tadeusz Stefan Kurkiewicz (1885–1962) (Wspomnienie pośmiertne)*, „Kronika Miasta Poznania” R. XXX, nr 3, 1962, s. 98–101; A. Łukaszyk, *Tadeusz Stefan Kurkiewicz (1885–1962). Histolog*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 213–215; R. Trojanowicz, *Miałem wspaniałych nauczycieli...*, s. 368–369; A. Łukaszyk, *Tadeusz Stefan Kurkiewicz (1885–1962)*, [w:] *Księga pamiątkowa w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego...*, s. 87–91; E. Sumelka, *Prof. histologii, dr wszech nauk biol. Tadeusz S. Kurkiewicz*, [w:] *Collegium Anatomicum...*, s. 185–188; L.K. Malendowicz, A. Łukaszyk, *Tadeusz Stefan Kurkiewicz (1885–1962) – his important contribution to contemporary cardiology*, „Advances in Cell Biology” Vol. 5, nr 2, 2017, p. 124–128.

³⁰² *Akademia Medyczna w Poznaniu. Skład osobowy według stanu na dzień 15 III 1957 i spis wykładów w roku akademickim 1957/58*, Poznań 1957, s. 40. Szerzej na jego temat: L.K. Malendowicz,

- Katedra i Zakład Historii Medycyny – doc. dr Ludmiła Krakowiecka³⁰³,
- Katedra i Zakład Medycyny Sądowej³⁰⁴ – doc. dr Edmund Chróścielewski³⁰⁵,
- Katedra Medycyny Wojskowej³⁰⁶ – p.o. kierownik lek. ppłk Zbigniew Psuja,
- Katedra i Zakład Mikrobiologii (następnie Katedra i Zakład Mikrobiologii Lekarskiej)³⁰⁷ – prof. dr Jan Adamski³⁰⁸,
- Katedra i Zakład Organizacji Ochrony Zdrowia – zastępca profesora dr Alojzy Weinert³⁰⁹,
- Katedra i Zakład Patologii Ogólnej i Doświadczalnej³¹⁰ – prof. dr Antoni Horst,
- Katedra i Zakład Radiologii – doc. dr Bolesław Gładysz,
- Katedra i I Klinika Chirurgiczna (następnie I Katedra i Klinika Chirurgiczna)³¹¹ – prof. dr Stanisław Nowicki³¹²,
- Katedra i II Klinika Chirurgiczna (następnie II Katedra i Klinika Chirurgiczna)³¹³ – prof. dr Roman Drews³¹⁴,

Wspomnienie pośmiertne o profesorze dr hab. Kazimierzu Miętkiewskim, „Kronika Miasta Poznania” R. XLII, nr 2, 1974, s. 130–133; tenże, *Kazimierz Miętkiewski (1906–1977). Histolog*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 236–238; R. Trojanowicz, *Miałem wspaniałych nauczycieli...*, s. 369–370; A. Łukaszyk, *Prof. dr hab. med. Kazimierz Miętkiewski*, [w:] *Collegium Anatomicum...*, s. 188–191.

³⁰³ Szerzej na jej temat: B. Bujałowska, *Krakowiecka Ludmiła (1900–1971)*, [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny...*, s. 376.

³⁰⁴ R. Wachowiak, Z. Przybylski, C. Żaba, M. Marcinkowski, *Katedra i Zakład Medycyny Sądowej*, [w:] *Collegium Anatomicum...*, s. 90–99.

³⁰⁵ Szerzej na jego temat: M. Stochaj, Z. Przybylski, R. Wachowiak, *Profesor Edmund Jan Chróścielewski (w 80-tą rocznicę urodzin)*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” t. 44, nr 4, 1994, s. 369–374; Z. Przybylski, *Profesor Edmund Chróścielewski 1914–1998*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” t. 48, nr 2, 1998, s. 77–78; M. Krawczyński, Z. Przybylski, *Dzieci i młodzież w sądowo-lekarskim spojrzeniu Edmunda Chróścielewskiego (1914–1998). Wspomnienie w 100-lecie urodzin*, „Pediatria Polska” t. 89, nr 4, 2014, s. 309–312.

³⁰⁶ W roku akademickim 1957/1958. *Akademia Medyczna w Poznaniu. Skład osobowy według stanu na dzień 15 III 1957...*, s. 28.

³⁰⁷ *Akademia Medyczna w Poznaniu. Skład osobowy według stanu na dzień 15 V 1959 i spis wykładów w roku akademickim 1959/60*, Poznań 1959, s. 32.

³⁰⁸ Szerzej na jego temat: R. Meissner, *Adamski Jan (1887–1966)*, [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny...*, s. 19.

³⁰⁹ Szerzej na jego temat: E.P. Wąsiewicz, *Alojzy Weinert (1907–1979). Epidemiolog*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 310–311.

³¹⁰ Szerzej na temat Katedry: E. Baum, *Katedra i Zakład Patofizjologii*, [w:] *Collegium Anatomicum...*, s. 236–238.

³¹¹ *Akademia Medyczna w Poznaniu. Skład osobowy według stanu na dzień 15 V 1959...*, s. 33.

³¹² Szerzej na jego temat: R. Meissner, *Nowicki Stanisław Karol (1893–1972)*, [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny...*, s. 521–522; A. Piskorz, *Stanisław Karol Nowicki (1893–1972). Chirurg*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 250–252.

³¹³ *Akademia Medyczna w Poznaniu. Skład osobowy według stanu na dzień 15 V 1959...*, s. 34.

³¹⁴ Szerzej na jego temat: R. Meissner, *Drews Roman (1908–1977)*, [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny...*, s. 157–158; R. Góral, P. Stajgis, *Roman Drews (1908–1977). Chirurg*, [w:] *Szkice do portretów...*

- Katedra i III Klinika Chirurgiczna (następnie III Katedra i Klinika Chirurgiczna)³¹⁵ – doc. dr Jerzy Borszewski³¹⁶,
- Katedra i I Klinika Chorób Dziecięcych (następnie I Katedra i Klinika Pediatria)³¹⁷ – prof. dr Teodor Rafiński³¹⁸,
- Katedra i II Klinika Chorób Dziecięcych (następnie II Katedra i Klinika Pediatria)³¹⁹ – p.o. kierownik doc. dr Olech Szczepski,
- Katedra i I Klinika Chorób Wewnętrznych (następnie I Katedra i Klinika Chorób Wewnętrznych)³²⁰ – prof. dr Stefan Kwaśniewski³²¹,
- Katedra i II Klinika Chorób Wewnętrznych (następnie II Katedra i Klinika Chorób Wewnętrznych)³²² – prof. dr Jan Roguski³²³,
- Katedra i III Klinika Chorób Wewnętrznych (następnie III Katedra i Klinika Chorób Wewnętrznych)³²⁴ – prof. dr Franciszek Łabendziński³²⁵,
- Katedra i Klinika Dermatologiczna – prof. dr Adam Straszynski³²⁶,

s. 156–158; R. Drews, *Humanizm i chirurgia w medycynie*, seria Klasycy Nauki Poznańskiej, t. 24, wstęp G. Gertig, wybór tekstów A. Wasilkowski, Poznań 2008.

³¹⁵ *Akademia Medyczna w Poznaniu. Skład osobowy według stanu na dzień 15 V 1959...*, s. 34.

³¹⁶ Szerzej na jego temat: R.K. Meissner, *Jerzy Borszewski (1915–1959). Chirurg*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 126–130; R. Trojanowicz, *Miałem wspianiałych nauczycieli...*, s. 373.

³¹⁷ *Akademia Medyczna w Poznaniu. Skład osobowy według stanu na dzień 15 V 1959...*, s. 39.

³¹⁸ Szerzej na jego temat: U. Radwańska, *Teodor Rafiński (1907–1978). Pediatra*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 259–261.

³¹⁹ *Akademia Medyczna w Poznaniu. Skład osobowy według stanu na dzień 15 V 1959...*, s. 40.

³²⁰ Tamże, s. 34.

³²¹ Szerzej na jego temat: K. Jasiński, *Prof. dr Stefan Kwaśniewski*, „Kronika Miasta Poznania” R. XXXIX, nr 3, 1971, s. 100–102; M. Stański, *Kwaśniewski Stefan (1888–1970)*, [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny...*, s. 399; B. Raszeja-Wanic, *Stefan Kwaśniewski (1888–1970). Internista*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 219–220.

³²² *Akademia Medyczna w Poznaniu. Skład osobowy według stanu na dzień 15 V 1959...*, s. 35.

³²³ Szerzej na jego temat: K. Wysocki, *Profesor dr Jan Roguski*, „Kronika Miasta Poznania” R. XL, nr 3, 1972, s. 110–114; R. Meissner, *Roguski Jan (1900–1971)*, [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny...*, s. 623–624; A. Dzieczkowski, *Roguski Jan Józef (1900–1971)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXXI, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1988–1989, s. 481–484; *Biogramy uczonych polskich...*, s. 173–176; J. Hasik, *Jan Roguski (1900–1971). Internista*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 265–268; R.K. Meissner, *Roguski Jan (1900–1971), lekarz, internista*, [w:] *Słownik biograficzny polskich nauk medycznych XX wieku*, t. 1, z. 1, red. Z. Podgórska-Klawe, Warszawa 1991, s. 73–75; J. Hasik, L. Hryniewicz, J. Durkalec, *Jan Roguski – wybitny uczony, lekarz, wychowawca młodzieży*, „Kronika Wielkopolski” nr 3 (78), 1996, s. 99–103; R.K. Meissner, *Jan Roguski (1900–1971)*, [w:] *Księga pamiątkowa w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego...*, s. 96–99.

³²⁴ *Akademia Medyczna w Poznaniu. Skład osobowy według stanu na dzień 15 V 1959...*, s. 35.

³²⁵ Szerzej na jego temat: J. Hansz, *Franciszek Łabendziński (1887–1964). Internista*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 223–225; R.K. Meissner, *Łabendziński Franciszek (1887–1964), lekarz, internista*, [w:] *Słownik biograficzny polskich nauk medycznych XX wieku*, t. 1, z. 4, red. Z. Podgórska-Klawe, Warszawa 1996, s. 51–53.

³²⁶ Szerzej na jego temat: A. Burda, *Wspomnienie pośmiertne o profesorze Adamie Straszynskim*, „Kronika Miasta Poznania” R. XLII, nr 1, 1974, s. 128–131; R. Meissner, *Straszynski Adam Franciszek*

- Katedra i Klinika Oczna (następnie Katedra i Klinika Okulistyczna)³²⁷ – prof. dr Adam Kwaskowski³²⁸,
- Katedra i Klinika Ortopedyczna³²⁹ – prof. dr Wiktor Dega,
- Katedra i Klinika Ftyzjatryczna – doc. dr Jerzy Jurkowski,
- Katedra i Klinika Neurochirurgiczna – zastępca profesora dr Hieronim Powiertowski³³⁰,
- Katedra i Klinika Otolaryngologiczna – prof. dr Aleksander Zakrzewski,
- Katedra i Klinika Neurologiczna – prof. dr Anatol Dowżenko³³¹,
- Katedra i I Klinika Położnictwa i Chorób Kobiety (następnie I Katedra i Klinika Położniczo-Ginekologiczna)³³² – doc. dr Witold Michałkiewicz,
- Katedra i II Klinika Położniczo-Ginekologiczna (następnie II Katedra i Klinika Położniczo-Ginekologiczna)³³³ – doc. dr Edward Howorka³³⁴,
- Katedra i Klinika Psychiatryczna – prof. dr Ryszard Dreszer³³⁵,
- Zakład Filozofii³³⁶ – prof. dr Mieczysław Stański,
- Katedra i Zakład Medycyny Sportu – prof. dr Eligiusz Preisler³³⁷.

W skład Oddziału Stomatologicznego wchodziły następujące katedry i zakłady:

(1893–1973), [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny...*, s. 70; J. Bowszyc, *Adam Franciszek Straszyński (1893–1973). Dermatolog*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 294–296.

³²⁷ *Akademia Medyczna w Poznaniu. Skład osobowy według stanu na dzień 15 V 1959...*, s. 37.

³²⁸ Szerzej na jego temat: S. Mondelski, *Adam Kwaskowski (1893–1983). Okulista*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 216–218.

³²⁹ Szerzej na jej temat: A. Łempicki, *Poznańska Klinika Ortopedyczna w latach 1945–1997*, [w:] *Księga pamiątkowa w 90-lecie ortopedii poznańskiej...*, s. 67–80.

³³⁰ Szerzej na jego temat: W. Kukła, *Z dziejów poznańskiej neurochirurgii...*, s. 95–96; tenże, *Sylwetka i działalność naukowa Profesora Hieronima Powiertowskiego*, „Neuroskop” T. 1, nr 4, 2002, s. 99–104; R. Jankowski, *Profesor Hieronim Powiertowski – ojciec neurochirurgii*, „Fakty AM” R. 3, nr 9–10, 2002, s. 11.

³³¹ Szerzej na jego temat: M. Wender, *Anatol Dowżenko (1905–1976). Neurolog*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 151–152; tenże, *Dowżenko Anatol (1905–1976), lekarz, neurolog*, [w:] *Słownik biograficzny polskich nauk...*, s. 27–29; tenże, *Anatol Dowżenko (1905–1976)*, [w:] *Księga pamiątkowa w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego...*, s. 100–102.

³³² *Akademia Medyczna w Poznaniu. Skład osobowy według stanu na dzień 15 V 1959...*, s. 40.

³³³ Tamże, s. 41.

³³⁴ Szerzej na jego temat: L. Rębała, *Profesor Edward Howorka – prekursor nowoczesnego kształcenia medycznego*, [w:] *Sylwetki polskich lekarzy-humanistów XIX i XX wieku*, red. M. Obara, Poznań 1989, s. 242–259; E. Waszyński, M. Obara, *Sylwetki zasłużonych ginekologów polskich*, Poznań 1991, s. 62–65; R. Biczysko, *Edward Howorka (1914–1978). Ginekolog*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 176–177.

³³⁵ Szerzej na jego temat: S. Dąbrowski, *Profesor Ryszard Dreszer – wspomnienie pośmiertne*, „Psychiatria Polska” t. III, nr 5, 1969, s. 503–508; R. Meissner, *Dreszer Ryszard Alfred (1897–1968)*, [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny...*, s. 156–157; H. Jankowiak, *Ryszard Dreszer (1897–1968). Psychiatra*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 153–155.

³³⁶ Od roku akademickiego 1961/1962. *Skład osobowy Akademii Medycznej w Poznaniu w roku akademickim 1961/62. Według stanu na dzień 1 I 1962 r.*, Poznań 1962, s. 39.

³³⁷ Tamże, s. 41.

- Katedra i Zakład Ortodoncji – jednostką tą kierował zastępca profesora dr Tadeusz Ziółkiewicz,
- Katedra i Zakład Protetyki Stomatologicznej – doc. dr Rudolf Sarrazin³³⁸,
- Katedra i Zakład Stomatologii Zachowawczej – zastępca profesora dr Kazimierz Stawiński,
- Katedra i Klinika Chirurgii Stomatologicznej – jednostką tą kierowali prof. dr Leon Lakner³³⁹, doc. dr Jerzy Stadnicki³⁴⁰.

W skład Wydziału Farmaceutycznego wchodziły następujące katedry i zakłady, którymi kierowali:

- Katedra i Zakład Botaniki Farmaceutycznej – prof. dr Jan Dobrowolski³⁴¹,
- Katedra i Zakład Chemii Farmaceutycznej – prof. dr Franciszek Adamanis,
- Katedra i Zakład Chemii Nieorganicznej i Analitycznej – prof. dr Maria Szmytówna³⁴²,
- Katedra i Zakład Chemii Organicznej i Biologicznej – prof. dr Rufina Ludwiczak,
- Katedra i Zakład Chemii Toksykologicznej i Sądowej – zastępca profesora dr Witold Manikowski,
- Katedra i Zakład Farmakognozji – doc. dr Bogusław Borkowski,

³³⁸ Szerzej na jego temat: S. Włoch, *Rudolf Sarrazin (1906–1974). Stomatolog*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 277–278; R. Meissner, *Sarrazin Rudolf Willi (1906–1974), lekarz, stomatolog, profesor Akad. Med. w Poznaniu*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXXV/2, z. 145, Warszawa–Kraków 1994, s. 234–236; tenże, *Rudolf Willi Sarrazin (1906–1974), lekarz, stomatolog, profesor Akademii Medycznej w Poznaniu*, [w:] *50 lat Oddziału Stomatologii...*, s. 20–21.

³³⁹ Szerzej na jego temat: R. Meissner, *Lakner Leon Maksymilian (1884–1962)*, [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny...*, s. 40; K. Stawiński, *Leon Lakner (1884–1962). Stomatolog*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 221–222; J. Krajnik, *Leon Lakner (1884–1962), profesor stomatologii Uniwersytetu Poznańskiego*, [w:] *50 lat Oddziału Stomatologii...*, s. 20–21.

³⁴⁰ *Akademia Medyczna w Poznaniu. Skład osobowy według stanu na dzień 15 II 1956...*, s. 34–35; *Akademia Medyczna w Poznaniu. Skład osobowy według stanu na dzień 15 III 1957...*, s. 36–37; *Akademia Medyczna w Poznaniu. Skład osobowy według stanu na dzień 15 V 1958...*, s. 44–45.

³⁴¹ Szerzej na jego temat: A. Krupińska, *Jan Marian Dobrowolski*, „Wiadomości Botaniczne” Vol. 38, nr 3–4, 1994, s. 158–160; A. Magowska, *Jan Marian Dobrowolski – botanik i znawca zielarstwa (1886–1958)*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” T. 39, nr 3–4, 1994, s. 73–84; też, *Dobrowolski Jan Marian (4 IX 1886–28 VI 1958), botanik, organizator upraw zielarskich*, [w:] *Słownik biograficzny historii Polski...*, t. 1 A–K, s. 330–331; J. Budzianowski, B. Thiem, A. Budzianowska, *Katedra i Zakład Botaniki Farmaceutycznej...*, s. 135–136.

³⁴² Szerzej na jej temat: A. Smoczkiwiczowa, J. Grochmalicka-Mikołajczyk, T. Latour, *Wodolecznictwo, balneoterapia i balneochemia w Poznaniu*, „Kronika Miasta Poznania” R. LXVI, nr 4 *Naczelna Rada Ludowa 1918–1920*, 1998, s. 303–304; J. Grochmalicka-Mikołajczyk, T. Latour, *Farmacja poznańska...*, s. 30–32; J. Grochmalicka-Mikołajczyk, T. Hładoń, *Prof. dr hab. chem. mgr. farm. Maria Szmytówna – współtwórca nowoczesnej balneochemii*, [w:] *85-lecie studiów w zakresie farmacji...*, t. 1, s. 166–169; M. Szmytówna, *Poznańska balneochemia*, seria *Klasycy Nauki Poznańskiej*, t. 17, wstęp i dobór tekstów J. Grochmalicka-Mikołajczyk i T. Gierlach-Hładoń, Poznań 2007.

65. Profesor Rafał Adamski, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1956–1958

- Katedra i Zakład Farmacji Stosowanej – zastępca profesora dr Rafał Adamski,
- Katedra i Zakład Badania Środków Spożywczych – zastępca profesora mgr Józef Osipiak³⁴³,
- Katedra i Zakład Technologii Chemicznej Środków Leczniczych – zastępca profesora dr Henryk Ludwicki³⁴⁴, p.o. doc. dr Jerzy Tułecki³⁴⁵.

Dnia 10 X 1957, podczas uroczystej inauguracji roku akademickiego 1957/1958, rektor prof. dr Antoni Horst w sprawozdaniu za poprzedni rok akademicki wskazał, że

³⁴³ Szerzej na jego temat: M. Maruszewska, *75-lecie Katedry i Zakładu Bromatologii...*, s. 9–10; M. Maruszewska, J. Przysławski, *Katedra i Zakład Bromatologii...*, s. 151–152.

³⁴⁴ Szerzej na jego temat: Z. Płotkowiak, *Wspomnienie pośmiertne o Śp. doc. dr. hab. farm. Henryku Ludwickim (1912–1997)*, „Biuletyn Informacyjny” R. 22, nr 5 (90), 1997, s. 127; też, *Doc. dr hab. Henryk Ludwicki (1912–1007) – Dziekan Wydziału Farmaceutycznego Akademii Medycznej w Poznaniu*, [w:] *85-lecie studiów w zakresie farmacji...*, t. 2, s. 104–110.

³⁴⁵ *Akademia Medyczna w Poznaniu. Skład osobowy według stanu na dzień 15 II 1956...*, s. 36–38; *Akademia Medyczna w Poznaniu. Skład osobowy według stanu na dzień 15 III 1957...*, s. 38–41; *Akademia Medyczna w Poznaniu. Skład osobowy według stanu na dzień 15 V 1958...*, s. 46–49.

miniony rok akademicki 1956/57 stanowi rok przełomowy w powojennym szkolnictwie wyższym. Jest to przede wszystkim rok przywrócenia naukowej autonomii wyższym uczelniom, czego widomym znakiem było dokonanie na początku roku akademickiego wyboru Władz Akademickich, to jest Rektora, Prorektorów, Dziekanów i Prodziekanów. W ten sposób nasza Akademia Medyczna od początku swego istnienia mogła po raz pierwszy dokonać wyboru Władz według własnego, swobodnego uznania. Zdajemy sobie sprawę, że sam ten fakt zobowiązuje nowo wybrane Władze do wzmożonej pracy nad rozwojem naszej Uczelni³⁴⁶.

W opinii rektora agendy uczelni w porównaniu z dawnym Wydziałem Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego wzrosły kilkakrotnie i były na najlepszej drodze do dalszego rozwoju *Almae Matris*. Odnosił się także do dyskusji na temat powrotu Uczelni do Uniwersytetu, uznając, że Akademia Medyczna stanowiła nie mniejszą uczelnię niż Uniwersytet, dlatego też trudno byłoby zmieścić się w ramach jednego czy dwóch wydziałów Uniwersytetu. W konsekwencji podkreślił, że istniała konieczność dalszego istnienia Akademii Medycznej jako odrębnej szkoły wyższej. Za sukces minionej kadencji uznał uruchomienie na Wydziale Lekarskim II Kliniki Chorób Kobięcych i Położnictwa (kierownik doc. dr Edward Howorka) oraz II Kliniki Chorób Dzieci (kierownik doc. dr Olech Szczepski), co odciążało nadmiernie obciążone I Klinikę Chorób Kobięcych i Położnictwa oraz I Klinikę Chorób Dzieci³⁴⁷.

Rektor prof. dr Witold Michałkiewicz, opisując w *Słowie wstępnym* do *Kroniki i bibliografii dorobku naukowego Akademii Medycznej w Poznaniu 1957/58–1963/64* przemiany w strukturze organizacyjnej, podkreślił, że na Wydziale Lekarskim zawieszono działalność Zakładu Chirurgii Doświadczalnej, przekazując pomieszczenia Zakładowi Patologii Ogólnej. Na podstawie rozporządzenia Ministerstwa Zdrowia z 12 X 1957 Katedrę i Zakład Medycyny Wojskowej zamieniono na Studium Wojskowe, a w oparciu o rozporządzenie Ministerstwa Zdrowia z 5 II 1958 r. zlikwidowano Katedrę i Zakład Organizacji Ochrony Zdrowia. W tym okresie zorganizowano nowe jednostki Uczelni: Zakład Mikologii Lekarskiej, Zakład Filozofii, Katedrę i Zakład Medycyny Sportu, Katedrę Medycyny Rehabilitacyjnej, Oddział Szczękowy Kliniki Stomatologicznej, Klinikę Chorób Pasożytniczych³⁴⁸ przy Katedrze Biologii i Parazytologii oraz Zakład Genetyki. W omawianym okresie został zorganizowany przy III Klinice Chirurgicznej Zakład Anestezjologii. Na Wydziale Farmaceutycznym trzy za-

³⁴⁶ *Sprawozdanie Jego Magnificencji Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu – Prof. Dra Antoniego Horsta za rok akademicki 1956/57*, [w:] *Kronika Akademii Medycznej w Poznaniu od 1 stycznia 1950...*, s. 13.

³⁴⁷ Tamże, s. 13–14.

³⁴⁸ Szerzej o Klinice: W. Kocięcka, *Klinika Chorób Pasożytniczych i Tropikalnych. Akademia Medyczna im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu*, [w:] *Dzieje parazytologii polskiej...*, s. 142–175.

66. Profesor Olech Szczepski, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1962–1964 oraz dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1960–1962

kłady uzyskały uprawnienia katedr: Katedra i Zakład Chemii Nieorganicznej i Analitycznej, Katedra i Zakład Nauki o Środkach Spożywczych oraz Katedra i Zakład Technologii Chemicznej Środków Leczniczych³⁴⁹.

Rektor prof. dr hab. Roman Góral w monografii jubileuszowej z okazji 25-lecia Akademii Medycznej w Poznaniu wskazał, że

wśród nowo powstających jednostek Akademii Medycznej były i takie, które wyróżniały naszą uczelnię i świadczyły o jej tradycyjnym już nadążaniu za postępem i nowoczesnością w nauce. Jako pierwsze w kraju utworzone zostały między innymi Pracownia Mikroskopii Elektronowej (1956), Ośrodek Izotopowy (1957), Pracownia Sztucznej Nerki (1958), Ośrodek Dietetyki (1959), Klinika Chorób Pasożytniczych (1961), Zakład Rehabilitacji Przemysłowej (1968), Klinika Chirurgii Ręki (1969). Dodać należy, że Katedra Rehabilitacji była także pierwszą w Europie, a Kliniki Chorób Pasożytniczych i Chirurgii Ręki są do dziś jedynymi w kraju i jednymi z nielicznych w Europie³⁵⁰.

³⁴⁹ W. Michalkiewicz, *Słowo wstępne*, [w:] *Kronika i bibliografia dorobku naukowego Akademii Medycznej w Poznaniu 1957/58–1963/64*, red. A. Jankowiak, Poznań 1967, s. 7–8.

³⁵⁰ R. Góral, *Wczoraj, dziś i jutro Akademii Medycznej w Poznaniu*, Poznań 1975, s. 13.

5. Struktura Akademii Medycznej w Poznaniu po utworzeniu instytutów w 1969 r.

Dyskusja na temat konieczności zmiany struktury organizacyjnej Akademii Medycznej w Poznaniu została zainicjowana na początku roku 1968³⁵¹.

Profesor Roman Góral oceniał, że

wzrost liczby katedr, klinik i zakładów świadczył o twórczej inwencji i prężności rozwojowej uczelni. Z drugiej jednak strony był zjawiskiem niekorzystnym, prowadzącym do organizacyjnego rozdrobnienia i dezintegracji. Uczelnia włączyła się więc do zapoczątkowanej pod koniec lat sześćdziesiątych dyskusji na temat zmiany tradycyjnej tj. katedralnej i niewątpliwie przestarzałej struktury organizacyjnej wyższych uczelni. W dyskusji tej Akademia Medyczna w Poznaniu odegrała bardzo aktywną rolę a jej koncepcje i doświadczenia miały niejednokrotnie znaczenie modelowe. Uznano, że liczne i nowe zadania przypadające uczelni w okresie burzliwego rozwoju nauki mogą być lepiej i łatwiej realizowane przez większe, zintegrowane jednostki organizacyjne, jakimi są instytuty³⁵².

Podstawową jednostką w nowej strukturze organizacyjnej Uczelni stały się instytuty, których zadania to: działalność dydaktyczno-wychowawcza z zakresu danej specjalności lekarskiej, stomatologicznej lub farmaceutycznej (zgodnie z obowiązującymi planami studiów i programami nauczania), działalność naukowo-badawcza (w oparciu o plany wieloletnie i roczne zatwierdzone przez rektora Akademii Medycznej w Poznaniu), szkolenia podyplomowe i sprawowanie opieki merytorycznej nad prowadzonymi w Akademii Medycznej studiami doktoranckimi, przewodami doktorskimi i habilitacyjnymi (w zakresie objętym działalnością właściwego instytutu), współpraca z jednostkami organizacyjnymi Uczelni, innymi instytucjami naukowo-badawczymi i jednostkami gospodarki społecznej, a także prowadzenie działalności leczniczo-usługowej. Na czele instytutów stali dyrektorzy powołani przez rektora, którzy posiadali zwierzchnictwo nad całokształtem ich działalności i byli za nie odpowiedzialni. Do obowiązków dyrektorów należały m.in.: kierowanie realizacją planów dydaktyczno-wychowawczych, opracowanie projektów działalności naukowo-badawczej i nadzór nad ich wykonaniem, kierowanie realizacją zadań w zakresie kształcenia kadr, opieka nad działalnością usługową danego instytutu i dbałość o prawidłową obsadę osobową instytutu. Organem doradczym i opiniodawczym dyrektora była Rada Instytutu, której opinii dyrektor zasięgał we wszystkich sprawach istotnych dla działalności instytutu. W skład rad instytutów wchodził: dyrektor, jego zastępcy, przedstawiciel Komitetu Zakładowego Polskiej Zjedno-

³⁵¹ W. Jurczyk, *Zmiana struktury organizacyjnej Akademii Medycznej w Poznaniu*, [w:] *25 lat Akademii Medycznej...*, s. 69.

³⁵² R. Góral, *Wczoraj, dziś i jutro Akademii Medycznej w Poznaniu...*, s. 9.

czonej Partii Robotniczej, zatrudnieni w danym instytucie profesorowie i docenci, kierownicy jednostek podstawowych, przedstawiciel Rady Zakładowej Związku Zawodowego Pracowników Służby Zdrowia i jeden przedstawiciel: starszych wykładowców, wykładowców, adiunktów, starszych asystentów i asystentów³⁵³.

W 1969 r. utworzono Instytut Ortopedii i Rehabilitacji, a także Instytut Pediatrii³⁵⁴. W latach 1970–1972 minister zdrowia i opieki społecznej powołał: Instytut Chirurgii, Instytut Chorób Wewnętrznych, Instytut Ginekologii i Położnictwa, Instytut Chorób Układu Nerwowego i Narządów Zmysłów, Instytut Stomatologii, Instytut Nauk Fizjologicznych, Instytut Biostruktury, Instytut Medycyny Społecznej³⁵⁵, Instytut Biologiczno-Farmaceutyczny oraz Instytut Chemii i Analityki Medycznej. Poza instytutami pozostawiono w Akademii Medycznej te jednostki organizacyjne, których działalność dokonywała się na terenie wszystkich instytutów, realizując tzw. międzyinstytutową integrację poziomą, w tym: Katedrę i Zakład Medycyny Sądowej, Katedrę i Zakład Radiologii, Katedrę i Klinikę Psychiatryczną, Katedrę Nauk Społecznych oraz Zakład Anestezjologii³⁵⁶.

Instytut Biostruktury Akademii Medycznej w Poznaniu został utworzony w listopadzie 1970 r. poprzez integrację katedr i zakładów: Anatomii Opisowej i Topograficznej, Biologii i Parazytologii Lekarskiej, Histologii Prawidłowej i Embriologii, Mikrobiologii Lekarskiej i Anatomii Patologicznej. W 1975 r. struktura organizacyjna Instytutu Biostruktury przedstawiała się następująco: Zakład Anatomii Prawidłowej (kierownik prof. nadzw. dr Józef Kołaczkowski), Zakład Biologii i Parazytologii Lekarskiej (kierownik prof. nadzw. Czesław Gerwel), Zakład Histologii i Embriologii (p.o. kierownik dr hab. Andrzej Łukaszyk³⁵⁷), Zakład Bakteriologii i Wirusologii Klinicznej (p.o. kierownik dr Maria Pietkiewicz), Zakład Anatomii Patologicznej (kierownik prof. nadzw. dr hab. Przemysław Gabryel). Na stanowisko dyrektora Instytutu Biostruktury powołano prof. dr. hab. P. Gabryela, a na jego zastępcę – doc. dr. hab. Witolda Woźniaka. W momencie zorganizowania w Instytucie było zatrudnionych 62 pracowników naukowo-dydaktycznych (w tym 10 samodzielnych) oraz 53 pracowników naukowo-technicznych (7 z wyższym wykształceniem)³⁵⁸.

³⁵³ W. Jurczyk, *Zmiana struktury organizacyjnej...*, s. 69–70.

³⁵⁴ Szerzej na temat działalności i funkcjonowania Instytutu Pediatrii Akademii Medycznej w Poznaniu: R.K. Meissner, *Jeżyckie szpitale*, cz. 2, „Nowiny Lekarskie” R. 70, nr 6, 2001, s. 680–681; M. Krawczyński, *85 lat poznańskiej pediatrii akademickiej (1922–2007)*, „Kronika Miasta Poznania” nr 4 *Szpital*, 2007, s. 150–154; H. Siciński, *Poznańska Szkoła Pediatrii...*; M. Krawczyński, *Instytut Pediatrii...*

³⁵⁵ Szerzej na temat Instytutu Medycyny Społecznej Akademii Medycznej w Poznaniu: *Tradycja i współczesność...*

³⁵⁶ Szerzej na temat funkcjonowania Zakładu Anestezjologii Akademii Medycznej w Poznaniu: *10-letnia działalność Zakładu Anestezjologii AM w Poznaniu (1962–1972)*, Poznań 1972; *40 lat anestezjologii akademickiej w Poznaniu*, red. R. Szulc, Poznań 2002.

³⁵⁷ Szerzej na jego temat: L.K. Malendowicz, *Prof. dr hab. med. Andrzej Łukaszyk*, [w:] *Collegium Anatomicum...*, s. 191–194.

³⁵⁸ P. Gabryel, *Instytut Biostruktury*, [w:] *25 lat Akademii Medycznej...*, s. 211.

Instytut Nauk Fizjologicznych Akademii Medycznej w Poznaniu został powołany 1 IV 1971 r. – zintegrowano Katedrę i zakłady: Biofizyki, Patologii Ogólnej i Doświadczalnej, Fizjologii z włączoną Katedrą i Zakładem Medycyny Sportu, Zakład Genetyki Człowieka, Zakład Radiobiologii i Samodzielną Pracownię Prototypowej Aparatury Medycznej. W 1973 r. do Instytutu Nauk Fizjologicznych włączono Zakład Dydaktyczny Biochemii (wcześniej Zakład i Katedrę Chemii Fizjologicznej)³⁵⁹.

Z Katedry i Zakładu Higieny Ogólnej został utworzony przez ministra zdrowia 1 I 1972 Instytut Medycyny Społecznej, a jego dyrektorem został doc. dr Adam Jankowiak, który w latach 1953–1971 był kierownikiem Katedry Higieny Ogólnej, a od 1 I 1972 r. kierował Zakładem Higieny Środowiska. Docent dr hab. Mieczysław Jeszke był kierownikiem Zakładu Higieny Pracy, a dr Tadeusz Walter³⁶⁰ kierował Zakładem Epidemiologii³⁶¹.

Instytut Chorób Wewnętrznych został utworzony 1 IV 1970 r. na bazie I, II i III Kliniki Chorób Wewnętrznych, Kliniki Ftyzjatrii, Kliniki Chorób Pasożytniczych i Oddziału Zakaźnego Szpitala Miejskiego. Dyrektorem Instytutu został prof. dr Kazimierz Jasiński, a zastępcami dyrektora byli prof. dr Jan Hasik i prof. dr Maciej Gembicki. Organizatorem i kierownikiem do 1962 r. I Kliniki Chorób Wewnętrznych był prof. dr Stefan Kwaśniewski. Od 1962 r. kierownikiem I Kliniki był doc. dr hab. Kazimierz Jasiński. Po utworzeniu Instytutu Chorób Wewnętrznych w obrębie Kliniki zostały zlokalizowane trzy jednostki Akademii Medycznej w Poznaniu: Klinika Kardiologii wraz z Pracownią Fizjopatologii Układu Oddechowego (kierownik prof. dr hab. K. Jasiński), Klinika Chorób Wewnętrznych (kierownik doc. dr hab. Bożena Raszeja-Wanic) i Zakład Farmakologii Klinicznej (p.o. kierownik dr Michał Wierchowicki). W 1973 r. powołano przy Klinice Kardiologii Pracownię Medycyny Pracy, zlokalizowaną w obrębie Szpitala Miejskiego im. Franciszka Raszei, kierowaną przez prof. dr. Janusza Bielskiego³⁶².

W 1970 r. powstał Instytut Chirurgii, w skład którego wchodziły trzy kliniki funkcjonujące w trzech różnych poznańskich szpitalach: I Klinika Chirurgiczna (Szpital Kliniczny im. Iwana Pawłowa), II Klinika Chirurgiczna (Szpital Kliniczny im. Heliodora Świącickiego) i III Klinika Chirurgiczna (Szpital Miejski im. Józefa Strusia). W miejsce istniejących trzech klinik powołano sześć klinik specjalistycznych. Z I Kliniki Chirurgicznej utworzono Klinikę Chorób Serca i Naczyń (kierownik prof. dr Adam Piskorz), Klinikę Chirurgii

³⁵⁹ T. Rudnicki, *Instytut Nauk Fizjologicznych*, [w:] tamże, s. 218.

³⁶⁰ Szerzej na jego temat: Prof. dr hab. Tadeusz Walter „Epidemia polio »przyprowadziła« mnie do Akademii Medycznej” [wywiad z T. Walterem przeprowadzony przez A. Krzyżaniak; w:] *Tradycja i współczesność...*, s. 59–62.

³⁶¹ A. Jankowiak, M. Jeszke, *Instytut Medycyny Społecznej*, [w:] *25 lat Akademii Medycznej...*, s. 223.

³⁶² K. Jasiński, *Instytut Chorób Wewnętrznych*, [w:] tamże, s. 225.

67. Profesor Adam Piskorz, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1962–1963

Urazowej (kierownik doc. dr Józef Kołodziej) i Klinikę Urologiczną (kierownik doc. dr Władysław Twardosz³⁶³). Drugą Klinikę Chirurgiczną podzielono na I Klinikę Chirurgii Ogólnej³⁶⁴ (kierownik prof. dr Roman Drews) i Klinikę Chirurgii Gastroenterologicznej³⁶⁵ (kierownik prof. dr R. Góral). Trzecią Klinikę Chirurgiczną zmieniono na II Klinikę Chirurgii Ogólnej (kierownik doc. dr Aleksy Krokowicz). Dyrektorem Instytutu Chirurgii został mianowany prof. dr R. Drews. Zastępcą dyrektora do spraw nauki był prof. dr A. Piskorz, zastępcą dyrektora do spraw nauczania – prof. dr R. Góral, a od 1972 r. – doc. dr A. Krokowicz³⁶⁶.

Po utworzeniu Instytutu Pediatrii Akademii Medycznej w 1969 r. weszły w jego skład dotychczas istniejące I i II Klinika Chorób Dzieci, Zakład Prope-deutyki Pediatrii, a także nowo powstałe: Klinika Chirurgii Dziecięcej (kierownik prof. dr Mieczysław Wójtowicz), Klinika Otolaryngologii Dziecięcej (kierownik

³⁶³ Szerzej na jego temat: R. Dadej, *Wspomnienie o doktorze Władysławie Twardoszu*, „Przegląd Urologiczny” T. 7, nr 3, 2006, s. 53–54.

³⁶⁴ Szerzej na temat Kliniki: *15 lat działalności Kliniki Chirurgii Ogólnej i Gastroenterologicznej Instytutu Chirurgii 1970–1984*, red. M. Tuszewski, Poznań 1985.

³⁶⁵ K. Jasiński, *Instytut Chorób Wewnętrznych...*, s. 225.

³⁶⁶ R. Drews, *Instytut Chirurgii*, [w:] *25 lat Akademii Medycznej...*, s. 230.

68. Otwarcie Instytutu Pediatrii w dniu 3 II 1972 r. Na zdjęciu: prof. Olech Szczepski, po lewej córki prof. Karola Jonschera, po prawej Maria Chmielowa i Krystyna Fellmann

doc. dr Roman Rafiński³⁶⁷), Zakład Biochemii i Analityki (kierownik prof. dr Lech Działoszyński³⁶⁸), Samodzielna Pracownia Endokrynologii (kierownik doc. dr Mieczysław Walczak), Samodzielna Pracownia Radiologii (kierownik dr Zygmunt Flejsierowicz), Samodzielna Pracownia Dokumentacyjna i Metodyczno-Szkoleniowa (kierownik dr Jan Korbas). Dyrektorem Instytutu Pediatrii został prof. dr Olech Szczepski, a na stanowiska zastępców dyrektora zostali powołani prof. dr Maria Goncerzewicz (do spraw działalności podstawowej) i prof. dr M. Wójtowicz (do spraw naukowo-dydaktycznych)³⁶⁹.

W maju 1970 r. na bazie I Katedry i Kliniki Położnictwa i Chorób Kobietych został utworzony Instytut Ginekologii i Położnictwa, w którego składzie znajdowały się następujące jednostki organizacyjne Akademii Medycznej w Poznaniu: kliniki (Patologii Ciąży (Perinatologii), Położnictwa, Neonatologii, Ginekologii, Onkologii Ginekologicznej i Endokrynologii Ginekologicznej), zakłady (Patofizjologii Narządu Rodnego, Andrologii i Seminologii, Biochemii i Diagnostyki Laboratoryjnej) i samodzielnie pracownie (Seksuologii i Radiologii). W Instytucie Ginekologii i Położnictwa funkcjonowały także następujące pracownie: Hematologiczno-Serologiczna, Hormonów Sterydowych, Histopatologiczna, Histoimmunochemiczna, Cytodiagnostyki Hormonalnej i Onkologicznej, Cyto-

³⁶⁷ Szerzej na jego temat: A. Soboczyński, *Roman Rafiński (1909–1981)*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 257–258.

³⁶⁸ Szerzej na jego temat: M. Krawczyński, *Prof. Lech Działoszyński (1912–2014). Wspomnienie*, „Postępy Biochemii” T. 60, nr 2, 2014, s. 117–118.

³⁶⁹ O. Szczepski, *Instytut Pediatrii*, [w:] *25 lat Akademii Medycznej...*, s. 235–239.

genetyczna, Biologii Pochwy, Patomorfologii Płodów i Noworodków, Koagulologiczna. Na dyrektora Instytutu został powołany prof. dr Witold Michałkiewicz, a zastępcami zostali prof. dr Henryk Bręborowicz³⁷⁰ i doc. dr Tadeusz Pisarski³⁷¹.

Instytut Chorób Układu Nerwowego i Narządów Zmysłów został utworzony 1 IX 1970 r. na podstawie istniejących ówczesnie katedr i klinik: Dermatologicznej, Neurochirurgicznej, Neurologicznej, Ocznej i Otolaryngologicznej. Na stanowisko dyrektora Instytutu powołano prof. dr. Mieczysława Wendera, a na stanowisko jego zastępcy – prof. dr. Zygmunta Szmeję. Kierownikiem Kliniki Dermatologicznej został doc. dr Adam Burda, Katedry Neurochirurgicznej – doc. dr Feliks Tokarz³⁷², Katedry Neurologicznej – prof. dr M. Wender, Katedry Okulistycznej – prof. dr Witold Orłowski³⁷³, Katedry Laryngologicznej – prof. dr Aleksander Zakrzewski. W skład Instytutu wchodziła także nowo utworzona Samodzielna Pracownia Patologii Układu Nerwowego i Narządów Zmysłów, której kierownikiem został doc. dr Mirosław Kozik³⁷⁴.

Dnia 1 VIII 1969 r. na bazie Państwowego Szpitala Klinicznego nr 4 został utworzony Instytut Ortopedii i Rehabilitacji³⁷⁵, w którego skład wchodziły następujące jednostki: Klinika Ortopedii³⁷⁶ (kierownik prof. dr Alfons Senger), Klinika Rehabilitacji³⁷⁷ (kierownik doc. dr Janina Tomaszewska³⁷⁸), Klinika Chirurgii

³⁷⁰ Szerzej na jego temat: Z. Słomko, *Wspomnienie pośmiertne o Henryku Bręborowiczu*, „Kronika Miasta Poznania” R. XLIII, nr 1, 1975, s. 163–165; E. Waszyński, M. Obara, *Sylwetki zasłużonych ginekologów...*, s. 19–21; Z. Słomko, *Henryk Bręborowicz (1909–1973). Ginekolog*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 131–134; Z. Słomko, *Henryk Bręborowicz – twórca i pierwszy prezes polskiej medycyny perinatalnej*, „Ginekologia Polska” T. 62, nr 2, 1991, s. 49–55; tenże, *Henryk Bręborowicz wybitny perinatolog*, „Kliniczna Perinatologia i Ginekologia” T. 7, 1993, s. 7–17; D. Książkiewicz-Bartkowiak, *Bręborowicz znaczy lekarz*, „Kronika Miasta Poznania” nr 1 *Lekarze*, 2001, s. 344–365; H. Bręborowicz, *Ojciec polskiej medycyny perinatalnej*, seria *Klasyfikacja Nauki Poznańskiej*, t. 32, wstęp i dobór tekstów E. Baum, G.H. Bręborowicz, Poznań 2009.

³⁷¹ W. Michałkiewicz, *Instytut Ginekologii i Położnictwa*, [w:] *25 lat Akademii Medycznej...*, s. 241–242.

³⁷² Szerzej na jego temat: W. Kukła, *Z dziejów poznańskiej neurochirurgii...*, s. 97–98.

³⁷³ Szerzej na jego temat: A. Dałkowska, K. Pecold, *Profesor Witold J. Orłowski. Wspomnienia w 10. rocznicę śmierci*, „Klinika Oczna” R. 101, nr 1, 1999, s. 59–62; R. Żukiel, S. Nowak, *Sylwetka i działalność naukowa Profesora Feliksa Tokarza. Badania nad czynnością odruchową rdzenia kręgowego. Rozwój i wdrożenie metod leczenia chorób naczyniowych mózgu*, „Neuroskop” T. 1, nr 4, 2002, s. 105–109; A. Magowska, *Tokarz Feliks (20 XI 1926–15 X 1991), lekarz neurochirurg*, [w:] *Słownik biograficzny historii Polski...*, t. 2 L–Z, s. 1549.

³⁷⁴ M. Wender, *Instytut Chorób Układu Nerwowego i Narządów Zmysłów*, [w:] *25 lat Akademii Medycznej...*, s. 244.

³⁷⁵ Szerzej o utworzeniu Instytutu Ortopedii i Rehabilitacji Akademii Medycznej w Poznaniu: D. Kolbuszewska, *Władysław Manikowski – „chirurg od ręki”*, „Kronika Miasta Poznania” nr 1 *Lekarze*, 2001, s. 402–403.

³⁷⁶ A. Pucher, *Historia Kliniki Ortopedii Akademii Medycznej w Poznaniu od 1967 do 2002 roku*, [w:] *Księga pamiątkowa w 90-lecie ortopedii poznańskiej...*, s. 81–85.

³⁷⁷ W. Strzyła, *Rehabilitacja Poznańska 1948–1998 i Klinika Rehabilitacji 1968–2002*, [w:] tamże, s. 103–106.

³⁷⁸ Szerzej na jej temat: też, *Doc. dr hab. Janina Tomaszewska. Wspomnienie pośmiertne*, „Nowiny Lekarskie” R. 68, nr 3, 1999, s. 339–343; też, *Doc. dr hab. med. Janina Tomaszewska. Wspomnienie pośmiertne*, „Postępy Rehabilitacji” T. 13, nr 3, 1999, s. 161–164.

69. Profesor Witold Michałkiewicz, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1964–1972

Ręki³⁷⁹ (kierownik doc. dr Hieronim Strzyżewski³⁸⁰), Zakład Rehabilitacji Przemysłowej³⁸¹ (kierownik dr Zbigniew Nadolski), Zakład Patofizjologii Narządów Ruchu (kierownik doc. dr Jadwiga Koczocik-Przedpelska³⁸²), Zakład Biomechaniki i Protezowania, Zespół Przychodni (Poradnia Ortopedyczna, Poradnia Leczniczego Usprawniania, Poradnia Chirurgii Ręki, Poradnia Problemowa, Poradnia Rehabilitacyjna Miejskiej Poradni Specjalistycznej i Poradnia Preluksacyjna Miejskiego Ośrodka Matki i Dziecka), Zespół Aparatury Naukowo-Badawczej, Warsztaty Ortopedyczne oraz pracownie: Analityczna i Biochemiczna, Radiologii Kostno-Stawowej, Leczniczego Usprawniania, Psychologiczno-Socjalna, Histopatologiczna, Dokumentacji Naukowej i Metodyczno-Szkoleniowa z Zespołem

³⁷⁹ W. Manikowski, *Historia Poznańskiej Chirurgii Ręki i Klinika Chirurgii Ręki Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu 1971–2002*, [w:] *Księga pamiątkowa w 90-lecie ortopedii poznańskiej...*, s. 94–102.

³⁸⁰ Szerzej na jego temat: M. Przychodzki, *Hieronim Andrzej Lech Strzyżewski (1926–1981). Ortopeda*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 297–299.

³⁸¹ Z. Nadolski, *Zakład Rehabilitacji Przemysłowej 1971–1995*, [w:] *Księga pamiątkowa w 85-lecie ortopedii poznańskiej...*, s. 140–141.

³⁸² Szerzej na jej temat: J. Koczocik-Przedpelska, *Marzenia...*

Aparatury Naukowo-Badawczej. Dyrektorem Instytutu Ortopedii i Rehabilitacji został prof. dr A. Senger³⁸³.

W październiku 1970 r., w oparciu o istniejące w Akademii Medycznej w Poznaniu katedry i zakłady o profilu stomatologicznym, został utworzony Instytut Stomatologii, w którego skład wchodziły: Zakład Stomatologii Zachowawczej (kierownik doc. dr hab. Maria Kobylańska), Zakład Chirurgii Stomatologicznej (kierownik doc. dr hab. Joanna Krajnik), Klinika Chirurgii Szczękowej (kierownik doc. dr hab. Stefan Flieger³⁸⁴), Zakład Protetyki Stomatologicznej (kierownik prof. dr Rudolf Sarrazin, a od 1973 r. doc. dr hab. Stefan Włoch), Zakład Ortodoncji (kierownik doc. dr hab. Tadeusz Ziółkiewicz), Zakład Parodontologii, Samodzielna Pracownia Stomatologii Przemysłowej (kierownik prof. dr Kazimierz Stawiński), Samodzielna Pracownia Stomatologii Dziecięcej (kierownik doc. dr hab. Lesław Wójciak), Samodzielna Pracownia Badań Techniczno-Laboratoryjnych (kierownik dr Zdzisław Krysiński). Dyrektorem Instytutu Stomatologii był doc. dr hab. Stefan Włoch³⁸⁵.

Instytut Biologiczno-Farmaceutyczny Akademii Medycznej w Poznaniu został powołany w listopadzie 1970 r., a w jego skład wchodziły następujące jednostki: Zakład Botaniki Farmaceutycznej (kierownik prof. dr hab. Łucjan Tadeusz Kowal), Zakład Farmacji Stosowanej (kierownik prof. dr R. Adamski) z Pracownią Technologii Postaci Leku i Pracownią Badania Jałowości Leku, Zakład Farmakognozji (kierownik prof. dr Zdzisław Kowalewski), Zakład Farmakologii i Farmakodynamiki (kierownik prof. dr hab. Alfons Chodera³⁸⁶), Zakład Mikrobiologii Farmaceutycznej (kierownik prof. dr W. Kędzia) oraz Zakład Nauki o Środkach Spożywczych (kierownik doc. dr Henryk Gertig)³⁸⁷.

Instytut Chemii i Analityki Akademii Medycznej w Poznaniu został utworzony 21 IX 1970 r., a w jego skład wchodziły: Zakład Chemii Farmaceutycznej (kierownik prof. dr Ewaryst Pawełczyk), Zakład Chemii Ogólnej (kierownik prof. dr hab. Stefan Bączyk³⁸⁸), Zakład Chemii Organicznej (kierownik prof. dr Rufina Ludwiczak), Zakład Technologii Chemicznej Środków Leczniczych (kierownik

³⁸³ H. Strzyżewski, *Instytut Ortopedii i Rehabilitacji*, [w:] *25 lat Akademii Medycznej...*, s. 250–251.

³⁸⁴ Szerzej na jego temat: H. Limanowska-Shaw, *Profesor zw. dr hab. n. med. Stefan Flieger*, [w:] *50 lat Oddziału Stomatologii...*, s. 38; T. Matthews-Brzozowska, *Profesor zw. dr hab. Stefan Flieger (1922–2004) – pożegnanie*, „Dental and Medical Problems” Vol. 41, nr 3, 2004, s. 393; R. Koczorowski, *Profesor Stefan Flieger (1922–2004). Wspomnienie pośmiertne*, „Dental Forum” Vol. 31, nr 2, 2004, s. 9–10; L. Lewandowski, *Profesor zw. dr hab. med. Stefan Flieger (1922–2004)*, „Czasopismo Stomatologiczne” T. 57, nr 8, 2004, s. 493–494.

³⁸⁵ S. Włoch, *Instytut Stomatologii AM w Poznaniu*, [w:] tamże, s. 252–253.

³⁸⁶ Szerzej na jego temat: H. Laskowska, *Katedra i Zakład Farmakologii...*, s. 236–237; W. Kocięcka, *Klinika Chorób Pasożytniczych...*, s. 146–148.

³⁸⁷ W. Kędzia, *Instytut Biologiczno-Farmaceutyczny*, [w:] *25 lat Akademii Medycznej...*, s. 270.

³⁸⁸ Szerzej na jego temat: K. Świdzińska, *O Profesorze Stefanie Bączyku (kilka stron ze wspomnień)*, „Nowiny Lekarskie” R. 70, nr 1, 2001, s. 63–66.

70. Profesor Rufina Ludwiczak, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1958–1962 i 1965–1966

prof. dr Jerzy Tułeczki), Zakład Chemii Toksykologicznej (kierownik prof. dr hab. Witold Seńczuk), Zakład Chemii Nieorganicznej i Analitycznej (kierownik prof. dr Maria Szmytówna), Zakład Chemii Fizycznej (kierownik doc. dr hab. Konrad Bolewski) i Zakład Biochemii (kierownik prof. dr Józef Chmiel). Stanowisko dyrektora Instytutu powierzono prof. dr hab. E. Pawełczykowi. Zastępcą dyrektora do spraw dydaktycznych był do 1972 doc. dr hab. K. Bolewski, a od 1973 r. funkcję tę pełniła doc. dr hab. Urszula Wrzeciono³⁸⁹.

Profesorowie Jan Hasik i Jacek Juszczyk w rozdziale monografii jubileuszowej z okazji 60-lecia Akademii Medycznej w Poznaniu w następujący sposób ocenili powstanie instytutów:

W początkach lat siedemdziesiątych, kiedy większość instytutów rozpoczęła działalność, co poprzedziło kilkuletni okres przygotowawczy, odpowiedzialni za rozwój uczelni, a w niej Wydziału Lekarskiego, zdawali sobie sprawę, że dalsze rozproszenie sił i środków działa wyraźnie hamująco na realizację zadań poznańskiego, akademickiego ośrodka medycznego. W okresie poprzedzającym te wydarzenia także w wielu innych dziedzinach życia kraju podnoszono problem zintegrowania różnych struktur,

³⁸⁹ E. Pawełczyk, *Instytut Chemii i Analityki*, [w:] *25 lat Akademii Medycznej...*, s. 273–275.

71. Profesor Ewaryst Pawełczyk, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1962–1965

72. Profesor Włodzimierz Kędzia, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1966–1971

co można znaleźć również w wypowiedziach publicystycznych. W interesującym nas zakresie problemów, niewątpliwie na podjęte decyzje miały wpływ zjawiska pozornie sprzeczne. Z jednej strony postęp wiedzy medycznej na wszystkich jej frontach doprowadzał do usamodzielniania się coraz węższych jej specjalności, czego wyrazem było np. tworzenie czasopism publikujących materiały jedynie z określonej dziedziny medycyny, organizowanie sympozjów naukowych poświęconych wybranym zagadnieniom i powoływanie sekcji specjalistycznych w ramach branżowych towarzystw naukowych medycznych. Tematy rozpraw doktorskich i habilitacyjnych, wyznaczających kierunki dalszych zainteresowań ich autorów, ześrodkowane były wokół coraz węższych zagadnień, do których rozwiązania niezbędny był niejednokrotnie wysoce specjalistyczny sprzęt laboratoryjny. Technika dostarczała medycynie coraz to subtelniejszą aparaturę, którą posługiwać się efektywnie mogli jedynie wysoko wyspecjalizowani lekarze, korzystający z niezbędnej pomocy ludzi o wykształceniu odległym od medycznego; bez ich udziału praca stawała się często niemożliwa. Z drugiej zaś strony – żywa i wielokrotnie sprawdzalna w codziennej pracy pozostawała tradycja lekarza internisty czy chirurga dawnego typu, który ujmował problemy choroby w całej jej złożonej postaci, a nie reprezentował typu lekarza redukcjonisty, szczególnie biegłego w patologii określonego narządu. Instytuty w zamyśle i w rzeczywistości miały połączyć w jednej strukturze organizacyjnej wielospecjalistyczne jednostki operatywniej rozwiązujące podstawowe problemy z jakimi trzeba się uporać wobec licznych obowiązków uczelni medycznej. Jej funkcje dydaktyczne nie dotyczyły już tylko studentów, lecz objęły szeroko rozwinięte szkolenie podyplomowe (w praktyce, w naukach klinicznych i związanych z klinką, jak

73. Rektorat Akademii Medycznej. Prof. Olech Szczepski (promotor) oraz Jan Korbas i Marian Krawczyński (doktoranci); fot. z 1968 r.

biochemia, mikrobiologia, etc. uczelnia stała się weryfikatorem umiejętności kandydatów podnoszących swe kwalifikacje zawodowe). Planowanie badań naukowych było również niezbędne dla ich konsekwentnej realizacji w warunkach z góry określonych warunków ekonomicznych i kadrowych z wykorzystaniem potencjału własnego uczelni, bardziej możliwe do przeprowadzenia przy zmniejszonej ilości ośrodków dyspozycyjnych i ograniczonej – na rzecz działań syntetycznych – autonomii klinik i zakładów. W tym samym duchu można umotywować większą sprawność w zawieraniu porozumień z ośrodkami pozauczelnianymi, zarówno naukowymi, jak i pionu gospodarczego. Wreszcie – instytuty powołano celem zwiększenia działalności leczniczo-usługowej. W tym zakresie kliniki Wydziału Lekarskiego wykazywały i nadal wykazują pracę ogromną (jeśli dodać do tego poradnie specjalistyczne). Wystarczy podać, że w klinikach AM leczy się rocznie średnio 40 tys. chorych³⁹⁰.

³⁹⁰ J. Hasik, J. Juszczak, *Dzieje Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Medycznej (1919–1979)*, Poznań 1979, s. 115.

Utworzenie w Akademii Medycznej w Poznaniu instytutów skrytykował z kolei w swoich wspomnieniach były rektor prof. dr A. Horst, zwracając uwagę, że zostały powołane bezsensownie i niekiedy ograniczały samodzielność naukową zakładom, które wchodziły w ich skład³⁹¹. Profesor P. Gabryel, poddając ocenę wprowadzenie instytutów, wskazał, że

w tym czasie przeżyliśmy okres „radosnej” twórczości reorganizacyjnej struktury uczelni polskich. Powstał dość sztuczny twór „Instytut Biostruktury”, łączący w sobie Katedry: Anatomii Prawidłowej, Histologii, Biologii, Mikrobiologii i Patomorfologii. Kierowanie nim (P. Gabryel, W. Woźniak) nie było łatwe, choćby z uwagi na rozbieżność zainteresowań naukowo-badawczych poszczególnych Katedr, zajęcia dydaktyczne na I do IV roku studiów, rozproszenie lokalowe, a zwłaszcza wobec faktu, że kierownikami poszczególnych jednostek tworzących Instytut byli wybitni naukowcy i specjaliści, ale zarazem indywidualiści. Po 10 latach Instytut zakończył swą działalność (1980 r.), sądzę że z umiarkowanymi sukcesami, ale bez szkód i uszczerbków dla poszczególnych jednostek³⁹².

Pomocna w rozwiązywaniu poszczególnych zadań naukowo-badawczych miała być także tzw. integracja pionowa – organizowano uczelniane zespoły problemowe³⁹³, w skład których wchodził pracownicy akademicy zainteresowanych określonym problemem instytutów lub innych jednostek organizacyjnych Uczelni i jednostek pozauczelnianych. Powołano Uczelniany Zespół Problemowy do spraw Kardiologii i Kardiochirurgii (przewodniczący prof. dr Kazimierz Jasiński, prof. dr Adam Piskorz), do spraw Nefrologii (prof. dr Kazimierz Bączyk), do spraw Endokrynologii (prof. dr Maciej Gembicki), do spraw Informatyki (prof. dr Jerzy Wójtowicz), do spraw Padaczki (doc. dr Zdzisław Huber³⁹⁴), do spraw Immunologii (prof. dr Stefan Mackiewicz³⁹⁵), do spraw Onkologii Klinicznej (doc. dr Szczęśny Simm³⁹⁶) oraz do spraw Gastroenterologii i Dietetyki³⁹⁷.

³⁹¹ A. Horst, *Wspomnienia...*, s. 105.

³⁹² P. Gabryel, *Moja „Alma Mater”...*, s. 437.

³⁹³ Szerzej na temat uczelnianych zespołów problemowych: W. Jurczyk, *Zmiana struktury organizacyjnej...*, s. 71.

³⁹⁴ Szerzej na jego temat: S. Nowak, *Profesor zw. dr hab. n. med. Zdzisław Huber (1930–2011) – lekarz, pracownik naukowy, neurochirurg, epileptolog, neurolog, psychiatra i neurofizjolog*, „Neurologia i Neurochirurgia Polska” T. 46, nr 1, 2012, s. 104.

³⁹⁵ Szerzej na jego temat: K. Wiktorowicz, *Sylwetka Profesora Stefana Mackiewicza z okazji 50-lecia pracy naukowej i zawodowej (1951–2002)*, „Reumatologia” T. 41, nr 1, 2003, s. 83–86.

³⁹⁶ Szerzej na jego temat: R. Meissner, *Simm Szczęśny Maria (1913–1981), ginekolog i onkolog, profesor Akad. Med. w Poznaniu*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXXVII/4, z. 155, Warszawa–Kraków 1997, s. 509–511; J. Baron, *Szczęśny Simm (1913–1981). Ginekolog*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 286; E. Waszyński, M. Obara, *Sylwetki zasłużonych ginekologów...*, s. 157–158.

³⁹⁷ J. Hasik, J. Juszczyk, *Dzieje Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu...*, s. 116.

W Akademii Medycznej w Poznaniu w tamtym okresie istniało także pięć jednostek międzywydziałowych, takich jak: Biblioteka Główna³⁹⁸, Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych, Studium Wychowania Fizycznego³⁹⁹, Studium Wojskowe⁴⁰⁰, a także Pracownia Informatyki i Statystyki. Dla realizacji zadań leczniczo-usługowych i dydaktyczno-naukowych Akademia Medyczna w Poznaniu posiadała trzy szpitale kliniczne: Szpital Kliniczny im. Iwana Pawłowa (nr 1)⁴⁰¹, Szpital Kliniczny im. Heliodora Święcickiego (nr 2)⁴⁰², Szpital Kliniczny im. Karola Jonschera (nr 5), a także dwa szpitale instytutowe: Instytut Ginekologii i Położnictwa (Szpital nr 3)⁴⁰³ oraz Instytut Ortopedii i Rehabilitacji⁴⁰⁴ (Szpital nr 4)⁴⁰⁵.

³⁹⁸ Szerzej na temat historii i funkcjonowania Biblioteki Głównej Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu: *Półwiecze Biblioteki Głównej 1952–2002*, red. A. Piotrowicz, Poznań 2002; *60-lecie Biblioteki Głównej...*

³⁹⁹ A. Deckert, *Studium Wychowania Fizycznego i Sportu...*; M. Tomasik, *Medycyna sportowa w działalności dydaktycznej i naukowej Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1955–1976 oraz Uniwersytetu Poznańskiego w 1919–1950*, „Medycyna Sportowa” Vol. 18, nr 8, 2002, s. 362–373.

⁴⁰⁰ S. Góra, *25-lecie działalności Studium Wojskowego Akademii Medycznej w Poznaniu*, „Biuletyn Informacyjny” R. II, nr 2/5, 1977, s. 16–22; S. Góra, M. Rezler, *35 lat Studium Wojskowego Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu*, Poznań 1989; S. Góra, E. Sumelka, M. Włodarczyk, *Studium Wojskowe*, [w:] *Collegium Anatomicum...*, s. 286–321.

⁴⁰¹ Szerzej na jego temat: W. Twardosz, R. Meissner, *Dzieje najstarszego zakładu leczniczego w Poznaniu – szpital przy ul. Długiej w latach 1823–1982*, [w:] *Z dziejów szpitali poznańskich*, red. L. Trzeciakowski, J. Hasik, R. Meissner, J. Juszczyk, Poznań 1983, s. 14–27; *Szpital Przemienienia Pańskiego 1823–2003. 180 lat działalności: przeszłość, teraźniejszość, dla przyszłości*, red. H. Bogusz, S. Cofta, B. Raszeja-Wanic, R. Staszewski i K. Zagórska, Poznań 2003.

⁴⁰² Szerzej na temat historii i funkcjonowania Szpitala Klinicznego im. Heliodora Święcickiego w Poznaniu: J. Hasik, R. Czarnecki, *Historia Szpitala Klinicznego nr 2 im. Heliodora Święcickiego przy ul. Przybyszewskiego 49*, [w:] *Z dziejów szpitali poznańskich...*, s. 28–32; *Szpital Akademicki im. Heliodora Święcickiego w Poznaniu. 50 lat dziejów powojennych (1947–1997)*, red. J. Hasik, A. Wasilkowski, R. Stangierski, Poznań 1998; Z. Szmeja, *Medycyna moja miłości...*, s. 63–68.

⁴⁰³ Szerzej na jego temat: J. Baron, *Historia szpitalnictwa w zakresie położnictwa i ginekologii w Poznaniu*, [w:] *Z dziejów szpitali poznańskich...*, s. 69–70; T. Pisarski, M. Obara, P. Jasiński, *Wczoraj, dziś i jutro Instytutu Ginekologii i Położnictwa Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu*, Poznań 1987; *Ginekologiczno-Położniczy Szpital Kliniczny Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego, ul. Polna 33 w Poznaniu. Sto lat w służbie społeczeństwa 1901–2001*, red. P. Jasiński i T. Opala, Poznań 2001; R.K. Meissner, *Jeżyckie szpitale. W stulecie rozpoczęcia działalności diagnostyczno-terapeutycznej, dydaktycznej oraz naukowej Szpitala przy ul. Polnej*, cz. 1, „Nowiny Lekarskie” R. 70, nr 5, 2001, s. 554–570; tenże, *Szpital jeżyckie*, „Kronika Miasta Poznania” nr 4 *Szpital*, 2007, s. 76–80; H. Grzeszczuk-Brendel, *Szpital na peryferiach: Szpital Żydowski Fundacji Abrahama Rohra i Ginekologiczno-Położniczy Szpital Kliniczny Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego*, [w:] tamże, s. 90–105; *Ginekologiczno-Położniczy Szpital Kliniczny przy ul. Polnej w Poznaniu 1901–2011...*; *Ginekologiczno-Położniczy Szpital Kliniczny przy ul. Polnej w Poznaniu 2011–2016. Nowoczesność z historią w tle*, red. P. Jasiński i M. Sobkowski, Poznań 2017.

⁴⁰⁴ M. Przychodzki, *Collegium Marcinkowskiego (Instytut Ortopedii i Rehabilitacji AM)*, [w:] *Z dziejów szpitali poznańskich...*, s. 71–78; B. Howorka, *Państwowy Szpital Kliniczny nr 4 im. Wiktora Degi AM w Poznaniu*, [w:] *Księga pamiątkowa w 85-lecie ortopedii poznańskiej...*, s. 96–98.

⁴⁰⁵ W. Jurczyk, *Zmiana struktury organizacyjnej...*, s. 71.

B. Rozwój bazy naukowo-dydaktycznej Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1956–1980

Dnia 1 XII 1956 r. podczas posiedzenia Senatu Akademii Medycznej w Poznaniu rektor prof. dr A. Horst poinformował o decyzji Ministerstwa Zdrowia dotyczącej skreślenia z 5-letniego planu inwestycyjnego budowy nowego domu akademickiego Akademii Medycznej w Poznaniu. Ministerstwo Zdrowia zasugerowało, aby władze Uczelni skompresowały pomieszczenia biurowe i uzyskały pomieszczenia noclegowe dla młodzieży akademickiej. W konsekwencji Senat podjął decyzję o wystąpieniu do komisji lokalowej Miejskiej Rady Narodowej w Poznaniu o przydzielenie gmachu na nowy dom akademicki. Rektor poinformował także o tym, że na podstawie uchwały Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej i Miejskiej Rady Narodowej w Poznaniu z 30 XI 1956 r. gmach Komitetu Wojewódzkiego PZPR został przekazany Akademii Medycznej na potrzeby utworzenia II Kliniki Pediatricznej oraz II Kliniki Położnictwa i Chorób Kobiety. Senat na tym samym posiedzeniu zdecydował, by do czasu otrzymania gmachu II Klinika Pediatria tymczasowo funkcjonowała w specjalistycznym szpitalu wojewódzkim, a II Klinika Położnictwa i Chorób Kobiety – w szpitalu przy ul. Engla⁴⁰⁶.

Profesor A. Horst, powracając w swoich wspomnieniach do propozycji przejęcia gmachu KW PZPR w Poznaniu, konkludował:

Dobrze rozumiałem, że dla Akademii Medycznej mogę coś pozytywnego uzyskać jedynie w przypadku dobrej współpracy z władzami. Nie była to jednak sprawa prosta ani łatwa w wykonaniu. Pewnego razu zgłosił się do mnie sekretarz Komitetu Wojewódzkiego PZPR Wincenty Kraśko⁴⁰⁷ (było to niedługo po „wypadkach poznańskich”, w których Kraśko zachował się jak na funkcjonariusza Partii wyjątkowo przyzwoicie) z następującą propozycją: Jako sekretarz partii robotniczej czuję się zażenowany, urzędując we wspiałym i nowoczesnym gmachu. Na mój wniosek postanowiliśmy gmach ten oddać dla służby zdrowia, najchętniej dla Kliniki Chorób Dziecięcych Akademii Medycznej, znajdującej się w ponurych pomieszczeniach przy ul. Marii Magdaleny w Poznaniu. Bez dalszych formalności wstępnych Kraśko prosił, aby kierownictwo Kliniki zaproponowało konieczne przeróbki Domu Partii. Serdecznie podziękowałem sekretarzowi Kraśce za tak wspiały dar i poleciłem kierownikowi Kliniki zlustrowanie gmachu i przygotowanie odpowiednich projektów adaptacji na klinikę pediatriczną. Radość nie trwała jednak długo. Sekretarz Kraśko został przeniesiony do Warszawy, ja natomiast przez wiele lat byłem oskarżany przez władze partyjne o chęć bezprawnego zagarnięcia Domu Partii, rzekomo zbudowanego ze składek partyjnych⁴⁰⁸.

⁴⁰⁶ Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 1 XII 1956 r., s. 2, 4, AUMP, sygn. 15/72.

⁴⁰⁷ Szerzej na jego temat: J. Jakubowski, *Kraśko Wincenty*, [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny...*, s. 377–378.

⁴⁰⁸ A. Horst, *Wspomnienia...*, s. 72–73.

Rektor, omawiając na posiedzeniu Senatu w dniu 25 V 1957 r. kwestie przejęcia budynków wojskowych przy ul. Kościuszki, proponował umieszczenie tam Kliniki Ginekologiczno-Położniczej, jednakże Wydział Zdrowia Prezydium Rady Narodowej miasta Poznania sugerował przeniesienie do wspomnianego budynku III Kliniki Chorób Wewnętrznych i III Kliniki Chirurgicznej. Podczas tego posiedzenia Senatu, rozpatrując pismo Departamentu Szkolnictwa Wyższego i Nauki Ministerstwa Zdrowia dotyczące opracowania założeń rozwojowych Akademii Medycznej w Poznaniu na okres 1960–1970, zastępca dyrektora administracyjnego Rehman podkreślił, że rozbięcie administracji Akademii Medycznej w Poznaniu na dwie części (przy ul. Fredry i przy ul. Sierocy) utrudniało jej pracę i dopiero jej scalenie w gmachu przy ul. Kościuszki miało zmienić pozytywnie ówczesną sytuację. Postulował także budowę w ciągu 10 lat domu studenckiego przy ul. Grunwaldzkiej i dwóch domów mieszkalnych⁴⁰⁹.

Wspomniany już kilkakrotnie powyżej prof. dr hab. A. Horst w następujący sposób wspominał kwestie przejęcia gmachu przy ul. Kościuszki w Poznaniu:

Otrzymałem też jeszcze inną propozycję – przejęcia na potrzeby Akademii Medycznej kompleksu przedwojennego wojskowego szpitala garnizonowego przy ul. Kościuszki, gdzie mieściły się nieliczne i mało ważne instytucje wojskowe, podczas gdy wojsko na cele szpitalne użytkowało i nadal użytkuje gmach byłego hotelu targowego przy ul. Grunwaldzkiej. Akcja ta miała na celu wyprowadzenie jednostek wojskowych poza teren miasta Poznania. W sprawie przekazania tego obiektu przyszło do mnie jako rektora kilku pułkowników, którzy ni stąd, ni zowąd oświadczyli, że natychmiast podpiszą akt przekazania Akademii tego terenu wraz z zabudowaniami, jeżeli wypłacę im w formie gratyfikacji milion złotych (czyli dam im łapówkę), co w owych czasach było sumą ogromną. Bardzo się zdziwili, kiedy im oświadczyłem, że choć bym nawet chciał, taką sumą w ogóle nie rozporządzam i o tego rodzaju wypłacie mowy być nie może. Nie mogli uwierzyć, że tak duża instytucja jak Akademia Medyczna nie może wypłacić za tak duży obiekt sumy jednego miliona. Na tym zresztą sprawa ucichła, a wojsko obiekt ten zagospodarowało na inne cele (obecnie mieści się tam Dowództwo Wojsk Lotniczych)⁴¹⁰.

Rektor prof. dr A. Horst podsumował, że większość jednostek Wydziału Lekarskiego borykała się z poważnymi trudnościami lokalowymi, których usunięcie w większości przypadków było niemożliwe, a sytuacja Wydziału Farmaceutycznego miała się polepszyć po wyprowadzce administracji Akademii Medycznej z Collegium Maius. Zdaniem rektora Horsta ówczesna sytuacja finansowa nie pozwalała na budowę Collegium Pharmaceuticum⁴¹¹ – jego powstanie zostało zapoczątkowane dopiero szereg lat później, za kadencji rektora Uniwersytetu

⁴⁰⁹ Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 25 V 1957 r., s. 2–3, AUMP, sygn. 15/72.

⁴¹⁰ A. Horst, *Wspomnienia...*, s. 73.

⁴¹¹ Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 25 V 1957 r., s. 2–3, AUMP, sygn. 15/72.

74. Profesor Bolesław Gładysz, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1964–1966

75. Profesor Kazimierz Jasiński, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1966–1969

76. Profesor Przemysław Gabryel, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1969–1972

Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu prof. dr. hab. Andrzeja Tykarskiego⁴¹².

Rektor prof. dr A. Horst w sprawozdaniu za rok akademicki 1956/1957 w następujący sposób scharakteryzował braki lokalowe Uczelni:

niektóre kreowane i istniejące Kliniki, jak Klinika Chirurgii Szczękowej, dotąd nie mają jeszcze własnego lokalu, a inne jak np. Klinika Psychiatryczna mieści się we wprost średniowiecznych warunkach. Dalej sytuacja jest wprost krytyczna na Wydziale Farmaceutycznym, gdzie większość zakładów naukowych ma całkowicie nieodpowiednie, często zastępcze pomieszczenia. Doszło nawet do tego, że jeden z podstawowych Zakładów Wydziału Farmaceutycznego, mianowicie Zakład Farmakognozji z powodu nieodpowiednich warunków bezpieczeństwa i higieny pracy był na okres kilku miesięcy zamknięty przez inspektora pracy. Dalej muszę też wspomnieć, że Biblioteka Główna, jedna z podstaw naszej pracy naukowej mieści się w prowizorycznych pomieszczeniach byłej sali manipulacyjnej Banku Komunalnego, gdzie magazyny od pracowni czy wypożyczalni są oddzielone półkami książek. Wreszcie rozbiście naszej administracji – rektorat i dziekanaty przy ul. Fredry, a część gospodarcza przy ul. Sierociej, stwarzają warunki wprost nie do zniesienia. Jak z tego widać braki mamy niemałe i jedynie uzyskanie dalszych lokali umożliwi rozwiązanie tej nader trudnej sytuacji naszej Uczelni⁴¹³.

W sprawozdaniu rektor wymienił następujące zmiany lokalowe i rozbudowę infrastruktury: Zakład Radiologii Wydziału Lekarskiego został przesunięty do Szpitala Miejskiego im. Józefa Strusia przy ul. Szkolnej⁴¹⁴, oddano do użytku Klinikę Neurologiczną i Klinikę Neurochirurgiczną w Szpitalu im. Heliodora Święcickiego⁴¹⁵, trwały prace nad budynkiem Zakładu Anatomii Patologicznej, oddano do użytku Zakład Chirurgii Operacyjnej i Doświadczalnej w gmachu Collegium Anatomicum, przebudowano i całkowicie unowocześniono trakt operacyjny oraz pomieszczenia laboratorium II Kliniki Chirurgicznej, zaopatrując je jednocześnie w urządzenia sterylizacyjne i wyposażenie pracowni naukowych, urządzono pracownię naukową przy I Klinice Chorób Dzieci, pomieszczenia dawnej szatni w Collegium Anatomicum zaadaptowano na bar mleczny, w bara-

⁴¹² Rektor Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu prof. dr hab. Andrzej Tykarski w artykule na łamach dwumiesięcznika informacyjnego „Fakty UMP” zauważył: „Zaczynamy od budowy Collegium Pharmaceuticum. To nasz wspólny, duży sukces i nowe otwarcie dla Wydziału Farmaceutycznego. Po 68 latach oczekiwania na siedzibę dla jednostek farmaceutycznych, nowy budynek stanie się rzeczywistością”. A. Tykarski, *Głosem Rektora*, „Fakty UMP” nr 2–3, 2018, s. 3.

⁴¹³ *Sprawozdanie Jego Magnificencji Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu – Prof. Dra Antoniego Horsta za rok akademicki 1956/57...*, s. 15.

⁴¹⁴ Tamże, s. 15.

⁴¹⁵ Józef Łangowski i Jan Zaus podkreślali, że oddanie do użytku nowych pomieszczeń Kliniki Neurologicznej i Kliniki Neurochirurgicznej powiększyło liczbę łóżek o 83. J. Łangowski, J. Zaus, *Rozwój gospodarczo-społeczny Poznania w świetle programu wyborczego Frontu Narodowego*, „Kronika Miasta Poznania” R. XXIV (za lata 1951–1956), 1956, s. 144.

77. Ogólnopolski Zjazd Pediatrów z Międzynarodowym Uczestnictwem, Poznań 1979 r. Od lewej siedzą: prezydent Poznania Andrzej Wituski, Urszula Radwańska (w ciemnych okularach), Maria Goncerzewicz, Mieczysław Góral, Marian Rewers

kowych pomieszczeniach mieszkalnych przy ul. Palacza wybudowano kotłownię i centralne ogrzewanie⁴¹⁶.

Rektor negatywnie oceniał stosunki Uczelni z władzami miejskimi Poznania⁴¹⁷:

Doszło nawet do dość ostrych scysji w chwili, kiedy Zarząd Miasta miał możliwość zaspokojenia naszych wyjątkowo trudnych warunków lokalowych, jednak wskutek braku zrozumienia dla naszych potrzeb, pokierował sprawami tak, że lokali tych nie uzyskaliśmy. Obecnie jednak również w Zarządzie Miejskim znaleźliśmy należyte zrozumienie i z całym uznaniem musimy przyznać, że obecnie Zarząd Miejski czyni niemałe starania, aby naszej wyjątkowo trudnej sytuacji lokalowej pomóc. Mamy nadzieję, że obecna nasza współpraca przyniesie znacznie większe obopólne korzyści, aniżeli poprzedni okres nieporozumień⁴¹⁸.

⁴¹⁶ *Sprawozdanie Jego Magnificencji Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu – Prof. Dra Antoniego Horsta za rok akademicki 1956/57...*, s. 26–27.

⁴¹⁷ O współpracy poznańskich szkół wyższych z władzami miasta Poznania szerzej wspominał Maksymilian Kranz na łamach „Kroniki Miasta Poznania” w 1962 r. M. Kranz, *Rola nauki w unowocześnianiu naszego miasta*, „Kronika Miasta Poznania” R. XXX, nr 2, 1962, s. 5–10.

⁴¹⁸ *Sprawozdanie Jego Magnificencji Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu – Prof. Dra Antoniego Horsta za rok akademicki 1956/57...*, s. 27–28.

Przykładem konfliktu władz Akademii Medycznej z Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Poznaniu było wystosowanie przez Senat podczas swojego posiedzenia w dniu 25 II 1957 r. uchwały opisującej niewłaściwy stosunek władz miejskich Poznania do Uczelni⁴¹⁹. Dokument ten został przekazany m.in. Radzie Państwa, rektorowi Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i prasie poznańskiej.

Rektor, opisując dążenia i zadania w roku akademickim 1957/1958, za cel działań uznał m.in. rozwiązanie trudnej sytuacji lokalowej – liczono na poparcie gen. Mariana Spychalskiego (ówczesnego wiceministra, a następnie ministra obrony narodowej) w sprawie uzyskania lokali byłego Szpitala Garnizonowego⁴²⁰.

Ryszard Słomski w następujący sposób opisywał okres, w którym funkcję rektora Akademii Medycznej w Poznaniu sprawował prof. dr A. Horst:

Nadszedł ważny 1956 rok z głośnymi wypadkami czerwcowymi w Poznaniu, w którym podczas pierwszych niezależnych wyborów został wybrany rektorem Akademii Medycznej na lata 1956–1959. Profesor natychmiast po objęciu funkcji zajął się opracowywaniem długofalowego programu rozwoju uczelni, dbając przede wszystkim o to, aby czynniki merytoryczne odgrywały najistotniejszą rolę w jej rozwoju. Dzisiaj, z perspektywy czasu, można szczególnie dobrze ocenić starania Profesora o przeznaczenie ogródków działkowych między ulicami Przybyszewskiego, Bukowską, Polną i Marcelińską pod rozbudowę uczelni. Dobrze rozumiał, że dla uczelni można było uzyskać coś pozytywnego jedynie w przypadku dobrej współpracy z władzami. Ta jednak nie zawsze układała się dobrze, ponieważ Profesor nie należał do PZPR i nie zgadzał się na jej ingerencję w sprawy uczelni⁴²¹.

Profesor A. Horst w następujący sposób opisywał kwestie rozbudowy bazy naukowo-dydaktycznej Akademii Medycznej w Poznaniu:

Po zapoznaniu się z pracą rektora zorientowałem się, że Akademia Medyczna w Poznaniu nie ma żadnego długofalowego programu rozbudowy. Poszczególne inwestycje realizowano w różnych, często bardzo oddalonych od siebie miejscach miasta. Wiedziałem z własnego studenckiego doświadczenia, że było to bardzo uciążliwe dla studentów, ale również bardzo utrudniało współpracę oddalonych od siebie pracowni naukowych Akademii. Po przeanalizowaniu całej sytuacji opracowałem długofalowy program inwestycji, zmierzający do zlokalizowania wszystkich agend Akademii w jednym miejscu, możliwie najmniejszym kosztem. Miejsmem tym okazał się Szpital im. Heliodora Święcickiego (dawny Szpital Sióstr Diakonisek) przy ul. Przybyszewskiego⁴²², gdzie w tym samym re-

⁴¹⁹ Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 25 II 1957 r., s. 4–6, AUMP, sygn. 15/72.

⁴²⁰ *Sprawozdanie Jego Magnificencji Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu – Prof. Dra Antoniego Horsta za rok akademicki 1956/57...*, s. 28.

⁴²¹ R. Słomski, *Profesor Antoni Horst (1915–2003) – wybitny fizjolog i genetyk*, „Nauka” nr 2, 2004, s. 164.

⁴²² O znaczeniu przejścia dawnego szpitala sióstr diakonisek dla rozwoju Akademii Medycznej w Poznaniu prof. dr hab. A. Tykarski, rektor Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego

78. Profesor Urszula Radwańska i jej doktoranci: Ewa Bernatowska, Małgorzata Kaczmarek-Kanold, Ryszard Kaftański; fot. z 1978 r.

jonie miasta znajdowały się już stare lub nowo zbudowane kliniki Akademii Medycznej (Szpital Ginekologiczno-Położniczy przy ul. Polnej oraz nowo zbudowany kompleks klinik pediatrycznej i psychiatrycznej, a także kliniki zlokalizowane w samym Szpitalu im. Święcickiego: interna, chirurgia, laryngologia, dermatologia, neurologia, neurochirurgia oraz nowoczesny Zakład Anatomii Patologicznej). W sąsiedztwie szpitala przy ul. Przybyszewskiego istniały tereny nie zabudowane (ogródki działkowe rozciągające się pomiędzy ulicami Przybyszewskiego i Polną) oraz na zapleczu Szpitala im. Heliodora Święcickiego ogromny teren po prowizorycznym szpitalu dla lotników Wehrmachtu z zabudową barakową, zajmowany teraz tymczasowo przez różne instytucje. Obydwa te tereny dzięki moim staraniom zostały zabezpieczone pod przyszłą rozbudowę Akademii Medycznej z uzyskaniem przez uczelnię prawa własności. Plan ten jest obecnie w miarę możliwości realizowany⁴²³.

Rektor prof. dr W. Michałkiewicz, opisując w *Słowie wstępnym* do *Kroniki i bibliografii dorobku naukowego Akademii Medycznej w Poznaniu 1957/58–1963/64*⁴²⁴ rozwój bazy naukowo-dydaktycznej w powyższym okresie, przypomniał, że opróżnione przez Zakład Patologii Ogólnej lokale pomieściły wszystkie

w Poznaniu, wspominał w swoim artykule na łamach „Faktów UMP”. A. Tykarski, *Głosem Rektora*, „Fakty UMP” nr 4, 2018, s. 2–3.

⁴²³ A. Horst, *Wspomnienia...*, s. 71–72.

⁴²⁴ W. Michałkiewicz, *Słowo wstępne...*, s. 7–8.

79. Studenci kierunku lekarskiego w trakcie prac porządkowych pod budowę hali sportowej AM w 1974 r. Na zdjęciu w środku Ryszard Staniszewski (z łopata), dzisiaj prof. Kliniki Chirurgii Naczyniowej

agendy administracji w budynku przy ul. Fredry 10. Wydział Farmaceutyczny otrzymał z kolei pomieszczenia opróżnione przez administrację Uczelni przy ul. Sierocy⁴²⁵. Od 1 V 1961 r. II Klinika Chorób Dziecięcych rozpoczęła swoją działalność przy ul. Jackowskiego 42. Zakład Anatomii Patologicznej zakończył w 1959 r. przeprowadzkę do nowych pomieszczeń, w których urządzono m.in. pracownię mikroskopu elektronowego. W II Klinice Chorób Wewnętrznych w 1957 urządzono pracownię izotopową, w 1958 – pierwszy w Polsce ośrodek sztucznej nerki, a w 1959 r. – ośrodek dietetyczny. W latach 1962–1963 rozpoczęto także budowę ośrodka rehabilitacyjnego⁴²⁶.

Józef Modrzejewski w artykule opublikowanym na łamach „Kroniki Miasta Poznania” w 1962 r. wspominał, że Akademia Medyczna w Poznaniu była przykładem uczelni, która od chwili wyodrębnienia z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza korzystać musiała

⁴²⁵ Zwracał na to także uwagę Jan Drzewiński. J. Drzewiński, *Rozwój bazy materialnej nauk medycznych*, [w:] *W 50-lecie rozwoju nauk medycznych...*, s. 164.

⁴²⁶ W. Michałkiewicz, *Słowo wstępne...*, s. 7–8.

w znacznym stopniu z budynków obcych, na ogół starych i w dodatku rozproszonych we wszystkich niemal dzielnicach miasta. Stąd też odpowiedzialne za rozwój szkolnictwa wyższego władze występują z wieloetapowymi planami nowego budownictwa, które by stworzyło od podstaw nowoczesne ośrodki naukowe⁴²⁷.

Przypominał, że w 1958 r. architekt Florian Rychlicki⁴²⁸ przygotował koncepcję koncentracji większości budynków w rejonie zachodniej części Jeżyc, gdzie znajdowały się dwa duże kompleksy kliniczne przy ulicach Polnej i Przybyszewskiego. Można tam też było uzyskać nowoczesny obiekt dla Katedry i II Kliniki Ftyzjatrycznej. W bezpośrednim sąsiedztwie tych gmachów leżały spore tereny niewykorzystane (u zbiegu ulic Szpitalnej i Świerczewskiego) lub użytkowane czasowo jako ogródki działkowe⁴²⁹ (w czworoboku ulic Przybyszewskiego, Marcelińskiej, Polnej i Świerczewskiego). Architekt wskazał, że na tym obszarze można było zlokalizować dużą część nowych budynków⁴³⁰, tworząc wraz z istniejącymi obiektami główny i zasadniczy rdzeń nowego ośrodka naukowego Akademii Medycznej w Poznaniu. Oceniał, że bardziej idealna byłaby realizacja kompleksowa całego miasteczka akademickiego, ale w takim przypadku koszty inwestycji wzrosłyby niewspółmiernie wysoko⁴³¹.

Projekt rozbudowy Akademii Medycznej w Poznaniu autorstwa F. Rychlickiego był przedmiotem obrad podczas posiedzenia Komisji Opiniodawczej Prac Projektowych przy Ministrze Zdrowia w dniu 6 VII 1959 r. Inwestorem centralnym przedsięwzięcia miał być Departament Inwestycji Ministerstwa Zdrowia. Departament Szkolnictwa Wyższego i Nauki Ministerstwa Zdrowia miał pełnić funkcję inwestora naczelnego, natomiast inwestorem bezpośrednim miała być Akademia Medyczna w Poznaniu. W posiedzeniu brał udział rektor prof. dr A. Horst. W orzeczeniu Komisja Opiniodawcza Prac Projektowych przy Ministrze Zdrowia ustaliła, że przedłożony docelowy program rozbudowy Akademii Medycznej w Poznaniu dowodził celowości i potrzeby wzniesienia szeregu nowych budynków na terenie pomiędzy ulicami Przybyszewskiego,

⁴²⁷ J. Modrzejewski, *Rozbudowa szkół wyższych w Poznaniu. Część II*, „Kronika Miasta Poznania” R. XXX, nr 2, 1962, s. 55.

⁴²⁸ Szerzej na jego temat: P. Marciniak, *Architektura i urbanistyka Poznania w latach 1945–1989 na tle doświadczeń europejskich*, Poznań 2009, s. 276–277; tenże, *Doświadczenia modernizmu. Architektura i urbanistyka Poznania w czasach PRL*, Poznań 2010, s. 300–301; H. Marcinkowski, W. Milewski, E. Pawłowicz, R. Pawła-Piowarczyk, Z. Skupniewicz, L. Wejchert, *Projekt – miasto. Wspomnienia poznańskich architektów 1945–2005*, Poznań 2013, s. 349–350.

⁴²⁹ O znaczeniu tych terenów dla rozbudowy Akademii Medycznej w Poznaniu wspominał także Witold Maisel: W. Maisel, *Ewolucja planów urbanistycznych miasta Poznania w latach 1945–1957*, „Kronika Miasta Poznania” R. XXVI, nr 3, 1958, s. 14.

⁴³⁰ Szerzej o projektowaniu budynków ochrony zdrowia w tamtym okresie: J. Juraszyński, A. Nitsch, Z. Radwański, *Budownictwo służby zdrowia*, Warszawa 1961; J. Juraszyński, A. Nitsch, S. Porębowicz, Z. Radwański, *Projektowanie obiektów służby zdrowia*, Warszawa 1973.

⁴³¹ J. Modrzejewski, *Rozbudowa szkół wyższych w Poznaniu. Część II...*, s. 57.

80. Profesor Mieczysław Wójtowicz, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1972–1975

81. Profesor Jan Hasik, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1975–1981

Marcelińską, Polną i Świerczewskiego, a więc w miejscu najbardziej dogodnie położonym w stosunku do największego zespołu ówczesznie istniejących i budowanych klinik Akademii Medycznej w Poznaniu. Komisja uznała, że scalenie na jednym terenie zakładów teoretycznych w bezpośrednim sąsiedztwie klinik było jednym z podstawowych warunków rozwoju Uczelni, w zakresie pracy zarówno naukowej, jak i dydaktycznej. W opinii Komisji należało jak najszybciej opracować założenia rozbudowy Akademii Medycznej w Poznaniu do roku 1980⁴³².

W marcu 1961 r. mgr Tadeusz Cenquier opracował ogólne założenia projektowe perspektywicznej rozbudowy Akademii Medycznej do 1980 r., które przewidywały konieczność wydatkowania prawie 550 mln zł w dwóch etapach w ciągu 18 lat. Skala potrzeb Akademii Medycznej w Poznaniu była spora, dlatego że zakłady teoretyczne Akademii Medycznej korzystały ówczesznie z pomieszczeń o powierzchni użytkowej 15 926 m², z czego 6820 m² przypadało na budynki, z których większość była własnością Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza (m.in. Collegium Maius, Collegium Chemicum), a także Rady Narodowej miasta Poznania (siedziba Katedry i Zakładu Historii Medycyny) i Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej

⁴³² Rozbudowa – protokoły posiedzeń Komisji Programowo-Technicznej, Komisji Opiniodawczej Prac Projektowych, materiały na posiedzenia 1959–1973, AAN, Zespół 2/1939/0, Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej w Warszawie, sygn. 19/2061.

(siedziba Katedry Badania Środków Spożywczych). Zajęcia praktyczne odbywały się w czterech państwowych szpitalach klinicznych, w czterech szpitalach miejskich i dwóch wojewódzkich szpitalach specjalistycznych, a budynki były rozrzucone w promieniu 10 km. Tadeusz Cenkiem przewidywał budowę nowego zespołu gmachów dla zakładów teoretycznych Wydziału Lekarskiego, Oddziału Stomatologicznego i Wydziału Farmaceutycznego, dziewięciu nowych klinik i rozbudowę czterech istniejących, nowego gmachu dla rektoratu, dziekanatów, administracji, stowarzyszeń społeczno-zawodowych, z aulą i centralną biblioteką, nowego domu studenta, nowego domu dla pielęgniarek i nowych budynków dla personelu awaryjnego klinik oraz nowych budynków gospodarczych, warsztatów i magazynów urządzeń pomocniczych. W pierwszym etapie, w latach 1961–1965, planowano rozbudowę trzech państwowych szpitali klinicznych (przy ul. Długiej, Polnej i Dzierżyńskiego), budowę ośrodka rehabilitacyjnego przy Klinice Ortopedycznej, a także budowę obiektów I i II Katedry i Klinik Pediatrycznych⁴³³.

Przyjęto koncepcję zlokalizowania i zgrupowania większości obiektów Akademii Medycznej w zachodniej części poznańskich Jeżyc, zatwierdzono lokalizację na wolnej działce u zbiegu ulic Szpitalnej i Świerczewskiego i zlecono przygotowanie projektów dla dwóch Klinik Pediatrycznych i Kliniki Psychiatrycznej⁴³⁴. Poddany opracowaniu był także projekt nowego ośrodka rehabilitacyjnego przy Katedrze i Klinice Ortopedycznej Akademii Medycznej na poznańskiej Wildzie, integrującego różne działy: hydroterapię (z krytą pływalnią), przyrodolecznictwo, pracownie terapii zajęciowej (warsztaty tkackie, skórzane), trzy sale gimnastyczne, szkołę i przedszkole dla dzieci przebywających w Klinice lub oddziale rehabilitacji⁴³⁵.

Piotr Marciniak wskazał, że Klinika Psychiatrii została zbudowana w latach 1966–1968 na podstawie projektu Bogdana Celichowskiego⁴³⁶, Wojciecha Kasprzyckiego⁴³⁷ i Włodzimierza Wojciechowskiego⁴³⁸, a Klinikę Pediatryczną zbudowano wg projektu Jerzego Otomańskiego⁴³⁹ w 1972 r. Zdaniem Marciniaka koncepcja funkcjonalna i urbanistyczno-architektoniczna przyjęta przez Akademię

⁴³³ J. Modrzejewski, *Rozbudowa szkół wyższych w Poznaniu. Część II...*, s. 56–57.

⁴³⁴ Szerzej o budowie Kliniki Psychiatrycznej: B. Celichowski, W. Kasprzycki, H. Schrammowa, W. Wojciechowski, *Nowa Klinika Psychiatryczna w Poznaniu (trójgłos)*, „Psychiatria Polska” t. III, nr 5, 1969, s. 521–530.

⁴³⁵ J. Modrzejewski, *Rozbudowa szkół wyższych w Poznaniu. Część II...*, s. 58.

⁴³⁶ Szerzej na jego temat: P. Marciniak, *Architektura i urbanistyka Poznania...*, s. 267; tenże, *Doświadczenia modernizmu...*, s. 291–292.

⁴³⁷ Tenże, *Architektura i urbanistyka Poznania...*, s. 271; tenże, *Doświadczenia modernizmu...*, s. 296.

⁴³⁸ Tenże, *Architektura i urbanistyka Poznania...*, s. 281; tenże, *Doświadczenia modernizmu...*, s. 305; H. Marcinkowski, W. Milewski, E. Pawłowicz, R. Pawuła-Piowowarczyk, Z. Skupniewicz, L. Wejchert, *Projekt – miasto...*, s. 340.

⁴³⁹ P. Marciniak, *Architektura i urbanistyka Poznania...*, s. 275; tenże, *Doświadczenia modernizmu...*, s. 299; H. Marcinkowski, W. Milewski, E. Pawłowicz, R. Pawuła-Piowowarczyk, Z. Skupniewicz, L. Wejchert, *Projekt – miasto...*, s. 361.

82. Profesor Witold Seńczuk, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1971–1972

83. Profesor Henryk Gertig, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1972–1978

Medyczną w Poznaniu opierała się na zasadzie koncentracji nowych budynków na wolnych terenach miasta Poznania, a celem tych działań miało być stworzenie miasteczka akademickiego⁴⁴⁰.

Problematyka rozwoju bazy materialnej Akademii Medycznej w Poznaniu była przedmiotem zainteresowania ówczesnego dyrektora administracyjnego AM Jana Drzewińskiego, który w 1969 r. w artykule opublikowanym w monografii z okazji 50-lecia rozwoju nauk medycznych w Poznaniu⁴⁴¹ ocenił, że okres od roku akademickiego 1957/1958 do 1963/1964 był szczególnie istotny w życiu Akademii Medycznej z uwagi na dokonujące się w tym czasie przemiany polityczne i gospodarcze w Polsce. Podkreślił znaczenie ustawy z 5 XI 1958 r. o szkołach wyższych⁴⁴², która nadała nowy kierunek pracy Uczelni oraz zachodzących w tym okresie w Akademii Medycznej zmian w organizacji poszczególnych wydziałów i studiów. Przypomniiał, że na Wydziale Lekarskim od 1 VI 1962 r. wprowadzono VI rok studiów, a z kolei na Wydziale Farmaceutycznym w roku akademickim 1957/1958 przedłużono studia do 5 lat. W roku 1963/1964 Wydział Farmaceutycz-

⁴⁴⁰ P. Marciniak, *Ewolucja koncepcji przestrzennych uczelni wyższych w Poznaniu*, [w:] *Nauka – architektura – edukacja*, red. J.C. Żarnowiecka, A. Owerczuk, Białystok 2006, s. 160.

⁴⁴¹ J. Drzewiński, *Rozwój bazy materialnej nauk medycznych...*, s. 151–169.

⁴⁴² Ustawa z 5 XI 1958 r. o szkołach wyższych, Dz.U. z 1958 r. Nr 68 poz. 336.

ny posiadał osiem katedr z zakładami, trzy zakłady teoretyczne i jedną pracownię. Charakteryzując zmiany bazy materialnej, Jan Drzewiński przypominał, że Zakład Chemii Fizycznej przeprowadził się do budynku przy ul. Maształarskiej, a inna jednostka – Katedra i Zakład Nauki o Środkach Spożywczych – mieszcząca się dotychczas w siedzibie Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej przy ul. Noskowskiego, została przeniesiona na ul. Sierocą, gdzie także znalazła swoją nową siedzibę jednostka przeniesiona z kolei z Collegium Chemicum, której pomieszczenia zajął Zakład Biochemii – Katedra i Zakład Farmakognozji. Od 1960 Zakład Mikologii Lekarskiej umieszczono w Szpitalu Miejskim przy ul. Szkolnej, a Katedrę i Zakład Medycyny Sportu w 1962 r. przeniesiono ze Szpitala im. Heliodora Świącickiego przy ul. Przybyszewskiego do Szpitala Miejskiego im. Franciszka Raszei przy ul. Mickiewicza. Od 1960 r. bazę dla działalności Katedry i Zakładu Medycyny Rehabilitacyjnej stanowił Oddział Leczniczego Usprawnienia Kliniki Ortopedycznej, a w roku akademickim 1962/1963 rozpoczęto budowę Ośrodka Rehabilitacyjnego. Od 1962 r. Klinika Chorób Pasożytniczych została zlokalizowana w Państwowym Szpitalu Klinicznym nr 2 przy ul. Przybyszewskiego. Od 1963 r. Zakład Genetyki mieścił się w Katedrze Patologii Ogólnej i Doświadczalnej w Collegium Anatomicum przy ul. Świącickiego. Zakład Filozofii do 1962 r. mieścił się w budynku przy ul. Sierocy, a następnie został przeniesiony do Collegium Anatomicum przy ul. Świącickiego⁴⁴³.

Profesor Gerard Labuda w publikacji z 1973 r. prognozował, że Akademia Medyczna pozostanie w centrum miasta, w przeciwieństwie do niektórych innych poznańskich uczelni, które miały wyjść ze swoimi gmachami i kolegiami na peryferie ówczesnego układu urbanistycznego Poznania⁴⁴⁴.

W 1974 r. utworzono na podstawie zarządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej Zarząd Inwestycji Akademii Medycznej w Poznaniu, podlegający rektorowi AM, odpowiedzialny za realizację obowiązków inwestorskich dla takich inwestycji, jak m.in.: budowa domu studenckiego (oddanego do użytku w 1975 r.)⁴⁴⁵, budowa pawilonu usługowego ze stołówką, budowa zaplecza gospodarczego na terenie miasteczka uczelnianego, rozbudowa Szpitala Klinicznego nr 2; dwa zadania nie zostały włączone do planu inwestycyjnego na lata 1976–1980 ze względu na ograniczenia limitowe dla inwestycji nowo rozpoczynanych: budowa gmachów dla Wydziału Farmacji i Instytutu Stomatologii⁴⁴⁶.

⁴⁴³ J. Drzewiński, *Rozwój bazy materialnej nauk medycznych...*, s. 164–165.

⁴⁴⁴ G. Labuda, *Perspektywy rozwoju nauki w środowisku poznańskim w latach 1975–2000*, [w:] *Nauka w Wielkopolsce...*, s. 1299.

⁴⁴⁵ O oddaniu do użytku domu studenckiego Akademii Medycznej w Poznaniu w 1975 r. wspominał Tadeusz Światała: T. Światała, *Poznań w latach 1971–1975*, „Kronika Miasta Poznania” R. XLV, nr 1, 1977, s. 6.

⁴⁴⁶ Kontrole przeprowadzone przez MZiOŚ w Zarządzie Inwestycji Akademii Medycznej w Poznaniu – protokoły, sprawozdanie, wystąpienia pokontrolne, AAN, Zespół 2/1939/0, Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej w Warszawie, sygn. 19/719.

84. Profesor Lutosław Skrzypczak, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1978–1981

85. Docent dr hab. Józef Baron, dziekan Wydziału Pielęgniarskiego w latach 1975–1981

Wiosną 1974 r. rektor Akademii Medycznej w Poznaniu prof. dr hab. Roman Góral powołał doc. dr. hab. Józefa Barona na swojego pełnomocnika do spraw organizacji Wydziału Pielęgniarskiego; pełnomocnik otrzymał zadanie organizacji bazy dydaktycznej, naukowej i materialnej nowej jednostki na Uczelni⁴⁴⁷.

Dnia 1 X 1975 podjął działalność Wydział Pielęgniarski Akademii Medycznej w Poznaniu⁴⁴⁸, powołany zarządzeniem Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z 14 IV 1975 r. Wydział otrzymał siedzibę przy ul. Świętosławskiej 12, w budynku zaadaptowanym dla jego potrzeb kosztem miliona złotych. Do władz utworzonego Wydziału weszli doc. dr hab. J. Baron (dziekan) oraz dr hab. Anna Golenia (prodziekan). Nowo powołany Wydział miał następujące zakłady: Zakład Pielęgniarstwa Klinicznego i Rehabilitacji (kierownik doc. dr hab. Marcin Sarnowski⁴⁴⁹), Zakład Pedagogiki (kierownik doc. dr Czesław Siwiński), Zakład

⁴⁴⁷ M. Lewandowska, B. Pawlaczek, Z. Przybylski, *Wydział Pielęgniarski Akademii Medycznej im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu*, [w:] *Dzieje Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego...*, s. 238.

⁴⁴⁸ Szerzej na temat rozwoju Wydziału Pielęgniarskiego i Wydziału Nauk o Zdrowiu Akademii Medycznej, a następnie Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu: *Wydział Nauk o Zdrowiu Akademii Medycznej...*; *Rozwój i osiągnięcia Wydziału Nauk o Zdrowiu...*; *Wydział Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1975–2015. Czterdzieści lat...*

⁴⁴⁹ Szerzej na jego temat: R. Meissner, *Sarnowski Marcin Władysław (1925–1981), chirurg, docent w Akad. Med. w Poznaniu*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXXV/2, z. 145, Warszawa–Kraków 1994, s. 228–229.

Psychologii Klinicznej (kierownik dr Lechosław Gapik), Zakład Organizacji Pracy Pielęgniarskiej (kierownik mgr Anna Nowicka), Zakład Pielęgniarstwa Społecznego (kierownik mgr Barbara Janus). Studia na Wydziale Pielęgniarskim prowadzone były systemem stacjonarnym i trwały 4 lata. Absolwenci otrzymywali tytuł magistra pielęgniarstwa. Na I roku studiów w roku akademickim 1975/1976 studiowało 69 słuchaczy⁴⁵⁰.

Wykład inauguracyjny w roku akademickim 1975/1976 poświęcony studiom pielęgniarstwu wygłosił pierwszy dziekan Wydziału Pielęgniarskiego Akademii Medycznej w Poznaniu doc. dr hab. J. Baron, który wskazał:

Podstawowe zadania nowo utworzonego Wydziału Pielęgniarskiego polegały po pierwsze na przygotowaniu kadry nauczycielskiej dla średnich szkół medycznych oraz podyplomowego kształcenia pielęgniarów i położnych, po drugie na wszechstronnym wykształceniu wysoko kwalifikowanych pielęgniarów, które obejmą w przyszłości kierownicze stanowiska w otwartych i zamkniętych placówkach służby zdrowia i wreszcie na kształceniu pielęgniarów o najwyższych umiejętnościach specjalistycznych. W końcowym efekcie ostatecznym celem akademickich studiów pielęgniarstwa będzie więc podniesienie usług pielęgniarstwa na najwyższy poziom, a umożliwienie uzyskania tytułu magistra pielęgniarstwa najbardziej pilnym zdolnym przedstawicielkom średniego personelu medycznego przyczyni się do podniesienia prestiżu zawodu pielęgniarstwa. W naszej służbie zdrowia pielęgniarz z wyższym wykształceniem nie ma być ni półlekarzem, ani konkurentem lekarza, ale powinna spełniać te liczne zadania wobec chorego, do których lekarz nie jest ani powołany, ani odpowiednio przygotowany. Zawód pielęgniarstwa jest bowiem w równej mierze medycznym co i humanistycznym, a wszechstronny rozwój wiedzy medycznej dawno przekroczył możliwości opanowania jej przez jednego, choćby najbardziej genialnego człowieka⁴⁵¹.

Jak zauważył prof. dr hab. Michał Musielak, utworzenie w 1975 r. Wydziału Pielęgniarskiego na Akademii Medycznej w Poznaniu było efektem zabiegów o poszerzenie oferty edukacyjnej Uczelni, ale także skutkiem nacisków ze strony Polskiego Towarzystwa Pielęgniarskiego⁴⁵².

Departament Szkolnictwa i Nauki Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej w publikacji *Rola Akademii Medycznych w doskonaleniu ochrony zdrowia w regionach*, wydanej w 1975 r., a więc tuż po powstaniu Wydziału Pielęgniarskiego Akademii Medycznej w Poznaniu, ocenił, że

ważnym etapem w rozwoju akademii medycznych było powołanie wydziałów pielęgniarstwa, kształcących w systemie czteroletnich studiów stacjonarnych magistrów

⁴⁵⁰ *Kreowanie Wydziału Pielęgniarskiego*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1, październik 1975–styczeń 1976, s. 26–27.

⁴⁵¹ M. Lewandowska, B. Pawlaczyk, Z. Przybylski, *Wydział Pielęgniarski...*, s. 239.

⁴⁵² M. Musielak, *Historia Wydziału Nauk o Zdrowiu w latach 1975–2015*, [w:] *Wydział Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1975–2015. Czterdzieści lat...*, s. 12.

pielęgniarstwa. Była to decyzja ważna nie tylko ze społecznego punktu widzenia, jako stworzenie szansy rozwoju zawodowego i naukowego w zawodzie pielęgniarskim, lecz przede wszystkim jako wnosząca nową jakość w system organizacyjny ochrony zdrowia, dodając pełnoprawnego partnera do tradycyjnego zespołu profilaktyczno-leczniczego. Absolwentki wydziałów pielęgniarskich, w założeniu tego kształcenia, to właśnie przyszła kadra kierownicza służb pielęgniarskich: oddziałowe, przełożone, naczelne pielęgniarki ZOZ-ów oraz nauczycielki w szkolnictwie medycznym⁴⁵³.

Rektor prof. dr Roman Góral w przemówieniu inauguracyjnym roku akademickiego 1975/1976 zaprezentował osiągnięcia Uczelni w minionej kadencji, w tym wzbogacenie i unowocześnienie struktury organizacyjnej Akademii, powołanie i zorganizowanie Wydziału Pielęgniarskiego, uruchomienie na Wydziale Farmaceutycznym nowego kierunku studiów specjalistycznych w zakresie bioanalizy i badania środowiska, rozszerzenie bazy dydaktycznej Uczelni (przez powołanie dwóch Zespołów Nauczania Klinicznego i ośmiu Punktów Dydaktyki Klinicznej) oraz rozpoczęcie budowy przyszłego miasteczka uczelnianego, zainaugurowane oddaniem do użytku w październiku 1975 r. domu studenckiego na ponad 800 miejsc. Rektor zwrócił uwagę, że czynnikami decydującymi o przyszłych osiągnięciach Uczelni były zaangażowanie, patriotyzm, wysoka jakość pracy, zwykła ludzka uczciwość i odpowiedzialność, które powinny cechować wszystkich pracowników i studentów. Uroczystości inauguracyjne zakończyło oficjalne otwarcie Wydziału Pielęgniarskiego, które odbyło się w pomieszczeniach tego Wydziału przy ul. Świątosławskiej 12 w Poznaniu⁴⁵⁴.

W 1978 r. na łamach „Biuletynu Informacyjnego” Akademii Medycznej w Poznaniu opublikowano przygotowany przez rektora Akademii Medycznej w Poznaniu prof. dr. hab. Romana Górala „Program działania Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1978–1981”, w którym wskazano, że w ramach inwestycji planowano w nowej kadencji zakończyć: budowę pawilonu socjalnego dla studentów i kotłowni centralnej na terenie miasteczka uczelnianego, budowę Zakładu Roślin Lecznicznych, nadbudowę Instytutu Stomatologii, dobudówki na terenie PSK 2 z przeznaczeniem dla Instytutu Chirurgii i Instytutu Chorób Układu Nerwowego i Narządów Zmysłów, a także rozpocząć budowę przychodni przyklinicznej PSK 2, nadbudowę w Instytucie Ortopedii i Rehabilitacji i budowę pawilonu rotacyjnego na terenie PSK 5⁴⁵⁵.

Rektor prof. dr hab. Roman Góral w przemówieniu inauguracyjnym rok akademicki 1980/1981 ocenił, że ówczesna sytuacja gospodarcza w Polsce nie służyła

⁴⁵³ Departament Szkolnictwa i Nauki Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej, *Rola Akademii Medycznych w doskonaleniu ochrony zdrowia w regionach*, Warszawa 1975, s. 7, AAN, Zespół 2/1939/0, Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej w Warszawie, sygn. 19/1043.

⁴⁵⁴ *Inauguracja roku akademickiego 1975/76*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1, październik 1975–styczeń 1976, s. 25–26.

⁴⁵⁵ *Przemówienie Rektora prof. dr. hab. Romana Górala inauguracyjne rok akademicki 1978/1979*, „Biuletyn Informacyjny” R. III, nr 4/10, 1978, s. 4.

86. Profesor Roman Góral, rektor Akademii Medycznej
w Poznaniu w latach 1972–1981

inwestycjom, ale udało się oddać do dyspozycji młodzieży Centrum Kultury Studentów Medyk, budynek dla Zakładu Roślin Leczniczych Wydziału Farmaceutycznego, nadbudowę Instytutu Stomatologii oraz ukończyć kapitalne remonty na Wydziale Pielęgniarskim, w trzech zakładach i czterech klinikach, w sali wykładowej Instytutu Pediatrii i w Klubie Studenckim Aspirynka. Wskazał też, że zaawansowana była budowa obiektu szpitalnego w Szpitalu Klinicznym nr 5 im. Karola Jonschera⁴⁵⁶.

C. Potencjał naukowo-dydaktyczny Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1956–1980

Rektor prof. dr A. Horst w sprawozdaniu za rok akademicki 1956/1957 uznał, że jedynie katedry spełniają właściwe zadania naukowe i dydaktyczne Uczelni, dlatego też starał się o ich dalsze wzmocnienie i usamodzielnienie. W jego opinii

⁴⁵⁶ *Przemówienie inauguracyjne J.M. Rektora Akademii Medycznej prof. dr. hab. Romana Górala*, „Biuletyn Informacyjny” R. V, nr 3–4/16, 1980, s. 5.

w poprzednim okresie usiłowano odgórnie kierować pracą naukową i dydaktyczną poszczególnych zakładów i klinik, stworzono nadmiernie rozbudowaną organizację nadrzędną Uczelni w postaci prorektorów do spraw dydaktyki i nauki, co skutkowało pokusą ingerencji w sprawy swoich resortów w ramach poszczególnych katedr. Podkreślił, że pomimo istnienia w naszej Uczelni tych urzędów nie było ani jednego wypadku ingerowania ich w sprawy dydaktyki czy nauki, a te urzędy miały jedynie na celu załatwienie spraw natury porządkowej i sprawozdawczej. Decydujący głos w tych sprawach miały mieć rady wydziałów, jako kolegalne organy złożone z kierowników katedr i samodzielnych pracowników nauki, tak aby kierownicy katedr, mając większy i bezpośredni wpływ na sprawy nauki i nauczania, ponosili większą odpowiedzialność jako bezpośredni wykonawcy swoich zadań, ale również stali się współodpowiedzialnymi za całość tych spraw na swoim wydziale⁴⁵⁷.

Rektor przedstawił także ważniejsze kierunki badawcze w poszczególnych katedrach i innych jednostkach organizacyjnych Akademii Medycznej w Poznaniu:

- Zakład Anatomii Opisowej – cytoarchitektonika pola przedwzrokowego i podwzgórza susła; ustalenie mianownictwa anatomicznego,
- Zakład Anatomii Patologicznej – zmiany chorobowe anatomiczne tkanki płucnej,
- Zakład Biologii – pasożyty przewodu pokarmowego i ich zwalczanie,
- Zakład Chemii Fizjologicznej – zagadnienia metabolizmu krwinki czerwonej, struktura i regeneracja białek osocza,
- Zakład Chemii Ogólnej – badania przyczyn selektywności działania odczynników organicznych w chemii analitycznej nieorganicznej,
- Zakład Farmakologii – metody oznaczania ciał czynnych w lekach roślinnych oraz wykrywanie alkaloidów,
- Zakład Fizjologii – etiologia i patogeneza wstrząsów,
- Zakład Fizyki – badania ferroelektryków; budowa fotopletyzmografu,
- Zakład Higieny – zagadnienia higieny szkolnej i higieny pracy,
- Zakład Histologii – zmiany histologiczne w narządach zwierząt zapadających w sen zimowy; histofizjologia najądrza,
- Zakład Historii Medycyny – badania z zakresu historii medycyny polskiej,
- Zakład Medycyny Sądowej – toksykologia talu,
- Zakład Mikrobiologii – badania wirusologiczne żółtaczk zakaźnej, zatrucia pokarmowe,
- Zakład Patologii Ogólnej – patologia białek krwi, doświadczalna miażdżyca tętnic, zatrucia zawodowe,
- Zakład Radiologii – analiza zmian radiologicznych płuc w różnych stanach chorobowych,

⁴⁵⁷ *Sprawozdanie Jego Magnificencji Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu – Prof. Dra Antoniego Horsta za rok akademicki 1956/57..., s. 15–16.*

- I Klinika Chirurgiczna – badania i leczenie chorób naczyń obwodowych,
- II Klinika Chirurgiczna – operacyjne leczenie guzów klatki piersiowej,
- III Klinika Chirurgiczna – zagadnienia urazowości,
- I Klinika Pediatria – zagadnienie antybiotyków w pediatrii,
- II Klinika Pediatria – zagadnienia gruźlicy w pediatrii,
- I Klinika Chorób Wewnętrznych – zagadnienia etiologii i patogenetyki gośca pierwotnie przewlekłego,
- II Klinika Chorób Wewnętrznych – zaburzenia gospodarki wodnej i mineralnej w chorobach wewnętrznych⁴⁵⁸,
- III Klinika Chorób Wewnętrznych – badania z zakresu hematologii,
- Klinika Ortopedyczna – skrzywienia i złamania kręgosłupa, gruźlica kostno-stawowa, zmiany zniekształcające biodra,
- Klinika Laryngologiczna – leczenie twardzieli; operacyjne leczenie jam bocznych nosa i nowotworów krtani,
- Klinika Neurologiczna – zmiany biochemiczne płynu mózgowo-rdzeniowego w chorobach układu nerwowego,
- I Klinika Położnictwa i Chorób Kobiety – niepłodność męska, rak przedinwazyjny szyjki macicy, fizjopatologia skurczów macicy,
- II Klinika Położniczo-Ginekologiczna – zagadnienia hormonalne w ginekologii,
- kliniki Oddziału Stomatologii – próchnica zębów,
- Zakład Botaniki Farmaceutycznej – analiza leku z uwzględnieniem metody chromatograficznej, synteza leku,
- Zakład Chemii Nieorganicznej i Analitycznej – badania chemiczne leczniczych wód mineralnych i borowin,
- Zakład Farmakognozji – izolowanie niektórych alkaloidów i związków flawonowych,
- Zakład Farmacji Stosowanej – badania leków pochodzących z surowców krajowych,
- Zakład Badania Środków Spożywczych – wartość odżywcza i higieniczna koncentratów zupnych,
- Studium Wychowania Fizycznego – zagadnienie wydolności fizycznej,
- Biblioteka Główna – opracowanie bibliografii Akademii Medycznej⁴⁵⁹.

⁴⁵⁸ II Klinika Chorób Wewnętrznych we wcześniejszym okresie zajmowała się m.in. zorganizowaniem następujących poradni specjalistycznych: kardiologicznej, chorób nadciśnienia, chorób tarczycy, gastrologicznej, neurochirurgicznej, przeciwreumatycznej, przeciwpileptycznej, przeciwcukrzycowej, parazytologicznej, onkologicznej, foniatrycznej, chorób krwi, chirurgii dziecięcej, endokrynologicznej i gimnastyki leczniczej. M. Kalinowski, *Materiały Sesji Odczytowej „Dni Poznania” – Rozwój publicznej służby zdrowia w Poznaniu*, „Przegląd Zachodni” nr 1–2, 1954, s. 214.

⁴⁵⁹ *Sprawozdanie Jego Magnificencji Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu – Prof. Dra Antoniego Horsta za rok akademicki 1956/57...*, s. 16–18.

Zdaniem rektora Horsta trudności w pracy dydaktycznej wynikały z braku kilku sal wykładowych i kilku sal do ćwiczeń, z niedostatecznego i przestarzałego wyposażenia pracowni, z braków w zaopatrzeniu w odczynniki, ze zbyt częstej zmiany programów nauczania i z przeładowania programu nauczania przedmiotami niezwiązanymi ściśle z kierunkiem studiów. Celem było uporządkowanie spraw studenckich w Uczelni i stworzenie jasnych i niepodlegających dyskusji przepisów:

Zdajemy sobie dobrze sprawę, że studia naszej młodzieży nie przebiegają łatwo. Trudne warunki materialne, jeszcze trudniejsze nieraz warunki mieszkaniowe i niedostateczne przygotowanie ze szkoły średniej, nie stwarzają najlepszych warunków do pracy. Jednak młodzież nasza musi też zrozumieć, że na nas ciąży obowiązek wykształcenia światłego lekarza, który chorego, poddanego jego opiece, będzie leczył najlepszymi metodami i dlatego i jedynie tylko dlatego, musimy wymagania nasze powiększyć, a nie obniżać. Niestety młodzież nasza często nie rozumie tej konieczności i zwraca się do nas, aby wymagane rygory zmniejszać. Z całym naciskiem chciałbym tutaj podkreślić, że rygorów studenckich, które dla ogólnego zapoznania się, z nimi wydrukowaliśmy w naszym Spisie Wykładów, będziemy przestrzegać z całą surowością, gdyż tego wymaga nasza rzeczywistość⁴⁶⁰.

Rektor prof. dr W. Michałkiewicz, oceniając w *Słowie wstępnym* do *Kroniki i bibliografii dorobku naukowego Akademii Medycznej w Poznaniu 1957/58–1963/64* rozwój kadr dydaktyczno-wychowawczych Uczelni, podkreślił, że w tym okresie tytuły profesorów zwyczajnych otrzymało 6 osób (5 na Wydziale Lekarskim, 1 na Wydziale Farmaceutycznym), 17 docentów zostało profesorami nadzwyczajnymi (13 na Wydziale Lekarskim, 4 na Wydziale Farmaceutycznym), stopień docenta uzyskało 64 pracowników (60 na Wydziale Lekarskim, 4 na Wydziale Farmaceutycznym), 249 osób uzyskało tytuł doktora medycyny, stomatologii lub farmacji. W omawianym okresie na Wydziale Lekarskim od 1 VI 1962 r. wprowadzono VI rok studiów, a na Wydziale Farmaceutycznym przedłużono w roku akademickim 1957/1958 studia do 5 lat⁴⁶¹.

Pracownicy Katedry i Zakładu Anatomii Opisowej i Topograficznej uczestniczyli w ujednoliceniu polskiego mianownictwa anatomicznego. Przy współudziale kierownika Katedry prof. dr. Józefa Kołaczковского powstała Komisja Mianownicza, która w 1958 r. opublikowała słownik anatomiczny, oparty na międzynarodowym łacińskim mianownictwie anatomicznym⁴⁶². Zagadnieniami naukowymi opracowywanymi przez zespół Katedry stały się: neuroanatomia, w tym morfologia pnia mózgu oraz ośrodki i drogi połączeń nerwowych i nerwowo-humoralnych układu ośrodkowego z obwodem, neurosekrecja jąder

⁴⁶⁰ Tamże, s. 25.

⁴⁶¹ W. Michałkiewicz, *Słowo wstępne...*, s. 7.

⁴⁶² *Mianownictwo anatomiczne*, cz. I–III, red. M. Stelmasiak, Warszawa 1958.

87. Aparat „płuco-serce” umożliwiający operacje na otwartym sercu – radością chirurgów. Na zdjęciu stoją m.in.: Marek Orkiszewski, Bogdan Szelałowicz (pionier kardiochirurgii dziecięcej w Poznaniu), Michał Rólski, Wacław Zieliński; fot. z 1973 r.

podwzgórza, badania nad ośrodkami tyłomózgowia związanymi topograficznie i czynnościowo z nerwami czaszkowymi. W badaniach dotyczących połączeń nerwowych i nerwowo-humoralnych ośrodkowego układu nerwowego z obwodem opracowywano porównawczą anatomie splotów przedkręgowych człowieka i zwierząt doświadczalnych, ustalono definicję układu anatomicznego, uporządkowano mianownictwo topograficznego i czynnościowego podziału układu nerwowego, ustalono ogólną definicję układu nerwowego⁴⁶³. Profesor Przemysław Gabryel wskazał, że

głównym problemem badań naukowych Zakładu była morfologia pnia mózgu oraz ośrodki i drogi regulacji nerwowej i nerwowo-dokrewnej. Wszystkie opracowane w ramach tego problemu zagadnienia miały nie tylko duże znaczenie teoretyczne, ale również istotne znaczenie praktyczne, ponieważ w szerokim zakresie uwzględniały korelację morfologiczno-czynnościową. Dużym osiągnięciem o trwałej wartości dla anatomii pol-

⁴⁶³ O. Szczepski, *Nauki lekarskie i farmaceutyczne (1919–1969)*, [w:] *Nauka w Wielkopolsce...*, s. 949–950.

skiej było również zainicjowanie i współautorstwo w opracowaniu pierwszego polskiego słownika anatomicznego opartego o międzynarodowe mianownictwo anatomiczne⁴⁶⁴.

Pracownicy Katedry i Zakładu Anatomii Patologicznej, pod kierownictwem prof. Janusza Groniowskiego (do 1963) i prof. Przemysława Gabryela (od 1963), zajmowali się zagadnieniami onkologii (diagnostyka, patogeneza), odczynów zapalnych (choroba gośćcowa), patologii płodu i noworodka, neuropatologii, nefrologii i działania środków ochronnych przed napromieniowaniem oraz wprowadzenia do diagnostyki nowotworów mikroskopii elektronowej i metod immunologicznych⁴⁶⁵. Najważniejsze osiągnięcia w powyższym zakresie to:

wykazanie obecności błony wyściółkowej pęcherzyków płucnych, udowodnienie endogennego pochodzenia materiału tworzącego błony szkliste w płucach noworodka, badania nad ultrastrukturą cewy nerwowej we wczesnych okresach zarodkowych u człowieka i rozwojem naczyń krwionośnych mózgu, badania nad strukturą łożyska i mechanizmami wymiany substancji między krwią matki i płodu, badania nad obrzękiem mózgu oraz strukturą i funkcją bariery krew-mózg, badania nad uszkadzającym działaniem środków kontrastowych stosowanych w arteriografii mózgowej, wykazanie pierwotnego uszkodzenia kłębków nerkowych w przebiegu ostrej niewydolności nerek, wykazanie, iż pierwotny zespół nerczycowy i podostre zapalenie kłębków nerkowych mogą być różnymi etapami tego samego procesu patologicznego, wykazanie obecności antygenu przeciwnuronowego w przebiegu tzw. neuromiopatii rakowej, opracowanie zagadnienia diagnostyki morfologicznej i immunologicznej włósnicy⁴⁶⁶.

Zespół Katedry i Zakładu Biologii Ogólnej, pod kierownictwem prof. Czesława Gerwela (od 1951), przejął jako specjalność naukową deficytową w Polsce dyscyplinę – parazytologię lekarską. Dzięki dotacji Polskiej Akademii Nauk przeprowadził wśród ludności wiejskiej województwa poznańskiego badania na ogromną skalę nad pasożytami przewodu pokarmowego, zakończone akcją masowego leczenia osób zakażonych. Oceniano wartość stosowanych na świecie metod badań laboratoryjnych oraz skuteczność i przydatność wielu leków, co w efekcie pozwoliło wytypować najodpowiedniejsze metody i środki, a także ujednolicić sposoby postępowania w całym kraju. W sytuacji dużej migracji ludności (repatrianci, liczne wyjazdy służbowe za granicę, studiująca w Polsce młodzież z krajów Trzeciego Świata) zaistniała konieczność rozpoznawania schorzeń inwazyjnych, charakterystycznych dla regionów tropikalnych oraz szkolenia pracowników wojewódzkich stacji sanitarno-epidemiologicznych. W 1961 r. utworzono w ramach Katedry Klinikę Chorób Pasożytniczych, co pociągnęło za sobą zmianę nazwy Katedry na: Katedra Biologii i Parazytologii

⁴⁶⁴ P. Gabryel, *Instytut Biostruktury...*, s. 212.

⁴⁶⁵ O. Szczepski, *Nauki lekarskie i farmaceutyczne...*, s. 950.

⁴⁶⁶ P. Gabryel, *Instytut Biostruktury...*, s. 215.

Lekarskiej⁴⁶⁷. Od 1974 r. kierownikiem Zakładu był doc. dr hab. Witold Kasprzak. Problematyka naukowa była bardzo różnorodna i wielokierunkowa, obejmowała takie zagadnienia, jak:

masowe badania ludności naszego województwa w kierunku pasożytów przewodu pokarmowego, ocena skuteczności i przydatności leków przeciw pasożytniczych, ocena wartości stosowanych parazytologicznych metod diagnostycznych, ocena właściwości biologicznych szczepów pełzaka czerwonej *Entamoeba histolytica*, badania nad epidemiologią i kliniką toksoplazmozy, opracowanie warunków przechowywania szczepów pasożytniczych pierwotniaków w niskiej temperaturze, badania nad rolą nowego żywiciela pośredniego *Fasciola hepatica*, kompleksowe badania nad *Trichinella spiralis*, badania nad kliniką i epidemiologią tasiemczyc, badania nad inwazjami pasożytniczymi zawlekanyymi do kraju przez ludność innych rejonów świata⁴⁶⁸.

Pracownicy Katedry i Zakładu Chemii Fizjologicznej, pod kierownictwem prof. Zdzisława Stolzmann (do 1967) i doc. Haliny Karoń (od 1967), prowadzili badania nad krwinką czerwoną z uwzględnieniem jej metabolizmu, badania układu krwionośnego, metabolizmu lipidów w układzie naczyniowym, zaburzeń gospodarki lipidowej, metabolizmu lipidów w ścianie tętnicy głównej, lipolizy wewnątrznaczyniowej, kwasów nukleinowych oraz regeneracji i biosyntezy białek⁴⁶⁹.

Głównym kierunkiem badań Katedry i Zakładu Chemii Ogólnej, kierowanej przez dr Stanisławę Raszejową (do 1961) i prof. Stefana Bączyka (od 1962), były metody analityczne dla ilościowego oznaczania niektórych witamin, badania nad czynnikami stabilizującymi kwas l-askrobinowy oraz metody regeneracji srebra z różnych gatunków odpadów⁴⁷⁰.

Zespół Katedry i Zakładu Farmakologii, pod kierunkiem prof. Józefa Dadleza (do 1966) i doc. Alfonsa Chodery (od 1966), przez cały czas działalności tej jednostki realizował dwa główne kierunki badawcze: analityczny i farmakodynamiczny. Opracowano metody ilościowego oznaczania różnych alkaloidów w materiale zwierzęcym przy zastosowaniu bibuły kationitowanej Lewandowskiego, metody oznaczania siły działania leków w jednostkach biologicznych oraz prowadzono badania nad mechanizmem działania środków wpływających na czynność ośrodkowego układu nerwowego i jego powiązanie z wolną noradrenaliną w pniu mózgu⁴⁷¹.

W Katedrze i Zakładzie Fizjologii, pod kierunkiem prof. Edwarda Czarneckiego (do 1962) i prof. dr. hab. Jana Kiersza (1962–1971), podejmowano prace

⁴⁶⁷ O. Szczepski, *Nauki lekarskie i farmaceutyczne...*, s. 951–952.

⁴⁶⁸ P. Gabryel, *Instytut Biostruktury...*, s. 212.

⁴⁶⁹ O. Szczepski, *Nauki lekarskie i farmaceutyczne...*, s. 952.

⁴⁷⁰ Tamże, s. 953.

⁴⁷¹ Tamże, s. 953–954.

nad mechanizmem wstrząsu, regeneracją nerwów, powiązaniem funkcjonalnym nerwu i mięśnia, fizjologią oka, zagadnieniami metabolizmu w czasie wysiłku fizycznego (biosynteza białka i kwasów nukleinowych, przemiana kwasów tłuszczowych i węglowodanów)⁴⁷².

W Katedrze i Zakładzie Fizyki Lekarskiej, jednostce kierowanej przez doc. Andrzeja Pilawskiego (od 1950), w zakresie prac badawczych poza tematyką fizyczną podjęto również tematykę medyczną, w tym dwa podstawowe kierunki: radiobiologiczny (ochrona radiologiczna, patologia popromienna, radiobiologia komórkowa, wpływ promieniowania na płód i działanie biologiczne małych dawek) i elektroniki medycznej (zaprojektowanie i zbudowanie szeregu aparatów; pletyzmografia fotoelektryczna i tensometryczna)⁴⁷³.

W obszarze badawczym Katedry i Zakładu Higieny, pod kierunkiem doc. Adama Jankowiaka (od 1954), znalazła się higiena szkolna (przyczyny zachorowalności dzieci w wieku szkolnym z uwzględnieniem okresu ich rozwoju), przemysłowa (problemy toksykologiczne, których znajomość jest podstawą do zapewnienia odpowiednich warunków pracy zgodnie z wymogami bhp) i komunalna (badania nad zawartością mikroelementów w wodach pitnych z jednoczesną analizą ich przydatności i roli patogenetycznej)⁴⁷⁴.

Pracownicy Katedry i Zakładu Histologii Prawidłowej i Embriologii, jednostki kierowanej przez prof. Tadeusza Kurkiewicza (do 1959), prof. Kazimierza Miętkiewskiego (1959–1973) i doc. dr. hab. Andrzeja Łukaszyka (od 1973), podjęli problematykę z zakresu zagadnień histofizjologii gruczołów dokrewnych oraz zajęli się wprowadzaniem do badań techniki histochemicznej, ze szczególnym uwzględnieniem histochemii enzymów, obok endokrynologii eksperymentalnej analizowano także wątrobę i nerki oraz badano wpływ promieniowania jonizującego na układ dokrewny⁴⁷⁵. W opinii prof. dr. P. Gabryela najważniejsze osiągnięcia w zakresie powyższych problemów badawczych to:

wykazanie zmiany chemizmu neurosekreту w trakcie wędrówki do części nerkowej przysadki mózgowej oraz opracowanie etapów zróżnicowania chemicznego komórek przysadki mózgowej w przebiegu jej rozwoju, wyjaśnienie zjawiska inaktywacji antyandrogenów przy długotrwałym ich wstrzykiwaniu, opracowanie cytoenzymologii różnicujących się nefronów, opracowanie metody wybiórczego wyznakowania spermatyd szczura, opracowanie matematycznego i fizyko-chemicznego modelu gronka wątrobowego, wyjaśnienie zjawiska transformacji morfo-kinetycznej progresywnej kory nadnercza pod wpływem stosowania metapironu⁴⁷⁶.

⁴⁷² Tamże, s. 954.

⁴⁷³ Tamże, s. 954.

⁴⁷⁴ Tamże, s. 955.

⁴⁷⁵ Tamże, s. 955–956.

⁴⁷⁶ P. Gabryel, *Instytut Biostruktury...*, s. 212–213.

W obszarze zainteresowań Katedry i Zakładu Historii Medycyny, pod kierunkiem doc. Ludmiły Krakowieckiej (do 1971) i prof. Mieczysława Stańskiego (od 1971), znajdowało się opracowywanie monografii lekarskich i życiorysów wybitnych polskich lekarzy; zajmowano się też problematyką udziału lekarzy w walce o polskość, rozwojem szpitalnictwa w Wielkopolsce oraz historią farmacji polskiej⁴⁷⁷.

Wśród tematyki badawczej podejmowanej przez zespół Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej można wyróżnić m.in. tanatologię sądowo-lekarską, walkę z umieralnością okołoporodową, wypadkowość drogową, uboczne działanie antybiotyków, wprowadzenie do rutynowanych badań zawartości alkoholu etylowego w płynach ustrojowych metodą enzymatyczną (ADH) oraz kwestie usprawnienia metodyki badania dowodów rzeczowych⁴⁷⁸.

Kierownik Katedry prof. dr Edmund Chróścielewski w następujący sposób podsumowywał dorobek naukowy jednostki:

Wiodące problemy badawcze Katedry wypływają z konkretnych zagadnień praktycznych, wynikających z prac usługowych dla organów ścigania karnego i władz wymiaru sprawiedliwości, są to m. in. zagadnienia walki z umieralnością płodów i noworodków, zmiany morfologiczne w niektórych zatruciach zwłaszcza grzybami oraz zmiany we włosach w zatruciu talem. Usprawnienia w rozpoznawaniu śmierci w następstwie utonięcia, rozpoznawanie zatruc grzybami. Badania przyczyn i następstw wypadków drogowych i przy pracy. Badania nad krwinkowymi i białkowymi układami grupowymi człowieka w aspekcie identyfikacji, dziedziczenia i dochodzenia ojcostwa oraz występowania w populacji. Przystosowanie nowszych cech grupowych krwi w badaniach śladów krwawych. W badaniach chemiczno-toksykologicznych uproszczono metodykę wykrywania alkaloidów w narządach. Udoskonalono wykrywanie alkoholu i leków. Opracowano różnicowanie fragmentów grzybów trujących i jadalnych na podstawie ich właściwości hemoaglutynacyjnych i hemolitycznych. Dokonano analizy śmiertelnych powikłań po zastosowaniu antybiotyków. Przeprowadzono badania doświadczalne dotyczące występowania w ustroju enzymów przemiany alkoholu etylowego oraz badania nad dopingiem farmakologicznym w sporcie. Udoskonalono metody antropologiczne dla ustalenia tożsamości nieznanymi czaszek ludzkich. Prowadzono badania nad przestępczością nieletnich i prostytutką w PRL. Usprawniono sądowo-lekarskie metody badań seminologicznych⁴⁷⁹.

Utworzona w 1958 r. jednostka – Katedra i Zakład Medycyny Sportu (kierownik prof. Eligiusz Preisler) – zajmowała się takimi problemami badawczymi, jak: badanie metabolizmu wysiłku fizycznego, badanie mechanizmów przystosowawczych układu krążenia i układu oddechowego do różnych obciążeń wysiłkowych u osób młodych i w wieku podeszłym oraz badania fizjologiczne i biochemiczne w różnych układach ćwiczebnych, aby opracować nowe metody

⁴⁷⁷ O. Szczepski, *Nauki lekarskie i farmaceutyczne...*, s. 956.

⁴⁷⁸ Tamże, s. 956–957.

⁴⁷⁹ E. Chróścielewski, *Katedra i Zakład Medycyny Sądowej, [w:] 25 lat Akademii Medycznej...*, s. 257.

ćwiczeń o dużych wartościach profilaktycznych dopasowane do stanu fizycznego i zdrowotnego poszczególnych studentów⁴⁸⁰. W opinii Henryka Kuńskiego utworzenie Katedry i Zakładu Medycyny Sportu było znaczącym wydarzeniem w dziejach medycyny sportowej w Polsce, poszerzającym możliwości kształcenia lekarzy sportowych⁴⁸¹.

Utworzony w 1960 r. Zakład Mikologii Lekarskiej, kierowany przez prof. Jana Alkiewicza⁴⁸², był ówczesnie jedynym tego rodzaju zakładem w Polsce, ogniskującym działalność naukową przyklinicznych pracowni mikologicznych w Polsce. Wśród osiągnięć naukowych można wyróżnić odkrycie trzech kolejnych symptomów grzybicy paznokci⁴⁸³ oraz opublikowanie przez kierownika Zakładu monografii zatytułowanej *Mikologia lekarska*⁴⁸⁴ w 1966 r. i *Materiałów do polskiej bibliografii dermatologii i wenerologii oraz ich pogranicza od XVI wieku do 1951 roku*⁴⁸⁵.

Zespół Katedry i Zakładu Mikrobiologii Lekarskiej, pod kierunkiem prof. dr. Jana Adamskiego (1945–1959), prof. dr. Józefa Wizy (1959–1973) i dr. Marii Pietkiewicz (od 1973), prowadził badania nad pałeczkami z grupy enterobakterii, antybiotykoopornością, wrażliwością drobnoustrojów, immunologią, a także etiologią, diagnostyką i terapią promienicy szyjno-twarzowej⁴⁸⁶. Zakład posiadał pracownie: bakteriologii ogólnej, bakteriologii gruźlicy i grzybic płuc, wirusologii, pożywek, dydaktyczną⁴⁸⁷. Pracownia wirusologiczna⁴⁸⁸ wykonywała laboratoryjną diagnostykę chorób wirusowych, badania epidemiologiczne wód i ścieków oraz interferencji⁴⁸⁹. Prowadzono także działalność usługowo-diagnostyczną, wykonując 30 tys. badań diagnostycznych rocznie dla placówek Akademii Medycznej i jednostek ochrony zdrowia⁴⁹⁰.

⁴⁸⁰ O. Szczepski, *Nauki lekarskie i farmaceutyczne...*, s. 958.

⁴⁸¹ H. Kuński, *Dzieje medycyny sportowej w Polsce*, t. II (1951–2000), Łódź 2009, s. 24, 33.

⁴⁸² Szerzej na jego temat: H. Namysłowska, *Jubileusz prof. dra Jana Alkiewicza*, „Kronika Miasta Poznania” R. XXXIV, nr 4, 1966, s. 141–142; J. Bowszyc, *Wspomnienie pośmiertne o Prof. Janie Alkiewiczu*, „Biuletyn Informacyjny” R. IV, nr 1/11, 1979, s. 29–30; W. Sowiński, *Jan Alkiewicz (1896–1979). Dermatolog*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 115–117; R. Żaba, 20. rocznica śmierci Profesora dr. hab. med. Jana Alkiewicza, „Mikologia Lekarska” T. 6, nr 3, 1999, s. 184–186; tenże, *Historia mikologii poznańskiej – prof. dr hab. med. Jan Alkiewicz*, „Postępy Dermatologii i Alergologii” T. 20, z. 6, 2003, s. 336–339; J. Alkiewicz, *Polska mikologia lekarska i onychologia narodziły się w Poznaniu*, seria *Klasyfikacja Nauki Poznańskiej*, t. 18, wstęp i dobór tekstów Z. Adamski, Poznań 2007.

⁴⁸³ O. Szczepski, *Nauki lekarskie i farmaceutyczne...*, s. 958–959.

⁴⁸⁴ J. Alkiewicz, *Mikologia lekarska*, Warszawa 1966.

⁴⁸⁵ Tenże, *Materiały do polskiej bibliografii dermatologii i wenerologii oraz ich pogranicza od XVI wieku do 1951 roku*, Poznań 1957.

⁴⁸⁶ O. Szczepski, *Nauki lekarskie i farmaceutyczne...*, s. 959.

⁴⁸⁷ P. Gabryel, *Instytut Biostruktury...*, s. 213.

⁴⁸⁸ Szerzej o dziejach analityki medycznej w Poznaniu: M. Karłowska, *Dzieje analityki lekarskiej w Poznaniu w latach 1918–1962. Szkic monograficzny*, „Kronika Miasta Poznania” R. XLIV, nr 2, 1976, s. 67–71.

⁴⁸⁹ O. Szczepski, *Nauki lekarskie i farmaceutyczne...*, s. 959.

⁴⁹⁰ P. Gabryel, *Instytut Biostruktury...*, s. 214–215.

Kierowana przez prof. Antoniego Horsta jednostka – Katedra i Zakład Patologii Ogólnej i Doświadczalnej – od roku 1956 posiadała pracownię nefrologiczną zajmującą się czynnością nerek w stanach doświadczalnej hipotermii i rozszerzającą swoje zainteresowania naukowe na różne badania podstawowe z zakresu patofizjologii nerek. Stosowano do badań również izotopy promieniotwórcze. W pracowni metabolicznej wyjaśniono w oparciu o odpowiedni model doświadczalnej miażdżycy na zwierzętach cały szereg zaburzeń towarzyszących miażdżycy oraz przygotowano prace wyjaśniające molekularne mechanizmy bloku metabolicznego biosyntezy tłuszczów, polegające na wtórnym niedoborze biotyny. Prowadzono badania nad transportem tłuszczu we krwi i wykazaniem korelacji pomiędzy rodzajem spożytego tłuszczu a aktywnością lipolityczną krwi u psów doświadczalnych. Przy Katedrze Patologii powstał Zakład Genetyki Człowieka w 1963 r. w celu podjęcia badań nad znaczeniem genetyki i biologii molekularnej w wyjaśnianiu patogenezы zjawisk chorobowych⁴⁹¹.

Pracownicy Katedry i Zakładu Radiologii Lekarskiej, pod kierunkiem prof. Bolesława Gładysza (1953–1966) i doc. Jerzego Wójtowicza⁴⁹² (od 1966), wprowadzili nowe metody badania (angiografia) i interpretacji wyników (densytometria). W obszarze badawczym Katedry znajdowała się teoria powstania obrazu rentgenowskiego i scyntygrafia narządów mięszzowych⁴⁹³.

Kierowana przez prof. Stanisława Nowickiego (1951–1964) i prof. Adama Piskorza (od 1964) jednostka – I Katedra i Klinika Chirurgiczna – interesowała się przez szereg lat szczególnie chirurgią naczyń, chirurgią torakalną, urologią, chirurgią układu nerwowego i chirurgią urazową⁴⁹⁴. W obrębie chirurgii naczyniowej interesowano się szczególnie „zaburzeniami w ukrwieniu na tle chorób tętnic obwodowych, poruszano sprawę leczenia marskości wątroby, opracowano zagadnienie zakażeń wewnątrzszpitalnych”⁴⁹⁵.

Zespół II Katedry i Kliniki Chirurgicznej, którym kierował prof. Roman Drews, rozwijał chirurgię tarczycy, przełyku, wpustu, żołądka i dróg żółciowych, diagnostykę i chirurgię śródpiersia, przepony, zniekształceń klatki piersiowej. Opracowano wskazania do chirurgicznego leczenia różnych postaci wola⁴⁹⁶.

Pracownicy III Katedry i Kliniki Chirurgicznej, pod kierownictwem doc. dr. Jerzego Borszewskiego (1954–1959), prof. dr. A. Piskorza (1960–1964), doc. dr.

⁴⁹¹ O. Szczepski, *Nauki lekarskie i farmaceutyczne...*, s. 959–961.

⁴⁹² Szerzej na jego temat: A. Ziemiański, *Jerzy Stanisław Wójtowicz (1932–1987). Radiolog*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 321–322; tenże, *Jerzy Stanisław Wójtowicz (1932–1987)*, [w:] *Historia radiologii polskiej na tle radiologii światowej*, red. S. Leszczyński, Kraków 2000, s. 696–698; tenże, *Jerzy Stanisław Wójtowicz (1932–1987)*, [w:] *Księga pamiątkowa w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego...*, s. 140–142.

⁴⁹³ O. Szczepski, *Nauki lekarskie i farmaceutyczne...*, s. 961–962.

⁴⁹⁴ Tamże, s. 962–963.

⁴⁹⁵ R. Drews, *Instytut Chirurgii...*, s. 230.

⁴⁹⁶ O. Szczepski, *Nauki lekarskie i farmaceutyczne...*, s. 963.

A. Krokowicza (od 1964), początkowo zajmowali się badaniem roli i zastosowania hipotermii, postępowaniem chirurgicznym w uszkodzeniu kręgosłupa, chirurgicznym leczeniem niepłodności męskiej, patogenezą zmian oraz chirurgią trzustki i wątroby. W późniejszym okresie prowadzono obserwacje nad nadciśnieniem naczyniowo-nerkowym, przeszczepianiem tkanek narządów i naczyń oraz badania z zakresu zakażeń wewnątrzszpitalnych⁴⁹⁷.

W obszarze zainteresowań I Katedry i Kliniki Chorób Wewnętrznych, pod kierunkiem prof. dr. Stefana Kwaśniewskiego (1948–1961), a następnie prof. dr. Kazimierza Jasińskiego (od 1962), znajdowały się: problematyka kardiologiczna, reumatologiczna i nefrologiczna, a także diagnostyka i leczenie wybranych chorób kolagenowych z uwzględnieniem powiązań hormonalnych (przysadki, nadnercza) i metabolicznych⁴⁹⁸.

Przedmiotem zainteresowania badaczy z II Katedry i Kliniki Chorób Wewnętrznych, pod kierunkiem prof. dr. Jana Roguskiego, były: medycyna sportowa, choroby zawodowe, endokrynologia, zastosowanie izotopów promieniotwórczych, nefrologia i żywienie człowieka chorego⁴⁹⁹.

Tematykę badawczą kierowanej przez prof. dr. Franciszka Łabendzińskiego (1949–1959) i prof. dr. Kazimierza Wysockiego (od 1962) jednostki – III Katedry i Kliniki Chorób Wewnętrznych – stanowiła problematyka hematologiczna, ale zakres badań został poszerzony o kardiologię, immunologię i biochemię kliniczną⁵⁰⁰.

W obszarze problematyki naukowej zespołu Katedry i Kliniki Dermatologicznej, kierowanego przez prof. dr. Adama Straszyńskiego (do 1963) i prof. dr. Juliana Rosnera⁵⁰¹ (w latach 1963–1970), znajdowały się: alergia dermatologiczna, choroby zawodowe skóry, terapia dermatologiczna, metody leczenia kiły, diagnostyka histopatologiczna, rentgenoterapia raka skóry, diagnostyka i patologia rzadszych jednostek dermatologicznych, rentgenoterapia promieniami miękkimi, zawodowe choroby skóry i terapia zewnętrzna⁵⁰².

Pracownicy Katedry i Kliniki Ftyzjatrycznej, pod kierunkiem prof. dr. Jerzego Jurkowskiego (1951–1961) i doc. dr. Ireny Westfalowej (od 1961), skupili uwagę na leczeniu zabiegowym gruźlicy płuc i chemioterapii, w tym na diagnostyce segmentowej i upowietrznieniu płuc w przebiegu odmy płucnej. Prace nad właściwościami prątku gruźliczego miały natomiast na celu udowodnienie i wykazanie skuteczności oraz stopnia działania poszczególnych leków przeciwprątkowych⁵⁰³.

⁴⁹⁷ Tamże, s. 963.

⁴⁹⁸ Tamże, s. 964–965.

⁴⁹⁹ Tamże, s. 965.

⁵⁰⁰ Tamże, s. 966.

⁵⁰¹ Szerzej na jego temat: J. Bowszyc, *Julian Rosner (1903–1975). Dermatolog*, [w:] *Szkice do portretów...*, s. 269–270; W. Witczak, *Rosner Julian (1903–1975), lekarz, dermatolog, wenerolog*, [w:] *Słownik biograficzny polskich nauk medycznych XX wieku*, t. 2, z. 1, red. B. Urbanek, Warszawa 1997, s. 77–78.

⁵⁰² O. Szczepski, *Nauki lekarskie i farmaceutyczne...*, s. 967–968.

⁵⁰³ Tamże, s. 968.

Jednostka kierowana przez doc. dr Janinę Tomaszewską – Katedra i Klinika Rehabilitacyjna – opracowywała metody usprawniania leczenia osób po amputacjach kończyn dolnych i górnych oraz całokształtu postępowania rehabilitacyjnego w przypadkach *poliomyelitis*⁵⁰⁴.

W obszarze dociekań naukowych zespołu Katedry i Kliniki Neurochirurgicznej, kierowanego do 1970 r. przez doc. dr Hieronima Powiertowskiego, znajdowały się badania nad leczeniem najcięższych urazów ośrodkowego układu nerwowego, badania nad zaburzeniami podstawowych czynności ustroju po zabiegach na tkance nerwowej, rehabilitacja czynności ruchowej i mowy po uszkodzeniach ogniskowych ośrodkowego układu nerwowego, a także opracowanie podstawowych wytycznych diagnostyki neurochirurgicznej⁵⁰⁵.

Profesor Mieczysław Wender, poddając ocenie dorobek naukowy Katedry i Kliniki Neurochirurgicznej, podkreślił, że

działalność naukowa w pierwszych latach jej istnienia koncentrowała się głównie na zagadnieniach ciężkich urazów czaszkomózgowych. W dziedzinie tej opracowano oryginalną metodę chirurgicznego leczenia złamań podstawy czaszki, powikłanych uszkodzeniem jam obocznych nosa i masywu twarzowo-czaszkowego. W dalszym okresie działalności Kliniki rozwinęto badania w zakresie leczenia paraplegii pourazowej, a następnie szeregu zagadnień terapeutycznych chorób układu naczyniowego mózgu (tętniaki, naczyniaki, niedrożność tętnic)⁵⁰⁶.

Katedra i Klinika Psychiatryczna⁵⁰⁷ – jednostka kierowana przez prof. dr. Ryszarda Dreszera (1947–1967) i prof. dr. Stanisława Dąbrowskiego (od 1967) – charakteryzowała się trzema głównymi kierunkami: klinicznym, sądowo-psychiatrycznym i korelacją zmian biochemicznych z określonymi zespołami psychopatologicznymi⁵⁰⁸.

W obszarze zainteresowań naukowych Katedry i Kliniki Neurologicznej, pod kierownictwem prof. dr. A. Dowżenki (1948–1962) i prof. dr. Mieczysława Wendera (od 1963), znajdowały się: neurologia kliniczna, badania płynu mózgowo-rdzeniowego, badania biochemiczne i histochemiczne procesów strukturalnych zachodzących w tkance nerwowej⁵⁰⁹. Wspomniany powyżej prof. dr M. Wender ocenił, że

do podstawowych kierunków działalności naukowej Kliniki należały początkowo badania chemiczne płynu mózgowo-rdzeniowego, problemy diagnostyki i terapii kiły układu

⁵⁰⁴ Tamże, s. 968.

⁵⁰⁵ Tamże, s. 968.

⁵⁰⁶ M. Wender, *Instytut Chorób Układu Nerwowego...*, s. 245.

⁵⁰⁷ Szerzej na temat Kliniki: H. Jankowiak, *Historia szpitalnictwa psychiatrycznego w Poznaniu*, [w:] *Z dziejów szpitali poznańskich...*, s. 80–84.

⁵⁰⁸ O. Szczepski, *Nauki lekarskie i farmaceutyczne...*, s. 969.

⁵⁰⁹ Tamże, s. 969.

nerwowego oraz gruźliczego zapalenia opon. W dalszym okresie działalności główny kierunek badań naukowych dotyczył zagadnienia chorób demielinizacyjnych. Szereg opracowanych tu problemów stanowi istotny wkład do diagnostyki, symptomatologii i epidemiologii stwardnienia rozsianego oraz podostrego twardniejącego zapalenia mózgu. Rozszerzeniem zakresu tych badań była próba poznania patofizjologii chorób układu nerwowego na drodze doświadczalnej. Ważne dane uzyskano tu w badaniach wpływu promieniowania jonizującego na biochemiczne wykładniki zjawisk rozwojowych mózgu. Wartość uzyskanych wyników polega na stwierdzeniu faktu, znanego dotychczas tylko fragmentarycznie, że działanie promieniowania jonizującego, oprócz wywoływania odległych skutków morfologicznych, zaburza również procesy biochemiczne zachodzące w rozwijającym się układzie nerwowym. Prowadząc badania metodami histochemii i biochemii zwrócono uwagę na dynamikę zmian histoenzymatycznych w toku rozwoju mózgu, wyciągając z tych badań wnioski co do kształtowania się odmiennych reakcji tkankowych w zależności od okresu rozwoju, w którym działa czynnik szkodliwy na ośrodkowy układ nerwowy. Stanowi to wkład do neuropatologii ogólnej. Istotnym osiągnięciem są również wyniki badań nad zmianami neuronu z opracowaniem własnej koncepcji podziału zmian wstecznych w komórce nerwowej⁵¹⁰.

Obszar tematyki badawczej Katedry i Kliniki Okulistycznej – jednostki kierowanej przez prof. dr. Adama Kwaskowskiego (1956–1964) i doc. dr. Witolda Orłowskiego (od 1965) – obejmował problematykę zniekształceń i nowotworów powiek, operacje plastyczne, neurologię i urazy oka oraz zagadnienia odwarstwienia siatkówki i zastosowanie anestezjologii w okulistyce⁵¹¹. W opinii prof. dr. M. Wendera

w dziedzinie tej opracowano wiele zagadnień o dużej wartości teoretycznej i praktyczno-klinicznej. Na uwagę zasługuje również opracowanie specjalnego wzoru historii choroby dla przypadków odwarstwienia siatkówki, przystosowanej do rejestracji danych przy użyciu maszyn cyfrowych. Wprowadzono również udoskonaloną metodę badań klinicznych ciała szklistego⁵¹².

W obszarze zainteresowań badawczych Katedry i Kliniki Ortopedycznej, pod kierunkiem prof. dr. Wiktora Degi (do 1967) i prof. dr. Alfonsa Sengera (od 1967), znalazła się problematyka zwichnięcia biodra, leczenia skutków choroby Heinego-Medina i organizacji tego leczenia, nowoczesnego protezowania i aparowania, patogenezy i leczenia wad wrodzonych (stopy końsko-szpotawej, stopy koślawej), dysfunkcji ręki, skrzywienia kręgosłupa oraz produktywizacji inwalidów⁵¹³.

Działalność naukowo-badawcza zespołu Katedry i Kliniki Otolaryngologicznej, kierowanego przez prof. Aleksandra Zakrzewskiego, obejmowała patogenezę,

⁵¹⁰ M. Wender, *Instytut Chorób Układu Nerwowego...*, s. 245.

⁵¹¹ O. Szczepski, *Nauki lekarskie i farmaceutyczne...*, s. 970.

⁵¹² M. Wender, *Instytut Chorób Układu Nerwowego...*, s. 246.

⁵¹³ O. Szczepski, *Nauki lekarskie i farmaceutyczne...*, s. 970–971.

leczenie i klinikę twardzieli, audiologię, powikłania wewnątrzczaszkowe oraz onkologię⁵¹⁴.

W I Katedrze i Klinice Położniczo-Ginekologicznej, pod kierownictwem prof. dr. Witolda Michałkiewicza, zajmowano się rozpoznawaniem i leczeniem stanów przedrakowych oraz kancerogenezą histo- i cytologiczną, wczesnym wykrywaniem i rozpoznawaniem zagrożenia wewnątrzmacicznego płodu, badaniem morfologicznym i histochemicznym popłodu, zaburzeniami i wadami rozwojowymi somatycznymi i płciowymi, epidemiologią rzęsistka pochwowego, zaburzeniami endokrynologicznymi, zagadnieniami chemoterapeutycznymi oraz zapobieganiem i zwalczaniem następstw konfliktu serologicznego zakażeń wewnątrzmacicznych⁵¹⁵.

Kierowana przez prof. dr. Edwarda Howorkę jednostka – II Katedra i Klinika Położniczo-Ginekologiczna – prowadziła badania nad fizjopatologią ludzkiego jaja płodowego, w tym nad rozwojem i zaburzeniami jaja płodowego w macicy w okresie ciąży, a także wnioskowanie o tym rozwoju i jego zaburzeniach na podstawie cech morfologicznych i czynnościowych noworodka⁵¹⁶.

Działająca pod kierunkiem prof. dr. Teodora Rafińskiego (od 1955) jednostka – I Katedra i Klinika Pediatryczna – przez szereg lat była placówką wiodącą w Polsce w zakresie leczenia, na etapie zarówno klinicznym, jak i sanatoryjnym (sanatoria przeciwgruźlicze dla dzieci w Ludwikowie i Kiekrzu)⁵¹⁷, gruźlicy u dzieci; chorym podawano streptomycynę. W obrębie tematyki badawczej znajdowało się także opracowanie podstaw leczenia bodźcowego oraz talasoterapii, podejmowano również badania z zakresu hematologii dziecięcej, zwracając uwagę na „częstość utajonych niedoborów żelaza u dzieci i wysunięto nową koncepcję patomechanizmu niedokrwistości zakaźnej u dzieci, uzależniając ją od wadliwej regulacji humoralnej erytropoezy”⁵¹⁸.

W obszarze badawczym II Katedry i Kliniki Pediatrycznej znajdowała się problematyka endokrynologii (opracowanie własnej klasyfikacji zaburzeń w dojrzewaniu, stworzonej na podstawie analizy ich patogenezы, obrazu klinicznego i terapii), kardiologii (diagnostyka wad wrodzonych serca) i nefrologii (wprowadzenie badań czynnościowych nerek, izotopów i renografii)⁵¹⁹. W opinii kierownika Katedry i Kliniki prof. dr. Olecha Szczepkiego utworzenie jednostki

dało początek na naszym terenie nowym kierunkom naukowo-badawczym w pediatrii, a mianowicie endokrynologii, wrodzonym zaburzeniom metabolizmu, nefrologii i kardiologii. Na dużym materiale opracowano własną klasyfikację zaburzeń w dojrzewa-

⁵¹⁴ Tamże, s. 972.

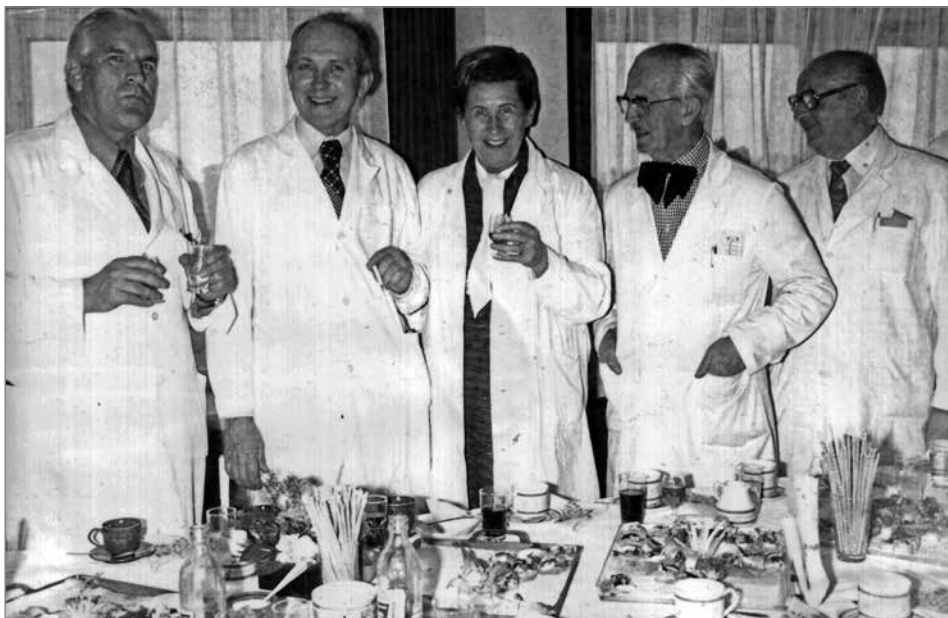
⁵¹⁵ Tamże, s. 972–974.

⁵¹⁶ Tamże, s. 974.

⁵¹⁷ Tamże, s. 974–975.

⁵¹⁸ O. Szczepski, *Instytut Pediatrii...*, s. 235.

⁵¹⁹ Tenże, *Nauki lekarskie i farmaceutyczne...*, s. 975–976.

88. Kierownicy klinik Instytutu Pediatrii: prof. Mieczysław Wójtowicz (chirurgia), prof. Andrzej Soboczyński (otolaryngologia), prof. Maria Goncerzewicz (propedeutika pediatrii), prof. Olech Szczepski (pediatria), prof. Edmund Fojudzki (biochemia i analityka)

niu, wszechstronnie analizując ich patogenezę, obraz kliniczny i terapię [...] Nowością w skali krajowej, budzącą zainteresowanie za granicą stały się badania psychologiczne chorych z powodu zaburzeń endokrynologicznych, mające na celu ustalenie swoistych zmian w psychologii dziecka, związanych z chorobą podstawową (karłowatość, zaburzenia w dojrzewaniu płciowym, choroby tarczycy). Wrodzone zaburzenia metaboliczne, w szczególności aminokwasów, stały się przedmiotem wszechstronnych badań biochemicznych i genetycznych, a w chwili ich zapoczątkowania (1957) były pierwszymi w kraju⁵²⁰.

Działalność Katedry i Zakładu Protetyki Stomatologicznej, jednostki kierowanej przez prof. Rudolfa Sarrazina, obejmowała materiałoznawstwo stomatologiczne i utrzymanie w jamie ustnej protez zębowych. Ponadto badano parodontozę i skupiano się na jej protetycznym leczeniu⁵²¹. Dorobek naukowy zespołu dotyczy tej problematyki.

Pracownicy Katedry i Kliniki Chirurgii Stomatologicznej, pod kierunkiem prof. dr. Jerzego Stadnickiego (do 1969) i doc. dr. Joanny Krajnik (od 1969), rozwijali działalność naukową w zakresie promienicy szyjno-twarzowej, dysfunkcji

⁵²⁰ Tenże, *Instytut Pediatrii...*, s. 235.

⁵²¹ Tenże, *Nauki lekarskie i farmaceutyczne...*, s. 977.

stawu skroniowego i żuchwowego, urazowości szczęk i kości twarzy, a także chirurgicznego leczenia parodontopatii⁵²².

Kierowana przez prof. dr. Kazimierza Stawińskiego (do 1969) i doc. dr. Marię Kobylańską (od 1969) jednostka – Katedra i Zakład Stomatologii Zachowawczej – skupiała swoją działalność naukową wokół trzech podstawowych zagadnień: profilaktyki i wczesnego leczenia próchnicy zębów u dzieci, ochrony żywotności miazgi zębowej i zwalczania chorób przyzębia⁵²³.

Tematyka prac naukowo-badawczych Katedry i Zakładu Ortodoncji, pod kierunkiem doc. dr. Tadeusza Ziółkiewicza, skupiała się wokół zagadnień: organizacji i profilaktyki ortodontycznej w służbie zdrowia, diagnostyki ortodontycznej, etiologii nieprawidłowości ortodontycznych i leczenia nieprawidłowości u dzieci z rozszczepami⁵²⁴.

Tematyka naukowo-badawcza Katedry i Zakładu Botaniki Farmaceutycznej, pod kierownictwem prof. dr. Jana Dobrowolskiego (do 1958), doc. dr. Zofii Macher⁵²⁵ (1958–1963) i prof. dr. Łucjana Kowala⁵²⁶ (od 1963), obejmowała karpologię, systematykę roślin, rozmieszczenie geograficzne i zasoby krajowych roślin leczniczych, badania nad zawartością występujących w roślinach ciał działających leczniczo lub trująco, a także anatomię roślin leczniczych i trujących⁵²⁷.

W obszarze zainteresowań naukowych Katedry i Zakładu Nauki o Środkach Spożywczych, jednostki kierowanej przez mgr. Józefa Osipiaka (do 1961) i doc. dr. Władysława Kasińskiego⁵²⁸ (od 1961), znajdowała się problematyka dotycząca naukowych podstaw żywienia⁵²⁹.

Zespół Katedry i Zakładu Chemii Farmaceutycznej, kierowany przez prof. dr. Franciszka Adamanisa (do 1962) i prof. dr. Ewarysta Pawełczyka (od 1962), zajmował się problemem rozkładu środków leczniczych, opracowaniem nowych metod analitycznych, badaniem właściwości farmakologicznych środków leczniczych, analizą biochemiczną i analizą leku roślinnego⁵³⁰.

Katedra i Zakład Chemii Nieorganicznej i Analitycznej, pod kierunkiem prof. dr. Marii Szmytówny, to jednostka, w której zajmowano się naukowo prob-

⁵²² Tamże, s. 977.

⁵²³ Tamże, s. 977.

⁵²⁴ Tamże, s. 978.

⁵²⁵ Szerzej na jej temat: J. Budzianowski, B. Thiem, A. Budzianowska, *Katedra i Zakład Botaniki Farmaceutycznej...*, s. 136–137.

⁵²⁶ Szerzej na jego temat: tamże, s. 137–138.

⁵²⁷ Tamże, s. 978–979.

⁵²⁸ Szerzej na jego temat: M. Maruszewska, *75-lecie Katedry i Zakładu Bromatologii...*, s. 10–11; M. Maruszewska, J. Przysławski, *Katedra i Zakład Bromatologii...*, s. 152–153; J. Łapa, *Udział kadry wielkopolskiej...*, s. 330–334.

⁵²⁹ O. Szczepski, *Nauki lekarskie i farmaceutyczne...*, s. 979.

⁵³⁰ Tamże, s. 979.

lematyką badania wód mineralnych, borowin, mułów kąpielowych i produktów zdrojowych, badaniem radioaktywności wód opadowych i jeziornych, analizą leków i surowców leczniczych oraz analizą biochemiczną⁵³¹.

Pracownicy kierowanej przez prof. dr. Reginę Ludwiczak jednostki – Katedry i Zakładu Chemii Organicznej i Biologicznej – prowadzili badania czynności biologicznej polskich olejów przemysłowych oraz niektórych leków, które ze względu na pochodzenie smołowe mogły wykazywać działanie rakotwórcze. Podejmowano także badania fitochemiczne oraz syntezy organicznej⁵³².

Zadaniem kolejnej placówki naukowo-dydaktycznej – Katedry i Zakładu Farmacji Stosowanej, pod kierunkiem prof. dr. Rafała Adamskiego (od 1951) – było teoretyczne i praktyczne wyuczenie zawodu farmaceuty. W działalności naukowej Katedry pojawiły się dwa nurty (teoretyczny i praktyczny), związane z problemami aptek i przemysłu farmaceutycznego. Głównymi kierunkami badań były takie zagadnienia, jak: utrwalanie substancji czynnych w preparatach farmaceutycznych, ilościowe oznaczanie ciał czynnych w preparatach i surowcach farmaceutycznych, wyodrębnianie nowych substancji leczniczych z surowców roślinnych, opracowywanie nowych postaci leków oraz przygotowywanie leków jałowych w warunkach aseptycznych⁵³³.

W obszarze zainteresowań naukowych jednostki kierowanej przez prof. dr. Bogusława Borkowskiego (do 1962) i prof. dr. Zdzisława Kowalewskiego (od 1962) – Katedry i Zakładu Farmakognozji – znajdowały się badania skoncentrowane na zagadnieniach fitochemicznych w zakresie surowców: flawonoidowych, alkaloidowych, kardenolidowych, trójterpenoidowych i laktonów seskwiterpenowych oraz na prowadzonych przez Ogród Farmakognostyczny uprawach roślin⁵³⁴.

Zespół Katedry i Zakładu Technologii Chemicznej Środków Leczniczych, pod kierunkiem prof. dr. Jerzego Tułeckiego (od 1956), prowadził prace badawcze w zakresie poszukiwania środków ochronnych przed napromieniowaniem, otrzymywania alkaloidów ubocznych słomy mławowej, produkcji prowitamin i witamin D oraz wyjaławiania jelit baranich za pomocą energii jonizującej⁵³⁵.

Kierowany przez prof. dr. Józefa Chmiela Zakład Biochemii w swojej działalności naukowo-badawczej zajmował się problematyką przemiany węglowodanowej krwinki czerwonej płodu, badaniem układów enzymatycznych, drogi kwasów uranowych i biosyntezy kwasu askorbinowego⁵³⁶.

⁵³¹ Tamże, s. 979–980.

⁵³² Tamże, s. 980.

⁵³³ Tamże, s. 980–981.

⁵³⁴ Tamże, s. 981.

⁵³⁵ Tamże, s. 982.

⁵³⁶ Tamże, s. 982.

Zakład Chemii Fizycznej, pod kierunkiem prof. dr. Witolda Mizgalskiego⁵³⁷ (do 1964), doc. dr. Konrada Bolewskiego⁵³⁸ (od 1965), zajmował się tematyką polimerów, ze szczególnym uwzględnieniem zastosowania syntetycznych związków wielocząsteczkowych w medycynie i farmacji⁵³⁹.

W obszarze zainteresowań badawczych kierowanego przez dr. Witolda Manikowskiego (do 1966) i prof. dr. Witolda Seńczuka (od 1966) Zakładu Chemii Toksykologicznej i Sądowej była tematyka toksykologii alkaloidów i toksycznego działania przemysłowych trucizn⁵⁴⁰.

Zakład Farmakodynamiki, którego kierownikami byli: dr Jan Michejda (do 1959), prof. dr Józef Dadlez (1959–1966), prof. dr Alfons Chodera (1966–1969) i doc. dr Tadeusz Wrociński (od 1968), zajmował się problematyką wpływu substancji o właściwościach farmakodynamicznych na zachodzące podczas oddychania tkankowego procesy enzymatyczne oraz wpływu leków cytostaticznych i antybiotyków na reakcje odpornościowe⁵⁴¹.

Zakład Mikrobiologii Farmaceutycznej, kierowany przez prof. dr. Włodzimierza Kędzię, podejmował w działalności naukowej tematykę odporności drobnoustrojów na antybiotyki i środki dezynfekujące, zagadnienia leku jałowego, zjadliwości gronkowców oraz problematykę mikrobiologii zakładu położniczo-ginekologicznego⁵⁴².

W przygotowanym w 1978 r. przez rektora Akademii Medycznej w Poznaniu prof. dr. hab. R. Górala „Programie działania Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1978–1981”, zaprezentowanym podczas inauguracji roku akademickiego 1978/1979, wskazano, że zasadniczym celem było

dalsze umacnianie roli nauki w społeczno-gospodarczym rozwoju kraju. [...] Działalność Akademii Medycznej w Poznaniu, jej ściśle powiązanie z praktycznymi potrzebami służby zdrowia znalazły niejednokrotnie wysokie uznanie, czego wymownym wyrazem stało się odznaczenie uczelni, jako pierwszej spośród akademii medycznych Orderem Sztandaru Pracy I Klasy⁵⁴³.

W opinii rektora prof. dr. hab. R. Górala należało doskonalić i skuteczniej realizować hasło „Akademia Medyczna w Poznaniu w służbie regionu i kraju”, uwzględniając poszczególne zadania wyższej szkoły medycznej, takie jak: działalność dydaktyczno-wychowawcza, badania naukowe, lecnictwo, nadzór

⁵³⁷ F. Głowka, M. Karaźniewicz-Łada, *Katedra i Zakład Farmacji Fizycznej i Farmakokinetiki*, [w:] *Collegium Anatomicum...*, s. 263.

⁵³⁸ Tamże, s. 264.

⁵³⁹ O. Szczepski, *Nauki lekarskie i farmaceutyczne...*, s. 982.

⁵⁴⁰ Tamże, s. 983.

⁵⁴¹ Tamże, s. 983.

⁵⁴² Tamże, s. 983.

⁵⁴³ *Przemówienie Rektora prof. dr. hab. Romana Górala inaugurujące rok akademicki 1978/1979*, „Biuletyn Informacyjny” R. III, nr 4/10, 1978, s. 4.

specjalistyczny i kształcenie podyplomowe, oraz warunki niezbędne do ich realizacji, czyli: strukturę organizacyjną, kadry i bazę materialną. We wstępie programu zawarto swoją preambułę:

zasadniczym warunkiem pomyślnego wykonania naszych zadań będzie świadomy i aktywny współdział wszystkich pracowników i studentów uczelni. Na ten aspekt zagadnienia zwracać będziemy w nadchodzących 3 latach szczególną uwagę. Przywiązywać także będziemy coraz większą wagę do roli i możliwości samorządu uczonych. Działalność rad wydziałowych, rad instytutowych, rad pedagogicznych, kolegiów katedr, komisji uczelnianych i wydziałowych ulec musi aktywizacji. Samorząd uczonych winien czuć się współtwórcą osiągnięć i współodpowiedzialnym za poziom pracy szkoły we wszystkich dziedzinach. Wybitni nauczyciele akademicki naszej uczelni, niejednokrotnie luminarze nauki, dawali często dowody swego przywiązania do uczelni, troski o jej rozwój, jak również szczerą troskę o sprawę Państwa i polskiej racji stanu. W naszej pracy kierować się więc będziemy wielkim zaufaniem do naszej doświadczonej kadry naukowo-dydaktycznej⁵⁴⁴.

W działalności dydaktyczno-wychowawczej istotna była – w opinii rektora – zasada spójności kształcenia i wychowania, ukształtowanie osobowości absolwenta, cechującej się głęboką wiedzą zawodową i wysokimi walorami etyczno-deontologicznymi i ideowymi. Zasadniczym celem kształcenia w uczelniach medycznych było wychowanie lekarza podstawowej opieki zdrowotnej, rozumiejącego i wprowadzającego w życie zasady medycyny profilaktycznej. Podkreślano, że pomimo powyższych założeń w rzeczywistości kształcono lekarzy szpitalnych, nieprzygotowanych odpowiednio do pracy w podstawowej opiece zdrowotnej. Dlatego też założono podjęcie działań zmierzających do zmian w treści nauczania, aby program studiów służył osiągnięciu celów⁵⁴⁵.

Kontynuować chciano także działania zmierzające do doskonalenia funkcji Zespołów Nauczania Klinicznego, Punktów Dydaktyki Klinicznej i organizacji zajęć dydaktycznych na bazie placówek leczenia otwartego. Celem władz Uczelni było to, by 80% absolwentów podjęło pracę w terenie, ale realizację tych planów utrudniała powszechna niechęć do pracy poza wielkimi miastami. Przygotowywanie studentów do podejmowania pracy w terenie miało należeć do zadań pracy wychowawczej już od początku studiów. Wskazano, że młodzież musi zrozumieć, że „Polska nie kończy się za rogatkami wielkich miast”. W realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego istotne miało być współdziałanie z Socjalistycznym Związkiem Studentów Polskich na rzecz rzetelnej nauki, pracy społecznej, kształtowania oblicza etycznego i ideologicznego młodzieży⁵⁴⁶.

⁵⁴⁴ Tamże, s. 5.

⁵⁴⁵ Tamże, s. 5.

⁵⁴⁶ Tamże, s. 6–9.

89. Zdjęcie pamiątkowe ostatniej Rady Uczelnianej Zrzeszenia Studentów Polskich AM w Poznaniu, wykonane w lewym holu parteru Collegium Anatomicum; fot. z 1972 r. Od lewej stoją kolejno: 1 – Jacek Nikisch, członek Komitetu Budowy Pomnika w Pałędziu, wiceprzewodniczący RU ZSP, przewodniczący Komisji Turystyki i Sportu; 2 – Witold Szyfter, przewodniczący RU ZSP; 3 – Jerzy Witkowski, wiceprzewodniczący RU ZSP, przewodniczący Komisji Nauki; 4 – Krzysztof Drews, sekretarz; 5 – Przemysław Sosnowski, przewodniczący Sądu Koleżeńskiego; 6 – Piotr Strzyżowski, skarbnik; 7 – Wojciech Służewski; 8 – Barbara Bielska-Czerwińska; 9 – Maria Gryczyńska; 10 – Maria Byłka, przewodnicząca Komisji ds. Domów Studenckich; 11 i 12 – nie rozpoznano; 13 – Jerzy Łuczak

W działalności naukowo-badawczej głównym kierunkiem działania miało być dalsze doskonalenie nowego systemu planowania i finansowania badań naukowych i organizowanie pracy naukowej, aby wyniki badań służyły potrzebom ochrony zdrowia i postępowi nauk medycznych i obejmowały problemy priorytetowe: nowotwory, choroby układu krążenia, urazy, choroby psychiczne i układu nerwowego, medycynę pracy, medycynę wieku rozwojowego. Ważnymi elementami działania Uczelni na rzecz praktycznych potrzeb ochrony zdrowia miały być: lecznictwo, nadzór specjalistyczny i kształcenie podyplomowe. W celu poprawy jakości usług leczniczych chciano kontynuować akcję modernizacji szpitali i przychodni klinicznych, uruchamiać nowe potrzebne jednostki lecznictwa specjalistycznego (m.in. Klinikę Chorób Zawodowych, Klinikę Torakochirurgii, Klinikę Rozrodczości, Pododdział Leczenia Oparzeń, Pododdział Chirurgii Plastycznej, Pracownię Endoskopii) oraz realizować współ-

nie z wydziałami zdrowia regionu kompleksowe programy zwalczania chorób społecznych (np. uczelniano-wojewódzki program zwalczania chorób układu krążenia). W ramach nadzoru specjalistycznego planowano wzmocnienie kontroli nad prawidłowością leczenia w szpitalach i lecznictwie otwartym regionu. W zakresie kształcenia podyplomowego opowiedziano się za wspomaganiem organizowania ośrodków kształcenia podyplomowego w nowo powołanych województwach i doskonaleniem programów i form kształcenia podyplomowego, uwzględniającego w większym niż dotychczas stopniu potrzeby lecznictwa podstawowego⁵⁴⁷.

Wprowadzenie w Uczelni zmienionej struktury organizacyjnej, w tym uruchomienie działalności instytutów, i jej efektywne wykorzystanie dla poprawy pracy poznańskiego akademickiego ośrodka medycznego miały należeć do priorytetowych zadań władz Uczelni. W czasie tej kadencji zamierzano wystąpić z wnioskiem do ministra zdrowia o uruchomienie Oddziału Analityki Medycznej przy Wydziale Farmacji⁵⁴⁸.

W tabelach 3 i 4 zaprezentowano liczbę studentów i dyplomantów Wydziału Lekarskiego i Oddziału Stomatologii w latach 1956–1980, zaś w tabeli 5 przedstawiono liczbę studentów i absolwentów kierunku farmacja Wydziału Farmaceutycznego w latach 1956–1970.

Tabela 3. Studenci i dyplomanci Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1956–1980

Rok akademicki	Liczba studentów	Liczba dyplomantów
1956/1957	2063	283
1957/1958	1881	294
1958/1959	1918	127
1959/1960	1422	210
1960/1961	1420	384
1961/1962	1589	237
1962/1963	1355	222
1963/1964	1342	399
1964/1965	1312	252
1965/1966	1315	215
1966/1967	1315	176
1967/1968	1406	200
1968/1969	1327	222
1969/1970	1322	217

⁵⁴⁷ Tamże, s. 7–8.

⁵⁴⁸ Tamże, s. 8–9.

cd. tabeli 3

Rok akademicki	Liczba studentów	Liczba dyplomantów
1970/1971	1408	227
1971/1972	1395	219
1972/1973	1352	231
1973/1974	1445	205
1974/1975	1609	226
1975/1976	1730	180
1976/1977	1821	242
1977/1978	1861	243
1978/1979	1931	282
1979/1980	1941	331

Źródło: dziekanat Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Poznaniu, statystyka dotycząca absolwentów i dyplomantów (doktoraty i habilitacje) Wydziału Lekarskiego i Oddziału Stomatologii, przygotowana dla prorektora prof. dr. hab. Jana Pawlaczyka, 11 I 1988 r.⁵⁴⁹

Tabela 4. Studenci i dyplomanci Oddziału Stomatologii Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1956–1980

Rok akademicki	Liczba studentów	Liczba dyplomantów
1956/1957	483	72
1957/1958	443	22
1958/1959	473	77
1959/1960	475	52
1960/1961	476	88
1961/1962	472	82
1962/1963	461	44
1963/1964	456	60
1964/1965	453	72
1965/1966	412	81
1966/1967	512	50
1967/1968	429	73
1968/1969	463	64
1969/1970	484	64
1970/1971	480	71

⁵⁴⁹ Bardzo dziękuję Pani kierownik dziekanatu Wydziału Lekarskiego I Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu Katarzynie Waraczewskiej za okazaną merytoryczną pomoc i udostępnienie zbiorów archiwalnych Wydziału Lekarskiego [przyp. aut.].

cd. tabeli 4

Rok akademicki	Liczba studentów	Liczba dyplomantów
1971/1972	465	101
1972/1973	454	82
1973/1974	477	94
1974/1975	494	81
1975/1976	517	82
1976/1977	492	88
1977/1978	491	99
1978/1979	456	111
1979/1980	414	76

Źródło: dziekanat Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Poznaniu, statystyka dotycząca absolwentów i dyplomantów (doktoraty i habilitacje) Wydziału Lekarskiego i Oddziału Stomatologii, przygotowana dla prorektora prof. dr. hab. Jana Pawlaczuka, 11 I 1988 r.

Tabela 5. Studenci i absolwenci kierunku farmacja Wydziału Farmaceutycznego Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1956–1980

Rok akademicki	Liczba studentów	Liczba absolwentów
1956/1957	407	49
1957/1958	389	58
1958/1959	465	21
1959/1960	470	71
1960/1961	663	84
1961/1962	437	102
1962/1963	429	70
1963/1964	441	63
1964/1965	444	75
1965/1966	436	59
1966/1967	466	70
1967/1968	475	62
1968/1969	527	72
1969/1970	565	87
1970/1971	547	75
1971/1972	563	100
1972/1973	537	95
1973/1974	572	91
1974/1975	577	97
1975/1976	637	75

cd. tabeli 5

Rok akademicki	Liczba studentów	Liczba absolwentów
1976/1977	651	97
1977/1978	642	94
1978/1979	578	121
1979/1980	538	111

Źródło: W. Seńczuk, *Kształcenie przeddyplomowe*, [w:] *25 lat Akademii Medycznej...*, s. 124; dane AUMP.

D. Działalność partyjna, związkowa i młodzieżowa w Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1956–1980

Na początku roku akademickiego 1956/1957 Podstawowa Organizacja Partyjna Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej na Akademii Medycznej w Poznaniu⁵⁵⁰ posiadała 11 Oddziałowych Organizacji Partyjnych, które liczyły 266 członków i kandydatów. Do PZPR należało w tym okresie 87 pracowników naukowych, 65 pracowników administracyjnych i 14 studentów. Głównym zadaniem Podstawowej Organizacji Partyjnej miało być

wprowadzanie w życie zasadniczej linii politycznej Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Zadanie to Podstawowa Organizacja Partyjna wypełniała przez realizację uchwał i wytycznych władz partyjnych oraz w drodze własnej aktywnej działalności politycznej na terenie Akademii Medycznej, a także w formie polityczno-wychowawczej działalności prowadzonej we własnych szeregach. Zasadnicze metody pracy Podstawowej Organizacji Partyjnej (POP) Akademii Medycznej polegały na ścisłym współdziałaniu z władzami Uczelni i Wydziałów, z Radą Miejsową Związku Zawodowego Pracowników Służby Zdrowia oraz z organizacjami młodzieżowymi w rozwiązywaniu najważniejszych zadań naukowych, dydaktyczno-wychowawczych i organizacyjnych Akademii Medycznej⁵⁵¹.

W roku akademickim 1956/1957 i z początkiem roku akademickiego 1957/1958 stan liczebny Podstawowej Organizacji Partyjnej Akademii Medycznej w Poznaniu zmniejszył się na skutek wystąpienia szeregu członków i kandydatów, a także skreślenia części członków i kandydatów przeprowadzonego w ramach weryfikacji członków PZPR, która zakończyła się w grudniu 1957 r.⁵⁵²

Od 1958 przedstawiciele Komitetu Uczelnianego PZPR brali udział w posiedzeniach Senatu Akademii Medycznej w Poznaniu, a od 1965 r. Podstawowa

⁵⁵⁰ K. Bączyk, Z. Psuja, *Polska Zjednoczona Partia Robotnicza (PZPR)*, [w:] *25 lat Akademii Medycznej...*, s. 103–110.

⁵⁵¹ *Polska Zjednoczona Partia Robotnicza*, [w:] *Kronika Akademii Medycznej w Poznaniu od 1 stycznia 1950...*, s. 222.

⁵⁵² Tamże, s. 222.

Organizacja Partyjna Akademii Medycznej była uprawniona do wybierania swojego Komitetu Zakładowego⁵⁵³.

W wyniku likwidacji w 1955 r. dyrekcji Państwowego Szpitala Klinicznego i utworzenia czterech szpitali klinicznych, które były podporządkowane bezpośrednio Akademii Medycznej, nastąpiła zmiana struktury organizacyjnej Związku Zawodowego Pracowników Służby Zdrowia przy Akademii Medycznej w Poznaniu. W lutym 1955 r. powołana została do życia Rada Miejskowa ZZPSZ przy Akademii Medycznej w Poznaniu, a dotychczasowe Rady Miejskowe przy poszczególnych zespołach klinicznych i zakładach teoretycznych zostały przekształcone w Rady Oddziałowe. Przewodniczącym Rady Miejskowej ZZPSZ przy Akademii Medycznej w Poznaniu został doc. dr Olech Szczepski⁵⁵⁴.

Dnia 5 II 1957 r. powołany został nowy zarząd Rady Miejskowej, z przewodniczącą prof. dr Rufiną Ludwiczak. Delegaci Rady Miejskowej reprezentowali Związek Zawodowy Pracowników Służby Zdrowia podczas posiedzeń Rady Wydziału Lekarskiego i Rady Wydziału Farmaceutycznego, a przewodniczącą Rady Miejskowej brała udział z głosem doradczym w posiedzeniach Senatu Akademii Medycznej w Poznaniu. W 1956 ZZPSZ liczył 1825 członków, a w 1957 r. – 1744⁵⁵⁵.

Niezadowolone ze współpracy z Radą Miejskową Związku Zawodowego Pracowników Służby Zdrowia przy Akademii Medycznej w Poznaniu wyraził podczas posiedzenia Senatu w dniu 14 X 1957 r. rektor prof. dr A. Horst, zwracając uwagę, że działalność Rady Miejskowej nie szła w kierunku obrony interesów pracowników i zapewnienia im lepszych warunków bytowych (np. sprawy mieszkaniowe), ale w kierunku obrony własnych partykularnych interesów jej członków⁵⁵⁶.

W omawianym okresie na Uczelni funkcjonowały także: Związek Młodzieży Socjalistycznej⁵⁵⁷, Związek Młodzieży Wiejskiej⁵⁵⁸, Zrzeszenie Studentów Polskich⁵⁵⁹, a od 1973 r. po ich likwidacji – Socjalistyczny Związek Studentów Polskich⁵⁶⁰.

W 1963 r. reaktywowano Studenckie Towarzystwo Naukowe z kuratorem dr. hab. Szczęsnym Simmem i przewodniczącym Sylwestrem Sobieszczykiem⁵⁶¹.

⁵⁵³ J. Hasik, J. Juszczuk, *Dzieje Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu...*, s. 95–96.

⁵⁵⁴ *Zakładowa Organizacja Związkowa*, [w:] *Kronika Akademii Medycznej w Poznaniu od 1 stycznia 1950...*, s. 224.

⁵⁵⁵ Tamże, s. 225–226.

⁵⁵⁶ Protokół posiedzenia Senatu AM w Poznaniu w dniu 14 X 1957 r., s. 7, AUMP, sygn. 15/72.

⁵⁵⁷ W. Dyszkiewicz, *Organizacja ZMS-owska w latach 1957–1970*, [w:] *Ruch młodzieżowy na Akademii Medycznej...*, s. 37–46.

⁵⁵⁸ W. Jamry, *Związek Młodzieży Wiejskiej*, [w:] tamże, s. 46–53.

⁵⁵⁹ T. Wójtowicz, *Działalność Zrzeszenia Studentów Polskich w latach 1955–1963*, [w:] tamże, s. 31–37.

⁵⁶⁰ W. Dyszkiewicz, T. Opala, *Organizacje polityczne i społeczne młodzieży*, [w:] *25 lat Akademii Medycznej...*, s. 111–114.

⁵⁶¹ J. Hasik, J. Juszczuk, *Dzieje Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu...*, s. 101.

90. Oboz medyczno-sportowy studentów Akademii Medycznej w Poznaniu. Zwardoń 1966 r.

W tym okresie w Akademii Medycznej w Poznaniu istniało 18 kół naukowych, w tym 13 na Wydziale Lekarskim, a 5 na Wydziale Farmaceutycznym. W roku akademickim 1964/1965 na Uczelni było 29 kół naukowych, zrzeszających 400 osób. Odbýwały się uczelniane konferencje STN, które sumowały dorobek studentów na polu nauki, oraz letnie obozy naukowo-społeczne⁵⁶².

Akademicki Związek Sportowy w roku akademickim 1979/1980 skupiał 518 członków. Od października 1980 r. w Akademii Medycznej w Poznaniu funkcjonowało Niezależne Zrzeszenie Studentów⁵⁶³.

Doktor Krystyna Boczoń⁵⁶⁴ w połowie września 1980 r. zorganizowała zebranie pracowników Akademii Medycznej w Poznaniu, podczas którego przeprowadzone zostały pierwsze demokratyczne wybory pracowniczej organizacji związkowej. Zebranie odbyło się w Sali Wykładowej im. Stefana Różyckiego w Collegium Anatomicum w Poznaniu i brało w nim udział ponad 300 pracowników AM. Jak wspominała Ewa Sumelka, do wyboru pracownikom przedstawiono cztery warianty przynależności do związków zawodowych:

⁵⁶² Z. Huber, D. Michałowska, G. Wiśniewski, *Z kart historii studenckiego ruchu naukowego...*, s. 54–60.

⁵⁶³ J. Hasik, J. Juszczak, *Dzieje Wydziału Lekarskiego*, [w:] *Dzieje Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego...*, s. 88; E. Sumelka, *Niezależne Zrzeszenie Studentów AM*, [w:] *Collegium Anatomicum...*, s. 371.

⁵⁶⁴ Szerzej na jej temat: A.C. Majewska, *Dzieje Katedry i Zakładu Biologii...*, s. 112–114.

1. Odnowić i zreformować nasz obecny autonomiczny i samorządny Związek Zaw. Pracowników Służby Zdrowia.
2. Oddzielamy się od Szpitali Klinicznych i wszyscy przystępujemy do istniejącego 75 lat Związku Nauczycielstwa Polskiego.
3. Wszyscy przystępujemy do tworzonego niezależnego samorządnego Zw. Zaw. Pracowników Nauki, Techniki i Oświaty (Gdańsk).
4. Rozdzielić się na małe, niezależne i samorządne związki zawodowe nauczycieli akademickich, lekarzy, farmaceutów, administracji, obsługi itd. itd.⁵⁶⁵

Dopisano także możliwość wstrzymania się od głosu. Spośród 313 oddanych głosów 287 osób opowiedziało się za powstaniem w Akademii Medycznej w Poznaniu „niezależnego samorządnego Zw. Zaw. typu »Gdańsk«”⁵⁶⁶. W grudniu tego samego roku w Collegium Maius przy ul. Fredry odbyło się walne zebranie delegatów NSZZ Solidarność Akademii Medycznej w Poznaniu i szpitali klinicznych, które zdecydowało o strukturze tego związku zawodowego w Uczelni⁵⁶⁷. Jak podsumowała wspomniana powyżej E. Sumelka:

Działalność związku trwała tylko 16 miesięcy i zakończyła się wraz z wprowadzeniem w Polsce stanu wojennego 13 grudnia 1981 roku, który rozwiązał NSZZ Solidarność. Między 12 a 14 stycznia 1982 roku do lokum Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność AM w Poznaniu wkroczyli pracownicy Służby Bezpieczeństwa, którzy przeszukali pomieszczenie i zarekwirowali dokumenty oraz przedmioty należące do Komisji⁵⁶⁸.

⁵⁶⁵ E. Sumelka, *Narodziny Solidarności w Akademii Medycznej w Poznaniu*, [w:] *Collegium Anatomicum...*, s. 360–363.

⁵⁶⁶ Tamże, s. 363–364.

⁵⁶⁷ J. Hasik, J. Juszczak, *Dzieje Wydziału Lekarskiego...*, s. 84.

⁵⁶⁸ E. Sumelka, *Narodziny Solidarności...*, s. 365.

Akademia Medyczna w Poznaniu w latach 1981–1989

PIOTR KORDEL

A. Akademia Medyczna w Poznaniu a stan wojenny

Wprowadzenie 13 XII 1981 r. stanu wojennego było wydarzeniem, które położyło się cieniem na całą dekadę lat osiemdziesiątych XX w. w Polsce. Był to gwałtowny koniec „karnawału Solidarności”, który w wielu Polakach obudził nadzieję na poważne zmiany w PRL. W całym kraju internowano mniej więcej 6,5 tys. działaczy związkowych i politycznych, zawieszono działalność organizacji społecznych i wprowadzono godzinę milicyjną. Zmilitaryzowano zakłady pracy i zakazano strajków. Władzę w kraju przejęły Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego i Komitet Obrony Kraju kierowany przez generałów Wojciecha Jaruzelskiego, Czesława Kiszczaka i Floriana Siwickiego. Protesty społeczne w postaci strajków w grudniu 1981 i demonstracji na wiosnę 1982 r. zostały brutalnie stłumione przy udziale milicji i wojska⁵⁶⁹. Z czasem sytuacja polityczna pozwoliła najpierw na zawieszenie 31 XII 1982⁵⁷⁰, a następnie na formalne zniesienie stanu wojennego 22 VII 1983 r.⁵⁷¹

Skutkiem stanu wojennego, obok zahamowania procesu demokratyzacji życia społecznego, były także poważne trudności gospodarcze. W 1982 r. dochód narodowy spadł o 8%, inwestycje obniżyły się o 12%, produkcja przemysłowa spadła o 2%, budowlana – o 6%, a rolnicza – o 3%. Spadek stopy życiowej, będący rezultatem drastycznej podwyżki cen z lutego 1982 r., szacowano na ok. 32%. Kolejne lata, pomimo mobilizacji rezerw i uruchomienia części planowanych inwestycji, przyniosły jedynie zahamowanie spadku produkcji i dochodu naro-

⁵⁶⁹ W. Roszkowski, *Polityczne i społeczno-gospodarcze uwarunkowania rozwoju nauki w Polsce 1944–1989*, [w:] *Historia nauki polskiej*, t. X, 1944–1989, cz. I..., s. 109–113.

⁵⁷⁰ Uchwała Rady Państwa z 19 XII 1982 r. w sprawie zawieszenia stanu wojennego, Dz.U. z 1982 r. Nr 42 poz. 275.

⁵⁷¹ Uchwała Rady Państwa z 20 VII 1983 r. w sprawie zniesienia stanu wojennego, Dz.U. z 1983 r. Nr 39 poz. 178.

dowego. Poziom wzrostu gospodarczego w latach 1983–1988 był tak niski, iż w połączeniu ze wzrostem demograficznym dawał efekt całkowitej stagnacji, co razem z sankcjami gospodarczymi, wprowadzonymi po decyzji Rady Atlantycznej ze stycznia 1982 r. przez państwa NATO, oraz ujemnym bilansem handlowym i płatniczym, powodującym rosnące zadłużenie zagraniczne sięgające w 1988 r. 40 mld dolarów, powodowało, że lata osiemdziesiąte XX w. były dla Polaków ekonomicznym koszmarem. Niedobory nawet najbardziej podstawowych produktów, ich fatalna jakość, ogromny wysiłek wkładany w ich zdobywanie, karykaturalny system zaopatrzenia kartkowego powodowały, że społeczeństwo coraz bardziej pragnęło zmiany. Stała się ona możliwa dzięki determinacji opozycji demokratycznej, gotowości władz komunistycznych do ustępstw i korzystnej sytuacji geopolitycznej, które doprowadziły do negocjacji Okrągłego Stołu i pierwszych częściowo wolnych wyborów parlamentarnych 4 VI 1989 r.

Opisywane wyżej wydarzenia miały też niebagatelny wpływ na polskie środowisko akademickie. Zarządzenie nr 51 Prezesa Rady Ministrów z 13 XII 1981 r. w sprawie zawieszenia działalności związków zawodowych i niektórych organizacji społecznych na czas obowiązywania stanu wojennego (M.P. 1981 nr 30 poz. 273) przewidywało, obok wstrzymania działalności NSZZ Solidarność,

91. Docent dr hab. Jacek Łuczak wybrany w pierwszych demokratycznych wyborach władz Uczelni 29 V 1981 r. na dziekana Wydziału Lekarskiego, Sala Wykładowa im. Stefana Różyckiego w Collegium Anatomicum w Poznaniu. Od lewej doc. dr hab. Wiesława Biczysko, od prawej doc. dr hab. Wanda Moczko

92. Profesor Jerzy Wójtowicz, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1981–1987

w którą zaangażowało się wielu pracowników szkół wyższych w Polsce, także w paragrafie 2 zawieszenie takich organizacji działających w społeczności akademickiej, jak: Akademicki Związek Sportowy (AZS), Polski Związek Akademicki, Socjalistyczny Związek Studentów Polskich (SZSP) i Niezależne Zrzeszenie Studentów (NZS), które ostatecznie zostało zlikwidowane decyzją Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki już 5 I 1982 r.⁵⁷²

Stan wojenny wiązał się również z weryfikacją kadr szkół wyższych w całym kraju. Na przełomie lat 1981 i 1982 odwołano 5 rektorów, 6 prorektorów i 3 dziekanów na wniosek wojewódzkich komitetów obrony, rektora i prorektora na wniosek komitetów wojewódzkich PZPR, a na wniosek wojewodów – rektora i prorektora. Rezygnację z urzędu złożyło 4 rektorów, 11 prorektorów i dziekan. Do 15 V 1982 r. odwołano łącznie 17 rektorów, 29 prorektorów oraz 36 dziekanów i prodziekanów, a na ich miejsce, do końca stanu wojennego, powołano 26 rektorów i 58 prorektorów odpowiadających władzom⁵⁷³.

⁵⁷² Decyzja Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki z 5 I 1982 r. DM-420/1/82 w sprawie rozwiązania Niezależnego Zrzeszenia Studentów.

⁵⁷³ P. Hübner, *Polityka naukowa...*, s. 127.

Na Akademii Medycznej w Poznaniu wprowadzenie stanu wojennego nie przyniosło za sobą żadnych gwałtownych reakcji społeczności akademickiej, które mogłyby sprowokować agresywne zachowanie sił bezpieczeństwa. Zajęcia, podobnie jak na pozostałych uczelniach w Poznaniu, zostały zawieszone. Także w samym Poznaniu operacja wprowadzenia stanu wojennego przebiegła spokojnie. Największy protest odbył się w Zakładach Przemysłu Metalowego Hipolit Cegielski 14 XII 1981 r. Mniejszy zasięg miały akcje zorganizowane przez Solidarność w poznańskim Domu Książki, Zakładach Metalurgicznych Pomet czy Zakładach Rowerowych Romet. Akcje te nie przyniosły, na szczęście, żadnych ofiar. Wyczuwalne było jednak duże napięcie społeczne. Z tego względu Wojewódzki Komitet Obrony – sprawujący faktyczną władzę w województwie poznańskim organ, w którego skład weszli wojewoda Marian Król, prokurator wojewódzki Wojciech Kłos, komendant wojewódzki Milicji Obywatelskiej Henryk Zaszkiewicz i pełnomocnik Komitetu Obrony Kraju gen. bryg. Michał Polech⁵⁷⁴ – rozkazał rektorowi Akademii Medycznej oddelegowanie wszystkich lekarzy pracujących w zakładach nieklinicznych do Państwowych Szpitali Klinicznych nr 1, 2 i 4, żeby zabezpieczyć obsadę tych szpitali na wypadek zwiększonej liczby przyjęć, której nie można było wykluczyć ze względu na ryzyko strajków i demonstracji w pierwszych dniach stanu wojennego⁵⁷⁵. Ponadto w okresie zawieszenia zajęć pracownicy Uczelni licznie uczestniczyli w pracy pogotowia ratunkowego oraz przychodni miejskich, w których brakowało lekarzy⁵⁷⁶.

Studenci zachowali, jak to określił rektor Wójtowicz, „rozwagę” i nie prowadzili żadnych akcji protestacyjnych⁵⁷⁷, których można się było spodziewać, biorąc pod uwagę zorganizowany przez NZS strajk ostrzegawczy z 20 XI 1981 r., podczas którego studenci domagali się m.in. uwzględnienia ich postulatów w pracach nad ustawą o szkolnictwie wyższym⁵⁷⁸. Dzięki temu Akademia Medyczna w Poznaniu razem z Państwową Wyższą Szkołą Sztuk Plastycznych były pierwszymi uczelniami w mieście, które wznowiły zajęcia w stanie wojennym. Nastąpiło to już 18 I 1982 r.⁵⁷⁹ Aż do końca roku akademickiego proces dydaktyczny przebiegał „w atmosferze powagi i dyscypliny przy pełnym poszanowaniu praw stanu wojennego”⁵⁸⁰, które zakładały m.in. likwidację związków zawodowych i niektórych organizacji studenckich.

⁵⁷⁴ *Stan wojenny w Polsce 1981–1983*, red. A. Dudek, Warszawa 2003, s. 627–629.

⁵⁷⁵ *Zarządzenie Rektora AM nr 9/12/81 z 16 XII 1981 r.*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/18, 1982, s. 14.

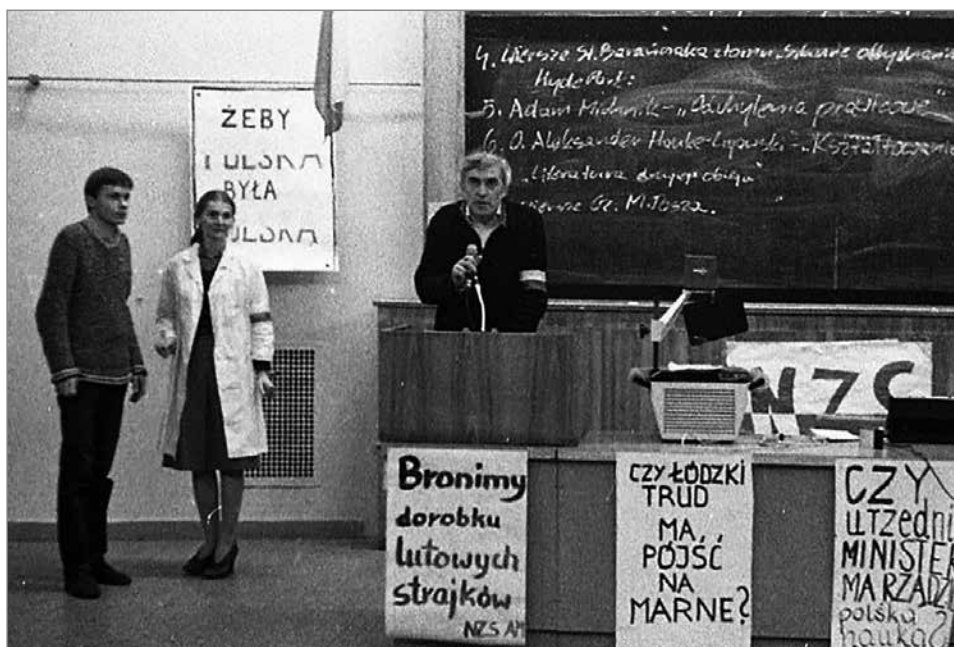
⁵⁷⁶ *Przemówienie Rektora AM prof. Jerzego Wójtowicza na inauguracji roku akademickiego 1982/1983*, „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 5.

⁵⁷⁷ Tamże, s. 5.

⁵⁷⁸ *Collegium Anatomicum...*, s. 377–384.

⁵⁷⁹ „Kronika Miasta Poznania” nr 1, 1983, s. 98.

⁵⁸⁰ *Przemówienie Rektora AM prof. Jerzego Wójtowicza na inauguracji roku akademickiego 1982/1983*, „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 5.

93. Strajk ostrzegawczy NZS i NSZZ Solidarność AM w Collegium Anatomicum w Poznaniu 20 XI 1981 r. Wystąpienie doc. dr. hab. Jacka Łuczaka – pierwszego dziekana Wydziału Lekarskiego wybranego w wolnych wyborach 29 V 1981 r. – na temat projektowanej reformy studiów medycznych. Od lewej: student Sławomir Smół i dr Anna Pioruńska-Mikołajczak. Plakaty autorstwa Elżbiety Łastowskiej

Dnia 12 I 1982 r. rektor AM, powołując się na zarządzenie Prezesa Rady Ministrów w sprawie zawieszenia działalności związków zawodowych i niektórych organizacji społecznych oraz decyzję Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki o rozwiązaniu NZS, zarządził objęcie w zarząd przez Uczelnię mienia NSZZ Solidarność, Związku Zawodowego Pracowników Służby Zdrowia, Socjalistycznego Związku Studentów Polskich oraz Centrum Kultury Medyk. Działaniami tymi kierował dyrektor administracyjny, a specjalnie powołana komisja, która odpowiadała za inwentaryzację mienia wymienionych wyżej organizacji, miała także za zadanie przygotować sprawozdanie o stanie majątkowym NZS umożliwiające całkowite zagospodarowanie tych środków przez władze Akademii⁵⁸¹.

Ostatecznie jedyną organizacją, która przetrwała stan wojenny, okazało się Centrum Kultury Medyk. Ustawa z 8 X 1982 r. o związkach zawodowych (Dz.U. z 1982 r. Nr 32 poz. 216) przewidywała utratę mocy wszystkich rejestracji

⁵⁸¹ Zarządzenie Rektora AM nr 1/1/82 z 12 I 1982 r. w sprawie komisyjnego objęcia w zarząd Uczelni majątku związków zawodowych i organizacji społecznych, których działalność została zawieszona oraz likwidacji Niezależnego Zrzeszenia Studentów, „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 10–11.

organizacji związkowych dokonanych przed jej uchwaleniem, co skutkowało koniecznością ponownej rejestracji wszystkich związków zawodowych. Ani NSZZ Solidarność, ani Związek Zawodowy Pracowników Służby Zdrowia nie przeszły tej procedury. W związku z powyższym w 1983 r. powstał Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Pracowników Akademii Medycznej w Poznaniu obejmujący swym działaniem wszystkie jednostki naukowo-dydaktyczne Uczelni, szpitale kliniczne, administrację i jednostki pomocnicze. Związkiem kierował prof. Aleksander Mrozikiewicz⁵⁸². Także SZSP nie przetrwał stanu wojennego. W 1982 r. rozwiązano tę organizację, a jej miejsce zajęło Zrzeszenie Studentów Polskich.

Pomimo likwidacji Solidarności i Niezależnego Zrzeszenia Studentów środowiska opozycyjne na Akademii Medycznej w Poznaniu zarówno w stanie wojennym, jak i po jego zakończeniu pozostały aktywne. Studenci wydawali nielegalne pisemka, np. „COMA. Niezależne Pismo Studentów Akademii Medycznej w Poznaniu”⁵⁸³, zaś pracownicy angażowali się w działalność nielegalnej Solidarności, co narażało na szykany ze strony Służby Bezpieczeństwa (SB)⁵⁸⁴. Jak wspomina prof. Zbigniew Woźniak, socjolog, pracownik Instytutu Medycyny Społecznej AM: SB „przychodziła do Pracowni, robiła rewizję i ostentacyjnie mnie zabierała na Kochanowskiego na dalsze przesłuchania. Moi przełożeni mieli z tego powodu określone kłopoty [...]”⁵⁸⁵. Warto jednak podkreślić, że władze Uczelni starały się chronić pracowników i studentów angażujących się w działalność opozycyjną przed negatywnymi konsekwencjami ich aktywności. Jak zauważa prof. Woźniak:

[...] nie spotkały mnie ze strony własnej uczelni – i to z całą mocą podkreślam – żadne przykrości. W dużej mierze była to zasługa śp. prof. Wójtowicza, Rektora naprawdę na miarę tamtego czasu, [...] który umiał znaleźć formułę współpracy także z nielegalnymi strukturami niezależnego społeczeństwa [...].⁵⁸⁶

Innym przejawem zrozumienia dla środowisk opozycyjnych ze strony władz Uczelni może być fakt, iż jako jedne z pierwszych w kraju władze AM zaaprobowywały działalność Założycielskiej Komisji Uczelnianego Niezależnego Zrzeszenia Studentów w 1989 r.⁵⁸⁷

⁵⁸² „Biuletyn Informacyjny” nr 2/22, 1983, s. 51.

⁵⁸³ „COMA. Niezależne Pismo Studentów Akademii Medycznej w Poznaniu” nr 7–8, 1988, nr 9–10, 1989, Instytut Pamięci Narodowej, Oddział w Poznaniu, IPN BU 1042/239.

⁵⁸⁴ Poświadczą to kilkanaście teczek materiałów przechowywanych w Oddziale Poznańskim Instytutu Pamięci Narodowej, w Podzespole Urzędu Spraw Wewnętrznych w Poznaniu 1983–1990, np.: doc. Zofii Barańczak (IPN BU Po 0186/808/D), prof. Marii Chmielewej (IPN BU Po 0187/353/J, IPN BU 08/1891), Sławomira Smóla, założyciela i przewodniczącego NZS (IPN BU Po 0187/509/D), czy studenta Michała Górnego (IPN BU 08/2274).

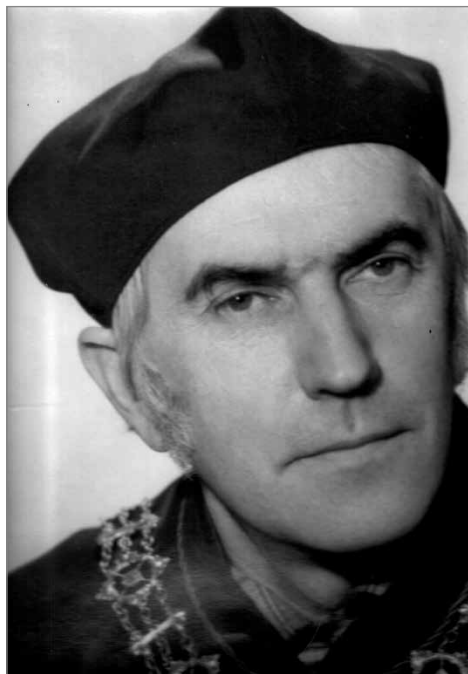
⁵⁸⁵ *Tradycja i współczesność...*, s. 69.

⁵⁸⁶ Tamże, s. 68.

⁵⁸⁷ *Przemówienie Rektora AM prof. Antoniego Pruszewicza na inauguracji roku akademickiego 1989/1990*, „Biuletyn Informacyjny” nr 4/43, 1989, s. 10.

W Poznaniu, podobnie jak w całym kraju, następowała weryfikacja kadr szkół wyższych. W jej wyniku w styczniu 1982 zdymisjonowano wybrane w 1981 r. władze UAM – rektora Janusza Ziółkowskiego i prorektora Jarosława Maciejewskiego. Pozostali proktorzy i dziekani (z wyjątkiem dziekana Wydziału Prawa) złożyli dymisje. Ze swojej funkcji zrezygnowali także rektor Akademii Rolniczej prof. Wojciech Dzieciołowski oraz prorektorzy⁵⁸⁸.

W przypadku Akademii Medycznej procesu weryfikacji nie przeszła jedna osoba – dziekan Wydziału Lekarskiego doc. dr hab. Jacek Łuczak, pełniący tę funkcję od 1 IX 1981 r. Minister zdrowia i opieki społecznej Tadeusz Szelachowski poufnym pismem z 13 VIII 1982 r. poinformował rektora AM prof. Jerzego Wójtowicza, że Wojewódzki Komitet Obrony (WKO) w Poznaniu zapoznał się z materiałami dotyczącymi przeglądu i oceny nauczycieli akademickich AM w Poznaniu. WKO zaaprobował wyniki oceny, sugerując jednocześnie rozpatrzenie wniosku o odwołanie doc. Jacka Łuczaka z pełnionej funkcji dziekana Wydziału Lekarskiego z uwagi na jego „negatywny wpływ na środowisko”⁵⁸⁹.

94. Docent dr hab. Jacek Łuczak, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1981–1982

⁵⁸⁸ *Stan wojenny w Polsce 1981–1983...*, s. 670.

⁵⁸⁹ Pismo Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej Tadeusza Szelachowskiego z 13 VIII 1982 r. do Rektora AM J. Wójtowicza,teczka osobowa prof. Jacka Łuczaka, AUMP.

W związku z „sugestią” ministra rektor Wójtowicz 30 VIII 1982 r. bezterminowo zawiesił doc. Jacka Łuczaka w sprawowaniu funkcji dziekana⁵⁹⁰, a następnego dnia odwołał z niej. Jako oficjalny powód utraty stanowiska rektor wskazał polecenie ministra Szelachowskiego⁵⁹¹. Pełniącą obowiązki dziekana Wydziału Lekarskiego została doc. Wiesława Biczysko. Docent Jacek Łuczak odwołał się od decyzji rektora⁵⁹², jednak ze względu na podtrzymanie przez WKO negatywnej oceny dziekana Łuczaka rektor nie zmienił swojego postanowienia⁵⁹³ i w listopadzie 1982, z upoważnienia ministra zdrowia i opieki społecznej Tadeusza Szelachowskiego, powierzył pełnienie funkcji dziekana Wydziału Lekarskiego prof. Witoldowi Woźniakowi od dnia 1 XII 1982 do końca kadencji władz Uczelni 31 VIII 1984 r.⁵⁹⁴

Przebieg stanu wojennego w Akademii Medycznej w Poznaniu można określić jako spokojny. Wprawdzie pracownicy i studenci zaangażowani w działalność opozycyjną byli inwigilowani przez agentów SB, jednak nie skutkowało to zbyt drastycznymi restrykcjami. Można uznać, że wprowadzenie stanu wojennego, opisane powyżej, nie wpłynęło znacząco na działanie Uczelni. Jednak długofalowe konsekwencje polityczne i ekonomiczne położyły się cieniem na funkcjonowaniu AM przez całe 10-lecie. Wejście w życie nowej ustawy o szkolnictwie wyższym w 1982 r., a także kryzys ekonomiczny będący rezultatem niewydolności gospodarki socjalistycznej i zachodnich sankcji w znaczący sposób kształtowały losy poznańskiej Uczelni Medycznej w okresie 1981–1989.

B. Akademia Medyczna w Poznaniu po zmianach w prawie o szkolnictwie wyższym w 1982 r.

Ustawa z 4 V 1982 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. z 1982 r. Nr 14 poz. 113), która zastępowała wielokrotnie nowelizowaną ustawę z roku 1958⁵⁹⁵, tworzyła nowe realia dla szkolnictwa wyższego w Polsce. Pomimo uchwalenia jej w dobie stanu wojennego przynosiła wiele zmian postulowanych przez opozycyjną, społeczną

⁵⁹⁰ Pismo Rektora Wójtowicza do doc. Łuczaka z 30 VIII 1982 r.,teczka osobowa prof. Jacka Łuczaka, AUMP, DSP-750/82.

⁵⁹¹ Pismo Rektora Wójtowicza z 31 VIII 1982 do doc. Jacka Łuczaka,teczka osobowa prof. Jacka Łuczaka, AUMP, DSP-13–965/82.

⁵⁹² Odwołanie od decyzji Rektora AM prof. Jerzego Wójtowicza ws. odwołania z funkcji Dziekana Wydziału Lekarskiego AM z 19 X 1982 r.,teczka osobowa prof. Jacka Łuczaka, AUMP.

⁵⁹³ Informacja skierowana do Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej o negatywnej ocenie doc. Jacka Łuczaka przez WKO, pismo RS-13–272/82 z 15 X 1982 r.; podtrzymanie decyzji o odwołaniu doc. Jacka Łuczaka z funkcji Dziekana Wydziału Lekarskiego AM,teczka osobowa prof. Jacka Łuczaka, pismo DSP-1018/82 z 22 X 1982 r., AUMP.

⁵⁹⁴ Powołanie prof. Witolda Woźniaka na funkcję Dziekana Wydziału Lekarskiego,teczka osobowa prof. Witolda Woźniaka, pismo DSP-1218/82 z listopada 1982 r. (data dzienna nieczytelna), AUMP.

⁵⁹⁵ Ustawa z 5 XI 1955 r. o szkolnictwie wyższym, tekst jednolity, Dz.U. z 1973 r. Nr 32 poz. 191.

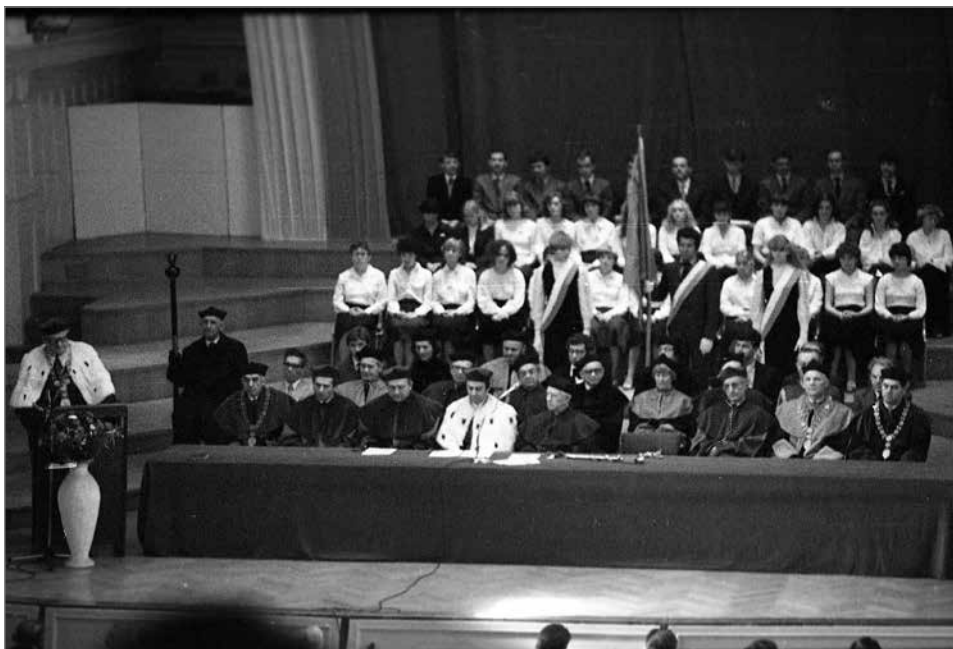
Komisję Kodyfikacyjną do spraw Ustawy o Szkolnictwie Wyższym w „Tezach do projektu ustawy o szkolnictwie wyższym” z 1981 r. – szkoły wyższe stały się samorządnymi społecznościami nauczycieli akademickich, studentów i innych pracowników szkoły (art. 1 ust. 2 nowej ustawy), które w swej działalności kierować miały się zasadami wolności nauki i sztuki (art. 2 ust. 3) i zapewniać swoim pracownikom i studentom wolność swobodnego wyrażenia poglądów oraz zrzeszenia się i odbywania zgromadzeń na zasadach określonych przez przepisy prawne (art. 12). Artykuł 14 zapewniał swobodny obieg informacji naukowej i nieskrępowany dostęp do piśmiennictwa, a przepis art. 15 przywrócił tradycyjne kompetencje rektora w zakresie utrzymania porządku i bezpieczeństwa na terenie szkoły wyższej i zasadę możliwości wkroczenia organów porządku publicznego na teren szkoły wyłącznie na jego wezwanie⁵⁹⁶.

Pomimo poszerzenia autonomii uczelni w ustawie z maja 1982 r. minister nauki, szkolnictwa wyższego i techniki, a w przypadku akademii medycznych minister zdrowia i opieki społecznej nadal w znacznym stopniu wpływali na funkcjonowanie szkół wyższych – w ramach kompetencji nadzorczych, opisanych w art. 25 ustawy, minister mógł „żądać od organów szkół wyjaśnień w każdej sprawie” oraz „uchylać decyzje rektora i uchwały senatu naruszające prawo”, co mogło być zaskarżane do sądu administracyjnego, zaś w myśl art. 24 ustawy minister określał zasady i limity przyjęć na studia, zasady opracowywania planów i programów nauczania, kierunki i zasady polityki kadrowej i socjalnej, zasady finansowania badań, współpracy z zagranicą oraz dokonywał „rozdziału środków finansowych i materialnych pomiędzy szkoły”. Czynił to jednak po zasięgnięciu opinii Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, która na mocy nowej ustawy o szkolnictwie wróciła po 24 latach do grona ciał odpowiedzialnych za naukę i szkolnictwo wyższe w PRL. Rada Główna miała także za zadanie rozstrzygać w sprawach ustalania głównych kierunków i planów badań naukowych, planów rozwoju szkolnictwa wyższego, przyznawania jednostkom organizacyjnym szkół wyższych prawa nadawania stopni naukowych (w porozumieniu z Centralną Komisją Kwalifikacyjną do spraw Kadr Naukowych), a także w sprawach kierunków studiów i zasad organizacji studiów. Ustawa z 4 V 1982 r. o szkolnictwie wyższym przewidywała także powstanie Rady Wyższego Szkolnictwa Medycznego, która miała współpracować z ministrem zdrowia i opieki społecznej w sprawach związanych z kształceniem w zawodach medycznych.

Zwiększenie autonomii szkół wyższych i roli organów kolegialnych w zarządzaniu uczelniami dość szybko uznane zostało przez rząd za błąd. Już 25 VII 1985 r. Sejm dokonał nowelizacji ustawy o szkolnictwie wyższym⁵⁹⁷ oraz

⁵⁹⁶ P. Hübner, *Polityka naukowa...*, s. 129–130.

⁵⁹⁷ Ustawa z 25 VII 1985 r. o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym, Dz.U. z 1985 r. Nr 36 poz. 167.

95. Inauguracja roku akademickiego 1981/1982 w Auli UAM. Na mównicy ustępujący rektor AM w Poznaniu prof. Roman Góral; za stołem prezydyjnym od lewej: dziekan Wydziału Lekarskiego doc. Jacek Łuczak, prorektor ds. dydaktyki i wychowania doc. dr hab. Andrzej Łukaszyk, prorektor ds. nauki prof. dr hab. Antoni Pruszewicz, nowo wybrany rektor prof. Jerzy Wójtowicz; z kolei od prawej: dziekan Wydziału Pielęgniarskiego doc. Zygmunt Przybylski, dziekan Wydziału Farmaceutycznego prof. dr hab. Jan Pawlaczyk

uchwalił ustawę o urzędzie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego⁵⁹⁸, które miały przywrócić większą kontrolę ministra nad uczelniami. Odbierały one moc decyzyjną senatom i radom wydziałów oraz wprowadzały osobistą odpowiedzialność rektorów za uczelnie i dziekanów za wydziały, narzucały też wzorcowe statuty i regulaminy studiów. Nie zatrzymało to jednak postępującej demokratyzacji życia akademickiego⁵⁹⁹.

Nowe ramy prawne regulujące szkolnictwo wyższe znacząco zwiększyły samodzielność polskich uczelni, pozwoliły środowisku akademickiemu utrzymać choć część swobód demokratycznych wywalczonych w 1980 r. Regulacje te miały duży wpływ na funkcjonowanie Akademii Medycznej w Poznaniu, w szczególności na zmiany w jej strukturze organizacyjnej oraz na funkcjonowanie organizacji studenckich, a także na sposób wyłaniania władz.

⁵⁹⁸ Ustawa z 25 VII 1985 r. o urzędzie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Dz.U. z 1985 r. Nr 36 poz. 169.

⁵⁹⁹ P. Hübner, *Polityka naukowa...*, s. 132–133.

1. Struktura organizacyjna Akademii Medycznej w Poznaniu

Przepisy ustawy o szkolnictwie wyższym z 4 V 1982 r. przewidywały możliwość kształtowania struktury szkoły wyższej w zależności od potrzeb badawczych, wychowawczo-dydaktycznych i możliwości kadrowych szkół. Podstawowymi jednostkami organizacyjnymi uczelni były wydziały, które podobnie jak jednostki pozawydziałowe czy międzyuczelniane były tworzone przez właściwego ministra nadzorującego daną placówkę⁶⁰⁰. Jednak w ramach wydziałów rektor danej uczelni, za zgodą senatu, mógł dowolnie tworzyć instytuty, katedry, kliniki, zakłady, pracownie, laboratoria i inne jednostki organizacyjne⁶⁰¹.

Odwołując się do tych przepisów oraz uchwały Senatu z 21 IX 1982, zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 4/9/82 z 23 IX 1982 w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu⁶⁰², rektor prof. Jerzy Wójtowicz wprowadził nową strukturę organizacyjną Uczelni obowiązującą od 1 X 1982, która do 1989 r. ulegała nieznacznym modyfikacjom.

WYDZIAŁ LEKARSKI

Instytut Anestezjologii i Intensywnej Terapii – prof. zw. dr hab. med. Witold Jurczyk

- Zakład Anestezjologii Klinicznej – prof. zw. dr hab. med. Witold Jurczyk
- Zakład Anestezjologii Pediatricznej – prof. dr hab. med. Kazimiera Brodzińska
- Zakład Anestezjologii w Położnictwie i Ginekologii – dr med. Zofia Wołochowicz-Jóźwiak
- Zakład Anestezjologii i Leczenia Bólu – doc. dr hab. med. Jerzy Garstka
- Zakład Anestezjologii Doświadczalnej – doc. dr hab. med. Laura Wołowicka
- Zakład Fizjopatologii Układu Oddechowego – dr med. Andrzej Kubacki
- Zakład Pomocy Doraźnej⁶⁰³ – doc. dr hab. med. Jacek Łuczak
- Klinika Intensywnej Terapii – doc. dr hab. med. Roman Szulc

⁶⁰⁰ Artykuły 24 i 29 ust. 1 i 2 ustawy z 4 V 1982 r. o szkolnictwie wyższym, Dz.U. z 1982 r. Nr 14 poz. 113.

⁶⁰¹ Artykuły 28 i 29 ust. 3 ustawy z 4 V 1982 r. o szkolnictwie wyższym, Dz.U. z 1982 r. Nr 14 poz. 113.

⁶⁰² „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 19–23.

⁶⁰³ Jednostka utworzona 25 II 1986 r. zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu nr 5/3/86 w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 2–3/32, 1986, s. 53.

Instytut Chirurgii – prof. zw. dr hab. med. Roman Góral

- Klinika Chirurgii Ogólnej i Gastroenterologicznej – prof. zw. dr hab. med. Roman Góral
 - Pracownia Endoskopii⁶⁰⁴
- Klinika Chirurgii Ogólnej – prof. dr hab. med. Janusz Sowier
- Klinika Chirurgii Serca i Naczyń (od 1 I 1983 r. Klinika Chirurgii Ogólnej i Naczyń⁶⁰⁵) – doc. dr hab. med. Jerzy Zapalski
- Klinika Chirurgii Urazowej – doc. dr hab. med. Wiesław Gołąb
- Klinika Urologiczna – doc. dr med. Józef Strzyżowski

Instytut Chorób Wewnętrznych – prof. zw. dr hab. med. Jan Hasik

- Klinika Chorób Wewnętrznych – doc. dr hab. med. Leszek Przybył
 - Pracownia Podstawowej Opieki Zdrowotnej⁶⁰⁶
- Klinika Endokrynologii – prof. dr hab. med., mgr prawa Maciej Gembicki
 - Pracownia Hormonów Przysadkowych⁶⁰⁷
 - Pracownia Izotopów Promieniotwórczych⁶⁰⁸
 - Pracownia Radioimmunologii⁶⁰⁹
 - Pracownia Genetyki Endokrynologicznej⁶¹⁰
 - Pracownia Przeciwciał Monoklonalnych⁶¹¹
- Klinika Gastroenterologii – prof. zw. dr hab. med. Jan Hasik
 - Pracownia Dietetyki Klinicznej⁶¹²

⁶⁰⁴ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶⁰⁵ Paragraf 3 zarządzenia wewnętrznego Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶⁰⁶ Jednostka utworzona 1 X 1988 r. zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu nr 6/9/88 w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/38, 1988, s. 13.

⁶⁰⁷ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶⁰⁸ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶⁰⁹ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶¹⁰ Jednostka wymieniona w *Składzie osobowym Akademii Medycznej w Poznaniu na 1988 r.*, Poznań 1988, s. 58.

⁶¹¹ Jednostka wymieniona w *Składzie osobowym AM na 1988...*

⁶¹² Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

- Pracownia Endoskopii⁶¹³
- Klinka Hematologii – prof. dr hab. med. Janusz Hansz
- Klinika Nefrologii – prof. zw. dr hab. med. Kazimierz Bączyk
- Pracownia Dializ⁶¹⁴
- Pracownia Immunopatologii Chorób Nerek i Zgodności Tkanek⁶¹⁵
- Klinika Pneumonologii – prof. dr hab. med. Irena Westfal
- Klinika Reumatologii – prof. zw. dr hab. med. Stefan Mackiewicz
- Pracownia Immunologii⁶¹⁶ (od 25 VI 1985 r. zastąpiona przez Pracownię Immunochemii i Pracownię Immunologii Komórkowej⁶¹⁷)
- Zakład Podstawowej Opieki Zdrowotnej (zlikwidowany 30 IV 1985 r.⁶¹⁸) – doc. dr hab. med. Leszek Przybył
- Samodzielna Pracownia Alergologii – prof. dr hab. farm., lek. med. Urszula Mackiewicz
- Klinika Intensywnej Terapii Internistycznej⁶¹⁹ – doc. dr hab. med. Henryk Wysocki

Instytut Ginekologii i Położnictwa – prof. zw. dr hab. med. Tadeusz Pisarski

- Klinika Endokrynologii Ginekologicznej – prof. zw. dr hab. med. Józef Baron
- Pracownia Radiospektroskopii Klinicznej⁶²⁰
- Pracownia Radioizotopowa⁶²¹

⁶¹³ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶¹⁴ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶¹⁵ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶¹⁶ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶¹⁷ *Zarządzenie wewnętrzne Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 6/7/85 w sprawie zmian w strukturze organizacyjnej Akademii Medycznej w Poznaniu*, „Biuletyn Informacyjny” nr 2–4/30, 1985, s. 43.

⁶¹⁸ *Zarządzenie wewnętrzne Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 3/5/85 w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu*, „Biuletyn Informacyjny” nr 2–4/30, 1985, s. 41.

⁶¹⁹ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 3/5/85 w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 2–4/30, 1985, s. 41.

⁶²⁰ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶²¹ Jednostka wymieniona w *Składzie osobowym AM na 1988 r.*, Poznań 1988, s. 64.

- Klinka Ginekologii – doc. dr hab. med. Eugeniusz Gryś
- Klinika Intensywnego Nadzoru – doc. dr hab. med. Romuald Biczysko
- Klinika Neonatologii – doc. dr hab. med. Irena Twarowska
- Klinka Onkologii Ginekologicznej – dr med. Maria Wolna
- Klinika Perinatologii – prof. zw. dr hab. med. Zbigniew Słomko
- Klinika Rozrodczości – prof. zw. dr hab. med. Tadeusz Pisarski
 - Pracownia Diagnostyki Patomorfologicznej⁶²² (od 1 X 1988 r. Zakład Diagnostyki Patomorfologicznej Narządów Płciowych⁶²³)
- Zakład Biochemii – dr chemii Marian Bryl

Instytut Kardiologii – prof. zw. dr hab. med. Kazimierz Jasiński

- I Klinka Kardiologii – prof. zw. dr hab. med. Kazimierz Jasiński
 - Pracownia Medycyny Nuklearnej⁶²⁴
 - Pracownia Patomorfologii Serca⁶²⁵
 - Pracownia Informatyki Klinicznej⁶²⁶
- II Klinka Kardiologii – prof. zw. dr hab. med. Tadeusz Stasiński
- Klinika Kardio-Torakochirurgii – doc. dr hab. med. Aleksy Ponizyński
- Zakład Farmakologii Klinicznej – prof. dr hab. med. Aleksander Mrozi-kiewicz
- Klinika Nadciśnienia Tętniczego – prof. dr hab. med. Bożena Raszeja-Wanic

Instytut Medycyny Społecznej – prof. dr hab. n. med. Mieczysław Jeszke

- Zakład Epidemiologii – doc. dr hab. med. Tadeusz Walter
- Zakład Higieny – prof. dr hab. n. med. Mieczysław Jeszke
- Zakład Historii Medycyny i Farmacji (od 30 IV 1985 r. Zakład Historii Nauk Medycznych⁶²⁷) – dr med. Roman Meissner
- Zakład Organizacji Ochrony Zdrowia – dr hab. med. Eugeniusz Wąsiewicz
- Zakład Pedagogiki Medycznej – doc. dr hab. med. Marian Obara

⁶²² Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶²³ *Zarządzenie wewnętrzne Rektora Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu nr 6/9/88 w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu*, „Biuletyn Informacyjny” nr 3/38, 1988, s. 13.

⁶²⁴ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶²⁵ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶²⁶ Jednostka wymieniona w *Składzie osobowym AM na 1988 r.*, Poznań 1988, s. 70.

⁶²⁷ *Zarządzenie wewnętrzne Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 3/5/85 w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu*, „Biuletyn Informacyjny” nr 2–4/30, 1985, s. 41.

- Samodzielna Pracownia Nieorganicznych Związków Toksycznych (zniesiona 1 X 1988 r.⁶²⁸) – dr med. Anna Rydzewska
- Samodzielna Pracownia Socjologii Medycznej – dr socjologii Zbigniew Woźniak

Instytut Mikrobiologii i Chorób Zakaźnych – prof. dr hab. med. Maria Pietkiewicz

- Klinika Chorób Pasożytniczych i Tropikalnych – doc. dr hab. med. Wanda Kocięcka
- Klinika Chorób Zakaźnych – prof. dr hab. med. Witold Kiczka
- Zakład Bakteriologii Farmaceutycznej – prof. dr hab. farm. Włodzimierz Kędzia
- Zakład Mikrobiologii Lekarskiej – prof. dr hab. med. Maria Pietkiewicz

Instytut Ortopedii i Rehabilitacji – prof. zw. dr hab. med. Alfons Senger

- Klinika Chirurgii Ręki – dr med. Władysław Manikowski
- Klinika Ortopedii – prof. zw. dr hab. med. Alfons Senger
- I Klinika Rehabilitacji – prof. dr hab. med. Kazimiera Malinowska
- II Klinika Rehabilitacji – doc. dr hab. med. Danuta Konieczna
- Zakład Patofizjologii Narządów Ruchu – prof. dr hab. med. Jadwiga Koczocik-Przedpelska
- Zakład Rehabilitacji Przemysłowej – doc. dr hab. med. Zbigniew Nadolski

Instytut Pediatrii – doc. dr hab. med. Marian Krawczyński

- I Klinika Chorób Dzieci – prof. dr hab. med. Urszula Radwańska
 - Pracownia Aerozoterapii i Diagnostyki Czynnościowej⁶²⁹
- II Klinika Chorób Dzieci – prof. dr hab. med. Janusz Maciejewski
 - Pracownia Dializ⁶³⁰
- III Klinika Chorób Dzieci – prof. dr hab. med. Mieczysław Walczak
- Klinika Chirurgii Dziecięcej – dr hab. med. Wacław Zieliński
- Klinika Obserwacyjno-Zakaźna – prof. dr hab. med. Maria Chmielowa
- Klinika Otolaryngologii – prof. dr hab. med. Andrzej Soboczyński
- Zakład Analityki Klinicznej – dr n. przyr. Edmund Fojudzki

⁶²⁸ Zarządzenie wewnętrzne Rektora Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu nr 6/9/88 w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, „Biuletyn Informacyjny” nr 3/38, 1988, s. 13.

⁶²⁹ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶³⁰ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

- Pracownia Analityki Pediatricznej⁶³¹ (zlikwidowana w styczniu 1984 r. zarządzeniem wewnętrznym Rektora AM nr 1/1/84)
- Zakład Propedeutyki Pediatrii – doc. dr hab. med. Marian Krawczyński
- Pracownia Genetyki Medycznej⁶³²

Instytut Radiologii – doc. dr hab. med. Kazimierz Rzymski

- Zakład Radiologii Gastroenterologicznej – doc. dr hab. med. Kazimierz Rzymski
- Zakład Neuroradiologii – prof. dr hab. med. Janusz Grądzki
- Zakład Radiologii Ogólnej – prof. zw. dr hab. med. Jerzy Wójtowicz
- Pracownia Radiofizyki⁶³³
- Zakład Radiologii Sercowo-Naczyniowej – prof. dr hab. med. Andrzej Ziemiański
- Zakład Radiologii Pediatricznej – doc. dr hab. med. Bogdan Pawlak
- Samodzielna Pracownia Radiologii Ginekologicznej i Położniczej – dr med. Teresa Klimontowicz
- Samodzielna Pracownia Radiologii Narządów Ruchu – dr med. Janusz Bruszewski

Instytut Stomatologii – prof. zw. dr hab. n. med. Stefan Włoch

- Zakład Chirurgii Stomatologicznej – doc. dr hab. n. med. Irena Sarnowska
- Zakład Chorób Błony Śluzowej Jamy Ustnej i Stomatologii Przemysłowej – prof. zw. dr hab. n. med. Kazimierz Stawiński
- Zakład Ortodoncji – prof. dr hab. n. med. Barbara Perzyna
- Zakład Propedeutyki i Rehabilitacji Stomatologicznej – prof. dr hab. n. med. Zdzisław Krysiński
- Zakład Protetyki Stomatologicznej – prof. zw. dr hab. n. med. Stefan Włoch
- Zakład Stomatologii Zachowawczej i Paradontologii – prof. zw. dr hab. n. med. Maria Kobyłańska
- Klinika Chirurgii Szczękowo-Twarzowej – prof. zw. dr hab. n. med. Stefan Flieger

⁶³¹ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶³² Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 1/1/84 w sprawie zmian w strukturze organizacyjnej Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/26, 1984, s. 57–58.

⁶³³ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

- Samodzielna Pracownia Stomatologii Dzieci i Młodzieży (od 30 IV 1985 r. Zakład Stomatologii Dzieci i Młodzieży⁶³⁴) – doc. dr hab. n. med. Lesław Wójciak
 - Pracownia Techniki i Fotografii Stomatologicznej⁶³⁵ – dr n. med. Janusz Ostrowski
 - Pracownia Radiologii Stomatologicznej – dr n. med. Mieczysław Patalas

Katedra i Zakład Anatomii Prawidłowej – prof. zw. dr hab. med. Witold Woźniak

- Pracownia Antropologii⁶³⁶ – dr med. Franciszek Kopaczek

Katedra i Zakład Biofizyki – doc. dr hab. n. fiz. Feliks Jaroszyk

- Zakład Optometrii⁶³⁷ – dr hab. inż. Bolesław Kędzia

Katedra i Zakład Biologii i Parazytologii Lekarskiej – prof. zw. dr hab. med. Witold Kasprzak

Katedra i Zakład Chemii Fizjologicznej – prof. zw. dr hab. med. Halina Karoń

Katedra i Zakład Chemii Ogólnej – prof. dr hab. med. Jerzy Patelski

- Pracownia Metabolizmu Lipidów⁶³⁸ – prof. dr hab. med. Jerzy Patelski

Katedra Chorób Ucha, Nosa, Gardła i Krtani – prof. zw. dr hab. med. Zygmunt Szmeja

- Klinika Otolaryngologii – prof. zw. dr hab. med. Zygmunt Szmeja
- Klinika Foniatrii i Audiologii – prof. zw. dr hab. med. Antoni Pruszewicz

⁶³⁴ Zarządzenie wewnętrzne Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 3/5/85 w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, „Biuletyn Informacyjny” nr 2–4/30, 1985, s. 41.

⁶³⁵ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 1/1/84 w sprawie zmian w strukturze organizacyjnej Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/26, 1984, s. 57–58.

⁶³⁶ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶³⁷ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶³⁸ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

Katedra i Klinika Dermatologii – prof. dr hab. med. Jerzy Bowszyc

- Pracownia Oceny Kosmetyków⁶³⁹
- Pracownia Krioterapii i Kriobiologii⁶⁴⁰
- Pracownia Serologii i Mykologii⁶⁴¹

Katedra i Zakład Fizjologii – prof. dr hab. med. Janusz Paluszak

- Pracownia Układu Nerwowego i Narządów Zmysłów⁶⁴²

Katedra i Zakład Histologii i Embriologii – prof. dr hab. med. Andrzej Łukaszyk

Katedra i Zakład Medycyny Sądowej – prof. dr hab. med. Zygmunt Przybylski

- Pracownia Serohematologii Sądowo-Lekarskiej⁶⁴³
- Pracownia Analizy Chemicznej Związków Toksycznych i Dopingowych⁶⁴⁴

Katedra Nauk Społecznych – prof. dr n. hum. Mieczysław Stański

Katedra i Klinika Neurochirurgii – prof. zw. dr hab. med. Feliks Tokarz

Katedra i Klinka Neurologii – prof. zw. dr hab. med. Mieczysław Wender

- Pracownia Neurologii Doświadczalnej⁶⁴⁵
- Pracownia Neurochemii⁶⁴⁶

⁶³⁹ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶⁴⁰ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶⁴¹ Jednostka utworzona 1 X 1988 r. zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu nr 6/9/88 w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/38, 1988, s. 13.

⁶⁴² Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶⁴³ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶⁴⁴ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶⁴⁵ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶⁴⁶ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

- Zakład Neuropatologii (do stycznia 1984 r. w Katedrze Pielęgniarstwa Klinicznego i Rehabilitacji Wydziału Pielęgniarskiego⁶⁴⁷)

Katedra i Klinika Okulistyki – prof. dr hab. med. Witold Orłowski

Katedra i Zakład Patofizjologii – prof. dr hab. med. Jan Knapowski

Katedra i Zakład Patomorfologii Klinicznej – prof. zw. dr hab. med. Przemysław Gabryel

- Pracownia Diagnostyczna Biopsyjna
- Pracownia Diagnostyczna Cytologiczna
- Pracownia Immunopatologii
- Pracownia Patomorfologii Neurochirurgicznej
- Pracownia Mikroskopii Elektronowej
- Pracownia Histochemiczna
- Pracownia Radioizotopowa
- Pracownia Diagnostyki Sekcyjnej⁶⁴⁸

Katedra i Klinika Psychiatrii – prof. dr hab. med. Włodzimierz Strzyżewski

- Pracownia Biochemii⁶⁴⁹
- Pracownia Psychofizjologii⁶⁵⁰

Zakład Radiobiologii – prof. dr hab. med. Tadeusz Rudnicki

Katedra Onkologii⁶⁵¹

- Klinika Onkologii – doc. dr hab. med. Cezary Ramlau

⁶⁴⁷ Zarządzenie wewnętrzne Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 1/1/84 w sprawie zmian w strukturze organizacyjnej Akademii Medycznej w Poznaniu, „Biuletyn Informacyjny” nr 3/26, 1984, s. 57–58.

⁶⁴⁸ Wszystkie pracownice Katedry i Zakładu Patomorfologii Klinicznej powołane zostały zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶⁴⁹ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶⁵⁰ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 3/5/85 w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 2–4/30, 1985, s. 41.

⁶⁵¹ Jednostka utworzona 1 IV 1987 r. zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu nr 4/3/87 w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 2–3/35, 1987, s. 50.

- Zakład Patologii i Immunologii Nowotworów⁶⁵² – doc. dr hab. med. Jan Bręborowicz
- Zakład Analityki Medycznej⁶⁵³ – doc. dr hab. farm. Zygmunt Kopczyński

Samodzielna Pracownia Informatyki i Statystyki Medycznej – dr n. przyr.,
mgr fiz. Jerzy Moczko

Zakład Biochemii Lekarskiej⁶⁵⁴ – doc. dr hab. med. Lech Torliński

WYDZIAŁ FARMACEUTYCZNY

Katedra Biochemii i Analityki Medycznej – prof. dr hab. med., mgr chemii
Józef Chmiel

- Zakład Analityki Medycznej – dr n. przyr. Włodzimierz Adam
- Zakład Biochemii – prof. dr hab. med., mgr chemii Józef Chmiel

Katedra i Zakład Botaniki Farmaceutycznej – prof. dr hab. farm. Lutosława
Skrzypczak

Katedra i Zakład Bromatologii – prof. dr hab. farm. Henryk Gertig

Katedra i Zakład Chemii Farmaceutycznej – prof. zw. dr farm. Ewaryst
Pawełczyk

Katedra i Zakład Chemii Fizycznej – doc. dr hab. farm. Tadeusz Herman

Katedra i Zakład Chemii Nieorganicznej i Analitycznej – prof. dr hab. farm.
Jan Pawlaczyk

Katedra i Zakład Chemii Organicznej – prof. dr hab. chemii, dr farm. Urszula
Wrzeciono

⁶⁵² Jednostka utworzona 1 IV 1987 r. zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu nr 4/3/87 w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 2–3/35, 1987, s. 50.

⁶⁵³ Jednostka utworzona 1 IV 1987 r. zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu nr 4/3/87 w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 2–3/35, 1987, s. 50.

⁶⁵⁴ Jednostka utworzona 1 I 1987 r. zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu nr 2/1/87 w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 2–3/35, 1987, s. 49.

Katedra i Zakład Farmakognozji – prof. zw. dr hab. farm. Zdzisław Kowalewski

Katedra i Zakład Farmakologii – prof. zw. dr hab. med. Alfons Chodera

- Pracownia Farmakodynamiki⁶⁵⁵

Katedra i Zakład Roślin Lecznicznych – prof. zw. dr hab. farm. Bohdan Drożdż

Katedra i Zakład Technologii Chemicznej Środków Lecznicznych – doc. dr hab. farm. Dionizy Skwarski

Katedra Technologii Postaci Leku i Biofarmacji (od 1 X 1988 r. Katedra Technologii Postaci Leku⁶⁵⁶) – doc. dr hab. farm. Henryk Broda

- Zakład Farmacji Klinicznej (od 1 X 1988 r. Katedra Farmacji Klinicznej⁶⁵⁷)
- Zakład Technologii Postaci Leku
- Zakład Farmacji Społecznej

Katedra i Zakład Toksykologii – prof. zw. dr hab. farm. Witold Seńczuk

- Pracownia Toksykometrii⁶⁵⁸
- Laboratorium Badań Środowiskowych⁶⁵⁹
- Pracownia Matematyki⁶⁶⁰ (do 25 VI 1985 r. przy Katedrze Chemii Fizycznej⁶⁶¹)

⁶⁵⁵ Jednostka utworzona 1 III 1988 r. zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu nr 3/3/88 w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 1–2/37, 1988, s. 14.

⁶⁵⁶ Zarządzenie wewnętrzne Rektora Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu nr 6/9/88 w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, „Biuletyn Informacyjny” nr 3/38, 1988, s. 13.

⁶⁵⁷ Zarządzenie wewnętrzne Rektora Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu nr 6/9/88 w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, „Biuletyn Informacyjny” nr 3/38, 1988, s. 13.

⁶⁵⁸ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶⁵⁹ Jednostka utworzona na mocy decyzji Senatu AM z 8 V 1984 r., zob. Protokoły posiedzeń Senatu 81–84, AUMP, s. 388.

⁶⁶⁰ Jednostka utworzona zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 8/12/82 z 30 XII 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 35–38.

⁶⁶¹ Zarządzenie wewnętrzne Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 6/7/85 w sprawie zmian w strukturze organizacyjnej Akademii Medycznej w Poznaniu, „Biuletyn Informacyjny” nr 2–4/30, 1985, s. 43.

WYDZIAŁ PIEŁĘGNIARSKI

Katedra Pielęgniarstwa Klinicznego i Rehabilitacji – doc. dr hab. med. Laura Wołowicka

- Klinika Chirurgii – doc. dr hab. med. Konstanty Tukałło
- Klinika Intensywnej Opieki Medycznej – doc. dr hab. med. Laura Wołowicka
- Klinika Neurologii (od stycznia 1984 r. Klinika Neurologii Rozwojowej⁶⁶²) – doc. dr hab. med. Bożena Galas-Zgorzalewicz
- Zakład Pielęgniarstwa Pediatrycznego – doc. dr hab. med., mgr prawa Bogusław Pawlaczek

Zakład Organizacji Pielęgniarskiej – mgr piel. Anna Bukowska

Zakład Pedagogiki Pracy Pielęgniarskiej – dr n. hum. Aleksander Zandecki

Zakład Pielęgniarstwa Społecznego – dr n. o kult. fiz. Barbara Janus

Zakład Psychologii Klinicznej – dr n. hum. Elżbieta Kobyłańska

Zakład Farmacji Klinicznej⁶⁶³ – doc. dr hab. farm. Sławój Kucharski

Zakład Ochrony Środowiska⁶⁶⁴ – dr med. Anna Rydzewska

Ponadto w ramach struktury organizacyjnej Uczelni w dalszym ciągu działały jednostki międzywydziałowe: Biblioteka Główna, Studium Wychowania Fizycznego i Sportu, Studium Wojskowe i Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych oraz pięć szpitali klinicznych.

Dzięki możliwości samodzielnego kształtowania swojej struktury przez Akademię Medyczną w Poznaniu, bez ingerencji nadzorującego ją ministra zdrowia i opieki społecznej, zlikwidowano 3 z 14 instytutów w ramach Wydziału Lekarskiego (Instytut Biostruktury, Instytut Nauk Fizjologicznych

⁶⁶² Zarządzenie wewnętrzne Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 1/1/84 w sprawie zmian w strukturze organizacyjnej Akademii Medycznej w Poznaniu, „Biuletyn Informacyjny” nr 3/26, 1984, s. 57–58.

⁶⁶³ Jednostka utworzona 25 VI 1985 r. zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej w Poznaniu nr 6/7/85 w sprawie zmian w strukturze organizacyjnej Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 2–4/30, 1985, s. 43.

⁶⁶⁴ Jednostka utworzona 1 X 1988 r. zarządzeniem wewnętrznym Rektora Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu nr 6/9/88 w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Poznaniu, zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 3/38, 1988, s. 13.

i Instytut Chorób Układu Nerwowego i Narządów Zmysłów) oraz stworzono nowe katedry, kliniki i zakłady, a także podjęto działania wpływające na wzrost potencjału danych jednostek. Wydział Farmaceutyczny całkowicie zrezygnował ze struktury instytutowej na rzecz katedr. Najistotniejsze zmiany zaszły na najmłodszym i najmniejszym wydziale Akademii Medycznej w Poznaniu. W wyniku zmian organizacyjnych w 1982 r. na Wydziale Pielęgniarskim powołano, w miejsce Zakładu Pielęgniarstwa Klinicznego i Rehabilitacji, Katedrę Pielęgniarstwa Klinicznego i Rehabilitacji z Kliniką Chirurgii, Kliniką Intensywnej Opieki Medycznej (na bazie Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego), Kliniką Neurologii i Zakładem Pielęgniarski Pediatricznego. Dzięki temu Wydział Pielęgniarski poznańskiej Uczelni Medycznej stał się pierwszym wydziałem pielęgniarski w Polsce posiadającym własną bazę kliniczną, co pozwoliło na zwiększenie możliwości rozwoju umiejętności praktycznych absolwentów⁶⁶⁵.

2. Wybory organów Akademii Medycznej w Poznaniu (1984 i 1987 r.)

W odróżnieniu od pierwszych wyborów jednoosobowych organów Uczelni w dziejach Akademii Medycznej w Poznaniu w 1981 r., wybory władz na kolejne dwie kadencje przypadające na lata osiemdziesiąte XX w. miały solidne podstawy prawne. Jednak za każdym razem podstawy te były inne, co wynikało ze zmian w polityce państwa w stosunku do środowiska akademickiego.

Wybory 1984 r.

Pomimo że została uchwalona w okresie stanu wojennego, ustawa o szkolnictwie wyższym z 1982 r. odchodziła od koncepcji „administrowania szkołami wyższymi przy pomocy organów jednoosobowych”, zwiększając rolę ciał kolegialnych – senatów i rad wydziałów, co było bliskie oczekiwaniom środowiska akademickiego, które w okresie Solidarności uległo ponownemu upodmiotowieniu – większa autonomia szkół wyższych zagwarantowana nowymi przepisami sprawiała, że wybory organów zarówno kolegialnych, jak i jednoosobowych stały się bardziej istotne dla wszystkich członków społeczności akademickiej⁶⁶⁶.

Wybory organów poznańskiej Uczelni Medycznej w 1984 odbywały się w oparciu o Statut Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego z 25 X 1983 r.,

⁶⁶⁵ *Rozwój i osiągnięcia Wydziału Nauk o Zdrowiu...*, s. 11–12.

⁶⁶⁶ P. Hübner, *Polityka naukowa...*, s. 131.

który przewidywał wybór członków Senatu, członków rad wydziałów, kolegium elektorów, a także rektora i prorektorów oraz dziekana i prodziekanów⁶⁶⁷. Rady wydziałów odpowiedzialne były za wyłonienie dziekanów i prodziekanów, zaś kolegium elektorów, składające się z 200 osób, spośród których 60% stanowili przedstawiciele profesorów, docentów i doktorów habilitowanych, 20% – przedstawiciele pozostałych nauczycieli akademickich, 10% – przedstawiciele studentów i po 5% – przedstawiciele pracowników naukowo-technicznych i administracji⁶⁶⁸, za wybór rektora i prorektorów.

Procedura wyborcza trwała od stycznia do maja 1984 r. i w jej wyniku rektorem został ponownie prof. Jerzy Wójtowicz, który był jedynym kandydatem. Podobnie stało się w przypadku wyborów dziekana Wydziału Pielęgniarskiego – na drugą kadencję został wybrany doc. dr Zygmunt Przybylski. Konkurencyjny charakter miały wybory dziekanów na Wydziale Lekarskim i na Wydziale Farmaceutycznym – w tych wyborach ustępujący dziekani starali się o reelekcję. Sztuka ta udała się jedynie dziekanowi Wydziału Farmaceutycznego prof. Janowi Pawlaczykowi, który pokonał w wyborach prof. Bohdana Drożdża. Dziekan Wydziału Lekarskiego prof. Witold Woźniak został zastąpiony przez doc. Ludwika Malendowicza⁶⁶⁹.

Zgodnie z paragrafem 57 Statutu Uczelni⁶⁷⁰ rektor elekt przedstawił kandydatów na prorektorów. O funkcję prorektora do spraw nauki ubiegali się prof. Jerzy Bowszyc i prof. Antoni Pruszewicz, o funkcję prorektora do spraw leczenia i kształcenia podyplomowego – prof. Maciej Gembicki i prof. Zbigniew Słomko, zaś kandydatami na stanowisko prorektora do spraw dydaktyczno-wychowawczych byli: prof. Maria Chmielowa, prof. Jan Knapowski i doc. Irena Zimmermann-Górska. W wyniku decyzji kolegium elektorów w skład kolegium rektorskiego weszli: prof. Antoni Pruszewicz, prof. Maciej Gembicki i prof. Maria Chmielowa. Z kolei rady wydziałów dokonały wyboru prodziekanów, którymi zostali: na Wydziale Lekarskim: doc. Wiesława Biczysko, doc. Danuta Kaźmierczak, doc. Roman Szulc i doc. Henryk Wysocki; na Wydziale Farmaceutycznym: doc. Tadeusz Herman, prof. Zdzisław Kowalewski i prof. Urszula Wrzeciono. Prodziekanami na Wydziale Pielęgniarskim w kadencji 1984–1987 zostali doc. Karol Bittner i doc. Czesław Siwiński⁶⁷¹.

⁶⁶⁷ Paragraf 30 Statutu Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu z 25 X 1983 r., zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 2/25, 1984.

⁶⁶⁸ Paragraf 31 Statutu Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu z 25 X 1983 r., zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 2/25, 1984.

⁶⁶⁹ „Biuletyn Informacyjny” nr 4/27, 1984, s. 3–18.

⁶⁷⁰ Statut Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu z 25 X 1983 r., „Biuletyn Informacyjny” nr 2/25, 1984.

⁶⁷¹ „Biuletyn Informacyjny” nr 4/27, 1984, s. 3–18.

96. Profesor Witold Woźniak, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1982–1984

97. Profesor Ludwik Malendowicz, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1984–1990

Wybory 1987 r.

Wybory organów Uczelni w 1987 r. przebiegały w odmienny sposób. W wyniku nowelizacji prawa o szkolnictwie wyższym w 1985 r.⁶⁷² powrócono do ściślejszej kontroli władz szkół wyższych sprawowanej przez ministra nadzorującego daną uczelnię. Nowe przepisy zakładały, iż rektora będzie wybierał senat uczelni spośród kandydatów, których przedstawi właściwemu ministrowi do akceptacji. Także senat wybierał prorektorów spośród wskazanych przez rektora elekta kandydatów, którzy również musieli zostać zaakceptowani przez ministra. Z kolei kandydatów na dziekanów zgłaszały rady wydziałów. Listę kandydatów musiał jednak zaakceptować rektor elekt. Kandydaci na prodziekanów również byli wybierani przez rady wydziałów, na wniosek dziekana elekta, po akceptacji rektora. Nowo wybrany rektor był powoływany na swoją funkcję przez ministra, zaś dziekanów powoływał rektor⁶⁷³. Procedura ta ograniczała samorządność i demokrację w świecie akademickim i stanowiła znaczny regres w stosunku do procedur wyborczych z lat 1981 i 1984, jednak w porównaniu z sytuacją sprzed

⁶⁷² Ustawa z 25 VII 1985 r. o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym, Dz.U. z 1985 r. Nr 36 poz. 167.

⁶⁷³ Artykuły 41, 43, 47 i 48 ustawy z 4 V 1982 r. o szkolnictwie wyższym, Dz.U. z 1982 r. Nr 14 poz. 113 z późn. zm., tekst jednolity Dz.U. z 1985 r. Nr 42 poz. 201.

1981 r., w której to minister zdrowia i opieki społecznej mianował rektora, ten zaś dziekanów, nie przedstawiała się aż tak źle.

Kandydatami na rektora Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, którzy znaleźli uznanie w oczach ministra zdrowia i opieki społecznej w 1987 r., byli: prof. Witold Jurczyk, prof. Aleksander Mrozikiewicz i prof. Antoni Pruszewicz⁶⁷⁴, który przez poprzednie dwie kadencje pełnił funkcję prorektora do spraw nauki, i który został wybrany na rektora na posiedzeniu Senatu 28 IV 1987 r. już w pierwszym głosowaniu⁶⁷⁵.

Wybory prorektorów odbyły się 19 V 1987 r. i na funkcję prorektora do spraw nauki wybrano prof. Jana Pawlaczyka, prorektorem do spraw dydaktyki i wychowania został prof. Witold Woźniak, a prorektorem do spraw leczenia i kształcenia podyplomowego – prof. Lech Hryniewiecki⁶⁷⁶. Dziekanami

98. Profesor Antoni Pruszewicz, wybrany na stanowisko rektora po raz pierwszy w 1987 r.

⁶⁷⁴ *Komunikat nr 2 Uczelnianej Komisji Wyborczej Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu*, „Biuletyn Informacyjny” nr 2–3/35, 1987, s. 60.

⁶⁷⁵ *Komunikat nr 4 Uczelnianej Komisji Wyborczej Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu*, „Biuletyn Informacyjny” nr 2–3/35, 1987, s. 61.

⁶⁷⁶ *Komunikat nr 7 Uczelnianej Komisji Wyborczej Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu*, „Biuletyn Informacyjny” nr 2–3/35, 1987, s. 62.

99. Profesor Jan Pawlaczyk, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1981–1987

100. Profesor Tadeusz Herman, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1987–1993

zostali: na Wydziale Lekarskim prof. Ludwik Malendowicz, na Wydziale Farmaceutycznym doc. dr hab. Tadeusz Herman, a na Wydziale Pielęgniarskim doc. dr hab. Bogusław Pawlaczyk⁶⁷⁷. Rektor elekt na wniosek rad wydziałów powołał także wybranych przez nie prodziekanów. Na Wydziale Lekarskim byli to: doc. Feliks Jaroszyk, doc. Danuta Kaźmierczak, doc. Kazimierz Rzymiski oraz doc. Stanisław Zapalski. Na Wydziale Farmaceutycznym prodziekanami w latach 1987–1990 byli doc. Zygmunt Kopczyński i doc. Roman Wachowiak, zaś na Wydziale Pielęgniarskim obok doc. Bogusława Pawlaczyka w skład władz dziekańskich weszli doc. Bożena Galas-Zgorzalewicz i doc. Tadeusz Wyrzykiewicz⁶⁷⁸.

Omawiając wybory organów Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego, należy także wspomnieć rolę Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w tym procesie, a także w funkcjonowaniu Uczelni. Po wprowadzeniu stanu wojennego 13 XII 1981 r. niewątpliwie zmniejszyła się też rola PZPR, zaś najważ-

⁶⁷⁷ *Komunikat nr 8 Uczelnianej Komisji Wyborczej Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu*, „Biuletyn Informacyjny” nr 2–3/35, 1987, s. 63.

⁶⁷⁸ *Komunikat nr 9 Uczelnianej Komisji Wyborczej Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu*, „Biuletyn Informacyjny” nr 2–3/35, 1987, s. 63–64.

niejszą ostoją systemu autorytarnego w Polsce stały się aparat bezpieczeństwa i wojsko⁶⁷⁹. Partia na Akademii Medycznej była organizacją bardzo liczną, której członkowie byli podzieleni na 13 podstawowych organizacji partyjnych (POP) obejmujących: 5 szpitali klinicznych (POP 1–5), zakłady nauk podstawowych i jednostki ogólnouczelniane (POP 6), Studium Wojskowe (POP 7), administrację centralną (POP 8), Oddział Stomatologii (POP 10), Wydział Farmaceutyczny (POP 11), Wydział Pielęgniarski (POP 13), kliniki wydzielone, tj. niewchodzące w skład instytutów (POP 12), i Zakłady Sprzętu Ortopedycznego (POP 14)⁶⁸⁰. W 1982 PZPR na AM liczyła 719 członków⁶⁸¹, zaś w 1985 r. – 544⁶⁸². Funkcję I sekretarza Komitetu Uczelnianego PZPR przez cały omawiany w niniejszym rozdziale okres pełnił dr Andrzej Kubacki (kierownik Zakładu Fizjopatologii Układu Oddechowego w Instytucie Anestezjologii i Intensywnej Terapii), który – podobnie jak przewodniczący kół Stronnictwa Demokratycznego i Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego czy kierownik Studium Wojskowego przy Akademii – miał zagwarantowane miejsce w Senacie Uczelni⁶⁸³. Dzięki temu przedstawiciele władz politycznych mieli wpływ na bieżącą działalność organów AM. Egzekutywa Komitetu Uczelnianego opiniowała wnioski pracowników chcących wyjechać za granicę, oceniała kandydatów ubiegających się o zatrudnienie na Uczelni czy zabierała głos w sprawie awansu naukowego nauczycieli akademickich⁶⁸⁴. Udział czynnika politycznego w procesie wyłaniania organów AM też był znaczący – przedstawiciele PZPR zgodnie z zapisami statutowymi

⁶⁷⁹ R. Terlecki, *Aparat bezpieczeństwa wobec środowisk akademickich i naukowych w latach 1945–1989*, [w:] *Historia nauki polskiej*, t. X, 1944–1989, cz. III..., s. 204.

⁶⁸⁰ *Skład osobowy Akademii Medycznej w Poznaniu*, Poznań 1985, s. 24.

⁶⁸¹ Pismo z 30 III 1982 r. do Komitetu Dzielnicowego PZPR Poznań-Stare Miasto, [w:] Protokoły konferencji uczelnianych PZPR, protokoły posiedzeń plenarnych i protokoły posiedzeń egzekutywy Komitetu Uczelnianego PZPR w Akademii Medycznej w Poznaniu wraz z załącznikami, APP, 53/3082/14.

⁶⁸² Protokół Konferencji Sprawozdawczej Organizacji Partyjnej Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, która odbyła się w dniu 4 III 1985 r., [w:] Protokoły konferencji uczelnianych PZPR, protokoły posiedzeń plenarnych i protokoły posiedzeń egzekutywy Komitetu Uczelnianego PZPR w Akademii Medycznej w Poznaniu wraz z załącznikami, APP, 53/3082/15.

⁶⁸³ Paragraf 48 Statutu Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu z 25 X 1983 r., zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 2/25, 1984; paragraf 23 Statutu Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu zatwierdzonego przez Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej 15 VI 1986 r., zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 1/31, 1986.

⁶⁸⁴ Protokół nr 5 posiedzenia Egzekutywy Komitetu Uczelnianego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Akademii Medycznej w Poznaniu w dniu 24 II 1981 r., [w:] Protokoły konferencji uczelnianych PZPR, protokoły posiedzeń plenarnych i protokoły posiedzeń egzekutywy Komitetu Uczelnianego PZPR w Akademii Medycznej w Poznaniu wraz z załącznikami, APP, 53/3082/14; Protokół nr 111 posiedzenia Egzekutywy Komitetu Uczelnianego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Akademii Medycznej w Poznaniu w dniu 4 III 1983 r., [w:] Protokoły konferencji uczelnianych PZPR, protokoły posiedzeń plenarnych i protokoły posiedzeń egzekutywy Komitetu Uczelnianego PZPR w Akademii Medycznej w Poznaniu wraz z załącznikami, APP, 53/3082/15.

101. Docent dr hab. Zygmunt Przybylski, dziekan Wydziału Pielęgniarskiego w latach 1981–1987

102. Docent dr hab. Bogusław Pawlaczek, dziekan Wydziału Pielęgniarskiego w latach 1987–1990

wchodzili w skład uczelnianej i wydziałowych komisji wyborczych zarówno w 1984, jak i w 1987 r.⁶⁸⁵, co pozwalało partii kontrolować przebieg procesu wyborczego.

3. Organizacje studenckie

Stan wojenny i wejście w życie nowej ustawy o szkolnictwie wyższym zmieniły sposób funkcjonowania życia studenckiego na poznańskiej Akademii Medycznej. Z jednej strony ograniczono studentom możliwość działania w niezależnych organizacjach studenckich poprzez likwidację NZS, z drugiej jednak strony nowa ustawa powoływała do życia samorząd studencki, którego organy miały reprezentować i chronić interesy studentów, współdecydować wraz z organami szkół wyższych o zasadach rozdziału stypendiów socjalnych i nagród za wyniki w nauce oraz wyrażać opinie w sprawach związanych z procesami kształce-

⁶⁸⁵ Paragraf 34 Statutu Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu z 25 X 1983 r., zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 2/25, 1984; paragraf 44 Statutu Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu zatwierdzonego przez Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej 15 VI 1986 r., zob. „Biuletyn Informacyjny” nr 1/31, 1986.

nia i wychowania⁶⁸⁶. Pozwalała też na funkcjonowanie organizacji studenckich i stowarzyszeń o charakterze ogólnopolskim i lokalnym rejestrowanych przez ministra nauki, szkolnictwa wyższego i techniki oraz działających wyłącznie na terenie jednej uczelni, na tworzenie których zgodę wyrażał rektor⁶⁸⁷.

Samorząd studencki rozpoczął swoją działalność na Akademii Medycznej w Poznaniu w kwietniu 1983 r., kiedy to w drodze wyborów wyłoniono 50-osobowe przedstawicielstwo społeczności studenckiej (Rada Reprezentantów Akademii), składające się z delegatów do Senatu i rad wydziałów⁶⁸⁸. Wejście w życie ograniczającej samodzielność szkół wyższych nowelizacji ustawy o szkolnictwie wyższym z lipca 1985 r. spowodowało zawieszenie działania samorządu studenckiego⁶⁸⁹. Władze Akademii zdecydowały się powołać w jego miejsce Zespół do spraw Samorządu Studenckiego, którego zadaniem było opracowanie nowego regulaminu oraz realizowanie dotychczasowych funkcji samorządu. Nowy regulamin został opracowany w lipcu 1986, 8 I 1987 uzyskał akceptację ministra zdrowia i opieki społecznej, a 4 II 1987 r. wszedł w życie po zatwierdzeniu przez rektora AM⁶⁹⁰.

Zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 1 X 1985 r. w sprawie zasad tworzenia i funkcjonowania organów samorządu studenckiego (Dz.U. z 1985 r. Nr 46 poz. 230) organami samorządu byli: starości grup studenckich, starości poszczególnych roczników, rady wydziałowe oraz rada uczelniana oraz ich przewodniczący, a także rady mieszkańców domów studenckich. Wybory tych ciał odbyły się w marcu 1987⁶⁹¹ i ponownie w 1988 r. pomimo braku odpowiedniej podstawy prawnej⁶⁹².

Ustawa o szkolnictwie wyższym z 1982 r. wywołała konieczność ponownej rejestracji wszystkich organizacji studenckich i stowarzyszeń działających na poznańskiej Uczelni Medycznej⁶⁹³. Na początku 1983 r. procedurę tę przeszły, jako organizacje uczelniane, Studenckie Towarzystwo Naukowe (STN), Stowarzyszenie Studentów Farmacji (SSF), Koło Studenckie Medyk oraz Chór Akademii Medycznej. Do rejestru ogniw organizacji ogólnopolskich wpisano

⁶⁸⁶ Artykuły 120 i 121 ustawy z 4 V 1982 r. o szkolnictwie wyższym, Dz.U. z 1982 r. Nr 14 poz. 113.

⁶⁸⁷ Artykuł 124 ustawy z 4 V 1982 r. o szkolnictwie wyższym, Dz.U. z 1982 r. Nr 14 poz. 113.

⁶⁸⁸ *Sprawozdanie władz Uczelni z działalności Uczelni w latach 1981–1983*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/24, 1984, s. 29.

⁶⁸⁹ Artykuł 7 ustawy z 25 VII 1985 r. o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym, Dz.U. z 1985 r. Nr 36 poz. 167.

⁶⁹⁰ *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w okresie od 1 IX 1984 do 31 XII 1986 r.*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/34, 1987, s. 38.

⁶⁹¹ *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w okresie od 1 IX 1984 do 31 XII 1986 r.*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/34, 1987, s. 38.

⁶⁹² *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1987–1990*, „Biuletyn Informacyjny” nr 5/47, 1990, s. 10.

⁶⁹³ Paragraf 13 ust. 1 rozporządzenia Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki z 10 XII 1982 r. w sprawie organizacji i stowarzyszeń studenckich, Dz.U. z 1982 r. Nr 38 poz. 255.

103. Studenci Akademii Medycznej w pochodzie otwierającym Dzień Sportu AM na stadionie AZS, 2 V 1981 r.

nowo utworzone Zrzeszenie Studentów Polskich⁶⁹⁴, Klub Uczelniany Akademickiego Związku Sportowego oraz Koło Uczelniane PCK. W czerwcu 1983 r. powstało też Koło Uczelniane Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej (ZSMP)⁶⁹⁵. W roku akademickim 1984/1985 obok wymienionych wyżej organizacji działały również Polskie Stowarzyszenie Studentów Polskich, Studencki Krąg Instruktorski Związku Harcerstwa Polskiego oraz Akademicki Klub Turystyczny PTTK⁶⁹⁶.

Podobnie jak w przypadku samorządu studenckiego nowelizacja ustawy o szkolnictwie wyższym spowodowała pewne perturbacje w funkcjonowaniu organizacji studenckich. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 1 X 1985 r. w sprawie zasad tworzenia, trybu rejestrowania, prowadzenia rejestru oraz zasad i trybu likwidacji kół naukowych, artystycznych i sportowych w szkołach wyższych (Dz.U. z 1985 r. Nr 46 poz. 231) zakładało, iż organizacje studenckie niebędące statutowymi ogniwami organizacji ogólnopolskich działać mają w ramach wydziałów, instytutów lub katedr (paragraf 2). Spowodowało to konieczność zmiany zasad funkcjonowania STN, SSF, Chóru AM oraz Studen-

⁶⁹⁴ W listopadzie 1982 r. po rozwiązaniu Socjalistycznego Związku Studentów Polskich reaktywowano ZSP.

⁶⁹⁵ *Sprawozdanie władz Uczelni z działalności Uczelni w latach 1981–1983*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/24, 1984, s. 29.

⁶⁹⁶ *Skład osobowy Akademii Medycznej w Poznaniu*, Poznań 1985, s. 27–28.

ckiego Koła Medyk. Dnia 4 XII 1985 r. na walnym zgromadzeniu Studenckiego Towarzystwa Naukowego podjęto decyzję o podziale na trzy samodzielnie działające studenckie koła naukowe przy Wydziale Lekarskim, Wydziale Farmaceutycznym i Wydziale Pielęgniarskim. Stowarzyszenie Studentów Farmacji przestało być samodzielną organizacją – zaczęło działać na prawach studenckiej grupy aktywności przy Radzie Uczelnianej ZSP. Chór AM dołączył do Ogólnopolskiej Rady Chórów Akademickich i stał się jej ogniwem statutowym, zaś Studenckie Koło Medyk, pomimo wsparcia władz Akademii, nie zostało zarejestrowane i 19 XII 1986 r. zakończyło swoją działalność⁶⁹⁷.

Jednak pomimo zawirowań wywołanych przez decyzje Sejmu PRL oraz ministra nauki i szkolnictwa wyższego działalność samorządu i organizacji była znacząca. W latach 1981–1989 organizacje studenckie skupiały ponad jedną trzecią studentów Akademii Medycznej w Poznaniu. STN organizowało coroczne studenckie konferencje naukowe oraz wakacyjne obozy społeczno-naukowe. Studenci organizowali także „białe soboty”, obozy adaptacyjne dla nowo przyjętych koleżanek i kolegów. KU AZS Akademii Medycznej w Poznaniu zwyciężył w XIV i XV edycji mistrzostw Polski akademii medycznych. Społeczność studencka Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego mogła też poszczycić się jednym z najlepiej działających w Poznaniu klubów studenckich – działającym od 1982 r. przy DS Eskulap Centrum Kultury Medyk⁶⁹⁸. Poznańscy adepci farmacji byli też gospodarzami Międzynarodowej Konferencji Studentów Farmacji Interpharm 83⁶⁹⁹.

Lata osiemdziesiąte to także czas wielkich sukcesów Chóru Akademii Medycznej w Poznaniu. Pod kierownictwem artystycznym Przemysława Pałki, który objął tę funkcję w 1982, Chór Akademii Medycznej w Poznaniu zdobywał wiele laurów na międzynarodowych konkursach, m.in. w 1984 we Francji, w 1985 w Szwajcarii czy w 1986 r. w Hiszpanii⁷⁰⁰, koncertował z Filharmonią Poznańską⁷⁰¹ i był zapraszany na występy do wielu krajów⁷⁰².

⁶⁹⁷ *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w okresie od 1 IX 1984 do 31 XII 1986 r.*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/34, 1987, s. 38–40.

⁶⁹⁸ *Sprawozdanie władz Uczelni z działalności Uczelni w latach 1981–1983*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/24, 1984, s. 28–29; *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w okresie od 1 IX 1984 do 31 XII 1986 r.*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/34, 1987, s. 37–40; *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1987–1990*, „Biuletyn Informacyjny” nr 5/47, 1990, s. 10–11.

⁶⁹⁹ „Kronika Miasta Poznania” nr 1–2, 1984, s. 188.

⁷⁰⁰ „Kronika Miasta Poznania” nr 4, 1985, s. 172; „Kronika Miasta Poznania” nr 1, 1987, s. 139; *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w okresie od 1 IX 1984 do 31 XII 1986 r.*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/34, 1987, s. 40.

⁷⁰¹ „Kronika Miasta Poznania” nr 2, 1986, s. 138–139.

⁷⁰² „Kronika Miasta Poznania” nr 4, 1986, s. 118; *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1987–1990*, „Biuletyn Informacyjny” nr 5/47, 1990, s. 11.

C. Rozwój bazy naukowo-dydaktycznej w latach 1981–1989

Na początku lat osiemdziesiątych XX w. baza naukowo-dydaktyczna nie przedstawiała się imponująco. Kształcenie w zakresie nauk klinicznych odbywało się w pięciu szpitalach klinicznych, z których jedynie Państwowy Szpital Kliniczny nr 5 był zlokalizowany w budynkach pochodzących z przełomu lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych ubiegłego stulecia. Pozostałe szpitale mieściły się w budynkach z przełomu XIX i XX w. Niektóre jednostki kliniczne Akademii korzystały z bazy Szpitala Wojewódzkiego i Szpitala Miejskiego. Jedynymi budynkami dydaktycznymi należącymi do Akademii, w których działały jednostki kształcące z zakresu nauk podstawowych, były Collegium Anatomicum i obiekt Zakładu Mikrobiologii Lekarskiej przy ul. Wieniawskiego 3. Pozostałe budynki, z których korzystała Akademia, m.in.: Collegium Maius, Collegium Chemicum, Collegium Izydora Kopernickiego (dziś Collegium Józefa Chmiela), budynek przy ul. Sierociej 10, użytkowany wspólnie z Terenową Stacją Sanitarно-Epidemiologiczną, czy budynek przy ul. Świętosławskiej 12, wykorzystywany przez Wydział Pielęgniarski, były własnością albo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, albo miasta Poznania⁷⁰³. W 1983 r. AM dysponowała 7700 m² powierzchni dydaktycznej, co w przeliczeniu na jednego studenta dawało 2,6 m². W nauczaniu klinicznym jeden student przypadał średnio na jedno łóżko szpitalne, jednak w praktyce obciążenie to nie rozkładało się równomiernie. Jedynie w zakresie miejsc w domach studenckich sytuacja przedstawiała się w miarę dobrze – Akademia Medyczna w Poznaniu dysponowała trzema domami studenckimi: DS Wawrzynek, DS Samanta i DS Eskulap, w których mieszkać mogło 1231 osób⁷⁰⁴.

Potrzeby inwestycyjne w bazę zarówno dydaktyczną, jak i kliniczną były zatem znaczące, szczególnie że w kolejnych latach zwiększano limity przyjęć na studia i w 1985 r. średnia powierzchnia przypadająca na studenta wynosiła już 2,3 m²⁷⁰⁵. Władze Uczelni szacowały, że w 1986 r. w przypadku Wydziału Lekarskiego liczba studentów przekraczała warunki skutecznego nauczania o 30–40%, a liczbę brakujących miejsc w domach studenckich szacowano na 800⁷⁰⁶.

Rzeczywistość społeczno-ekonomiczna lat osiemdziesiątych nie sprzyjała jednak zaspokojeniu obiektywnych potrzeb inwestycyjnych Akademii Medycznej w Poznaniu. W okresie trzech kadencji organów AM w Poznaniu przypa-

⁷⁰³ „Biuletyn Informacyjny” nr 2/41, 1989, s. 80–82.

⁷⁰⁴ *Przemówienie Rektora AM prof. Jerzego Wójtowicza na inauguracji roku akademickiego 1983/1984*, „Biuletyn Informacyjny” nr 3/23, 1983, s. 6.

⁷⁰⁵ *Przemówienie Rektora AM prof. Jerzego Wójtowicza na inauguracji roku akademickiego 1985/1986*, „Biuletyn Informacyjny” nr 2–4/30, 1985, s. 8.

⁷⁰⁶ *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w okresie od 1 IX 1984 do 31 XII 1986*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/34, 1987, s. 20–21.

104. Oficjalne otwarcie Hali Sportu Akademii Medycznej w Poznaniu 8 X 1987 r. Przecięcia wstęgi dokonuje przedstawiciel władz miasta Poznania; obok rektor AM prof. Antoni Pruszewicz

dających na lata 1981–1990 udało się zrealizować bardzo niewiele projektów mających poprawić jakość infrastruktury, którą mogli dysponować studenci i pracownicy Uczelni. Najlepszym przykładem trudności w rozwoju bazy naukowo-dydaktycznej w tamtym okresie jest budowa hali sportowej przy ul. Marcelińskiej. Prace rozpoczęły się w 1981⁷⁰⁷, w 1984 stopień zaawansowania inwestycji wynosił 40,5%⁷⁰⁸, a w 1985 r. – jedynie 75%⁷⁰⁹. Studenci i pracownicy Studium Wychowania Fizycznego i Sportu mogli skorzystać z nowego obiektu dopiero w 1987, kiedy to po uroczystej inauguracji roku akademickiego 1987/1988 rektor AM prof. Antoni Pruszewicz dokonał 8 X 1987 r. oficjalnego otwarcia hali⁷¹⁰.

Innymi inwestycjami w bazę kliniczną i dydaktyczno-naukową Akademii Medycznej w Poznaniu, które udało się sfinalizować w ósmej dekadzie XX stulecia, były:

⁷⁰⁷ Informacja o inwestycjach w Akademii Medycznej w Poznaniu, Załącznik do protokołu posiedzenia Senatu AM z 19 XI 1984 r., Protokoły posiedzeń Senatu październik–listopad 1984 r., AUMP, k. 54.

⁷⁰⁸ *Przemówienie Rektora AM prof. Jerzego Wójtowicza na inauguracji roku akademickiego 1985/1986*, „Biuletyn Informacyjny” nr 2–4/30, 1985, s. 8.

⁷⁰⁹ *Przemówienie Rektora AM prof. Jerzego Wójtowicza na inauguracji roku akademickiego 1986/1987*, „Biuletyn Informacyjny” nr 4–5/33, 1986, s. 8.

⁷¹⁰ *Przemówienie Rektora AM prof. Antoniego Pruszewicza na inauguracji roku akademickiego 1987/1988*, „Biuletyn Informacyjny” nr 4–5/36, 1988, s. 6.

105. Wmurowanie aktu erekcyjnego pod budowę w PSK 2 pawilonu przeznaczonego na Ośrodek Diagnostyki Obrazowej bazującej na rezonansie magnetycznym. Kapsułę zamykają widocznym m.in. w centrum zdjęcia rektor prof. Antoni Prusiewicz (z prawej) oraz prof. dr hab. Zygmunt Przybylski (na trzecim planie)

- pawilon usługowy w PSK 5,
- przybudówki bloków operacyjnych w PSK 2,
- pawilon rotacyjny i centralna kotłownia DS Eskulap,
- Ośrodek Badań Toksykologicznych przy ul. Dojazd⁷¹¹,
- wielofunkcyjna płyta asfaltowa do zajęć sportowych przy DS Eskulap,
- pawilon w PSK 2, gdzie umieszczono Klinikę Neurologii Rozwojowej oraz Oddział Intensywnej Opieki Internistycznej,
- nadbudowa części budynku głównego PSK 2, przeznaczona dla Kliniki Endokrynologii, Kliniki Foniatrii i Audiologii, Kliniki Laryngologii oraz Kliniki Chirurgii Szczękowej⁷¹²,
- adaptacja budynku przy ul. Parkowej 2 na potrzeby Biblioteki Głównej⁷¹³,
- budowa sieci ciepłowniczej PSK 2⁷¹⁴.

⁷¹¹ *Sprawozdanie władz Uczelni z działalności Uczelni w latach 1981–1983*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/24, 1984, s. 10.

⁷¹² *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w okresie od 1 IX 1984 do 31 XII 1986 r.*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/34, 1987, s. 11–12.

⁷¹³ *Przemówienie Rektora AM prof. Jerzego Wójtowicza na inauguracji roku akademickiego 1984/1985*, „Biuletyn Informacyjny” nr 5/28, 1984, s. 10.

⁷¹⁴ *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1987–1990*, „Biuletyn Informacyjny” nr 5/47, 1990, s. 4.

W 1988 udało się także rozpocząć z myślą o diagnostyce obrazowej na bazie rezonansu magnetycznego budowę pawilonu w PSK 2 oraz planowaną już w 1984 r. rozbudowę Instytutu Ginekologii i Położnictwa przy ul. Polnej⁷¹⁵. Niemniej rozwój bazy klinicznej Akademii w latach osiemdziesiątych był niewystarczający – liczba łóżek między 1981 a 1989 r. wzrosła zaledwie z 2057 do 2210. Było to szczególnie dotkliwe, zważywszy na fakt, iż szpitale kliniczne i zlokalizowane w nich przychodnie specjalistyczne obsługiwały 45% pacjentów z Poznania i województwa poznańskiego⁷¹⁶.

Koordinacją trwających budów i remontów, a także przygotowaniem planów kolejnych zadań od 1 I 1985 r. zajmował się powołany przez rektora prof. Jerzego Wójtowicza Zarząd Inwestycji, który pełnił obowiązki inwestorskie dla inwestycji prowadzonych zarówno przez Akademię, jak i państwowe szpitale kliniczne⁷¹⁷. Pod kierownictwem Jana Pikulskiego i nadzorem dyrektora administracyjnego Akademii Medycznej Gabriela Swata Zarząd Inwestycji przygotował projekty m.in. Wielkopolskiego Centrum Kliniczno-Dydaktycznego, Instytutu Stomatologii czy Centralnej Pralni; planów tych pomimo uzgodnień z władzami miasta i Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej nie udało się zrealizować ze względu na złą sytuację ekonomiczną kraju⁷¹⁸.

D. Potencjał naukowy i dydaktyczny Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1981–1989

Podczas inauguracji roku akademickiego 1982/1983, w związku z trwającym całym czasem stanem wojennym, rektor prof. Jerzy Wójtowicz podzielił się z całą społecznością Uczelni swoimi obawami związanymi z nadchodzącą przyszłością. Wskazywał na osłabienie „tętna życia naukowego” – drastyczny spadek liczby konferencji i sympozjów, całkowite zatrzymanie dopływu zagranicznej literatury naukowej i niemal całkowite wstrzymanie współpracy badawczo-rozwojowej z otoczeniem gospodarczym Uczelni. Wszystkie te zjawiska, zdaniem rektora Wójtowicza, mogły nie tylko spowodować pogłębienie „luki technologicznej”, lecz – co gorsza – wy-

⁷¹⁵ *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1987–1990*, „Biuletyn Informacyjny” nr 5/47, 1990, s. 5.

⁷¹⁶ *Sprawozdanie władz Uczelni z działalności Uczelni w latach 1981–1983*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/24, 1984, s. 41–43; *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1987–1990*, „Biuletyn Informacyjny” nr 5/47, 1990, s. 26–28.

⁷¹⁷ *Zarządzenie wewnętrzne Rektora AM w Poznaniu nr 14/11/84 w sprawie utworzenia w Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu Zarządu Inwestycji*, „Biuletyn Informacyjny” nr 5/28, 1984, s. 25–27.

⁷¹⁸ *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1987–1990*, „Biuletyn Informacyjny” nr 5/47, 1990, s. 7.

wołać powstanie „luki intelektualnej” między naukami medycznymi w Polsce i na świecie. Rezultatem takiego stanu rzeczy mogło być, zdaniem prof. Wójtowicza, zjawisko „wtórnego pionierstwa”, czyli badania problemów już rozwiązanych, prowadzenia niepotrzebnych prób i eksperymentów, często z udziałem pacjentów⁷¹⁹. Na szczęście obawy rektora nie ziściły się i w przemówieniach inaugurujących kolejne lata akademickie można było dostrzec nieco więcej optymizmu, jednak stan wojenny i będący jego następstwem kryzys ekonomiczny miały poważne skutki dla rozwoju potencjału naukowego Akademii Medycznej w Poznaniu.

Pierwszym z nich było znaczące ograniczenie dostępu do zachodniej literatury medycznej. W 1981 r. Uczelnia prenumerowała 362 czasopisma z tzw. drugiego obszaru płatniczego. W 1983 liczba ta spadła do zaledwie 85 pozycji, w 1987 wynosiła jedynie 120 tytułów, zaś w 1989 r. – 150⁷²⁰. Z jednej strony był to skutek sankcji nałożonych na Polskę przez kraje zachodnie, z drugiej – wynik braku dewiz, za które Uczelnia mogłaby kupić zagraniczne publikacje.

Sankcje nałożone przez kraje zachodnie na Polskę po wprowadzeniu stanu wojennego nie ograniczyły możliwości zagranicznych wyjazdów naukowych pracowników Akademii Medycznej⁷²¹. Liczba wyjazdów naukowych w latach osiemdziesiątych rosła przez całą dekadę, dzięki czemu „luka intelektualna”, której obawiał się prof. Wójtowicz, nie miała szansy się rozwinąć. W 1981 r. odnotowano 190 wyjazdów zagranicznych, przy czym 58 to wyjazdy do krajów kapitalistycznych. W kolejnych latach liczby te przedstawiały się odpowiednio:

- 1982 – 210, z czego 109 do krajów kapitalistycznych,
- 1983 – 282, z czego 113 do krajów kapitalistycznych,
- 1985 – 366, z czego 242 do krajów kapitalistycznych,
- 1987 – 454, z czego 283 do krajów kapitalistycznych,
- 1989 – 498, z czego 310 do krajów kapitalistycznych;

jedynie w 1984 r. liczba wyjazdów zagranicznych spadła do 71⁷²².

Pokłosem wyjazdów zagranicznych pracowników Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu był dynamiczny rozwój współpracy międzynarodowej. Na przestrzeni całej dekady liczba ośrodków, z którymi po-

⁷¹⁹ *Przemówienie Rektora AM prof. Jerzego Wójtowicza na inauguracji roku akademickiego 1982/1983*, „Biuletyn Informacyjny” nr 3/20, 1982, s. 5–6.

⁷²⁰ *Sprawozdanie władz Uczelni z działalności Uczelni w latach 1981–1983*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/24, 1984, s. 32; *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1987–1990*, „Biuletyn Informacyjny” nr 5/47, 1990, s. 49.

⁷²¹ Ograniczenia te leżały po stronie władz PRL, które w okresie 1981–1983 odmówiły 16 pracownikom AM zgody na wyjazd, zob. *Sprawozdanie władz Uczelni z działalności Uczelni w latach 1981–1983*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/24, 1984, s. 39.

⁷²² *Sprawozdanie władz Uczelni z działalności Uczelni w latach 1981–1983*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/24, 1984, s. 40; *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w okresie od 1 IX 1984 do 31 XII 1986 r.*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/34, 1987, s. 42; *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1987–1990*, „Biuletyn Informacyjny” nr 5/47, 1990, s. 50.

106. Wigilia 1981 r. Zespół Kliniki Chirurgii Dziecięcej Instytutu Pediatrii; od lewej: Krzysztof Strzyżewski, Olgierd Sarrazin, Irena Weychan-Sztuba, Michał Wojtalik, Bogdan Szelągowicz, Andrzej Jankowski, Jarosław Więckowski, Michał Martyński, Wojciech Rhode

znańska Uczelnia Medyczna prowadziła współpracę, wzrosła niemal czterokrotnie. W latach 1981–1983 Akademia Medyczna współpracowała z Uniwersytetem im. Marcina Lutra w Halle (NRD), Instytutem Dezynfekcji i Sterylizacji w Moskwie, Instytutem Chemii Organicznej i Biochemii w Pradze oraz z Uniwersyte-tem Kraju Saary w Saarbrücken (RFN). W kolejnych latach podjęto współpracę z Uniwersytetem im. Christiana Albrechta w Kilonii, Uniwersytetem Humboldta w Berlinie (NRD), Uniwersytetem w Magdeburgu (NRD), Uniwersytetem w Liege oraz Zakładem Rehabilitacji Inwalidów w Lublaniu. W 1989 r. lista placówek zagranicznych, z którymi prowadzona była współpraca naukowa, liczyła 15 instytucji. Oprócz wymienionych wcześniej (z wyłączeniem Uniwersytetu w Liege i Zakładu Rehabilitacji Inwalidów w Lublaniu) poznańska AM posiadała umowy o współpracy z Instytutem Proktologii, Instytutem Fizjologii Roślin Akademii Nauk ZSRR oraz Instytutem Chirurgii z siedzibami w Moskwie, uniwersytetami w Erlangen (RFN), w Belgradzie, Turku i Padwie, a także z Instytutem Zdrowia Publicznego i Higieny Środowiska w Bilthoven (Holandia) i Jan Palfijn General Hospital w Antwerpii⁷²³.

⁷²³ *Sprawozdanie władz Uczelni z działalności Uczelni w latach 1981–1983*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/24, 1984, s. 39; *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w okresie od 1 IX 1984 do 31 XII 1986 r.*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/34, 1987, s. 41;

Stan wojenny i kryzys gospodarczy lat osiemdziesiątych nie poczyniły znaczących szkód w rozwoju kontaktów międzynarodowych Akademii Medycznej w Poznaniu. Niestety nie można tego samego powiedzieć o prowadzonych badaniach naukowych. W latach 1981–1983 Akademia Medyczna w Poznaniu doświadczała w realizacji zadań badawczych poważnych kłopotów wynikających z podwyżek cen materiałów niezbędnych do badań, trudności w imporcie niezbędnych odczynników i aparatury, a także wzrostu kosztów utrzymania zwierząt laboratoryjnych⁷²⁴. Brak pieniędzy w tamtym okresie był tak znaczący, że władze Uczelni szukały oszczędności wszędzie, gdzie było to możliwe, np. wprowadzając reglamentację połączeń telefonicznych⁷²⁵ czy „optymalizując” zużycie papieru poprzez zaprzestanie nadsyłania kopii sprawozdań i raportów do rektoratu, ograniczenie liczby pisemnych komunikatów czy druków ulotnych oraz wydawnictw uczelnianych, a także poprzez maksymalne wykorzystywanie papieru (stosowanie druku dwustronnego z jak najmniejszą interlinią) oraz ograniczenie używania kopert jedynie do przesyłania druków o treści poufnej lub typowo osobistej⁷²⁶. W kolejnych latach sytuacja nadal była trudna, ale już nie tak dramatyczna.

Pomimo tak poważnych trudności finansowych uczeni zatrudnieni na poznańskiej Akademii Medycznej starali się realizować powierzone im tzw. tematy naukowo-badawcze. W latach 1981–1983 było ich 822, między 1984 a 1986 r. – 826. Dopiero pod koniec dekady zwiększyła się liczba zadań badawczych wykazywanych w sprawozdaniach kadencyjnych władz Uczelni – w okresie 1987–1989 liczba projektów naukowych opracowywanych przez Akademię wyniosła 1137. Zdecydowana większość z nich była zadaniami realizowanymi w oparciu o rządowe programy badawcze, część realizowana była we współpracy z Polską Akademią Nauk, zaś ok. 25% stanowiły projekty wynikające z umów zawartych z „podmiotami gospodarki uspołecznionej”. „Prace własne” stanowiły mniej więcej jedną piątą wszystkich zadań badawczych Uczelni⁷²⁷.

Jednak największym problemem wywołanym brakiem środków finansowych, który wpływał zarówno na rozwój potencjału naukowego, jak i – przede wszyst-

Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1987–1990, „Biuletyn Informacyjny” nr 5/47, 1990, s. 14–22.

⁷²⁴ *Sprawozdanie władz Uczelni z działalności Uczelni w latach 1981–1983*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/24, 1984, s. 30.

⁷²⁵ *Pismo okólne nr 1/10/81 w sprawie oszczędności eksploatacji urządzeń telefonicznych*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/18, 1982, s. 17–18.

⁷²⁶ *Pismo okólne nr 3/11/81*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/18, 1982, s. 18–19.

⁷²⁷ *Sprawozdanie władz Uczelni z działalności Uczelni w latach 1981–1983*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/24, 1984, s. 31; *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w okresie od 1 IX 1984 do 31 XII 1986 r.*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/34, 1987, s. 40; *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1987–1990*, „Biuletyn Informacyjny” nr 5/47, 1990, s. 48.

107. Uroczystość w Auli UAM – inauguracja roku akademickiego 1982/1983 AM w Poznaniu, podczas trwania stanu wojennego. Funkcję p.o. dziekana Wydziału Lekarskiego objęła doc. dr hab. Wiesława Biczysko. Za stołem prezydyjnym od lewej: dziekan Wydziału Farmaceutycznego prof. dr hab. Jan Pawlaczyk, dziekan Wydziału Lekarskiego doc. dr hab. Wiesława Biczysko, prorektor ds. nauki prof. dr hab. Antoni Pruszewicz, rektor prof. dr hab. Jerzy Wójtowicz, prorektor ds. lecznictwa i kształcenia podyplomowego doc. dr hab. Janusz Maciejewski, prorektor ds. dydaktyki i wychowania doc. dr hab. Andrzej Łukaszyk, dziekan Wydziału Pielęgniarskiego doc. dr hab. Zygmunt Przybylski. W poczcie sztandarowym dr med. Roman Wachowiak

kim – na proces dydaktyczny, były braki kadrowe. W latach 1981–1989 liczba zatrudnionych w Akademii Medycznej rosła z roku na rok, jednak wzrost ten był zdecydowanie niewystarczający (tabela 6).

Najlepszym wskaźnikiem niedostatecznej liczby zatrudnionych nauczycieli akademickich jest ilość wypracowanych przez nich godzin nadliczbowych. W roku akademickim 1981/1982 było ich 19 014⁷²⁸, w 1984/1985 – 32 365⁷²⁹, a w 1988/1989 – aż 51 964⁷³⁰. Największe braki odczuwały jednostki Wydziału Lekarskiego, gdzie przyrost liczby studentów był największy – w 1987 r. władze Uczelni szacowały niedobór kadr odpowiedzialnych za nauczanie studentów

⁷²⁸ *Sprawozdanie władz Uczelni z działalności Uczelni w latach 1981–1983*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/24, 1984, s. 26.

⁷²⁹ *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w okresie od 1 IX 1984 do 31 XII 1986 r.*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/34, 1987, s. 32.

⁷³⁰ *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1987–1990*, „Biuletyn Informacyjny” nr 5/47, 1990, s. 45.

108. Inauguracja roku akademickiego 1982/1983 AM w Poznaniu. Uroczystego przyjęcia w poczet studentów AM dokonują rektor prof. dr hab. Jerzy Wójtowicz i prorektor ds. dydaktyki i wychowania doc. dr hab. Andrzej Łukaszyk

pierwszych lat medycyny i stomatologii na ok. 45%. Jednocześnie dostrzegano też trudności z zapelnieniem tej luki – deficyty kadrowe Akademii były pogłębiane przez brak chętnych do podjęcia pracy na Uczelni, trudności lokalowe i brak stanowisk do pracy badawczej⁷³¹.

⁷³¹ *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w okresie od 1 IX 1984 do 31 XII 1986 r.*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/34, 1987, s. 29.

Tabela 6. Stan zatrudnienia w Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1981–1989

Pracownicy	Rok								
	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Nauczyciele akademicki	832	860	857	871	879	891	910	945	955
Profesorowie zwyczajni	17	–	21	20	21	26	26	28	29
Profesorowie nadzwyczajni	47	–	49	49	50	45	48	54	67
Docenci	76	–	86	85	89	92	92	84	81
Samodzielni	140	155	156	154	160	163	166	166	177
Pozostali nauczyciele akademicki	692	705	701	717	719	728	744	779	778
Łącznie	1518	1562	1578	1634	1664	1659	1688	1728	1727

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu za lata 1981–1983, 1984–1987 i 1987–1990, zamieszczonych w „Biuletynie Informacyjnym” nr 1/24, 1984, nr 1/34, 1987, nr 5/47, 1990.

Duże obciążenie pracą dydaktyczną, niedostateczne finansowanie badań naukowych, a także zmniejszony dostęp do literatury naukowej z zagranicy – to wszystko powodowało trudności w rozwoju zawodowym nauczycieli akademickich. W latach 1981–1989 liczba samodzielnych pracowników nauki wzrosła jedynie o 37 osób. W tym okresie przybyło profesorów zwyczajnych na Wydziale Lekarskim (grono 14 wzrosło do 23) i na Wydziale Farmaceutycznym (zespół 3-osobowy wzrósł do 6-osobowego). Zwiększyła się liczba profesorów nadzwyczajnych – do ich grona wśród medyków dołączyło 16 osób (w 1981 było 39 profesorów nadzwyczajnych, w 1989 r. – 55), a wśród farmaceutów dołączyły jedynie 3 osoby (w 1981 było 8 profesorów nadzwyczajnych, w 1989 r. – 11). Wydział Pielęgniarski w latach osiemdziesiątych XX w. doczekał się pierwszego profesora nadzwyczajnego wśród swoich pracowników dopiero w 1989 r. Liczba docentów na wszystkich trzech wydziałach wzrosła jedynie z 76 do 81 osób⁷³².

Lata 1981–1989 były także trudne pod względem kształcenia przyszłych adeptów nauk medycznych. Wynikało to w pierwszej kolejności z omawianych wyżej trudności kadrowych i infrastrukturalnych, z jakimi borykała się Akade-

⁷³² *Sprawozdanie władz Uczelni z działalności Uczelni w latach 1981–1983*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/24, 1984, s. 13; *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w okresie od 1 IX 1984 do 31 XII 1986 r.*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/34, 1987, s. 8; *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1987–1990*, „Biuletyn Informacyjny” nr 5/47, 1990, s. 38.

109. Uroczysta immatrykulacja na Wydziale Pielęgniarskim AM 1981/1982 pod przewodnictwem dziekana doc. dr. hab. Zygmunta Przybylskiego

nia Medyczna w Poznaniu. Pomimo tych problemów minister zdrowia i opieki społecznej przez całą dekadę utrzymywał liczbę przyjęć na studia medyczne i stomatologiczne przekraczającą możliwości Uczelni⁷³³. Na studia lekarskie od 1982 r. przyjmowano znacznie ponad 300 studentów. W 1983 r. osiągnięto rekordową liczbę, przyjmując 396 osób⁷³⁴. W przypadku stomatologii liczba przyjmowanych kandydatów wzrosła z 54 osób w 1981 do 114 w 1987 i 1989 r. Na Wydziale Farmaceutycznym także można zaobserwować znaczący wzrost przyjęć na studia. W 1981 farmację zaczęły studiować 64 osoby, zaś w 1989 r. liczba ta wynosiła już 129 osób. Jedynie w przypadku analityki medycznej i Wydziału Pielęgniarskiego liczba przyjmowanych kandydatów utrzymywała się na zbliżonym poziomie⁷³⁵.

⁷³³ Rozporządzenia regulujące rekrutację na studia lekarskie określały także stosunek liczby kobiet do liczby mężczyzn przyjmowanych na wydziały lekarskie. W przypadku studiów medycznych proporcje te wynosiły 50% kobiet i 50% mężczyzn. W przypadku stomatologii było to 70% kobiet i 30% mężczyzn (paragraf 1 zarządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z 30 XII 1986 r. w sprawie zasad i limitów przyjęć oraz zakresu egzaminu wstępnego na pierwszy rok studiów w akademiach medycznych w roku akademickim 1987/1989, M.P. z 1986 nr 35 poz. 274).

⁷³⁴ *Sprawozdanie władz Uczelni z działalności Uczelni w latach 1981–1983*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/24, 1984, s. 25.

⁷³⁵ *Sprawozdanie władz Uczelni z działalności Uczelni w latach 1981–1983*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/24, 1984, s. 25; *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w okresie od 1 IX 1984 do 31 XII 1986 r.*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/34, 1987, s. 27;

Tak duża liczba studentów w połączeniu z niedostateczną liczbą kadry i bardzo skromnymi warunkami lokalowymi i brakami w sprzęcie laboratoryjnym skutkowała niezadowalającymi wynikami procesu nauczania. Efektywność nauczania była największym problemem na farmacji i stomatologii, gdzie spośród osób przyjętych na studia w 1980 r. ukończyło je w terminie odpowiednio 38,5% i 39,1%. Ten sam wskaźnik dla studiów lekarskich wyniósł 52%, a w przypadku analityki medycznej i pielęgniarstwa wynosił ponad 70%⁷³⁶. Tłumaczy to fakt, dlaczego pomimo stałego wzrostu liczby studiujących liczba absolwentów nie zwiększała się (tabela 7).

Tabela 7. Liczba studentów i absolwentów Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1981–1989

Rok	Studenti i absolwenci	Wydział/Oddział					Łącznie
		Lekarski	Oddz. Stomatologii	Farmaceutyczny	Analityki medycznej	Pielęgniarski	
1981	l. studentów	1874	339	422	105	224	2964
	l. absolwentów	334	74	113	0	78	599
1982	l. studentów	1879	331	375	135	202	2922
	l. absolwentów	301	83	84	0	67	535
1983	l. studentów	1959	340	392	176	216	3083
	l. absolwentów	253	60	76	0	50	439
1984	l. studentów	1973	380	430	186	182	3151
	l. absolwentów	306	59	62	28	64	519
1985	l. studentów	1958	401	480	195	185	3219
	l. absolwentów	297	50	57	27	32	463
1986	l. studentów	2041	450	513	199	195	3398
	l. absolwentów	236	41	51	29	33	390
1987	l. studentów	2119	494	543	205	187	3548
	l. absolwentów	–	–	–	–	–	–
1988	l. studentów	2090	498	524	202	203	3517
	l. absolwentów	307	64	50	38	36	495
1989	l. studentów	2163	537	506	208	228	3642
	l. absolwentów	288	83	82	38	32	523

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu za lata 1981–1983, 1984–1987 i 1987–1990, zamieszczonych w „Biuletynie Informacyjny” nr 1/24, 1984, nr 1/34, 1987, nr 5/47, 1990.

Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1987–1990, „Biuletyn Informacyjny” nr 5/47, 1990, s. 40.

⁷³⁶ *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w okresie od 1 IX 1984 do 31 XII 1986 r., „Biuletyn Informacyjny” nr 1/34, 1987, s. 34.*

E. Karol Marcinkowski patronem Akademii Medycznej w Poznaniu

Bardzo ważnym wydarzeniem w dziejach Akademii Medycznej w Poznaniu, które przypadło na lata osiemdziesiąte XX w., było uczynienie dr. Karola Marcinkowskiego patronem Uczelni.

Działania na rzecz nadania imienia Karola Marcinkowskiego poznańskiej Uczelni Medycznej rozpoczęły się pod koniec lat siedemdziesiątych XX w. To wtedy zrodziła się myśl, m.in. z inspiracji dr. Romana K. Meissnera, nadania Akademii Medycznej imienia godnego patrona. Po konsultacjach wśród pracowników i studentów wybór padł na twórcę pracy organicznej⁷³⁷. Uchwała Senatu AM z 15 XII 1981 r. rozpoczęła postępowanie legislacyjne⁷³⁸, którego zwieńczeniem było uchwalenie przez Sejm PRL ustawy z 26 I 1984 r. o nadaniu Akademii Medycznej w Poznaniu imienia Karola Marcinkowskiego (Dz.U. z 1984 r. Nr 5 poz. 26); ustawa ta weszła w życie 7 II 1984 r.

Uroczystości związane z nadaniem imienia Karola Marcinkowskiego poznańskiej Akademii Medycznej odbyły się 23 II 1984 r. Zostały one połączone z obchodami 39. rocznicy wyzwolenia Poznania spod okupacji hitlerowskiej – zdobycia Cytadeli przez oddziały Armii Czerwonej i poznańskich „Cytadelowców” – oraz z odsłonięciem tablicy pamiątkowej poświęconej ofiarom II wojny światowej wmurowanej w ścianie gmachu Collegium Anatomicum.

Dnia 23 II 1984 r. o godzinie 12 w Sali im. Stefana Różyckiego odbyło się otwarte posiedzenie Senatu i rad wydziałów Akademii Medycznej w Poznaniu. Rozpoczęło je krótkie wystąpienie rektora AM prof. Jerzego Wójtowicza, następnie głos zabrał prof. Roman Góral, który przedstawił zebranim swoje wystąpienie w Sejmie PRL w związku z projektem ustawy o nadaniu imienia Karola Marcinkowskiego Akademii Medycznej w Poznaniu. Na koniec prof. Edmund Chróścielewski przedstawił referat pt. „Straty osobowe wśród pracowników i studentów Uniwersytetu Poznańskiego oraz tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich w czasie wojny 1939–1945”. Następnie dokonano odsłonięcia tablicy.

Nowego patrona Uczelni uczczono też podczas inauguracji roku akademickiego 1984/1985. Dnia 4 X 1984 po raz pierwszy wręczono, ustanowiony przez Senat AM 20 IX 1983 r., Medal im. Karola Marcinkowskiego. Medal na awersie miał sylwetkę głowy Karola Marcinkowskiego, nazwisko i daty urodzenia i śmierci, zaś na rewersie – maksymę: *Alteri vivas oportet, si tibi vis vivere* („Żyj dla innych, abyś żył dla siebie”). Wyróżnienie to mogło być przyznane

⁷³⁷ Przemówienie Rektora AM w Poznaniu prof. Jerzego Wójtowicza na uroczystym posiedzeniu Senatu AM z okazji nadania Uczelni imienia Karola Marcinkowskiego 23 II 1984 r., „Biuletyn Informacyjny” nr 3/26, 1984, s. 22.

⁷³⁸ *Collegium Anatomicum...*, s. 326.

110. Nadanie imienia Akademii Medycznej w Poznaniu – patronem Uczelni został Karol Marcinkowski. Rektor AM prof. dr hab. Jerzy Wójtowicz otwiera uroczyste posiedzenie Senatu i rad wydziałów 23 II 1984 r. w Sali Wykładowej im. prof. Stefana Różyckiego w Collegium Anatomicum w Poznaniu. Za stołem prezydyjnym widoczni od lewej: dziekan Wydziału Pielęgniarskiego prof. dr hab. Zygmunt Przybylski, dziekan Wydziału Lekarskiego prof. dr hab. Witold Woźniak, prorektor ds. nauki prof. dr hab. Antoni Pruszevicz, rektor senior prof. dr hab. Roman Góral, płk dr med. Stanisław Góra, prof. dr hab. Edmund Chrościelewski, prorektor ds. lecznictwa i kształcenia podyplomowego doc. dr hab. Janusz Maciejewski, prorektor ds. dydaktyki i wychowania doc. dr hab. Andrzej Łukaszyk, dziekan Wydziału Farmacji prof. dr hab. Jan Pawlaczyc

absolwentom AM oraz fachowym pracownikom służby zdrowia makroregionu poznańskiego, prowadzącym bezpośrednio leczenie chorych lub sprawującym opiekę nad nimi⁷³⁹. Laureatami tego wyróżnienia zostali dr Wanda Błęńska, uhonorowana za osiągnięcia lecznicze i organizacyjne na polu walki z trądem w Ugandzie, oraz lek. med. Piotr Janaszek, pracujący w szpitalu powiatowym w Koninie, nagrodzony za społeczną działalność na rzecz dzieci i młodzieży z ciężkim kalectwem narządu ruchu⁷⁴⁰. Po oficjalnej części uroczystości inauguracyjnych o godzinie 13.30 w holu Collegium Maius przy ul. Fredry 10 odbyło się odsłonięcie popiersia patrona Akademii Medycznej.

⁷³⁹ *Regulamin nadawania Medalu im. Karola Marcinkowskiego za wybijającą się postawę moralną i społeczną w działalności leczniczej i opiekuńczej wobec ludzi chorych i niepełnosprawnych*, „Biuletyn Informacyjny” nr 3/23, 1983, s. 15–16.

⁷⁴⁰ „Biuletyn Informacyjny” nr 5/28, 1984, s. 16–17.

* * *

Lata 1981–1989 były dla Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego okresem bez wątpienia niełatwym. Stan wojenny i jego skutki polityczne, ale przede wszystkim ekonomiczne znacząco wpłynęły na spowolnienie rozwoju Uczelni w tym okresie. Brak środków na inwestycje w bazę dydaktyczną i kliniczną przy rosnącej liczbie studentów skutkowało trudnymi warunkami pracy i nauki dla całej społeczności akademickiej, co niestety przekładało się na niezadowolające efekty procesu dydaktycznego. Z tego punktu widzenia można określić lata osiemdziesiąte XX w. straconą dekadą. Na szczęście nie okazała się ona stracona, jeżeli chodzi o rozwój naukowy Uczelni. Nie spełniły się spowodowane międzynarodowymi sankcjami obawy rektora prof. Jerzego Wójtowicza co do groźby wypadnięcia Akademii z międzynarodowego obiegu naukowego. Rozszerzana przez całe 10-lecie sieć kontaktów międzynarodowych pozwoliła na rozwój Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w kolejnych latach.

WŁADZE AKADEMII MEDYCZNEJ W POZNANIU W OKRESIE 1981–1989

■ REKTORZY

Prof. dr hab. Jerzy Wójtowicz	1981–1987
Prof. dr hab. Antoni Pruszewicz	1987–1993

■ DZIEKANI

WYDZIAŁ LEKARSKI

Doc. dr hab. Jacek Łuczak	1981–1982
Prof. dr hab. Witold Woźniak	1982–1984
Prof. dr hab. Ludwik Malendowicz	1984–1990

WYDZIAŁ FARMACEUTYCZNY

Prof. dr hab. Jan Pawlaczyk	1981–1987
Prof. dr hab. Tadeusz Herman	1987–1993

WYDZIAŁ PIELĘGNIARSKI

Doc. dr hab. Zygmunt Przybylski	1981–1987
Doc. dr hab. Bogusław Pawlaczyk	1987–1990

Akademia Medyczna im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w dobie wyzwań i zmagających 1989–2006

HENRYK LISIAK

A. Akademia Medyczna im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w okresie przemian gospodarczo-ustrojowych. Kryzysowe lata dziewięćdziesiąte

Rok 1989 to jedna z ważnych cezur powojennej Europy. Do historii odszedł Związek Radziecki, rozpadł się tzw. blok sowiecki. Państwa Europy Środkowo-Wschodniej stały się suwerenne. Ruszył demontaż „starego porządku”. Jednym z krajów, gdzie przemiany nabrały największego tempa, była Polska⁷⁴¹. Szczególnie głębokie zmiany, które można określić jako rewolucyjne, dokonywały się na gruncie gospodarki. Ta operacja (nazwana także terapią szokową) trwająca kilka lat, chociaż zasadniczo przekształciła polską przestrzeń gospodarczą, powiązana była z wielkimi kosztami społecznymi. Lata dziewięćdziesiąte to czas znacznego wzrostu bezrobocia (ok. 3 mln w 1994), inflacji, spadku PKB (o 11% w 1990) i obniżenia realnych płac (o jedną trzecią w 1990 r. z tendencją rosnącą w następnych latach). Kryzys gospodarczy, a przede wszystkim kryzys finansowy ze szczególną siłą uderzyły w środowiska naukowe i szkolnictwo wyższe. O ile w 1990 na finansowanie szkolnictwa wyższego przeznaczono ok. 1,5% PKB, to w następnych latach wskaźnik ten został drastycznie obniżony; w 1994 r. na ten cel przeznaczono tylko 0,78% PKB. Należy przy tym zauważyć, że odsetek studiujących wzrósł o 80%⁷⁴².

⁷⁴¹ Szerzej na ten temat zob. m.in.: *Wielka transformacja. Zmiany ustroju w Polsce po 1989*, koncepcja, wybór i komentarze I. Krzemiński, Warszawa 2011; M. Bałtowski, M. Miszewski, *Transformacja gospodarcza w Polsce*, Warszawa 2006; G. Kołodko, *Transformacja polskiej gospodarki. Sukces czy porażka?*, Warszawa 1992.

⁷⁴² *Stanowisko nr 19/95 Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego z 27 IV 1995 r. wobec podstawowych problemów edukacji narodowej*, „Biuletyn Informacyjny” nr 2/76, marzec–kwiecień 1995, s. 95.

Nauka polska i szkolnictwo akademickie – dziedziny, które dotąd reprezentowały średni poziom europejski – wobec spadku dotacji budżetowej i wyczerpania wszelkich rezerw znalazły się na krawędzi głębokiego kryzysu. Aktywność edukacyjna Uczelni napotykała na nieprzekraczalne bariery. Realna stała się groźba jej marginalizacji. Uczenie studentów na wysokim poziomie – a więc najważniejszy cel działalności szkół wyższych – stało pod znakiem zapytania.

Wicher zmian uderzył także w poznańską Akademię Medyczną. Skutki gwałtownych przemian gospodarczych dały o sobie znać w Uczelni już w 1989 r., kiedy z powodu nieregularnych dotacji (zamiast dotychczasowych, rocznych, napływających w odstępach miesięcznych lub nawet tygodniowych), a potem ich zmniejszenia przyszło się zmierzyć z potężnymi perturbacjami finansowymi, utrudniającymi racjonalną gospodarkę finansową. Obniżenie dotacji oraz polityka uwalniania cen i usług (szczególnie tzw. nośników energii) spowodowały gwałtowne obniżenie środków na bieżącą działalność Uczelni⁷⁴³. Pod koniec 1989 r. konieczne było zaciągnięcie pożyczki na wypłatę stypendiów studenckich⁷⁴⁴.

W 1991 r. w wyniku pogłębiającego się kryzysu gospodarczego Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej, której to instytucji Akademia Medyczna podlegała, zmniejszyło dotacje na wszystkie rodzaje działalności Uczelni. Chociaż płynność finansowa została utrzymana, w rok akademicki 1991/1992 AM weszła z poważnymi zatorami finansowymi⁷⁴⁵.

Zapaść finansową w pierwszej kolejności odczuli pracownicy, którzy nie otrzymywali przez kilka lat należnych im podwyżek płac. Nastąpiło ograniczenie wielu rozpoczętych inwestycji, takich jak m.in. rozbudowa Instytutu Ginekologii i Położnictwa oraz Kliniki Dermatologii i PSK nr 2. Na pomyślniejsze lata trzeba było odłożyć projekty tak wielkiej wagi jak budowa Centrum Kliniczno-Dydaktycznego, Centralnej Pralni, Instytutu Stomatologii, Collegium Pharmaceuticum oraz miasteczka uczelnianego – kampusu AM.

Co szczególnie groźne dla Uczelni, najmocniej skutkami kryzysu dotknięta została przestrzeń dydaktyki. Następował proces degradacji bazy dydaktycznej. Ta rzeczywistość stawiała pod znakiem zapytania jakość realizacji najważniejszej z pełnionych przez Uczelnię misji, jaką była edukacja. Brakowało nie tylko sprzętu, urządzeń audiowizualnych, odczynników i materiałów o odpowiedniej jakości i we właściwej ilości (przede wszystkim na Oddziale Stomatologii), ale także zagranicznych czasopism, nowych podręczników i skryptów⁷⁴⁶. Jeśli chodzi

⁷⁴³ *Podsumowanie działalności władz Uczelni obejmujące okres 1 IX 1987–30 VI 1993 r.*, „Biuletyn Informacyjny” nr 4/66, 1993, s. 2.

⁷⁴⁴ Protokół posiedzenia Senatu Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w dniu 19 IV 1990 r., s. 16, AUMP (bez sygn.).

⁷⁴⁵ „Biuletyn Informacyjny” nr 1/45, styczeń–luty 1990, s. 4–5.

⁷⁴⁶ *Sprawozdanie z działalności systemu biblioteczno-informacyjnego Akademii Medycznej im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu w 1990 r.*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/45, 1990, s. 12.

111. Profesor Antoni Pruszewicz, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1987–1993

o te ostatnie luki, to starano się je szybko wypełnić, przygotowując „we własnym zakresie” te pozycje, których brak był najbardziej dotkliwy. Wśród nich znalazły się m.in.: *Atlas histologii* J. Sobotty, przetłumaczony przez prof. Macieja Zabła, *Podręcznik histologii* pod red. tegoż autora, *Podstawy histologii* prof. Bogdana Miśkowiaka czy *Biofizyka medyczna* pod red. prof. Feliksa Jaroszyka. Ze względu na znaczący wzrost kosztów zakupu literatury naukowej Biblioteka realizowała wyłącznie zamówienia indywidualne zatwierdzane przez władze Uczelni⁷⁴⁷.

Konieczne było wprowadzenie rygorystycznej polityki oszczędnościowej. Ograniczono wydatki nie tylko w sferze zakupów oraz inwestycji, ale także m.in. wyjazdów naukowych, wyjazdów stażowych, konferencji, zjazdów czy obozów naukowych. Studenci, by zorganizować obozy naukowe, po raz pierwszy w historii Uczelni zmuszeni byli poszukiwać darczyńców, a wielu pracowników naukowych podróże zagraniczne finansowało z własnej kieszeni⁷⁴⁸.

⁷⁴⁷ Tamże.

⁷⁴⁸ Protokół posiedzenia Senatu Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w dniu 31 V 1990 r., s. 38, AUMP (bez sygn.).

Sięgnięto nawet do częściowej blokady połączeń telefonicznych. Co zrozumiałe, polityka oszczędności dotknęła także nauczycieli akademickich i pozostałych pracowników. Do minimum ograniczono godziny ponadwymiarowe (zredukowano liczbę godzin ponadwymiarowych kosztem powiększenia grup studenckich). Zaprzeszono także przyznawania nagród za prace naukowo-badawcze. Wielu nauczycieli, dla których Akademia była drugim miejscem pracy, zostało zwolnionych.

Szczególnie drastyczne cięcia dotknęły szpitale kliniczne. W 1990 r. jednostki te otrzymały dotację mniejszą o 40% w porównaniu z rokiem wcześniejszym. Zapaść finansowa uniemożliwiała terminowe płacenie rachunków, co z kolei pociągało wysokie kwoty odsetkowe⁷⁴⁹. Należy podkreślić, że połowę tych szczupłych środków finansowych pochłaniały wynagrodzenia. Wobec znacznego wzrostu cen różnego rodzaju sprzętu, a przede wszystkim aparatury specjalnej, następowała szybka degradacja szpitali klinicznych. Rzutowało to na jakość usług leczniczych, ale także na jakość działalności dydaktycznej i naukowej. Poważnym utrudnieniem w funkcjonowaniu szpitali klinicznych były również nieadekwatne regulacje prawne.

Położenie Uczelni stawało się krańcowo trudne, tym bardziej że nie można było liczyć na otrzymywane w latach osiemdziesiątych wsparcie zarówno finansowe, jak i rzeczowe od dotychczasowych darczyńców, takich jak: kopalnie węgla brunatnego Okręgu Konińskiego, Fabryka Wyrobów Tłoczonych w Bolechowie, Przedsiębiorstwo Usług Połowów i Usług Rybackich Korab w Ustce, Stomil, Polfa, Swarzędzkie Fabryki Mebli czy Zakłady Miedziowe w Lublinie, a więc od przedsiębiorstw, które w tym okresie przechodziły skomplikowane procesy restrukturyzacyjne lub znajdowały się w likwidacji⁷⁵⁰.

Brakowało głównie aparatury diagnostycznej i innego sprzętu medycznego, ale także leków. Wówczas ośrodki zagraniczne zaoferowały różne formy pomocy. Na przykład amerykańska World Opportunities International „Help the Children” przekazała na ręce rektora dar w postaci 3,5 tys. fiolek leku cytostatycznego (o wartości rynkowej 110 tys. dolarów)⁷⁵¹. Angielska organizacja charytatywna Jobs Well Polish Appel przez kilka lat dostarczała aparaturę medyczną, a także gotówkę. Różnego typu wsparcie (pieniądze, sprzęt, literatura medyczna) płynęło również z klinik niemieckich. Niektóre z nich organizowały szkolenia dla polskich naukowców lub zapraszały ich do prac przy wspólnych projektach. Poznańskim klinikom pomagał także Jerzy Owsiak – „dyrygent” Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy.

⁷⁴⁹ „Biuletyn Informacyjny” nr 1/45, styczeń–luty 1990, s. 15.

⁷⁵⁰ *Wykaz darów gotówkowych i rzeczowych, które wpłynęły dla jednostek organizacyjnych Uczelni w roku 1989*, „Biuletyn Informacyjny” nr 2–3/46, marzec–lipiec 1990, s. 16–19.

⁷⁵¹ „AM na bieżąco” nr 7 (29), 19 VI 1995.

Realia finansowe nie uległy poprawie także w następnym roku akademickim. W 1993 r. mocą algorytmu poznańska Uczelnia uplasowała się na przedostatnim miejscu wśród uczelni medycznych w kraju. Proces taki stawiał pod znakiem zapytania nie tylko „misyjne” zadanie Uczelni, jakim było prowadzenie na wysokim poziomie działalności edukacyjnej i naukowej. Realne stawało się niebezpieczeństwo zaniechania badań naukowych, m.in. z powodu odchodzenia z Uczelni najbardziej uzdolnionych i wartościowych pracowników naukowych, głównie młodych.

Władze Uczelni, nie znając jasnej strategii Ministerstwa w kwestii finansowania (np. czy przyznawane środki zależą będą od liczby studentów, kierunków kształcenia, liczebności kadry naukowej czy też od liczby publikacji), nie mogły wytyczyć długoterminowej linii działania. Rodziło się trudne pytanie, jakie podjąć kroki, by nie doprowadzić do zapaści w funkcjonowaniu Uczelni, co uderzyłoby nie tylko w działalność naukowo-dydaktyczną, ale także kliniczną, odczuwalną dla pacjentów. Najprostszym rozwiązaniem byłyby liczne zwolnienia pracowników, przede wszystkim kadry naukowo-dydaktycznej – nauczycieli (zwolnienia takie przeprowadzono w wielu poznańskich uczelniach)⁷⁵². Dałoby to możliwość przyznania niewielkich podwyżek, lecz z drugiej strony część kadry znalazłaby się na przysłowiowym bruku. Rektor Antoni Pruszewicz, a po nim rektor Janusz Gadzinowski poszli inną, wymagającą kreatywności i ryzyka drogą: szukając dodatkowego zatrudnienia dla pracowników Uczelni, uruchomili studia zaoczne, wieczorowe i anglojęzyczne. Dla pozyskiwania środków finansowych utworzono Fundację Akademii Medycznej. W tym miejscu należałoby zaznaczyć, że obok Fundacji AM powstawały także fundacje i podmioty „niższego szczebla”, którym przyświecał ten sam cel. Trzeba tu wspomnieć o fundacji COR-ECO-VITA założonej w 1993 r. z inicjatywy kierownika Kliniki Kardio-Torakochirurgii prof. Aleksego Poniżyńskiego (zebrane fundusze miały umożliwić rozbudowę, a tym samym rozwój Kliniki)⁷⁵³. Kilka lat później, w 1998 r. podjęło działalność stowarzyszenie Nasze Serce. Jego założycielem, a przede wszystkim osobą, dzięki której Stowarzyszenie to odniosło wielkie sukcesy, był dr hab. (wkrótce profesor) Michał Wojtalik. Celem Stowarzyszenia było wspieranie rozwoju kardiologii dziecięcej i pozyskanie sprzymierzeńców dla finansowania szkolenia kadr specjalistów, zakupu niezbędnego sprzętu medycznego oraz rozbudowy bazy lokalowej dla tej specjalności. W ciągu pierwszych kilku lat swej działalności (1998–2003) prof. Wojtalik zdołał zakupić sprzęt za kwotę przekraczającą 1,5 mln zł, a także m.in. zbudować hotel dla rodzin dzieci leczonych w Klinice Kardiochirurgii⁷⁵⁴.

⁷⁵² Protokół posiedzenia Senatu Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w dniu 30 IV 1993 r., s. 89, AUMP (bez sygn.).

⁷⁵³ *Szpital Przemienienia Pańskiego...*, s. 116.

⁷⁵⁴ „Fakty AM” nr 5–6, 2004, s. 5.

Prowadzone działania okazały się skuteczną linią obronną w tych kryzysowych i pełnych zagrożeń latach⁷⁵⁵. Batalia o przetrwanie i interesy Uczelni nie zamykała się w obrębie murów własnych czy też w granicach miasta, które było jej siedzibą. Można było także obserwować aktywną działalność na szczeblu krajowym.

Do najważniejszych instytucji, w pracach których uczestniczyli przedstawiciele AM, należała Konferencja Rektorów Akademii Medycznych w Polsce (KRAMP). To autonomiczne gremium postawiło przed sobą zadanie dążenia do znacznego zacieśnienia współpracy między akademiami medycznymi, nawiązania ścisłych kontaktów z uniwersytetami, współdziałania z Ministerstwem Zdrowia i Opieki Społecznej, Ministerstwem Edukacji Narodowej, a także Radą Główną Szkolnictwa Wyższego. Cel był jeden: jak najszybciej przezwyciężyć bariery kryzysowe uderzające w świat nauki, a tym samym sprostać wyzwaniom przyszłości. Z woli rektorów zaszczyt przewodniczenia KRAMP przypadł rektorowi poznańskiej AM prof. Antoniemu Pruszewiczowi – inicjatorowi powołania tego gremium. Innym ciałem stawiającym sobie podobne zadania było zgromadzenie dyrektorów i kvestorów akademii medycznych. W tym gronie AM reprezentowali dyrektor administracyjny Bogdan Poniedziałek i kvestor Maria Wiśniewska.

Poszukując wyjścia z kryzysowego kręgu i aby zmniejszyć realne zagrożenie dla realizacji najważniejszych celów Akademii Medycznej, próbowano również innych niekonwencjonalnych działań. Takim z pewnością było dążenie do powołania jednego uniwersytetu, łączącego wydziały dotychczasowych szkół wyższych, lub do utworzenia federacji uczelni poznańskich. Ponieważ kroki w tym kierunku rozważano także w innych uczelniach miasta (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Politechnika Poznańska, Akademia Ekonomiczna, Akademia Rolnicza, Akademia Wychowania Fizycznego), realizacja takiego posunięcia mogła zakończyć się powodzeniem. Na AM zwolennicy opcji jednego uniwersytetu argumentowali następująco:

- status uniwersytecki dotychczasowej Akademii Medycznej (uważanej przez wielu uczonych na Zachodzie za szkołę zawodową) podniesie rangę Uczelni i ułatwi kontakty zagraniczne;
- podniesiony zostanie poziom prac naukowych i dydaktyki, zwłaszcza w zakresie nauk podstawowych;
- poprawi się wykorzystanie bazy lokalowej dla nauczania studentów;
- umocni się pozycja środowiska naukowego Poznania w starciach z władzami lokalnymi i centralnymi, co przyniesie Uczelni oczywiste korzyści⁷⁵⁶.

⁷⁵⁵ Jak się miało okazać, nauczanie w języku angielskim, studia zaoczna i wieczorowe stały się formą utrzymania budżetu w bezpiecznych granicach. Istniała także możliwość (od 2001 r.) przeznaczenia pieniędzy z nauczania studentów na utrzymanie etatów i możliwość wprowadzenia tych pieniędzy do funduszu płac. „Fakty AM” nr 3 (15), 2001, s. 6.

⁷⁵⁶ *Wyniki ankietyzacji dotyczącej integracji uczelni m. Poznania przeprowadzonej w Akademii Medycznej w Poznaniu, opracowane przez prof. dr. hab. Stanisława Zapalskiego, „Biuletyn Informacyjny” nr 2/58, styczeń–luty 1992, s. 12.*

Przewodnim argumentem zwolenników wcielenia w życie idei federacji poznkańskich uczelni była moŹliwość uzyskania przez Akademię Medyczną statusu uniwersytetu. UwaŹali teŹ, Źe droga federacyjna byłaby lepszą formą organizacyjną niŹ uniwersytet, poniewaŹ:

- reorganizacja tak duŹych struktur, jakimi są poszczególne uczelnie, wymagałaby wielkich nakładów finansowych;
- jeden uniwersytet byłby zbyt duŹą i trudną do kierowania jednostką organizacyjną;
- nie naleŹy niweczyć 40-letniej tradycji poszczególnych uczelni, które mają swoje osiągnięcia⁷⁵⁷.

Byli jednak przeciwnicy wszelkich zmian. UwaŹali oni m.in., Źe reorganizacja dotychczasowych struktur wprowadziłaby kilkuletnie zamieszanie mogące wpłynąć negatywnie na sprawność naukową i dydaktyczną. Wskazywali takŹe na niebezpieczeństwo konfliktów zarówno przy podziale fundusów, jak i podczas wyborów nowych władz⁷⁵⁸.

Jednak ani unia, ani federacja nie dokonały się. Poruszając ten temat ankieta przeprowadzona wśród samodzielnych pracowników naukowych Wydziału Lekarskiego dała negatywną odpowiedź w kwestii powrotu do źródeł. Głosujący w pozostałych uczelniach również nie wyrazili uznania dla tak zasadniczych zmian. Niemniej jednak w porównaniu z innymi uczelniami wariant „zjednoczeniowy” znalazł w AM najwięcej zwolenników – 33% (dla przykładu na UAM – 25%, AWF – 13%, AR – 11%, PP – 8%)⁷⁵⁹.

Akademii Medycznej przysło w tych okolicznościach konfrontować się w pojedynkę z zagrożeniami. ZwaŹając na specyfikę Uczelni, było to niezwykle trudne wyzwanie. Czas tej konfrontacji to nie tylko lata pierwszej dekady III Rzeczypospolitej. Okres trudu i wysiłku trwał dłuŹej. Nieco o wielkich zmaganiach Uczelni, ich frontach, a takŹe efektach napisano poniŹej.

B. Pod znakiem tworzenia

1. Wydział Lekarski II

JuŹ na początku dokonujących się przemian władze Uczelni były świadome konieczności przygotowania oraz realizacji innej, przede wszystkim autonomicznej i bardzo aktywnej polityki. Wiązałaby się ona z podejmowaniem działań, które zarówno podniosłyby poziom kształcenia studentów, jakość i ilość

⁷⁵⁷ TamŹe.

⁷⁵⁸ TamŹe, s. 18–19. W Źadnej z biorących udział w ankiecie sześciu uczelni propozycja zjednoczenia nie uzyskała większości głosów.

⁷⁵⁹ TamŹe, s. 16.

112. Profesor Maciej Gembicki, pierwszy dziekan Wydziału Lekarskiego II, powołanego do życia w 1992 r.

badania naukowych, jak i przyczyniłyby się do podniesienia świadczonych usług medycznych. Jedną z dróg do osiągnięcia tych celów była koncepcja powołania nowego wydziału. Już 25 II 1992 r. Senat podjął uchwałę o powołaniu Wydziału Medycznego⁷⁶⁰.

Do nowej jednostki przeniesiono z dotychczasowego Wydziału Lekarskiego Oddział Stomatologii oraz nowo utworzone dwa oddziały: Oddział Kształcenia Podyplomowego i Oddział Kształcenia w Języku Angielskim. Na stanowisko komisarycznego dziekana Wydziału rektor powołał prof. Macieja Gembickiego, na prodziekana Oddziału Kształcenia Podyplomowego – prof. Bogdana Rydzewskiego, a na prodziekana Oddziału Kształcenia w Języku Angielskim – prof. Bolesława Kędzię. Prodziekanem Oddziału Stomatologii był w tym czasie wybrany w 1990 r. prof. Leszek Lewandowski. Siedzibą dziekanatu nowo utworzonego Wydziału zostało Collegium Adama Wrzóska przy ul. Dąbrowskiego 79.

⁷⁶⁰ *Album 20-lecia Wydziału Lekarskiego II...*, s. 23.

W marcu 1993 r. Senat AM, dokonując mocą uchwały zmian w Statucie Uczelni, zmienił nazwy dwóch wydziałów. Dotychczas istniejący Wydział Lekarski nazwany został Wydziałem Lekarskim I, zaś Wydział Medyczny – Wydziałem Lekarskim II.

W skład Wydziału Lekarskiego I weszły następujące jednostki organizacyjne:

- Instytut Ginekologii i Położnictwa,
- Instytut Pediatrii,
- Instytut Anestezjologii i Intensywnej Terapii,
- Instytut Medycyny Społecznej,
- Instytut Radiologii,
- Instytut Ortopedii i Rehabilitacji,
- Katedra i Zakład Fizjologii,
- Katedra i Zakład Chemii Ogólnej,
- Katedra i Zakład Biologii i Parazytologii Lekarskiej,
- Katedra i Zakład Chemii Fizjologicznej,
- Katedra Nauk Społecznych,
- Katedra Okulistyki i Klinika Okulistyczna,
- Katedra Patomorfologii Klinicznej,
- Katedra i Zakład Medycyny Sądowej,
- Katedra i Klinika Neurologii,
- Katedra i Klinika Neurochirurgii,
- Katedra Chorób Ucha, Nosa, Gardła i Krtani,
- Katedra Onkologii,
- Zakład Radiobiologii.

Natomiast w skład Wydziału Lekarskiego II weszły następujące jednostki organizacyjne:

- Instytut Chorób Wewnętrznych,
- Instytut Chirurgii,
- Instytut Stomatologii,
- Instytut Mikrobiologii i Chorób Zakaźnych,
- Instytut Kardiologii,
- Katedra i Zakład Anatomii Prawidłowej,
- Katedra i Zakład Histologii i Embriologii,
- Katedra i Zakład Patofizjologii,
- Katedra i Zakład Dermatologii,
- Katedra i Zakład Biofizyki,
- Katedra Psychiatrii,
- Zakład Biochemii Lekarskiej,
- Samodzielna Pracownia Statystyki i Informatyki⁷⁶¹.

⁷⁶¹ „Biuletyn Informacyjny” nr 1/63, styczeń–luty 1993, s. 20–21.

Listę tę uzupełniały dwie nowo utworzone jednostki: Oddział Kształcenia w Języku Angielskim oraz Oddział Kształcenia Podyplomowego.

Główne zadania Wydziału Lekarskiego II dotyczyły realizacji programu studiów stomatologicznych oraz programów anglojęzycznych. Ponadto, co należy szczególnie podkreślić, rozwijano stale szkolenie podyplomowe: dla lekarzy dentystów, farmaceutów, pielęgniarek, nauczycieli, optometrystów, a także przedstawicieli innych zawodów medycznych⁷⁶².

W maju 1993 r. w następstwie przeprowadzonych wyborów władz Uczelni dziekanem Wydziału Lekarskiego II został prof. Bogdan Miśkowiak, prodziekanem Oddziału Stomatologii została dr hab. Honorata Limanowska-Shaw, prodziekanem Oddziału Kształcenia w Języku Angielskim został prof. Wojciech Dyszkiewicz, zaś prodziekanem Oddziału Kształcenia Podyplomowego – prof. Krzysztof Linke. Nowe kierownictwo z ogromnym zaangażowaniem przystąpiło do wcielania w czyn nakreślonych wcześniej planów. Do najważniejszych, a jednocześnie wymagających wiele trudu oraz inwencji, zaliczyć należy:

- opracowanie programu kształcenia w języku angielskim na kierunku lekarskim,
- uzyskanie przez Wydział zabezpieczeń formalno-prawnych dla podejmowanych prac,
- uzyskanie gwarancji korzystania przez studentów z niskoprocentowych pożyczek,
- podjęcie działań statutowych mających na celu przygotowanie do kształcenia podyplomowego.

Wszystkie te cele zostały wkrótce zrealizowane. W czasie 6-letniej kadencji władz dziekańskich pod kierownictwem prof. B. Miśkowiaka Wydział ustabilizował i rozwinął swą działalność, szczególnie w zakresie medycznych programów anglojęzycznych.

W trosce o poprawę warunków studiowania w Oddziale Stomatologii z inicjatywny dziekana opracowany został przez dr hab. Honoratę Limanowską *Raport o stanie stomatologii*. Dokumentował on aktualną sytuację lokalową zakładów odpowiedzialnych za dydaktykę kliniczną na tle pozostałych dziewięciu oddziałów stomatologii w Polsce. Raport dowiódł, że warunki kliniczne nauczania stomatologii należą do najtrudniejszych w kraju i wymagają bezzwłocznych zmian. Wnioski zawarte w opracowaniu spowodowały szybką reakcję władz Uczelni: rektor prof. Janusz Gadzinowski przydzielił Instytutowi Stomatologii połowę nowo wzniesionego (choć tylko częściowo wykończonego) budynku przy ul. Rokietnickiej 5D. Władze Wydziału zdołały pozyskać także środki finansowe z Funduszu Współpracy Polsko-Niemieckiej na wykończenie i wyposażenie w sprzęt tej części budynku, do której przeniesiono z obiektu przy ul. Święcickie-

⁷⁶² *Album 20-lecia Wydziału Lekarskiego II...*, s. 26.

113. Profesor Bogdan Miśkowiak, dziekan Wydziału Lekarskiego II w latach 1993–1999

go 4 Zakład Ortodoncji i Zakład Stomatologii Dzieci i Młodzieży. Umieszczono tam także nowo powołaną Pracownię Stomatologii Doświadczalnej⁷⁶³.

W 1999 r. na dziekana Wydziału Lekarskiego II została wybrana prof. Honorata Limanowska-Shaw, na dziekana do spraw kształcenia w języku angielskim wybrano dr. hab. Andrzeja Oko, a na dziekana do spraw kształcenia podyplomowego – prof. AM Wandę Horst-Sikorską. W kolejnych wyborach w 2002 r. nastąpiła zmiana: na stanowisko prodziekana do spraw kształcenia w języku angielskim wybrany został dr. hab. Grzegorz Oszkinis.

Ważnym zadaniem władz Wydziału w latach 1999–2005 było podnoszenie jakości kształcenia studentów stomatologii. Istotnym celem stało się również zwrócenie uwagi władz Uczelni na trudną sytuację lokalową i sprzętową Oddziału Stomatologii. Propagatorem konieczności jego modernizacji była prof. Honorata Limanowska-Shaw.

⁷⁶³ *Powstanie i rozwój Wydziału Lekarskiego II w latach 1993–2017, [w:] 25 lat Wydziału Lekarskiego II..., s. 37.*

Od 2005 r. godność dziekana objął prof. Andrzej Tykarski. Prodziekanami zostali: do spraw stomatologii prof. AM Jerzy Sokalski, do spraw kształcenia w języku angielskim ponownie dr hab. Grzegorz Oszkinis, a do spraw kształcenia podyplomowego dr hab. Wiesław Markwitz. W tym samym roku siedziba dziekanatu Wydziału przeniesiona została do nowo wybudowanego gmachu Collegium Stomatologicum.

Nowe władze nie tylko kontynuowały dotychczasowe działania, lecz także szczególną uwagę skupiły na poszerzeniu oferty dydaktycznej Wydziału oraz wzmocnieniu jego pozycji naukowej (Wydział Lekarski II w odróżnieniu od Wydziału Lekarskiego I miał kategorię II w rankingu naukowym, co powodowało otrzymywanie niższej dotacji na działalność naukową). W roku akademickim 2005/2006 uruchomiono studia na kierunku biotechnologia, zaś rok później pierwsi studenci zdobywali wiedzę na kierunku dietetyka.

Wiele innych przejawów działalności Wydziału, jak prowadzenie studiów anglojęzycznych oraz studiów podyplomowych, omówionych zostało w kolejnych podrozdziałach.

2. Wydział Nauk o Zdrowiu

Źródła Wydziału Nauk o Zdrowiu (WNoZ) sięgają Wydziału Pielęgniarskiego utworzonego w 1975 r., którego kierownictwo powierzono doc. dr. hab. Józefowi Baronowi. Pierwsze lata to czas tworzenia. Po prof. Baronie, który budował zręby Wydziału, kolejni dziekani rozwijali jednostkę. Za kadencji prof. Zygmunta Przybylskiego, a przede wszystkim w następstwie jego starań, powołano z początkiem roku akademickiego 1982/1983 Katedrę Pielęgniarstwa Klinicznego i Rehabilitacji, na czele której stanęła doc. dr hab. Laura Wołowicka⁷⁶⁴. W ramach Katedry utworzono kilka klinik i zakładów (Klinika Chirurgii, Klinika Intensywnej Terapii Medycznej, Klinika Neurologii i Zakład Neuropatologii, Klinika Neurologii Rozwojowej, Zakład Pielęgniarstwa Pediatricznego, Zakład Farmacji), których głównym celem było przygotowanie wysoko wykwalifikowanych kadr pielęgniarskich⁷⁶⁵.

Kolejny dziekan, doc. dr hab. Bogusław Pawlaczyk, kontynuował wzmacnianie struktur Wydziału. Docent dr hab. B. Pawlaczyk rozwinął kontakty z wieloma ośrodkami zagranicznymi, co zaowocowało modyfikacją dotychczasowych programów nauczania.

W roku akademickim 1990/1991 na 6-letnią kadencję dziekana wybrano prof. Laurę Wołowicką. Nowa dziekan jeszcze bardziej otworzyła kierowaną przez

⁷⁶⁴ Wydział Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1975–2015. Czterdzieści lat..., s. 15.

⁷⁶⁵ Tamże.

114. Profesor Laura Wołowicka, dziekan Wydziału Pielęgniarskiego, od 1993 r. Wydziału Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu, w latach 1990–1996

siebie jednostkę na świat, włączając Wydział w realizację międzynarodowego programu TEMPUS. Przyniosło to Wydziałowi nie tylko korzyści dydaktyczne i naukowe, ale także materialne (finansowe)⁷⁶⁶.

W 1993 r., odpowiadając na rosnące zapotrzebowanie społeczne na wiedzę w zakresie zdrowia publicznego, Wydział podjął kształcenie w tym zakresie, jednakże już pod innym szyldem. Decyzją z 20 IV 1993 r. Senat zmienił nazwę Wydziału Pielęgniarskiego na: Wydział Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu. Wydział zmienił nie tylko nazwę, ale i siedzibę – z ul. Świętosławskiej przeniósł się do Collegium Adama Wrzosa przy ul. Dąbrowskiego 79. Przybyło sal dydaktycznych i przestrzeni. Rozwijała się nie tylko baza, ale także „nadbudowa”. W roku akademickim 1993/1994 dzięki staraniom prof. Laury Wołowickiej powstał nowy kierunek studiów – zdrowie publiczne ze specjalnościami: promocja zdrowia i fizjoterapia. Warto zaznaczyć, że AM była pierwszą uczelnią w kraju prowadzącą zajęcia na tym kierunku⁷⁶⁷.

⁷⁶⁶ 60-lecie Biblioteki Głównej..., s. 93.

⁷⁶⁷ „AM na bieżąco” nr 2 (4), 2 II 1994.

By wykonywać coraz liczniejsze zadania i by osiągnąć założone cele, przede wszystkim związane z otwarciem nowego kierunku, powołana została Katedra Nauk o Zdrowiu. Jej pierwszym kierownikiem był prof. Bogusław Jazienicki. Jednak rok 1998 jest ostatnim, w którym na wydziałowych pieczęciach widniało tak wiele znaków. Nazwa jednostki zmieniła się, ale tylko *nomen omen* – połowicznie: postanowieniem Senatu z 19 II 1998 r. powołany został Wydział Nauk o Zdrowiu. Należy się zgodzić z uwagą prof. Michała Musielaka, prodziekana tego Wydziału w latach 2005–2012, że zmieniając nazwę, Wydział Nauk o Zdrowiu zabiegał nie tylko o nowy wizerunek:

Chodziło także, jak się wydaje, o zmanifestowanie przekonania, że uczelnia medyczna nie powinna ograniczać się jedynie do kierunku lekarskiego. Nauki medyczne bowiem to nie tylko dziedziny *stricte* lekarskie, ale również specjalności okołomedyczne, doceniające rolę profilaktyki zdrowotnej, ale także terapii i rehabilitacji⁷⁶⁸.

Ku zaskoczeniu władz Wydziału, a także Uczelni, w 1996 r. na obu kierunkach studiowało już 663 studentów, z czego 288 na kierunku zdrowie publiczne. Pojawiły się trudności kadrowe, tym bardziej że w 1998 r. uruchomiony został następny kierunek – fizjoterapia. Z tą obfitością musiał sobie radzić kolejny dziekan, prof. Tadeusz Wyrzykiewicz. Dziekan pokonał te przeszkody, zatrudniając profesorów z Akademii Ekonomicznej i Uniwersytetu Poznańskiego.

Mimo wstrząsów organizacyjnych, a także niewielkich środków finansowych Wydział zapisał bogatą kartę dokonań na niwie nauki. Dowodzi tego przede wszystkim bardzo wyraźny przyrost publikacji. Miarą jakości rozwoju naukowego WNoZ, a także wzmocnienia jego pozycji w kraju było zorganizowanie z inicjatywy dziekan Laury Wołowickiej I Europejskiego Kongresu Edukacji w Pielęgniarstwie (1995) oraz II Międzynarodowego Kongresu Edukacji w Pielęgniarstwie i Innych Naukach o Zdrowiu (1998). Te dokonania to swoista akredytacja Wydziału Nauk o Zdrowiu.

Od wiosny 1999 r. na czele władz dziekańskich stanęła dr hab. Maria Danuta Głowacka. Działalność nowego zespołu koncentrowała się na wzmocnieniu kadry Wydziału i uzyskaniu możliwości nadawania stopnia naukowego doktora w zakresie medycyny. W następstwie dokonanych przekształceń powstało pięć nowych katedr. Na przełomie lat 1999 i 2000 w skład WNoZ wchodziło jedenaście katedr, z których cztery miały własne kliniki. Te dokonania organizacyjne podniosły prestiż. Rosła liczba kierunków i specjalności. Zaświadczeniem jakości poziomu działalności naukowej było uzyskanie w 2001 r. prawa nadawania stopnia naukowego doktora w zakresie medycyny.

⁷⁶⁸ M. Musielak, *Rozwój Wydziału Nauk o Zdrowiu w latach 1975–2010*, [w:] *Rozwój i osiągnięcia Wydziału Nauk o Zdrowiu...*, s. 15.

115. Profesor Tadeusz Wyrzykiewicz, dziekan Wydziału Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu, od 1998 r. Wydziału Nauk o Zdrowiu, w latach 1996–1999

Przybywało studentów – wzrost ich liczby w tych latach był imponujący. Podczas gdy w 1999 było 895 studentów, to w 2005 r. trzy razy więcej – 2753, co stanowiło prawie połowę zbiorowości studenckiej Uczelni. Fakt, że zastępy studiujących na WNoZ rosły, z pewnością ułatwił uzyskanie dla Wydziału budynku przy ul. Smoluchowskiego 11. Tam w 2003 r. przenieśli swą siedzibę władze Wydziału oraz cztery katedry i zakłady teoretyczne. Istotnym kryterium wskazującym na umacnianie się pozycji Wydziału Nauk o Zdrowiu było zdobycie akredytacji po przejściu wymagających procedur przed Radą Akredytacji Szkolnictwa Medycznego.

W 2003 r. obowiązki dziekana przejął prof. Tomasz Opala. Nowe władze rozpoczęły przygotowania do wprowadzenia nauczania wg zaleceń systemu bolońskiego – na poziomie licencjackim i magisterskim, a następnie przyjęły tę dwustopniową formułę studiowania. Trwały prace nad przygotowaniem Wydziału do ubiegania się w Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów Naukowych o uzyskanie uprawnienia do nadania stopnia doktora habilitowanego w zakresie medycyny. Cel ten został osiągnięty w kwietniu 2007 r.

3. Oddział Kształcenia w Języku Angielskim

Pogarszająca się kondycja finansowa Uczelni postawiła pod znakiem zapytania wykonywanie jej podstawowego zadania, jakim jest kształcenie studentów na najwyższym poziomie. Rodził się także niepokój o realizację innych zadań statutowych. Sprawą absolutnie nadrzędną stało się pozyskanie w jak najkrótszym czasie środków pozabudżetowych. W tej dość ponurej rzeczywistości zrodził się bardzo odważny pomysł (przez wielu uważany za nierealistyczny, a nawet szalony) pozyskania środków finansowych poprzez kształcenie studentów zagranicznych, w języku angielskim, przede wszystkim ze Stanów Zjednoczonych, a więc ze strefy określanej w latach osiemdziesiątych jako dewizowa lub dolarowa⁷⁶⁹. W grę wchodziły nie tylko pieniądze, ale także otwarcie drogi do najlepszych wzorców dydaktyki i nauki⁷⁷⁰. Wiązał się z tym także prestiż Uczelni. Gorącym orędownikiem jak najszybszego wprowadzenia w czyn tej idei był ówczesny rektor AM prof. Antoni Pruszewicz. Wizja była realistyczna. Za oceanem tylko ponad 16 tys. wobec 60 tys. zainteresowanych absolwentów szkół średnich przyjmowano na uczelnie medyczne. Zatem ponad 40 tys. młodych ludzi zmuszonych było zmienić pierwotne plany i podjąć studia na innych kierunkach lub uczyć się sztuki medycznej na uczelniach za granicą. Poznańska Akademia Medyczna była przygotowana do podjęcia wyzwania i rozpoczęcia kształcenia obcokrajowców. Dysponowała wystarczającą grupą nauczycieli nie tylko posługujących się językiem angielskim, ale także znających realia medycyny uniwersyteckiej w USA (gdzie zdobywali wiedzę na stażach czy stypendiach naukowych). Poznańska AM oferowała też konkurencyjne ceny: podczas gdy na dobrej uczelni w Stanach Zjednoczonych za rok studiów trzeba było zapłacić ponad 40 tys. dolarów, w Poznaniu – 12,5 tys. dolarów⁷⁷¹.

Projekt ten zaczął przybierać realne kształty po zmianach politycznych nad Wisłą, gdy do władz AM z propozycją nauczania medycyny studentów z USA i Kanady w języku angielskim zwróciła się amerykańska korporacja Corvestor Service Corporation (CSC)⁷⁷². Korporację tę reprezentowali działacz polonijny prof. Stan Wiktor oraz prawnik William Crane. Należy odnotować znamieny

⁷⁶⁹ Protokół posiedzenia Senatu Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w dniu 6 XI 1990 r., s. 50, AUMP (bez sygn.).

⁷⁷⁰ W dyskusji wokół studiów anglojęzycznych członkowie Senatu, choć wyrażali wiele wątpliwości, na ogół pozytywnie odnieśli się do realizacji tego projektu. Niektórzy z nich postrzegali obecność „anglojęzycznych” w Uczelni jako bardzo ważny czynnik podnoszenia poziomu dydaktyki. Profesor Wiesława Biczysko: „Oferta jest ponętna, głównie dlatego, że zmobilizuje nas do ustawienia naszych programów nauczania na poziomie zachodnioeuropejskim”; prof. Witold Seńczuk: „Wprowadzenie Wydziału (chodzi o zorganizowanie Wydziału Lekarskiego II, w którym miał być usytuowany Oddział Kształcenia w Języku Angielskim) podniesie poziom nauczania naszych studentów”, tamże, s. 53.

⁷⁷¹ „Chicago Tribune”, November 20, 1994, p. 30.

⁷⁷² Protokół posiedzenia Senatu Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w dniu 24 IX 1991 r., s. 133, AUMP (bez sygn.).

fakt, że właśnie poznańską Uczelnię wskazał amerykańskiej korporacji ówczesny minister szkolnictwa wyższego prof. Henryk Samsonowicz, który uznał AM w Poznaniu za najbardziej przygotowaną do realizacji takiego zamierzenia⁷⁷³. Stanowiło to wielkie wyróżnienie dla poznańskiej Szkoły. Pierwszym krokiem do realizacji tego pionierskiego zadania było powołanie przez Senat Wydziału Lekarskiego II, w ramach którego, jak już powiedziano, utworzono Oddział Kształcenia w Języku Angielskim. Godność pierwszego dziekana Wydziału powierzona została prof. Maciejowi Gembickiemu. Pierwszym prodziekanem Oddziału Kształcenia w Języku Angielskim (OKJA) został prof. AM Bolesław Kędzia. Powołano Radę Programową mającą za zadanie opracowanie założeń 4-letniego programu nauczania medycyny opartego na wytycznych amerykańskich szkół medycznych dla absolwentów *premedical college*. Program zyskał pozytywną opinię władz Uczelni. Został on także zaakceptowany (udzielono też zgody na wydawanie absolwentom dyplomu lekarza medycyny w wersji polskiej i angielskiej) przez Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej⁷⁷⁴. Był to wówczas pierwszy taki program w Polsce.

Działania podjęli także amerykańscy partnerzy⁷⁷⁵. Najpierw partnerską organizacją była wymieniona wyżej CSC ze Stanem Wiktorem i Williamem Crane’em na czele, a po rezygnacji tego drugiego została nią nowa korporacja – Central System International Inc., w skład której obok S. Wiktora weszli jego synowie: Grzegorz i Andrzej Wiktor. Profesor S. Wiktor pełnił funkcję oficjalnego przedstawiciela poznańskiej Uczelni, a jego zadaniem było promowanie AM (m.in. poprzez prasę, Internet, TV), by przyciągnąć kandydatów do ław studenckich Uczelni oferującej kształcenie w ramach programu porównywalnego do programów uczelni amerykańskich, łącznie z postępowaniem rekrutacyjnym⁷⁷⁶. Procedury rekrutacyjne oparte na wzorcach amerykańskich składały się z oceny merytorycznej, socjologicznej i rozmowy przeprowadzanej przez przedstawicieli Uczelni; brano też pod uwagę wyniki uzyskane na egzaminie MCAT (Medical College Admission Test).

Po serii trudnych negocjacji zawarto kontrakt. Zapoczątkowanie realizacji projektu nie przebiegło bez potknięć. Pierwsza rekrutacja (w większości Amerykanów polskiego pochodzenia) odbyła się wiosną 1993 r. Chociaż rok akademicki rozpoczyna się w Polsce na początku października, amerykańscy i kanadyjscy studenci (na skutek nieporozumienia) z myślą o rozpoczęciu nauki przybyli do Poznania już na początku września. Sytuacja stała się mało komfortowa dla obu stron. Jak podkreśla prof. Bogdan Miśkowiak, jeden z organizatorów OKJA

⁷⁷³ 25 lat Wydziału Lekarskiego II..., s. 59.

⁷⁷⁴ G. Oszkiniś, *Nauczanie w języku angielskim*, [w:] *Album 20-lecia Wydziału Lekarskiego II...*, s. 57.

⁷⁷⁵ „Fakty AM” nr 9–10, 2003, s. 8–9.

⁷⁷⁶ *Sprawozdanie z działalności zespołu dziekańskiego Wydziału Lekarskiego II Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu za czas od 25 II 1992 do 31 VIII 1993 r.*, „Biuletyn Informacyjny” nr 5/67, sierpień–październik 1993, s. 47–48.

i dziekan Wydziału Lekarskiego II w latach 1993–1999, studenci nie ukrywali swego niepokoju: „Co kilka dni w godzinach popołudniowych dziekani, głównie prof. Dyszkiewicz, spotykali się w dziekanacie ze studentami, aby rozładować napiętą atmosferę”⁷⁷⁷. Można przypuszczać, że niepokój ten osłabiła realizacja programu adaptacyjnego, w ramach którego studenci odbywali w szpitalach klinicznych zajęcia, podczas których nauczyciele zapoznawali ich (w języku angielskim) z poszczególnymi dyscyplinami i specjalnościami medycyny, przedstawiali możliwości diagnostyczne i terapeutyczne stosowane w wybranych jednostkach chorobowych. Można przypuszczać, że na poprawę stanu ducha Amerykanów miała wpływ uroczysta inauguracja nowego roku akademickiego 1993/1994, połączona z immatrykulacją studentów anglojęzycznych, która odbyła się w historycznym, pięknym obiekcie – w Auli UAM. Tego szczególnego dnia mogli oni poznać swych przyszłych nauczycieli i polskich kolegów studentów.

Pierwsze regularne zajęcia dla studentów anglojęzycznych rozpoczęły się w trzeciej dekadzie września 1993 r. Były to zajęcia z histologii i embriologii. Odtąd zajęcia z tego właśnie przedmiotu inaugurowały edukację studentów w programie 4-letnim. W 1995 r. równoległe z programem 4-letnim wprowadzono 6-letni program anglojęzyczny. Jego słuchaczami byli nie tylko studenci ze Stanów Zjednoczonych i Kanady, ale także ze Skandynawii⁷⁷⁸.

Jednakże w tych pierwszych, pionierskich latach rozwój studiów anglojęzycznych nie przebiegał bez wstrząsów. W 1997 r., gdy oprócz poznańskiej Uczelni studia anglojęzyczne prowadziło także kilka innych akademii medycznych, przedstawiciele Departamentu Edukacji USA, dokonujący oceny kształcenia na kierunku lekarskim w Polsce, zakwestionowali kompatybilność programów nauczania nad Wisłą z programami w Stanach Zjednoczonych⁷⁷⁹. O negatywnej ocenie przesądził brak w naszym ówczesnym systemie edukacyjnym instytucji dokonujących kontroli procesu jakości nauczania. Wskutek owej decyzji zawieszone zostały nisko oprocentowane pożyczki dla studentów amerykańskich. Pojawiło się realne zagrożenie dla dalszego prowadzenia programu anglojęzycznego. W tej sytuacji prof. J. Gadzinowski, urzędujący rektor, zatwierdził wynajęcie prestiżowej grupy prawniczej w Waszyngtonie celem bronięcia interesów Uczelni⁷⁸⁰. Rektor powołał także zespół, w składzie: prof. A. Pruszevicz, prof. M. Gembicki, prof. B. Miśkowiak, który przygotował odpowiednie materiały i we współpracy z polskimi dyplomatami w USA oraz prawnikami amerykańskimi zaskarżył

⁷⁷⁷ B. Miśkowiak, *Nauczanie w języku angielskim – początkowy okres realizacji programów*, [w:] *Album 20-lecia Wydziału Lekarskiego II...*, s. 40.

⁷⁷⁸ Tamże, s. 43

⁷⁷⁹ *Dziesięcioletnie (1993–2003) doświadczenia w anglojęzycznym nauczaniu medycyny w Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Wykład inauguracyjny wygłoszony przez prof. dr. hab. dr. h.c. Antoniego Pruszevicza podczas uroczystej centralnej inauguracji roku akademickiego 2003/2004, 9 X 2003 w auli UAM*, „Fakty AM” nr 9–10, 2003, s. 7.

⁷⁸⁰ „Fakty AM” nr 9–10, 2003, s. 9.

do sądu decyzje amerykańskich władz. Obecni na rozprawie przedstawiciele Uczelni: rektor J. Gadzinowski oraz profesorowie M. Gembicki i A. Pruszewicz dowiedli racji AM (ale także pozostałych polskich akademii medycznych) przed waszyngtońskim sądem. Pomoc federalna dla amerykańskich studentów została przywrócona. Owocem rozprawy sądowej i rozmów w Waszyngtonie była także przyznana poznańskiej Uczelni przez władze amerykańskie akredytacja, równorzędna z tymi, których udzielano uczelniom medycznym i uniwersytetom w Stanach Zjednoczonych. Co równie istotne, w bardzo krótkim czasie po wspomnianych już perturbacjach, jeszcze w 1997 r., ukonstytuowała się Komisja Akredytacyjna Akademii Medycznych w Polsce. To niezależne od rządu gremium miało dokonywać oceny jakości programów wszystkich polskich akademii medycznych. Jej powstanie to także wcielenie w życie sugestii strony amerykańskiej, że nauczanie medycyny musi być procesem nieustannie kontrolowanym i ulepszanym. Komisji, powołanej z inicjatywy rektora AM J. Gadzinowskiego, w latach 1997–2008 przewodził prof. M. Gembicki. Uczelnia wprowadziła także własny system kontrolowania, organizując Zespół Koordynacyjny do spraw Studiów Anglojęzycznych. Głównymi zadaniami Zespołu, powołanego przez rektora prof. Janusza Gadzinowskiego w 1999 r., były: opiniowanie, monitorowanie i analizowanie studiów anglojęzycznych, integracja działalności pracowników Uczelni w tym zakresie, współpraca z rektorem, prorektorami i dziekanami, inicjowanie i rozwój studiów doktoranckich, bieżąca ocena programów nauczania i ich doskonalenie, tak w zakresie nauk podstawowych, jak i klinicznych, oraz przystosowanie ich do wymogów United States Medical Licensing Examination (USMLE). Ważnym zadaniem stała się również promocja i propagowanie pozytywnych efektów osiągniętych przez Uczelnię dzięki tym studiom. Z myślą o integracji polskich i obcojęzycznych środowisk studenckich na posiedzenia Zespołu zapraszano przedstawicieli samorządów studenckich obu tych grup. Uczestnictwo reprezentacji studentów w obradach Zespołu pozwalało na bieżące rozwiązywanie wielu istotnych problemów zarówno organizacyjnych, jak i merytorycznych, tym bardziej że w posiedzeniach uczestniczyli także koordynatorzy poszczególnych przedmiotów podstawowych i klinicznych. Nauki podstawowe nadzorował prof. W. Woźniak, a nauki kliniczne – prof. J. Gadzinowski. Zespół w sposób regularny analizował także oceny, jakie studenci przyznawali prowadzącym zajęcia. Wystawianie takich ocen stało się obligatoryjne, a ich wyniki negatywne były często pierwszą wskazówką do dokonania oceny danego przedmiotu⁷⁸¹. Trudno o mocniejszy dowód dbałości o poziom kształcenia w języku angielskim w tym czasie.

Wspomniane zawirowania nie wpłynęły negatywnie na napływ amerykańskich studentów do poznańskiej AM. Wręcz odwrotnie. Wprowadzane zmiany,

⁷⁸¹ Tamże, s. 59.

116. Profesor Janusz Gadzinowski, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1993–1999

w tym akredytacja, umocniły pozycję poznańskiej Uczelni. Powiększała się nie tylko liczba studentów, ale także kierunków geograficznych, z których przybywali. Obok Amerykanów i Europejczyków (początkowo Norwegów i Greków) coraz liczniejszą grupę stanowili Azjaci. W 2001 r. starania prof. Honoraty Limanowskiej-Shaw, ówczesnej dziekan Wydziału Lekarskiego II, zaowocowały otwarciem 5-letniego programu kształcenia w języku angielskim na kierunku lekarsko-dentystycznym. Również i ten program był pierwszym w Polsce programem realizowanym w języku angielskim dla studentów z USA i Europy⁷⁸². Oddział Kształcenia w Języku Angielskim, liczący w pierwszych latach swej działalności kilkudziesięciu studentów, w 2007 r. miał ich ponad 500. Kwoty uzyskane z tego tytułu były najwyższe spośród innych przychodów własnych, co ilustruje poniższe zestawienie.

Najistotniejsze przychody własne Uczelni (rok 2007)⁷⁸³:

- kształcenie studentów anglojęzycznych – 19 454 382 zł,
- studia zaoczne – 5 009 069 zł,
- studia zaoczne (pomostowe) – 1 277 144 zł,

⁷⁸² Tamże, s. 43.

⁷⁸³ „Fakty UMP” nr 3, 2008, s. 26.

- wolni słuchacze – 5 629 238 zł,
- pozostałe (dyplomy, drugi fakultet, powtarzanie roku, obcokrajowcy, rekrutacja itp.) – 2 004 235 zł,
- najem i dzierżawa – 2 315 855 zł,
- studia podyplomowe i kursy – 1 309 200 zł.

Zważywszy, że na działalność dydaktyczną Uczelnia z Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej oraz Nauki i Szkolnictwa Wyższego otrzymała dotację w wysokości 109 mln zł, kwota uzyskana za kształcenie studentów anglojęzycznych stanowiła niemalże 20% przychodów Uczelni z dydaktyki. Jednakże dla Uczelni liczył się nie tylko aspekt finansowy. Podczas obchodów 10-lecia studiów anglojęzycznych w AM prof. Antoni Pruszewicz, animator tego wielkiego dzieła, jakim niewątpliwie było utworzenie Oddziału Kształcenia w Języku Angielskim, mówił o korzyściach płynących z nauczania medycyny w języku angielskim:

- proces i styl nauczania studentów zarówno amerykańskich, jak i polskich zostały unowocześnione i udoskonalone, a dokonano tego dzięki prawie powszechnej komputeryzacji zajęć i pomieszczeń w akademikach, rozwojowi zaopatrzenia bibliotek, modernizacji i unowocześnieniu sal dydaktycznych. Zmodyfikowany został program nauczania studentów polskich (uprządkowanie zajęć z dyscyplin podstawowych przez udział w nich klinicystów, zintegrowane zajęcia z neuroanatomii oraz histologii i biologii komórki itp.);
- usprawniony został proces dydaktyczny poprzez permanentną jego kontrolę, korygowanie i ulepszanie;
- studia medycyny w języku angielskim w programie amerykańskim stały się impulsem do zorganizowania nauczania w tym języku dla studentów w polskim programie 6-letnim oraz stomatologii, a w późniejszym terminie również farmacji i fizjoterapii;
- wzrósł prestiż Uczelni w kraju i za granicą, przyczyniając się do tego, że nasza Uczelnia zajmuje dobre miejsca w rankingu wszystkich polskich uczelni akademickich;
- Uczelnia zbudowała w okresie 10-lecia trzy nowe domy akademickie;
- nie zredukowano kadry nauczającej w Uczelni;
- poprawiło się zaopatrzenie w aparaturę i sprzęt medyczny;
- doszło do znacznej integracji studentów polskich i obcojęzycznych w ramach samorządów, grup naukowych STN i różnego rodzaju imprez sportowych i towarzyskich;
- wreszcie, *last but not least*, wzrosły uposażenia nauczycieli akademickich nauczających w języku angielskim⁷⁸⁴.

⁷⁸⁴ *Dziesięcioletnie (1993–2003) doświadczenia w anglojęzycznym nauczaniu medycyny w Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Wykład inauguracyjny...*, s. 7–8.

Rektor J. Gadzinowski, któremu przypadł trud, a jednocześnie zaszczyt realizacji tej „operacji” wielkiej wagi, w swym wystąpieniu otwierającym rok akademicki 1997/1998 podjęcie kształcenia w systemie 4- i 6-letnim w języku angielskim zaliczył do największych strategicznych osiągnięć władz Uczelni⁷⁸⁵. Zaś o wielkości postaci tworzących studia anglojęzyczne niech świadczą słowa prof. Jacka Wysockiego, rektora Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu, wypowiedziane 20 lat później: „Mówiąc o studiach anglojęzycznych zawsze będę podkreślał wizjonerstwo i upór moich poprzedników, którzy doprowadzili do ich utworzenia. To czym chwalimy się dziś to efekt ich determinacji”⁷⁸⁶.

Wobec rosnącej liczby studentów kształcących się w języku angielskim, co wiązało się z wieloma nowymi wyzwaniami, w czerwcu 2007 r. rektor prof. Grzegorz Bręborowicz powołał Centrum Nauczania w Języku Angielskim (CNJA). Dyrektorem tej międzywydziałowej jednostki został prodziekan Wydziału Lekarskiego II prof. Grzegorz Oszkinis, na kierownika Centrum powołana została mgr Magdalena Sikorska⁷⁸⁷.

4. Fundacja Akademii Medycznej

Jednym z pierwszych znaków ducha czasu w Akademii było powołanie 28 VIII 1989 r., z inicjatywy ówczesnego rektora prof. Antoniego Pruszewicza, Fundacji Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego (FAM)⁷⁸⁸. Kontynuowała ona tradycje utworzonej w 1920 r. przez rektora Heliodora Świącickiego fundacji Nauka i Praca. Fundacja AM powołana została z myślą o realizacji następujących zadań:

- wspieranie wszechstronnego rozwoju Akademii Medycznej w Poznaniu,
- upowszechnianie wiedzy o Uczelni i jej osiągnięciach naukowych, dydaktycznych i leczniczych,
- pomoc dla byłych pracowników AM i opieka nad nimi⁷⁸⁹.

Przewodnictwem Rady Fundacji objęła prof. dr hab. Maria Chmielowa, a po jej śmierci na czele Rady stanął prof. dr hab. Zygmunt Szmeja. Pracami Zarządu kierował prof. dr hab. Henryk Wysocki. Wszyscy członkowie organów Fundacji pełnili swe funkcje społecznie⁷⁹⁰.

⁷⁸⁵ *Przemówienie Rektora Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego prof. dr. Janusza Gadzinowskiego na inauguracji roku akademickiego 1996/1997*, „Biuletyn Informacyjny” nr 5/84, sierpień–październik 1996, s. 5.

⁷⁸⁶ „Fakty UMP” nr 4, 2013, s. 4.

⁷⁸⁷ G. Oszkinis, G. Chewusz, *Studia anglojęzyczne na Uniwersytecie Medycznym im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu*, [w:] *25 lat Wydziału Lekarskiego II...*, s. 89.

⁷⁸⁸ Protokół posiedzenia Senatu Akademii Medycznej w Poznaniu w dniu 31 V 1990 r., s. 38, AUMP (bez sygn.).

⁷⁸⁹ „Biuletyn Informacyjny” nr 3/42, kwiecień–czerwiec 1989, s. 28–30.

⁷⁹⁰ „Biuletyn Informacyjny” nr 1/45, styczeń–luty 1990, s. 20.

W 1992 r. powołano departamenty mające się zająć świadczeniem usług medycznych, stwarzając tym samym możliwość dodatkowej pracy dla pracowników Uczelni. Były to:

- Departament Rozwoju Poznańskiej Stomatologii,
- Departament Gospodarczy nr 2,
- Departament Medycyny Sądowej,
- Departament Ortopedii i Rehabilitacji,
- Departament Ginekologii i Położnictwa,
- Departament Mikrobiologii Lekarskiej,
- Rzeszowski Departament Medyczno-Stomatologiczny.

Początkowo działalność Fundacji polegała głównie na zbieraniu darowizn dla różnych jednostek AM. Jednak zważając na trudne położenie finansowe Uczelni, rozwinięto intensywną aktywność gospodarczą. Zajmowano się działalnością wydawniczą, a także rozprawdzano: sprzęt medyczny jednorazowego użytku, endoprotezy, aparaty słuchowe, sprzęt rehabilitacyjny, stomatologiczny oraz laboratoryjny⁷⁹¹.

W 1992 r. FAM uzyskała 1457,8 mln zł czystego zysku (z darowizn i wpłat 1272 mln zł). Za te środki zakupione zostały m.in.: dwie karetki do przewozu chorych, sprzęt medyczny, laboratoryjny, komputerowy, stół protetyczny dla Instytutu Stomatologii, sprzęt komputerowy i literatura naukowa dla bibliotek AM, a także urządzenia dla Sekcji Wydawnictw Naukowych; dofinansowane zostały również konferencje naukowe (krajowe i międzynarodowe)⁷⁹². Należy podkreślić, że w latach 1993–2000 zatrudnienie w Fundacji znalazło ok. 360 pracowników Uczelni⁷⁹³.

W 1993 FAM uruchomiła, prowadzony do 2003 r., gabinet stomatologiczny przy ul. Kwiatowej w Poznaniu. W gabinecie tym znalazło dodatkowe zatrudnienie wielu lekarzy dentyków, pracowników Instytutu Stomatologii. Na terenie gabinetu powstało także pomieszczenie konferencyjno-szkoleniowe, w którym odbywały się wykłady dla studentów i techników stomatologicznych oraz kursy podyplomowe w zakresie implantologii, prowadzone przez kadrę Instytutu. W trakcie roku akademickiego na terenie gabinetu prowadzone były zajęcia praktyczne ze studentami stomatologii AM. W latach 1994–2003 odbyło tam staż dyplomowy 53 absolwentów Uczelni.

Również w 1993 r. Biuro FAM nawiązało współpracę z brytyjską fundacją Motivation w zakresie produkcji wózków inwalidzkich dla dorosłych i dzieci. Utworzono wtedy tzw. fundusz wózkowy, który osobom o niskich dochodach umożliwił zakup wózka za 10% jego wartości. W ramach tej współpracy wy-

⁷⁹¹ *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w okresie od 1 XII 1990 do 31 XII 1991 r.*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/57, 1992, s. 17.

⁷⁹² *Podsumowanie działalności władz Uczelni obejmujące okres 1 IX 1987–30 IX 1993 r.*, „Biuletyn Informacyjny” nr 4/66, 1993, s. 10–11.

⁷⁹³ „Fakty AM” nr 1–2, 2004, s. 11.

konanych zostało ok. 650 wózków inwalidzkich Mistral. Część wykonanych wózków została przekazana do dyspozycji ówczesnemu Instytutowi Ortopedii i Rehabilitacji AM w Poznaniu. Produkcję zakończono z chwilą wyczerpania się środków finansowych fundacji brytyjskiej⁷⁹⁴.

W 1995 r. FAM podjęła się produkcji implantów stomatologicznych, opracowanych przez pracowników Zakładu Chirurgii Stomatologicznej AM⁷⁹⁵. Prace związane z opracowaniem pełnej technologii produkcyjnej oraz stworzeniem całego systemu trwały ponad 8 lat. Proces ten pochłonął duże nakłady inwestycyjne przekraczające 8 mln zł (sprzed denominacji). Opatentowany system stomatologiczny Osteoplant (jedyne produkowane w Polsce) pokrywał ok. 20% zapotrzebowania na rynku polskim i skutecznie konkurował z innymi systemami produkowanymi w firmach za granicą. Wytwórnia przeprowadziła całość prac koniecznych do uzyskania certyfikatu ISO 9002 i świadectwa CE. Proces certyfikacyjny został zakończony w 2004 r. Co istotne, dynamika sprzedaży rosła, to dawało nadzieję, że wysokie nakłady finansowe poniesione przez Fundację zwrócą się w ciągu kilku lat.

W 1996 r. Fundacja wybudowała ze środków własnych na terenie Samodzielnego Szpitala Klinicznego nr 2 budynek apteki, gdzie oprócz sprzedaży leków prowadzone były nieodpłatne zajęcia ze studentami farmacji oraz słuchaczami szkół farmaceutycznych. Absolwenci Uczelni odbywali w aptece staże podyplomowe. Budynek o wartości 760 tys. zł został w 1996 r. nieodpłatnie przekazany AM w Poznaniu.

Kolejny przejaw aktywności Fundacji wiąże się z otwarciem w 1998 r. pracowni multimedialnej, zajmującej się obróbką komputerową dokumentacji naukowej pracowników AM. Pracownia ta w 2000 r. przekształcona została w Biuro Organizacji Konferencji i Zjazdów (BOKiZ), działające na rzecz jednostek organizacyjnych Uczelni. Dochody z tej działalności przeznaczone były w całości na działalność statutową FAM. Jednostka była także organizatorem kursów specjalistycznych oraz kursów przygotowawczych na studia medyczne⁷⁹⁶.

5. W kierunku katedr. Akademia bez instytutów

Istotną cezurą, jeśli chodzi o zmiany organizacyjne w Akademii Medycznej było – o czym szerzej pisano w *Rozdziale III* – powołanie instytutów na Wydziale Lekarskim. Pojawiły się one w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych. Instytuty stały się podstawowymi jednostkami w nowo budowanej strukturze Wydziału. Celem tych działań miała być optymalizacja funkcjonowania wszystkich sfer działalności Uczelni, począwszy od dydaktyczno-naukowej, na leczniczo-usługowej

⁷⁹⁴ Tamże.

⁷⁹⁵ „Fakty AM” nr 9–10, 2004, s. 14–15.

⁷⁹⁶ „Fakty AM” nr 1–2, 2004, s. 11.

skończywszy. Tworzenie „instytutowego” kształtu Uczelni trwało kilka lat. Zainaugurowany w 1969 proces zakończył się w 1978 r. Struktura ta z pewnymi korektami przetrwała do „nowych czasów”, jednak – choć krytykowana – nie od razu została porzucona. W 1992 r. funkcjonowało 11 instytutów. Likwidacja struktury instytutowej (podobnie jak jej tworzenie) i budowa struktury katedralnej odbywały się stopniowo. Oto przebieg likwidacji instytutów w porządku chronologicznym.

W 1993 r. jako pierwszy przestał istnieć Instytut Chirurgii, w jego miejsce utworzone zostały dwie katedry (w nawiasach nazwiska kierowników):

- I Katedra Chirurgii Ogólnej (prof. Janusz Sowier),
- II Katedra Chirurgii Ogólnej (prof. Stanisław Zapalski).

W 1997 r. rozwiązano Instytut Ginekologii, tworząc cztery katedry:

- Katedrę Neonatologii (prof. Janusz Gadzinowski),
- Katedrę Perinatologii i Ginekologii (prof. Zbigniew Słomko),
- I Katedrę Ginekologii i Położnictwa (prof. Marek Spaczyński),
- Katedrę Endokrynologii Ginekologicznej (prof. Alina Warenik-Szymankiewicz).

Rok 1997 był także ostatnim dla działalności Instytutu Ortopedii. Powstały trzy katedry:

- Katedra Ortopedii (prof. Lesław Łabaziewicz),
- Katedra Traumatologii i Chirurgii Ręki (prof. Władysław Manikowski),
- Katedra Ortopedii Dziecięcej (prof. Witold Marciniak).

W 2001 r. liczba instytutów zmniejszyła się o pięć kolejnych. Instytut Anestezjologii i Intensywnej Terapii przekształcono w Katedrę Intensywnej Terapii (prof. Roman Szulc); w miejsce Instytutu Medycyny Społecznej powstała Katedra Medycyny Społecznej (prof. Jerzy Marcinkowski), zaś w miejsce Instytutu Radiologii utworzono Katedrę Radiologii (prof. Bogdan Pawlak). Z Instytutu Pediatrii utworzone zostały trzy katedry:

- I Katedra Pediatrii (prof. Marian Krawczyński),
- II Katedra Pediatrii (prof. Jacek Wachowiak),
- III Katedra Pediatrii (prof. Jerzy Alkiewicz).

Również trzy katedry powstały na bazie Instytutu Mikrobiologii i Chorób Zakaźnych:

- Katedra i Klinika Chorób Zakaźnych (prof. Jacek Juszczyk),
- Katedra i Klinika Chorób Zakaźnych (prof. AM Jerzy Stefaniak),
- Katedra i Zakład Mikrobiologii Lekarskiej (prof. AM Andrzej Szkaradkiewicz).

Rok 2003 to okres ostatniego etapu burzenia „starego porządku”. Wskutek „restrukturyzacji” Instytutu Kardiologii powstały następujące jednostki:

- I Katedra Kardiologii (prof. Andrzej Cieśliński), w tym:
 - I Klinika Kardiologii,
 - II Klinika Kardiologii,

- Katedra Kardio-Torakochirurgii (prof. Wojciech Dyszkiewicz), w tym:
 - Klinika Kardiochirurgii,
 - Klinika Torakochirurgii,
- Katedra i Klinika Nadciśnienia Tętniczego, Chorób Naczyń i Chorób Wewnętrznych (prof. Jerzy Głuszek).

Po rozwiązaniu Instytutu Stomatologii powstało pięć katedr i kliniki:

- Katedra Stomatologii Dziecięcej (prof. Maria Borysewicz-Lewicka), w tym:
 - Klinika Ortodoncji,
 - Klinika Stomatologii Dziecięcej,
- Katedra Protetyki Stomatologicznej (prof. Wiesław Hędzulek), w tym:
 - Klinika Protetyki,
 - Klinika Rehabilitacji Narządu Żucia,
- Katedra i Klinika Chirurgii Stomatologicznej (dr hab. Jerzy Sokalski), w tym: Klinika Stomatologii Zachowawczej i Periodontologii,
- Katedra Biomateriałów i Stomatologii Doświadczalnej (prof. Honorata Limanowska-Shaw),
- Katedra i Klinika Chirurgii Szczękowo-Twarzowej (prof. Leszek Lewandowski).

Chociaż „stare” przegrało, instytuty miały swoich zwolenników, przedstawiających racjonalne argumenty za dalszym funkcjonowaniem tych jednostek. Uważali oni, że forma instytutowa lepiej (wszechstronnie) przygotowuje studentów do przyszłej działalności zawodowej.

C. Rozwój działalności dydaktycznej i naukowej oraz infrastruktury

1. Rozwój działalności dydaktycznej

Przemiany transformacyjne uderzyły we wszystkie obszary działalności Uczelni. Jednak przestrzeń dydaktyki odczuła je szczególnie. Chcąc lapidarnie określić stan dydaktyki w latach osiemdziesiątych, należałoby użyć słowa: kryzys, natomiast w odniesieniu do przełomu lat 1989 i 1990 – słowa: zapaść. Głęboki niedostatek środków finansowych oraz brak nowoczesnej bazy dydaktycznej i klinicznej uniemożliwiały prowadzenie kształcenia studentów na poziomie odpowiadającym szkole wyższej. Indeks spraw, które należało rozwiązać w trybie bezzwłocznym, był długi. Szczególną bolączką był niedostatek pomieszczeń dydaktycznych, a także ich jakość i rozmieszczenie, np. na farmacji było sześć zakładów, ale żadnej sali seminaryjnej. Usytuowanie wielu zakładów i katedr w oddalonych od siebie punktach miasta powodowało konieczność przemieszczania się (często szybkiego) studentów. Towarzyszyły temu spóź-

nienia, a także zmęczenie rzutujące na efektywność zajęć. Czynnikiem, który także nie ułatwiał zdobywania wiedzy, były dalekie od komfortowych warunki odpoczynku (także spożywania posiłku) między zajęciami. Dodajmy, że niektóre zajęcia odbywały się do późnych godzin wieczornych. Zdarzało się, że przerwy między zajęciami adepci wiedzy lekarskiej czy pielęgniarzkiej spędzali na korytarzach i klatkach schodowych, zaś szatnie w szpitalach klinicznych przychodziło dzielić im z pacjentami. Szczególnie trudnym wyzwaniem sprostać musieli przyszli stomatolodzy. Ze względu na stan techniczny i niedostatek foteli dentystycznych (zamiast koniecznych 100 stanowisk studenci i kadra nauczająca mieli do swej dyspozycji zaledwie 36) zgłębianie tajników wiedzy, a także rozwijanie swych umiejętności praktycznych odbywało się także o bardzo późnej porze (zajęcia trwały od 7.45 do 20.15 przez 6 dni w tygodniu)⁷⁹⁷. „Rabunkowa gospodarka” fotelami dentystycznymi obniżała ich stan techniczny, powodując jednocześnie konieczność nieustannych napraw⁷⁹⁸. W takich warunkach i często przy braku materiałów dentystycznych, niezbędnych w leczeniu pacjenta, efektywność ćwiczeń nie mogła być wysoka. Tu należałoby zaznaczyć, że taki stan rzeczy mógłby ulec zasadniczej zmianie, gdyby istniała możliwość kształcenia obcokrajowców: za zarobione pieniądze można by kupić wyposażenie, a także większe pomieszczenia, na czym skorzystaliby także polscy studenci. Jednakże ze względu na maksymalne obciążenie Collegium Stomatologicum przy ul. Świącickiego projekt taki można było uznać jedynie za perspektywiczny.

Do istniejących progów na gruncie dydaktyki zaliczyć należy m.in. ubogi arsenał pomocy naukowych, poczynawszy od nowoczesnej aparatury badawczej niezbędnej w pracowniach naukowych i klinikach, skończywszy na sprzęcie audiowizualnym w salach wykładowych i seminaryjnych, zapewniającym nowoczesne metody przekazywania wiedzy. Braki skryptów czy innych podstawowych materiałów, takich jak atlasy anatomiczne i podręczniki, ograniczały proces samokształcenia. Problem starano się rozwiązać, kserując strony deficytowych materiałów. Przeszkodą był jednak brak odpowiedniej liczby sprawnych kserografów⁷⁹⁹. Trudno również określić „szkody” wynikające z braku możliwości zgłębiania wiedzy (w pierwszym rzędzie dla kierunków o profilu lekarskim) w związku z niedostateczną możliwością samokształcenia z wykorzystaniem technik wideo. W tym przypadku, jak się wydaje, przeszkodą był brak nie tyle sprzętu, ile odpowiednich pomieszczeń oraz kadry.

⁷⁹⁷ *Raport o stanie Oddziału Stomatologii sporządzony przez Prodziekana Wydziału Lekarskiego II do spraw Oddziału Stomatologii doc. dr hab. Honoratę Limanowską*, „Biuletyn Informacyjny” nr 4/78, sierpień–październik 1995, s. 11.

⁷⁹⁸ Tamże, s. 14.

⁷⁹⁹ Protokół posiedzenia Kolegium Rektorskiego Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w dniu 15 III 1988 r., s. 20, AUMP (bez sygn.).

Jednakże w tym trudnym okresie stopniowo pojawiały się pozytywne zjawiska. Studenci I roku od połowy 1991 r. mieli już komfort wynikający z możliwości wypożyczania atlasu anatomii człowieka. Powoli do dydaktyki wkraczała nowa technologia. Od 1991 r. Uczelnia jako jedna z pierwszych w kraju wyposażona została w antenę Olympus, uzyskując tym samym dostęp do odbioru programów dydaktycznych. Od 1993 r. można było korzystać z baz danych MEDLINE i Current Contents. Nowoczesność wkroczyła także do sal wykładowych i seminaryjnych. W roku akademickim 1994/1995, dzięki staraniom rektora Janusza Gadzinowskiego, wymienione obiekty zostały wyposażone w sprzęt audiowizualny bardzo wysokiej jakości. Na przykład w Sali Wykładowej im. Stefana Różyckiego (tradycyjnie nazywanej salą Czarną) zainstalowano m.in. projektor LCD umożliwiający wyświetlanie kolorowych obrazów wysokiej jakości, przenoszonych z TV, magnetowidów, komputera, oraz sygnałów uzyskiwanych ze współpracującej kamery. Sprzęt ten nie tylko umożliwiał pokazanie studentom w czasie wykładu rysunków i tradycyjnych wykresów, ale przede wszystkim – wykorzystanie wszelkich komputerowych programów graficznych oraz obrazów zarejestrowanych techniką wideo. Rektor regularnie odwiedzał te sale, troszcząc się nie tylko o sprawność sprzętu, ale także jego najbardziej efektywne wykorzystywanie przez prowadzących⁸⁰⁰. Należy dodać, że zakup tegoż sprzętu był możliwy dzięki zasileniu „skarbcza” Uczelni przede wszystkim przez środki pozyskane dzięki nauczaniu studentów Oddziału Kształcenia w Języku Angielskim.

Postęp w dydaktyce widoczny był nie tylko w salach wykładowych. Sprzęt dydaktyczny wysokiej jakości trafiał także do klinik. W 2001 r. w Katedrze i Klinice Neurochirurgii przy ul. Przybyszewskiego oddano do użytku łącznie audiowizualne pomiędzy salą operacyjną a pokojem dydaktycznym. Pozwoliło ono zarówno na przekazywanie obrazu z pola operacyjnego kamerą umieszczoną w mikroskopie operacyjnym, jak i na filmowanie poszczególnych etapów zabiegu kamerą wewnętrzną. Mikrofony i głośniki znajdujące się po obu stronach linii umożliwiały wymianę uwag między operującym a studentami obserwującymi na ekranie monitora operację. Nabytek stanowił niezmiernej wagi uzupełnienie seminariów i ćwiczeń odbywających się w Klinice⁸⁰¹. Oczywiście nie oznaczało to, że już został przełamany monopol podręczników z neurochirurgii.

Co bardzo istotne, Uczelnia nieustannie dbała o poszerzanie swej oferty dydaktycznej. Podczas gdy w roku akademickim 1996/1997 można było studiować na sześciu kierunkach stacjonarnych i dwóch zaocznych, 10 lat później funkcjonowało już jedenaście kierunków stacjonarnych i dziewięć niestacjonarnych.

⁸⁰⁰ Wywiad z rektorem Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego prof. dr. hab. Januszem Gadzinowskim, „AM na bieżąco” nr 15 (37), 8 XII 1995.

⁸⁰¹ „Fakty AM” nr 9/10, 2001, s. 7.

Tabela 8. Liczba studiujących na poszczególnych kierunkach w roku akademickim 2005/2006

Kierunek studiów	Studia stacjonarne Polacy i obcokrajowcy	Studia niestacjonarne
Lekarski, w tym:	1680	182
Oddz. Kształcenia w Jęz. Ang.	429	
Inni obcokrajowcy	21	
Lekarsko-Dentystyczny, w tym:	482	89
Oddz. Kształcenia w Jęz. Ang.	99	
Inni obcokrajowcy	12	
Higiena dentystyczna	6	
Technika dentystyczna	31	22
Studia I stopnia		
Biotechnologia	30	
Farmacja, w tym:	840	89
Oddz. Kształcenia w Jęz. Ang.	7	
Inni obcokrajowcy	5	
Analityka medyczna	192	
Kosmetologia	29	51
Studia I stopnia		52
Studia II stopnia		
Pielęgniarstwo	382	529
Studia I stopnia	84	57
Studia II stopnia	272	
Magisterskie	1	
Położnictwo	285	160
Studia I stopnia		164
Studia II stopnia		
Zdrowie publiczne	288	294
Studia I stopnia	75	181
Studia II stopnia		
Fizjoterapia	248	3
Studia I stopnia	66	136
Studia II stopnia	1	102
Łącznie	4992	2111

Źródło: „Fakty AM” nr 6, 2006, s. 3.

W 1991 r. wraz z powstaniem Kliniki Opieki Paliatywnej wprowadzono nowy przedmiot – opiekę paliatywną. Wdrażano opracowany po raz pierwszy w polskich uczelniach program szkolenia studentów w zakresie medycyny i opieki paliatywnej. Początkowo w wymiarze 25 godz., a od 1997 r. poszerzono go do 52 godz. Zajęcia obejmowały studentów III, V i VI roku Wydziału Lekarskiego, IV roku pielęgniarstwa i V roku fizjoterapii Wydziału Nauk o Zdrowiu, V roku

Oddziału Stomatologii oraz III roku Wydziału Farmacji. Prowadzono tam również zajęcia dla studentów obcojęzycznych. Ponadto w Hospicjum Palium organizowano w ramach Międzynarodowego Ośrodka Wspierania Rozwoju Opieki Paliatywnej i Edukacji praktyczne i teoretyczne szkolenia podyplomowe. Były one kierowane do pracowników ośrodków opieki paliatywno-hospicyjnej z terenów nie tylko Polski, ale także krajów byłego bloku wschodniego. Od 2001 r. (od kiedy Klinika uzyskała akredytację od Ministerstwa Zdrowia) prowadzone jest szkolenie specjalizacyjne w medycynie paliatywnej dla lekarzy i pielęgniarek.

Od połowy lat dziewięćdziesiątych pojawiały się nowe przedmioty fakultatywne i obligatoryjne. Otwarto także nowe kierunki studiów; były to: zdrowie publiczne, fizjoterapia, higiena dentystyczna, analityka medyczna. W 2005 uruchomione zostały dwie specjalizacje (od 2006 r. kierunki): kosmetologia i biotechnologia. Jeśli chodzi o tę ostatnią, Akademia Medyczna w Poznaniu była pierwszą uczelnią w kraju prowadzącą taką specjalność⁸⁰². Te oferty edukacyjne to dowód reagowania Uczelni na potrzeby rynku, ale także na światowe tendencje, gdyż większość znaczących uniwersytetów kształciła już studentów w tym obszarze wiedzy. Poszerzała się nie tylko oferta, ale także geografia dydaktyki. Studenci poza macierzystą jednostką zdobywali wiedzę i doświadczenie także w uczelniach zagranicznych. Początkowo w wyjazdach tych uczestniczyły niewielkie grupy, zazwyczaj w ramach praktyk wakacyjnych, jednakże wraz z rosnącą liczbą umów bilateralnych, jakie Uczelnia podpisywała, a szczególnie po uruchomieniu tzw. programów ramowych, możliwości zgłębiania wiedzy z dala od Poznania, przeważnie w renomowanych ośrodkach naukowych, znacznie wzrosły.

Uczelnia prowadziła zarówno działalność edukacyjną przeddyplomową, jak i kształcenie podyplomowe. Rozumiejąc wagę utrzymywania kontaktów z absolwentami dla podnoszenia ich kwalifikacji zawodowych, w 1992 r. na Wydziale Lekarskim II utworzony został Oddział Kształcenia Podyplomowego⁸⁰³. Pierwszym prodziekanem do spraw kształcenia podyplomowego został prof. Bogdan Rydzewski, rok później w wyniku przeprowadzonych wyborów do władz Uczelni funkcję tę objął prof. Krzysztof Linke (do 1999 r.). W następnych latach Studium kierowali: prof. Wanda Horst-Sikorska (lata 1999–2005) oraz dr hab. Wiesław Markwitz (od 2005 r.)⁸⁰⁴.

Kursy, mimo braku stabilnego wsparcia ze strony władz centralnych, ruszyły w roku akademickim 1993/1994. Już w pierwszym roku zorganizowano 22 kursy, w których wzięły udział 264 osoby⁸⁰⁵. Oferta w zakresie liczby i tematyki kursów z roku na rok poszerzała się. Szczególnie po roku 2001, gdy uczelnie medyczne otrzymały wsparcie finansowe ze strony resortów odpowiedzialnych

⁸⁰² „Fakty AM” nr 5, 2005, s. 11.

⁸⁰³ *Album 20-lecia Wydziału Lekarskiego II...*, s. 65.

⁸⁰⁴ Tamże.

⁸⁰⁵ Tamże.

za szkolenie kadr medycznych. O prężności Studium może świadczyć fakt, że poznańską AM pod względem liczby organizowanych kursów przewyższało tylko Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego w Warszawie. Dowodziło to wysokiej oceny merytorycznej kursów, a także renomy ośrodka poznańskiego. Podczas gdy w pierwszych latach działalności Studium oferowano nieco ponad 20 kursów rocznie, w latach 2002–2005 ich liczba była kilkakrotnie wyższa, np. w 2005 w 178 kursach uczestniczyło 2749 osób, w 2006 r. w 173 kursach wzięło udział już 3105 osób⁸⁰⁶.

Szeroka problematyka kursów obejmowała m.in.: anestezjologię, audiologię i foniatrię, chirurgię, choroby wewnętrzne, choroby zakaźne, dermatologię i wenerologię, endokrynologię, geriatrię, medycynę paliatywną, medycynę rodzinną, neurologię, okulistykę, otolaryngologię, położnictwo i ginekologię, stomatologię.

Począwszy od 1992 r., Oddział Kształcenia Podyplomowego prowadził także obowiązkowe kursy specjalizacyjne i doskonalące w zakresie specjalności medycznych i stomatologicznych. Ważną datą w dziejach Studium był 23 X 2006 r., kiedy to wychodząc naprzeciw dążeniom do rozwoju naukowego osób niebędących pracownikami Uczelni, powołano zarządzeniem rektora prof. Grzegorza Bręborowicza Niestacjonarne Studium Metodologii Badań Naukowych. Słuchacze tego Studium pracowali nad przygotowaniem prac doktorskich lub habilitacyjnych. Przez dwa semestry słuchacze zaznajamiali się z takimi zagadnieniami, jak: metodologia badań naukowych, biostatystyka, filozofia, historia medycyny, ekonomia, etyka badań naukowych, a także uczyli się korzystania ze współczesnych medycznych baz bibliograficznych⁸⁰⁷. Kierownikiem został prodziekan do spraw kształcenia podyplomowego Wydziału Lekarskiego II dr hab. Wiesław Markwitz. Placówka ta zainaugurowała swą działalność w następnym roku.

Niezależnie od działalności Oddziału Studium Podyplomowego kursy prowadzone były w ramach: Studium Podyplomowego Optometrii, Podyplomowego Studium Zarządzania w Opiece Zdrowotnej, Studium Kształcenia Podyplomowego Wydziału Farmaceutycznego oraz Podyplomowego Studium Medycyny Ratunkowej; warto podkreślić, że ostatnie z wymienionych było pierwszą w kraju placówką kształcącą na poziomie studiów podyplomowych w dziedzinie medycyny ratunkowej i medycyny katastrof⁸⁰⁸.

Dzięki rozbudowie bazy informatycznej powstał nowy model edukacji dostosowany do standardów uczelni krajów zachodnich i wymogów współczesności. Wszystkim tym działaniom towarzyszyła troska władz Uczelni o podnoszenie jakości kształcenia. Wprowadzono procedury i standardy akredytacyjne. Plany

⁸⁰⁶ Tamże.

⁸⁰⁷ W. Markwitz, *Studia i kształcenie podyplomowe*, [w:] *Album 20-lecia Wydziału Lekarskiego II...*, s. 69.

⁸⁰⁸ „Fakty AM” nr 9–10, 2002, s. 9.

studiów dziennych zostały w pełni przystosowane do Europejskiego Systemu Punktów Kredytowych (European Credit Transfer System – ECTS). Prowadzono badania opinii studentów o zajęciach dydaktycznych. Szczególnie przydatne, bo bardzo usprawniające zbieranie opinii i zgłaszanie postulatów za pośrednictwem sieci internetowej w tym zakresie, było uruchomienie (w początkach 2000 r.) odpowiedniej aplikacji informatycznej. We wprowadzanych założeniach edukacyjnych szczególny nacisk położono na harmonizację systemu kształcenia z założeniami *Deklaracji bolońskiej*, promowanie e-edukacji, promowanie oferty dydaktycznej oraz kreowanie wizerunku uczelni przyjaznej dla studenta. Bardzo przydatny okazał się system informatyczny Syllabus (początkowo z pewnymi oporami przyjmowany przez część nauczających), zawierający informacje o przedmiotach realizowanych w Akademii zgodnie z wymogami Komisji Europejskiej. Wdrożono także informatyczne systemy gwarantujące komunikację między prowadzącymi zajęcia dydaktyczne a studentami.

W 1995 r. z inicjatywy rektora Gadzinowskiego wydany został *Przewodnik dydaktyczny* opracowany przez komitet redakcyjny pod kierownictwem dr hab. Wojciecha Służewskiego. To rzetelne i bardzo potrzebne kompendium obrazowało całokształt działalności dydaktycznej Uczelni.

Ale przed Uczelnią stało kolejne wyzwanie, a wiązało się z koniecznością unowocześnienia procesu kształcenia, a także podniesienia jego jakości⁸⁰⁹. O potrzebie zmiany podejścia do nauczania, które miało odpowiadać „duchowi czasu”, mówili zarówno nauczyciele, jak i studenci⁸¹⁰. Szczególnie ci ostatni wskazywali wiele pól dydaktycznych – organizacyjnych i programowych – wymagających zasadniczej poprawy. Krytyce poddawano tzw. podawczy sposób przekazywania wiedzy. Studenci przede wszystkim podkreślali, że za mało jest zajęć z pacjentami – sygnalizowali jednocześnie, iż fakt ten może mieć wpływ na niewystarczające przygotowanie do podejmowania decyzji leczniczych po opuszczeniu murów Uczelni. Mówiono o sporadycznym tylko stosowaniu środków dydaktycznych wspomagających kształcenie. W odniesieniu do Wydziału Lekarskiego studenci deklarowali niski poziom zainteresowania wykładami i ćwiczeniami⁸¹¹. W dyskusji, w której udział brała cała społeczność Uczelni, za najlepszy sposób stawienia czoła temu wyzwaniu uznano wdrożenie problemowego systemu nauczania. Wskazywano nie tylko na jego ukierunkowanie na rozwiązywanie najbardziej złożonych zagadnień, ale także na praktyczne nauczanie umiejętności zawodowych. Metoda ta, znana jako PBL (*problem-based learning*), była mocno już zakorzeniona na wielu czołowych amerykańskich i europejskich uniwersytetach. Gorącym orędownikiem wprowadzenia do AM

⁸⁰⁹ Protokół posiedzenia Senatu Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w dniu 21 VI 1994 r., s. 154, AUMP (bez sygn.).

⁸¹⁰ „Biuletyn Informacyjny” nr 1/45, styczeń–luty 1990, s. 10–20.

⁸¹¹ Tamże.

117. Profesor Leon Drobnik, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1999–2002

tej nowoczesnej metody był ówczesny rektor prof. Leon Drobnik. Argument przemawiający za takim rozwiązaniem mogły także stanowić wyniki badań pilotażowych przeprowadzonych w Uczelni. Dowiodły one, że grupa studencka odbywająca zajęcia przy zastosowaniu metody nauczania problemowego uzyskała w przeprowadzonych testach wyższą punktację od grupy kształconej metodami podającymi, wykazywała też większą aktywność w trakcie prowadzonych zajęć. Ponadto cechowała ją również wyższa motywacja do doskonalenia wiedzy i umiejętności praktycznych⁸¹².

Rozpropagowaniu, a przede wszystkim przybliżeniu „filozofii” PBL miała służyć zorganizowana przez Uczelnię w 2000 r. konferencja naukowa. Uczestniczyli w niej „klinicyści”, przedstawiciele nauk podstawowych oraz metodycy z kraju i zagranicy. Najistotniejsze wnioski, jakie wypływają z wielu wystąpień, przedstawiają się następująco:

- proces dydaktyczny na Uczelni (szczególnie w odniesieniu do wydziałów lekarskich) odbiega od nowoczesnych form nauczania adekwatnych do potrzeb medycyny;

⁸¹² *Ku problemowemu nauczaniu w Akademii Medycznej*, Poznań 2001, s. 107.

- współpraca zarówno między dyscyplinami podstawowymi, jak i między dyscyplinami podstawowymi i klinicznymi jest niewystarczająca;
- konieczne jest opracowanie nowoczesnych, zintegrowanych programów nauczania uwzględniających niezbędne wiadomości pozwalające na wykonywanie zawodu lekarza na wysokim poziomie;
- nauczanie należy traktować priorytetowo, a przynajmniej równoważnie z badaniami naukowymi;
- system PBL powinno się wdrażać stopniowo. Najpierw należy przekonać nauczycieli do nowego sposobu nauczania i odpowiednio przygotować ich do zmian.

Uczestnicy mieli także świadomość wielu przeszkód stojących na drodze do implementacji PBL na Uczelni. Wskazywano na bariery nie tylko finansowe, organizacyjne, infrastrukturalne, ale także mentalne. Rektor Drobniak do tych ostatnich zaliczył m.in. lęk przed nieznanym, nowym (w Polsce) eksperymentem, a także większym wysiłkiem twórczym oraz koniecznością poddawania się permanentnej ocenie studentów. Skali trudności związanych z przechodzeniem Uczelni na „tryb” PBL nie ukrywał również bardzo doświadczony nauczyciel akademicki prof. Witold Woźniak. Przywołując słowa jednego z wybitnych amerykańskich dydaktyków, którego opinię podzielał, przestrzegał (choć z dużą nutą optymizmu), że „łatwiej jest przenieść cmentarz, aniżeli zmieniać program nauczania”⁸¹³.

Sygnalizowane trudności nie miały jednak wpływu na tok wprowadzania nowej metody kształcenia. Idea rektora znalazła wsparcie władz Uczelni⁸¹⁴. Senat podjął decyzję o rozpoczęciu przygotowań do wprowadzenia nauczania problemowego. Jednym z pierwszych kroków w tym kierunku było powołanie Rady Programów Nauczania i Rady Egzaminów. Jednak do materializacji idei PBL w skali Uczelni droga była jeszcze daleka. Najpierw ruszono po odpowiednią wiedzę. Korepetycji udzielali (z wielką życzliwością) najlepsi specjaliści, m.in. z uniwersytetów w Linköping i Maastricht⁸¹⁵. Równolegle odpowiednie szkolenia dla nauczycieli prowadzone były także na Uczelni przez pracowników Zakładu Edukacji Medycznej.

Zamykając problematykę dydaktyki, nie sposób pominąć roli prof. Stefana Obary na tym polu. Profesor już w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych uzasadniał przydatność nauczania z wykorzystaniem metod problemowych⁸¹⁶.

⁸¹³ Tamże, s. 120.

⁸¹⁴ Starania o odpowiednie dotacje dla wdrażania nauczania problemowego Uczelni rektor L. Drobniak podejmował także w Ministerstwie Zdrowia. Ewentualne kwoty miały być przeznaczone przede wszystkim na sfinansowanie wyjazdów pracowników do ośrodków zagranicznych, prowadzących nauczanie problemowe. „AM na bieżąco” nr 2 (2), luty 2000, s. 4.

⁸¹⁵ „AM na bieżąco” nr 3 (3), marzec 2000, s. 5.

⁸¹⁶ T. Pisarski, M. Obara, P. Jasiński, *Wczoraj, dziś i jutro...*, s. 61; *Ginekologiczno-Położniczy Szpital Kliniczny przy ul. Polnej w Poznaniu 1901–2011...*, s. 198.

Opracował także koncepcje przewodnika dydaktycznego i podręcznika medycyny klinicznej, ujętego w bloki syntetyzujące z elementami wyróżniającymi. Były to dokonania oryginalne i nowatorskie na gruncie dydaktyki, zarówno medycznej, jak i ogólnej. Profesor Obara kładł ogromny nacisk na uczestnictwo studentów w doskonaleniu procesu kształcenia; zainicjował m.in. przeprowadzanie wśród studentów badań ankietowych na temat poszczególnych zajęć (badania te nie zawsze były przyjmowane z aprobatą przez część nauczycieli)⁸¹⁷. Jego osiągnięcia badawcze w wielkiej mierze przyczyniły się do utworzenia w poznańskiej AM Zakładu Edukacji Medycznej⁸¹⁸.

2. Rozwój działalności naukowej

Mimo niesprzyjającej aury dla rozwoju nauki warsztaty badawcze Uczelni pracowały nadal, choć przez pewien czas tempo rozwoju nie było wysokie, a wyniki były dalekie od oczekiwanych. Na fakt ten (szczególnie w latach 1989–1992) w największej mierze rzutowały takie czynniki, jak: podwyżka cen materiałów, brak środków na zakup aparatury i odczynników, wzrost kosztów utrzymania zwierzątarni, a także ograniczony dostęp do czasopism naukowych. Uczelnia, zdając sobie sprawę ze skutków długotrwałego zastoju na tak krytycznym odcinku, jakim jest nauka, podejmowała wszelkie możliwe kroki, by maksymalnie złagodzić następstwa tych przeszkód. Jak już wspomniano, by uzyskać środki na funkcjonowanie Uczelni, a tym samym na prowadzenie wysokiej jakości badań naukowych, powołano Fundację Akademii Medycznej, wprowadzono odpłatne kształcenie tzw. wolnych słuchaczy, a przede wszystkim otwarto Uczelnię na kształcenie studentów anglojęzycznych.

Niekorzystny wylew zjawisk kryzysowych starano się złagodzić bardzo intensywną współpracą z ośrodkami zagranicznymi. Władze Uczelni nadały kontaktom zagranicznym najwyższy priorytet. W latach 1988–1993 mimo ogromnych trudności finansowych (a także znacznego wzrostu cen biletów kolejowych i lotniczych) zaopiniowano pozytywnie niemal 1700 wniosków nauczycieli akademickich ubiegających się o wyjazd w celach naukowych⁸¹⁹. Coraz więcej pracowników naukowych AM, przede wszystkim młodego i średniego pokolenia, wchodziło w skład zespołów badawczych w czołowych ośrodkach naukowych świata, począwszy od Niemiec, Wielkiej Brytanii, Francji, Szwajcarii, skończywszy na Stanach Zjednoczonych i Republice Połu-

⁸¹⁷ Posiedzenie Senatu Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu 21 VI 1994 r., s. 154, AUMP (bez sygn.).

⁸¹⁸ *Ginekologiczno-Położniczy Szpital Kliniczny przy ul. Polnej w Poznaniu 1901–2011...*, s. 196.

⁸¹⁹ *Podsumowanie działalności władz Uczelni obejmujące okres 1 IX 1987–30 VI 1993 r.*, „Biuletyn Informacyjny” nr 4/66, 1993, s. 6.

dniowej Afryki. Podnosił się poziom wiedzy nauczycieli akademickich. Taka współpraca pozwalała na przenoszenie nowoczesnych metod badawczych do macierzystych ośrodków. Na przykład rozległe kontakty Kliniki Chorób Pasożytniczych pozwoliły tej placówce na wprowadzanie nowoczesnych metod diagnostycznych w zakresie parazytologii i dokonywanie okresowych ocen krajowej sytuacji epidemiologicznej w odniesieniu do chorób inwazyjnych i ich zwalczania⁸²⁰.

W efekcie rozwijającej się współpracy rosła liczba publikacji w znaczących czasopismach o szerokim zasięgu międzynarodowym. W 1993 w czasopismach zagranicznych znalazły się 93 artykuły (IF – *impact factor* – 123,743), w 2000 było ich 147 (IF 279,387), zaś w 2006 r. – niemal o 100 więcej, bo 223 (IF 541). W roku 2007 ich liczba nieznacznie spadła, niemniej jednak ranga wielu z tych czasopism była wyższa, o czym świadczy IF 611,864. Pod względem ilości publikacji w czasopismach zagranicznych przodowały najbardziej organizacyjnie rozbudowane wydziały lekarskie⁸²¹. Według danych bibliometrycznych za lata 2000–2005 obraz ten podstawał się następująco:

- Wydział Lekarski II (45 jednostek) – 463 publikacje, IF 968,480,
- Wydział Lekarski I (52 jednostki) – 430 publikacji, IF 1037,533,
- Wydział Farmacji (16 jednostek) – 162 publikacje, IF 238,320,
- Wydział Nauk o Zdrowiu (24 jednostki) – 54 publikacje, IF 81,751.

W 2000 r. AM uplasowała się pod względem dorobku naukowego na pierwszym miejscu pośród wyższych szkół medycznych⁸²². Z roku na rok rosła też liczba realizowanych tematów badawczych, przede wszystkim tych o najwyższym ciężarze gatunkowym, a więc badań statutowych, badań własnych, projektów realizowanych z innymi uczelniami oraz grantów. Te ostatnie początkowo były nowością, a warunkiem ich otrzymania była także umiejętność przejścia przez dość czasochłonne procedury. Gdy w 1993 w całej Uczelni prowadzono prace nad 319 tematami, to w 1994 było ich 522, a w 1995 r. – 648. W późniejszych latach nie obserwujemy już takich skokowych zmian. W roku 2000 pracowano nad 705 tematami, a w 2007 było ich 824⁸²³. Niemniej jednak przyglądając się bliżej liczbom poszczególnych rodzajów badań, nietrudno dostrzec tendencję rosnącą, jeśli chodzi o badania własne.

⁸²⁰ Z.S. Pawłowski, *Klinika Chorób Pasożytniczych i Tropikalnych Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu 1961–1996*, Poznań 2017, s. 29.

⁸²¹ Wśród 18 naukowców uczelni medycznych, którzy uzyskali w 2003 r. najwyższy łączny współczynnik za artykuły opublikowane w pismach listy filadelfijskiej, był prof. Ludwik Malendowicz z Katedry i Zakładu Histologii i Embriologii. W tej samej kategorii w grupie 10 nauczycieli akademickich urodzonych po 1969 r. tychże uczelni znalazł się dr n. med. Krzysztof Kobiela z Katedry i Zakładu Biochemii Molekularnej. „Fakty AM” nr 1, 2005, s. 9.

⁸²² „Fakty AM” nr 11, 2000.

⁸²³ „Fakty UMP” nr 3, 2008, s. 22.

118. Profesor Grzegorz Bręborowicz, rektor Akademii Medycznej, a następnie Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu w latach 2002–2008

Wraz z wychodzeniem z „minionych czasów” i rozbudową struktur Uczelni oraz przede wszystkim zmianą polityki jej władz poprawiły się statystyki w odniesieniu do zasobów kadry naukowo-dydaktycznej, choć w pierwszych latach dziewięćdziesiątych niedostatki kadrowe nauczycieli były bardzo wyraźne. Aby sprostać zadaniom dydaktycznym, konieczne było wprowadzenie godzin nadliczbowych. Poprawę na tym odcinku można było zauważyć dopiero po kilku latach.

O ile w 1996 zajęcia ze studentami prowadziło 964 nauczycieli (w 1990 – 972, w 1991 – 976), to w 2000 było ich 1001, w 2004 – 1107, zaś w 2006 r. – 1118. Jednakże, co szczególnie godne zaakcentowania, od połowy lat dziewięćdziesiątych znaczącą dynamikę wykazywał rozwój naukowy nauczycieli akademickich, co zaznaczyło się m.in. wzrostem liczby samodzielnych pracowników naukowych. W 1990 grupę tę reprezentowało 164 nauczycieli, w 2000 było ich 249, a w 2006 r. – 297⁸²⁴. Niewątpliwie w dużej mierze było to następstwo rozbudowy Studium Doktoranckiego, kierowanego do 1995 przez prof. Halinę Karoń, a od 1996 r. przez prof. Macieja Zabła.

⁸²⁴ Tamże, s. 24.

Droga ku wiedzy prowadziła nie tylko poprzez (jakże „siermiężne” początkowo) „warsztaty badawcze”. Źródłem jej pozyskiwania wobec przeszkód finansowych i na ogół niskiej jakości sprzętu stało się uczestnictwo w konferencjach naukowych, tak krajowych, jak i międzynarodowych. Z uwagi na koszty wyjazdów (ceny biletów, diety, opłaty konferencyjne), szczególnie zagranicznych, do Poznania starano się przyciągnąć jak najwięcej specjalistów reprezentujących różne dyscypliny i specjalności. Robiono to skutecznie. Podczas gdy w roku akademickim 1991/1992 Uczelnia zorganizowała 7 konferencji, i to wyłącznie szczebla krajowego, to w roku akademickim 1996/1997 odbyły się 42 takie spotkania, w tym 12 o zasięgu międzynarodowym. Wysoka aktywność konferencyjna utrzymywała się także w następnych latach. Nie ulega wątpliwości, że także konferencyjny transfer wiedzy był jednym z istotnych czynników określających pola badawcze oraz ich ilość i jakość.

Kierunki badań, przede wszystkich na Wydziale Lekarskim I, Wydziale Lekarskim II oraz na Wydziale Farmaceutycznym, warunkowane były wieloczynnikowo, wiązały się m.in. z dynamiką rozwoju chorób i diagnostyki jednostek chorobowych. Na dobór problematyki badawczej w istotny sposób wpływały także doświadczenia własne poszczególnych zespołów naukowych w obrębie wydziałów. Poniżej przedstawiono zaledwie ułamek rejestru prac naukowych prowadzonych przez pracowników naukowych Uczelni w tym okresie na poszczególnych wydziałach.

Badania podejmowane przez pracowników **wydziałów lekarskich** obejmowały problematykę:

– **Ginekologia**

Zasady postępowania profilaktycznego, diagnostycznego i terapeutycznego w zakażeniach w położnictwie i ginekologii. Rozpoznawanie i leczenie stanów przedrakowych raka szyjki macicy u ciężarnych. Badanie przyczyn zgonów matek i noworodków w związku z ciążą, porodem i położeniem. Zagadnienia zapłodnienia pozaustrojowego – *in vitro*.

– **Anestezjologia**

Okołooperacyjna chorobowość serca. Regionalna gospodarka tlenem w stanach krytycznych. Bezpieczeństwo ekologiczne w aspekcie epidemiologicznym i genetycznym⁸²⁵.

– **Hematologia**

Badania dotyczące chemioterapii i transplantacji allogenicznego szpiku. Badania nad chorobą zakrzepowo-zatorową i zakrzepicą tętniczą. Diagnostyka nadkrzepliwości.

Większość badań miała charakter długoterminowy, jak np. niemieloablacyjna chemioterapia i przeszczepianie komórek homeopatycznych krwi. Klinika Hematologii należała (i należy) do czołowych w kraju⁸²⁶.

⁸²⁵ Szpital Przemienienia Pańskiego..., s. 125.

⁸²⁶ Album 20-lecia Wydziału Lekarskiego II..., s. 72.

119. Profesor Kazimierz Rzym-ski, dziekan Wydziału Lekarskiego I w latach 1990–1996

120. Profesor Andrzej Obrę-bowski, dziekan Wydziału Lekarskiego I w latach 1996–2002

121. Profesor Władysław Mani-kowski, dziekan Wydziału Lekarskiego I w latach 2002–2009

– **Hipertensjologia**

Badania nad: ciśnieniem naczyniowo-nerkowym, kamicą nerkową, odmiennością nadciśnienia tętniczego u kobiet, działaniem leków hipotensyjnych. Badania neuropatii w obrębie nerwu wzrokowego.

Prace na temat wydalania inhibitorów i promotorów krystalizacji czy oceny funkcji nerek poddanych litotrypsji miały charakter pionierski w kraju.

– **Histologia**

Badania nad biologią nowotworów i wykorzystanie tych badań w diagnostyce. Badania morfologiczne i molekularne glomerulopatii, biologia nowotworów. Wpływ melatoniny na hodowane komórki czerniaka złośliwego, diagnostyka wczesnych zmian nowotworowych.

Publikacje Katedry Histologii i Embriologii dotyczące badań nad wpływem biologicznie czynnych peptydów, aktywności sekrecyjnej komórek C i komórek głównych tarczycy szczura są pionierskie na świecie.

– **Kardiologia**

Najważniejsze badania w klinikach kardiologicznych: badania dotyczące metod implantacji sztucznej zastawki aortalnej, technik operacji plastycznych zastawki mitralnej, zaburzeń reologicznych, zmian miażdżycowych, angioplastyki, elektrokardiologii nieinwazyjnej. Zagadnienia związane z leczeniem ostrych zespołów wieńcowych. Ocena przydatności testów inwazyjnych i nieinwazyjnych w ustaleniach dotyczących rokowań związanych z tętniczym nadciśnieniem płuc.

– **Chirurgia ogólna i naczyniowa**

Problematyka oceny podatności szyi tętniaka aorty brzusznej, patomechanizmów zrostów otrzewnowych, a także badania nad zakażonymi protezami naczyniowymi. Prace nad patomechanizmami zrostów otrzewnowych (ważny temat badawczy, podjęty wspólnie z patofizjologami).

W Klinice Chirurgii Ogólnej i Naczyń prowadzono bardzo ważne badania nad zakażonymi protezami naczyniowymi. Badania te na taką skalę prowadziła tylko Śląska Akademia Medyczna.

– **Dermatologia**

Badania aktywności transkrypcyjnej wybranych sekwencji ludzkich endogennych retrowirusów w limfocytach krwi obwodowej osób zakażonych wirusami *herpes simplex*.

– **Endokrynologia**

Prace naukowe poświęcone patogenezie, diagnostyce i leczeniu zróżnicowanych raków tarczycy. Programy badawcze dotyczące głównie rozwoju izotopowych technik diagnostycznych i terapeutycznych u chorych z guzami neuroendokrynnymi. Prace nad zmianami genetycznymi w patogenezie autoimmunologicznych wielogruzołowych endokrynopatii.

– **Laryngologia**

Główne zagadnienia podejmowane w Klinice Otolaryngologicznej: badania onkogenezy, wczesne rozpoznawanie i leczenie nowotworów głowy i szyi, a zwłaszcza raka krtani. Badania (prowadzone wspólnie z Zakładem Immunopatologii) nad zjawiskami immunologicznymi w obrębie raka krtani i tkanek otaczających oraz w węzłach chłonnych.

– **Nefrologia, transplantologia i patofizjologia**

Zagadnienia dotyczące opieki nad chorymi poddawany dializie pozaustrojowej i dializie otrzewnowej (przedmiot badań klinicznych prowadzonych przez dwa zespoły: nefrologów oraz pracowników Katedry Patofizjologii). Prace nad ważkim zagadnieniem wczesnego wykrywania przewlekłej choroby nerek.

– **Neonatologia**

Badania dotyczące metod intensywnej terapii noworodka. Badania nad rozwojem somatycznym i psychoruchowym (w pierwszych 2 latach życia) dzieci z urodzeniową masą ciała 500–1500 g. Pierwsze w kraju opracowanie pozwalające na porównanie uzyskanych wyników ww. badań z wynikami badań przeprowadzonych w innych ośrodkach na świecie.

– **Neurologia**

Prace dotyczące nowej metody klasyfikacji nowotworów mózgu na podstawie molekularnej analizy DNA. Badania nad nowymi metodami (połączenie zabiegu operacyjnego z interwencją molekularną) leczenia operacyjnego glejaków mózgu.

122. Jedną z form aktywności naukowo-organizacyjnej pracowników AM były konferencje. Na zdjęciu uczestnicy konferencji poświęconej chorobom trzustki u dzieci, Poznań 1990 r. Od lewej profesorowie: Janusz Maciejewski, Marian Krawczyński, Ludwik Malendowicz, Lech Hryniewiecki, ..., Jan Hasik

– **Ortopedia**

Endoprotezoplastyka stawów kończyn dolnych. Zagadnienia patogenezy choroby zwyrodnieniowej stawów.

Klinika Ortopedii Ogólnej, Onkologicznej i Traumatologii jako jedna z pierwszych w kraju rozpoczęła implantacje endoprotez powierzchniowych stawu biodrowego, jak również endoprotez z trzpieniami przynasadowymi.

– **Okulistyka**

Badania nad siatkówką.

W Klinice Okulistycznej podejmowane były bardzo skomplikowane operacje ciała szklistego, siatkówki i nowotworów oka.

– **Onkologia**

Główne zagadnienia podejmowane w Klinice Onkologii: wielokierunkowe badania dotyczące metod immunohistologicznych w diagnostyce nowotworów, przede wszystkim gruczola piersiowego, skóry, układu chłonnego i tkanek miękkich.

– **Perinatologia**

Kluczowe kierunki badań w Klinice Perinatologii i Ginekologii: diagnostyka stanu płodu w czasie ciąży i porodu oraz diagnostyka prenatalna z wykorzystaniem nanotechnologii. Prace dotyczące oceny wpływu środowiska na przebieg ciąży.

– **Psychiatria**

Główne zagadnienia podejmowane przez zespoły Katedry Psychiatrii: badania genetyczne dotyczące genów kandydujących w schizofrenii, ba-

dania jadłowstrętu psychicznego. Ponadto badania asocjacyjne genów kandydujących w chorobie afektywnej jedno- i dwubiegunowej.

Obserwacje w zakresie psychiatrii dziecięcej nad objawami prodromalnymi w zaburzeniach afektywnych dwubiegunowych u dzieci należały (i należą) do najdłużej prowadzonych w Polsce.

– **Radiologia**

Badania prowadzone w Zakładzie Radiologii Klinicznej: radiologia klasyczna oraz radiologia naczyniowa, radiologia zabiegowa, radiodiagnostyka okulistyczna, kostno-mięśniowa i diagnostyka chorób sutka.

– **Stomatologia**

Badania nad metodami leczenia pacjentów bezzębnych, w tym badania nad rozwojem i wykorzystaniem wszczepów stomatologicznych oraz materiałów zastępujących w leczeniu ubytków zębowych. Badania w zakresie etiopatogenezy diagnostyki leczenia chorób jamy ustnej. Możliwości zastosowania materiałów alloplastycznych w rekonstrukcji kości szczęk.

W Katedrze i Klinice Chirurgii Stomatologicznej opracowano pierwszy polski system wszczepów stomatologicznych, wdrożony do powszechnego zastosowania terapeutycznego.

– **Pulmonologia**

Badania dotyczące schorzeń obturacyjnych układu oddechowego, mukowiscydozy oraz zaburzeń oddychania podczas snu. Zagadnienia mykologii oraz immunologii.

– **Anatomia prawidłowa**

Neuroembriologia człowieka, zadania morfometryczne i immunohistochemiczne gruczołów dokrewnych w rozwoju wewnątrzmacicznym człowieka.

– **Medycyna sądowa**

Analiza DNA – genotypowanie i sekwencjonowanie kwasów nukleinowych. Identyfikacja osobnicza. Badania odontologiczne i radiologiczne. Diagnostyka chemiczna zatruc. Badania środków dopingowych w różnych grupach farmakologicznych (prace usługowe na zlecenie organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości)⁸²⁷.

Najważniejsze pola badawcze podejmowane na **Wydziale Farmaceutycznym** przedstawiały się następująco:

- Mechanizmy kancerogenezy i antykancerogenezy, analiza uszkodzeń DNA, zjawiska epigenetyczne w patogenezie chorób (Katedra Biochemii Farmaceutycznej).

⁸²⁷ Kierunki badań na wydziałach lekarskich omówiono na podstawie następujących opracowań: *Album 20-lecia Wydziału Lekarskiego II...*; *Collegium Anatomicum...*; *Szpital Przemienienia Pańskiego...*; *100 lat Szpitala Klinicznego im. Heliodora Święcickiego...*; *Ginekologiczno-Położniczy Szpital Kliniczny przy ul. Polnej w Poznaniu 1901–2011*; M. Krawczyński, *Instytut Pediatrii...*

123. Profesor Zyta Płotkowiak, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1993–1999

124. Profesor Zenon Kokot, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1999–2005

- Badania mechanizmu działania naturalnych i nowo syntetyzowanych związków o przewidywanym działaniu przeciwnowotworowym. Ocena udziału produktów ekspresji genów uczestniczących w metabolizmie modyfikowanych i niemodyfikowanych ksenobiotyków (Katedra i Zakład Chemii Klinicznej i Diagnostyki Molekularnej).
- Mikrobiologia farmaceutyczna. Prace z zakresu czystości mikrobiologicznej produktów leczniczych i wyrobów medycznych, epidemiologii zakażeń szpitalnych oraz badania nad zjadliwością, opornością i wykrywaniem mechanizmów oporności czynników zakażeń szpitalnych i pozaszpitalnych, molekularnymi mechanizmami zjadliwości bakterii (Katedra i Zakład Bakteriologii Farmaceutycznej).
- Biotechnologia roślin w zakresie kultury *in vitro* oraz składu roślinnych metabolitów wtórnych o uznanym lub samodzielnym działaniu (Katedra i Zakład Botaniki Farmaceutycznej i Biotechnologii Roślin).
- Ocena wartości odżywczej żywności ze zwróceniem szczególnej uwagi na jej wartość energetyczną, zawartość białek, tłuszczów i węglowodanów oraz witamin i składników mineralnych oraz sposobu żywienia różnych grup ludności z uwzględnieniem roli składników pokarmowych przy wykorzystaniu klasycznych metod analizy instrumentalnej oraz zaawansowa-

nych modeli eksploracji danych opartych na technice mikrokomputerowej (Katedra i Zakład Bromatologii).

- Ocena jakości substancji i produktów leczniczych, także dla potrzeb przemysłu farmaceutycznego oraz Farmakopei Polskiej i Farmakopei Europejskiej, badania trwałości substancji testami stresowymi, a także radio-, termo- i fototrwałość leków (Katedra i Zakład Chemii Farmaceutycznej).
- Farmakokinetyka uwalniania się leków. Kinetyka i farmakokinetyka leków oraz produktów ich aktywacji. Analiza poziomów endogennych glikokortykoidów i ich metabolitów jako kryterium rozpoznania zaburzeń metabolicznych u ludzi. Monitorowanie etopozytu u dzieci przygotowywanych do transplantacji szpiku kostnego. Preparatyka, struktura, wybrane właściwości fizykochemiczne i biologiczne niektórych soli (Katedra i Zakład Farmacji Fizycznej i Farmakokinetyki).
- Bioanalityczne i fizykochemiczne badania produktów naturalnych. Właściwości fotochemicznych substancji leczniczych, kinetyki reakcji fotochemicznych leków i układów molekularnych z grupy porfirynoidów o potencjalnym zastosowaniu w fotodynamicznej terapii i diagnostyce nowotworów, analiza chemometryczna (Katedra i Zakład Chemii Nieorganicznej i Analitycznej).
- Otrzymywanie na drodze pełnej syntezy oraz w wyniku modyfikacji półsyntetycznych nowych, heterocyklicznych analogów substancji naturalnych. Badanie struktury, właściwości i reaktywności tych związków oraz wzajemnych korelacji pomiędzy tymi cechami oraz ich aktywności biologicznej. Ustalanie budowy izolowanych substancji z wykorzystaniem metod chemicznych i spektralnych, a także rentgenograficznie (Katedra i Zakład Chemii Organicznej).
- Badania aktywności antyoksydacyjnej i przeciwbakteryjnej oraz hepatoprotekcyjnej, a także cytotoksycznej wyciągów roślinnych i wyodrębnionych z nich związków, izolacja i identyfikacja związków polifenolowych, związków o charakterze terpenów oraz metabolitów wtórnych obecnych w porostach (Katedra i Zakład Farmakognozji).
- Badania nad znaczeniem czynników immunologicznych w działaniu wybranych leków przeciwdepresyjnych. Zastosowanie nowych wykładników kontroli cukrzycy dla monitorowania efektów farmakoterapii. Ocena ryzyka rozwoju chorób sercowo-naczyniowych podczas przewlekłej farmakoterapii. Badania nad aktywnością, mechanizmem i metabolizmem nowych analogów o potencjalnym zastosowaniu w chemoterapii nowotworów (Katedra i Zakład Farmakologii).
- Wpływ wybranych leków normotymicznych na funkcję OUN ze szczególnym uwzględnieniem wpływu na funkcję pamięci u zwierząt i u ludzi. Analiza farmakoekonomiczna kosztów i efektów stosowania leków

- w wybranych jednostkach chorobowych. Ocena jakości życia pacjentów z chorobami cywilizacyjnymi oraz wykorzystanie medycznych baz danych w leczeniu (Katedra i Zakład Farmakoekonomiki i Farmacji Społecznej).
- Farmakokinetyka i farmakodynamika anestetyków i antybiotyków, dostępność biologiczna i biorównoważność leków, badania biofarmaceutyczne nowych, modelowych postaci leków, terapia monitorowana stężeniami leków we krwi, optymalizacja farmakoterapii bólu, farmakoterapia geriatryczna, farmakogenetyka, badania płynów infuzyjnych na obecność pirogenów (Katedra i Zakład Farmacji Klinicznej i Biofarmacji).
 - Poszukiwanie aktywnych związków naturalnych w rodzinie *Asteraceae*. Badanie aktywności i analiza właściwości kosmetycznych wybranych naturalnych substancji, wyodrębnianych z surowców roślinnych (Katedra i Zakład Naturalnych Surowców Leczniczych i Kosmetycznych).
 - Synteza organiczna z poszukiwaniem nowych środków leczniczych, modelowanie struktur zsyntezowanych związków i badanie wpływu otrzymanych związków na aktywność przeciwnowotworową, przeciwnowotworową oraz hamowanie enzymów z rodziny CYP 450. Otrzymane związki są przedmiotem siedmiu zgłoszeń patentowych i jednego międzynarodowego (Katedra i Zakład Technologii Chemicznej Środków Leczniczych).
 - Lipidowe mikro- i nanocząsteczki, opracowanie formułacji do stosowania na skórę. Polimerowe mikro- i nanocząsteczki jako nośniki substancji leczniczych. Materiały mezoporowate jako potencjalne nośniki modyfikujące uwalnianie substancji leczniczych, technologia, charakterystyka i ocena stabilności wybranych postaci leku, trwałość radiochemiczna substancji leczniczych i pomocniczych w fazie stałej (Katedra i Zakład Technologii Postaci Leku).
 - Ocena toksyczności nowych związków chemicznych, surowców i półproduktów – toksyczność ostra i przewlekła, działanie teratogenne, genotoksyczne i rakotwórcze; badania aktywności przeciwnowotworowej, ksenoestrogenowej i cytotoxyczności naturalnych związków polifenolowych i ich syntetycznych analogów; ocena ochronnego działania soków owocowych i wyciągów ziołowych wobec chemicznie indukowanych uszkodzeń oksydacyjnych (Katedra i Zakład Toksykologii).

Wydział Nauk o Zdrowiu od chwili swego powstania stał się bardzo „rozgałęzioną” jednostką. Łączył w swych strukturach nie tylko lekarzy i specjalistów nauk o zdrowiu, ale także przedstawicieli nauk humanistycznych i społecznych. Tak szeroki wachlarz zainteresowań wyróżniał Wydział spośród pozostałych jednostek akademickich, lecz – co najistotniejsze – rzutował na profil i „zasięg” dorobku naukowego WNoZ. W tym kontekście godne powtórzenia są słowa byłej prodziekan Wydziału Nauk o Zdrowiu dr hab. Małgorzaty Kotwickiej

(od 2016 r. profesor i dziekan tegoż Wydziału): „Unikatowego dorobku WNoZ nie da się w bezpośredni sposób porównać z dorobkiem wydziałów lekarskich czy farmacji. Niewątpliwie działalność naukowa humanistów jest niezmiernie cenna dla odsłonięcia pełnego, a więc humanistycznego również oblicza nauk medycznych”⁸²⁸.

Oto niektóre obszary badawcze Wydziału:

- Zmiany w układzie immunologicznym indukowane stresem i wpływami środowiska. Immunologia procesu zapalnego. Zastosowanie związków fotouczulających w diagnostyce (Katedra Biologii i Ochrony Środowiska).
- Zmiany w drogach oddechowych u osób przewlekle zawodowo narażonych na czynniki termiczne i chemiczne. Projekt organizacji pomocy medycznej i doraźnej w zintegrowanym systemie miejskim (Katedra Medycyny Ratunkowej i Katastrof).
- Zasady udzielania świadczeń zdrowotnych w świetle obowiązującego ustawodawstwa, zasady wykonywania zawodów medycznych, zarządzanie informacją w zakładzie opieki zdrowotnej (Katedra Nauk o Zdrowiu).
- Problematyka o wielokierunkowym charakterze związana z zagadnieniami ze styku medycyny i zdrowia z naukami humanistycznymi (Katedra Nauk Społecznych).
- Ochrona zdrowia matki, dziecka i rodziny. Zwalczanie urazowości. Integracja procesu leczniczo-pielęgniarskiego. Intensywna terapia ciężkich obrażeń z uwzględnieniem niewydolności oddechowej (Katedra Pielęgniarstwa).
- Wpływ leczenia klonidyną na rozwój somatyczny i rewalidację dzieci z niedoczynnością tarczycy i przysadki mózgowej. Udział hormonu wzrostu w patogenezie wad serca (Katedra Pielęgniarstwa Pediatrycznego).
- Szczepienia ochronne. Diagnostyka i leczenie chorób zakaźnych. Promocja zdrowia. Medycyna pracy i higiena pracy. Uwarunkowania środowiskowe wad wrodzonych (Katedra Profilaktyki Zdrowotnej).
- Badania nad biologią ludzkich plemników i regulacją spermatogenezy. Niegenowy mechanizm działania hormonów steroidowych. Efekt fotodynamiczny. Patogeneza nowotworów narządów płciowych (Katedra Radiologii i Biologii Komórki).
- Poznanie mechanizmu upośledzenia fibrynolizy w przebiegu pooperacyjnym. Zapobieganie pooperacyjnej zakrzepicy żyłnej. Ocena parametrów homeostazy jako wskaźników zagrożenia zakrzepowego u chorych na cukrzycę przy zabiegach w obrębie jamy brzusznej (Katedra i Klinika Chirurgii Ogólnej i Endokrynologicznej).

⁸²⁸ M. Kotwicka, *Główne kierunki badawcze i działalność naukowa na Wydziale Nauk o Zdrowiu*, [w:] *Wydział Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1975–2015. Czterdzieści lat...*, s. 68.

- Badania z zakresu epileptologii, neurofizjologii klinicznej, neurofarmakologii, psychologii klinicznej, neurogenetyki, neuroobrazowania, neuroepidemiologii (Katedra i Klinika Neurologii Wieku Rozwojowego).
- Badania kończyny górnej w różnych dysfunkcjach. Ocena metod usprawniania w zespołach bólów kręgosłupa. Zagadnienia kompleksowej rehabilitacji w przypadkach urazowych, wrodzonych braków i ubytków kończyn i bocznych skrzywień kręgosłupa (Katedra i Klinika Rehabilitacji).
- Badania z zakresu zastosowania ultrasonografii i immunologii w chorobach jajników, macicy i sutka oraz w niepłodności i w poronieniach. Badania w zakresie zastosowań informatyki w medycynie. Badania i trendy w opiece okołoporodowej, położowej, laktacji (Katedra i Klinika Zdrowia Matki i Dziecka)⁸²⁹.

Za swe osiągnięcia badawcze pracownicy naukowcy AM odbierali nagrody ministerialne (indywidualne i zespołowe). Niektóre dokonania poznańskich uczonych znalazły uznanie na forum międzynarodowym, o czym świadczą przyznane prestiżowe granty i nagrody. Oto niektóre:

- W 2003 r. prof. Andrzej Bręborowicz został laureatem prestiżowej Nagrody im. Johna Machera; prof. Ludwik Malendowicz z Katedry Histologii i Embriologii dwukrotnie został beneficjentem grantu Unii Europejskiej (lata 2002–2005, 2005–2010).
- W 2004 r. projekt badawczy pn. „Nitric oxide as an ommeditze defense against bacterial infection”, przygotowany przez prof. Andrzeja Szkaradkiewicza z Katedry i Zakładu Mikrobiologii Lekarskiej i prof. Tadeusza Malińskiego z Ohio University w USA, został wyłoniony do finansowania ze środków NATO⁸³⁰.
- W 2005 r. wielkie wyróżnienie stało się udziałem kolejnego uczonego AM: prof. Tomasz Siminiak otrzymał grant na kwotę pół miliona euro na prowadzenie badań dotyczących zastosowania komórek macierzystych, tzw. mioblastów. Osiągnięcia prof. Siminiaka i jego zespołu znalazły uznanie na światowych kongresach kardiologicznych i postawiły poznański zespół w czołówce kardiologii tego okresu. Badania prof. Siminiaka doprowadziły do wykonania w Poznaniu, jako pierwszym ośrodku w Polsce i drugim na świecie, zabiegów przeszczepiania mioblastów w leczeniu pozawałowego uszkodzenia serca⁸³¹.

⁸²⁹ Problematyka badawcza przedstawiona została na podstawie opracowania: *Wydział Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1975–2015. Czterdzieści lat...*, s. 86–177.

⁸³⁰ „Fakty AM” nr 9–10, 2004, s. 14.

⁸³¹ „Fakty AM” nr 2, 2005, s. 14; „Fakty UMP” nr 3–4, 2007, s. 10.

3. Rozwój infrastruktury

Najbardziej wyrazistym przejawem troski o stan bazy dydaktyczno-naukowej było kontynuowanie wielu inwestycji (czego zaniechało wiele innych uczelni). Ich zakres był ograniczony, lecz polityka „małych kroków” przynosiła efekty: powstawały nowe obiekty (choć często ze względu na „falujący” dopływ środków z dużym poślizgiem), a stare poprzez rozbudowę i modernizację przybierały nową szatę, jak również zyskiwały lepsze wyposażenie. W burzliwej dobie transformacji AM poszerzyła swą skromną bazę o wiele obiektów. W 1992 r. powstał Pawilon Technik Obrazowania w Instytucie Radiologii, wyposażony w bardzo nowoczesne urządzenia (m.in.: aparaty do jądrowego rezonansu magnetycznego, tomograf komputerowy oraz ultrasonografy). Był to wówczas najnowocześniejszy ośrodek diagnostyki obrazowej w Polsce. Pawilonowi nadano imię zmarłego w 1987 r. prof. Jerzego Wójtowicza, byłego rektora Uczelni.

W grudniu 1993 r. w Państwowym Szpitalu Klinicznym nr 5 otwarto, po gruntownej modernizacji, Oddział Intensywnej Terapii Kardiologicznej, w którym nie tylko zwiększono liczbę łóżek, z 4 do 10, ale także znacznie wzbogacono wyposażenie. W jego zakupie pomogły Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy Jerzego Owsiaaka oraz Fundacja Dzieciom na rzecz Integracji, wspólnie przeznaczając na ten cel ponad 3 mld zł (sprzed denominacji)⁸³².

Równie ważnym wydarzeniem było wybudowanie i wyposażenie w 1994 r. Zakładu Optometrii. Środki na rozpoczęcie budowy pozyskano dzięki pomocy Fundacji Przyjaciół Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu⁸³³.

W 1994 r. Akademia otrzymała od wojewody poznańskiego budynek w stanie surowym wraz z własnością gruntów na os. Rusa, co pozwoliło na organizowanie hospicjum stacjonarnego. Otwarcie pierwszej części Hospicjum – Ośrodka Opieki Diennej im. Joanny Drazby (młodziutkiej poetki zmarłej w 1995 na raka) nastąpiło w roku 1997⁸³⁴. Powstanie tak potrzebnej Poznaniowi, a także Wielkopolsce placówki to efekt wieloletnich starań prof. Jacka Łuczaka, kierownika Kliniki Opieki Paliatywnej, Anestezjologii i Intensywnej Terapii Onkologicznej, a także inicjatora i pierwszego lekarza Poradni Walki z Bólem. Naruszając chronologię, dodajmy, że oddanie kolejnego skrzydła Hospicjum nastąpiło na początku 2006 r.

Zaowocowały też długie starania i prężność działań kierownika Kliniki Okulistycznej prof. Krystyny Pecold. Po gruntownej przebudowie i modernizacji finansowanej ze środków Fundacji Polsko-Niemieckiej Klinika dysponował trze-

⁸³² „AM na bieżąco” nr 1 (3), 17 I 1994.

⁸³³ Protokół posiedzenia Kolegium Rektorskiego Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w dniu 17 IV 1990 r., AUMP (bez sygn.).

⁸³⁴ „Fakty AM” nr 2, 2006, s. 13.

ma salami operacyjnymi. Ta zmiana to nie tylko dobrodziejstwo dla pacjentów, ale także dla lekarzy, personelu medycznego i studentów. Z początkiem wieku w Klinice Okulistycznej przeprowadzano ponad tysiąc operacji rocznie⁸³⁵.

Ważne znaczenie miało także utworzenie w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych pracowni specjalistycznych: termodynamiki serca (1996) i elektrofizjologii serca (1997). W ciągu kilku pierwszych lat wykonano tam ponad 500 zabiegów koronarografii.

W 1997 r. otwarto nową siedzibę Kliniki Neonatologii (na terenie szpitala przy ul. Polnej). Stworzenie nowoczesnie wyposażonego obiektu pozwoliło na stosowanie najnowszych osiągnięć neonatologii w praktyce klinicznej w zakresie ratowania noworodków o bardzo niskiej wadze ciała. W 1998 oddano do użytku, wyposażone w najwyższej jakości aparaturę, drugie stanowisko Pracowni Hemodynamiki oraz Pracowni Elektrofizjologii Kliniki Kardiologii Instytutu Kariologii (pierwsze stanowisko powstało w 1996 r.). Tym samym w AM powstało nowoczesne Centrum Kardiologii o ogromnym znaczeniu dla makroregionu. Poszerzone bowiem zostały możliwości diagnostyczne i lecznicze w zakresie wysokospecjalistycznych procedur kardiologicznych⁸³⁶, których dostępność w Polsce szacowano na 20%. W roku 2005 otwarto nową siedzibę Katedry Immunologii Klinicznej na I piętrze budynku przy ul. Rokietnickiej. Pomieszczenia, zajmowane uprzednio przez dwa zakłady stomatologii (przeniesione do Collegium Stomatologicum), zostały gruntownie wyremontowane, a przede wszystkim zaadaptowane dla potrzeb i wymogów współczesnych laboratoriów immunologicznych. Większość środków na te potrzeby pochodziła z dotacji Fundacji na rzecz Nauki Polskiej. Klinikę (kierowaną przez prof. Jana Żeromskiego) wyposażono w bardzo nowoczesną aparaturę specjalistyczną (m.in. cytofluorometr przepływowy o sześciu kolorach fluorescencji, mający certyfikat do badań klinicznych na terenie Unii Europejskiej)⁸³⁷.

W styczniu 2006 r. przeprowadzono generalny remont Kliniki Gastroenterologii, Żywienia Człowieka i Chorób Wewnętrznych. Pod względem funkcjonalnym i sanitarnym oddział został zorganizowany zgodnie z wytycznymi najnowszego rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie wymagań, jakim powinny odpowiadać pod względem fachowym i sanitarnym pomieszczenia i urządzenia zakładu opieki społecznej. Po gruntownym remoncie nowe wyposażenie otrzymały sale chorych, dyżurki pielęgniarstwa i pokoje lekarskie. Wprowadzono także monitoring telewizyjny oddziału⁸³⁸.

Obok wymienionych także „inwestycje niekliniczne” miały dla AM ogromne znaczenie. Do flagowych należał korzystny zakup, będącego dotąd własnością

⁸³⁵ *Szpital Przemienienia Pańskiego...*, s. 159.

⁸³⁶ „AM na bieżąco” nr 6 (65), 30 VI 1998.

⁸³⁷ „Fakty AM” nr 1, 2006, s. 16.

⁸³⁸ Tamże, s. 15.

125. Otwarcie w dniu 3 X 2006 r. Oddziału Hematologii.
Na zdjęciu rektor prof. Grzegorz Bręborowicz i prof. Mieczysław
Komarnicki, kierownik Kliniki Hematologii

Fabryki Obrabiarek Specjalnych Wiepofama, wieżowca przy ul. Dąbrowskiego 79. Był to efekt zapobiegliwości kierownictwa AM, a także pomocy Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej. Od 1991 r. AM stała się właścicielem 67% powierzchni budynku oraz większości gruntów (pozostały metraż zajmował Wojewódzki Urząd Statystyczny)⁸³⁹. Przeniesiono tu jednostki, które dotąd miały siedzibę w budynku Wielkopolskiego Banku Kredytowego przy pl. Wolności, a także w budynkach przy ul. Świętosławskiej i przy ul. Matejki. Opłaty czynszów w dotychczas zajmowanych budynkach przekraczały możliwości finansowe Uczelni.

⁸³⁹ Protokół posiedzenia Senatu Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w dniu 24 IX 1990 r., s. 133, AUMP (bez sygn.).

W utworzonym przy ul. Dąbrowskiego 79 Collegium Adama Wrzosa znalazły swe lokum następujące jednostki: Zakład Informatyki i Statystyki Medycznej, Zakład Organizacji Zdrowia, Zakład Epidemiologii, Zakład Socjologii Medycyny, Katedra Nauk Społecznych i Studium Języków Obcych oraz kilka jednostek administracyjnych. Atutem „Wrzosa” było także kilkanaście sal wykładowych, które zawsze stanowiły „towar deficytowy”. Przydatny okazał się dach wieżowca: zainstalowano tam zestaw do szkolenia przed- i podyplomowego w systemie Olympus poprzez satelitę, co pozwalało nawiązać kontakt „na żywo” z zagranicznymi ośrodkami klinicznymi.

W październiku 1992 r. otwarto Muzeum AM, jako placówkę dydaktyczną gromadzącą ponad 150 eksponatów (obrazów, fotografii, medali, dokumentów, narzędzi i aparatów medycznych, w tym unikatowy, obszerny zbiór Polskiego Wydziału Lekarskiego w Edynburgu). Rok później uruchomiona została Akademicka Apteka Medyczna. Obok działalności handlowej prowadziła także zajęcia dydaktyczne ze studentami Wydziału Farmaceutycznego, praktyki wakacyjne oraz staże dla magistrów farmacji spoza Uczelni. Apteka udzielała również informacji naukowej pacjentom i lekarzom (tym ostatnim m.in. pod kątem działania leków farmakokinetycznych i farmakodynamicznych)⁸⁴⁰.

Jednakże nowe obiekty Akademii lokowały się nie tylko w Poznaniu. Jeden z nich – Ośrodek Wczasowy w Łazach nad Bałtykiem, choć nie dydaktyczny ani naukowy, to jednak jakże ważny dla pracowników Uczelni – został za sprawą ówczesnego rektora prof. J. Gadzinowskiego gruntownie zmodernizowany. Obiekt składał się z dziewięciu bliźniaczych segmentów mieszkalnych drewnianej konstrukcji. Domy zostały przyłączone do sieci energetycznej i wodno-kanalizacyjnej. Podczas turnusu mogło wypoczywać 70 osób. Pojawił się też luksus wyboru: Sieraków czy Łazy. Był to rok 1995. Tę decyzję rektora (która ze względu na czas kryzysu z pewnością nie mogła zostać łatwo podjęta) pracownicy Uczelni przyjęli z wielkim uznaniem⁸⁴¹.

W 1994 r. Uczelnia stała się także właścicielem budynku wraz z przestronną działką przy ul. Wilczak. Wcześniej mieścił się tam hotel pracowniczy jednego z poznańskich przedsiębiorstw. Obiekt ten, leżący w odległości 200 m od przystanków tramwajowych i autobusowych, zaadaptowano na dom akademicki dla

⁸⁴⁰ „Fakty AM” nr 3–4, 2003, s. 11.

⁸⁴¹ Rektor AM prof. J. Gadzinowski wyjaśnił swą decyzję w jednym z wywiadów udzielonym „AM na bieżąco”. Zapytany o to rektor odpowiedział: „Muszę przyznać, że zmieniłem zdanie w tej sprawie. Na początku swojej kadencji uważałem, że to nie jest zadanie Uczelni, w której pracownicy powinni tylko zarabiać na swój wypoczynek, a wczasy wykupywać w wyspecjalizowanych firmach. Ale życie zweryfikowało moje poglądy. Dochody większości naszych pracowników są tak niskie, że bez pomocy Uczelni nie byłoby w stanie zorganizować wypoczynku sobie i swoim dzieciom. Musimy więc podjąć ten wysiłek i zajmować się ośrodkami wczasowymi, chociaż w obecnej sytuacji finansowej Uczelni nie jest to wcale łatwe”. Trzeba przyznać, że to przykład dalekosiężnego myślenia o Uczelni. „AM na bieżąco” nr 13 (35), 6 X 1995.

120 osób. Był to wydatek konieczny wobec rosnącego czynszu i nakładów na dzierżawiony dom studencki przy ul. Mielżyńskiego, a także rozrostu Oddziału Kształcenia w Języku Angielskim. Deficyt miejsc w domach akademickich istniał dalej. W 1998 r. Uczelnia wynajęła od władz miasta część hotelu akademickiego na Dębcu. Sytuacja poprawiła się jeszcze bardziej, gdy w 2000 r. oddany został do użytku DS Medyk przy ul. Rokietnickiej. Budowa tego bardzo nowoczesnego, „lüksowo” jak na owe czasy wyposażonego akademika trwała zaledwie pół roku⁸⁴².

Inwestycje AM w tym okresie nie sprowadzały się tylko do przestrzeni obiektów. Dążąc do jak najszybszej komunikacji ze światem, władze Uczelni wielką wagę przywiązywały do rozwoju sieci internetowej. Już na początku 1995 r. w AM istniało sześć sieci lokalnych. Miały je następujące jednostki: Zakład Informatyki, Katedra Patomorfologii, Katedra Biologii i Parazytologii Lekarskiej, Biblioteka Główna, Klinika Neonatologii i administracja Uczelni. Od roku 1995 z dobrodziejstwa komputeryzacji i podłączenia do Internetu korzystał już też Wydział Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu⁸⁴³. W 2000 r. sieć światłowodowa doprowadzona została do wszystkich budynków Uczelni. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że w 1993 r. AM dysponowała jednym teleksem i jednym faksem.

Nieporównanie większą dynamikę inwestycyjną można było obserwować wraz z nadejściem nowego wieku. Wiązało się to z nieco większym finansowaniem ze strony władz centralnych, wzrostem środków własnych (pochodzących przede wszystkim z kształcenia w języku angielskim i w ramach studiów zaocznych), ale także z rosnącymi z roku na rok dotacjami z funduszu Unii Europejskiej (Polska została przyjęta do grona państw Unii w kwietniu 2004 r.). Środki pozyskiwano także z badań statutowych, grantów specjalnych Komitetu Badań Naukowych (KBN), programów międzynarodowych oraz od sponsorów. Jednakże głównym czynnikiem sprawczym tego wielkiego ruchu inwestycyjnego były władze Uczelni oraz kierownicy wielu jej jednostek. Poniżej zaprezentowano w kolejności chronologicznej ważniejsze inwestycje tego okresu.

W 2001 r. pracownicy Uczelni otrzymali gruntownie odnowioną Przychodnię Zakładową: Zespół Medycyny Pracy przy Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego. Poza nazwą zmienił się także zakres jej działania. Poradnia koncentrowała się na przeprowadzaniu profilaktycznych badań lekarskich pracowników, wydawaniu orzeczeń przewidzianych kodeksem pracy oraz na nadzorze nad stanowiskami pracy i ćwiczeniami studenckimi w aspekcie spełniania norm bezpieczeństwa i higieny pracy. Kierownictwo Zespołu Medycyny Pracy objął dr n. med. Stanisław Góra.

W 2002 r. powstała nowa siedziba Katedry i Zakładu Farmakologii przy ul. Rokietnickiej. Wybudowano także nowoczesną zwierzętarnię odpowiadającą

⁸⁴² „Fakty AM” nr 1 (1), 2000, s. 9.

⁸⁴³ „AM na bieżąco” nr 4 (26), 28 IV 1995.

standardom europejskim. Katedra wzbogaciła się również o chłodnię niezbędną do badań w zakresie farmakologii molekularnej.

W tym samym roku odbyło się uroczyste otwarcie (z udziałem ministra zdrowia) budynku medycyny interwencyjnej w Samodzielnym Szpitalu Klinicznym nr 2 przy ul. Przybyszewskiego. W tym nowoczesnym obiekcie ulokowano Oddział Anestezjologii, Intensywnej Terapii i Leczenia Bólu oraz Oddział Intensywnej Terapii Kardiologicznej⁸⁴⁴. Dwa lata później znalazł się tu także zmodernizowany i powiększony (o ponad 700 m²) Oddział Kliniki Kardiologii.

W 2003 r. Katedrze i Zakładowi Biochemii i Biologii Molekularnej oddano dwa nowoczesne laboratoria. Rok 2003 to bardzo ważna data dla rozwoju Wydziału Nauk o Zdrowiu. Na potrzeby Wydziału zakupiony został budynek przy ul. Smoluchowskiego. Przeniesiono tam większość jednostek Wydziału, sale wykładowe oraz dziekanat.

W 2004 r. stanął gmach Collegium Stomatologicum. Była to inwestycja kapitalnej wagi. Po bardzo wielu latach Uczelnia doczekała się prawdziwie nowoczesnego ośrodka dydaktycznego. Sukces ten nie przyszedł łatwo, „rodził się w bólach”. Pierwsze plany budowy pojawiły się już w latach siedemdziesiątych, a podjęła je prof. Barbara Perzyna, w rozmowach z władzami Uczelni dowodząc konieczności poprawy dydaktyki klinicznej na stomatologii. Kontynuował te starania prof. Stefan Włoch, na tyle skutecznie, że plany budowy Instytutu Stomatologii umieszczono w planach inwestycyjnych Ministerstwa Zdrowia. Ale czas nie sprzyjał. Piętrzyły się przeszkody. Jednak nawet te mocne przeciwne wiatry nie osłabiały idei walki o ten obiekt o „życiowym” dla stomatologów znaczeniu. Przewodnią rolę odgrywały w niej władze Wydziału Lekarskiego II. Dziekan prof. Bogdan Miśkowiak podczas swej 6-letniej kadencji sprawę poprawy warunków klinicznego nauczania stomatologii uczynił jednym z najważniejszych zadań w swojej działalności. Wielkie zaangażowanie i wola osiągnięcia celu cechowały również działalność następczyni prof. Miśkowiaka na dziekańskim urzędzie, prof. Honoraty Limanowskiej-Shaw (1999–2005).

W staraniach o sojuszników i środki finansowe działała ona z ogromną energią i wiarą w powodzenie. W tej aktywności nie brakowało desperackich kroków, bo tak można określić „zaczepienie” premiera Leszka Millera (podczas uroczystości otwarcia Instytutu Stomatologii w Łodzi) i przedstawienie sprawy w taki sposób, że zaskoczony pierwszy minister wskazał dalszy kierunek działania, który okazał się skuteczny⁸⁴⁵. Do grona swych sojuszników dziekan zdołała włączyć m.in. minister edukacji narodowej i sportu Krystynę Łybacką oraz grupę poznańskich parlamentarzystów i samorządowców: Pawła Arndta, Annę Górną-Kubacką, Józefa Gruszkę, Zbigniewa Kulaka, Wojciecha Kruka,

⁸⁴⁴ „Fakty AM” nr 11–12, 2002, s. 2.

⁸⁴⁵ Materiały z rozmów z prof. Honoratą Limanowską-Shaw w zbiorach autora.

126. Profesor Honorata Limanowska-Shaw,
dziekan Wydziału Lekarskiego II w latach
1999–2005

Jerzego Smorawińskiego i Andrzeja Wojtyłę⁸⁴⁶. Zdobyto pieniądze. Dzięki centralnym dotacjom możliwe stało się rozpoczęcie budowy w 2000, a następnie jej zakończenie już w 2004 r. Studenci i pracownicy naukowcy podjęli swe zajęcia w obiekcie reprezentującym zupełnie inny wymiar.

W 2005 r. podczas Międzynarodowych Targów Nieruchomości i Finansów REFE we Wrocławiu budynek Collegium Stomatologicum został najwyżej oceniony w kategorii obiektów użyteczności publicznej, zdobywając statuetkę Orła REFE. Projekt budynku powstał w pracowni Namysł i Partnerzy, a generalnym wykonawcą była firma Hohtief Polska, Oddział w Poznaniu. Collegium Stomatologicum, jako siedziba Centrum Klinik Stomatologicznych, stało się przede wszystkim miejscem kształcenia studentów stomatologii, zarówno polskich, jak i zagranicznych, szkolenia podyplomowego lekarzy i dentystów, a także wielkim warsztatem, w którym prowadzono badania naukowe. Poprzez udzielanie wysokospecjalistycznych świadczeń medycznych służy mieszkańcom Poznania i Wielkopolski. Nowy obiekt został w pełni przystosowany do przyjęcia osób niepełnosprawnych (5 wind, parking na 235 pojazdów)⁸⁴⁷.

⁸⁴⁶ „Fakty AM” nr 9–10, 2004, s. 5–6.

⁸⁴⁷ Tamże, s. 7.

We wszystkich klinikach Centrum pomieszczono 118 stanowisk do leczenia pacjentów. Z uwagi na wymagania procesu dydaktycznego wiele stanowisk wyposażono w kamery i monitory pozwalające na bieżącą obserwację pracy studenta. W budynku znalazło się także 17 fantomów symulujących najnowszej generacji, pozwalających studentom uczyć się typowych zabiegów stomatologicznych w warunkach maksymalnie zbliżonych do rzeczywistych.

Zajęcia teoretyczne prowadzono w 5 salach wykładowych, mających łącznie 307 miejsc, oraz w 9 salach seminaryjnych, a system łączności wideo umożliwiał równoległe prowadzenie tej samej prezentacji w kilku salach. Różnica z siedzibą przy ul. Święckiego nieporównywalna. Poznańska stomatologia, wprowadzając się do nowego „Stomatologicum”, po oczekiwaniu trwającym ponad ćwierć wieku znalazła się w świecie Zachodu.

Do nowego budynku przeniesiono: Zakład Historii Medycyny, Muzeum Uczelni, Wydawnictwo Naukowe AM oraz dziekanat Wydziału Lekarskiego II. Inwestycja kosztowała ok. 140 mln zł, przy czym wyposażenie obiektu pochłonęło najwięcej środków. Łączna wielkość powierzchni użytkowej wynosi 24 400 m². Uroczyste otwarcie Centrum Stomatologii nastąpiło 5 X 2004 r.; poświęcenia budynku dokonał abp Stanisław Gądecki.

Gdy tylko do Collegium Stomatologicum weszli pierwsi użytkownicy, okazało się, że w bezpośrednim sąsiedztwie flagowej budowli rośnie konkuren-

127. Collegium Stomatologicum z lotu ptaka

cja: na początku 2005 r. wbito pierwsze łopaty na placu budowy Kampusu Dydaktycznego. Budynek miał łączyć w sobie funkcje Biblioteki i Centrum Kongresowego. Oprócz części bibliotecznej powstać miała także część dydaktyczna z dwoma salami audytoryjnymi. Zważając na szybko rosnącą liczbę organizowanych konferencji i sympozjów – krajowych i międzynarodowych (co wiązało się z wynajmowaniem sal za znaczne sumy) – posiadanie takiego typu pomieszczeń stawało się nieodzowne. Mogły one także przynieść dochód za wynajem. Kampus, którego koszt szacowano na nieco ponad 66 mln zł, miał zacząć tętnić życiem w 2008 r.⁸⁴⁸ Uczelnia dysponowała własnymi środkami na ten cel, ponadto otrzymała dotację ze strony państwa, a 5 mln zł pochodziło z funduszu UE. Wraz z początkiem prac budowlanych powołana została Fundacja Wspierania i Rozwoju Centrum Biblioteczno-Kongresowego w Poznaniu. Jej głównymi celami były promocja powstającej inwestycji oraz pozyskiwanie dotacji od krajowych i zagranicznych organizacji rządowych i pozarządowych, a także od osób fizycznych i prawnych. Na czele Zarządu Fundacji stanął dyrektor administracyjny Bogdan Poniedziałek, natomiast Radzie Fundacji przewodniczył Włodzimierz Kubiak⁸⁴⁹.

4. Współpraca międzynarodowa

Lata dziewięćdziesiąte to czas, w którym AM nawiązywała coraz bardziej intensywny kontakt z ośrodkami zagranicznymi. Była to nie tylko dynamiczna kontynuacja dotychczasowej współpracy, ale także otwieranie nowych „kierunków geograficznych”. Podczas gdy w latach osiemdziesiątych i wcześniej na liście partnerów AM zdecydowanie dominowały ośrodki europejskie – głównie w krajach bloku wschodniego – po 1989 r. dołączyły do niej uczelnie amerykańskie, a także azjatyckie. Współpraca ta opierała się nie jak dotąd na porozumieniach, ale na umowach o charakterze formalno-prawnym⁸⁵⁰.

W grupie uczelni, z którymi AM podpisała „nowe” umowy w latach dziewięćdziesiątych, dominowały uniwersytety niemieckie w: Halle, Berlinie, Getyndze, Magdeburgu, Regensburgu, Norymberdze, Ulm. Obok nich na tej liście znalazły się także uniwersytety w takich miastach, jak m.in.: Uppsala, Lund, Linköping (Szwecja), Chicago (USA), Rennes (Francja), Witebsk (Białoruś), Lwów (Ukraina). Bardzo duże korzyści dla AM przyniosły kontakty z uczelniami niemieckimi, szczególnie z Uniwersytetem Marcina Lutra w Halle i Wittenberdze. Otwarcie pierwszych pól współpracy między obiema szkołami już w połowie lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku to głównie zasługa prof. Jana Hasika, kierownika

⁸⁴⁸ „Fakty AM” nr 5, 2005, s. 14.

⁸⁴⁹ „Fakty AM” nr 3, 2005, s. 12.

⁸⁵⁰ „Biuletyn Informacyjny” nr 4/60, maj–lipiec 1992, s. 33–34.

Kliniki Chorób Wewnętrznych AM, a ze strony niemieckiej – prof. Konrada Seigego, kierującego Kliniką Internistyczną. Po 1989 r. związki obu uczelni przybrały na intensywności, najbardziej na takich polach, jak: okulistyka, dermatologia, pediatria, neonatologia oraz laryngologia. Poznańska Klinika Laryngologiczna dzięki pomocy lekarzy niemieckich mogła przystąpić do realizacji programu leczenia głuchych metodą wszczepień ślimakowych. Na odnotowanie zasługuje znacząca pomoc udzielana w trudnym okresie przez prof. Ernsta Lenharda, kierownika tamtejszej kliniki laryngologicznej. W połowie lat dziewięćdziesiątych Poznań stał się w kraju drugim po Warszawie ośrodkiem leczenia głuchoty za pomocą wszczepień ślimakowych.

Gwoli kronikarskiego obowiązku dodać należy, że aktywność obu uczelni nie ograniczała się do wymiany kadry naukowej, studentów, wspólnych badań i publikacji (od roku 1975 do 2005 ogłoszono ich drukiem ok. 600). Organizowano także naukowe spotkania bilateralne w Halle i Poznaniu. Wyniki badań prezentowane były na światowych kongresach medycznych⁸⁵¹. Sprawą kapitalnej wagi dla tak modelowej, owocnej, życzliwej i trwałej współpracy stały się kontakty indywidualne uczonych obu ośrodków. AM reprezentowali m.in.: prof. Krystyna Pecold, prof. Zygmunt Szmeja, prof. Janusz Gadzinowski oraz prof. Wojciech Cichy.

Ważna z punktu widzenia naukowego i dydaktycznego była również w tym czasie współpraca z Uniwersytetem Christiana Albrechta w Kilonii. W tamtejszej Katedrze Chemii Farmaceutycznej młodzi naukowcy z poznańskiej AM wykonywali badania wchodzące w zakres opracowywanych dysertacji doktorskich i rozpraw habilitacyjnych, korzystając ze specjalistycznej i niedostępnej w kraju aparatury. Dzięki zaangażowaniu i wieloletnim kontaktom prof. Wojciecha Cichego, prowadzącego badania w tamtejszej Klinice Chorób Wewnętrznych, polscy studenci zgłębiali tam tajniki wiedzy medycznej. Na przykład w 2002 r. 12-osobowa grupa studentów mogła przyglądać się pracy niemieckich lekarzy na różnych oddziałach wyżej wymienionej Kliniki: Hematologii, Hepatologii, Neonatologii, Neuropedii, Dializ. Przyszli medycy obserwowali m.in. takie zabiegi, jak: biopsja wątroby, trepanobiopsja szpiku i wsteczna cholangiopankreatografia. Szczególnym przeżyciem, jak podkreślali, było dla nich przyjmowanie pacjentów w poradni razem z lekarzami niemieckimi⁸⁵². Studenci uczestniczyli także w seminariach dla niemieckich stażystów oraz w wykładach dla lekarzy Kliniki. Praktyki takie były ogromnie ważnym doświadczeniem, pozwalającym nie tylko poszerzyć wiedzę medyczną, ale także dokonać wielu innych obserwacji przydatnych w przyszłej pracy lekarskiej. Integracja wielu ogólnych i wysokospecjalistycznych działań przyniosła wymierny pożytek zarówno lekarzom,

⁸⁵¹ „Fakty AM” nr 1–2, 2005, s. 21.

⁸⁵² „Fakty AM” nr 11–12, 2002, s. 11.

jak i pacjentom obu ośrodków. Uniwersytety w Berlinie natomiast otworzyły swe podwoje dla uczestników szkoły letniej w zakresie neurologii i neurobiologii.

Jeśli chodzi o uczelnie amerykańskie, intensywna współpraca rozwijała się szczególnie z Uniwersytetem Illinois w Chicago (umowa podpisana w 1992 r.). W ciągu kilku lat w szkoleniach w mieście nad jeziorem Michigan wzięło udział wielu młodych polskich lekarzy specjalizujących się w neonatologii, organizacji służby zdrowia i promocji zdrowia. Stamtąd przyjeżdżali do Polski wykładowcy, którzy brali udział w licznych kursach organizowanych dla polskich środowisk lekarskich. Ośrodek chicagowski konsultował także „Ogólnopolski program poprawy opieki perinatalnej” dla czterech regionów Polski (bydgoskiego, wrocławskiego, łódzkiego i poznańskiego). Po zatwierdzeniu przez Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej został on wprowadzony w życie pod kierunkiem regionalnego Ośrodka Opieki Perinatalnej w Poznaniu. Według Ambasady RP w USA był to największy program wymiany pomiędzy ośrodkami akademickimi w Stanach Zjednoczonych i w Polsce⁸⁵³. Jego finansowanie wzięł na swe barki Związek Narodowy Polski w USA, kierowany wówczas przez Edwarda Moskała. Odnosić należy także wieloletnie związki naukowe i dydaktyczne Katedry Optometrii i Biologii Układu Wzrokowego ze Światową Radą Optometrii w USA, a także ośrodkami optometrii w kraju Waszyngtona⁸⁵⁴.

Wysoko ocenić trzeba także współpracę z Uniwersytetem w Rennes, zwłaszcza pod kątem edukacji studentów: w ciągu 10 lat od podpisania umowy (1992 r.) wakacyjne staże odbyło 78 absolwentów studiów lekarskich, pracując z francuskimi kolegami w wybranych zgodnie ze swymi zainteresowaniami kierunkach⁸⁵⁵.

Początek obecnego wieku to pogłębianie i rozszerzanie współpracy z zagranicznymi ośrodkami naukowo-badawczymi. Zawarto kilkanaście nowych umów o współpracy z takimi uczelniami, jak m.in.: Widener University, Chester (USA), Divine Word University, Madang (Papua-Nowa Gwinea), Sun Yat-sen University (Chiny), Nara Women's University (Japonia), Baltimore College of Dental Surgery, University of Pennsylvania School of Medicine (USA). Ta ostatnia otworzyła poznańskiej Uczelni dostęp do programów edukacyjno-stypendialnych w ramach Global Health Programs. Takie umocowanie międzynarodowe pozwoliło w latach 2004–2005 na ponad 800 wyjazdów zagranicznych przedstawicieli Uczelni, którzy uczestniczyli w szkoleniach, konferencjach i sympozjach⁸⁵⁶.

Wzrosła także liczba projektów, w których uczestniczyły jednostki Uczelni: z czterech w 2003 do ośmiu w 2005 r.

Tak liczne umowy służyć miały nie tylko jako transfer wiedzy, stanowiły także ważny krok do przygotowania projektów badawczych, będących podstawą

⁸⁵³ „AM na bieżąco” nr 14 (36), 6 XI 1995.

⁸⁵⁴ „Fakty AM” nr 6, 2006, s. 12.

⁸⁵⁵ „Fakty AM” nr 1–2, 2003, s. 8.

⁸⁵⁶ „Fakty AM” nr 6, 2006, s. 5.

przy ubieganiu się w najbliższej perspektywie o finansowanie wspólnych badań ze środków unijnych i programów ramowych. Na uwagę zasługują intensywne kontakty Uczelni z Uniwersytetem Linköping w Szwecji (wg National Agency for Higher Education była to najlepsza wówczas uczelnia w tym kraju). W 2000 r. AM z inspiracji rektora prof. L. Drobnika zorganizowała kurs metodologii badań naukowych („Intensive Doctoral Course in Metodology”), przeznaczony dla doktorantów i młodych pracowników nauki. Kurs prowadzony w języku angielskim był pierwszą tego rodzaju inicjatywą Uczelni. Wykładowcami byli nauczyciele akademicki z Linköping. Kurs wszedł na stałe do programu studiów doktoranckich jako zajęcia fakultatywne. Współpraca ta w późniejszych latach zacieśniła się. Dwa lata później, w ramach warsztatów na temat nauczania systemem PBL, w Linköping przebywała grupa polskich naukowców i studentów pod kierownictwem prof. Wandy Baer-Dubowskiej. Poza szkoleniem z nowoczesnych technik nauczania efektem wizyty było także podpisanie umowy o wymianie studentów i wykładowców w ramach programu Socrates-Erasmus⁸⁵⁷ (szkolenie praktyczne w zakresie PBL odbyło się także na Uniwersytecie w Edynburgu).

128. Pracownicy Wydziału Nauk o Zdrowiu podczas pobytu w Getyndze w 1995 r. w ramach programu TEMPUS. Na zdjęciu w pierwszym rzędzie od lewej m.in.: mgr Marlena Szczepska, dr Barbara Zielińska; w drugim rzędzie od lewej: dr Barbara Janus, mgr Dorota Kubiak-Pokrzywniak, dr Anna Rydzewska, mgr Elżbieta Olek, dr Małgorzata Połusznna oraz dr Frans Vergeer z Holandii

⁸⁵⁷ „Fakty AM” nr 11–12, 2002, s. 10–11.

Ożywiona współpraca trwała także z Uniwersytetem w Turku (Finlandia). W tamtejszej Klinice Pediatricznej praktykowali na stażach naukowcy z Kliniki Neonatologii; ich fińscy koledzy uczestniczyli w sympozjach organizowanych przez jednostki AM. Partnerzy powołali także zimowe i letnie szkoły medycyny perinatalnej.

Obok kontaktów bilateralnych AM od 1990 r. włączyła się także do realizacji JEP-ów (Joint European Project) w ramach programu TEMPUS (Trans-European Mobility Programme for University Studies) Wspólnoty Europejskiej. Programy te pozwalały kadrze naukowo-dydaktycznej i studentom poszerzyć wiedzę w zakresie nowoczesnej edukacji, ale także opanować i wdrożyć nowe techniki informatyczne, umożliwiające dostęp do europejskich baz danych. Zaletą była też możliwość wymiany pracowników i studentów⁸⁵⁸. We wprowadzaniu programu TEMPUS (a tym samym internacjonalizacji nauczania) zdecydowanie przodował Wydział Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu, kierowany przez dziekan prof. Laurę Wołowicką. W ramach JEP 105 i JEP 07 455 (od roku 1994 do 1996) na pobyty trwające od 1 do 3 miesięcy wyjechało 15 nauczycieli akademickich i 52 studentów Wydziału Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu, a na pobyt 3-miesięczny – 14 studentów Wydziału Lekarskiego⁸⁵⁹. Celami wyjazdu były m.in.: poznanie systemu opieki zdrowotnej, zdobycie umiejętności organizacyjnych w zakresie zarządzania w pielęgniarstwie, promocji zdrowia i edukacji zdrowotnej oraz doskonalenie języka angielskiego i pracy z komputerem⁸⁶⁰.

Uznając, że program TEMPUS był małym krokiem w stronę integracji z Europą i światem Zachodu, to z pewnością jako milowy można określić program Socrates-Erasmus (zapoczątkowany w Europie w 1987 r.). Jego celem była budowa Europy bez barier i granic poprzez m.in. nadanie szkolnictwu wyższemu wymiaru kontynentalnego. Socrates-Erasmus otwierał możliwość wymiany studentów i wykładowców, wspólnego opracowania programów nauczania, jak również zapewniał wsparcie uczelniom uczestniczącym w programie oraz stypendia studentom. Jednakże nowością szczególnego znaczenia było wprowadzenie mechanizmu ECTS. Wprowadzenie tego rodzaju innowacji umożliwiało uznawanie okresu studiów za granicą za integralną część studiów krajowych. Wymianę studentów w ramach programu Erasmus Uczelnia zainicjowała w roku akademickim 2000/2001. Początki były bardzo skromne: wyjechało tylko 2 studentów. Z biegiem lat liczba wyjazdów rosła: w roku 2001/2002 w programie uczestniczyło 12 studentów, a w 2005/2006 było ich 43. Wyjeżdżali przedstawiciele wszystkich kierunków. Studentów z zagranicy przyjeżdżało początkowo

⁸⁵⁸ Wydział Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego im Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1975–2015. *Czterdzieści lat...*, s. 17.

⁸⁵⁹ *Sprawozdanie władz Akademii Medycznej im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu za rok akademicki 1995/1996*, „Biuletyn Informacyjny” nr 3/88, s. 4.

⁸⁶⁰ „AM na bieżąco” nr 4 (6), 14 III 1994, s. 2–3.

niewielu, jednak tak jak w przypadku poznańskiej Uczelni z biegiem lat ich liczba rosła: od 1 osoby w roku akademickim 2001/2002 do 32 osób 5 lat później. Należy podkreślić, że o przyjęcie do Erasmusa nie było łatwo. Kryteria warunkujące wyjazd to nie tylko odpowiednia średnia ocen za ukończone lata studiów i znajomość języków obcych. Należało również dowieść aktywności na innych polach⁸⁶¹. Od 2002 r. AM uczestniczyła w programie Leonardo da Vinci, którego celem było nawiązanie i rozwijanie współpracy międzynarodowej w zakresie praktycznej nauki zawodu, wymiany studentów i nauczycieli akademickich.

Ważną i dynamicznie rozwijającą się formą współpracy międzynarodowej stały się organizowane od 2003 r. szkoły letnie (*summer school*). Przedsięwzięcie to stanowiło ucieleśnienie inicjatywy WNoZ oraz Uniwersytetu Jyväskylä (Finlandia), a realizowane było (i jest) pod postacią corocznego cyklu spotkań poświęconych szeroko pojętej problematyce zdrowia. Te gromadzące nauczycieli i studentów uczelni medycznych spotkania odbywają się w różnych miastach europejskich. Kursy dają szerokie możliwości rozwoju w dziedzinie nauk zarówno medycznych, jak i społecznych, pozwalają także na doskonalenie języka angielskiego (jego znajomość to podstawowy wymóg udziału). Aktywne uczestnictwo studentów w przygotowywaniu prezentacji na wybrany temat otwiera im drogę do nabywania umiejętności badawczych. Ważnym owocem spotkań w ramach szkół letnich są wspólne publikacje naukowe poświęcone problemom poruszonym w trakcie kursów. Publikacje te służą jako materiał dydaktyczny dla studentów.

We wrześniu 2004 r. po raz pierwszy miejscem spotkania uczestników szkoły letniej była Akademia Medyczna w Poznaniu. Kurs ten, zorganizowany przez Wydział Nauk o Zdrowiu, odbył się w dniach 20–24 IX i miał charakter interdyscyplinarny. Każdy dzień zajęć poświęcony był innemu aspektowi promocji zdrowia: edukacji, komunikacji, jakości życia, procesom socjologicznym oraz zagadnieniom klinicznym. W projekcie wzięło udział 9 studentów oraz 2 wykładowców z Finlandii, zaś AM reprezentowało 10 studentów oraz 3 wykładowców Wydziału Nauk o Zdrowiu. Koordynatorem tego kursu była mgr Ewa Baum z Katedry Nauk Społecznych⁸⁶². W następnych latach koordynatorami szkół letnich byli mgr Jan Domaradzki z Katedry Nauk Społecznych i dr Ewelina Wierzejska z Pracowni Zdrowia Międzynarodowego. Nadto w latach 2004–2007 aktywnie współpracowały również: mgr Ewa Baum, dr Ewa Mojs, prof. Katarzy-

⁸⁶¹ Lista dokumentacji aplikacyjnej na studia w ramach programu LLP (Lifelong Learning Programme) Erasmus, jaką student powinien złożyć, była długa i obejmowała takie dokumenty, jak m.in.: list motywacyjny, udokumentowana średnia ocen, zaświadczenie o znajomości języków obcych, udokumentowana praca na rzecz organu samorządu studenckiego, zaświadczenie pracy w kole naukowym, prezentacja prac naukowych i ich publikacja, reprezentacja w kolegialnych organach uczelni, praca wolontaryjna.

⁸⁶² „Fakty AM” nr 9–10, 2004, s. 18.

129. Uczestnicy *summer school* podczas pobytu na Uniwersytecie w Esslingen w 2011 r.

na Wieczorowska-Tobis, dr Elżbieta Skorupska oraz mgr Magdalena Strugała. Za organizację letniego kursu koordynatorzy zostali siedmiokrotnie (w latach 2007–2013) wyróżnieni zespołową nagrodą dydaktyczną przyznaną przez rektora Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu.

Tematyka szkół letnich w poszczególnych latach obejmowała następujące zagadnienia:

- „Wellbeing in the Family” (Poznań, 10–15 IX 2006),
- „Wellbeing of the Elderly” (Jyväskylä, Finlandia, 3–10 IX 2005),
- „Health Promotion – Multicontextual Approach” (Poznań, 18–25 IX 2004),
- Summer School in Health Promotion (Jyväskylä, Finlandia, 3–10 IX 2003).

Działania w kierunku internacjonalizacji procesu kształcenia traktowane były przez władze Uczelni priorytetowo, dowodzi tego nie tylko rosnąca co-roczenie liczba wyjeżdżających z Uczelni do różnych ośrodków zagranicznych czy intensyfikacja rozmaitych form współpracy, wymiany, ale także utworzenie stanowiska prorektora do spraw współpracy międzynarodowej. Internacjonalizacja procesu kształcenia i badań naukowych to pasmo korzyści, które trudno przecenić. Do najważniejszych można zaliczyć szanse prowadzenia badań przy wykorzystaniu funduszy europejskich. Uczestnictwo w projektach otwiera możliwość szerokiej współpracy, a także rozwinięcia umiejętności językowych. Za niekwestionowaną korzyść uznać należy także zdobycie umiejętności menedżerskich, których naukowcy branży medycznej nie mają okazji zdobyć w trakcie studiów. Władze Uczelni przywiązywały ogromną wagę do internacjonalizacji procesu kształcenia i badań naukowych, uznając to za jeden z priorytetowych celów strategicznych.

5. Biblioteka Główna

Ze skutkami głębokiej zapaści finansowej państwa chyba najszybciej zetknęli się wszyscy korzystający z zasobów Biblioteki studenci i pracownicy naukowcy⁸⁶³. Tym pierwszym dawał się we znaki brak odpowiedniej ilości pomocy naukowych (nawet tych podstawowych), tym drugim natomiast – deficyt czasopism naukowych, przede wszystkim zachodnich. Wobec braku środków Biblioteka w 1993 mogła zaprenumerować 271 tytułów z tej strefy, podczas gdy w 1976 r. (a więc w czasach „gierkowskich”) ich liczba sięgała blisko 700 (677)⁸⁶⁴. Tak drastyczne ograniczenie dostępu do światowych warsztatów badawczych w sposób zasadniczy utrudniało badania naukowe, stwarzając jednocześnie niebezpieczeństwo pojawienia się „wtórnego pionierstwa” w badaniach naukowych. Studenci radzili sobie z deficytem, kserując dostępne materiały.

W przeciwieństwie do studentów pracownicy naukowcy znaleźli się w znacznie gorszym położeniu. W tej sytuacji dyrekcja Biblioteki wszelkimi sposobami

⁸⁶³ *Sprawozdanie z systemu biblioteczno-informacyjnego Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w 1988*, „Biuletyn Informacyjny” nr 1/50, styczeń–luty 1991, s. 14–19.

⁸⁶⁴ „Biuletyn Informacyjny” nr 3/65, maj–lipiec 1993, s. 33.

starła się złagodzić braki, nawiązując kontakty z ośrodkami na Zachodzie⁸⁶⁵. Bardzo często z pozytywnym skutkiem. Dla przykładu: szkoła medyczna w Hanowerze wykonała odbitki z czasopism medycznych, których nie posiadała Biblioteka Główna AM, w zamian za wykonanie mikrofilmów ze starodruków będących w zbiorach Biblioteki. Wielką pomocą dla Biblioteki i całego systemu biblioteczo-informacyjnego były dary z fundacji zagranicznych, od wielu instytucji i osób prywatnych. Liczące się dary literatury zagranicznej napływały m.in. z Kongresu Polonii Amerykańskiej, fundacji Friends of Poland, Fundacji Ekologicznej, Ambasady Francji w Polsce, fundacji Tempus, Fundacji im. Stefana Batorego, fundacji Mielnica oraz Biblioteki Kongresu Stanów Zjednoczonych⁸⁶⁶. Wiele pozycji literatury medycznej wydawców zagranicznych znalazło się na półkach Biblioteki w zamian za możliwość promocji ich wydawnictw przy okazji imprez naukowych odbywających się w AM.

Wstąpienie na ścieżkę nowoczesności (bo z pewnością tak należy nazwać przygotowania i pierwsze kroki w komputeryzacji Biblioteki) było wyrazem chęci stawienia czoła ogromnym utrudnieniom, z którymi mierzyli się studenci i pracownicy naukowci. Pierwsza medyczna baza bibliograficzna na nośniku komputerowym CD-ROM pojawiła się w Polsce w 1988, a poznańska Biblioteka Główna (BG) niewiele później, bo w maju 1989, zainstalowała stanowisko komputerowe, umożliwiające korzystanie z baz bibliograficznych (z danymi o światowym piśmiennictwie medycznym od 1966 r.). Z całą pewnością więc rok 1989 uznać należy za przełomowy dla Biblioteki, w szczególności na polu działalności informacyjnej. Dotychczasowe, tradycyjne metody, oparte głównie na katalogu kartkowym czy m.in. także opracowaniach informacyjnych, zastępowane nowoczesnymi nośnikami informacji zaczęły stopniowo przechodzić do lamusa. Kierowana przez dyrektora Bolesława Howorkę Biblioteka jako jedna z pierwszych w kraju zaczęła korzystać z bazy MEDLINE (podstawowej i największej bazy bibliograficznej o profilu biomedycznym) na CD-ROM-ie⁸⁶⁷. Badacz, który dotąd tracił czas na żmudne poszukiwania, np. w drukowanych bibliografiach, od 1989 r. potrzebne informacje otrzymywał w ciągu kilku minut. Udostępnienie komputerowych systemów bibliograficznych stało się nową jakością w działalności informacyjnej.

W 1990 r. Biblioteka udostępniała kolejne bazy: Drug Information Service, Life Science oraz Current Contents on Diskette. Zapotrzebowanie na informację bibliograficzną wzrosło wielokrotnie, podobnie jak liczba realizowanych przez pracowników zamówień na zestawienia tematyczne. W 1992 r. użytkownicy

⁸⁶⁵ Protokół posiedzenia Kolegium Rectorskiego Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w dniu 15 III 1988 r., s. 24, AUMP (bez sygn.).

⁸⁶⁶ „Biuletyn Informacyjny” nr 2/58, styczeń–luty 1992, s. 36–37.

⁸⁶⁷ E. Grządzielewska, R. Hajduk, I. Stebner, *Działalność informacyjna Biblioteki Głównej*, [w:] *60-lecie Biblioteki Głównej...*, s. 39–41.

mogli korzystać z kilku baz CD-ROM. Rok później działał opracowany w Bibliotece program komputerowy umożliwiający tworzenie bazy bibliograficznej i prowadzenie statystyki bibliometrycznej dorobku naukowego pracowników Uczelni. Wkrótce baza udostępniona została w sieci⁸⁶⁸. W związku z rozwojem komputeryzacji pojawiła się w Bibliotece nowa grupa pracowników – specjaliści z zakresu informatyki, którzy wspierali bibliotekarzy w procesie wdrażania elektronicznych systemów informacyjnych i bibliotecznych.

W 1995 r. Biblioteka uzyskała łącza światłowodowe, co otworzyło możliwość korzystania z zewnętrznej sieci komputerowej. Nie sposób pominąć także faktu, że w roku 1996 BG umieściła swoją witrynę w Internecie, korzystając z własnego serwera WWW – był to pierwszy serwer w polskiej bibliotece medycznej. W Internecie początkowo prezentowano tylko informacje ogólne, by wkrótce udostępnić własne bazy katalogowe. Odnotować należy także dwa ważne wydarzenia z 1997 r. Dzięki zakończonej adaptacji budynku przy ul. Parkowej Biblioteka uzyskała 300 m² dodatkowej powierzchni użytkowej, co znacznie poprawiło warunki pracy oraz pozwoliło na stworzenie odpowiednich pomieszczeń dla serwerów i pracowni komputerowej oraz sali seminaryjnej, niezbędnej do prowadzenia zajęć dydaktycznych. Należy zauważyć, że ta adaptacja była możliwa dzięki wsparciu finansowemu (125 tys. zł) udzielonemu przez Fundację na rzecz Nauki Polskiej. Pisząc o tym hojnym jak na owe czasy darze, zaznaczyć należy, że nie był on przypadkowy – decydujący okazał się fakt, że dotychczasowe dokonania placówki kierowanej przez dyrektora Howorkę oceniono jako działania o wysokiej jakości. W końcu roku zaczęto wdrażać do procedur bibliotecznych system komputerowy HORIZON; został on zakupiony z grantu Fundacji Andrew W. Mellona i przekazany jednocześnie 12 naukowym bibliotekom poznańskim przez Poznańską Fundację Bibliotek Naukowych (PFBN). Wprowadzanie nowego systemu wiązało się ze zwiększeniem obowiązków dość szczupłej „załogi” Biblioteki. Wobec konieczności wykonywania innych zadań, a przede wszystkim obsługi rosnącej liczby studentów rodziło się niebezpieczeństwo dużego „poślizgu” we wdrażaniu systemu. W tej nadzwyczajnej sytuacji sięgnięto po nadzwyczajne środki. Na skutek interwencji dyrektora administracyjnego Bogdana Poniedziałka do pracy w Bibliotece, jako robotnicy magazynowi, skierowane zostały osoby odbywające zastępczą służbę wojskową. Kryzys został zażegnany⁸⁶⁹.

Już w styczniu do systemu HORIZON wprowadzono opracowaną przez pracowników Biblioteki kartę medycznych haseł przedmiotowych, zawierającą ok. 400 tys. oryginalnych (angielskich) terminów tezauryasa Medical Subject Headings (MeSH) i ok. 100 tys. ich polskich odpowiedników wraz z odsyłaczami. Biblioteka AM stała się pierwszą z 12 bibliotek naukowych Poznania, które do-

⁸⁶⁸ A. Piotrowicz, *Komputeryzacja Biblioteki Głównej*, [w:] *60-lecie Biblioteki Głównej...*, s. 14.

⁸⁶⁹ „Biuletyn Informacyjny” nr 2, marzec–kwiecień 1998, s. 2.

konały pełnego wdrożenia tego środowiskowego systemu bibliotecznego. Sukces ten to przede wszystkim następstwo ogromnego zaangażowania pracowników Biblioteki i jej kierownictwa, ale także pełnego wsparcia władz Uczelni.

W latach 1997–1998 Biblioteka uzyskała od PFBN 34 komputery IBM (wraz z całym oprzyrządowaniem). Sprzęt ten, początkowo stanowiący własność Fundacji, wkrótce w całości przekazany został na własność Uczelni⁸⁷⁰.

Ale działalność Biblioteki nie ograniczała się do wyżej wymienionych przedsięwzięć. W 1998 r. odszedł na emeryturę wielce zasłużony dla rozwoju Biblioteki, a także Uczelni dyrektor mgr B. Howorka, a jego miejsce zajęła dotychczasowa wicedyrektor mgr Aniela Piotrowicz, która kontynuowała dzieło unowocześniania Biblioteki. Dalszy proces modernizacji, „rewolucji komputerowej i informatycznej” toczył się pod kierownictwem dyrektor A. Piotrowicz, która wprowadziła Bibliotekę, jako jedną z najlepiej funkcjonujących w kraju bibliotek akademii medycznych, do nowego gmachu.

Po zakończeniu wdrażania systemu HORIZON nabrały tempa prace informatyczne związane z rozbudową witryny internetowej. Do baz bibliograficznych MEDLINE, CINAHL i EMBASE dołączono Library Holding – wirtualny zbiór informacji o lokalizacji czasopism w krajowych bibliotekach. W 1998 r. zainstalowane zostały trzy modemy umożliwiające uprawnionym użytkownikom korzystanie ze źródeł elektronicznych, udostępnianych w sieci uczelnianej. Były one przeznaczone głównie dla pracowników tych zakładów, które nie miały jeszcze stałego dostępu do Internetu. Na podkreślenie zasługuje także unowocześnienie sprzętu komputerowego na stanowiskach w Czytelni Naukowej; znacznie poprawiło to organizację zajęć dydaktycznych w Bibliotece.

Dydaktyka to jedno z mniej znanych pól działania Biblioteki. Chociaż zajęcia dydaktyczne odbywały się w pomieszczeniach bibliotecznym od zarania jej działalności, z biegiem lat, a w szczególności z chwilą „rewolucji informatycznej”, ich obraz uległ zasadniczej zmianie. Wobec gwałtownego rozwoju nauk medycznych, a tym samym – napływu wielkiej ilości informacji zadaniami bibliotek naukowych, a medycznych w pierwszym rzędzie, stały się: tworzenie dostępu do własnych i światowych zasobów informacyjnych, właściwa ich selekcja oraz przygotowanie użytkowników do efektywnego ich wykorzystania. By sprostać owym wyzwaniom, Biblioteka podjęła próbę przekształcenia się w „bibliotekę uczącą” i podporządkowania działalności dydaktycznej potrzebom macierzystej Uczelni. Wzbogacając formy nauczania, wzorem renomowanych uczelni zachodnich, wprowadziła nauczanie problemowe w kształceniu studentów. W pozyskaniu i przygotowaniu nowych materiałów dydaktycznych wielce przydatna okazała się stale rozbudowywana biblioteka elektroniczna. Zatem zasób wiedzy

⁸⁷⁰ A. Piotrowicz, *Historia systemu Horizon w Poznaniu i powstanie Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych*, „Fakty AM” nr 3–4, 2003, s. 19.

130. Profesor Andrzej Tykarski, dziekan Wydziału Lekarskiego II w latach 2005–2012

studenta wyniesiony z zajęć bibliotecznych poszerzył się w sposób zasadniczy (dzięki dostępowi do komputerów i dokonywanych za ich pomocą operacjom zmienił się także sposób jej pozyskiwania). Słuchacz zapoznawał się nie tylko z organizacją Biblioteki, charakterem zbiorów i sposobem korzystania; dostawał także podstawowe informacje o bazach pełnotekstowych, dokumentach elektronicznych, a także o zasobach informacji zgromadzonych na komputerach. W ramach dydaktyki Biblioteka prowadziła także szkolenia z zakresu informacji naukowej dla magistrantów farmacji i pielęgniarstwa, szkolenia dla pracowników innych szkół wyższych. Była również miejscem studenckich praktyk zawodowych. Od 2000 r. Biblioteka we współpracy z Oddziałem Kształcenia Podyplomowego i Komisją Kształcenia Wielkopolskiej Izby Lekarskiej organizuje kursy podyplomowe z zakresu naukowej informacji medycznej. Zważając na szczupłą kadrę i ograniczone możliwości finansowe, przeprowadzenie w krótkim czasie tej skomplikowanej operacji można uznać za ogromne osiągnięcie organizacyjne pracowników.

Te dokonania zostały dostrzeżone i bardzo wysoko ocenione. Bibliotekę uznawano za jedną z najlepszych i najsprawniej działających w Polsce. W 2003 r. Biblioteka Główna AM została odznaczona medalem Bibliotheca Magna Perennisque, wchodząc tym samym do elity polskich bibliotek. Jednak ze względu na

ubogą bazę lokalową nie było warunków, aby w pełni rozwinąć swe możliwości. Ten stan miał się zmienić 7 lat później. Od połowy 2010 r. wszystkie agendy Biblioteki Głównej przeniesione zostały do gmachu Centrum Kongresowego przy ul. Przybyszewskiego 37A. Uroczyste otwarcie nowej i jednocześnie nowoczesnej Biblioteki Głównej o powierzchni czterokrotnie większej w porównaniu z dotychczasową przy ul. Parkowej nastąpiło 12 X 2010 r.

6. Studium Języków Obcych

Studium Języków Obcych AM podjęło swą działalność w 1953 r. (data ta kojarzy się zazwyczaj ze śmiercią dyktatora ZSRR Józefa Stalina). Początki były skromne: zaczynano od czterech etatowych nauczycieli i dwóch pomieszczeń. Pierwszym kierownikiem była dyr. Nina Downarowicz, a po jej rezygnacji (po roku) – mgr Wanda Hłasko. Od początku lat sześćdziesiątych ster przejął mgr Mieczysław Pomin. Po jego przejściu na emeryturę w 1993 r. przez 5 lat kierował jednostką dr Henryk Krzyżanowski. Rok 1998 to początek długich rządów w Studium mgr Elżbiety Gąsiorowskiej-Czarneckiej⁸⁷¹.

Rytmowi zmian kierowników Studium towarzyszyły zmiany jego lokalizacji. Początkowo mieściło się ono przy ul. Święcickiego w Collegium Anatomicum, by w następnych latach przenosić się na ul. Sierocą, a potem ul. Matejki. W 1987 r. Studium poszerzyło swoje zasoby lokalowo-dydaktyczne – otrzymało barak przy ul. Rokietnickiej. Pawilon ten został nazwany przez studentów „Collegium Barracum”. Przez wiele lat miał tam swą siedzibę zastępca kierownika Studium dr Józef Kwapiszewski. Kolejna przeprowadzka, tym razem na ul. Dąbrowskiego do Collegium Wrzoska, odbyła się w 1992 r. Tam Studium dzieliło sale z Katedrą Nauk Społecznych⁸⁷² (której nauczyciele podczas nieformalnych towarzysko-sąsiedzkich spotkań mieli możliwość szlifowania języków „zagranicznych”). Jednakże nie tylko zmiany lokalowe i personalne „pisały” historię Studium. Ruch zmian objął także pole kształcenia. Fakt, że nastąpiło otwarcie się na świat i perspektyw członkostwa Polski w Unii Europejskiej, wpłynął na zmianę celów kształcenia. Kluczową sprawą stało się przygotowanie studentów do czynnego uczestnictwa w międzynarodowym życiu naukowym. Poza czytaniem i rozumieniem literatury fachowej chodziło więc również o umiejętności: pisanie artykułów i doniesień o własnych badaniach, wygłaszanie odczytów na konferencjach, dyskusowania na tematy fachowe, przedstawiania swych prac

⁸⁷¹ I.M. Brzezicka (współpraca A. Majewska), *Studium Języków Obcych Akademii Medycznej w Poznaniu. Jubileusz 50-lecia Studium Języków Obcych – rok 2003. Krótki zarys historii Studium, lektorów i studentów*, „Fakty AM” nr 9–10, 2003, s. 14–16.

⁸⁷² *Podsumowanie działalności władz Uczelni obejmujące okres 1 IX 1987–30 IX 1993 r.*, „Biuletyn Informacyjny” nr 4/66, 1993, s. 16.

w formie plakatów, zgłaszania swych prac do druku, przeprowadzania rozmowy telefonicznej w języku obcym czy też pisanie prośby o przesłanie informacji. Te umiejętności były konieczne, by zdać egzamin z języka wymagany do specjalizacji czy doktoratu. Dlatego trzeba było opracować nowe programy lub zmodyfikować już funkcjonujące. Przeszkodą w ich wprowadzaniu był brak odpowiednich materiałów. By tę przeszkodę pokonać, kierownictwo Studium starało się aktywizować lektorów, członków wszystkich zespołów językowych do poszukiwania materiałów, zdobywania ich dla Studium, dzielenia się nimi z innymi lektorami. Dopiero po kilku latach nastąpiła pewna poprawa, jeśli chodzi o liczbę i jakość materiałów do nauczania języka specjalistycznego. Wiele tych materiałów pracownicy pozyskiwali z Internetu w swych domach, gdyż Studium długo nie było podłączone do sieci. Ta niekomfortowa sytuacja miała tę dobrą stronę, że zrodził się pomysł jak najszybszego opracowania skryptów dla wszystkich kierunków. Autorką podręcznika w języku niemieckim dla pielęgniarek i asystentów medycznych była mgr Elżbieta Król⁸⁷³. Lektorzy uczestniczyli w programie europejskim mającym na celu opracowanie i wprowadzenie w lektoratach szkół wyższych ramowego programu nauczania języka niemieckiego, ukierunkowanie na umiejętność działania studenta w przyszłej pracy zawodowej wg nowych wymogów zjednoczonej Europy. Zespół anglistów natomiast opracował test dla studentów I roku Wydziału Lekarskiego i Oddziału Stomatologii uczących się języka angielskiego. Magister Ewa Stańska-Bugaj była współautorką wydanego przez Wydawnictwo Lekarskie PZWL podręcznika dla studentów *English for dentistry*. Dał o sobie również znać zespół łacinników. Kilkuosobowa grupa znawców języka Owidiusza przygotowała opracowanie wzbudzające duże zainteresowanie zarówno studentów, jak i lekarzy. Było to ułożenie diagnoz w języku łacińskim, nie tylko wg alfabetu, ale także wg poszczególnych deklinacji z ich podgrupami i wyjątkami. Pozwalało to na szybkie utworzenie innego przypadku niż mianownik. Doktor J. Kwapiszewski opracował *The handbook of Latin language of medicine*.

Ucząc innych, nie zaniebdywano podnoszenia własnych kwalifikacji językowych i dydaktycznych. W przeciwieństwie do doby Polski Ludowej, a więc czasu przeszłego dokonanego (kiedy lektorzy uczestniczyli w kursach zagranicznych za darmo), po 1989 r. to doskonalenie, ze względu na znaczne koszty, najczęściej odbywało się w kraju. Formy doksztalcania były wielorakie. Można do nich zaliczyć m.in.: zebrania dydaktyczne w obrębie poszczególnych zespołów językowych (w wymiarze tak uczelnianym, jak i międzyuczelnianym), letnie kursy metodyczne, a także konwersatoria z udziałem metodyków. Jeśli chodzi o te ostatnie, dużą intensywnością charakteryzowały się one w najliczniejszym zespole, jakim

⁸⁷³ Sprawozdanie z działalności Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych Akademii Medycznej w Poznaniu w okresie od marca 1998 do 29 II 2000 r. przygotowane przez kierownika Studium mgr Elżbietę Gąsiorowską-Czarnecką, „Fakty AM” nr 5, 2000, s. 9.

131. Doktor hab. Maria Danuta Głowacka, dziekan Wydziału Nauk o Zdrowiu w latach 1999–2003

132. Profesor Tomasz Opala, dziekan Wydziału Nauk o Zdrowiu w latach 2003–2008

był zespół lektorów języka angielskiego. Od początku lat dziewięćdziesiątych zajęcia metodyczne dla tej grupy prowadził z ogromnym zaangażowaniem wybitny prof. stomatologii Geoffrey Shaw. W ocenie kierującej wówczas jednostką mgr Elżbiety Gąsiorowskiej-Czarneckiej Profesor zarówno przekazywał wiedzę merytoryczną z dziedziny stomatologii, choć nie tylko, jak i – czego nie sposób nie docenić – prezentował wzorcową wymowę najtrudniejszych terminów zawartych w tekstach farmaceutycznych i medycznych. Dostarczał ponadto wielu materiałów dydaktycznych, nagrań (które opracował), a także pomysłów na jak najciekawsze i owocne przeprowadzenie lektoratu⁸⁷⁴. W jednej z rozmów z ówczesną kierownicą Studium padły słowa: „Za zasługi dla Studium Profesor Shaw powinien mieć pomnik, co najmniej popiersie”.

Oprócz działalności dydaktycznej obejmującej brać studencką Studium prowadziło również nauczanie pracowników Uczelni, a także lektoraty dla asystentów przygotowujących się do realizacji zajęć ze studentami anglojęzycznymi. Ale nie tylko dydaktyka miała wypełniać przestrzeń Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych: od 2003 r., w następstwie modyfikacji Statutu Uczelni, przed jednostką otworzyła się także możliwość podejmowania badań naukowych.

⁸⁷⁴ Tamże, s. 9.

7. Wydawnictwo Naukowe

Zasłużone dziś Wydawnictwo uczelniane nie od razu znalazło się w spisie jednostek tworzącej się Akademii Medycznej. Kiedy poznańska Uczelnia stawiała pierwsze kroki, potrzeby wydawnicze zlecała (tak jak wszystkie pozostałe uczelnie medyczne w kraju) generalnemu wydawcy – Państwowym Zakładom Wydawnictw Lekarskich w Warszawie⁸⁷⁵. Centralny system wydawania skryptów funkcjonował do końca 1958 r., kiedy to Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej dostrzegło konieczność szybkiego dostarczania studentom pomocy naukowych. Od 1 I 1959 r. akademie medyczne miały publikować we własnym zakresie.

Powołanie w Uczelni ośrodka wydawniczego wymagało specjalnych pomieszczeń, urządzeń, dodatkowych etatów i funduszy. W 1962 r. utworzono w Bibliotece Głównej samodzielne stanowisko do spraw wydawnictw uczelnianych. Stało się ono załącznikiem uczelnianego ośrodka wydawniczego, które realizowało zamówienia na druk:

- skryptów,
- wydawnictw naukowych, w tym: rozpraw habilitacyjnych, bibliografii prac naukowych, prac historycznych i jubileuszowych,
- biuletynów bibliotecznych, składów osobowych, spisów wykładów, publikacji sprawozdawczo-informacyjnych oraz innych akcydensów.

Nadzór nad procesem wydawniczym sprawowała, powołana przez rektora, Senacka Komisja do spraw Wydawnictw. Do dnia dzisiejszego odbywają się posiedzenia Senackiej Komisji do spraw Wydawnictw, podczas których zostaje przygotowany m.in. plan wydawniczy na kolejny rok – jeden z ważniejszych dla Wydawnictwa dokumentów, który po uchwaleniu przez Senat Uczelni określa, jakie publikacje zostaną w danym roku przez nią wydane.

Największym wyzwaniem okazała się produkcja. W tamtych czasach trudno było znaleźć wykonawcę, który byłby w stanie wydrukować cały zamawiany nakład, dlatego zlecenia były dzielone pomiędzy Zakład Produkcji Skryptów Politechniki Poznańskiej i pomniejsze drukarnie (należy pamiętać, że zlecający musiał dostarczyć wykonawcy papier). Takie rozwiązanie okazało się niewystarczające, ponieważ uniemożliwiała kontrolę edytorsko-techniczną.

W 1969 r. powstała samodzielna Sekcja Wydawnicza, podlegająca organizacyjnie władzom administracyjnym, która jako „mała poligrafia” rozwiązała w dużym stopniu problemy Wydawnictwa uczelnianego. Pierwszą siedzibą Sekcji była zaadaptowana dla potrzeb drukarni suterena domu pielęgniarek na terenie Ortopedyczno-Rehabilitacyjnego Szpitala im. Wiktora Degi w Poznaniu. Personel, w składzie: dwóch techników drukarzy, pracownik obsługi,

⁸⁷⁵ 25 lat Akademii Medycznej..., s. 184.

troje pracowników redakcyjnych oraz dwie maszynistki, został wyposażony w dwie maszyny offsetowe, kserograf produkcji polskiej oraz kilka maszyn do pisania. Wobec stale rosnącego zapotrzebowania na materiały dydaktyczne dążono do zakupu coraz to nowocześniejszych urządzeń oraz poszerzenia bazy lokalowej.

Liczba wydawanych publikacji uzależniona była od możliwości produkcyjnych wykonawców, których było wówczas niewielu. Z uwagi na ograniczenia, o których już wspomniano, produkcja jednej publikacji trwała niekiedy do 2 lat⁸⁷⁶. W tym czasie wiele informacji dezaktualizowało się. Projekty wydawnicze (dzisiejsze plany wydawnicze) realizowane były w niewielkim procencie: do 1961 r. wydawano średnio cztery książki rocznie, podczas gdy projekty zawierały ich do trzech–czterech razy więcej. Znacznie większe możliwości „produkcyjne” pojawiły się dopiero na początku lat dziewięćdziesiątych wraz z całkowitą wymianą sprzętu związaną z wprowadzaniem techniki komputerowej. Wydawnictwo wzbogaciło się wówczas o drukarki laserowe, skaner i powielacz cyfrowy⁸⁷⁷. Nowoczesny sprzęt pozwalał na wyższą jakość opracowywanych i przygotowywanych do druku materiałów, przede wszystkim publikacji naukowo-dydaktycznych: monografii naukowych, podręczników, skryptów, prac habilitacyjnych, biografii, albumów oraz czasopism, takich jak: „Pielęgniarstwo Polskie”, „Polski Przegląd Nauk o Zdrowiu”, „Nowiny Lekarskie”, „Dental Forum”, „Puls AM. Gazeta Studentów”. Ponadto wydawano: materiały konferencyjne, informatory o studiach oraz inne druki dla wszystkich jednostek Uczelni⁸⁷⁸. Od 2005 r. Wydawnictwo Naukowe UMP wraz z pełnym zapleczem poligraficznym mieści się w gmachu Collegium Stomatologicum przy ul. Bukowskiej 70.

Zanim otworzyła się możliwość sprzedaży publikacji w nowocześnie urządzonym Punkcie Sprzedaży Wydawnictw Naukowych lub drogą internetową, pozycje Wydawnictwa można było nabyć w Skrypciarńi mieszczącej się w gmachu Collegium Anatomicum. W celach dystrybucyjnych Wydawnictwo podejmowało współpracę z wieloma księgarniami stacjonarnymi i internetowymi.

W 2002 r. Wydawnictwo Naukowe AM odgrywające istotną rolę w procesie dydaktycznym i naukowym Uczelni obchodziło 40-lecie swej działalności. Ile dzieł naukowych (wielkich i małych) oraz wszelkich „druków” wyszło spod maszyn drukarskich w tych czasach, nie sposób policzyć.

⁸⁷⁶ Tamże, s. 185.

⁸⁷⁷ *Podsumowanie działalności władz Uczelni obejmujące okres 1 IX 1987–30 VI 1993 r.*, „Biuletyn Informacyjny” nr 4/66, 1993, s. 16.

⁸⁷⁸ „Fakty UMP” nr 6, 2007, s. 7.

8. Studium Wychowania Fizycznego i Sportu

Na mocy rozporządzenia Ministrów Oświaty i Zdrowia z 5 I 1950 r. w sprawie obowiązku wychowania fizycznego studentów szkół wyższych (Dz.U. z 1950 r. Nr 7 poz. 72) zostało utworzone, jako międzywydziałowa jednostka przeznaczona do prowadzenia obowiązkowych zajęć z wychowania fizycznego, nowe Studium Wychowania Fizycznego⁸⁷⁹. Siedziba SWF AM mieściła się w lokalu przy Starym Rynku 40 do roku 1986, kiedy przeniesiono ją do baraku przy ul. Rokietnickiej 5.

Pierwszym kierownikiem Studium został mgr Seweryn Ługowski. Od 1954 jednostką kierował dr med. mgr wf. Eligiusz Preisler (od 1961 r. profesor). Po rezygnacji prof. Preislera w 1974 (objął stanowisko kierownika Katedry i Zakładu Fizjologii Akademii Medycznej) jego następcą został dr Bernard Kobielski, który kierował Studium do chwili swej śmierci w 1996 r. Wtedy kierownictwo przejął mgr Andrzej Deckert, stojący na czele jednostki do 2006 r. Wówczas jego miejsce zajął dotychczasowy zastępca kierownika do spraw sportowych dr Janusz Przybylski.

Studium prowadziło dydaktykę ogólną, dydaktykę sportową oraz rehabilitację medyczną. Początki były bardzo trudne. Przede wszystkim brakowało własnych obiektów. Zajęcia odbywały się w wynajmowanych salach liceów ogólnokształcących i szkół podstawowych⁸⁸⁰, często w godzinach niedogodnych dla studentów, np. o godz. 6.30 na basenie pływackim. Większość czasu wypełniała dydaktyka ogólna, a zajęcia prowadzili także wybitni sportowcy, m.in. medaliści olimpijscy. Do obowiązkowych zadań z wychowania fizycznego wprowadzano wiele nowości, m.in. aerobik i ćwiczenia na siłowni. Nowością, przynajmniej dla części studentów, było odejście od rygorystycznego przestrzegania jednolitych strojów sportowych⁸⁸¹. Od roku akademickiego 1997/1998 w Studium prowadzono zajęcia zawodowe z teorii nauczania ruchu, kinezylogii, kinezyterapii oraz hydrokinezyterapii. W tym okresie wprowadzono cykl zajęć fakultatywnych pod wspólną nazwą: ruch jako lek. Zajęcia te obejmowały różne dyscypliny sportowe uzupełniane seminariami z podstawowej wiedzy o ruchu jako leku⁸⁸². Od połowy lat siedemdziesiątych Studium stało się odpowiedzialne za organizację zajęć sportowych Klubu Uczelnianego AZS-u, zawodów uczelnianych oraz udziału w zawodach akademickich środowiska poznańskiego i mistrzostwach Polski szkół wyższych. Studenci reprezentujący KU AZS brali udział w rozgrywkach ligi międzyuczelnianej i mistrzostwach Polski akademii medycznych, najczęściej z dużymi sukcesami⁸⁸³. Najsilniejszą bronią poznańskich studentów były takie

⁸⁷⁹ A. Deckert, *Studium Wychowania Fizycznego i Sportu...*

⁸⁸⁰ Tamże, s. 36.

⁸⁸¹ Tamże.

⁸⁸² Tamże, s. 51.

⁸⁸³ Sprawozdanie z działalności Klubu Uczelnianego AZS AM w okresie 26 X 1999–22 X 2001. Materiał w zbiorach Studium Wychowania i Sportu (SWFiS).

133. Dzień Sportu na Uczelni jest okazją do podsumowania osiągnięć studentów na niwie sportowej. Na zdjęciu święto sportu uczelnianego w 2004 r.

dyscypliny, jak: pływanie, lekkoatletyka, koszykówka, piłka ręczna oraz dżudo. Należy podkreślić, że począwszy od lat dziewięćdziesiątych, kadre KU AZS zasilili najlepsi „anglojęzyczni” studenci sportowcy⁸⁸⁴.

Zajęcia sportowe nie ograniczały się tylko do aren poznańskich, ale odbywały się również na obozach sportowych (także medyczno-sportowych)⁸⁸⁵. Miały one charakter sportowo-szkoleniowy i były adresowane do wszystkich studentów. Warto odnotować pewien niesportowy szczegół historii tych obozów: zapraszani na obóz członkowie Studenckiego Koła Naukowego Stomatologów przebadali stan uzębienia uczniów tamtejszej szkoły podstawowej, a studenci fizjoterapii dokonali oceny (przeglądu) dzieci klas I pod kątem zasadniczych wad postawy⁸⁸⁶.

Studium organizowało przez wiele lat spływy kajakowe i obozy narciarskie, najczęściej na Słowacji, w Austrii i we Francji, a od 1997 r. także obozy jeździecko-rowerowe. Mocno wpisany jest w historię jednostki uczelniany Dzień Sportu. W tym dniu tak studenci, jak i pracownicy uczestniczyli w wielu różnych konkurencjach, od lekkoatletyki po strzelanie z wiatrówki (to konkurencja dla VIP-ów). Była to też okazja do prezentacji dorobku sportowego studentów. Tradycja tego sportowego wydarzenia sięga 1973 r. Jego pomysłodawcą był Jacek Nikisch, student VI roku Wydziału Lekarskiego. Pionierski w środowisku poznańskim Dzień Sportu zorganizowany był wyłącznie przez studentów⁸⁸⁷. Od 1974 r. Dni Sportu

⁸⁸⁴ A. Deckert, *Studium Wychowania Fizycznego i Sportu...*, s. 36.

⁸⁸⁵ *25 lat Akademii Medycznej...*, s. 146.

⁸⁸⁶ Tamże, s. 39.

⁸⁸⁷ Tamże, s. 43.

odbywały się corocznie, a ich organizację przejęło Studium. Było to zawsze duże wyzwanie dla jego pracowników⁸⁸⁸. By umożliwić wszystkim studentom udział w tej wielkiej imprezie, Dzień Sportu był zawsze dniem rektorskim.

Choć jednostka koncentrowała swą uwagę na młodzieży studenckiej, to poczynając od 1978 r. we współpracy z KU AZS organizowano także zajęcia oraz zawody sportowe dla pracowników Uczelni (m.in. turnieje klinik)⁸⁸⁹. Poza ćwiczeniami ogólnorozwojowymi, korekcyjnymi, np. w latach 2000–2005 organizowanymi pod nazwą: przyjazny kręgosłup, Studium było współorganizatorem corocznych integracyjnych meczów w koszykówkę władz UAM i AM. W tym okresie Uczelnię reprezentowali m.in.: rektorzy: prof. Janusz Gadzinowski, prof. Grzegorz Bręborowicz, profesorowie: Wiesław Hędzielek, Michał Musielak, Ryszard Staniszewski, Andrzej Tykarski, doktorzy: Paweł Rosada i Wojciech Bućko. Obok działalności sportowej na podkreślenie zasługuje także naukowa aktywność Studium. Prowadziło ono badania cech somatycznych i sprawności fizycznej studentów I roku. Zapoczątkowane w latach dwudziestych przez doc. Karola Stojanowskiego działania kontynuował prof. E. Preisler. Ich animatorem w latach osiemdziesiątych był dr Bernard Kobielski, który nawiązał współpracę z Zakładem Antropologii Sportu Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu⁸⁹⁰.

Ważnym wydarzeniem w kalendarium Studium było rozpoczęcie w roku 1984 budowy własnego obiektu sportowego. Dwa lata później, przy dużym udziale studentów i nauczycieli akademickich, powstała przy ul. Rokietnickiej hala sportowa. Obiekt został wyposażony w płytę boiska o powierzchni 600 m². Nieco później, dzięki adaptacji innego budynku, studenci mogli korzystać także z sali gimnastycznej, siłowni i sauny⁸⁹¹. Musiało upłynąć wiele lat, zanim Studium wzbogaciło się w 2007 r. o nowy, bardzo potrzebny obiekt dydaktyczny – ogrzewaną halę tenisową z dwoma boiskami. Realizowano tu zajęcia dydaktyczne, ale nie tylko – również pracownicy Uczelni mogli w nowym obiekcie odbywać zajęcia sportowo-rekreacyjne. Jak można sądzić, zbudowanie w latach osiemdziesiątych hali sportowej wpłynęło na to, że sportowcy Uczelni trenujący w KU AZS osiągnęli wielkie sukcesy: w latach 1986–2004 w mistrzostwach Polski akademii medycznych Uczelnia poznańska zajmowała 10 razy z rzędu pierwsze miejsce w punktacji ogólnej. Te zwycięstwa atletów AM utrwały jej wizerunek jako najbardziej usportowionej szkoły wyższej w kraju. Co warto podkreślać, sportowy dorobek Uczelni był uwzględniany przy ustalaniu rankingu naukowego akademii medycznych w Polsce.

⁸⁸⁸ „Fakty AM” nr 3, 2005, s. 27.

⁸⁸⁹ Sprawozdanie z działalności Klubu Uczelnianego Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1993–1995. Materiały w zbiorach SWFiS.

⁸⁹⁰ Tamże, s. 45.

⁸⁹¹ A. Deckert, *Studium Wychowania Fizycznego i Sportu...*, s. 51.

9. Środowisko studenckie

Odnalezienie swych personaliów na liście przyjętych (np. wywieszonej w gablocie dziekanatu) na wymarzony kierunek studiów to wielkie przeżycie, ale także zaszczyt, duma i wreszcie nagroda dla każdego maturzysty. W latach gdy sieć szkół publicznych nie rozwinęła się jeszcze, z indeksu uczelni mógł się cieszyć tylko niewielki odsetek absolwentów szkół średnich. Akademia Medyczna w Poznaniu jako elitarna uczelnia należała do tych, których progi nie były łatwe do przebycia. Abiturienti mogli się o tym przekonać właśnie z początkiem lat dziewięćdziesiątych, w szczególności na kierunku lekarskim i farmacji. Podczas gdy w latach stanu wojennego i w latach bezpośrednio po nim następujących na kierunek lekarski przyjmowano ponad 300 osób, wkrótce, decyzją Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej, liczba przyjęć została radykalnie ograniczona (niemal dwukrotnie)⁸⁹². W roku akademickim 1989/1990 Uczelnia miała ponad 3,5 tys. studentów (w następnym 3642), ale już w roku akademickim 1992/1993 liczba ta skurczyła się do 3340. Władze liczyły się nawet z koniecznością redukcji etatów nauczycieli akademickich, a także etatów innych pracowników. W następstwie polityki władz Uczelni sytuacja ulegała jednak poprawie i szeregi studentów stopniowo powiększały się. Pojawili się, jak już wspomniano, studenci płacący za naukę: kształcący się w języku angielskim oraz tzw. wolni słuchacze. Jednakże stan liczebny z przełomu ustrojowego osiągnięty został dopiero w roku akademickim 1996/1997, kiedy 3600 studentów ruszyło zdobywać wiedzę. Od-tąd wraz z rozwojem struktur Uczelni można było obserwować wyraźny wzrost liczby młodzieży studenckiej. Wyraźnie zaznaczyło się to z początkiem nowego wieku. W danych latach akademickich studiowało: 2001/2002 – 4237 studentów, 2002/2003 – 4354, 2003/2004 – 5093, 2004/2005 – 6143, 2005/2006 – 7103, 2006/2007 – 7687⁸⁹³.

Ale studenci to nie tylko brać chłonna wiedzę w salach wykładowych, seminaryjnych, ćwiczeniowych i klinicznych. Swą obecność manifestowali także na innych przestrzeniach życia szkoły. Liczne organizacje studenckie – m.in.: Rada Uczelniana Samorządu Studenckiego, Studenckie Towarzystwo Naukowe, Akademicki Związek Sportowy, Akademickie Stowarzyszenie Medycyny Ratunkowej, Chór Akademicki, Europejskie Stowarzyszenie Studentów Zagranicznych, Komitet Lokalny Międzynarodowego Stowarzyszenia Studentów Medycyny IFMSA-Poland, Młoda Farmacja, Polskie Stowarzyszenie Studentów Stomatologii, Stowarzyszenie Studentów Amerykańskich, American Medical Student Association (AMSA), Samorząd Studentów Norweskich⁸⁹⁴ – umożliwiały im

⁸⁹² *Przemówienie inauguracyjne JM Rektora Akademii Medycznej prof. dr. hab. Antoniego Prusze-wicza*, „Biuletyn Informacyjny” nr 5/61, 1992.

⁸⁹³ Na podstawie danych „Biuletynu Informacyjnego”, „Faktów AM” i „Faktów UMP”.

⁸⁹⁴ „Fakty UMP” nr 3, 2008, s. 30.

134. Dyplomatorium studentów kierunku anglojęzycznego w dniu 17 I 2004 r. w Auli UAM

realizację wielu zainteresowań i pasji. Miejsce centralne tej aktywności na froncie studenckich działań zajmował Samorząd Studencki (choć na początku lat dziewięćdziesiątych władze Uczelni nie oceniały jego działalności szczególnie wysoko). Jego przedstawiciele uczestniczyli w podejmowaniu najważniejszych decyzji Uczelni, zasiadając w takich organach, jak m.in.: Senat, Kolegium Rektor-skie, kolegia dziekańskie czy komisje senackie. Członkowie Samorządu również reprezentowali Uczelnię w posiedzeniach Komisji Szkolnictwa Wyższego przy Medycznym Parlamencie Studentów w Warszawie. Brali także udział w obradach sejmowych i senackich komisji zdrowia.

Na szczególne podkreślenie zasługuje zaangażowanie studentów w zakresie poprawy procesu kształcenia. Obok wyrażania troski o jakość nauczania domagali się także większej liczby zajęć fakultatywnych, które ich zdaniem powinny wypełniać nawet 25% czasu zajęć. Poszukiwali również bardziej zróżnicowanych form zajęć, np. w postaci kursów, warsztatów, a także wyznaczenia koordynatorów nauczania przedmiotów, które realizowane były w obrębie ważnych dyscyplin⁸⁹⁵. Owocem tych działań było m.in. stopniowe wprowadzenie ankiety dydaktycznej na wszystkich wydziałach Uczelni. Najbardziej zaangażowanym pracownikom studenci przyznawali wielce prestiżowy na Uczelni tytuł honorowy *Amicus Studentorum*.

⁸⁹⁵ „Fakty AM” nr 9–10, 2000, s. 6.

Inne pola działalności studentów to sprawy socjalne i ekonomiczne, dydaktyka, nauka, kontakty pozauczelniane, działalność kulturalno-rozrywkowa i turystyczna, a także informacja i promocja.

Swe zainteresowania badawcze studenci mogli realizować w Studenckim Towarzystwie Naukowym (STN) – w ramach kół naukowych zakładanych przy jednostkach naukowo-dydaktycznych Uczelni, nadzorowanych pod względem merytorycznym przez opiekunów – pracowników naukowych. Nadrzędnym i zasadniczym celem STN jest stwarzanie szczególnie uzdolnionym studentom warunków, w których mogą rozwijać swoje zainteresowania i zdobywać wiedzę wykraczającą poza materiał studiów. Cel ten urzeczywistniał się przez m.in.: udział studentów w programach badawczych prowadzonych przez jednostki naukowo-dydaktyczne Uczelni, realizację projektów naukowych, także cykle seminariów z udziałem gości, oraz organizację – wraz z jednostkami macierzystymi – warsztatów, zjazdów, konferencji. W 1989 r. z inicjatywy studentów poznańskiej AM powstało Studenckie Stowarzyszenie Naukowe Eskulap, zrzeszające koła naukowe studentów akademii medycznych w Polsce⁸⁹⁶. Do najwyższych osiągnięć organizacyjnych na tym polu zaliczyć należy Międzynarodowy Kongres Studentów Medycyny i Młodych Lekarzy. W maju 2001 r. wydarzenie to zgromadziło 300 uczestników z Polski i zagranicy (krajów Europy Środkowo-Wschodniej).

W 2006 r. STN przy współudziale Międzynarodowego Stowarzyszenia Studentów Medycyny IFMSA-Poland oraz Akademickiego Stowarzyszenia Medycyny Ratunkowej (ASMR) zorganizowało V Międzynarodowy Kongres Studentów Medycyny i Młodych Lekarzy. Kongres ten miał szczególny wymiar – w tym roku STN obchodziło półwiecze swego istnienia⁸⁹⁷.

Poznańscy studenci zdobyli wiele naukowych laurów krajowych i zagranicznych. W 2004 r. na Międzynarodowym Kongresie Studentów w Poznaniu po pierwszą i drugą nagrodę sięgnęli młodzi naukowcy z Koła Naukowego przy Klinice Kardiologii i Torakochirurgii⁸⁹⁸. Na pewno warto wspomnieć również o pierwszej nagrodzie na I Międzynarodowym Kongresie Kół Naukowych w Poznaniu za pracę dotyczącą nadekspresji białka HER 2 u chorych na raka, wykonaną przez studentki Koła Naukowego przy Klinice Onkologii⁸⁹⁹.

By stworzyć możliwości wykorzystania wiadomości teoretycznych w praktyce i zdobycia dodatkowych doświadczeń do pracy z pacjentami, rokrocznie organizowano obozy naukowo-szkoleniowe. Niektóre z nich wychodziły poza te ramy: w 1989 r. członkowie STN zorganizowali we Władysławowie obóz

⁸⁹⁶ *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1987–1990*, „Biuletyn Informacyjny” nr 5/47, 1990, s. 11.

⁸⁹⁷ „Fakty AM” nr 3, 2005, s. 31.

⁸⁹⁸ „Fakty AM” nr 9–10, 2004, s. 29.

⁸⁹⁹ *Szpital Przemienienia Pańskiego...*, s. 166.

135. Dyplomatorium studentów Wydziału Nauk o Zdrowiu w dniu 16 XII 2006 r. w Auli UAM

rehabilitacyjny dla dzieci z porażeniem mózgowym⁹⁰⁰. Obozy te organizowane były jako wakacyjne wyjazdy STN wraz z opiekunami poszczególnych sekcji specjalistycznych do ośrodków wypoczynkowo-sanatoryjnych, z którymi Akademia Medyczna współpracowała. Wyjazdy te połączone były ze świadczeniem usług z zakresu specjalistycznej opieki ambulatoryjnej. Niektóre z nich miały długoletnią tradycję, np. obozy w Kołobrzegu.

Obok wielospecjalistycznego obozu ogólnouczeniowego odbywały się obozy obejmujące poszczególne specjalności (m.in.: laryngologiczną, psychiatryczną, pediatriczną czy nauk o zdrowiu). Długą tradycję miały także wyjazdy zagraniczne, m.in. Koła Naukowego Tropic do Indii, Tanzanii czy innych krajów. Były także wyjazdy w drodze wymian indywidualnych. Taki sposób edukacji ułatwiała współpraca AM z Międzynarodową Federacją Stowarzyszeń Studentów Medycyny (International Federation of Medical Students' Associations – IFMSA) i Europejskim Stowarzyszeniem Studentów Medycyny (European Medical Students' Association – EMSA).

W trosce o wysoką jakość prac naukowych przyszłych uczonych studenci na AM mieli możliwość, począwszy od 2003 r., uczestniczenia w warsztatach z metodologii badań naukowych. Pierwsze dwie edycje skupiały się wokół zagadnień podstawowych: projektowania ankiet, poszukiwania literatury podstawowych testów statystycznych i ich interpretacji. W następnych latach poruszano kwestie plagiatu w świetle polskiego prawa, badań na zwierzętach, etyki badań nauko-

⁹⁰⁰ *Sprawozdanie z działalności Akademii Medycznej im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1987–1990*, „Biuletyn Informacyjny” nr 5/47, 1990, s. 10.

wych, a także procedur ubiegania się o granty naukowe ze środków zarówno ministerialnych, jak i Unii Europejskiej⁹⁰¹.

Jeśli chodzi o zaangażowanie w działalność organizacji studenckich, na podkreślenie zasługuje aktywna współpraca studentów AM z Europejskim Stowarzyszeniem Studentów Prawa (European Law Students' Association – ELSA). Wspólnym wysiłkiem utworzono program „Prawo i medycyna”. W jego ramach odbywały się m.in. symulacje rozpraw sądowych poruszające aktualną problematykę medyczną.

Dużą dynamikę działań przejawiali studenci zrzeszeni w poznańskim oddziale IFMSA-Poland. Celem tego Stowarzyszenia było organizowanie międzynarodowego programu wymiany naukowej studentów. Dzięki ofercie programowej dla studentów zagranicznych przygotowanej przez ten oddział studenci AM stwarzali sobie możliwości prowadzenia własnych badań w jednym z ośrodków akademickich ponad 40 krajów całego globu⁹⁰². Działalność poznańskiego oddziału nie ograniczała się do przygotowania ofert programowych dla członków IFMSA z zagranicy. Dostrzegalna była również aktywność na innych odcinkach, np. w 2003 r. oddział poznański przy współpracy z Samorządem Studenckim urządził obchody w ramach Światowego Dnia AIDS⁹⁰³.

Fundamenty sukcesów studentów na wszystkich wyżej wymienionych polach to przede wszystkim pracowitość, zdolności i pasje studentów, ale także coraz nowocześniejsza aparatura badawcza, większa przestrzeń przeznaczona na cele dydaktyczno-naukowe oraz rosnąca częstotliwość kontaktów zagranicznych. Nie bez znaczenia, jak można sądzić, była coraz bardziej „gęstniejąca” i nieustannie unowocześniana sieć internetowa, także w domach akademickich. Umożliwiała ona szeroki kontakt ze światem, także jego naukowym obliczem.

Pozostając przy akademikach, trzeba wspomnieć i o tym, że poza wyposażeniem technicznym, o którym wyżej wspomniano, przybywało w nich także miejsc. Obok Wawrzynka przy ul. Wawrzyniaka (196 miejsc, rok oddania: 1952), Eskulapa przy ul. Przybyszewskiego (788 miejsc – 1975) i Hipokratesa przy ul. Wilczak (166 miejsc – 1994), powstały dwa nowe DS-y: w 1999 studenci wprowadzili się do Medyka przy ul. Rokietnickiej (136 miejsc), a w 2002 r. – do Aspirynki, umiejscowionej także przy ul. Rokietnickiej (186 miejsc). Jak szybko zauważono, narodziny Aspirynki odbyły się zgodnie z zasadami sztuki położniczej: budowę rozpoczęto w listopadzie 2001, a pierwsi studenci zamieszkali pod jej dachem pod koniec lipca 2002 r. – zatem niemal dokładnie 9 miesięcy później⁹⁰⁴. Odnotować należy także, że AM była pierwszą uczelnią Poznania, która w tak krótkim odstępie czasowym „postawiła” dwa nowoczesne domy akademickie.

⁹⁰¹ „Fakty UAM” nr 1–2, 2007, s. 28.

⁹⁰² „Fakty AM” nr 1–2, 2004, s. 27.

⁹⁰³ Tamże, s. 26.

⁹⁰⁴ „Fakty AM” nr 9–10, 2002, s. 23.

136. Akademiki AM/UMP Aspirynka oraz Medyk przy ul. Rokietnickiej 6 i 4, oddane do użytku na początku XXI w.

Gwoli przybliżenia innych aspektów studenckiej społeczności – nieco statystyki. W roku akademickim 2000/2001 w naszej Uczelni kształciły się 3794 osoby, w tym 1511 osób (39,8%) na kierunku lekarskim, 475 (12,5%) na stomatologii, 725 (19,1%) na farmacji, 152 osoby (4%) na analityce medycznej, 335 osób (8,8%) na pielęgniarstwie, 412 (10,6%) na zdrowiu publicznym, a 184 osoby (4,8%) na fizjoterapii. Osoby kształcące się na studiach dziennych stanowiły 70,6% ogółu, wolni słuchacze stanowili 6%, 16,6% to studenci zaoczni, a studenci Oddziału Anglojęzycznego to 5,4%.

Jeśli chodzi o udział kobiet wśród absolwentów poszczególnych kierunków studiów dziennych, najbardziej sfeminizowane było pielęgniarstwo (94,6% kobiet), potem zdrowie publiczne (88,5%), a później kolejno: analityka medyczna (87,5%), farmacja (81,4%), stomatologia (76,5%) i kierunek lekarski (60,6%). Wśród absolwentów cudzoziemców stopień feminizacji był niższy i wynosił 36,4%.

Na studiach dziennych najliczniejszą grupę stanowiły osoby w wieku od 20 do 22 lat (42,8% ogółu) oraz w wieku 23–25 lat (46,9%). Tylko 0,2% stanowili studenci powyżej 30. roku życia. Z kolei na studiach zaocznych grupa osób w wieku od 20 do 22 lat wynosiła 5,9%, od 23 do 25 lat – 28,5%, a powyżej 30 lat – 24,3%⁹⁰⁵.

⁹⁰⁵ „Fakty AM” nr 6–8, 2001, s. 26.

137. Dzień Dziękczynienia jest od wielu lat uroczyscie obchodzony przez studentów studiów anglojęzycznych Akademii Medycznej w Poznaniu. Na zdjęciu *Thanksgiving Day* w 2004 r.

Jak już wspomniano wyżej, pewien procent stanowili studenci anglojęzyczni. Pojawienie się tej grupy to początek nowej jakości w wielu obszarach życia Uczelni. Za ich sprawą w dużej mierze poprawiły się jakość i kultura kształcenia. Zmienili oni bez wątpienia sposób patrzenia na relacje nauczyciel – student, m.in. poprzez regularne oceny i wysokie wymagania stawiane swoim nauczycielom. To bardzo pozytywnie wpływało także na jakość kształcenia polskich studentów. Obecność studentów z zagranicy to także promocja Uczelni na zewnątrz. Ale ich aktywność nie ograniczała się do pola dydaktyki. Włączali się oni do różnych akcji organizowanych przez swych polskich kolegów. To zaangażowanie widoczne było również na innych polach. Na szczególne uznanie zasługuje inicjatywa dwóch amerykańskich studentów nakierowana na szkolenie polskich lekarzy w zakresie pomocy doraźnej w USA. Dzięki zorganizowanym przez nich środkom finansowym już w maju 1995 r. trzech poznańskich lekarzy (dwóch chirurgów i jeden anestezjolog) odbyło tygodniową wizytę w USA, podczas której zapoznali się z amerykańskim systemem pomocy doraźnej. Obserwowali też rozwiązania stosowane w przypadku codziennych, prostych problemów zdrowotnych wśród biedniejszych mieszkańców miast, np. działalność gabinetów lekarza ogólnego zorganizowanych w specjalnych autobusach (*doc on wheels*, czyli: doktor na kołach).

W tabelach 9–13 przedstawiono liczbę studentów i absolwentów poszczególnych wydziałów i kierunków Akademii Medycznej w omawianym okresie.

138. W uroczystości *Thanksgiving Day* biorą udział także wykładowcy. Na zdjęciu prof. Honorata Limanowska-Shaw; fot. z 2004 r.

Tabela 9. Studenci i absolwenci kierunku lekarskiego i stomatologii w latach 1989–2007

Rok akademicki	Liczba studentów		Liczba absolwentów	
	lekarski	stomatologia	lekarski	stomatologia
1989/1990	2073	513	288	83
1990/1991	2133	510	314	77
1991/1992	2112	522	333	90
1992/1993	2015	522	298	95
1993/1994	1872	507	309	103
1994/1995	1753	WL II	330	WL II
1995/1996	1773	WL II	284	WL II
1996/1997	1486	WL II	274	WL II
1997/1998	1435	WL II	292	WL II
1998/1999	1392	WL II	211	WL II
1999/2000	1469	WL II	237	WL II
2000/2001	1469	WL II	225	WL II
2001/2002	1305	WL II	213	WL II
2002/2003	1282	WL II	213	WL II
2003/2004	1283	WL II	190	WL II
2004/2005	1293	WL II	210	WL II

cd. tabeli 9

Rok akademicki	Liczba studentów		Liczba absolwentów	
	lekarski	stomatologia	lekarski	stomatologia
2005/2006	1491	WL II	194	WL II
2006/2007	14919	WL II	195	WL II

Źródło: informacje z dziekanatów UMP.

Tabela 10. Studenci i absolwenci stomatologii w latach 1989–2007

Rok akademicki	Liczba studentów	Liczba absolwentów
1989/1990	513	83
1990/1991	510	77
1991/1992	522	90
1992/1993	522	95
1993/1994	507	103
1994/1995	478	85
1995/1996	483	111
1996/1997	451	82
1997/1998	495	94
1998/1999	483	94
1999/2000	485	93
2000/2001	475	95
2001/2002	458	82
2002/2003	470	77
2003/2004	488	85
2004/2005	510	94
2005/2006	541	77
2006/2007	688	115

Źródło: informacje z dziekanatów UMP.

Tabela 11. Studenci i absolwenci Wydziału Nauk o Zdrowiu w latach 1989–2007

Rok akademicki	Pielęgniarstwo I stopnia				Pielęgniarstwo II stopnia				Pielęgniarstwo jednolite magisterskie			
	stacjonarne		niestacjonarne		stacjonarne		niestacjonarne		stacjonarne		niestacjonarne	
	l.s.	l.a.	l.s.	l.a.	l.s.	l.a.	l.s.	l.a.	l.s.	l.a.	l.s.	l.a.
1989/1990	–	–	–	–	–	–	–	–	229	43	–	–
1990/1991	–	–	–	–	–	–	–	–	221	58	–	–

Rok akademicki	Pielęgniarstwo I stopnia				Pielęgniarstwo II stopnia				Pielęgniarstwo jednolite magisterskie			
	stacjonarne		niestacjonarne		stacjonarne		niestacjonarne		stacjonarne		niestacjonarne	
	l.s.	l.a.	l.s.	l.a.	l.s.	l.a.	l.s.	l.a.	l.s.	l.a.	l.s.	l.a.
1991/1992	–	–	–	–	–	–	–	–	217	55	–	–
1992/1993	–	–	–	–	–	–	–	–	186	41	45	–
1993/1994	–	–	–	–	–	–	–	–	185	47	102	–
1994/1995	–	–	–	–	–	–	–	–	177	51	179	–
1995/1996	–	–	–	–	–	–	–	–	159	28	250	–
1996/1997	–	–	–	–	–	–	–	–	163	36	316	43
1997/1998	–	–	–	–	–	–	–	–	153	31	334	56
1998/1999	–	–	–	–	–	–	–	–	144	32	340	72
1999/2000	–	–	–	–	–	–	–	–	131	36	336	77
2000/2001	42	–	–	–	–	–	–	–	103	26	313	61
2001/2002	110	–	54	–	–	–	–	–	112	24	379	60
2002/2003	488	–	190	–	–	–	–	–	147	18	372	56
2003/2004	348	30	391	–	–	–	–	–	123	10	309	41
2004/2005	438	61	685	66	–	–	57	–	112	31	309	–
2005/2006	382	151	446	284	116	21	391	–	–	–	–	10
2006/2007	339	109	447	149	144	31	476	120	–	–	–	93

l.s. – liczba studentów; l.a. – liczba absolwentów

Źródło: informacje z dziekanatów UMP.

Tabela 12. Studenci i absolwenci kierunku farmacja w latach 1989–2005

Rok akademicki	Liczba studentów	Liczba absolwentów
1989/1990	493	82
1990/1991	447	67
1991/1992	442	73
1992/1993	440	75
1993/1994	484	52
1994/1995	507	70
1995/1996	592	75
1996/1997	564	87
1997/1998	592	82

cd. tabeli 12

Rok akademicki	Liczba studentów	Liczba absolwentów
1998/1999	674	109
1999/2000	624	112
2000/2001	631	113
2001/2002	726	122
2002/2003	748	125
2003/2004	791	–
2004/2005	941	151

Źródło: informacje z dziekanatów UMP.

Tabela 13. Studenci i absolwenci kierunku analityka medyczna w latach 1989–2005

Rok akademicki	Liczba studentów	Liczba absolwentów
1989/1990	208	40
1990/1991	218	30
1991/1992	204	37
1992/1993	201	36
1993/1994	209	41
1994/1995	193	23
1995/1996	188	41
1996/1997	172	36
1997/1998	167	48
1998/1999	138	24
1999/2000	149	24
2000/2001	152	32
2001/2002	146	28
2002/2003	137	29
2003/2004	155	26
2004/2005	173	21

Źródło: informacje z dziekanatów UMP.

D. Poznańska Akademia Medyczna w przestrzeni społecznej

Uczelnia ze względu na swą specyfikę niejako w sposób naturalny umocowana była w otaczającej ją przestrzeni (mieście, regionie), świadcząc rocznie kilkadziesiąt tysięcy porad ambulatoryjnych oraz wysokospecjalistycznych usług

szpitalnych. W niektórych specjalnościach z usług tych korzystała także ludność zachodniej i północnej Polski. Szpitale akademickie zdobyły sobie wielkie uznanie. Z całą pewnością obok wybitnej kadry naukowej bardzo istotnym czynnikiem kształtującym status Uczelni były jednostki kliniczne. Na status ten składały się również inne czynniki. Przede wszystkim zaliczyć do nich należy szerokie uznanie dla Uczelni ze strony opinii społecznej, tak w kraju, jak i za granicą, oraz zrozumienie szczególnej roli wyższej szkoły medycznej. Osiąganiu tego celu sprzyjały m.in. spotkania z przedstawicielami władz administracyjnych (szczególnie centralnego i lokalnego) oraz samorządowych Poznania i Wielkopolski.

Wśród działań mających prezentować dokonania naukowe i dydaktyczne Uczelni wymienić należy: Targi Edukacyjne, Otwarte Drzwi, Dni Edukacji Medycznej, projekty promocyjne dotyczące inwestycji AM, projekty związane z rozwojem miasta, m.in. w programie „Trakt Królewsko-Cesarski”. Szczególne znaczenie miał udział AM w Poznańskim Festiwalu Nauki i Sztuki (PFNiS) pod auspicjami kolegium rektorów miasta Poznania. Z odczytami, wykładami występowali tam najwybitniejsi przedstawiciele nauki. Szczególnie bogata i urozmaicona była oferta przedstawiana przez naukowców AM na V, jubileuszowym, PFNiS w październiku 2002 r. Oto niektóre z przedstawionych wykładów (w nawiasach nazwiska prelegentów)⁹⁰⁶:

- „Zasady żywienia osób w wieku podeszłym” (dr hab. Grażyna Duda),
- „Opieka paliatywna u kresu życia” (prof. AM Jacek Łuczak),
- „Jak ustrzec się raka przewodu pokarmowego” (dr hab. Przemysław Majewski),
- „Dieta śródziemnomorska” (dr hab. Juliusz Przysławski),
- „Problemy etyczne współczesnej medycyny” (prof. Leon Drobnik),
- sposoby udzielania pierwszej pomocy – pokaz Zakładu Anestezjologii i Intensywnej Terapii,
- „Otyłość – fakty i mity, korzyści z leczenia nadwagi” (dr Zbigniew Szajkowski),
- „Nowości w diagnostyce i leczeniu guzów piersi” (lek. med. Jarosław Stanek),
- „Rola mężczyzny w prokreacji człowieka” (dr Piotr Jędrzejczak),
- „Nowe możliwości uzupełniania brakujących zębów” (dr hab. Wiesław Hędzielek),
- „Czy dobre »geny« chronią nas przed »złymi« skutkami palenia tytoniu” (prof. dr hab. Krzysztof Szyfter).

Mówiąc o przedsięwzięciach związanych z szerzeniem wiedzy i kultury zdrowotnej, nie można pominąć szerokiej aktywności pracowników naukowych poszczególnych katedr i klinik, m.in. Katedry i Kliniki Chorób Wewnętrznych

⁹⁰⁶ „Fakty AM” nr 11–12, 2002, s. 5.

i Zaburzeń Metabolicznych (kierownik prof. Danuta Pupek-Musialik); prowadzili oni spotkania i wykłady edukacyjne w ramach Wielkopolskiej Szkoły Nadciśnienia Tętniczego oraz Szkoły Otyłości. Poznaniacy zawdzięczają także Katedrze możliwość uczestnictwa w wykładach z cyklu „Zdrowie warte Poznania”. Jednostka ta zajmowała się ponadto medialną prezentacją zagadnień o skutkach zdrowotnych otyłości, chorób układu krążenia i cukrzycy, jak też opracowaniem ankiet dotyczących badań nad epidemiologią, patofizjologią oraz powikłaniami nadciśnienia⁹⁰⁷. Lekarze z Kliniki Onkologii prowadzili m.in. wykłady na zaproszenie towarzystw naukowych oraz Klubu Amazonek. Z początkiem 2004 r. w Poznaniu rozpoczęła działalność Szkoła Leczenia Przewlekłej Obturacyjnej Choroby Płuc. Szkoła postawiła sobie za cel zwiększenie świadomości dotyczącej tej choroby oraz polepszenie komunikacji między pacjentami a lekarzami. Poznańską Szkołę prowadziła kierownik Katedry i Kliniki Ftyzjopneumonologii dr hab. Halina Batura-Gabryel we współpracy ze Stowarzyszeniem Pulmonologii Poznańskiej. Teren działania placówki obejmował swym zasięgiem Poznań i najbliższe okolice⁹⁰⁸. Pracownicy Katedry i Kliniki Medycyny Paliatywnej – Hospicjum Palium podejmowali się organizowania kursów, seminariów, szkolenia kadry (dla ponad 200 ośrodków) oraz społeczeństwa (ze szczególnym naciskiem na młodzież) poprzez liczne spotkania, imprezy oraz publikacje na temat opieki paliatywnej i hospicyjnej⁹⁰⁹. Głównym animatorem tej szerokiej aktywności był prof. Jacek Łuczak. Poczesne miejsce w tym katalogu prac na rzecz społeczeństwa zajmuje prof. Marek Spaczyński⁹¹⁰ jako jeden z pomysłodawców podjęcia na skalę ogólnopolską działań profilaktycznych na rzecz zapobiegania raka szyjki macicy u kobiet (Polska w latach dziewięćdziesiątych, a także wcześniej, należała do krajów mających najgorsze statystyki pod tym względem). Profesor Spaczyński, kierownik Kliniki Onkologii Ginekologicznej AM, piastujący także godność prezesa Polskiego Towarzystwa Ginekologicznego, został szefem Centralnego Ośrodka Koordynującego „Program aktywnej profilaktyki raka szyjki macicy” w Polsce. Program ten, promowany pod hasłem „Wybierz życie”, zainaugurowano w czerwcu 2003 r.

Promocja to także świadczenia na rzecz miejscowego społeczeństwa poprzez organizowanie obozów naukowych i praktyk studenckich. Studenci wydziałów lekarskich i ich opiekunowie (nauczyciele akademicy) udzielali specjalistycznych porad, wykonywali badania specjalistyczne, opracowywali zalecenia profi-

⁹⁰⁷ *Szpital Przemienienia Pańskiego...*, s. 152; „Fakty AM” nr 3–4, 2003, s. 2.

⁹⁰⁸ „Fakty AM” nr 3–4, 2004, s. 31.

⁹⁰⁹ *Szpital Przemienienia Pańskiego...*, s. 176.

⁹¹⁰ *Dlaczego warto „wybrać życie”? Rozmowa z prof. dr. hab. Markiem Spaczyńskim*, m.in. na ten temat. „Fakty AM” nr 4/5, 2006, s. 18.

139. Hospicjum Palium na os. Rusa 55, oddane do użytku w 2001 r., służy pacjentom u kresu życia, ale także stanowi ważne miejsce edukacji studentów UMP

laktyczne, zapisywali do hospitalizacji w klinikach AM w Poznaniu. W ten sposób zacieśniały się więzi między miejscowym społeczeństwem a Uczelnią i miastem.

W kształtowaniu wizerunku Uczelni nie można pominąć roli obecności w jej murach rosnącej grupy studentów anglojęzycznych. Dzięki programowi anglojęzycznemu rosło zainteresowanie Uczelnią na świecie, a tym samym wzrastała jej ranga⁹¹¹.

Akademia Medyczna w latach 2002–2004 w rankingu szkół wyższych przygotowanym przez dziennik „Rzeczpospolita” i tygodnik „Wprost” uznana była za najlepszą uczelnię medyczną w kraju. *Światowa uczelnia w Wielkopolsce* – takim tytułem opatrzyła „Rzeczpospolita” awans poznańskiej AM w tym rankingu⁹¹². W następnych latach Uczelnia plasowała się w ścisłej czołówce tychże rankingów. Rankingi te powstawały na podstawie punktacji przyznawanej za: prestiż społeczny, siłę naukową, kontakty zagraniczne oraz warunki studiowania. Pod uwagę brano również: liczbę laureatów olimpiad wybierających daną uczelnię,

⁹¹¹ „Fakty AM” nr 6–8, 2000, s. 6 i 11.

⁹¹² „Fakty AM” nr 5, 2005, s. 3.

jej rozpoznawalność w środowisku (przede wszystkim biznesowym), liczbę nadanych tytułów i stopni naukowych, kwalifikacje kadry naukowo-dydaktycznej, podejście nauczycieli do studentów. Przedmiotem oceny były także: oferta kształcenia, możliwość rozwoju zainteresowań naukowych, standard infrastruktury oraz szanse studentów i wykładowców na pracę bądź naukę w zagranicznych ośrodkach naukowych.

W tym samym rankingu za najlepsze kliniki specjalistyczne uznane zostały (w nawiasach nazwiska kierowników):

- Klinika Otolaryngologii (prof. Witold Szyfter),
- Klinika Okulistyczna (prof. Krystyna Pecold),
- Klinika Urologii (prof. Zbigniew Kwias),
- Klinika Psychiatrii Dorosłych (prof. Janusz Rybakowski),
- Klinika Chorób Wewnętrznych i Zaburzeń Metabolicznych (prof. Danuta Pupek-Musialik)⁹¹³.

Nagrody i prestiżowe wyróżnienia stały się także udziałem wielu innych jednostek Uczelni, m.in.: w 2002 w rankingu prowadzonym przez tygodnik „Newsweek” Szpital Ginekologiczno-Położniczy AM (największy wówczas szpital położniczy w kraju) uznany został za najlepszą jednostkę tego typu w Polsce⁹¹⁴; kierowana przez prof. Witolda Szyftera Klinika Otolaryngologii okazała się w 2003 zwycięzcą rankingu tygodnika „Wprost” oraz Towarzystwa Promocji Jakości Opieki Zdrowotnej w Polsce (na ostateczny wynik wpłynęła przede wszystkim liczba głosów oddanych przez szefów oddziałów laryngologicznych na najlepsze ich zdaniem ośrodki. Punktowane były również certyfikaty przyznawane przez Centrum Monitorowania Jakości w Ochronie Zdrowia)⁹¹⁵; w 2003 Komisja Europejska przyznała Uczelni Erasmus University Charter, potwierdzając tym samym, że AM znalazła się w gronie wybranych europejskich uczelni, które będą mogły kontynuować swoje uczestnictwo w edukacyjnym programie Socrates⁹¹⁶; w 2004 r. prezydium Państwowej Komisji Akredytacyjnej przyznało najwyższą ocenę – wyróżniającą – Oddziałowi Stomatologii⁹¹⁷.

Znaczącym, międzynarodowym sukcesem Uczelni było zaproszenie w 2005 r. pracowników naukowych AM przez władze University of Pennsylvania. Uniwersytet ten to jeden z najlepszych uniwersytetów w Stanach Zjednoczonych. Jego Wydział Medyczny zaliczał się do pierwszej piątki najbardziej prestiżowych i uznawanych szkół medycznych w USA⁹¹⁸.

⁹¹³ Tamże.

⁹¹⁴ „Fakty AM” nr 11–12, 2002, s. 5.

⁹¹⁵ „Fakty AM” nr 3–4, 2003, s. 2.

⁹¹⁶ „Fakty AM” nr 3–4, 2003, s. 9.

⁹¹⁷ „Fakty AM” nr 11–12, 2004, s. 24.

⁹¹⁸ „Fakty AM” nr 5, 2005, s. 3.

W 2007 r. Szpital Kliniczny Przemienienia Pańskiego uzyskał akredytację Europejskiego Towarzystwa Onkologii Klinicznej – certyfikat ESMO (European Society for Medical Oncology) Designated Centres of Integrated Oncology and Palliative Care. Poznański ośrodek był pierwszym w Polsce, który uzyskał taką akredytację i drugim, obok Pragi, w Europie Środkowo-Wschodniej⁹¹⁹.

Nie można zapominać, że od roku 1982 Uczelnię rozśławiał Chór AM prowadzony przez Przemysława Pałkę. W życiu kulturalnym Poznania Chór AM wpisał się na stałe do kalendarza cyklicznych imprez, m.in. Koncertów Targowych, Musica Sacra, Poznańskich Spotkań Chóralnych. Chór występował także podczas licznych uroczystości regionalnych, krajowych i zagranicznych. Koncertował m.in.: we Francji, w Wielkiej Brytanii, Belgii, Holandii, Szwecji, Hiszpanii, Szwajcarii, Bułgarii, Monako, na Węgrzech, we Włoszech i w Niemczech⁹²⁰. Chór ma w swej kolekcji wiele nagród i wyróżnień.

140. Pracownicy Akademii Medycznej udekorowani odznaczeniami państwowymi w dniu 1 XII 2006 r. Od lewej: Marian Grzymisławski, Marta Szymankiewicz-Breborowicz, Wanda Horst-Sikorska, Ryszard Żaba, Bożena Wiskirska-Woźnica, Danuta Cenajek-Musiał, Anna Wojciechowska, Alicja Sekula, Teresa Wika, Ewa Kamińska

⁹¹⁹ „Nowiny Szpitalne” nr 3, czerwiec/wrzesień 2007, s. 1.

⁹²⁰ *Collegium Anatomicum...*, s. 341.

Z poznańską Uczelnią łączona była także fundacja Redemptoris Missio niosąca pomoc medyczną (a także materialną) potrzebującym w wielu zakątkach świata. Fundacja ta powołana została w Poznaniu aktem notarialnym 28 V 1992 r. Kontynuowała i (kontynuuje) dziedzictwo prof. Adama Wrzoska, kuratora Koła Misjologicznego przy Uniwersytecie Poznańskim⁹²¹.

Mówiąc o budowaniu wizerunku Uczelni na zewnątrz, pamiętać trzeba, że najlepszymi jej ambasadorami są byli studenci – ABSOLWENCI.

* * *

Z perspektywy lat dostrzec można, jak ogromna praca została wykonana, by przezwyciężyć kryzys i wprowadzić Uczelnię do innego wymiaru. Bo właśnie tak można określić to, co osiągnięto dzięki polityce władz, aktywności kierowników wielu jednostek, ale też wysiłkowi „zwykłych” pracowników.

Jednym z najistotniejszych momentów w historii Uczelni było z pewnością otwarcie jej murów dla studentów ze Stanów Zjednoczonych. Jak miała pokazać najbliższa przyszłość, był to przełom w życiu Uczelni. Obok napływu znacznych środków finansowych, a z nimi krzepiącego ducha, dokonała się także rewolucyjna zmiana standardów w sferze dydaktyki, będąca następstwem konieczności dostosowania metod nauczania do wymogów amerykańskich.

W trosce o rozwój nauczycieli szukano jak najszerszych możliwości ciągłego ich dokształcania. Wielką wagę w tym kontekście miały kontakty zagraniczne, jakie nawiązywała Uczelnia. Otwierały one coraz szersze możliwości uczestniczenia w międzynarodowych przedsięwzięciach naukowych. Te z kolei były nieocenioną szansą eksploracji najnowszych obszarów wiedzy, a także poznawania najnowocześniejszych technik badawczych.

Kierownictwo Uczelni miało świadomość, że jakość kształcenia to nie tylko potencjał intelektualny kadry i studentów, ale też warunki, w jakich odbywają się zajęcia; istotne są również pomoce i materiały dydaktyczne. By zapewnić ich jak najwyższą jakość, powstawały wielkiej wagi inwestycje w infrastrukturę. Wzniesiono jakże oczekiwane Collegium Stomatologicum, zaczęły również rosnąć mury Centrum Kongresowego i Biblioteki Głównej.

Bardzo ważne i cenne było to, że uczelniana społeczność – zarówno kadra naukowa, jak i brać studencka – nie zamykała się w salach wykładowych i pokojach akademików, ale dzieliła się swoją wiedzą i zapałem z mieszkańcami miasta. Podejmowano liczne otwarte akcje edukacyjne i propagujące zdrowy tryb życia. Zacieśniała się więź Uczelni z otoczeniem, zwłaszcza miastem.

Te wysiłki oraz starania zostały doceniane, czego dowodem były zdobywane kilkakrotnie najwyższe miejsca w rankingach szkół medycznych w kraju.

⁹²¹ „Fakty AM” nr 6–8, 2002, s. 16–17.

Przezwyciężenie trudności i wyprowadzenie *Almae Matris* na ścieżkę sukcesów dokonało się dzięki zaangażowaniu całej uczelnianej społeczności. Jednak bez wątpienia najważniejszą rolę w tym procesie odegrały władze Uczelni. To na ich barkach spoczywało najcięższe jarzmo odpowiedzialności.

**WŁADZE AKADEMII MEDYCZNEJ
IM. KAROLA MARCINKOWSKIEGO W POZNANIU
W OKRESIE 1989–2006**

■ **REKTORZY**

Prof. dr hab. Antoni Pruszewicz	1987–1993
Prof. dr hab. Janusz Gadzinowski	1993–1999
Prof. dr hab. Leon Drobnik	1999–2002
Prof. dr hab. Grzegorz Bręborowicz	2002–2008

DYREKTOR ADMINISTRACYJNY

Mgr Bogdan Poniedziałek

■ **DZIEKANI**

WYDZIAŁ LEKARSKI I

Prof. dr hab. Ludwik Malendowicz	1987–1990
Prof. dr hab. Kazimierz Rzymiski	1990–1996
Prof. dr hab. Andrzej Obrębowski	1996–2002
Prof. dr hab. Władysław Manikowski	2002–2009

WYDZIAŁ LEKARSKI II

Prof. dr hab. Maciej Gembicki	1992–1993
Prof. dr hab. Bogdan Miśkowiak	1993–1999
Prof. dr hab. Honorata Limanowska-Shaw	1999–2005
Prof. dr hab. Andrzej Tykarski	2005–2012

WYDZIAŁ FARMACEUTYCZNY

Prof. dr hab. Tadeusz Herman	1987–1993
Prof. dr hab. Zyta Płotkowiak	1993–1999
Prof. dr hab. Zenon Kokot	1999–2005
Prof. dr hab. Edmund Grześkowiak	2005–2012

WYDZIAŁ NAUK O ZDROWIU

Prof. dr hab. Bogusław Pawlaczyk	1987–1990
Prof. dr hab. Laura Wołowicka	1990–1996
Prof. dr hab. Tadeusz Wyrzykiewicz	1996–1999
Dr hab. Maria Danuta Głowacka	1999–2003
Prof. dr hab. Tomasz Opala	2003–2008

Utworzenie Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu i rozwój Uczelni w latach 2007–2019

MICHAŁ MUSIELAK

A. Utworzenie Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w 2007 r. oraz misja Uczelni

W świetle ustawy z 27 VII 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, przyjętej przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, zaistniała możliwość, by uczelnia akademicka, „której jednostki organizacyjne posiadają co najmniej sześć uprawnień do nadawania stopnia naukowego doktora, w tym co najmniej cztery w zakresie nauk objętych profilem uczelni”, mogła ubiegać się o status „uniwersytetu”, uzupełniony przymiotnikiem. Akademia Medyczna w Poznaniu jako pierwsza uczelnia w Polsce skrzętnie z tej możliwości skorzystała, stając się Uniwersytetem Medycznym w 2007 r. Jeszcze na początku roku 2006, w dniu 25 I, Senat Uczelni wyraził zgodę na przekształcenie się Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu; z kolei na posiedzeniu w dniu 23 III tego roku rektor prof. Grzegorz Bręborowicz poinformował, że został złożony w Ministerstwie Edukacji Narodowej wniosek w sprawie przekształcenia poznańskiej AM w Uniwersytet Medyczny. Jednak prawdziwa walka o zmianę statusu Uczelni odbyła się podczas obrad Senackiej Komisji Nauki, Edukacji i Sportu w Warszawie, gdzie prorektor prof. Jacek Wysocki przekonywał senatorów RP, że oprócz spełniania kryteriów formalnych poznańska AM zatrudnia 2,5 tys. pracowników (w tym 300 samodzielnych), jest miejscem nauki dla 7,5 tys. studentów (w tym anglojęzycznych), wreszcie odpowiada za funkcjonowanie sześciu szpitali klinicznych, w których jest zatrudnionych 8 tys. członków fachowego personelu, odpowiadającego za zdrowie mieszkańców nie tylko miasta Poznania, ale całego

regionu Wielkopolski⁹²². Te argumenty wystarczyły i prezydent RP podpisał w dniu 14 XII 2006 r. ustawę o nadaniu Akademii Medycznej w Poznaniu nazwy: Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu⁹²³. Niebawem również Senat Uczelni przyjął w dniu 27 II 2007 r. nową nazwę. Niewątpliwie zmiana ta podniosła prestiż Uczelni, szczególnie w kontaktach międzynarodowych, gdzie zresztą od jakiegoś czasu posługiwano się już nazwą: Poznań University of Medical Sciences.

Powołany na bazie Akademii Medycznej w Poznaniu Uniwersytet Medyczny w swej misji z jednej strony nawiązywał więc do ideałów sformułowanych przez swego patrona dr. Karola Marcinkowskiego, z drugiej strony kontynuował dorobek i osiągnięcia wypracowane przez pokolenia lekarzy, farmaceutów oraz przedstawicieli wielu dyscyplin naukowych od 1919 r. Nadal naczelnymi zadaniami środowiska akademickiego Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu były (i wciąż są): kształcenie kadr medycznych, prowadzenie badań naukowych, wreszcie dbanie o stan zdrowia mieszkańców Poznania, Wielkopolski oraz całego kraju. W sferze edukacyjnej Uniwersytet Medyczny skupił się na kształceniu i przygotowaniu do pracy zawodowej osób, także pochodzących z innych krajów, studiujących: medycynę, farmację, stomatologię, pielęgniarstwo, położnictwo, fizjoterapię, analitykę medyczną, elektroradiologię, dietetykę, biotechnologię medyczną, optometrię, techniki dentystyczne, terapię zajęciową, wreszcie promocję zdrowia i zarządzanie placówkami ochrony zdrowia. Z kolei w sferze naukowej władze Uczelni dążyły nie tylko do poszerzenia nowych obszarów badawczych, ale przede wszystkim do prowadzenia badań podjętych dzięki nawiązaniu kontaktów zagranicznych i w ramach projektów międzynarodowych. Ważnym wreszcie składnikiem misji Uniwersytetu Medycznego było i jest świadczenie wysokospecjalistycznych usług medycznych dzięki znakomitej bazie akademickich szpitali klinicznych, podlegających Uczelni.

Te zadania, a w części także misja UMP ulegną być może modyfikacji w związku z uchwaleniem przez Sejm RP ustawy z 20 VII 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Nowe prawo, które weszło w życie 1 X 2018 r., zastąpiło dotychczasowe cztery ustawy: Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawę o zasadach finansowania nauki, ustawę o stopniach i tytule naukowym oraz ustawę o kredytach i pożyczkach studenckich. Ustawa ta niewątpliwie również na nowo określiła system edukacji akademickiej w Polsce, w tym także zasady funkcjonowania uczelni medycznych.

⁹²² Rozmowa z JM Rektorem prof. dr. hab. Grzegorzem Bręborowiczem, „Fakty UMP” nr 1–2, 2007, s. 2–3.

⁹²³ Ustawa z 14 XII 2006 r. o nadaniu Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu nazwy „Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu”, Dz.U. z 2007 r. Nr 23 poz. 135.

B. Rozwój struktury organizacyjno-kadrowej oraz klinicznej Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 2007–2019

1. Władze oraz główne kierunki rozwoju Uczelni w latach 2007–2019

W latach 2008–2019 funkcję rektora Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego sprawowali: od 2008 do 2016 prof. Jacek Wysocki, lekarz pediatra oraz twórca i kierownik Katedry Profilaktyki Zdrowotnej, zaś od 2016 r. prof. Andrzej Tykarski, lekarz internista, wybrany na kadencję 2016–2020. W 2008 r. do walki o stanowisko rektora na nową, 4-letnią kadencję stanęło trzech kandydatów – prof. Wojciech Dyszkiewicz, dotychczasowy prorektor do spraw nauki i kontaktów z zagranicą, prof. Jacek Wysocki, dotychczasowy prorektor do spraw integracji i promocji Uczelni, oraz prof. Wojciech Golusiński, prorektor do spraw studenckich w latach 2002–2005, który ostatecznie zrezygnował z kandydowania. W wyniku wyborów, przeprowadzonych w dniu 26 III 2008 r. w Centrum Kongresowo-Dydaktycznym, rektorem został prof. J. Wysocki, na którego za-

141. Profesor Jacek Wysocki, rektor Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu w latach 2008–2016

głosowało 126 elektorów, spośród obecnych 194 (na 200)⁹²⁴. Także przeważającą liczbą głosów zostali wybrani w dniu 22 IV 2008 r. prorektorzy, zaproponowani przez rektora elekta – prorektorem do spraw nauki został prof. Zenon Kokot, prorektorem do spraw klinicznych – prof. Grzegorz Oszkinis, zaś prorektorem do spraw studenckich – dr hab. Mariusz Puszczewicz. Również wybory na kadencję 2012–2016 wygrał zdecydowanie prof. J. Wysocki. W dniu 21 II 2012 r. na dotychczasowego rektora swój głos oddało 191 elektorów na 195 obecnych, co było w istocie swego rodzaju „plebiscytem”, bowiem nie było kontrkandydata, a także przejawem wysokiej oceny 4-letnich rządów prof. J. Wysockiego. Grono prorektorów w kadencji 2012–2016 zostało powiększone i zmienione – prorektorem do spraw studenckich został prof. Edmund Grześkowiak, prorektorem do spraw klinicznych i szkolenia podyplomowego – prof. Grzegorz Oszkinis, prorektorem do spraw organizacji, promocji i rozwoju Uczelni – prof. Andrzej Tykarski, wreszcie prorektorem do spraw nauki i współpracy z zagranicą – prof. Jarosław Walkowiak.

Zwiększenie składu kolegium rektorskiego w 2012 r. było odzwierciedleniem z jednej strony poszerzenia obszarów odpowiedzialności władz Uczelni, z drugiej – chęci reformowania nauczania na Uniwersytecie Medycznym. Obejmując funkcję rektora w 2008 r., prof. Jacek Wysocki deklarował przede wszystkim kontynuację tego, „co było dobre do tej pory”, a więc rozwijanie studiów anglojęzycznych oraz studiów płatnych, bowiem poszerzało to możliwości finansowe Uczelni, a także rozwiązanie problemu „ciężkiej sytuacji” szpitali klinicznych. Jeśli chodzi o dydaktykę, to wyzwaniem szkolnictwa wyższego w końcu dekady była zmniejszająca się liczba absolwentów szkół średnich, w związku z czym uczelnie musiały zmierzyć się z coraz większą konkurencją o dobrych maturzystów. Szansy upatrywał nowy rektor w podniesieniu jakości kształcenia, bowiem gwarantowało ono zwiększenie stopnia zdawalności studentów UMP w ramach tzw. lekarskiego egzaminu państwowego (LEP). Z kolei poprawę sytuacji szpitali klinicznych wiązał rektor z nową ustawą o zakładach opieki zdrowotnej⁹²⁵, która ostatecznie weszła w życie 15 IV 2011 r., zmieniając dotychczasowe relacje między uczelniami medycznymi a szpitalami klinicznymi. W następnej kadencji rektor J. Wysocki zamierzał skupić się na „przygotowaniu gruntu” pod dalszy rozwój infrastruktury akademickiej i klinicznej, przede wszystkim na terenie kampusu UMP w rejonie ulic Bukowskiej i Rokietnickiej, gdzie kontynuowano rozpoczętą w 2009 r. budowę Centrum Biologii Medycznej; planowano też pozyskać środki

⁹²⁴ W trakcie wyborów część studentów oprotowała wybór elektorów z grona studentów, „zarzucając ich organizatorom – szczególnie powołanej po raz pierwszy Studenckiej Komisji Wyborczej – manipulacje i łamanie prawa”. *Nie dla berła i gronostajów*, „Fakty UMP” nr 1–2, 2008, s. 8.

⁹²⁵ *Najważniejsza jest współpraca z ludźmi. O najpilniejszych sprawach UMP, idealnym rektorze i sposobach na regenerację sił mówi rektor-elekt, prof. Jacek Wysocki* [wywiad z rektorem elektem prof. Jackiem Wysockim], „Fakty UMP” nr 1–2, 2008.

142. Profesor Andrzej Tykarski, rektor Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu wybrany na kadencję 2016–2020

na realizację idei Zachodniego Centrum Chorób Serca i Naczyń. Chodziło nowej ekipie rektorskiej o stworzenie bazy dla dalszego rozwoju UMP w przyszłości⁹²⁶.

Powodzeniu tej koncepcji niewątpliwie służyło to, iż tak jak w latach poprzednich, również w ostatniej dekadzie funkcję rektora obejmowały osoby pracujące wcześniej na stanowiskach prorektorów. Pozwalało to nie tylko na sprawne przejęcie zadań administracyjnych, ale również na kontynuację dotychczasowych projektów. I tak prof. J. Wysocki przejął berło rektorskie od prof. Grzegorza Bręborowicza, zaś następcą rektora Wysockiego na kadencję 2016–2020 został prof. Andrzej Tykarski, dotychczasowy prorektor, lekarz specjalizujący się w angiologii i hipertensjologii, od 2010 r. kierownik Katedry i Kliniki Hipertensjologii, Angiologii i Chorób Wewnętrznych. W trakcie przeprowadzonych w dniu 3 III 2016 r. wyborów uczelniane kolegium elektorów przeważającą liczbą głosów poparło

⁹²⁶ Moderator zmian, pierwszy wśród równych. Rozmowa z Rektorem Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego, prof. dr. hab. Jackiem Wysockim, „Fakty UMP” nr 1–2, 2012; Musimy mieć wizję rozwoju. Rozmowa z rektorem UMP, profesorem Jackiem Wysockim, „Fakty UMP” nr 4, 2013.

prof. Andrzeja Tykarskiego (169 do 7, przy 7 głosach wstrzymujących się oraz 7 głosach nieważnych), który pozostawił w pokonanym polu kontrkandydatkę dr hab. Annę Posadzy-Mańczyńską, kierownika Katedry i Zakładu Medycyny Rodzinnej. Zaproponowane przez rektora elekta grono prorektorskie zostało wybrane w dniu 14 IV 2016 r. w składzie pięcioosobowym: prorektorem do spraw studenckich został ponownie prof. Edmund Grześkowiak, prorektorem do spraw dydaktyki i kształcenia podyplomowego – prof. Ryszard Marciniak, prorektorem do spraw organizacji, promocji i współpracy z regionem – prof. Michał Musielak, prorektorem do spraw nauki i rozwoju Uczelni – prof. Michał Nowicki, wreszcie prorektorem do spraw kadr i współpracy z zagranicą został, też powtórnie, prof. Jarosław Walkowiak. Tak dobrane grono współpracowników miało wg zamysłu rektora A. Tykarskiego być zdolne do podjęcia zadań wysuniętych w programie wyborczym „Uniwersytet Medyczny 2.0. Perspektywa na przyspieszenie”. W przemówieniu inauguracyjnym nową kadencję rektor Tykarski odniósł się z uznaniem do 8-letnich rządów prof. J. Wysockiego i określił je mianem „wielkiego budowania”, również w „wymiarze relacji międzyludzkich”. Także swój program rektor Tykarski wiązał przede wszystkim ze stworzeniem „podwalin organizacyjnych pod nowoczesny Uniwersytet Medyczny w Poznaniu”, które umożliwią konkurowanie z najlepszymi ośrodkami akademickimi w Europie, na płaszczyźnie tak naukowej, jak i dydaktycznej. By móc owe podwaliny zbudować, należało – zdaniem rektora Tykarskiego – jasno zdefiniować cele, a również konsekwentnie je realizować. Ten „nowy ład” powinien opierać się na zwiększeniu efektywności badań naukowych, poprzez stworzenie zarówno lepszych warunków dla realizacji projektów grantowych, jak i dostępności do drogiej aparatury badawczej. Z kolei w sferze nauczania celem miało być dalsze podniesienie jakości kształcenia i sprawnego załatwiania spraw socjalnych i administracyjnych studentów i nauczycieli. W tym kontekście za konieczne uznał nowo wybrany rektor przeprowadzenie zmian w strukturze administracyjnej, polegające na dalszej informatyzacji pracy administracji i przystosowaniu jej struktury organizacyjnej i kadrowej do nowych wyzwań, przede wszystkim w zakresie sprawnego zarządzania Uczelnią, planowania dydaktyki, a także tworzenia budżetu perspektywnego, pozwalającego na dokończenie budowy nowoczesnego Centrum Symulacji Medycznej oraz rozpoczęcie budowy Collegium Pharmaceuticum, jako priorytetowej inwestycji w kadencji 2016–2020⁹²⁷.

Podsumowując wiosną 2018 r. 2-letnie zarządzanie Uniwersytetem Medycznym w Poznaniu, rektor Andrzej Tykarski za najważniejsze osiągnięcia uznał⁹²⁸:

⁹²⁷ *Kontynuacja rozwoju. Jasno zdefiniowane zadania i konsekwencja w działaniu. Rozmowa z rektorem elektem, profesorem Andrzejem Tykarskim*, „Fakty UMP” nr 2, 2016; *Skrót przemówienia inauguracyjnego J.M. Rektora, Profesora Andrzeja Tykarskiego*, „Fakty UMP” nr 5, 2016.

⁹²⁸ „Uczelnia się zmienia – UMP 2.0”, sierpień 2018.

- w zakresie finansowo-inwestycyjnym: uporządkowanie struktury wydatków UMP, pozwalającej na zmniejszenie deficytu Uczelni oraz wypłacenie w 2017 r. wszystkim pracownikom nagrody rocznej w wysokości 50% podstawy uposażenia; pozyskanie środków na dokończenie budowy gmachu Centrum Symulacji Medycznej, który został oddany na początku roku akademickiego 2018/2019; uzyskanie, w wyniku wygrania konkursu, 11 mln zł na dofinansowanie projektu w ramach programu operacyjnego „Wiedza. Edukacja. Rozwój”; uzyskanie środków i pozwolenia na rozpoczęcie budowy Collegium Pharmaceuticum; kontynuowanie budowy nowoczesnej Kliniki Kardiologii Dziecięcej; pozyskanie od miasta gruntu przy ul. Krzyżowej, sąsiadującego z Ortopedyczno-Rehabilitacyjnym Szpitalem Klinicznym, a także przejęcie od Ministerstwa Zdrowia Specjalistycznego Publicznego Zakładu Zaopatrzenia Ortopedycznego; wreszcie uzyskanie środków, w wysokości 17 mln zł z Ministerstwa Zdrowia i ponad 60 mln zł ze środków UE, na doposażenie szpitali klinicznych oraz podpisanie (28 VI 2018 r.) umowy kredytowej w wysokości 114,7 mln zł (tzw. plan Junckera) z Europejskim Bankiem Inwestycyjnym na wyposażenie i budowę Centrum Symulacji Medycznej, a także nowych obiektów Collegium Pharmaceuticum, Oddziału Okulistyki oraz Szpitalnego Oddziału Ratunkowego;
- w sferze zarządzania: pogłębienie informatyzacji Uczelni poprzez wprowadzenie systemu elektronicznego obiegu dokumentów, np. e-faktury czy e-sklep; wprowadzenie nowych, uproszczonych regulaminów pozwalających na sprawne przeprowadzanie zamówień publicznych;
- w zakresie nauki i dydaktyki: pozyskanie rekordowej liczby projektów naukowych w postaci ponad 80 grantów, finansowanych m.in. przez NCN, NCBiR, MZ, MNiSK, WRPO (w 2017 r. było 47 nowych projektów); uzyskanie w ocenie naukowej przez wszystkie wydziały UMP kategorii A, co udało się w Polsce tylko trzem uczelniom medycznym; zrekrutowanie na studia lekarskie i lekarsko-dentystyczne najlepszych kandydatów, co doceniło Ministerstwo Zdrowia, przyznając za to wysoką dotację projektową; uzyskanie przez absolwentów medycyny UMP najlepszego w 2017 r. wyniku w Polsce w ramach lekarskiego egzaminu końcowego (LEK); osiągnięcie przez kierunek fizjoterapia miana najlepszego w Polsce w rankingu „Perspektyw”;
- w zakresie promocji Uczelni: upowszechnienie w świadomości społecznej idei budowy Centralnego Zintegrowanego Szpitala Klinicznego; przeprowadzenie w 2017 r. skutecznej kampanii promocyjnej UMP, która została uznana przez Fundację Edukacyjną Perspektywy za jedną z najlepszych w kategorii szkół wyższych.

2. Struktura organizacyjno-kadrowa oraz kliniczna Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 2007–2019

Ukształtowana na początku XXI w. struktura Akademii Medycznej po przekształceniu w Uniwersytet Medyczny nie uległa większym zmianom. Nadal podstawę struktury Uczelni stanowił podział na cztery wydziały – Wydział Lekarski I, Wydział Lekarski II, Wydział Farmaceutyczny oraz Wydział Nauk o Zdrowiu. Ważną rolę, szczególnie w zakresie edukacji, odgrywały szpitale kliniczne, dla których Uczelnia stała się w 2011 r. podmiotem tworzącym.

Na Wydziale Lekarskim I w latach 2008–2019 funkcję dziekana sprawowali: w latach 2008–2016 prof. Ryszard Marciniak, zaś na kadencję 2016–2020 została wybrana prof. Ewa Wender-Ożegowska. W omawianym okresie w ramach Wydziału Lekarskiego I funkcjonowały zasadniczo 32–34 katedry, w skład których w 2018 r. wchodziło 35 klinik, 14 zakładów oraz 7 pracowni. Tak szeroki profil jednostek klinicznych oraz katedr i zakładów nauk podstawowych zapewniał studentom kierunku lekarskiego prawie pełny zakres dydaktyki w ramach Wydziału. W tym czasie w strukturze Wydziału nastąpiło niewiele zmian. Z ważniej-

143. Profesor Ryszard Marciniak, dziekan Wydziału Lekarskiego I w latach 2008–2016

144. Profesor Ewa Wender-Ożegowska, dziekan Wydziału Lekarskiego I wybrana na kadencję 2016–2020

szych należy odnotować powołanie nowych klinik. Na przykład jeszcze w 2007 w Katedrze i Klinice Ortopedii i Traumatologii utworzono Klinikę Ortopedii Ogólnej, Onkologicznej i Traumatologii; z kolei w 2008 w Katedrze Neurologii utworzono Klinikę Neurologii i Chorób Naczyniowych Układu Nerwowego, zaś w 2016 r. w Katedrze i Klinice Ortopedii i Traumatologii Dziecięcej powołano dwie kliniki – Klinikę Ortopedii i Traumatologii Dziecięcej oraz Klinikę Chorób Kręgosłupa i Ortopedii Dziecięcej. Częściej przeprowadzano zmianę nazw jednostek, co wiązało się zwykle ze zmianą obszaru badań czy modyfikacją zakresu opieki klinicznej. I tak np. Katedra Ginekologii i Położnictwa przekształciła się w końcu 2007 w Katedrę Ginekologii, Położnictwa i Onkologii Ginekologicznej; jednostka o nazwie: Katedra i Klinika Reumatologiczno-Rehabilitacyjna i Chorób Wewnętrznych w 2010 r. zmieniła się w Katedrę i Klinikę Reumatologii i Chorób Wewnętrznych; z kolei Katedra Otolaryngologii przyjęła nazwę: Katedra Otolaryngologii, Chirurgii Głowy i Szyi oraz Onkologii Laryngologicznej. Zdarzało się, że jednostka zmieniała nazwę w ciągu roku dwukrotnie, jak stało się to w 2011 r. w przypadku Katedry i Kliniki Chirurgii Ogólnej, Gastroenterologicznej i Endokrynologicznej – ta jednostka ostatecznie przyjęła nazwę: Katedra i Klinika Chirurgii Ogólnej, Chirurgii Onkologii Gastroenterologicznej i Chirurgii Plastycznej⁹²⁹.

Z kolei Wydziałem Lekarskim II kierowali dziekani: w kadencji 2008–2012 prof. Andrzej Tykarski, zaś od 2012 r. prof. Zbigniew Krasieński, który został także wybrany na kadencję 2016–2020. Również w ramach Wydziału Lekarskiego II szereg jednostek ewoluowało, poszerzając pola badawcze, zmieniając nazwy czy niekiedy przenosząc się z innego wydziału. W 2018 r. w skład Wydziału Lekarskiego II wchodziło 37 katedr, 11 zakładów, 39 klinik i 65 pracowni. Tak liczny zespół jednostek wiązał się ze świadczeniem dydaktyki dla kilku kierunków studiów, w tym kierunku lekarsko-dentystycznego oraz w ostatnim czasie kierunku lekarskiego. A więc obok 10 jednostek nauk podstawowych funkcjonowało na Wydziale Lekarskim II 7 katedr nauk stomatologicznych oraz 21 z zakresu nauk klinicznych. Poszerzenie obszaru badań czy specjalności w jednostce najczęściej skutkowało jej restrukturyzacją, jak stało się to np. w Katedrze Protetyki Stomatologicznej, gdzie w 2007 utworzono Zakład Gerostomatologii, przekształcony następnie w 2008 r. w Klinikę Gerostomatologii. Inną formą było przekształcanie pracowni w zakłady, a te ostatnie w katedry. Na przykład Pracownia Patofizjologii Błon Biologicznych przekształciła się w 2007 w Zakład Biologii Chorób Cywilizacyjnych, zaś Pracownia Diagnostyki Laboratoryjnej i Genetycznej przekształciła się w 2008 w Zakład Genetyki w Psychiatrii; podobnie Pracownia Technik Dentystycznych Katedry i Zakładu Biomateriałów i Stomatologii Doświadczalnej przekształciła się w 2010 r. w Zakład Technik i Technologii Dentystycznych.

⁹²⁹ Sprawozdania z posiedzeń Senatu Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, zawarte w „Faktach UMP” z lat 2008–2012, strona internetowa UMP, Wydział Lekarski I [dostęp: 15 VIII 2018].

145. Profesor Zbigniew Kasiński, dziekan Wydziału Lekarskiego II w latach 2012–2016 oraz wybrany na kadencję 2016–2020

Rzadziej przekształcały się w omawianym okresie zakłady czy kliniki w katedry. Stało się tak np. z Zakładem Diagnostyki Laboratoryjnej, który przekształcił się w 2007 w Katedrę i Zakład Diagnostyki Laboratoryjnej, czy z Kliniką Chorób Wewnętrznych i Diabetologii, która stała się w 2008 r. Katedrą⁹³⁰.

Stabilnie funkcjonował w omawianych latach Wydział Farmaceutyczny, którym kierowali dziekani: w kadencji 2008–2012 prof. Edmund Grześkowiak, zaś od 2012 r. prof. Lucjusz Zaprutko, wybrany ponownie na kadencję 2016–2020. W porównaniu z wydziałami lekarskimi na Wydziale Farmaceutycznym przekształceń jednostek było niewiele. Głównie dochodziło do przekształcenia się zakładów w katedry, jak w przypadku Zakładu Chemii Klinicznej, który stał się w 2008 Katedrą i Zakładem Chemii Klinicznej i Diagnostyki Molekularnej, czy Zakładu Farmakoeconomiki i Farmacji Społecznej, który również w 2008 r. przyjął status Katedry. W sumie na Wydziale Farmaceutycznym w 2018 r. funkcjonowało 17 katedr i zakładów, 6 pracowni i laboratorium⁹³¹.

⁹³⁰ *Album 20-lecia Wydziału Lekarskiego II...; 25 lat Wydziału Lekarskiego II...*

⁹³¹ Sprawozdania z posiedzeń Senatu Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, zawarte w „Faktach UMP” z lat 2008–2012, strona internetowa UMP, Wydział Farmaceutyczny [dostęp: 21 VIII 2018].

146. Profesor Edmund Grześkowiak, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 2005–2012

147. Profesor Lucjusz Zaprutko, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 2012–2016 oraz wybrany na kadencję 2016–2020

Dynamicznie rozwijał się w ostatniej dekadzie Wydział Nauk o Zdrowiu (WNoZ), w którym stanowisko dziekana piastowali: w latach 2008–2016 prof. Włodzimierz Samborski, zaś na kadencję 2016–2020 została wybrana dr hab. Małgorzata Kotwicka, dotychczasowa prodziekan. Szczególnie zwraca uwagę rozwój organizacyjny i naukowy katedr, zakładów, a przede wszystkim pracowni na WNoZ. Jeśli w 2010 było na Wydziale Nauk o Zdrowiu 13 katedr, 15 zakładów (w tym 5 samodzielnych), 8 klinik i 19 pracowni, to w 2018 r. w skład Wydziału wchodziło już 16 katedr, 6 klinik, 19 zakładów i aż 29 pracowni. Wiązało się to niewątpliwie z jednej strony z poszerzaniem liczby kierunków studiów na Wydziale, z drugiej – z intensyfikacją badań oraz podejmowaniem nowych obszarów dociekań. Szczególnie ten pierwszy motyw spowodował, że wzmocniono jednostki kształcące ratowników medycznych, tworząc w 2017 r. Katedrę Medycyny Ratunkowej, w skład której weszły dwie jednostki – Zakład Medycyny Ratunkowej i Zakład Ratownictwa Medycznego. Jeszcze wcześniej, w 2008, przekształcono Pracownię Praktycznej Nauki Zawodu w Katedrze i Klinice Zdrowia Matki i Dziecka w Zakład Praktycznej Nauki Położnictwa, zaś w 2009 r. w ramach Katedry i Kliniki Fizjoterapii, Reumatologii i Rehabilitacji wyodrębniono dwie jednostki – Klinikę Reumatologii i Rehabilitacji oraz Zakład Fizjoterapii.

148. Profesor Włodzimierz Samborski, dziekan Wydziału Nauk o Zdrowiu w latach 2008–2016

149. Profesor Małgorzata Kotwicka, dziekan Wydziału Nauk o Zdrowiu wybrana na kadencję 2016–2020

Z kolei poszerzenie pól badawczych skutkowało zmianą nazw jednostek, np. Katedrę i Zakład Organizacji i Zarządzania w Opiece Zdrowotnej przekształcono w 2017 r. w Katedrę Prawa Medycznego, Organizacji i Zarządzania w Opiece Zdrowotnej⁹³². Nadal istotny wpływ na strukturę WNoZ miał deficyt własnej bazy klinicznej, co wymuszało funkcjonowanie niektórych katedr i klinik na tzw. bazie obcej, czyli w szpitalach miejskich bądź wojewódzkich.

Podsumowując sytuację kadrową, należy zauważyć, iż w ciągu ostatniej dekady liczba pracowników Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu uległa powiększeniu. Jeśli w 2008 pracowało w UMP ok. 2100 pracowników, w tym 136 profesorów tytularnych (w tym 88 profesorów zwyczajnych), 70 profesorów nadzwyczajnych UM, 99 osób ze stopniem doktora habilitowanego i 627 ze stopniem doktora⁹³³, to w połowie 2018 r. łączna liczba pracowników wynosiła prawie 2,5 tys. osób. Pod względem kadrowym społeczność Uniwersytetu Medycznego liczyła w dniu 30 IV 2018 r.: 1482 nauczycieli akademickich, w tym

⁹³² *Rozwój i osiągnięcia Wydziału Nauk o Zdrowiu...; Wydział Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1975–2015. Czterdzieści lat...*

⁹³³ *Przemówienie inauguracyjne rektora prof. G. Bręborowicza, „Fakty UMP” nr 5, 2007.*

pracowników naukowo-dydaktycznych 1090, z których profesorów zwyczajnych było 109, profesorów nadzwyczajnych – 63, profesorów nadzwyczajnych UM – 43, adiunktów z tytułem doktora habilitowanego – 165, adiunktów – 378, asystentów z tytułem doktora – 62, wreszcie asystentów – 270. Ponadto w gronie pracowników naukowych, którzy nie prowadzili dydaktyki, byli: profesor zwyczajny, 4 adiunktów z tytułem doktora habilitowanego, 3 adiunktów, asystent z doktoratem, wreszcie 2 asystentów. Z kolei grupa pracowników dydaktycznych na UMP liczyła w połowie 2018 r. 381 nauczycieli, w tym: starszych wykładowców z tytułem doktora – 229 osób, starszych wykładowców bez tytułu doktora – 36 osób, wykładowców z tytułem doktora – 24 osoby, wykładowców bez doktoratów – 44, instruktorów – 42, wreszcie lektorów – 6 osób. Tak szeroką grupę nauczycieli akademickich i naukowców wspierało grono pracowników administracji i obsługi w liczbie 967 osób⁹³⁴.

W działalności edukacyjnej Uniwersytetu Medycznego bardzo ważną rolę odgrywały warunki, w jakich prowadzono zajęcia dydaktyczne. W ostatniej dekadzie dzięki środkom z Unii Europejskiej poddano gruntownej renowacji i przebudowie 10 największych sal dydaktycznych na Uczelni. Między innymi nowoczesny wystrój uzyskały tak znane audytoria, jak sala Czarna w Collegium Anatomicum, Sala Wykładowa im. Ludwika Rydygiera w szpitalu przy ul. Przyby-

150. Sala Czarna w Collegium Anatomicum po remoncie w październiku 2010 r.

⁹³⁴ UMP w liczbach, stan z 30 IV 2018 [dostęp: 26 VIII 2018].

151. Sala Wykładowa im. Heliodora Święcickiego w Szpitalu Ginekologiczno-Położniczym przy ul. Polnej po remoncie w 2010 r.

szewskiego czy też Sala Wykładowa im. Heliodora Święcickiego w szpitalu przy ul. Polnej. W sposób zdecydowany jakość bazy dydaktycznej na UMP poprawiły jednak dopiero dwa zbudowane w ostatnich latach obiekty – oddane do użytku w 2014 Centrum Biologii Medycznej, posiadające 5 sal wykładowych na 100 i 200 miejsc oraz 6 sal seminaryjnych, a także otwarte 7 XI 2018 r. Centrum Symulacji Medycznej, mieszczące się w gmachu nowego Collegium im. Adama Wrzoska, wyposażone w nowoczesną infrastrukturę edukacyjną, pozwalającą kształcić studentów kierunków medycznych najnowocześniejszymi metodami symulacji.

Także szpitale kliniczne, szczególnie po wejściu w życie ustawy z 15 IV 2011 r. o działalności leczniczej, musiały na nowo zdefiniować nie tylko relacje z Uczelnią jako podmiotem tworzącym, ale również zostały zobligowane do pełnienia funkcji dydaktycznej. W świetle tej ustawy szpital kliniczny obok działalności leczniczej umożliwiał prowadzenie kształcenia zarówno przed-, jak i podyplomowego w zawodach medycznych. Ponadto jednostki akademickie – kliniki, zakłady i katedry – funkcjonujące w szpitalu uniwersyteckim zobowiązane zostały do prowadzenia badań naukowych⁹³⁵. Była i jest to niezwykle istotna kwestia, bowiem nie tylko dyrekcje szpitali pozaakademickich, ale również dyrektorzy szpitali klinicznych,

⁹³⁵ Ustawa z 15 IV 2011 r. o działalności leczniczej, Dz.U. z 2011 r. Nr 112 poz. 654.

152. Otwarte 7 XI 2018 r. Centrum Symulacji Medycznej w Collegium Adama Wrzoska przy ul. Rokietnickiej 7 od początku stało się jednym z głównych miejsc edukacji dla studentów wszystkich 22 kierunków studiów na UMP. W tle dwa akademiki – z lewej Karolek, z prawej Eskulap

funkcjonujących wcześniej pod szyldem „samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej”, uważali, że edukacja studentów jest zbyt kosztowna i absorbująca fachowy personel medyczny, który powinien głównie udzielać świadczeń zdrowotnych⁹³⁶. Dyrektorzy nie dostrzegali zbyt wielu pozytywnych stron funkcjonowania jako akademicki oddział czy szpital kliniczny. Był to zapewne jeden z powodów „wyjścia” jednostek akademickich Uniwersytetu Medycznego ze Szpitala Wojewódzkiego w Poznaniu przy ul. Juraszów.

Generalnie rektorowi Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu podlegało po 2011 r. pięć szpitali klinicznych: Szpital Kliniczny Przemienienia Pańskiego przy ul. Długiej, Szpital Kliniczny im. Heliodora Święcickiego przy ul. Przybyszewskiego, Ginekologiczno-Położniczy Szpital Kliniczny przy ul. Polnej, Ortopedyczno-Rehabilitacyjny Szpital Kliniczny im. Wiktora Degi przy ul. 28 Czerwca 1956 r. oraz Szpital Kliniczny im. Karola Jonchera przy ul. Szpitalnej. Szpitale kliniczne UMP hospitalizują rocznie ponad 180 tys. pacjentów i udzielają ponad 390 tys. porad ambulatoryjnych. W ostatnich latach ta baza została poszerzona. Collegium Stomatologicum stanowiło podstawę dla nowo utworzonego Centrum Stomatologii, w skład którego wszedł także początkowo 111 Szpital Wojskowy

⁹³⁶ *Najważniejsza jest współpraca z ludźmi. O najpilniejszych sprawach UMP...*

153. Dawny Szpital Wojskowy nr 111 przy ul. Grunwaldzkiej zasilił w 2011 r. bazę kliniczną UMP

przy ul. Grunwaldzkiej⁹³⁷. W wyniku następnych reorganizacji Centrum Stomatologii przekształciło się w Uniwersyteckie Centrum Stomatologii i Medycyny Specjalistycznej, zaś oddziały i infrastruktura byłego 111 Szpitala Wojskowego ostatecznie weszły w skład Szpitala Klinicznego im. Heliodora Święcickiego. W 2017 baza terapeutyczna UMP poszerzyła się o Samodzielny Publiczny Zakład Zaopatrzenia Ortopedycznego, który funkcjonował od 1948 r. w sąsiedztwie Szpitala Ortopedycznego przy ul. 28 Czerwca 1956 r. nr 135. W wyniku porozumienia zawartego z Ministerstwem Zdrowia podmiotem tworzącym dla Zakładu stał się Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego⁹³⁸.

Większość szpitali klinicznych podlegających UMP mieści się w budynkach pamiętających przełom XIX i XX w. W tym kontekście nowo wybrane w 2016 r. władze Uniwersytetu Medycznego wystąpiły z projektem budowy Centralnego Zintegrowanego Szpitala Klinicznego, który miałby zostać posadowiony na działce za Szpitalem im. Heliodora Święcickiego, między ulicami Marcelińską i Grunwaldzką. Jedną z pierwszych decyzji rektora prof. Andrzeja Tykarskiego

⁹³⁷ Uchwała nr 194/2011 Senatu Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu z 30 XI 2011 r.

⁹³⁸ Porozumienie o zmianie podmiotu tworzącego dla Samodzielnego Publicznego Zakładu Zaopatrzenia Ortopedycznego w Poznaniu, zawarte pomiędzy Ministrem Zdrowia, jako Podmiotem Przekazującym, oraz Uniwersytetem Medycznym im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu UMP, jako Podmiotem Przejmującym, Warszawa, 17 X 2017 r.

było zwołanie Zespołu Roboczego do spraw Budowy Centralnego Zintegrowanego Szpitala Klinicznego. W ciągu zaledwie kilku miesięcy na przełomie lat 2016 i 2017 powstał program funkcjonalno-użytkowy, a władze Uczelni odbyły z posłami, kierownictwem Ministerstwa Zdrowia, przedstawicielami samorządu szereg spotkań, które pozwoliły uzyskać poparcie tych osób dla projektu budowy nowoczesnego akademickiego szpitala klinicznego w Poznaniu. Realizacja tego projektu niewątpliwie pozwoli nie tylko podnieść standard opieki zdrowotnej, ale również zwiększyć jakość edukacji kadr medycznych.

C. Rozwój nauki i infrastruktury Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 2007–2019

W sferze naukowej Uniwersytet Medyczny prowadził w ostatniej dekadzie badania na najwyższym poziomie, z jednej strony kontynuując dotychczasowe kierunki dociekań, z drugiej – wytyczając nowe pola badawcze oraz wprowadzając nowatorskie zabiegi. Służyła temu szeroka współpraca i wymiana doświadczeń z partnerami krajowymi i zagranicznymi, a także przestrzeganie zasad dobrej praktyki klinicznej i wolności badań naukowych. Niejako dowodem wysokiej pozycji naukowej i badawczo-rozwojowej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu jest zaliczenie przez Komitet Ewaluacji Jednostek Naukowych w 2017 r. wszystkich czterech wydziałów Uczelni do najwyższej kategorii A.

W świetle analizy sprawozdań z konferencji naukowych organizowanych przez katedry i kliniki UMP, a także informacji zamieszczanych w księgach jubileuszowych⁹³⁹ bądź uzyskanych z Działu Nauki, Innowacji i Zarządzania Projektami można wyróżnić kilkanaście obszarów oraz dziedzin medycyny, farmacji i nauk o zdrowiu, w których zespoły badawcze i kliniczne poznańskiej Uczelni należały do czołowych w Polsce, a także niekiedy w Europie. Niewątpliwie na czoło wysuwały się badania prowadzone przez katedry nauk podstawowych. I tak w zakresie genetyki medycznej i biologii molekularnej ton nadały jednostki funkcjonujące w gmachu Centrum Biologii Medycznej (CBM). Katedra Biotechnologii Medycznej (prof. Andrzej Mackiewicz), funkcjonująca w CBM od 2016 r., mając do dyspozycji doskonale wyposażoną bazę badawczo-naukową, prowadziła nowatorskie dociekania w zakresie genetyki nowotworów,

⁹³⁹ Szczególnie przydatne okazały się sprawozdania katedr i zakładów zamieszczone na stronach internetowych, a także opracowania: *Album 20-lecia Wydziału Lekarskiego II...*; *Rozwój i osiągnięcia Wydziału Nauk o Zdrowiu...*; *Wydział Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1975–2015. Czterdzieści lat...*; *25 lat Wydziału Lekarskiego II...*; dodatkowym źródłem były pisma uczelniane „Fakty AM” i „Fakty UMP” za lata 2008–2018, informujące o działaniach naukowo-organizacyjnych jednostek Uczelni.

154. Oddane do użytku w 2014 r. Centrum Biologii Medycznej przy ul. Rokitnickiej 8 stało się siedzibą jednostek prowadzących badania w zakresie genetyki medycznej i biologii molekularnej

szczególnie mutacji genów związanych z nowotworami dziedzicznymi, a także opracowywania terapeutycznych genetycznie modyfikowanych szczepionek rakowych, na które uzyskała patenty międzynarodowe. Także Katedra Biologii i Ochrony Środowiska (prof. Krzysztof Wiktorowicz) zajmowała się szerokim spektrum zagadnień naukowych, począwszy od problematyki biologii nowotworów głowy i szyi, przez temat zaburzeń lipidowych, a skończywszy na kwestiach immunochemii i biologii środowiskowej. Z kolei przedmiotem zainteresowań Katedry i Zakładu Genetyki Medycznej w ostatnich latach było zagadnienie chorób rzadkich, tak w zakresie poprawy diagnostyki, jak i stworzenia ich rejestru w Polsce, co uhonorowano w 2018 r. przyznaniem prof. Annie Latos-Bieleńskiej, kierującej tą jednostką, specjalnego wyróżnienia. Problemy genetyczne zaburzeń psychicznych, w szczególności schizofrenii, choroby afektywnej dwubiegunowej, a także zaburzeń jedzenia i zespołu ADHD były przedmiotem dociekań pracowników Zakładu Genetyki w Psychiatrii (prof. Joanna Twarowska-Hauser), którzy uzyskali w ostatnich latach na ten cel dwa znaczące projekty w ramach środków Unii Europejskiej. Również obiecujące badania, np. nad patomechanizmami dializoterapii otrzewnowej czy nad sezonowymi zmianami w stężeniu mediatorów stresu, prowadzono w Katedrze i Zakładzie Patofizjologii (prof. Andrzej Bręborowicz); wyniki w zakresie tego ostatniego tematu zaprezentowano w 2018 r. na światowym Kongresie Biologii Molekularnej w San Diego (dr hab.

Dominika Kanikowska). Podobnie warte odnotowania są badania Pracowni Molekularnych Podstaw Chorób Cywilizacyjnych Katedry i Kliniki Hipertensjologii, Angiologii i Chorób Wewnętrznych (prof. Andrzej Tykarski) nad starzeniem się organizmów czy udziałem komórek mezotelialnych otrzewnej w powstawaniu dootrzewnowych przerzutów komórek nowotworowych; za badania te prof. Krzysztof Książek i dr hab. Justyna Mikuła-Pietrasik zostali wyróżnieni w 2017 r. przez Polską Akademię Umiejętności Nagrodą im. Tadeusza Browicza.

Problemy immunologii nowotworów, a także innych chorób – jedno z najważniejszych zagadnień współczesnej biomedycyny – były także obszarem badań innych jednostek i zespołów pracujących na UMP. Na przykład Katedra Immunologii Klinicznej (prof. Grzegorz Dworacki, prof. Jan Sikora) zajmowała się immunologią nowotworów z uwzględnieniem miejscowych interakcji między nowotworem a organizmem gospodarza, immunopatologią chorób zakaźnych, a zwłaszcza wirusowych zapaleń wątroby u dzieci, a także oceną odporności wrodzonej w chorobach zakaźnych i nowotworowych. Również zespół Katedry i Kliniki Chorób Zakaźnych, Hepatologii i Nabytych Niedoborów Odporności (prof. Iwona Mozer-Lisewska) podjął badania nad oceną układu immunologicznego w przypadku chorych na wirusowe zapalenie wątroby typu C; na badania te uzyskano wysoki grant z Narodowego Centrum Nauki (NCN). Zagadnienia dotyczące immunologii chorób skóry były przedmiotem badań Katedry i Kliniki Dermatologii (prof. Wojciech Silny, prof. Zygmunt Adamski) oraz Zakładu Dermatologii i Wenerologii (prof. Ryszard Żaba). Zespoły tych jednostek, dysponując wysokiej klasy sprzętem, prowadziły analizy dotyczące m.in. wykorzystania metod biologii molekularnej w diagnostyce dermatologicznej i wenerologicznej. Z kolei pracownicy Katedry i Zakładu Mikrobiologii Lekarskiej (prof. Andrzej Szkaradkiewicz) oprócz wcześniej analizowanych zagadnień etiologii zakażeń i chorób zakaźnych podjęli także badania nad uzyskaniem nowych możliwości terapii przeciwdrobnoustrojowej.

Ważne obszary i pola badawcze skupiały uwagę jednostek nauk podstawowych funkcjonujących przy ul. Święckiego, w gmachu Collegium Anatomicum, oraz przy ul. Rokietnickiej. Zespół Katedry i Zakładu Histologii i Embriologii (prof. Maciej Zabel, prof. Michał Nowicki) w omawianych latach kontynuował badania, często wyróżnione nagrodami, w zakresie endokrynologii doświadczalnej, histofizjologii układu rozrodczego, biologii nowotworów, patomechanizmu chorób nerek u dzieci, hepatologii i immunologii doświadczalnej, a także histofizjologii naczyń krwionośnych. Po sąsiedztwu w Katedrze i Zakładzie Anatomii Prawidłowej (prof. Małgorzata Bruska) zajmowano się zagadnieniami z zakresu neuroembriologii człowieka, a także rozwojem narządów wewnętrznych oraz narządów zmysłów i ruchu, zaś w Katedrze i Zakładzie Fizjologii (prof. H. Krauss) prowadzono badania m.in. nad wpływem hipotermii na zmiany patofizjologiczne w organizmie człowieka, a także nad rolą aktywności fizycznej w leczeniu

różnych schorzeń. Dalej, zespół Katedry i Zakładu Biochemii i Biologii Molekularnej (prof. Paweł Jagodziński) koncentrował się na biochemicznych i biologicznych aspektach nowotworów, prezentując wyniki swoich dociekań m.in. w Szanghaju w 2016 r. podczas światowego kongresu na temat badań nad rakiem. Podobnie Katedra Chemii i Biochemii Klinicznej (prof. Maria Iskra) wraz z Zakładem Biologii Chorób Cywilizacyjnych (prof. Krystyna Czyżewska) podejmowały badania dotyczące m.in. patogenezы miazdżycy, zaburzeń metabolizmu lipidów czy funkcji transportowej błony otrzewnowej. Tymczasem zespół Katedry i Zakładu Biologii Komórki (prof. Małgorzata Kotwicka) przy ul. Rokietniczej zajmował się w ostatnich latach kilkoma ciekawymi obszarami badań, bowiem obok kwestii etiologii i diagnostyki niepłodności męskiej ważnymi polami dociekań były m.in. problemy nowotworzenia w żeńskich narządach płciowych oraz patogenezа i diagnostyka endometriozy.

Istotną rolę w rozwoju nauki na UMP odegrały katedry i zakłady, które zajmowały się medycyną z perspektywy nauk przyrodniczych, szczególnie angażując do badań metody i narzędzia takich nauk, jak matematyka, fizyka czy biologia. I tak pracownicy Katedry i Zakładu Informatyki i Statystyki (prof. Jerzy Moczko) prowadzili badania z zastosowaniem statystyki i informatyki w naukach medycznych. Z kolei zespół Katedry Biofizyki (prof. Leszek Kubisz) zajmował się zagadnieniem wpływu czynników fizycznych na właściwości materiałów biologicznych i organizmów żywych, a także kwestiami psychofizyki zmysłu słuchu i wzroku. Podobnie zespół Katedry i Zakładu Elektroradiologii (prof. Julian Malicki) prowadził badania nad oddziaływaniem promieniowania jonizującego podczas radioterapii, a w szczególności nad procesami optymalizacji rozkładów dawek i technik w radioterapii przy zastosowaniu nowych technologii. Również Zakład Bioinformatyki i Biologii Obliczeniowej (prof. Elżbieta Kaczmarek) Katedry i Zakładu Patomorfologii Klinicznej (prof. Przemysław Majewski) badał nowe metody oceny morfometrycznej cyfrowych preparatów histologicznych, a także sprawdzał możliwości zastosowania w mikroskopii wirtualnej statystycznej analizy obrazów morfologicznych. Szeroko z metod nauk przyrodniczych korzystały takie jednostki, jak: Katedra i Zakład Medycyny Sądowej (prof. Roman Wachowiak, dr hab. Czesław Źaba), prowadząc badania z zakresu toksykologii, hemogenetyki czy antropologii sądowej, Katedra i Zakład Biologii i Parazytologii Lekarskiej (prof. Anna Majewska, prof. Edward Hadaś), badając kwestie biochemii pasożytów, Katedra i Klinika Chorób Tropikalnych i Pasożytniczych (prof. Jerzy Stefaniak), rozpoznając i lecąc pasożytnicze i infekcyjne choroby egzotyczne, a przede wszystkim zespoły katedr radiologicznych – Katedry Radiologii Ogólnej i Neuroradiologii (dr hab. Marek Stajgis) oraz Katedry Radiologii Ogólnej i Zabiegowej (prof. Robert Juszkat), które prowadząc badania nad skutecznością diagnostyczną rezonansu magnetycznego czy wskazaniemi

do wykonywania zabiegów angioplastyki, siłą rzeczy bazowały na narzędziach fizyki medycznej.

Oceniając pozycję naukową UMP, należy wyeksponować obszary badań prowadzonych przez jednostki Wydziału Farmaceutycznego. Można zauważyć, że na 80 projektów finansowanych przez NCN i realizowanych w 2018 r. na Uczelni prawie połowę prowadzili pracownicy bądź doktoranci Wydziału Farmaceutycznego. Wiązało to się z doskonałym wyposażeniem pracowni i laboratoriów większości jednostek, co umożliwiało podejmowanie w ostatniej dekadzie ważnych naukowo i klinicznie zagadnień. Szczególnie interesujące badania prowadzono w Katedrze i Zakładzie Chemii Klinicznej i Diagnostyki Molekularnej (prof. Maria Rybczyńska, dr hab. Błażej Rubiś) m.in. na temat znaczenia regulacji telomerazy dla oporności komórek nowotworowych na leki uszkadzające DNA czy oceny wrażliwości komórek nowotworowych w powiązaniu z autofagią; także podjęte przez Katedrę i Zakład Genetyki i Mikrobiologii Farmaceutycznej (prof. Marzena Gajęcka) badania w zakresie mikrobiologii, antybiotykooporności, uwarunkowań genetycznych chorobotwórczości drobnoustrojów, wreszcie analizy flory bakteryjnej oka i skóry zaowocowały uzyskaniem kilku prestiżowych grantów; z kolei pracownicy Katedry i Zakładu Biochemii Farmaceutycznej (dr hab. Violetta Krajka-Kuźniak) analizowali komórkowe i molekularne mechanizmy kancerogenezy, rolę epigenetyki w diagnostyce, a także mechanizmy uszkodzenia DNA; Katedra Farmacji Fizycznej i Farmakokinetyki (prof. Franciszek Głównka) ukierunkowała swoje badania na zagadnienia farmakokinetyczne oraz farmakogenetyczne; także zespół Katedry i Zakładu Chemii Nieorganicznej i Analitycznej (prof. Zenon Kokot, dr hab. Jan Matysiak), mając doskonałą aparaturę, skupił się w ostatnim czasie na badaniu biomarkerów chorób nowotworowych układu płciowego.

Wiele katedr Wydziału Farmaceutycznego, tak jak w latach poprzednich, koncentrowało się w swoich badaniach na klasycznych zagadnieniach związanych z wytwarzaniem leków. I tak domeną Katedry i Zakładu Technologii Postaci Leku (prof. Janina Lulek) było opracowywanie nowoczesnych nośników substancji aktywnych, a także receptur i technologii wytwarzania leku; zespół Katedry i Zakładu Technologii Chemicznej Środków Leczniczych (prof. Tomasz Gośliński) podjął badania nad syntezą fizykochemicznych porfirazyn o potencjalnym zastosowaniu w medycynie i bionanotechnologii; pracownicy Katedry i Zakładu Chemii Organicznej (prof. Lucjusz Zaprutko) skupili się na badaniu wybranych właściwości nowych związków chemicznych, będących heterocyklicznymi analogami substancji naturalnych; zespół Katedry i Zakładu Chemii Farmaceutycznej (prof. Anna Jelińska) badał trwałość leków w czasie ich przechowywania i użytkowania przez pacjenta; pracownicy Katedry i Zakładu Farmakognozji (prof. Wiesława Bylka) analizowali profil fitochemiczny wyciągów z kwiatów *Aesculus hippocastanum* i *Centaurea cyanus* oraz z ziela *Galinsoga*

155. W grudniu 2018 r. odbyło się uroczyste odsłonięcie tablicy w miejscu budowy przyszłego Collegium Pharmaceuticum na terenie kampusu Uniwersytetu Medycznego przy ul. Rokietnickiej. Na zdjęciu: rektor prof. Andrzej Tykarski, dziekan Wydziału Farmaceutycznego prof. Lucjusz Zaprutko oraz prodziekan Wydziału Farmaceutycznego prof. Franciszek Główka

parviflora na komórki śródbłonna naczyniowego w kontekście gojenia się ran; w Katedrze i Zakładzie Farmakologii (prof. Teresa Bobkiewicz-Kozłowska, prof. Przemysław Mikołajczak) zajmowano się m.in. wpływem substancji pochodzenia roślinnego na aktywność enzymów metabolizujących leki; w Katedrze i Zakładzie Farmacji Klinicznej i Biofarmacji (prof. Edmund Grześkowiak) prowadzono badania nad biorównoważnością preparatów, tolerancją miejscową leków dermatologicznych i okulistycznych, a także nad optymalizacją dawkowania leków; Katedra i Zakład Toksykologii (prof. Marek Murias) oraz Laboratorium Badań Środowiskowych (prof. Ewa Florek) podjęły badania m.in. nad farmako-

logicznym działaniem oraz szkodliwością ksenobiotyków oraz toksycznością antyoksydantów. Rola roślin leczniczych w medycynie, izolacja i identyfikacja naturalnych związków z roślin, wreszcie badania biochemiczne żywności były przedmiotem dociekań pracowników: Katedry i Zakładu Botaniki Farmaceutycznej i Biotechnologii Roślin (dr hab. Barbara Thiem), Katedry i Zakładu Naturalnych Surowców Leczniczych i Kosmetycznych (prof. Gerard Nowak) oraz Katedry i Zakładu Bromatologii (prof. Juliusz Przysławski). Możliwości badawcze farmaceutów niewątpliwie zwiększą się wraz z powstaniem gmachu i laboratoriów Collegium Pharmaceuticum, którego budowa rozpoczęła się na przełomie 2018 i 2019 r. na terenie kampusu Uniwersytetu Medycznego przy ul. Rokietnickiej.

Jeśli chodzi o medycynę zabiegową, to spektakularne wyniki osiągnęli w ostatnich latach poznańscy otolaryngolodzy, a także okuliści. Zespół lekarzy z Katedry Otolaryngologii, Chirurgii Głowy i Szyi oraz Onkologii Laryngologicznej (prof. Witold Szyfter, prof. Małgorzata Wierzbicka), a także pracownicy Katedry i Kliniki Foniatrii i Audiologii (dr hab. Bożena Wiskirska-Woźnica) stworzyli najsilniejszy w Polsce ośrodek badań nad leczeniem głuchoty, a także naprawą i zachowaniem głosu. „Program leczenia głuchoty metodą implantów słuchowych”, zapoczątkowany w 1994 r., stał się w ostatnich latach modelowym na skalę europejską⁹⁴⁰. Połączony z „Programem powszechnych przesiewowych badań słuchu u noworodków” pozwolił w ostatniej dekadzie na przebadanie prawie wszystkich (97,3%) nowo narodzonych dzieci w Polsce i w rezultacie na wczesne wszczepienie implantów ślimakowych dzieciom głuchym. Na podobnie szeroką skalę prowadzi dociekania od 10 lat zespół Katedry i Kliniki Chirurgii Głowy, Szyi i Onkologii Laryngologicznej (prof. Wojciech Golusiński). Badania w zakresie nowotworów głowy i szyi, a szczególnie nad wirusem brodawczaka ludzkiego zaowocowały uzyskaniem w 2017 r. projektu unijnego, co pozwoliło na przebadanie mieszkańców województw lubuskiego, wielkopolskiego i zachodniopomorskiego w wieku od 40 do 65 lat i znalazło uznanie nie tylko w Polsce, ale i za granicą⁹⁴¹. Także badania zespołu Kliniki Otolaryngologii Dziecięcej (dr hab. Jarosław Szydlowski) nad aspektami nawracającej brodawczakowatości dróg oddechowych u dzieci czy wartością tympanometrii w diagnostyce wysiękowego zapalenia ucha środkowego u dzieci miały nie tylko utylitarny charakter. Również jednostki okulistyczne przeprowadziły szereg nowoczesnych badań i zabiegów klinicznych. Pracownicy Katedry Okulistyki i Kliniki Okulistycznej (prof. Jarosław Kocięcki) specjalizowali się w badaniach nad chorobami roz-

⁹⁴⁰ W uznaniu zasług na polu badań nad głuchotą dzieci Klinika Otolaryngologii w Szpitalu im. Heliodora Świącieckiego została w 2016 r. uznana w rankingu Medical Tribune Polska, po raz dziesiąty, za najlepszą w kraju.

⁹⁴¹ W uznaniu osiągnięć prof. W. Golusiński został wybrany w 2014 i 2018 r. na sekretarza generalnego European Head and Neck Society.

rostowymi narządu wzroku oraz chorobami siatkówki, z kolei zespół Katedry Chorób Oczu i Optometrii (prof. Bogdan Miśkowiak, dr hab. Marcin Stopa) prowadził badania m.in. nad oceną procesu widzenia u dzieci z dysleksją czy nad wzajemnym oddziaływaniem materiałów wykorzystywanych wewnątrzgałkowo w chirurgii okulistycznej.

Również badania innych katedr i klinik zajmujących się w UMP szeroko pojętą problematyką onkologiczną należą do czołowych w Polsce. Takie jednostki, jak: Zakład Immunologii Nowotworów (prof. Andrzej Mackiewicz), Katedra i Klinika Onkologii (prof. Rodryg Ramlau), Katedra i Klinika Hematologii i Transplantacji Szpiku (prof. Mieczysław Komarnicki, prof. Krzysztof Lewandowski), Klinika Onkologii, Hematologii i Transplantologii Pediatricznej (prof. Jacek Wachowiak), Katedra i Klinika Neurochirurgii i Neurotraumatologii (prof. Stanisław Nowak, prof. Ryszard Żukiel, prof. Roman Jankowski) czy Katedra i Zakład Patologii i Profilaktyki Nowotworów (prof. Andrzej Marszałek), z jednej strony prowadziły badania nad zagadnieniem onkologii spersonalizowanej, przeszczepianiem komórek macierzystych, metodami immunoterapii czy nowotworami mózgu i kręgosłupa, z drugiej – inicjowały nowatorskie projekty profilaktyczne. Właśnie dzięki wysokiej pozycji naukowej jednostkom UMP udało się w ostatnich latach pozyskać ważne w skali ogólnopolskiej projekty profilaktyczno-diagnostyczne. Niewątpliwie takie znaczenie miał „Populacyjny program profilaktyki i wczesnego wykrywania raka szyjki macicy”, realizowany w latach 2006–2016 przez Klinikę Onkologii Ginekologicznej (prof. Marek Spaczyński) z uniwersyteckiego Szpitala Ginekologiczno-Położniczego przy ul. Polnej. Z kolei dla społeczeństwa Poznania i Wielkopolski ważny był projekt pod nazwą Wielkopolska Onkologia, finansowany ze środków norweskich w kwocie ponad 25 mln złotych. Realizowany w latach 2014–2017 przez katedry i kliniki UMP umiejscowione w Szpitalu Klinicznym Przemienienia Pańskiego przyniósł znaczącą poprawę jakości opieki onkologicznej i przyczynił się do zwiększenia dostępności świadczeń w Wielkopolsce.

Oprócz wyżej wymienionych jednostek problematyką ginekologiczno-położniczą zajmowały się od strony naukowej katedry i kliniki funkcjonujące w Ginekologiczno-Położniczym Szpitalu Klinicznym przy ul. Polnej⁹⁴². Katedra Zdrowia Matki i Dziecka (prof. Tomasz Opala, prof. Maciej Wilczak) oraz wchodzące w jej skład Klinika Zdrowia Matki i Dziecka oraz Zakład Praktycznej Nauki Położnictwa (dr hab. Beata Pięta) koncentrowały się w omawianych latach na badaniach dotyczących zastosowania nowoczesnych, minimalnie inwazyjnych technik w leczeniu chorób jajników, macicy oraz sutka, a także efektywnego kształcenia studentów umiejętności i kompetencji położniczych. Z kolei w klini-

⁹⁴² Zob. m.in. *Ginekologiczno-Położniczy Szpital Kliniczny przy ul. Polnej w Poznaniu 1901–2011...*, s. 318–393.

kach Katedry Ginekologii, Położnictwa i Onkologii Ginekologicznej (prof. Marek Spaczyński, prof. Leszek Pawelczyk) głównymi problemami badawczymi były: zagadnienie ciąży wysokiego ryzyka (Klinika Położnictwa i Chorób Kobietych, prof. Jacek Brązert), rak szyjki macicy i jajnika oraz hormonalna terapia zastępcza (Klinika Onkologii Ginekologicznej, prof. Ewa Nowak-Markwitz), patologia wczesnej ciąży oraz problemy niepłodności (Klinika Rozrodczości, prof. Jana Skrzypczak i prof. Ewa Wender-Ożegowska), diagnostyka i leczenie niepłodności małżeńskiej, a także techniki wspomaganego rozrodu, włącznie z zapłodnieniem pozaustrojowym (Klinika Niepłodności i Endokrynologii Rozrodu, prof. Leszek Pawelczyk), wreszcie diagnostyka i leczenie operacyjne schorzeń ginekologicznych (Klinika Ginekologii Operacyjnej, prof. Stefan Sajdak). Podobnie szeroki obszar badań obejmowały kliniki wchodzące w skład Katedry Perinatologii i Ginekologii (prof. Grzegorz H. Bręborowicz). I tak Klinika Perinatologii i Ginekologii (prof. G.H. Bręborowicz) zajmowała się m.in. biofizycznymi metodami oceny stanu płodu oraz kwestią ciąży wielopłodowej; Klinika Perinatologii i Chorób Kobietych (prof. Krzysztof Drews) badała m.in. problemy związane z powikłaniami ciąży i porodu, a także rozpoznawaniem i leczeniem prenatalnych wad rozwojowych; wreszcie Klinika Ginekologii (prof. Witold Kędzia) koncentrowała się w swych badaniach na zagadnieniach związanych z patologią szyjki macicy. Jeśli chodzi o badania dotyczące noworodków, niewątpliwie od lat czołowe miejsce w Polsce zajmują kliniki Katedry Neonatologii (prof. Janusz Gadzinowski). Klinika Neonatologii (prof. Marta Szymankiewicz-Bręborowicz), we współpracy z wieloma ośrodkami w kraju i za granicą, zajmuje się szerokim spektrum tematów, począwszy od biofizycznej diagnostyki płodu i noworodka, a skończywszy na problemach resuscytacji i żywienia noworodków. Z kolei Klinika Zakażeń Noworodków (prof. Jerzy Szczapa, dr hab. Jan Mazela) skupiała się na badaniu problemów związanych z zakażeniami okresu noworodkowego, a także ocenie skuteczności leczenia zespołu hipoksemiczno-niedotleniowego.

Generalnie badania naukowe nad chorobami u dzieci, ich leczeniem i rozwojem skoncentrowane były, tak jak w poprzednich dekadach, w Szpitalu Klinicznym im. Karola Jonschera⁹⁴³. Szczególnie interesujące naukowo przedsięwzięcia prowadziły w ostatnich latach zespoły skupione w I Katedrze Pediatrii (prof. Aldona Siwińska). Zespół Kliniki Gastroenterologii Dziecięcej i Chorób Metabolicznych (prof. Wojciech Cichy, prof. Jarosław Walkowiak) prowadził szereg projektów badawczych, mających znaczenie nie tylko poznawcze, ale i utylitarne, jak np. „Kompleksowe opcje terapii niedoborów żywieniowych w mukowiscydozie” czy „Metylacja DNA jako czynnik modyfikujący odpowiedź na leki tiopurynowe u pacjentów z nieswoistymi zapaleniami jelit”. Z kolei zespół Kliniki Kardiologii Dziecięcej, Nefrologii i Nadciśnienia Tętniczego Wieku Roz-

⁹⁴³ Szerzej zob. M. Krawczyński, *Instytut Pediatrii...*; H. Siciński, *Poznańska Szkoła Pediatrii...*

wojowego (prof. A. Siwińska) koncentrował się na zagadnieniach chorób serca, badając m.in. molekularne aspekty diagnostyki i leczenie wrodzonych wad serca u dzieci. Także pracownicy klinik wchodzących w skład II Katedry Pediatrii (prof. Jacek Wachowiak) prowadzili szereg dociekań naukowych, m.in. zespół Kliniki Endokrynologii i Reumatologii Dziecięcej (prof. Marek Niedziela) zajmował się szerokim spektrum zagadnień endokrynologii dziecięcej, w szczególności problemem leczenia nadczynności tarczycy u dzieci, a także idiopatycznym zapaleniem stawów w wieku rozwojowym; zespół Kliniki Diabetologii i Otyłości Wieków Rozwojowych (prof. Piotr Fichna) badał m.in. kliniczne oraz genomiczne aspekty rozwoju otyłości u dzieci i młodzieży; zaś zespół Kliniki Onkologii, Hematologii i Transplantologii Pediatricznej (prof. J. Wachowiak) koncentrował się m.in. na badaniach choroby resztkowej metodą RQ-PCR u dzieci z ostrą białaczką limfoblastyczną czy na ocenie występowania i wyników leczenia ostrej białaczki bifenotypowej u dzieci. Wreszcie Klinika Pneumonologii, Alergologii Dziecięcej i Immunologii Klinicznej (prof. Anna Bręborowicz), wchodząca w skład III Katedry Pediatrii, zajmowała się m.in. aspektami genetycznymi astmy oskrzelowej u dzieci.

Od końca XX w. znakomicie rozwijały się w UMP badania z zakresu medycyny paliatywnej, geriatrii, neurologii czy neuroimmunologii klinicznej. Zespół Katedry i Kliniki Medycyny Paliatywnej (prof. Jacek Łuczak, prof. Katarzyna Wieczorowska-Tobis) obok kontynuowania dotychczasowych badań nad jakością opieki nad pacjentami u kresu życia poszerzył pole dociekań o problematykę starzenia się społeczeństwa, a co za tym idzie – o zagadnienia łączące geriatrię z medycyną paliatywną. W związku z tym, że problem opieki nad ludźmi starszymi stał się w ostatnich latach jednym z głównych wyzwań współczesnej ochrony zdrowia, badania Katedry i Kliniki Medycyny Paliatywnej, prowadzone wraz z Pracownią Neuropsychobiologii Katedry Psychiatrii oraz Pracownią Terapii Zajęciowej Katedry Geriatrii i Gerontologii w ramach projektu ENRICHME (mającego na celu analizę potrzeb osób starszych w kontekście możliwości zastosowania robotów pomagających im funkcjonować samodzielnie w domu), okazały się niezwykle obiecujące, także w skali międzynarodowej. Podobnie utylitarny charakter miał projekt UnderstAid (platforma, która wspiera, pomaga zrozumieć i pomóc opiekunom w opiece nad krewnym z demencją) realizowany w ostatnich latach przez Katedrę Psychologii Klinicznej (prof. Ewa Mojs) i Ortopedyczno-Rehabilitacyjny Szpital Kliniczny im. Wiktora Degi wraz z ośrodkami z Danii i Hiszpanii. Również zespoły Katedry i Kliniki Neurologii (prof. Wojciech Kozubski) podejmowały w swoich badaniach najważniejsze zagadnienia w tej specjalności, poczynawszy od przyczyn, leczenia i psychospołecznych aspektów stwardnienia rozsianego (Zakład Neuroimmunologii Klinicznej, prof. Jacek Losy, Zakład Neurochemii i Neuropatologii, dr hab. Sławomir Michalak), skończywszy na występujących

u dzieci chorobach neurologicznych, które od lat są przedmiotem badań i leczenia w takich jednostkach UMP, jak Katedra i Klinika Wieków Rozwojowego (prof. Barbara Steinborn) oraz Klinika Chorób Zakaźnych i Neurologii Dziecięcej III Katedry Pediatrii (prof. Wojciech Służewski).

W ostatniej dekadzie dużym wyzwaniem dla społeczeństwa, ale także dla medycyny był wzrost liczby osób chorych psychicznie, a także problem sprawowania opieki nad nimi. Uniwersytet Medyczny w Poznaniu, dysponując znakomitą kadrą naukową, podejmował w badaniach węzłowe zagadnienia w opiece psychiatrycznej. Była już wyżej mowa o tematyce badawczej Zakładu Genetyki w Psychiatrii. Także pozostałe kliniki Katedry Psychiatrii (prof. Andrzej Rajewski, prof. Jan Jaracz) realizowały w ostatnich latach szereg istotnych społecznie i naukowo zagadnień. Klinika Psychiatrii Dzieci i Młodzieży (prof. A. Rajewski, dr hab. Agnieszka Słopień) prowadziła badania m.in. w zakresie etiopatogenezy i leczenia zaburzeń afektywnych u dzieci i młodzieży, wczesnej schizofrenii, a także zaburzeń odżywiania się oraz autyzmu. Z kolei Klinika Psychiatrii Dorosłych (prof. Janusz Rybakowski, prof. Filip Rybakowski) koncentrowała się na neurobiologicznej patogenezie oraz leczeniu chorób afektywnych i schizofrenii, a w szczególności na badaniach choroby afektywnej dwubiegunowej (maniakalno-depresyjnej), które realizowano w ramach licznych projektów wielośrodkowych. Problemy opieki nad osobami z przewlekłymi chorobami psychicznymi i neurologicznymi, a także związane z jakością życia chorych na schizofrenię były z kolei przedmiotem dociekań zespołu Zakładu Pielęgniarstwa Neurologicznego i Psychiatrycznego Katedry Pielęgniarstwa (prof. Krystyna Jaracz).

Od wielu lat UMP jest jednym z najsilniejszych w Polsce ośrodków klinicznych w zakresie anestezjologii i intensywnej terapii. Ta wysoka pozycja wiąże się z działalnością badawczą klinik i zakładów wchodzących w skład Katedry Anestezjologii i Intensywnej Terapii (prof. Leon Drobniak, prof. Krzysztof Kusa). Klinika Anestezjologii, Intensywnej Terapii i Leczenia Bólu (prof. L. Drobniak) prowadziła w ostatnich latach badania dotyczące m.in. zagadnień wpływu środków i metod znieczulenia na czynność układu krążenia, ze szczególnym uwzględnieniem przepływu mózgowego krwi i hormonalnej odpowiedzi organizmu człowieka na stres okołoperacyjny. Z kolei I Klinika Anestezjologii i Intensywnej Terapii (dr hab. Paweł Sobczyński), wyposażona w nowoczesny sprzęt, zajmowała się zaburzeniami krzepnięcia krwi u chorych poddanych rozległym zabiegom naczyniowym, a wraz z zespołem Zakładu Anestezjologii Doświadczalnej (dr hab. Hanna Billert) prowadziła badania nad molekularnymi aspektami niedokrwienia i reperfuzji. Także Klinika Anestezjologii i Intensywnej Terapii Pediatricznej (dr hab. Alicja Bartkowska-Śniatkowska) badała bezpieczeństwo stosowania leków w anestezji i intensywnej terapii dziecięcej, zaś Klinika Anestezjologii w Położnictwie i Ginekologii (dr hab. Michał Gaca) skupiała się na problemach znieczulenia noworodka z ekstremalnie niską masą urodze-

niową oraz łagodzenia bólu porodowego. Wyniki badań anestezjologów mają walor wybitnie użyteczny, stąd prace w zakresie takich np. zagadnień, jak ocena jakości opieki nad pacjentami leczonymi w oddziałach intensywnej terapii (Zakład Pielęgniarstwa Anestezjologicznego i Intensywnej Opieki, dr hab. Danuta Dyk) czy toksykologia kliniczna bądź zaawansowana resuscytacja krążeniowo-oddechowa, prowadzone przez pracowników Katedry Medycyny Ratunkowej (dr hab. Zbigniew Żaba) oraz Zakładu Dydaktyki Anestezjologii i Intensywnej Terapii (dr hab. Małgorzata Grześkowiak), znajdowały oddźwięk i uznanie w środowiskach medyków zajmujących się problemem znieczulenia.

W zakresie innych specjalności medycyny zabiegowej jednostki UMP przeprowadziły w omawianej dekadzie szereg ciekawych badań, a przede wszystkim pionierskich zabiegów leczniczych. Do takich osiągnięć należy zaliczyć zabiegi transplantacji przeprowadzone przez kliniki wchodzące w skład Katedry Kardio-Torakochirurgii (prof. Wojciech Dyszkiewicz). W 2009 Klinika Kardiochirurgii i Transplantologii UMP otrzymała zgodę na przeszczepianie serca, a pierwszy przeszczep został wykonany w marcu 2010 r. przez jej szefa prof. Marka Jemielitego i zespół lekarzy ze Szpitala Klinicznego Przemienienia Pańskiego. Także spektakularny charakter miał przeszczep płuca, przeprowadzony w grudniu 2014 r. przez zespół Kliniki Torakochirurgii pod kierunkiem prof. Wojciecha Dyszkiewicza. Generalnie kliniki chirurgiczne UMP należą do czołowych ośrodków w Polsce. Transplantacje nerek prowadzi od kilku lat Klinika Chirurgii Ogólnej i Transplantacyjnej (prof. Marek Karczewski), zaś przeszczepy rogówki stały się specjalnością Kliniki Chorób Oczu (dr hab. Marcin Stopa) ze Szpitala Klinicznego im. Heliodora Święcickiego; z kolei Klinika Chirurgii Ogólnej i Naczyn II Katedry Chirurgii (prof. Grzegorz Oszkinis, prof. Zbigniew Krasieński, prof. Ryszard Staniszewski), kontynuując wcześniejsze badania nad leczeniem stopy cukrzycowej, przewlekłym niedokrwieniem kończyn dolnych, a także tętniakami aorty brzusznej, utrzymała w drugiej dekadzie XX w. pozycję czołowego ośrodka chirurgii naczyń w Polsce. Podobnie wysoki poziom naukowy i kliniczny zachowały w omawianych latach pozostałe kliniki chirurgiczne UMP, jak: Katedra i Klinika Chirurgii Ogólnej, Endokrynologicznej i Onkologii Gastroenterologicznej (prof. Michał Drews, prof. Tomasz Banasiewicz), Katedra i Klinika Chirurgii Ogólnej i Kolorektalnej (prof. Piotr Krokowicz), Katedra i Klinika Chirurgii, Traumatologii i Urologii Dzieci (prof. Andrzej Jankowski, dr hab. Przemysław Mańkowski), Klinika Chirurgii Ogólnej, Naczyniowej i Angiologii (prof. Paweł Chęciński), Klinika Chirurgii Urazowej, Leczenia Oparzeń i Chirurgii Plastycznej (prof. Krzysztof Słowiński) oraz Katedra i Klinika Urologii i Onkologii Urologicznej (prof. Zbigniew Kwias, dr hab. Andrzej Antczak).

Tradycję najlepszego ośrodka ortopedii i rehabilitacji w Polsce utrzymywały w ostatniej dekadzie kliniki funkcjonujące w ramach Ortopedyczno-Rehabili-

156. Przygotowania do operacji usunięcia guza serca przeprowadzonej w kierowanej przez prof. Marka Jemielitego Klinice Kardiochirurgii i Transplantologii we wrześniu 2007 r.

tacyjnego Szpitala Klinicznego im. Wiktora Degi. I tak zespół Katedry i Kliniki Ortopedii i Traumatologii (prof. Andrzej Szulc, prof. Marek Jóźwiak), rozwijając kontakty z najlepszymi ośrodkami w USA i w Europie, podjął badania nad diagnostyką i leczeniem wrodzonej łamliwości kości, a następnie lekarze Kliniki przeprowadzili w 2012 pierwszą w Polsce operację implantacji teleskopowego gwoźdźcia śródszpikowego, zaś w 2018 r. również pierwszą w kraju operację wydłużania kości udowej z zastosowaniem samowydłużającego się gwoźdźcia śródszpikowego. Równie nowatorskie zabiegi przeprowadzono w Klinice Chorób Kręgosłupa i Ortopedii Dziecięcej (prof. Tomasz Kotwicki), gdzie z kolei przy wsparciu programu Global Outreach i Scoliosis Research Society rozpoczęto w 2013 r. prowadzenie najbardziej skomplikowanych operacji kręgosłupa u dzieci. Także Klinika Ortopedii Ogólnej, Onkologicznej i Traumatologii (prof. Jacek Kruczyński), podejmując badania nad zużyciem endoprotez stawu biodrowego, zmierzyła się z jednym z ważniejszych zagadnień współczesnej ortopedii, co dostrzegła w 2018 r. Europejska Federacja Narodowych Towarzystw Ortopedycznych i Traumatologicznych (European Federation of National Associations of Orthopaedics and Traumatology – EFORT). Wizytówką poznańskiej ortopedii

niewątpliwie był i jest od lat zespół Katedry i Kliniki Traumatologii, Ortopedii i Chirurgii Ręki (prof. Leszek Romanowski). W omawianym okresie, tak jak wcześniej, jednostka ta należała do grona najlepszych w Polsce i w Europie Środkowo-Wschodniej ośrodków; co roku przeprowadza kilkadziesiąt operacji wrodzonych uszkodzeń kończyn górnych, włącznie z przeszczepami brakujących dłoni i palców. Miarą uznania było zorganizowanie przez Katedrę w roku 2016 w Poznaniu europejskiej konferencji naukowo-szkoleniowej z udziałem najwybitniejszych specjalistów ortopedów. Wysoka pozycja poznańskiej ortopedii wiąże się również ze znakomitą rehabilitacją, którą zapewniały badania Zakładu Patofizjologii Narządu Ruchu (prof. Juliusz Huber) oraz Zakładu Spondyloortopedii i Biomechaniki Kręgosłupa (prof. Andrzej Nowakowski, dr hab. Łukasz Kubaszewski), a także nowoczesne zabiegi i leczenie prowadzone w klinikach reumatologii i rehabilitacji (prof. Włodzimierz Samborski, prof. Mariusz Puszczewicz, prof. Przemysław Lisiński).

W zakresie chorób wewnętrznych niewątpliwie ważnym problemem była i jest epidemia cukrzycy i chorób niedokrwienych, badanych interdyscyplinarnie przez pracowników Katedry i Kliniki Chorób Wewnętrznych i Diabetologii (prof. Bogna Wierusz-Wysocka i prof. Dorota Zozulińska-Ziółkiewicz). Także nadciśnienie tętnicze i metody jego leczenia od lat są tematem dociekań kilku jednostek, a szczególnie Katedry i Kliniki Hipertensjologii, Angiologii i Chorób Wewnętrznych (prof. Andrzej Tykarski; zespół ten zajmował się w ostatnich latach m.in. problemem zależności pomiędzy insulinoopornością a wielkością przerostu lewej komory u mężczyzn z pierwotnym nadciśnieniem tętniczym) oraz Katedry i Kliniki Chorób Wewnętrznych, Zaburzeń Metabolicznych i Nadciśnienia Tętniczego (prof. Danuta Pupek-Musialik, prof. Wiesław Bryl; specjalnością pracowników tej jednostki stała się problematyka kardiodiabetologiczna). Inną specjalnością interny, intensywnie rozwijaną w Poznaniu, jest endokrynologia, w aspekcie zarówno chorób wewnętrznych u dorosłych, jak i pediatrii i ginekologii. Uzyskane przez uczonych z Katedry i Kliniki Endokrynologii, Przemiany Materii i Chorób Wewnętrznych (prof. Jerzy Sowiński, prof. Marek Ruchała) wyniki badań na temat profilu molekularno-genetycznego chorych ze schorzeniami tarczycy są wysoko cenione w kraju i za granicą, podobnie jak wyniki prac zespołu Katedry i Kliniki Endokrynologii Ginekologicznej (prof. Błażej Męćzekalski), który badał zaburzenia determinacji i różnicowania płci oraz niepłodność uwarunkowaną hormonalnie.

Także choroby serca były ważnym obszarem badań naukowych na UMP. Kliniki Katedry Kardiologii, dysponując nowoczesnym sprzętem, rozwijały w ostatnich latach badania, a także nowatorskie zabiegi u chorych z wrodzonymi wadami serca. I tak I Klinika Kardiologii (prof. Stefan Grajek, prof. Maciej Lesiak) skoncentrowała się na rozwijaniu nowoczesnych metod kardiologii inwazyjnej, szczególnie na testowaniu stentów wieńcowych nowych generacji czy leczeniu

strukturalnych wad serca. Osiągnięcia Kliniki na tym polu sprawiły, że Pracownia Hemodynamiki przy ul. Długiej jest zaliczana do najbardziej elitarnych placówek w Polsce. Również II Klinika Kardiologii (prof. Michał Wierchowicki, prof. Andrzej Szyszka), usytuowana od 2011 r. w Centrum Medycznym HCP, podejmowała badania nad nowymi możliwościami diagnostyki i terapii choroby wieńcowej, ze szczególnym uwzględnieniem zawału prawej komory, a także nad możliwościami prewencji niewydolności serca za pomocą nowych form farmakoterapii. Te ostatnie były domeną badań zespołu Zakładu Farmakologii Klinicznej (prof. Anna Jabłecka), który prowadził prace interdyscyplinarne oraz eksperymentalne nad skutecznością i bezpieczeństwem działania wybranych leków u chorych kardiologicznie. Z kolei pracownicy Katedry i Kliniki Intensywnej Terapii Kardiologicznej i Chorób Wewnętrznych (prof. Andrzej Wykrętowicz) prowadzili np. badania nad związkiem między subkliniczną miażdżycą a sztywnością naczyń, zaś w Zakładzie Profilaktyki Chorób Układu Krążenia (prof. Tomasz Siminiak) zajmowano się zastosowaniem komórek macierzystych w regeneracji mięśnia sercowego.

Od wielu lat poznańska Uczelnia Medyczna ma duże osiągnięcia naukowe i kliniczne w dziedzinie nefrologii, pulmonologii oraz gastroenterologii. W Katedrze i Klinice Nefrologii, Transplantologii i Chorób Wewnętrznych (prof. Stanisław Czekalski, prof. Andrzej Oko) wyspecjalizowano się w badaniach nad czynnikami ryzyka rozwoju chorób nerek oraz metodami optymalizacji terapii nerkozastępczej; pracownicy Katedry i Kliniki Pulmonologii, Alergologii i Onkologii Pulmonologicznej (prof. Halina Batura-Gabryel) w swoich przedsięwzięciach koncentrowali się na najczęściej występujących chorobach układu oddechowego, jak przewlekła obturacyjna choroba płuc, rak płuca, mukowiscydoza czy zespół bezdechu śródsennego. Z kolei problemy gastroenterologii były w ostatnich latach domeną dwóch jednostek – Katedry i Kliniki Gastroenterologii, Żywienia Człowieka i Chorób Wewnętrznych (prof. Krzysztof Linke) oraz Katedry i Kliniki Chorób Wewnętrznych, Metabolicznych i Dietetyki (prof. Marian Grzymisławski), które w 2016 r. połączyły się w Katedrę i Klinikę Gastroenterologii, Dietetyki i Chorób Wewnętrznych (prof. Agnieszka Dobrowolska). Główne kierunki dociekań tych jednostek dotyczyły m.in. aspektów genetycznych w chorobach jelit, modyfikacji żywienia dojelitowego i pozajelitowego czy wpływu leczenia dietetycznego i farmakologicznego na profil hormonów metabolicznych.

Osobne miejsce w badaniach naukowych należy poświęcić jednostkom z obszaru stomatologii, funkcjonującym głównie w Collegium Stomatologicum. Zespół Katedry i Kliniki Stomatologii Dziecięcej (prof. Maria Borysewicz-Lewicka) w omawianych latach kontynuował badania dotyczące dzieci niepełnosprawnych oraz profilaktyki choroby próchnicowej na poziomie osobniczym i populacyjnym, co skutkowało zaangażowaniem się pracowników w realizację dużego projektu współfinansowanego w latach 2012–2016 przez

157. Collegium Stomatologicum przy ul. Bukowskiej 70 od wielu lat służy dydaktyce stomatologów, ale także jest siedzibą dziekanatu Wydziału Lekarskiego II

Szwajcarię⁹⁴⁴. Z kolei zespół Katedry i Kliniki Ortopedii Szczękowej i Ortodoncji (prof. Teresa Matthews-Brzozowska) zajmował się oceną efektów leczenia ortodontycznego z wykorzystaniem aparatów zdejmowanych oraz stałych, a także rehabilitacją dzieci z wadami wrodzonymi części twarzowej czaszki. Podobnie kliniki Katedry Protetyki Stomatologicznej podejmowały tematykę z zakresu odtwierdzania pierwotnych warunków zgryzowych po utracie zębów naturalnych, ale także roli czynników genetycznych w schorzeniach jamy ustnej. Klinika Protetyki (prof. Wiesław Hędzulek) zajmowała się m.in. materiałoznawstwem stomatologicznym oraz dysfunkcją narządu żucia w kontekście planowania i konstrukcji protez ruchomych; z kolei pracownicy Kliniki Rehabilitacji Narządu Żucia (dr hab. Agata Czajka-Jakubowska) prowadzili badania nad efektywnością rehabilitacji protetycznej pacjentów onkologicznych, a także wpływem czynników genetycznych na powstawanie zaburzeń czynnościowych narządu żucia; wreszcie zespół Kliniki Gerostomatologii i Patologii Jamy Ustnej (prof. Ryszard Koczorowski, prof. Barbara Dorocka-Bobkowska) zajmował się schorzeniami błony śluzowej jamy ustnej oraz rolą cukrzycy typu 2 w patogenezie stomatopatii protetycznych.

Również zespoły kolejnych katedr i klinik stomatologicznych na UMP realizowały w ostatnich latach interesujące naukowo przedsięwzięcia. Pracownicy Kliniki i zakładów Katedry Stomatologii Zachowawczej i Endodoncji (prof. Janina Stopa, prof. Anna Surdacka) zajmowali się np. związkiem występowania chorób ogólnych z chorobami jamy ustnej, a także zastosowaniem w stomatologii bionanokompozytów. Podobnie nowatorskie projekty prowadzili pracownicy

⁹⁴⁴ Chodzi o projekt „Edukacja, promocja i profilaktyka w kierunku zdrowia jamy ustnej skierowana do małych dzieci, ich rodziców, opiekunów i wychowawców”, którego przewodniczącą Rady Programowej została prof. M. Borysewicz-Lewicka.

Katedry i Zakładu Biomateriałów i Stomatologii Doświadczalnej (prof. Honorata Shaw, prof. Beata Czarnecka), dotyczyły one bowiem kompatybilności różnego typu cementów z twardymi tkankami zęba czy zastosowania technik radiologicznych w diagnostyce schorzeń jamy ustnej. Z kolei głównym kierunkiem badań Katedry i Kliniki Chirurgii Stomatologicznej i Periodontologii (dr hab. Jerzy Sokalski, dr hab. Marzena Wyganowska-Świątkowska) była ocena procesu przydatności systemu implantologicznego Osteoplant, który został stworzony przez pracowników Katedry. Wreszcie zespół Katedry i Kliniki Chirurgii Szczękowo-Twarzowej (dr hab. Krzysztof Osmola) zajmował się przede wszystkim zagadnieniami z zakresu onkologii i traumatologii twarzoczaszki.

Medycyna jest nie tylko nauką i sztuką leczenia, jest również faktem społecznym, analizowanym z perspektywy tak zdrowia publicznego, jak i dyscyplin społeczno-ekonomicznych oraz humanistycznych. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na badania Katedry i Zakładu Farmakoekonomiki i Farmacji Społecznej (prof. Elżbieta Nowakowska), gdzie zajmowano się m.in. oceną jakości życia w opiece zdrowotnej, a także problemem opłacalności technologii medycznych. Także pracownicy zakładów Katedry Prawa Medycznego, Organizacji i Zarządzania w Opiece Zdrowotnej (prof. UM Monika Urbaniak) analizowali problem jakości systemu ochrony zdrowia, a szczególnie funkcjonowanie prawa medycznego w polskim systemie opieki zdrowotnej. Podobnie jednostki wchodzące w skład Katedry Medycyny Społecznej (prof. Jerzy T. Marcinkowski) koncentrowały się na zagadnieniach medycyny pracy, problemach epidemiologii (Zakład Epidemiologii i Higieny, prof. Alicja Krzyżaniak, dr hab. Barbara Stawińska-Witoszyńska), a także na kondycji ochrony zdrowia w Polsce (Zakład Zdrowia Publicznego, prof. Maciej Owecki). Również zespół Katedry i Zakładu Profilaktyki Zdrowotnej (prof. Jacek Wysocki) zajmował się problematyką promocji zdrowia, w tym szczególnie kwestią szczepień ochronnych, oraz diagnostyką i leczeniem chorób zakaźnych u dzieci. Zagadnienie nauczania medycyny było domeną Katedry i Zakładu Edukacji Medycznej (prof. Maciej Wilczak, prof. Ryszard Marciniak), gdzie przede wszystkim analizowano wpływ nowoczesnych technologii na kształcenie w profesjach medycznych. Z kolei obszarem dociekań zespołu Katedry Nauk Społecznych i Humanistycznych (prof. Michał Musielak) oraz Zakładu Filozofii Medycyny i Bioetyki (dr hab. Ewa Baum) była z jednej strony ocena konsekwencji filozoficzno-etycznych postępu biomedycyny, z drugiej – analiza rozwoju medycyny w XX w. w aspekcie historyczno-socjologicznym. Dzieje medycyny, szczególnie teoria i praktyka medycyny w XIX w., były również przedmiotem badań Katedry i Zakładu Historii i Filozofii Nauk Medycznych (prof. Anita Magowska).

O pozycji naukowej danej uczelni świadczą międzynarodowe i ogólnopolskie konferencje, organizowane przez poszczególne zespoły badawcze. Spośród kilkudziesięciu międzynarodowych i ogólnokrajowych konferencji zorganizowanych w ostatnich latach w Poznaniu przez katedry UMP warto wymienić spotkania

gromadzące światowy establishment naukowy. Niewątpliwie taki wymiar miały m.in. konferencje poświęcone problematyce perinatalnej w 2010 i 2012 r. czy konferencje z cyklu *Advances in Clinical Neuroimmunology*, zorganizowane w Wiedniu (2012) i w Krakowie (2014) przez Zakład Neuroimmunologii Klinicznej Katedry Neurologii, czy Doroczny Światowy Kongres Stomatologiczny (po raz 104.), który zebrał w grodzie Przemysła ponad 12 tys. uczestników. Z kolei europejski zasięg miały m.in.: V Kongres Intensywnej Terapii Krajów Europy Środkowej (2010), 5. Europejska Konferencja Nowotworów Głowy (2012), 7th Annual EUROHNC – Europejski Kurs Chirurgów Głowy i Szyi (2014) czy Konferencja Europejska EUROMediCAT Safety of Medication Use in Pregnancy (2015). Wreszcie spośród konferencji o charakterze ogólnopolskim, z udziałem uczonych zagranicznych, warto wymienić konferencje poświęcone problematyce diabetologicznej (*Kardiadiabetologia XXI Wieku* – 2008, *Cukrzyca Problemem Interdyscyplinarnym* – 2009 r.), a także kolejne edycje kongresu *Top Medical Trends* w Poznaniu, największego w Polsce spotkania (ponad 4 tys. uczestników) lekarzy pierwszego kontaktu z liderami opinii.

W ostatniej dekadzie Uniwersytet Medyczny w Poznaniu rozwijał szeroką współpracę naukową z ośrodkami zagranicznymi, przede wszystkim z wydziałami medycznymi, farmaceutycznymi oraz fakultetami nauk o zdrowiu w kilkudziesięciu krajach. Obok dotychczasowej formalnej współpracy z takimi ośrodkami naukowymi, jak np. w Niemczech z Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, we Francji z Université Henri Poincaré Nancy 1, w Wielkiej Brytanii z The University of Edinburgh, College of Medicine and Veterinary Medicine, na Białorusi z Grodno State Medical University czy w Szwecji z Linköping University, w ostatnich latach uczelniami partnerskimi UMP zostały m.in.: Universität Bremen w Niemczech, Uniwersiapolis – Université Internationale d'Agadir w Maroku czy West Kazakhstan Marat Ospanov State Medical University w Kazachstanie, gdzie w wyniku umowy funkcję prorektora pełniła dr hab. Marzena Dworacka. Otwarcie się na współpracę z nowymi krajami poszerzyło nie tylko kontakty naukowe, ale zwiększyło możliwości odbycia staży naukowych i klinicznych młodych pracowników i studentów UMP.

Niewątpliwie istotnym czynnikiem dla rozwoju badań naukowych, a także ich upowszechniania były w omawianych latach działania mające na celu pozyskiwanie zewnętrznych źródeł finansowania oraz tworzenie zaplecza aparaturowego. W zakresie uzyskiwania środków taką funkcję pełniło Uniwersyteckie Centrum Transferu Technologii Medycznych, które m.in. podjęło w 2012 r. starania o stworzenie „klastra farmaceutycznego” w ramach „Wielkopolskiego regionalnego programu operacyjnego”⁹⁴⁵. Z kolei możliwości prowadzenia szerszych badań naukowych zapewniało z jednej strony otwarcie 12 X 2010 nowej siedziby Biblioteki Głównej przy ul. Przybyszewskiego 37, a z drugiej strony,

⁹⁴⁵ *Czy mamy szansę na klastr farmaceutyczny?*, „Fakty UMP” nr 4, 2012.

jak już wspomniano, zakończenie w sierpniu 2013 r. budowy Centrum Biologii Medycznej przy ul. Rokietnickiej 8. Właśnie w gmachu CBM uruchomiono Międzywydziałowe Laboratorium Biologii Medycznej (prof. Anna Jankowska), przekształcone następnie w 2016 r. w Uczelniane Centrum Aparaturowe (UCA) (prof. Krzysztof Książek), gdzie funkcjonuje, obok Pracowni Zwierząt Doświadczalnych, kilka pracowni i laboratoriów pozwalających na prowadzenie badań w zakresie mikrobiologii, immunohistochemii, hodowli komórkowej, bioobrazowania, białka, RNA – DNA. Inną możliwość realizowania projektów badawczych, szczególnie w obszarze nanotechnologii, dało w ostatnich latach Centrum NanoBioMedyczne (CNBM), powołane przy udziale Uniwersytetu Medycznego w 2011 r. na bazie Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza (UAM). Niektóre wyniki badań publikowało Wydawnictwo Naukowe UMP, które obok monografii wydawało pięć czasopism: „Journal of Medical Science” (do 2014 „Nowiny Lekarskie”), „Dental Forum”, „Pielęgniarstwo Polskie”, „Polski Przegląd Nauk o Zdrowiu” oraz „Journal of Face Aesthetics” (od 2018 r.).

D. Studenci Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 2007–2019

Inaugurując rok akademicki 2007/2008, już w ramach Uniwersytetu Medycznego, rektor prof. G.H. Bręborowicz podkreślił, że studia podjęło 8472 studentów na 13 kierunkach studiów, w tym ponad 900 w programie nauczania w języku angielskim. Zaznaczył również, że taka liczba studentów nakłada na Uczelnię, a szczególnie na nauczycieli akademickich dodatkowe obciążenia, a także wymaga poszerzania bazy dydaktycznej⁹⁴⁶. Jak już wspomniano, oddane do użytku Centrum Biologii Medycznej, w którym obok laboratoriów znalazło się kilka dobrze zaprojektowanych sal wykładowych, w znacznej części spełniło to ostatnie zadanie. Była to szczególnie ważna inwestycja, bowiem w latach 2008–2018 liczba kierunków studiów na UMP uległa zwiększeniu, a co za tym idzie – powiększyła się liczba studentów. Najpierw na Wydziale Nauk o Zdrowiu uruchomiono w roku akademickim 2009/2010 nabór na nowy kierunek – elektroradiologię, zaś w 2012/2013 otwarto kolejny – terapię zajęciową. Również na Wydziale Lekarskim II uruchomiono dwa nowe kierunki studiów, najpierw optometrię w roku akademickim 2012/2013, a następnie protetykę słuchu w 2014/2015. Należy dodać, że w roku akademickim 2018/2019 otwarto na UMP kolejne kierunki studiów: na Wydziale Farmaceutycznym uruchomiono studia licencjackie o nazwie analityka kryminalistyczna i sądowa, a także 3,5-letnie studia z zakresu inżynierii farmaceutycznej,

⁹⁴⁶ *Przemówienie inauguracyjne rektora prof. G. Bręborowicza, „Fakty UMP” nr 5, 2007.*

realizowane we współpracy z Politechniką Poznańską. Z kolei na Wydziale Lekarskim I zainicjowano 2-letnie studia magisterskie na kierunku neurobiologia, które będą realizowane we współpracy z poznańskimi uczelniami: Uniwersyte-tem im. Adama Mickiewicza, Uniwersytetem Przyrodniczym oraz Akademią Wychowania Fizycznego. W sumie w roku akademickim 2018/2019 można było studiować na Uniwersytecie Medycznym w Poznaniu na 22 kierunkach studiów.

Liczba studentów polskich w UMP oscylowała w ostatniej dekadzie między 8270 osobami w 2008 a 7257 w 2018 r. Spadek liczby studiujących, jak poka-żują poniższe tabele, nie dotyczył kierunków klasycznych – studiów lekarskich i lekarsko-dentystycznych. Mało tego, na prośbę Ministerstwa Zdrowia urucho-miono na Wydziale Lekarskim II w roku akademickim 2015/2016 drugi kierunek studiów lekarskich, na który rekrutowano co roku 60 osób. Generalnie jednak, jak pokazują poniższe tabele, mniejsza liczba studentów na UMP była spowodowa-na z jednej strony niższym demograficznym w Polsce, z drugiej – zmniejszeniem się liczby kandydatów na studia niestacjonarne, szczególnie na Wydziale Nauk o Zdrowiu, gdzie zaprzestano finansowania ze środków Unii Europejskiej tzw. studiów licencjackich pomostowych na kierunku pielęgniarstwo.

Tabela 14. Liczba studentów na kierunkach Wydziału Lekarskiego I i Wydziału Lekarskie-go II w latach 2008–2018

Rok akademicki	Wydział Lekarski I	Wydział Lekarski II						
	Kierunek lekarski	Kie-runek lekar-sko-denty-styczny	Dietety-ka	Higiena denty-styczna**	Tech-nika denty-styczna	Biotech-nologia	Opto-metria	Pro-tetyka słuchu
2008/2009	2153	759	131	–	88	80	–	–
2009/2010	2166	763	167	–	81	82	–	–
2010/2011	2198	751	210	–	83	71	–	–
2011/2012	2178	718	224	–	82	46	–	–
2012/2013	2094	670	232	–	80	43	21	–
2013/2014	2075	641	217	–	69	47	39	–
2014/2015	2080	644	218	–	58	60	51	20
2015/2016	2132*	647	214	–	50	67	59	38
2016/2017	2308*	677	225	–	50	81	80	47
2017/2018	2413*	688	220	–	49	94	97	51

* w tej liczbie zostali ujęci studenci kierunku lekarskiego studiujący na Wydziale Lekarskim II; ** z braku wystarczającej liczby kandydatów zaprzestano rekrutacji w roku akademickim 2007/2008

Źródło: dane Działu Spraw Studenckich UMP.

Tabela 15. Liczba studentów na kierunkach Wydziału Farmaceutycznego w latach 2008–2018

Rok akademicki	Farmacja	Analityka medyczna	Kosmetologia
2008/2009	917	165	241
2009/2010	888	158	325
2010/2011	878	160	353
2011/2012	868	155	312
2012/2013	876	147	258
2013/2014	828	158	205
2014/2015	831	183	158
2015/2016	841	199	144
2016/2017	824	218	146
2017/2018	774	227	141

Źródło: dane Działu Spraw Studenckich UMP.

Tabela 16. Liczba studentów na kierunkach Wydziału Nauk o Zdrowiu w latach 2008–2018

Rok akademicki	Pielęgniarstwo	Położnictwo	Zdrowie publiczne	Ratownictwo medyczne	Fizjoterapia	Elektrodiagnostyka	Terapia zajęciowa
2008/2009	1303	693	793	195	752	–	–
2009/2010	1125	623	615	226	777	174	–
2010/2011	1120	654	595	205	827	244	–
2011/2012	934	543	593	195	863	266	–
2012/2013	798	484	509	169	877	276	22
2013/2014	648	435	417	143	853	232	43
2014/2015	481	403	307	108	754	213	65
2015/2016	468	379	287	96	738	194	60
2016/2017	523	378	315	112	756	200	54
2017/2018	633	457	304	113	735	210	51

Źródło: dane Działu Spraw Studenckich UMP.

Uniwersytet Medyczny w Poznaniu w zakresie pełnionej przez siebie misji edukacyjnej szczerzy się tym, iż kształci także studentów pochodzących z innych krajów europejskich oraz pozaeuropejskich w ramach programów studiów 6-letnich MD, 4-letnich MD, 5-letnich DDS, a także programu 6-letniego PharmD oraz programu 3-letniego Physiotherapy⁹⁴⁷. Jak pokazuje poniższa tabela, w latach 2009–2019 co roku kształcenie w zakresie medycyny, stomato-

⁹⁴⁷ 20-lecie PUMS, „Fakty UMP” nr 6, 2013.

logii, farmacji i fizjoterapii pobierało na Uniwersytecie Medycznym ok. tysiąca studentów, którzy pochodzili z ponad 50 krajów świata. Świadczy to o wysokiej pozycji Uczelni na międzynarodowym rynku edukacyjnym, ale także o bardzo dobrych warunkach kształcenia, które przyciągają do miasta nad Wartą żaków z całego świata.

Tabela 17. Liczba studentów na kierunkach anglojęzycznych (bez Erasmusa) w latach 2008–2019

Rok akademicki	Łączna liczba studentów	Liczba krajów pochodzenia
2008/2009	934	32
2009/2010	989	32
2010/2011	1008	40
2011/2012	970	42
2012/2013	903	39
2013/2014	842	38
2014/2015	814	40
2015/2016	808	44
2016/2017	869	46
2017/2018	872	53
2018/2019	912	56

Źródło: dane Centrum Nauczania w Języku Angielskim UMP.

W omawianych latach funkcjonowało na UMP Studium Doktoranckie, prowadzące zajęcia tak w trybie stacjonarnym, w ramach każdego z wydziałów Uniwersytetu, jak i w trybie niestacjonarnym, w ramach Podyplomowego Studium Metodologii Badań Naukowych. Na studia doktoranckie w trybie 4-letnich stacjonarnych studiów doktoranckich co roku przyjmowano w ostatnich latach ok. 40 osób. Z kolei na Podyplomowe Studium Metodologii Badań Naukowych, przygotowujące do otwarcia przewodu doktorskiego w trybie eksternistycznym, w latach 2008–2018 zapisało się 975 kandydatów – w tej grupie 15 z zamiarem przeprowadzenia przewodu habilitacyjnego⁹⁴⁸.

Obok kształcenia studentów i doktorantów Uniwersytet Medyczny w Poznaniu prowadził w omawianych latach cały szereg studiów podyplomowych, adresowanych do osób zainteresowanych problematyką szeroko pojętej ochrony zdrowia. Szczególnie celował w tej formie edukacji Wydział Nauk o Zdrowiu, gdzie popularnością cieszyły się studia podyplomowe w zakresie Zarządzania w Opiece Zdrowotnej, Koderów i Klasyfikacji Medycznych, Arteterapii

⁹⁴⁸ Informacje pozyskane z Sekcji do spraw Studiów Doktoranckich Działu Spraw Studenckich oraz Podyplomowego Niestacjonarnego Studium Metodologii Badań Naukowych UMP.

158. Uroczyste dyplomatoria od lat wieńczą ukończenie studiów. Na zdjęciu studenci kierunku lekarskiego podczas dyplomatorium w Auli UAM w 2018 r.

oraz Przygotowania Pedagogicznego. Z kolei na Wydziale Farmaceutycznym prowadzono studia podyplomowe na temat Analityki Medycznej, Dietetyki i Poradnictwa Żywnościowego oraz Ziół w Profilaktyce i Terapii. Także Wydział Lekarski II oferował podyplomowe studia w zakresie Estetyki Twarzy, Optometrii oraz Badań Klinicznych i Biomedycznych Badań Naukowych, zaś Wydział Lekarski I proponował Geriatrię i Gerontologię z Elementami Opieki Paliatywnej.

Aktywnie rozwijał się w ostatniej dekadzie studencki ruch samorządowy, naukowy i kulturalny. O interesy środowiska studenckiego wszystkich kierunków i stopni dbały Rada Uczelniana Samorządu Studenckiego (RUSS) oraz Rada Samorządu Doktorantów (RSD), których przedstawiciele zasiadali w najważniejszych organach Uczelni, poczynając od rad wydziałów, przez komisje uczelniane, po Senat. Obok tego istotną rolę odgrywała RUSS w integracji studentów różnych wydziałów i kierunków, czy to poprzez corocznie organizowane Bale Medyka na ponad 700 osób, wyjazdy 11 XI do pięknie położonej w Drawieńskim Parku Narodowym chaty Jagoda czy też imprezy adaptacyjne dla studentów I roku, jak np. Orientation Days, czy Sim Challenge – zawody z symulacji medycznych, w których brały udział drużyny złożone ze słuchaczy różnych kierunków studiów i krajów pochodzenia. Dbał również samorząd studencki o pomoc socjalną dla

studentów, przydział miejsc w akademikach, a także zabiegał o nieodpłatne wsparcie psychologiczne, czemu służyła otwarta w 2012 r. Poradnia Psychologiczna. Także dla wspierania integracji studentów z niepełnosprawnościami rektor powołał w 2017 r. pełnomocnika do spraw osób niepełnosprawnych⁹⁴⁹. O swoich działaniach i zainteresowaniach informowali studenci na łamach redagowanej przez siebie gazety pt. „Puls UM”.

Z kolei zainteresowania naukowe rozwijali studenci przede wszystkim w ramach Studenckiego Towarzystwa Naukowego (STN), które skupiało w ostatnich latach prawie 150 kół naukowych. Największym i najbardziej prestiżowym przedsięwzięciem STN był organizowany co roku International Congress of Young Medical Scientists, na którym studenci prezentowali wyniki badań prowadzonych w ramach kół naukowych, a także cykl konferencji poświęconych metodologii badań naukowych. O wysokim poziomie naukowym prowadzonych badań świadczą liczne nagrody i wyróżnienia, jakie uzyskiwały projekty studentów w ramach corocznego ogólnopolskiego konkursu StRuNa. Oprócz tego wiele kół, a także katedr zorganizowało specjalistyczne konferencje naukowo-szkoleniowe, których problematyka niekiedy przyciągała uwagę szerszych kręgów studenckich. Do takich niewątpliwie należał coroczny obóz naukowo-szkoleniowy w Kołobrzegu (w ostatnich latach pod egidą prof. Zygmunta Adamskiego)⁹⁵⁰, a także Summer School in Health Promotion, projekt konferencji naukowych, organizowanych co roku w różnych krajach przez Wydział Nauk o Zdrowiu dla studentów kierunku zdrowie publiczne⁹⁵¹. Ważne znaczenie dla rozwoju naukowego studentów miały, organizowane przez niektóre prężnie działające koła naukowe, cykle konferencji, jak np. Medycyna Sportowa (SKN Medycyny Sportowej), Chirurgia Dziecięca (SKN Chirurgii Dziecięcej) czy Transkulturowa Opieka Medyczna w Obliczu Narodzin i Śmierci, poświęcona czterem kulturom i środowiskom religijnym w kontekście medycyny (SKN Etyki i Bioetyki). Te ostatnie zagadnienia poznawali studenci szczególnie wnikliwie podczas licznych wyjazdów do 49 ośrodków akademickich w Europie w ramach programu Erasmus, który jest realizowany w Uczelni od 2000 r.⁹⁵²

Pasje i zainteresowania społeczno-medyczne studenci UMP mogli realizować w ramach licznych organizacji i stowarzyszeń. Duże możliwości stwarzało Międzynarodowe Stowarzyszenie Studentów Medycyny (IFMSA-Poland), którego oddział w Poznaniu należał w ostatnich latach do największych i najaktywniejszych w Polsce. Proponując szeroką paletę wyjazdów na praktyki

⁹⁴⁹ Zobaczyć problem. Rozmowa z dr Haliną Bogusz – pełnomocnikiem rektora do spraw osób niepełnosprawnych, „Fakty UMP” nr 4, 2017.

⁹⁵⁰ Szerzej zob. 50 lat współpracy Uczelni Medycznej z nadmorskim kurortem...

⁹⁵¹ XV SUMMER SCHOOL 2017, „Fakty UMP” nr 3, 2017.

⁹⁵² Dzień programu Erasmus, „Fakty UMP” nr 3, 2016; Erasmus+ to już 30 lat, „Fakty UMP” nr 3, 2017.

159. Wizytówką Uniwersytetu Medycznego od wielu lat jest Chór. Tutaj podczas *tournée* w Hiszpanii

wakacyjne i wymiany naukowe do różnych krajów, a także ciekawe projekty edukacyjne oraz działania charytatywne, zrzeszał w ostatnich latach co roku ok. 300 studentów. Nieobca studentom UMP była i jest działalność na rzecz niesienia pomocy medycznej społecznościom biednym i poszkodowanym. Tutaj szczególną rolę odgrywała Fundacja Pomocy Humanitarnej Redemptoris Missio (utworzona w 1992 r. z inicjatywy środowiska poznańskiej AM), w której projektach wolontariatów medycznych, pielęgniarskich czy humanitarnych w Afryce i w Azji wzięło udział w ostatniej dekadzie kilkuset studentów Uniwersytetu Medycznego. Podobną rolę w ostatnich latach zaczęło odgrywać stowarzyszenie Leczymy z Misją, w którego projektach terapeutycznych, prowadzonych w krajach Afryki, wzięło udział kilkudziesięciu studentów i pracowników nauki UMP.

Jeszcze inne możliwości realizowania swoich zainteresowań stwarzały studentom takie organizacje, jak: Klub Uczelniany AZS, Chór UMP, Akademicka Społeczność Ratownictwa i Medycyny Katastrof, Polskie Towarzystwo Studentów Stomatologii, Polskie Towarzystwo Studentów Farmacji, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Solideo czy Poznańskie Towarzystwo Studentów Medycyny Laboratoryjnej.

E. Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w otoczeniu społecznym i w przestrzeni publicznej

Jak już zaznaczono, jednym z podstawowych celów funkcjonowania Uniwersytetu Medycznego była i jest, obok kształcenia i prowadzenia badań, dbałość o stan zdrowia mieszkańców Poznania, Wielkopolski i całego kraju. UMP, mając w swoim składzie szpitale kliniczne, najwyższego, trzeciego stopnia referencji, z jednej strony oferował wysokospecjalistyczną opiekę zdrowotną, z drugiej – wdrażał i upowszechniał najnowsze technologie medyczne, które służyły coraz bardziej skutecznej terapii i rehabilitacji chorych. Tego ostatniego zadania nie mogłaby Uczelnia w pełni realizować bez wsparcia państwa, ale i społeczeństwa. Stąd od wielu lat władzom oraz środowisku akademickiemu UMP zależy na budowaniu pozytywnego wizerunku Uczelni tak poprzez podnoszenie swojej pozycji w różnego rodzaju rankingach, jak i przez pogłębianie współpracy z szeroko pojętym otoczeniem społecznym. W tym kontekście istotną rolę odgrywał w ostatnich latach Dział Promocji i Karier, którego zadaniem było, obok monitorowania losów absolwentów na rynku pracy, również kształtowanie pozytywnego wizerunku Uczelni poprzez organizację i udział w wydarzeniach ukazujących osiągnięcia oraz potencjał naukowo-edukacyjny UMP⁹⁵³. Warto tutaj wymienić aktywny udział pracowników Działu w corocznym Poznańskim Festiwalu Nauki i Sztuki czy organizacji na Uczelni spotkań z młodzieżą szkół podstawowych i średnich. Spotkania z uczniami szkół podstawowych odbywają się od 6 lat w ramach projektu Mały Medyk⁹⁵⁴ (dr Barbara Purandare, dr Kamila Stawczyk-Eder), zaś młodzież licealna spotyka się z wykładowcami i studentami UMP od 4 lat w ramach cyklu Młodzież w Świecie Nauki⁹⁵⁵ (prof. Jolanta Doroszewska), co stało się podstawą do nawiązania współpracy Uczelni ze szkołami średnimi i objęcia patronatem ponad 20 liceów z Poznania i Wielkopolski.

Ów pozytywny obraz Uniwersytet Medyczny starał się kształtować poprzez działania adresowane przede wszystkim do mieszkańców miasta Poznania i regionu. Takie przedsięwzięcia, jak konferencje z cyklu Tytoń a Zdrowie (prof. Ewa Florek), poświęcone konsekwencjom zdrowotnym palenia tytoniu, spożywania alkoholu i przyjmowania narkotyków, niewątpliwie cieszyły się nie tylko uznaniem mieszkańców, ale również poparciem władz miasta⁹⁵⁶. Podobnie istotną zdrowotnie i społecznie problematykę poruszały również inne konferencje, jak np.: cykliczne Wielkopolskie Dni Hipertensjologii (prof. Andrzej Tykarski), dalej Ogólnopolskie Dni Otyłości (prof. Danuta Pupek-Musialik)⁹⁵⁷, Choroby

⁹⁵³ *Kariera monitorowana – okiem uczelnianego Biura Karier*, „Fakty UMP” nr 3, 2012.

⁹⁵⁴ *Mały Medyk*, „Fakty UMP” nr 5, 2014.

⁹⁵⁵ *Młodzież w Świecie Nauki*, „Fakty UMP” nr 2, 2017.

⁹⁵⁶ *Współczesne oblicza tytoniu, alkoholu i narkotyków...*, „Fakty UMP” nr 6, 2017.

⁹⁵⁷ *V Ogólnopolskie Dni Otyłości*, „Fakty UMP” nr 3, 2017.

Tropikalne i Pasożytnicze (prof. Jerzy Stefaniak), czy kampania „Jak zostać dawcą. Podaj dalej” (SKN Etyki i Bioetyki, Katedra Nauk Społecznych)⁹⁵⁸. Niektóre jednostki Uczelni, jak Klinika Endokrynologii (prof. Marek Ruchała) czy Pracownia Geriatrii Katedry i Kliniki Medycyny Paliatywnej, we współpracy ze studentami sięgały do nieco zapomnianych form relacji z mieszkańcami, czyli do tzw. białych sobót, podczas których pacjenci mogli uzyskać porady z ust wysoko kwalifikowanej kadry medycznej⁹⁵⁹. Ważną grupą społeczną, do której w ostatnich latach kierowała Uczelnia swoje projekty, byli seniorzy. Współpracując z Centrum Inicjatyw Senioralnych w Poznaniu, pracownicy wielu katedr i klinik UMP wzięli udział w programie „Senioralni”, wygłaszając wykłady czy przeprowadzając warsztaty z zakresu problematyki prozdrowotnej. Coraz szersze zaangażowanie środowiska akademickiego UMP w działania na rzecz osób starszych zaowocowało uruchomieniem w roku akademickim 2018/2019 Uniwersytetu Medycznego III Wieku.

Ważnym obszarem dla budowania pozycji społecznej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu były działania skierowane do odbiorców ogólnopolskich i zagranicznych. Poprzez współorganizowanie w Poznaniu takich wydarzeń, jak Międzynarodowy Salon Medyczny SALMED, VII Zjazd Polskiego Towarzystwa Medycyny Rodzinnej w 2009 r. (prof. Wanda Horst-Sikorska)⁹⁶⁰, Top Medical Trends⁹⁶¹ czy ogólnopolski program profilaktyczno-edukacyjny „Dzieciństwo bez próchnicy” (prof. Maria Borysewicz-Lewicka), skierowany do dzieci i ich rodziców⁹⁶², a także liczne ogólnokrajowe sympozja, jak chociażby Wiktora Degi Ortopedia i Rehabilitacja⁹⁶³, Wyzwania Współczesnej Protetyki Słuchu⁹⁶⁴ czy Człowiek w Wieku Podeszłym we Współczesnym Społeczeństwie⁹⁶⁵, środowisko akademickie kształtowało przekonanie, że UMP nie tylko należy do grona najlepszych uczelni medycznych w Polsce, ale także oferuje najszerszą z możliwych pomoc terapeutyczną. Potwierdzały to w ostatniej dekadzie różnego rodzaju rankingi, jak np. czasopism „Rzeczpospolita” i „Perspektywy”; w świetle tych zestawień w latach 2012–2014 UMP był spośród uczelni medycznych na jednym z czołowych miejsc, zaś w gronie wszystkich uczelni akademickich w Polsce uplasował się w pierwszej dziesiątce pod względem prestiżu, potencjału naukowego oraz umiędzynarodowienia uczelni⁹⁶⁶.

⁹⁵⁸ „Jak zostać dawcą. Podaj dalej”, „Fakty UMP” nr 3, 2015.

⁹⁵⁹ *Biała sobota*, „Fakty UMP” nr 1, 2016; *Studenci seniorom*, „Fakty UMP” nr 2, 2017.

⁹⁶⁰ *Dziesięciolecie w Poznaniu*, „Fakty UMP” nr 4–5, 2009.

⁹⁶¹ *Cztery tysiące uczestników*, „Fakty UMP” nr 2, 2017.

⁹⁶² *Podsumowanie projektu „Dzieciństwo bez próchnicy”*, „Fakty UMP” nr 6, 2016.

⁹⁶³ *Ból w chorobach narządu ruchu*, „Fakty UMP” nr 5, 2015.

⁹⁶⁴ *Wyzwania protetyki słuchu*, „Fakty UMP” nr 2, 2017.

⁹⁶⁵ *Wyzwanie przyszłości*, „Fakty UMP” nr 3, 2015.

⁹⁶⁶ *W ścisłej czołówce*, „Fakty UMP” nr 3, 2012; *Wyniki Rankingu Szkół Wyższych za 2013 rok*, „Fakty UMP” nr 3, 2013; *Jesteśmy wśród najlepszych*, „Fakty UMP” nr 3, 2014.

Także istotne były przedsięwzięcia Uczelni adresowane do odbiorcy zagranicznego, szczególnie w kontekście zabiegów o studentów anglojęzycznych i poszerzania międzynarodowych umów o współpracy naukowej i dydaktycznej. Ważną rolę na tym polu odegrały z jednej strony działania promocyjne, jak np. udział przedstawicieli UMP w Congress of Future Medical Leaders w 2017 r. w Bostonie, w którym zaprezentowano gronu 4 tys. licealistów amerykańskich ofertę edukacyjną Uczelni⁹⁶⁷, z drugiej strony – liczne międzynarodowe konferencje i sympozja w Poznaniu, organizowane przez katedry i kliniki Uniwersytetu Medycznego. O niektórych przedsięwzięciach była już mowa w podrozdziale poświęconym działalności naukowej. Warto jeszcze wymienić te konferencje o zasięgu międzynarodowym, które promowały UMP w środowiskach medycznych i pozamedycznych, jak np.: Hot Topics in Perinatal Medicine (2009)⁹⁶⁸, V Kongres Intensywnej Terapii Krajów Europy Środkowej (5th Central European Congress of Intensive Care Medicine CECICM 2010)⁹⁶⁹, Nowe Możliwości Leczenia Endowaskularnego Chorób Naczyń (Klinika Chirurgii Ogólnej i Naczyń)⁹⁷⁰, Medycyna w Cieniu Nazizmu (Katedra Nauk Społecznych)⁹⁷¹, czy sympozja międzynarodowe, chociażby Onkologia w Otolaryngologii, oraz transmisje „na żywo” zabiegów operacyjnych za pośrednictwem Internetu podczas IX Światowego Dnia Chirurgii Usznej (Klinika Otolaryngologii i Onkologii Laryngologicznej)⁹⁷². Udział we wszystkich tych wydarzeniach zespołów naukowo-klinicznych promował Uczelnię, ale także poszerzał jej możliwości współpracy międzynarodowej.

Inną płaszczyzną promocji Uczelni było przyznawanie godności honorowych. Niewątpliwie najwyższym poważaniem w świecie akademickim cieszy się przyznawany osobom szczególnie zasłużonym tytuł doktora honorowego. W omawianych latach Konwent Godności Honorowych Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu przyznał na wniosek kierowników jednostek i władz Uczelni piętnaście tytułów doktora *honoris causa* – dziesięcioro spośród uhonorowanych pochodziło ze Stanów Zjednoczonych (prof. David Adamkin, prof. Oded Langer, prof. Danuta Malejka-Giganti, prof. Teresa Listowska-Whiteside, prof. Maria Siemionow, prof. Tadeusz Maliński, prof. Michael P. Sherman, prof. Admir Hadzić, prof. Eli Y. Adashi, prof. Leonard Wartofsky), czterech – z Polski (prof. Jerzy Kawiak, prof. Antoni Pruszwicz, prof. Roman Kaliszan, prof. Marek Konarzewski), zaś jeden pochodził z Niemiec (prof. Oliver Kayser). Pokazuje

⁹⁶⁷ Congress of Future Medical Leaders, „Fakty UMP” nr 4, 2017.

⁹⁶⁸ Świat przyjeżdża do nas, „Fakty UMP” nr 3, 2010.

⁹⁶⁹ Europejczycy o intensywnej terapii, „Fakty UMP” nr 5–6, 2010.

⁹⁷⁰ Nowe możliwości leczenia chorób naczyń, „Fakty UMP” nr 6, 2012.

⁹⁷¹ Medycyna w cieniu nazizmu, „Fakty UMP” nr 5, 2014.

⁹⁷² Onkologia w otolaryngologii, „Fakty UMP” nr 5, 2015; IX Światowy Dzień Chirurgii Usznej, „Fakty UMP” nr 3, 2014.

160. Akademicki tytuł honorowy nadawany jest przez uczelnie osobom szczególnie zasłużonym dla nauki. Na zdjęciu uroczystość nadania tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu prof. Leonardowi Wartofsky'emu w dniu 22 VIII 2017 r.; obok uhonorowanego stoją: rektor prof. Andrzej Tykarski, prof. Marek Ruchała, dziekan Wydziału Lekarskiego II prof. Zbigniew Krasieński oraz prof. Grzegorz Dworacki

to, iż w ostatniej dekadzie główny kierunek kontaktów naukowych środowiska medycznego w Poznaniu wiązał się przede wszystkim z medycyną amerykańską.

Z kolei dobrą okazją do wyeksponowania zasług i osiągnięć „własnych” wybitnych profesorów, a przy okazji promowania Uczelni były wystawy organizowane przez Muzeum Uniwersytetu Medycznego oraz wyróżnienia. Muzeum UMP w ostatnich latach poprzez wystawy poświęcone wybitnym profesorom przypominało, jak wiele dla polskiej medycyny akademickiej uczynili tacy lekarze, jak Franciszek Raszeja, Ireneusz Wierzejewski, Tadeusz Kurkiewicz czy Wiktor Dega⁹⁷³. Z kolei wysoko cenione w środowisku akademickim odznaczenia, jak Medal Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu za zasługi dla Uczelni, Medal im. Karola Marcinkowskiego czy Nagroda im. Władysława Biegańskiego za wybitne osiągnięcia dydaktyczno-wychowawcze, wręczane z okazji inauguracji nowego roku akademickiego, z udziałem władz miasta i regionu, pozwalają uhonorować najbardziej zasłużonych dla Uczelni i re-

⁹⁷³ Wystawa w Muzeum UMP, „Fakty UMP” nr 3, 2015; Prof. Franciszek Raszeja – historia przedwcześnie przerwana, „Fakty UMP” nr 6, 2016; Prof. nadzw. dr hab. ortopedii Ireneusz Wierzejewski – rodzinie, medycynie, ojczyźnie, „Fakty UMP” nr 3, 2017.

gionu pracowników. Szczególnym tytułem honorowym dla kadry profesorskiej jest ustanowiony w 2010 r. Złoty Laur Akademicki Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Do tej pory to zaszczytne wyróżnienie otrzymało czternaścioro profesorów: Marian Krawczyński (2011), Kazimierz Rzymski (2012), Stanisław Zapalski (2012), Maciej Gembicki (2013), Władysław Manikowski (2013), Witold Woźniak (2013), Wiesława Biczysko (2014), Andrzej Łukaszyk (2014), Andrzej Obrębowski (2015), Witold Seńczuk (2015), Jacek Łuczak (2016), Wiesława Salwa-Żurawska (2017), Bożena Raszeja-Wanic (2017), Bogdan Miśkowiak (2017), Stanisław Czekalski (2018), Jan Żeromski (2018), Zygmunt Przybylski (2018) oraz wyjątkowo kanclerz UMP Bogdan Poniędziałek (2017).

Oczywiście jeszcze większy splendor spada na Uczelnię, kiedy jej profesorowie i pracownicy są honorowani przez inne instytucje. Spośród wielu wyróżnień, przyznanych pracownikom Uczelni w omawianych latach, warto wymienić doktoraty honorowe innych uczelni. W ostatniej dekadzie godność doktora *honoris causa* otrzymało pięciu profesorów UMP – prof. Zbigniewa Pawłowskiego uhonorował Warszawski Uniwersytet Medyczny (2009), prof. Macieja Zabla uhonorowały Uniwersytet Medyczny w Białymstoku (2009) i Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu (2013), prof. Tadeusza Hermana uhonorował Gdański Uniwersytet Medyczny (2011), prof. Ludwika Malendowicza – Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu (2013), wreszcie prof. Jacka Wysockiego – Polski Wydział Lekarski Uniwersytetu w Edynburgu (2016), zaś tytuł wręczyła księżniczka Anna, honorowa kanclerz tej Uczelni.

W przestrzeni lokalnej takim wysokim wyróżnieniem jest z kolei Wielka Pieczęć Miasta Poznania – odznaczenie wręczane podczas uroczystego posiedzenia Rady Miasta Poznania; odznaką tą uhonorowano m.in. prof. Jacka Łuczaka (2011), prof. Zbigniewa Kwiasa (2012), prof. Witolda Szyftera (2013), prof. Jacka Wachowiaka (2013), prof. Marka Jemielitego (2017) oraz prof. Michała Wojtalika (2018). Niewątpliwie osobowością, która przynosi splendor poznańskiej medycynie, ale również Uniwersytetowi Medycznemu, jest prof. Jacek Łuczak, który obok już wspomnianego wyróżnienia został uhonorowany przez Parlament Europejski Europejską Nagrodą Obywatelską (2013), następnie Wielkopolską Nagrodą im. Ryszarda Kapuścińskiego (2013), wreszcie zwyciężył w 2012 r. w plebiscycie Człowiek Roku ogłoszonym przez redakcję „Głosu Wielkopolskiego”. Wszystkie te nagrody i wyróżnienia pokazują, iż działania i osiągnięcia środowiska akademickiego Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu były w ostatniej dekadzie pozytywnie odbierane przez społeczeństwo, nie tylko Wielkopolski.

Taką ocenę poświadcza poparcie większości mieszkańców miasta, a także władz samorządowych i wojewódzkich dla idei budowy przez Uniwersytet Medyczny wspomnianego Centralnego Zintegrowanego Szpitala Klinicznego

w Poznaniu. Na spotkaniu w dniu 2 III 2017 r. blisko 30 posłów z różnych ugrupowań politycznych, władze województwa i miasta, a także przedstawiciele Zespołu do spraw Budowy Centralnego Zintegrowanego Szpitala Klinicznego zgromadzili się na Uczelni, by podpisać list intencyjny popierający inicjatywę budowy centralnego szpitala klinicznego⁹⁷⁴. Pierwszym krokiem w realizacji tego projektu będzie rozpoczęcie w 2019 r. budowy Szpitalnego Oddziału Ratunkowego przy ul. Grunwaldzkiej, który stanie się w przyszłości częścią Centralnego Zintegrowanego Szpitala Klinicznego Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Nowy ośrodek będzie służył nie tylko celom dydaktycznym, ale przede wszystkim poprawi jakość opieki medycznej nad mieszkańcami Poznania i Wielkopolski.

WŁADZE UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO IM. KAROLA MARCINKOWSKIEGO W POZNANIU W OKRESIE 2007–2020

■ REKTORZY

Prof. dr hab. Grzegorz Bręborowicz	2002–2008
Prof. dr hab. Jacek Wysocki	2008–2016
Prof. dr hab. Andrzej Tykarski	2016–2020

KANCLERZE

Mgr Bogdan Poniedziałek
Dr Rafał Staszewski

■ DZIEKANI

WYDZIAŁ LEKARSKI I

Prof. dr hab. Władysław Manikowski	2002–2008
Prof. dr hab. Ryszard Marciniak	2008–2016
Prof. dr hab. Ewa Wender-Ożegowska	2016–2020

WYDZIAŁ LEKARSKI II

Prof. dr hab. Andrzej Tykarski	2005–2012
Prof. dr hab. Zbigniew Krasiński	2012–2020

⁹⁷⁴ *Strategia na szpital. UMP czeka na Centralny Zintegrowany Szpital Kliniczny*, „Fakty UMP” nr 1, 2017.

WYDZIAŁ FARMACEUTYCZNY

Prof. dr hab. Edmund Grześkowiak	2005–2012
Prof. dr hab. Lucjusz Zaprutko	2012–2020

WYDZIAŁ NAUK O ZDROWIU

Prof. dr hab. Tomasz Opala	2003–2008
Prof. dr hab. Włodzimierz Samborski	2008–2016
Prof. dr hab. Małgorzata Kotwicka	2016–2020

Luminarze nauki Akademii Medycznej oraz Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1950–2018

Profesor Franciszek Adamanis
(1900–1962)

Aby zasłużyć na pamięć potomnych, trzeba godnie przeżyć swoje życie. Do ludzi, którzy przeżyli swoje ziemskie bytowanie godnie, należy prof. Franciszek Adamanis.

Franciszek Adamanis urodził się 4 X 1900 r. w Libawie (obecnie Lipawa, Łotwa). Ojciec – Antoni, robotnik kolejowy – pochodził ze Żmudzi, matka – Teresa z domu Laudańska – pochodziła z Litwy Kowieńskiej. Teresa i Antoni Adamanisowie mieli sześcioro dzieci: dwie córki i czterech synów. Franciszek był piąty z kolei. Spośród rodzeństwa dwóch chłopców zmarło w dzieciństwie, jedna z sióstr zmarła w 1919, starszy brat został zamordowany przez Niemców w Forcie VII w Poznaniu (listopad 1939 r.).

Przed rozpoczęciem nauki w szkole Franciszek wraz z rodzeństwem większą część roku spędzał u babci Augusty Laudańskiej w cichym zaścianku litewskim. W latach szkolnych spędzał tam każde wakacje. Życie w Libawie przyczyniło się w latach późniejszych do zainteresowania się przyrodą, a w szczególności botaniką. Korespondował z młodzieżowymi pismami przyrodniczymi, wysyłał do redakcji swoje spostrzeżenia i zielniki, zdobywał niejednokrotnie nagrody książkowe. Z domu rodzinnego wyniósł przywiązanie do rodziny, Kościoła i ojczyzny, która w tym czasie była pod zaborami.

Szkołę podstawową ukończył w Libawie, także naukę w gimnazjum rozpoczął w Libawie, a następnie kontynuował w Homlu (1914–1919), gdzie rodzina została ewakuowana po wybuchu I wojny światowej. Franciszek uczył się w szkole rosyjskiej, ale równolegle w polskiej szkółce parafialnej – tu pod osłoną katechizacji uczył się języka polskiego i historii. Będąc w gimnazjum, należał do Towarzystwa Tomasza Zana; jednym z celów tej organizacji było samowychowanie w duchu patriotycznym i niepodległościowym. W ramach tego Towarzystwa młodzież z zapałem uczyła się historii i literatury polskiej. Wraz z bratem Feliksem udzielał się w tajnym harcerstwie (skauting). Po ukończeniu szkoły pracował dorywczo jako robotnik. W 1919 r. zmarli ojciec Franciszka na tyfus plamisty oraz siostra Stefania na zapalenie płuc. Franciszek wraz z bratem Feliksem podjęli działalność w Polskiej Organizacji Wojskowej (POW). W latach 1919–1920 rodzina Adamanisów w konspiracji przedostała się do Polski. W 1920 r. Franciszek Adamanis, z rozkazu POW, przeszedł front bolszewicki i wstąpił do wojska. W latach 1920–1921 brał udział w wojnie wyzwoleniczej, a następnie odbył służbę wojskową. Po odbyciu służby wojskowej zamieszkał, podobnie jak reszta rodziny, w Poznaniu. Szybko zżył się z Poznaniem i Wielkopolską.

Franciszek Adamanis marzył o wyższym wykształceniu, ale warunki materialne nie pozwalały mu na realizację tego marzenia. Podjął zatem pracę zawodową. Pracował w Urzędzie Organizacji Pożyczki Państwowej, a następnie w Spółdzielni Spożywców Zgoda w Poznaniu, początkowo jako kancelista, a następnie jako księgowy, obsługując księgowość 40 filii. Dał się poznać jako bardzo sumienny pracownik, zyskał sympatię współpracowników i szacunek dyrekcji, która w uznaniu jego obowiązkowości pozwoliła mu pracować w przerwach między wykładami i ćwiczeniami oraz wieczorami, co umożliwiło Franciszkowi podjęcie studiów bez przerywania pracy zarobkowej.

Franciszek Adamanis zapisał się w 1923 jako nadzwyczajny słuchacz na Oddział Farmaceutyczny Uniwersytetu Poznańskiego, ale immatrykulowany został dopiero w 1924 r. po zdaniu matury na tymże Oddziale, ponieważ na świadectwie maturalnym nie miał oceny z języka polskiego. W czasie studiów nie przerwał pracy we wspomnianej Spółdzielni Spożywców Zgoda – nie tylko zarabiał na studia, ale także pomagał rodzinie. Oprócz studiów i pracy zawodowej znajdował jeszcze czas na pracę w harcerstwie na Uniwersytecie Poznańskim. Studia ukończył w przepisowym terminie w 1927 r., a za pracę magisterską *O aldolu Heintza i jego otrzymaniu* otrzymał od Senatu Uniwersytetu Poznańskiego brązowy medal z wyrytymi słowami: *Per aspera ad astra* („Przez cierpienie do gwiazd”). Podczas studiów zawarł związek małżeński z koleżanką ze studiów Janiną Ferchmin.

Po ukończeniu studiów mgr Franciszek Adamanis pracował jako chemik analityk w centralnym laboratorium firmy Akwawit. Po roku pracy otrzymał stanowisko chemika w tejże firmie. W krótkim czasie wykazał się dużymi osiągnięciami, co zostało docenione przez dyrekcję i już 1 I 1929 r. został kierownikiem

tej fabryki, udoskonalając w niej prawie wszystkie działy produkcji. Jednakże z powodu kryzysu gospodarczego rada nadzorcza Akwawitu w 1930 r. podjęła decyzję o likwidacji fabryki.

W 1930 r. mgr Franciszek Adamanis otrzymał etat adiunkta w Katedrze Chemii Farmaceutycznej, kierowanej przez światowej sławy prof. Konstantego Hrynakowskiego. Skierowany został do zespołu pracowników zajmujących się wykorzystaniem analizy termicznej w farmacji. Był to zespół osób o nieprzeciętnych walorach naukowych, z którego wielu zostało profesorami. Stopień doktora filozofii uzyskał w październiku 1932 r. na podstawie pracy *Analiza termiczna i optyczna pewnych związków organicznych*, napisanej pod kierunkiem prof. Hrynakowskiego. W tym czasie oprócz pracy badawczej organizował Zakład Chemii Toksykologicznej i Sądowej, prowadząc wykłady i ćwiczenia z tego przedmiotu do 1954 r., z przerwą w okresie wojennym.

W latach 1932–1939 Franciszek Adamanis opublikował w czasopismach krajowych i zagranicznych 29 prac doświadczalnych z zakresu analizy termicznej. Na podstawie pracy *Związki cząsteczkowe mocznika i jego pochodnych z substancjami stosowanymi w farmacji* habilitował się 16 XI 1936 r. Habilitacja została zatwierdzona przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego 23 II 1937 r. W tym czasie Franciszek Adamanis brał czynny udział w wielu krajowych i zagranicznych zjazdach naukowych. W 1938 r. Senat Uniwersytetu Poznańskiego przyznał dr. hab. Franciszkowi Adamanisowi Stypendium Naukowe im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w celu wyjazdu do Paryża i prowadzenia badań naukowych w dziedzinie toksykologii ogólnej i chemii toksykologicznej. Z propozycji tej nie mógł jednak skorzystać, ponieważ 4 IX 1938 r. zmarł niespodziewanie na zapalenie płuc prof. Konstanty Hrynakowski i Rada Wydziału powierzyła doc. dr. hab. Franciszkowi Adamanisowi kierownictwo Katedry.

Pracę na stanowisku kierownika Katedry przerwała II wojna światowa. Docent dr Franciszek Adamanis nie miał karty mobilizacyjnej, ale z pobudek patriotycznych chciał być pomocny w wojsku. Z początkiem września udał się do Warszawy, ale dotarł jedynie do Kutna, gdzie został internowany w przejściowym obozie, z którego wydostał się i 24 X 1939 r. powrócił do Poznania. Jesienią 1939 r. Franciszek Adamanis uczestniczył w organizowaniu konspiracyjnego ZHP. Na jednym z zebrań kierowanego przez doktora Józefa Wizę zespołu instruktorskiego, w którego skład wchodził m.in. hm. Stanisław Powalisz i doc. dr Franciszek Adamanis, uznano, że należy przyjąć kryptonim dla ZHP. Ktoś z uczestników zaproponował skrót nazwy niemieckiej organizacji, bardzo niebezpiecznej dla Polaków, SS (Schutzstaffel). Tak powstała nazwa Szare Szeregi, która najpierw przyjęła się w Wielkopolsce. Witold Marcinkowski przedstawił tę nazwę Naczelnikowi Głównej Kwatery w Warszawie; odtąd obowiązywała w całym podziemnym ruchu harcerskim, stając się jedną z najdumniejszych nazw w całej polskiej konspiracji.

Dnia 10 XI 1939 r. aresztowano brata Franciszka – Feliksa. Kilka dni przebywał w Forcie VII, po czym ślad po nim zaginął. W nocy z 20 na 21 IV 1940 r., dla uczczenia urodzin Hitlera, Gestapo aresztowało w Poznaniu wiele osób, głównie spośród inteligencji. Należał do nich także doc. dr hab. Franciszek Adamanis. Po kilku dniach pobytu w Forcie VII (21–25 IV 1940) został wywieziony do Dachau, gdzie przetrzymywano go od 25 IV do 6 VI 1940 r. Stąd trafił do obozu koncentracyjnego w Mauthausen-Gusen, w którym był więziony od 6 VI 1940 do 5 V 1945 r. Franciszek Adamanis w obozie był zmuszony do pracy przy budowie baraków dla nowo powstającego więzienia, do pracy w kamieniołomach czy przy budowie bocznicy kolejowej z Sankt Georgen an der Gusen do kamieniołomów w Gusen, pracował w zamku w Spielberg przy wykopaliskach archeologicznych, był też pisarzem na bloku szpitalnym nr 16 przeznaczonym dla Rosjan, a następnie na bloku nr 31, zwanym blokiem śmierci. Ponieważ znał wiele języków, powierzono mu nawiązywanie kontaktów z przedstawicielami innych narodowości (Rosjanami, Francuzami, Jugosłowianami, Hiszpanami, Włochami), wyszukiwanie najwartościowszych reprezentantów i proponowanie kandydatów do wtajemniczenia i współodpowiedzialności oraz współorganizowania prowadzonej w obozie walki o życie. Żartobliwie nazywano Franciszka Adamanisa „ministrem spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Gusenowskiej”.

Po klęsce armii hitlerowskiej pod Stalingradem wydano zarządzenie pozwalające rodzinom na przysyłanie do obozów koncentracyjnych raz w miesiącu paczek żywnościowych dla swoich bliskich. Otrzymywane przez więźniów paczki wpłynęły zasadniczo na poprawę bytu więźniów, ale także na ich samopoczucie i wiarę w możliwość ocalenia. Dla Franciszka Adamanisa stały się one także źródłem surowców do nielegalnej tajnej produkcji leków, których w obozie tak brakowało. Dla przykładu obozowy szpital otrzymywał miesięcznie od 10 do 20 ampułek chlorku wapnia, a środka tego potrzebowało co najmniej tysiąc chorych (głównie na gruźlicę). Dzięki ofiarnej pomocy żony zorganizował w prymitywnych warunkach obozowych produkcję głównie iniekcji chlorku wapnia, afenilu (połączenie chlorku wapnia z mocznikiem) i glukozy, ryzykując każdego dnia utratą życia nie tylko własnego, ale także narażając na takie ryzyko żonę i rodzinę. W warunkach obozowych mógł pozyskać od majstrów tylko techniczny kwas solny, kredę i węgiel aktywowany. Najcenniejszy surowiec – glukozę – przysyłała mu żona. W ogólnej sali chorych produkował tygodniowo mniej więcej 200 ampułek 10-procentowego chlorku wapnia i 50 ampułek glukozy i afenilu, używając jedynie wody wodociągowej i ampułek po lekach oficjalnie dostarczanych do obozowego szpitala. W ciągu trzech i pół roku pracy wyprodukował ok. 40 tys. ampułek tych leków. Franciszek Adamanis i inni więźniowie za okazywaną pomoc ratującą im niejednokrotnie życie i za niezwykłą pomysłowość Janiny Adamanisowej w przekazywaniu informacji i surowców do produkcji leków przesyłali jej różne dowody wdzięczności.

Innego rodzaju pomocą duchową dla więźniów była działalność oświatowa – tzw. akcja Uniwersytetu Chodzonego, a także prelekcje z dziedziny farmacji i chemii. Zorganizowano ją już w 1940 r. Blok 16 należał do wyróżniających się w tej dziedzinie. W zakresie nauki największą popularnością wśród dorosłych więźniów cieszyła się nauka języków obcych. Franciszek Adamanis nauczył się w Gusen języka hiszpańskiego. Przetłumaczył gramatykę hiszpańską na język polski. Szczególne znaczenie w życiu obozowym miało pomaganie słabszym i opieka nad obozową młodzieżą. Przy życiu utrzymywała ich wiara w Boga i ostateczne zwycięstwo, a na duchu podtrzymywała patriotyczna poezja. Kilka dni przed oswobodzeniem członkowie ruchu oporu utworzyli w Gusen Polską Radę Obozową, w skład której wszedł także Franciszek Adamanis. Jej celem było zaprowadzenie ładu w zdeorganizowanym obozie. Po wyzwoleniu obozu Franciszek Adamanis pracował jako kierownik apteki szpitalnej w Polskim Ośrodku w Linzu (od maja do 9 VIII 1945 r.).

Docent dr hab. Franciszek Adamanis wrócił do kraju 24 VIII 1945 r. Dnia 1 IX 1945 r. podjął obowiązki kierownika Katedry Chemii Farmaceutycznej. Zastał Zakład zupełnie zrujnowany. Przy odgruzowywaniu Collegium Chemicum, w którym mieścił się Zakład, pracowali solidarnie wykładowcy i studenci. Pomimo nadwątłego zdrowia Franciszek Adamanis natychmiast rozpoczął ożywioną działalność naukową i dydaktyczną; podjął też pracę nad reorganizacją Katedry.

Dorobek naukowy i praca w towarzystwach naukowych

Dorobek naukowy prof. Franciszka Adamanisa liczy 90 prac naukowych obejmujących: równowagę faz ciekło-stałych w układach dwu- i trójskładnikowych (analiza termiczna), badania fitochemiczne surowców roślinnych, analizę farmaceutyczną i trwałość leków; Franciszek Adamanis był też współautorem *Encyklopedii farmaceutycznej*. Na podstawie badań licznych związków addycyjnych Profesor postawił śmiało w owym czasie hipotezę, a mianowicie stwierdził, że oddziaływania międzycząsteczkowe poprzez wiązania wodorowe mają istotne znaczenie nie tylko dla tworzenia związków addycyjnych, ale także dla aktywności terapeutycznej. Hipoteza Profesora w tym czasie była bulwersująca, gdyż w okresie przedwojennym wiązania wodorowe były niedoceniane z racji ich małej energii i nie przypisywano im poważniejszego znaczenia w chemii. Sugestia wyrażona przez prof. Franciszka Adamanisa znajduje potwierdzenie we współczesnej receptorowej teorii działania leków.

Zainteresowanie tematyką fitochemiczną było wynikiem bliskiej współpracy prof. Adamanisa ze znanym farmakognostą prof. Wacławem Strażewiczem, założycielem i pierwszym dyrektorem Instytutu Naukowego Roślinnych Surowców

Lecznicych. W latach 1948–1950 prof. Franciszek Adamanis był kierownikiem działu chemiczno-farmakologicznego tegoż Instytutu, a po śmierci prof. Strażewicza – dyrektorem Instytutu (w latach 1950–1954). Godna podkreślenia jest także współpraca prof. Franciszka Adamanisa z Komisją Farmakopei Polskiej. Przy Katedrze Chemii Farmaceutycznej utworzono Laboratorium Farmakopei Polskiej. W ramach wieloletniej działalności tego laboratorium przygotowano kilkadziesiąt monografii farmakopealnych, z których kilka było opracowaniami oryginalnymi.

Franciszek Adamanis tytuł profesora nadzwyczajnego uzyskał 7 X 1946, natomiast profesora zwyczajnego – 9 VI 1958 r. Profesor Franciszek Adamanis aktywnie uczestniczył w pracach wielu towarzystw naukowych: Zarządu Poznańskiego Towarzystwa Chemicznego (1946–1947), Komitetu Nauk Farmaceutycznych Wydziału VI PAN (1947–1951), Komisji Nauk Farmaceutycznych PAU w Krakowie (1949–1952), Komisji Farmakopei Polskiej (1952–1954), Komisji Matematyczno-Przyrodniczej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (1945–1951), Wydziału IV PTPN (1956–1960; przewodniczący Komisji Nauk Farmaceutycznych tegoż Towarzystwa), Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego (1947–1962; pierwszy przewodniczący Oddziału Poznańskiego (1950–1960), prezes Zarządu Głównego (1960–1962) i organizator dwóch Zjazdów Naukowych PTFarm (1952, 1960)). Był także członkiem Amerykańskiego Towarzystwa Farmaceutycznego (1961–1962).

Działalność dydaktyczna i rozwój kadry naukowej

Profesor Franciszek Adamanis zdawał sobie sprawę, że rozwój nauk przyrodniczych wymaga zreformowania dotychczasowego systemu dydaktycznego. Jako konieczność uznał napisanie podręcznika do realizowanego przedmiotu, gdyż brak takiego kompendium był odczuwany przez studentów już przed wojną. Pierwszy *Podręcznik chemii farmaceutycznej* jego autorstwa ukazał się w latach 1951–1952: *Tom I. Część nieorganiczna* w 1951, *Tom II. Część organiczna* w 1952 r. W następnych wydaniach tytuł podręcznika zmieniono na *Chemia leków* (wyd. II 1956, wyd. III 1961 r.). Profesor jako pierwszy w Polsce zastosował tę nazwę, obecnie powszechnie obowiązującą, i począwszy od wydania III, wprowadził układ farmakologiczny w nauczaniu tego przedmiotu. Podręcznik ten zyskał uznanie w całej Polsce, nie tylko na wydziałach farmaceutycznych, ale także w aptekach i instytutach związanych z farmacją.

Wykłady Profesora cieszyły się dużym zainteresowaniem studentów. Wprowadzał na bieżąco wiele nowości zaczerpniętych z aktualnie ukazującego się piśmiennictwa światowego. Profesor nie tylko wygłaszał wykłady, ale także podejmował inne formy działalności dydaktycznej. Mimo licznych obowiązków

przez wiele lat prowadził na zasadzie dobrowolności zajęcia seminaryjne z chemii leków, był inicjatorem powstania Studenckiego Koła Naukowego przy Katedrze Chemii Farmaceutycznej, którego pracami kierował osobiście. Profesor Franciszek Adamanis cieszył się wielkim uznaniem wśród młodzieży akademickiej, współpracowników i absolwentów. Lubił młodzież i młodzież lubiła Profesora. Mimo licznych obowiązków znajdował zawsze czas na wysłuchanie młodych ludzi, służąc im radą i pomocą. Po wojnie był kuratorem Studenckiego Koła Farmaceutów i Koła Medyków. Chętnie uczestniczył w imprezach studenckich, balach absolutoryjnych, spotkaniach absolwentów. Z inicjatywy Profesora w 1959 r., po wieloletnich staraniach, wskrzeszono na wydziałach farmaceutycznych ideę pisanie i obrony pracy magisterskiej.

Wojna znacznie uszczupliła kadrę naukową. Dążeniem prof. Franciszka Adamanisa było umożliwienie dalszego kształcenia absolwentom pracującym zarówno na Uczelni, jak i w innych placówkach badawczych, w tym również w aptekach. Dotyczyło ono wykonywania prac doktorskich oraz szkolenia podyplomowego farmaceutów. Profesor Franciszek Adamanis był promotorem 20 rozpraw doktorskich. Jego doktoranci wywodzili się nie tylko z macierzystych jednostek, którymi kierował – Katedry Chemii Farmaceutycznej i Instytutu Naukowego Roślinnych Surowców Leczniczych – ale także z innych jednostek Wydziału oraz z innych placówek naukowych i aptek.

Profesor zdawał sobie sprawę, że brak odpowiedniego wyposażenia polskich placówek naukowych w aparaturę hamuje rozwój polskiej nauki. Dążył więc do nawiązania kontaktów zagranicznych i organizowania wyjazdów na staże naukowe młodych pracowników nauki. Starania te zostały uwieńczone sukcesem w 1959 r., kiedy to dr Danuta Malejka uzyskała zaproszenie na odbycie stażu naukowego u prof. Francisca E. Raya, dyrektora Cancer Research Laboratory przy University of Florida w Gainesville. Profesor Adamanis cieszył się ogromnie perspektywą tego „pionierskiego” wyjazdu do USA, który miał również na celu „przetarcie ścieżek” dla następnych farmaceutów z poznańskiej Uczelni; po śmierci Profesora tak też się stało.

Profesor, dążąc do szybkiego przekazywania najnowszych osiągnięć w dziedzinie farmacji, zainicjował w 1948 r. wygłaszanie referatów przez pracowników Wydziału na zebraniach Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego. Organizowane były także wspólne spotkania PTFarm i Polskiego Towarzystwa Lekarskiego. Celem spotkań było zbliżenie tych dwóch zawodów i rozwinięcie ich wzajemnej współpracy. Ta forma szkolenia trwała do 1958 r. W 1959 r. zaistniała możliwość systematycznego szkolenia podyplomowego farmaceutów na zlecenie Studium Doskonalenia Lekarzy w Warszawie. Profesor był kierownikiem naukowym i wykładowcą sześciu kursów doszkalających z zakresu postępu nauk farmaceutycznych.

Sprawowane funkcje, odznaczenia i nagrody

Profesor Franciszek Adamanis sprawował liczne funkcje, zarówno uczelniane, jak i pozauczelniane. Był m.in. prodziekanem (1950/1951) i dziekanem (1951–1953) Wydziału Farmaceutycznego Akademii Medycznej w Poznaniu, prorektorem do spraw nauczania (1956–1962) AM w Poznaniu, członkiem Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej (1957–1960), zastępcą przewodniczącego Sekcji Medycznej Rady Głównej przy Ministrze Szkolnictwa Wyższego, konsultantem wojewódzkim do spraw farmacji, wieloletnim członkiem komitetu redakcyjnego czasopisma „Farmacja Polska”.

Z licznych dowodów uznania wymienić należy: Medal Niepodległości i Medal Pamiątkowy za Wojnę 1918–1921, Medal 10-lecia Polski Ludowej (1955), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski za zasługi w pracy zawodowej i społecznej (1957), złotą odznakę honorową Za Zasługi w Rozwoju Miasta Poznania (1958), Nagrodę Miasta Poznania (1959), Dyplom Honorowy Światowej Rady Pokoju (1959), Krzyż Oświęcimski (przyznany pośmiertnie; kwiecień 1986 r.).

Inne zainteresowania Profesora

Profesor był humanistą, interesował się nie tylko naukami związanymi z farmacją i ogólnie z przyrodą, lecz także historią, socjologią, etyką i architekturą. Był świetnym obserwatorem ludzi i świata. Miał umiejętność oceny spotykanych ludzi wg ich wartości ogólnoludzkich i ewentualnej przydatności do współpracy. Jego pasją były wycieczki krajoznawcze. Wielkim wydarzeniem w życiu Profesora była 6-tygodniowa wycieczka w 1958 r. z żoną do krajów śródziemnomorskich ufundowana przez Ministerstwo Zdrowia w ramach wyróżnienia kilkunastu profesorów akademii medycznych w Polsce. Profesor, którego pasjonowała historia i sztuka starożytna, wrócił wspaniale „podbudowany” duchowo. W ramach wycieczki z żoną do Związku Radzieckiego w 1960 r. spotkał się – jedyny raz po opuszczeniu rodzinnych stron i od czasu zamieszkania w Poznaniu – z rodziną zamieszkałą na Litwie. Profesor Franciszek Adamanis zmarł w sobotę 14 IV 1962 r.

Profesor zw. dr hab. Franciszek Adamanis żył w czasach trudnych, ale z domu rodzinnego wyniósł atmosferę wielkiej więzi rodzinnej, religijności i ukochania ojczyzny, co dodawało mu siły w najtrudniejszych chwilach. Cechowała go skromność, życzliwość i gotowość do pomocy. Miał wspaniałe wsparcie w Kochającej rodzinie i udzielał tego wsparcia innym. Miał wielu przyjaciół, bo sam potrafił być przyjacielem.

Dowody pamięci

Aptekarze uczcili pamięć Profesora aptekami jego imienia (Włocławek, ul. Kościuszki 13, Inowrocław, ul. Kleeberga 1, Poznań, ul. Strzelecka 31, Tychy, ul. Buczka 9). Wielkopolska Okręgowa Izba Aptekarska przyznaje Statuetki im. prof. Franciszka Adamanisa szczególnym postaciom farmacji wielkopolskiej. Decyzją Miejskiej Rady Narodowej z 12 V 1983 r. prof. Franciszek Adamanis został patronem jednej z ulic Poznania. Dnia 14 IV 1992 r., w 30. rocznicę śmierci Profesora, uchwałą Senatu Akademii Medycznej nadano Bibliotece Wydziału Farmaceutycznego przy ul. Grunwaldzkiej 6 imię prof. dr. Franciszka Adamanisa.

Marianna Zając, Anna Jelińska

Profesor Henryk Bręborowicz (1909–1973)

Profesor Henryk Bręborowicz był wybitną osobowością poznańskiej Akademii Medycznej, chociaż jego życie w tej Uczelni nie było łatwe. Dlatego nie był osobą z pierwszych stron gazet, bo i takim nigdy nie chciał być, szczególnie w czasach, w których przyszło mu żyć. Był jednak niewątpliwym autorytetem dla innych lekarzy, a po jego śmierci pamięć o nim trwała i nadal trwa nie tylko wśród współpracowników czy pacjentek, ale i innych ludzi, z którymi się zetknął.

Henryk Bręborowicz urodził się w Recklinghausen, w Westfalii, gdzie na przełomie XIX i XX w. jego rodzice Stanisława i Jan wyemigrowali w poszukiwaniu pracy. W Niemczech urodziły się ich dzieci – Wanda, Stefan, a 13 VIII 1909 r. najmłodszy syn, Henryk. Bręborowiczowie czuli się Polakami i gdy po zakończeniu I wojny światowej odradzało się państwo polskie, powrócili do ojczyzny. Zamieszkali w Poznaniu. Starszy brat Henryka, kilkunastoletni Stefan, zdążył jeszcze wziąć udział w powstaniu wielkopolskim. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości Stefan i jego ojciec Jan rozpoczęli służbę w Wojsku Polskim. Henryk rozpoczął naukę w szkole i w 1928 r. zdał maturę w Gimnazjum im. Ignacego Paderewskiego. W latach 1928–1929 odbył służbę wojskową w Szkole Podchorążych w Rawie Ruskiej.

W 1929 r. Henryk Bręborowicz rozpoczął studia na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego. Jednak po zaliczeniu I roku studiów przeniósł się na Wydział Lekarski. Dyplom lekarza uzyskał w 1936 r. W ramach stażu podyplomowego pracował na oddziale wewnętrznym Szpitala Miejskiego w Poznaniu, a następnie w szpitalach w Wągrowcu i Siemianowicach Śląskich. Po odbyciu stażu podjął w czerwcu 1937 r. pracę w kierowanej przez prof. Bolesława Kowalskiego Klinice Położnictwa i Chorób Kobiety przy ul. Polnej w Poznaniu. Rozpoczął specjalizację z zakresu ginekologii i położnictwa. Interesował się także działalnością naukową i już w 1938 r. opublikował w „Nowinach Lekarskich” swoją pierwszą pracę na temat zakażeń tężcem w położnictwie. Zbierał także materiał do rozprawy doktorskiej, której tematem były przypadki przerywania ciąży w Klinice Uniwersyteckiej Położniczo-Ginekologicznej w Poznaniu w la-

tach 1919–1938. Praca została ukończona w 1939 r. i opublikowana, jednakże wybuch wojny nie pozwolił na zakończenie przewodu doktorskiego.

Pracując w Klinice przy ul. Polnej, Henryk Bręborowicz poznał studentkę medycyny Alfredę Micuk, która została jego żoną – wspólnie przeżyli 35 lat. Ślub odbył się 28 VIII 1939 r. w Równem, gdzie mieszkali po przeniesieniu się z Poznania w latach trzydziestych jego teściowie. W dniu własnego ślubu w godzinach popołudniowych Henryk Bręborowicz dostał powołanie do wojska, w ramach mobilizacji, wobec groźby zbliżającego się wybuchu wojny, Henryk nie dojechał jednak do swojej jednostki w Puławach, gdzie byli już Niemcy. Został aresztowany i dołączony do polskich oficerów kierowanych do oflagu. Udało mu się uciec z transportu i po krótkim ukrywaniu się przedostał się do Generalnej Guberni. Pod koniec 1939 r. jego żona przeszła przez „zieloną granicę” w okolicach Dorohuska i dołączyła do męża. Okupację spędzili w Generalnej Guberni, w małej wsi Waśniów niedaleko Opatowa. Henryk Bręborowicz pracował w wiejskim ośrodku zdrowia, służąc pomocą medyczną zarówno lokalnym mieszkańcom, jak i licznym osobom przesiedlonym w te okolice przez okupantów niemieckich. Niejednokrotnie jego pacjentami byli żołnierze z oddziałów partyzanckich. Pomimo mroku okupacji życie rodziny Bręborowiczów było, jak na te warunki, normalne. W okolicznych miejscowościach mieszkali ich znajomi wysiedleni z Poznania. W 1941 r. Bręborowiczom urodziła się córka Elżbieta, a rok później syn Jan. W 1944 r. dr Bręborowicz rozpoczął pracę w szpitalu w Ostrowcu Świętokrzyskim. Zbliżał się koniec wojny i rodzina Bręborowiczów myślała o powrocie do Poznania.

W lutym 1945 r. Henryk ruszył za przesuwającym się frontem w kierunku Wielkopolski. Dotarł do Poznania jeszcze przed wyzwoleniem miasta i został zarejestrowany z numerem 14 na liście pracujących w mieście lekarzy. Rozpoczął pracę w Klinice przy ul. Polnej, którą musiał opuścić w 1939 r. W połowie marca 1945 r. sprowadził do Poznania żonę z dziećmi. Zamieszkali przy ul. Jackowskiego 41, *vis-à-vis* Kliniki. Doktor Bręborowicz aktywnie uczestniczył w przywracaniu działalności medycznej Kliniki Ginekologiczno-Położniczej przy ul. Polnej, ale także starał się rozwiązywać inne problemy wynikające np. ze zniszczeń wojennych. Zaproponował, aby lekarze pomogli w sprzątanii zrujnowanych pomieszczeń, by można w nich było jak najszybciej rozpocząć działalność medyczną. Spotkał się z niechęcią ze strony współpracowników, a nawet usłyszał zarzut, że jest komunistą, który przyjechał, aby robić nowe porządki. Ironią był fakt, że dr Bręborowicz nigdy nie był członkiem partii komunistycznej, a najbardziej krytyczni byli ci, którzy w późniejszych latach bez skrupułów popierali nową rzeczywistość. Z perspektywy lat można stwierdzić, że Henryk Bręborowicz chyba nie zdawał sobie wtedy jeszcze sprawy z tego, ile upokorzeń i nieprawości spotka go w przyszłości tylko z tego powodu, że był

osobą niezłomną, wierną swoim poglądom i nieakceptującą narzuconych zasad funkcjonowania państwa i społeczeństwa.

W październiku 1945 r. Henryk Bręborowicz uzyskał stopień naukowy doktora medycyny na podstawie opublikowanej jeszcze w 1939 r. pracy *Przerywanie ciąży na materiale Uniwersyteckiej Kliniki Położniczo-Ginekologicznej w Poznaniu w czasie od 1919 roku do 1938 roku*. W tym samym roku Zarząd Izby Lekarskiej w Poznaniu uznał jego kwalifikacje w zakresie ginekologii i położnictwa. Doktor Henryk Bręborowicz aktywnie włączył się w działalność Kliniki Położniczo-Ginekologicznej, znajdując uznanie ze strony pacjentek, a także stając się autorytetem, nie tylko lekarskim, dla swoich współpracowników. Powrócił do swojej pasji naukowej i już w 1946 r. opublikował w poznańskich „Nowinach Lekarskich” trzy prace dotyczące m.in. problemów diagnostyki wad rozwojowych układu moczowo-płciowego, histerektomii czy szkodliwości histerosalpingografii.

Bardzo ważna dla dr. Bręborowicza była rodzina, której poświęcał dużo czasu. Żona Alfreda pracowała w tym czasie w Klinice Pediatrycznej przy ul. św. Marii Magdaleny. Elżbieta i Jan dorastali, chodzili już do szkoły, gdy w 1948 r. urodził się kolejny syn, Grzegorz. Z powodu powiększania się rodziny, a także ze względu na obowiązki zawodowe młodych rodziców została zatrudniona Leokadia Ratajczak, pochodząca z okolic Leszna, która miała pomagać w prowadzeniu domu i sprawować opiekę nad dziećmi, gdy rodzice pracowali. Bardzo szybko stała się ona członkiem rodziny, pozostając z nią do końca swojego życia w 1980 r.

W kolejnych latach dr Henryk Bręborowicz stawał się jedną z głównych postaci w środowisku poznańskich ginekologów. Choć był coraz większym autorytetem medycznym, to jednak jeszcze częściej niezależny dr Bręborowicz stawał się niewygodny, zagrażający osobom pragnącym robić szybką karierę, nie tylko medyczną, ale przede wszystkim polityczno-organizacyjną. Pretekstem do „rozwiązania problemu” dr. Bręborowicza było wydarzenie w 1950 r., gdy podczas dyżuru Doktora w Klinice zmarła żona sekretarza partii. Winą za to zdarzenie zostali obarczeni dr Henryk Bręborowicz i dr Zygmunt Kornacki, obaj bezpartyjni, przyszli profesorowie polskich uczelni medycznych. Wyrokiem sądu zostali przeniesieni do Gorzowa Wielkopolskiego i Zielonej Góry. Razem z nimi Poznań musiały opuścić ich rodziny.

W Gorzowie Wielkopolskim dr Henryk Bręborowicz podjął pracę na stanowisku ordynatora oddziału ginekologiczno-położniczego w miejscowym szpitalu powiatowym. Przystąpił do organizowania pracy oddziału, który był, jak wiele miejsc na Ziemiach Odzyskanych, w stanie katastrofalnym. Dowodem uznania dla działalności dr. Bręborowicza była wdzięczność nie tylko pacjentek, które nie miały uprzednio szans na uzyskanie pomocy medycznej porównywalnej z tą, jaka była dostępna w ośrodkach uniwersyteckich, ale także miejscowych władz, które mianowały dr. Bręborowicza konsultantem z zakresu ginekologii

i położnictwa w województwie zielonogórskim. Czas płynął szybko i pomimo wielu trudności Bręborowiczowie byli szczęśliwą rodziną. Wzajemnie się wspierali, a Alfreda dawała wielką siłę i oparcie mężowi w każdej sytuacji. Ich wzajemne oddanie było powszechnie znane. W 1954 r. małżonkom urodził się kolejny syn, Andrzej.

Rok 1956 był przełomowy nie tylko w historii Polski – przyniósł zmiany także w życiu Henryka Bręborowicza. W tym właśnie roku Sąd Najwyższy oczyścił Doktora ze wszystkich zarzutów, które były podstawą jego skierowania do Gorzowa Wielkopolskiego. Doktor Henryk Bręborowicz otrzymał propozycję pracy w Warszawie i Gdańsku, ale nie w Poznaniu. Doktor Henryk Bręborowicz wybrał wyjazd do Gdańska, a gdy uzyskał zgodę na powrót do Poznania, podjął z dniem 1 IX 1956 r. ponownie pracę w Klinice przy ul. Polnej.

Powrót do Poznania był równoznaczny z możliwością kontynuacji badań naukowych. Pięć lat spędzonych w Gorzowie Wielkopolskim oznaczało utratę możliwości pracy naukowej, która obok działalności lekarskiej była pasją Doktora. Swoje dotychczasowe badania kliniczne poszerzył on o prace z pogranicza kliniki i nauk podstawowych. Rozpoczął badania dotyczące histometrii łożysk pochodzących z ciąż niepowikłanych, a także ciąż z wykładnikami niedotlenienia płodu. Próbował znaleźć zależność pomiędzy zaburzeniami struktury łożyska a patologią płodu. Wyniki tych prac były bazą jego rozprawy habilitacyjnej *Badania histometryczne łożyska*, na podstawie której uzyskał w 1961 r. stopień naukowy docenta.

W późniejszych latach kontynuował badania, których celem była ocena stopnia zagrożenia życia płodu. Skupił się na opracowywaniu metod diagnostyki czynności łożyska, oceniając nie tylko transport przezłożyskowy, ale także aktywność hormonalną łożyska. Z braku innych dostępnych metod próbował oceniać stan płodu na podstawie aktywności łożyska. Wyniki prowadzonych badań były publikowane w czasopismach zarówno krajowych, jak i zagranicznych (np. „American Journal of Obstetrics & Gynecology”). Inne tematy badawcze dotyczyły cukrzycy w przebiegu ciąży, problemu konfliktu serologicznego pomiędzy matką a płodem czy wpływu zakażeń wewnątrzmacicznych na stan zdrowia noworodka. Prowadził badania naukowe we współpracy z endokrynologami i radiologami. Wyniki prowadzonych przez doc. Henryka Bręborowicza badań naukowych miały często bezpośrednie przełożenie na praktykę kliniczną. Przykładem mogą być m.in. prace dotyczące metod zapobiegania skutkom konfliktu serologicznego pomiędzy matką a płodem. Widać w tych badaniach nowatorską próbę całościowego spojrzenia na problem ciąży, łączenia stanu zdrowia ciężarnej i płodu. Potwierdzeniem znaczenia, nie tylko poznawczego, ale także praktycznego, badań prowadzonych przez doc. Henryka Bręborowicza była przyznana mu nagroda naukowa ministra zdrowia za prace dotyczące diagnostyki i profilaktyki konfliktu serologicznego.

Docent Bręborowicz śledził literaturę przedmiotu dotyczącą zakresu badań naukowych, które realizował. Jego prawie codziennym rytuałem była popołudniowa wizyta w Bibliotece Akademii Medycznej przy ul. Sierociej. Utrzymywał także kontakt z badaczami w Wielkiej Brytanii czy w Niemczech. W tych czasach wzrastała świadomość konieczności całościowego spojrzenia na zdrowie matki i noworodka. W różnych krajach europejskich powstawały towarzystwa medycyny perinatalnej. Docent Henryk Bręborowicz miał świadomość znaczenia współpracy z innymi specjalnościami w zakresie właściwej diagnostyki stanu zagrożeń płodu i opieki nad noworodkiem. Widział konieczność stworzenia Polskiego Towarzystwa Medycyny Perinatalnej. Idea ta spotkała się z pełną aprobatą ówczesnego przewodniczącego Polskiego Towarzystwa Ginekologicznego prof. Stefana Soszki. Zakładano, że Polskie Towarzystwo Ginekologiczne i Polskie Towarzystwo Pediatryczne podejmą współpracę w tym zakresie. Jednak rozmowy z przedstawicielami tej ostatniej organizacji nie przyniosły oczekiwanych efektów. W 1967 r. podczas spotkania z przedstawicielami Zarządu Polskiego Towarzystwa Pediatrycznego doc. Bręborowicz spotkał się z odmową współpracy; jednocześnie padła sugestia, że projekt ten powinien być realizowany w ramach PTG. Było to oczywiście zaprzeczenie realizowanej już w innych krajach europejskich idei współpracy interdyscyplinarnej w zakresie opieki nad płodem. Docent Bręborowicz nie zamierzał się poddawać. W 1968 r. powstała Sekcja Medycyny Perinatalnej przy Polskim Towarzystwie Ginekologicznym, której przewodniczącym został doc. Henryk Bręborowicz. W następnym roku odbyła się w Poznaniu I Konferencja Naukowa Sekcji Medycyny Perinatalnej PTG. Miarą zainteresowania Konferencją może być fakt, że materiały naukowe z tego spotkania zawierały 55 prac i 28 streszczeń, opublikowanych na 487 stronach. Po 2 latach została zorganizowana kolejna Konferencja Naukowa Sekcji Perinatologii, poświęcona chorobom układu nerwowego płodu i noworodka. Z każdym rokiem aktywność Sekcji Perinatologii PTG stawała się coraz bardziej interdyscyplinarna, co było ideą jej powstania, chociaż nie zawsze rozumiana i akceptowana przez przedstawicieli innych specjalności lekarskich.

Działalność kliniczna i naukowa doc. Bręborowicza była doceniana w kraju i na świecie. W latach 1957–1965 był wiceprzewodniczącym Polskiego Towarzystwa Ginekologicznego, w latach 1965–1970 – przewodniczącym jego Oddziału Poznańskiego. W uznaniu zasług został członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Ginekologicznego oraz Jugosłowiańskiego Towarzystwa Ginekologicznego. Wyniki swoich badań przedstawiał na zjazdach krajowych i zagranicznych. Był autorem 109 oryginalnych prac ogłoszonych drukiem w czasopiśmie polskich i zagranicznych. Wychował wielu lekarzy, był opiekunem ich rozwoju zawodowego i naukowego. Zwracał uwagę na konieczność utrzymywania kontaktów z krajami zachodnimi, szczególnie wobec ówczesnej sytuacji politycznej

w Polsce. Przykładem jego troski o rozwój swoich współpracowników może być fakt organizowania w Klinice lekcji języka angielskiego dla młodych lekarzy.

Henryk Bręborowicz był wyjątkowym lekarzem. Trudno jednak pominąć fakt, że był wspaniałym ojcem rodziny Bręborowiczów. Ze swoją żoną Alfredą tworzyli parę wręcz idealną, wzajemnie się uzupełniając. Nie mogli żyć bez siebie, nawet wyjazdy na konferencje naukowe odbywali zawsze wspólnie. Bardzo ważne były dla nich ich dzieci. Henryk Bręborowicz nie był osobą wylewną, ale w każdej jego decyzji i działaniu widać było troskę o rodzinę. Nauka języków obcych była obowiązkowa. Śmiano się, że gdy rodzina Bręborowiczów szła na spacer, to w jedną stronę było odpytywanie ze słówek angielskich, a w drodze powrotnej – z francuskich. Były oczywiście przerwy, gdy rzucano i łapano piłkę w locie na tzw. kampę. Wakacje to zawsze zwiedzanie zakątków Polski, potem Węgry, Francja i wreszcie ukochana Jugosławia. W domu lekarskim mówiono dużo o medycynie. Nikt z młodych Bręborowiczów nie był nakłaniany do studiów medycznych, ale wszyscy je skończyli. Elżbieta została mikrobiologiem, Jan został anatomopatologiem, Grzegorz – położnikiem, a Andrzej – patofizjologiem.

Henryk Bręborowicz pomimo niepodważalnych osiągnięć zawodowych i naukowych na co dzień spotykał się z różnymi szykanami ze strony przełożonych. Był osobą niezłomną, bezpartyjną, a przy tym o uznanej pozycji w świecie lekarskim, zarówno w Polsce, jak i za granicą. W ówczesnych czasach to tylko pogarszało jego sytuację. Próbował znaleźć pracę w innym ośrodku akademickim, ale w Lublinie, gdzie zgłosił się do konkursu na kierownika kliniki, uznano, że osoba bezpartyjna nie może objąć takiej funkcji. Wszystkie te okoliczności były niewątpliwie bardzo trudne dla doc. Bręborowicza, który jednak starał się nie poddawać. Zarówno praca zawodowa, jak i praca naukowa były jego pasją. W ramach medycyny perinatalnej próbował tworzyć współpracę interdyscyplinarną różnych specjalności medycznych. Dorobek doc. Bręborowicza uzasadniał wystąpienie o profesurę dla niego, ale jego przełożeni byli innego zdania. Zwracali na ten fakt uwagę inni wybitni przedstawiciele ogólnopolskiego środowiska ginekologicznego. Zabiegał o to przewodniczący PTG prof. Stefan Soszka. Wreszcie w 1971 r. Henryk Bręborowicz uzyskał tytuł naukowy profesora. Był już wtedy chory, zmęczony walką z przeciwnościami. Pierwszy zawał serca miał w 1964 r., a późniejsze lata nie były łatwiejsze. Zmarł 1 VIII 1973 r.

Jego wybitna osobowość, dążenie do poznawania świata, nieograniczona chęć pomocy innym oraz niezłomność w obronie swojego światopoglądu stały się wzorem postępowania dla następnych pokoleń.

Ewa Baum

Profesor Józef Chmiel (1924–1984)

Profesor Józef Chmiel, lekarz biochemik i diagnosta laboratoryjny, związany był z Uniwersytetem Poznańskim (od 1950 Akademią Medyczną) od 1 XII 1948 do przedwczesnej śmierci 6 IV 1984 r.

Urodził się 22 VII 1924 r. w Cieszynie, jako jedyny syn Jana, nauczyciela gimnazjum, i Anny z Błahutów. W latach 1931–1937 przyszły profesor uczęszczał do 6-klasowej szkoły powszechnej w Cieszynie, gdzie był także aktywnym członkiem Związku Harcerstwa Polskiego. Naukę kontynuował w gimnazjum ogólnokształcącym w rodzinnym mieście, lecz wybuch II wojny światowej uniemożliwił mu terminowe zdobycie świadectwa dojrzałości.

W związku z aresztowaniem ojca 15-letni Józef podjął pracę jako robotnik rolny, a jednocześnie kontynuował naukę na tajnych kursach zorganizowanych przez miejscowych nauczycieli. W 1945 r. zdał eksternistycznie maturę w cieszyńskim liceum ogólnokształcącym, jednak dopiero rok później mógł rozpocząć studia na Wydziale Lekarskim UP. Przedtem, aby zdobyć środki na utrzymanie, pracował jako urzędnik m.in. w Państwowym Zjednoczeniu Piwowarsko-Słodowniczym.

Józef Chmiel uzyskał dyplom lekarza medycyny w 1952 r. W 1955 r. uzyskał również tytuł magistra chemii na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii UAM. Pracę naukowo-dydaktyczną Józef Chmiel rozpoczął już na III roku studiów, kiedy objął stanowisko zastępcy asystenta w Zakładzie Chemii Fizjologicznej Wydziału Lekarskiego UP (od 1950 r. AM). W 1960 r. uzyskał stopień doktora medycyny na podstawie pracy *Wpływ środowiska hipertonicznego na trwałość krwinki czerwonej*, a już 2 lata później – doktora habilitowanego na podstawie pracy *Związki fosforanowe krwinek czerwonych jako metabolity i koenzymy przemiany węglowodanowej*. Wiązało się to z objęciem stanowiska docenta w Zakładzie Chemii Klinicznej. W 1963 r. został powołany na kierownika nowo utworzonego Zakładu Biochemii przy Wydziale Farmaceutycznym. Pełniąc obowiązki kierownika tej jednostki, uzyskał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego (1970) i zwyczajnego (1980).

W roku akademickim 1958/1959 otrzymał stypendium Fundacji Rockefellera, co umożliwiło mu pracę w pracowniach Gibsona na Uniwersytecie Harvarda oraz Bartletta w Scripps Clinic Foundation w San Diego (USA), gdzie zajmo-

wał się badaniem transportu jonów przez błony komórkowe, a także badaniem układów enzymatycznych związanych z przemianami energetycznymi komórek (głównie erytrocytów). Z tego okresu pochodzą prace dotyczące transportu jonów i aminokwasów przez błonę krwinki czerwonej. Zaobserwowano związek pomiędzy aktywnym transportem jonów potasu przez błonę komórkową a opornością mechaniczną erytrocytu. W pracowni Bartletta późniejszy profesor zapoznał się z najnowszą wówczas metodyką izolowania elementów subkomórkowych oraz oznaczania metabolitów i koenzymów we frakcjach komórkowych. Śledzenie pośrednich produktów przemiany i koenzymów glikolizy oraz cyklu pentozowego zastosował do interesującego go badania krwinki czerwonej.

Pobyt w tych ośrodkach poszerzył i utrwalił jego zainteresowania związane z analizą związków fosforanowych i wolnych nukleotydów. Z tego zakresu wykonał pracę habilitacyjną i ta tematyka dominowała w początkowym okresie działalności zorganizowanego przez niego Zakładu. Późniejsze zainteresowania naukowe Profesora koncentrowały się zasadniczo wokół trzech zagadnień: metabolizmu składników morfotycznych krwi (erytrocyty, płytki i limfocyty), wpływu związków biologicznie czynnych na metabolizm komórki oraz metabolizmu glikozaminoglikanów, szczególnie mukopolisacharydów, w różnych jednostkach chorobowych. Profesor był najczęściej postrzegany jako specjalista od „krwinki czerwonej”, choć zapoczątkowane przez niego badania dotyczyły także innych elementów morfotycznych krwi, w tym płytek. Ten wizerunek utrwaliły m.in. zorganizowane przez Profesora w Poznaniu w 1971 r. sympozjum PTDL Metabolizm Składników Morfotycznych Krwi, a także nagrody ministra zdrowia i opieki społecznej za szczególnie ważne i twórcze osiągnięcia doświadczalne dotyczące metabolizmu krwinek czerwonych (1960 i 1973 r.). Godnych kontynuatorów tego tematu znalazł w prof. Marii Rybczyńskiej i prof. Zygmuncie Kopczyńskim.

Profesor Józef Chmiel był promotorem 21 doktoratów. Spośród wypromowanych doktorów czworo uzyskało stopnie doktora habilitowanego, a troje – tytuły profesora. Ci ostatni stali się kierownikami katedr, które powstały na bazie niewielkiego początkowo Zakładu Biochemii. Prowadzona w nich tematyka badawcza, przynajmniej do pewnego momentu, była kontynuacją zainteresowań prof. Chmiela.

Profesor Chmiel angażował się bardzo aktywnie w działalność organizacyjną zarówno na Uczelni, jak i poza nią. W 1956 r. uzyskał specjalizację II stopnia z zakresu analityki lekarskiej, co w późniejszym okresie wiązało się z pełnieniem w Zielonej Górze, a następnie w Poznaniu funkcji specjalisty wojewódzkiego do spraw diagnostyki laboratoryjnej.

Był inicjatorem i organizatorem najpierw kierunku, a od 1980 r. Oddziału Analityki Medycznej przy Wydziale Farmacji AM. Przez wiele lat pełnił funkcję prodziekana, a z chwilą utworzenia OAM – kierownika Oddziału. Profesor Chmiel wiele uwagi poświęcał rozwojowi diagnostyki laboratoryjnej, uczest-

nicząc od 1975 r. w pracach Krajowego Zespołu Specjalistycznego do spraw Diagnostyki Laboratoryjnej szpitali klinicznych AM. Ponadto był założycielem i organizatorem Oddziału Poznańskiego Polskiego Towarzystwa Diagnostyki Laboratoryjnej (PTDL) oraz członkiem Zarządu Głównego PTDL. Od 1976 r. angażował się w prace krajowego zespołu standaryzacji metod laboratoryjnych Rady Naukowej przy Ministrze Zdrowia i Opieki Społecznej. Konsekwencją działań tych gremiów, już po transformacji ustrojowej, była ustawa o zawodzie diagnosty laboratoryjnego i utworzenie Krajowej Izby Diagnostów Laboratoryjnych. W prace nad ich tworzeniem był bardzo zaangażowany wychowanek prof. Chmiela – prof. Zygmunt Kopczyński.

Profesor Józef Chmiel brał ponadto udział w pracach 17 innych towarzystw i instytucji naukowych. Był wiceprzewodniczącym Komisji Nauk Chemicznych PAN, członkiem Komisji do spraw Biologii Molekularnej PAN, sekretarzem Wydziału IV Lekarskiego oraz przewodniczącym Komisji Chemii Klinicznej PTPN oraz członkiem Rady Naukowej Międzyuczelnianego Instytutu Biochemii w Poznaniu. Był członkiem międzynarodowych i krajowych towarzystw naukowych, New York Academy of Sciences (od 1959), International Federation of Clinical Chemistry (od 1965) oraz Polskiego Towarzystwa Biochemicznego.

Profesor Józef Chmiel był przede wszystkim wielkim humanistą i człowiekiem o niezwykle życzliwości dla współpracowników i studentów. Te cechy charakteru, ale przede wszystkim całokształt osiągnięć Profesora w czasie dożyć krótkiego życia stały się powodem nazwania jego imieniem siedziby trzech jednostek Wydziału Farmaceutycznego, w tym Katedry i Zakładu Biochemii Farmaceutycznej. Od 2007 r. budynek przy ul. Święcickiego 4 jest znany jako Collegium Profesora Józefa Chmiela.

Wanda Baer-Dubowska

Profesor Maria Chmielowa (1929–1991)

Profesor dr hab. Maria Chmielowa zapisała się w pamięci wielu wychowanków i pracowników Uczelni jako pediatra ogromnie zaangażowany w sprawy społeczne. Szczególną sympatią i szacunkiem otaczała ją w latach osiemdziesiątych, kiedy energicznie zaangażowała się w tworzenie NSZZ Solidarność, a następnie odważnie kontynuowała działalność podziemną po oficjalnym rozwiązaniu przez władze komunistyczne tego związku zawodowego. Postawa życiowa prof. Marii Chmielowej ukształtowała się dzięki wspaniałej rodzinie, od której otrzymała staranne wychowanie, i przez trudną drogę życiową, którą przeszła już we wczesnej młodości.

Maria Aleksandra Psarska urodziła się 10 V 1929 r. w Gostyniu, w ziemiańskiej rodzinie o wielopokoleniowej tradycji walk o wolność. Ojciec, Zygmunt Psarski, rozpoczął studia na Wydziale Przyrodniczym Uniwersytetu Warszawskiego, skąd został wydalony z powodu udziału w „strajku szkolnym” w 1905 r. Kontynuował naukę na Politechnice we Lwowie; studia ukończył z dyplomem inżyniera chemika. W 1914 r. został powołany do służby w wojsku rosyjskim, następnie przeszedł do formacji gen. Józefa Dowbora-Muśnickiego. Uczestniczył w powstaniach wielkopolskim i śląskich. W okresie międzywojennym był wieloletnim dyrektorem cukrowni w Gostyniu. W czasie II wojny światowej uczestniczył w kampanii wrześniowej jako podpułkownik Wojska Polskiego w formacji saperów. Matka, Władysława Karśnicka, urodziła się w majątku Majków pod Kaliszem. Jej brat Feliks, oficer Wojska Polskiego, zajmował się w II Rzeczypospolitej polityką, był posłem na Sejm powiatów kaliskiego i tureckiego w Sejmie IV i V kadencji. Władysława Karśnicka i Zygmunt Psarski pobrali się w 1922 r., mieli czworo dzieci: Stanisława, Jadwigę, Andrzeja i najmłodszą Marię. Przed wojną mieszkali w majątku Chrusty pod Kaliszem, w pałacu otoczonym rozległym parkiem ze starodrzewem; do rodziny należał znaczący obszar ziemi.

Maria rozpoczęła naukę w domu pod nadzorem francuskiej guwernantki, a następnie w szkole w Gostyniu. Działania wojenne w 1939 r. zmusiły rodzinę do wyjazdu do Piotrkowa Trybunalskiego, a później do Warszawy. Tu Maria ukończyła szkołę powszechną i na tajnych kompletach dwie klasy gimnazjum. Miała 12 lat, gdy wstąpiła, tak jak i reszta rodzeństwa, do tajnego Harcerstwa

Polskiego Narodowej Organizacji Wojskowej. W 1944 r. została włączona do Kompani Harcerskiej jednostki wojskowej, która w pierwszych dniach sierpnia weszła w skład batalionu „Gustaw” Armii Krajowej, walczącego w powstaniu warszawskim w Grupie Północ. W powstaniu brały udział wszystkie dzieci państwa Władysławy i Zygmunta Psarskich. Maria była sanitariuszką o pseudonimie Mariola. To powstańcze imię (lub jego zdrobnienie Mariolka) towarzyszyło jej już do końca życia. Tak zwracali się do niej najbliżsi i przyjaciele. W pierwszych dniach powstania Mariola znalazła się wraz ze swoim patrolem na terenie zajętym przez Niemców na ul. Trębackiej, następnie przedostała się na Stare Miasto i przez kilka dni pracowała w szpitalu polowym przy ul. Miodowej 10. Później opiekowała się rannymi batalionu „Gustaw”. Przed upadkiem Starówki w nocy z 31 VIII na 1 IX Mariola wraz z niewielką grupą rannych żołnierzy i służbą sanitarną przeszła kanałami do Śródmieścia. Pracowała nadal, opiekując się rannymi w szpitaliku przy ul. Hożej 8 i przy ul. Piusa XI 24. Po upadku powstania wraz z siostrą uniknęły niewoli, opuszczając Warszawę z ludnością cywilną. Udały się do Milanówka, gdzie czekali już rodzice i ocalały brat Andrzej. Drugi brat, Stach, zginął w powstaniu. Po wojnie Mariola podjęła ponownie naukę w Gostyniu w Liceum Ogólnokształcącym. W 1946 r. uzyskała maturę i mając zaledwie 17 lat, rozpoczęła studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego.

Na mocy dekretu wydanego przez PKWN o reformie rolnej z 6 IX 1944 r. nastąpiło w Polsce wywłaszczenie i parcelacja majątków ziemskich o obszarze ponad 50 ha (na niektórych terenach – 100 ha). Wysiedlano dotychczasowych właścicieli z ich domów, pozbawiano dobytku. Byłym właścicielom zakazano pobytu i zamieszkania w powiecie, gdzie dotychczas znajdował się ich majątek. Reforma rolna dotknęła rodzinę Marioli. Psarscy zostali zmuszeni do opuszczenia powiatu kaliskiego. Kupili mieszkanie w Poznaniu przy ul. Szyperskiej, a Mariola zamieszkała z rodzicami.

W 1951 r. Maria Psarska zawarła związek małżeński z Józefem Chmiele, kolegą z roku. Po kilku latach młode małżeństwo przeprowadziło się do mieszkania przy ul. Klasztornej, gdzie państwo Chmielowie pozostali do końca życia. Studia medyczne ukończyli w 1952 r. Wkrótce potem ojciec Marioli został zatrzymany i osadzony na kilka miesięcy w więzieniu. Zmarł po ciężkiej chorobie w 1954 r. Mąż Józef Chmiel poza medycyną ukończył chemię na Uniwersytecie Poznańskim. Jeszcze jako student podjął pracę w Zakładzie Chemii Fizjologicznej, kierowanym przez prof. Zdzisława Stolzmann. Józef Chmiel został profesorem na Akademii Medycznej w Poznaniu. Kierował Zakładem Biochemii na Wydziale Farmacji, był przez kilka kadencji prodziekanem tego Wydziału. Zmarł w 1984 r. Jeden z budynków obecnego Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, znajdujący się przy ul. Święcickiego 4, nosi jego imię (Collegium Chmiela). Maria i Józef Chmielowie mieli troje dzieci: Marię, Krzysztofa i Magdalенę.

Bezpośrednio po studiach Maria Chmielowa podjęła pracę w lecznictwie otwartym, a w 1955 r. była wolontariuszką Kliniki Chorób Dzieci. W grudniu 1956 r. otrzymała etat asystenta w nowo powstałej II Klinice Chorób Dzieci i rozpoczęła pracę pod kierunkiem prof. Olecha Szczepkiego. Zdobywała kolejne szczeble rozwoju zawodowego i naukowego. W 1958 uzyskała I stopień specjalizacji z pediatrii, w 1961 r. została specjalistką II stopnia w tej dziedzinie. Obroniła rozprawę doktorską i uzyskała stopień naukowy doktora medycyny w 1960 r.

W 1966 r. jako stypendystka rządu belgijskiego odbyła półroczny staż naukowy w Klinice Pediatricznej Uniwersytetu w Liège pod kierunkiem prof. Lambrechtsa. Zapoczątkowane wówczas badania dotyczące metabolizmu węglowodanów kontynuowała po powrocie do kraju. W styczniu 1971 r. przedstawiła Radzie Naukowej Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Poznaniu pracę habilitacyjną *Zachowanie się kwasu mlekowego we krwi i moczu w warunkach fizjologicznych i w chorobach nerek oraz wpływ diety zakwaszonej kwasem mlekowym na powstanie kamicy metabolicznej u dzieci* i uzyskała stopień doktora habilitowanego. Rok później minister zdrowia i opieki społecznej powołał ją na stanowisko docenta. W tym samym roku została także ordynatorem izolacyjnego oddziału zakaźnego II Kliniki Chorób Dzieci.

W latach 1980–1982 była kierownikiem Zakładu Propedeutyki Pediatrii, a od 1 X 1982 r. – nowo utworzonej w Instytucie Pediatrii Kliniki Obserwacyjno-Zakaźnej. Tę ostatnią prowadziła do końca życia. W styczniu 1983 r. otrzymała tytuł profesora nadzwyczajnego, a 2 miesiące później minister zdrowia i opieki społecznej powołał ją na stanowisko profesora w Akademii Medycznej w Poznaniu.

Dorobek naukowy prof. Marii Chmielowej to ponad 100 publikacji. Zainteresowania dotyczyły chorób zakaźnych, gastroenterologii, zaburzeń metabolicznych. Była twórcą koncepcji diety bezskrobiowej u niemowląt z niedożywieniem i biegunką przewlekłą. W późniejszych latach życia zawodowego zajmowała się głównie neuroinfekcjami u dzieci, zapaleniami opon mózgowo-rdzeniowych i mózgu. Profesor Maria Chmielowa była promotorem 7 doktoratów, opiekunem 1 habilitacji, kierownikiem specjalizacji I i II stopnia z pediatrii ponad 20 lekarzy.

Profesor Maria Chmielowa była twórcą szkoły pediatrów zakaźników poznańskich. Pod jej kierunkiem rozpoczynali swoje życie zawodowe obecni profesorowie pediatrii i chorób zakaźnych: prof. Wojciech Służewski (po śmierci prof. Chmielowej objął kierownictwo Kliniki i do dnia dzisiejszego jest kierownikiem III Katedry Pediatrii), prof. Iwona Mozer-Lisewska (obecnie kierownik Katedry i Kliniki Chorób Zakaźnych, Hepatologii i Niedoborów Odporności), prof. Jacek Wysocki (rektor Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w dwóch kadencjach, obecnie kierownik Katedry i Zakładu Profilaktyki Zdrowotnej), prof. Arleta Kowala-Piaskowska oraz prof. Magdalena Figlerowicz (młodsza córka prof. Chmielowej).

Profesor Maria Chmielowa była szczególnie zaangażowana w pracę dydaktyczną. Prowadziła wykłady, seminaria dla studentów medycyny, stomatologii, pielęgniarstwa. Jej zajęcia cieszyły się dużym zainteresowaniem, co wynikało z ogromnej wiedzy, umiejętności wykładania, ale też z niezależności myślenia. Z biegiem lat coraz częściej poruszała w swoich wystąpieniach problemy społeczne, a dzięki dużej wrażliwości dostrzegała szybciej nowe zagrożenia. Była jedną z pierwszych osób, które zwracały uwagę na problemy ekologiczne, w tym wpływ zanieczyszczenia środowiska na rozwój dzieci. Domagała się zdrowej żywności z upraw ekologicznych dla hospitalizowanych pacjentów pediatrycznych. Po przykrych doświadczeniach związanych z wybuchem elektrowni atomowej w Czarnobylu prof. Maria Chmielowa była przeciwniczką budowy elektrowni atomowej w Polsce. Miała swój wkład w przerwanie prac zmierzających do powstania elektrowni w Klempiczu w powiecie czarnkowsko-trzcianeckim.

W latach 1962–1972 była opiekunem Koła Studenckiego Towarzystwa Naukowego przy II Klinice Chorób Dzieci, wielokrotnie członkiem jury na studenckich konferencjach naukowych, opiekunem studentów indywidualnych. Towarzyszyła młodzieży w czasie nauki i zabawy, w chwilach radosnych i trudnych. W latach 1981–1984 w pierwszych wolnych wyborach władz Uczelni zostało jej powierzone na Wydziale Lekarskim stanowisko prodziekana do spraw studenckich. W następnej kadencji dzięki jednoznaczniemu poparciu studentów została wybrana na stanowisko prorektora do spraw dydaktyki i wychowania Akademii Medycznej w Poznaniu. Profesor Maria Chmielowa miała niezwykle ciepły i wyrozumiały stosunek do studentów. Jako prodziekan, a później prorektor bardzo rzadko sięgała po kary dyscyplinarne, często przewinienia studentów kończyła rozmową ze studentem i przyjęciem zapewnienia, że niewłaściwe zachowanie już nigdy się nie powtórzy. Gdy otoczenie prof. Chmielowej niekiedy krytycznie oceniało tę nadzwyczajną wyrozumiałość, odwoływała się do Starego Testamentu, Księgi Izajasza: „Nie złamię trzciny nadłamaney, nie zagasi knotka o nikłym płomyku”. Wiele osób po latach doceniło ten sposób postępowania wobec bardzo młodych ludzi.

Była wśród założycieli Solidarności na Akademii Medycznej w Poznaniu i stała się szybko duchowym przywódcą opozycji na Uczelni. W tych niezwykle trudnych czasach imponowała stałością poglądów, ale także dojrzałością i rozumą polityczną. Wspierała aktywność studentów, ale dbała także o ich bezpieczeństwo. Dzięki jej działaniom na Akademii Medycznej, jako jedynej uczelni miasta, nie przerwano zajęć dydaktycznych. W czasie stanu wojennego broniła studentów przed aresztowaniem, udało się jej wpłynąć na przyspieszenie zwolnienia niektórych z aresztu, a zatrzymanym przynosiła paczki z żywnością.

Profesor Maria Chmielowa była członkiem Zarządu Oddziału Poznańskiego Polskiego Towarzystwa Pediatrycznego, przewodniczącą oddziału chorób zakaźnych, członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W latach

1988–1989 uczestniczyła w organizowaniu izb lekarskich, powstających ponownie po latach nieobecności. Obdarzana przez kolegów lekarzy szczególnym zaufaniem i szacunkiem została wybrana do składu Naczelnego Sądu Lekarskiego. Odznaczona została m.in. Medalem Edukacji Narodowej, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem za Warszawę i – szczególnie jej bliskim – Warszawskim Krzyżem Powstańczym.

W latach 1987–1988 została zaproszona przez Lecha Wałęsę do zespołu „60 intelektualistów”, który działał w warunkach konspiracji w Gdańsku lub Warszawie, doradzał, opiniował, publikował m.in. oświadczenia w sprawie obro-ny robotników, potrzebie pluralizmu. Następnie została członkiem Komitetu Obywatelskiego przy Lechu Wałęsie, później uczestniczyła w obradach „podstolika” służby zdrowia w ramach posiedzeń Okrągłego Stołu. Profesor Maria Chmielowa należała do Wielkopolskiego Komitetu Wyborczego Lecha Wałęsy na Prezydenta RP, cieszyła się z jego zwycięstwa, darząc go uznaniem i sympatią.

W marcu 1991 r., na miesiąc przed śmiercią, zmartwiona niepokojami społecznymi, strajkami, protestami apelowała: „Zamiast szkodzić drugim, pomagajmy potrzebującym, szukając ich wśród znajomych, przyjaciół, w rodzinach. Mniej będzie zgorzkniałych i niezadowolonych... Nie zdradzajmy niepodległej Polski! Niech po smutnym przedwiośniu nadejdzie radosna wiosna”.

Profesor Maria Aleksandra z Psarskich Chmielowa zmarła 18 IV 1991 r. W uroczystym pożegnaniu w Collegium Maius – siedzibie władz Uczelni – licznie wzięli udział pracownicy Akademii Medycznej, profesorowie, koledzy i studenci. Przy wystawionej trumnie wartę honorową pełnili żołnierze Kompanii Honorowej Wojska Polskiego, lekarze i naukowcy Instytutu Pediatrii oraz studenci. Odczytano osobisty telegram prezydenta RP Lecha Wałęsy:

Poruszony do głębi śmiercią prof. Marii Chmielowej chcę oddać hołd jej pamięci. Ślę wyrazy najgłębszego żalu, gdyż odszedł od nas człowiek mądry, dobry i prawy. Lekarka, wychowawczyni młodzieży akademickiej, była przez lata wzorem ofiarności i odwagi. Działała na rzecz prześladowanych studentów i oddawała swe siły w duszpasterstwie ludzi pracy. Służyła radą jako członek Komitetu Obywatelskiego, osobiście też udzielała mi wsparcia duchowego. Nie zapomnę jej słów, skierowanych do mnie w trudnych chwilach ubiegania się o prezydenturę: „...niech Pan zachowa hart, męstwo i opanowanie... i proszę: niech Pan nie wyjeżdża do Sulejówka...”. Odszedł od nas człowiek wierny i uczciwy.

Uroczystość pogrzebowa na cmentarzu Junikowskim w Poznaniu zgromadziła tłumy. Profesor Marię Chmielową żegnali rodzina, przyjaciele, pacjenci oraz liczne grono kapłanów.

Profesor Maria Chmielowa pozostała w pamięci swoich wychowanków i współpracowników jako osoba o niezwyklej wrażliwości na problemy innych ludzi – pacjentów, asystentów, studentów. Ciesząc się dużym zaufaniem całej społeczności akademickiej, często także osób o całkowicie odmiennych poglą-

dach politycznych, pozostawała osobą niezwykle skromną i nie lubiącą eksponowania siebie. Jej poglądy były wyraziste, ale broniła ich, okazując szacunek dla oponentów. Duże poczucie humoru pozwalało jej niekiedy zakończyć napiętą dyskusję żartem.

Profesor Maria Chmielowa żyje nadal w pamięci i wspomnieniach swoich uczniów i wychowanków, dla których pozostaje wzorem troskliwego lekarza, pełnego pasji nauczyciela i odważnego patrioty. W marcu 2015 r. na terenie Kliniki Chorób Zakaźnych i Neurologii Dziecięcej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu odsłonięto poświęconą prof. Marii Chmielowej pamiątkową tablicę, nadano jej imię znajdującej się na terenie Kliniki sali seminaryjnej, a najbliższym uczniom wręczono pamiątkowe medale z wizerunkiem Pani Profesor.

Jacek Wysocki

Autor składa serdeczne podziękowanie Pani prof. dr hab. Magdalenie Figlerowicz (córcie prof. Marii Chmielowej) za wielką pomoc w przygotowaniu tego biogramu.

Profesor Edmund Jan Chróścielewski (1914–1998)

Edmund Jan Chróścielewski urodził się w dniu 23 X 1914 r. w Skórczu (dawny powiat Starogard Gdański), w rodzinie żarliwych patriotów, walczących o polskość Ziemi Kociewskiej. Szkołę podstawową i Państwowe Gimnazjum Klasyczne ukończył w Starogardzie Gdańskim, w 1937 r. otrzymał świadectwo dojrzałości. Po odbyciu czynnej służby wojskowej w Grudziądzu i Tczewie rozpoczął w 1938 r. studia wyższe na Wydziale Weterynaryjnym Uniwersytetu Warszawskiego.

W dniu 12 VIII 1940 został aresztowany przez Gestapo i jako więzień polityczny internowany w obozie koncentracyjnym w Oświęcimiu (nr obozowy 2686), gdzie przebywał do 22 V 1941 r. Po powrocie do okupowanej Warszawy rozpoczął studia medyczne na tajnych kompletach – najpierw w Szkole dla Pomocniczego Personelu Sanitarnego doc. Jana Zaorskiego w Warszawie, a po jej ukończeniu – na Wydziale Lekarskim tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich w Warszawie i Krakowie. W latach 1942–1944, studiując, pracował jako laborant w pracowni histopatologicznej Zakładu Anatomii Patologicznej w Szpitalu Ujazdowskim w Warszawie. Praca laboranta wywarła piętno na całe życie przyszłego lekarza, późniejszego autora znakomitych prac naukowych z dziedziny patomorfologii i morfologii sądowo-lekarskiej. W czasie studiów na tajnych kompletach pełnił funkcję łącznika między grupami studenckimi odbywającymi zajęcia na terenie Szpitala Ujazdowskiego i Świętego Ducha. Jako członek grupy sanitarnej AK brał czynny udział w powstaniu warszawskim. Po upadku powstania pracował ponownie w Szpitalu Ujazdowskim i był prezesem tajnego Koła Medyków w Milanówku. Po ewakuacji tego szpitala losy wojenne powiodły Edmunda Chróścielewskiego do Krakowa, gdzie z grupą studentów tajnego nauczania medycyny był współorganizatorem zabezpieczenia Biblioteki Jagiellońskiej.

Po wyzwoleniu Poznania był współorganizatorem, odbywającego się w ramach akcji PCK, zbiorowego transportu wykładowców i studentów do tego miasta. Stało się ono miejscem docelowym dla Edmunda Chróścielewskiego, który osiadł tu na stałe. W Poznaniu przeszedł wszystkie szczeble kariery akademickiej. Studiował na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Ziemi Zachodnich, będąc równocześnie starostą wszystkich lat studiów. Jako przedstawiciel młodzieży

tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich brał udział w pierwszym posiedzeniu Akademii Umiejętności. W latach 1945–1946 kontynuował studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego. W tym czasie był także współorganizatorem i pierwszym prezesem Koła Medyków, członkiem Zarządu Bratniej Pomocy Studentów Uniwersytetu Poznańskiego oraz przewodniczącym Sekcji Młodzieżowej przy Zarządzie Okręgu Związku Byłych Więźniów Politycznych Hitlerowskich Więzień i Obozów Koncentracyjnych.

Dyplom lekarza uzyskał 9 VIII 1946 r. Wcześniej – 1 VI 1945 r. – rozpoczął pracę w Katedrze Medycyny Sądowej Uniwersytetu Poznańskiego, pełniąc kolejno funkcje młodszego i starszego asystenta, a następnie adiunkta. W 1949 r. uzyskał doktorat z medycyny na podstawie rozprawy *O wadach wrodzonych serca ze stanowiska anatomii patologicznej i medycyny sądowej*.

W latach akademickich 1948–1949 i 1949–1950 uchwałą Rady Wydziału Lekarskiego zlecono dr. Edmundowi Chróścielewskiemu wykłady i ćwiczenia z anatomii patologicznej dla studentów Oddziału Stomatologii. Od grudnia 1951 r. do przejścia na emeryturę prowadził także zajęcia dydaktyczne dla studentów Wydziału Prawa Uniwersytetu Poznańskiego. W listopadzie 1951 został p.o. kierownikiem, a 1 XII 1954 – kierownikiem Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej Akademii Medycznej w Poznaniu (funkcję tę pełnił przez 34 lata, do 1985 r.). W tym okresie uzyskał II stopień specjalizacji z anatomii patologicznej (1953) oraz z medycyny sądowej (1954). Tytuł naukowy docenta uzyskał w 1955 r. Od grudnia 1963 do listopada 1964 r. sprawował nadzór naukowy w Katedrze Medycyny Sądowej w Gdańsku, prowadząc wykłady i egzaminując studentów Wydziału Lekarskiego. Uchwałą Rady Państwa z 21 XII 1965 r. doc. Edmund Jan Chróścielewski otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego nauk medycznych. W 1980 r. został profesorem zwyczajnym.

Oprócz pracy dydaktycznej prof. Chróścielewski pełnił wiele funkcji: członka Komisji Doświadczalnej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (od listopada 1962), specjalisty wojewódzkiego do spraw medycyny sądowej dla województwa poznańskiego i miasta Poznania (od kwietnia 1968), członka Krajowego Zespołu Specjalistycznego w dziedzinie medycyny sądowej i Zespołu Medycyny Sądowej Rady Naukowej przy Ministrze Zdrowia i Opieki Społecznej (od lutego 1975 r.). W okresie działalności prof. Edmunda Chróścielewskiego w Zakładzie nastąpił znaczący, liczbowy rozwój kadry samodzielnych pracowników naukowych, wywodzących się spośród osób zatrudnionych w Katedrze; w tym czasie habilitacje ukończyli przyszli profesorowie: Halina Seyfriedowa (1961), Stefan Raszeja (1963), Tadeusz Marcinkowski (1964), Zygmunt Przybylski (1977), Roman Wachowiak (1982). Profesor Chróścielewski był kierownikiem specjalizacji 16 osób na I stopień i 10 osób na II stopień z zakresu medycyny sądowej. Profesor jest autorem 22 recenzji prac doktorskich i 8 rozpraw habilitacyjnych. W Katedrze i Zakładzie Medycyny Sądowej w Poznaniu kładziono nacisk na rozwój podsta-

wowego kierunku badawczego – tanatologii i orzecznictwa sądowego, ale nie tylko. Z inicjatywy i przy współudziale prof. Edmunda Chróścielewskiego utworzono wydzielone pracownie: Pracownię Hematologiczno-Serologiczną (1978) i Pracownię Analizy Chemicznej Związków Chemicznych i Dopingowych (1983).

W latach 1961–1969 prof. Chróścielewski zapraszany był do różnych ośrodków naukowych poza granicami kraju, m.in. do Belgii, Włoch, Francji, Związku Radzieckiego, NRD, Jugosławii. W dowód uznania wiedzy został członkiem wielu zagranicznych towarzystw naukowych, m.in. Międzynarodowej Akademii Medycyny Sądowej z siedzibą w Brukseli oraz Francuskiego Towarzystwa Medycyny Sądowej i Kryminologii.

Profesor Chróścielewski jest autorem i współautorem ok. 12 prac naukowych, których zróżnicowanie wynika z interdyscyplinarnego charakteru medycyny sądowej, jako wiedzy łączącej nauki biologiczne, medyczne oraz prawnicze. Uzupełnieniem szerokiej działalności publikacyjnej były liczne monografie książkowe dla potrzeb dydaktycznych i szkoleniowych: E. Chróścielewski, H. Seyfriedowa *Sekcja zwłok płodu i noworodka* (1956); E. Chróścielewski, T. Marcinkowski *Śmiertelne powikłania po zastosowaniu antybiotyków* (1946, 1996); E. Chróścielewski, S. Raszeja *Zarys techniki sekcji zwłok z uwzględnieniem metodyki sądowo-lekarskiej* (1961, 1970).

Szczególną grupę prac stanowią też publikacje dotyczące problematyki okupacyjnej i wojennej, będące wyrazem osobistych przeżyć Profesora, który był bezpośrednim uczestnikiem czynnej walki z okupantem, w tym opracowania dotyczące tajnych studiów lekarskich po likwidacji polskiego szkolnictwa na obszarze okupowanej Polski. Profesor Chróścielewski badał ofiary Poznańskiego Czerwca, stając się świadkiem tych wydarzeń; był też członkiem zespołu wyjaśniającego mord polityczny dokonany na księdzu Jerzym Popiełuszcze – uczestniczył w sekcji zwłok przeprowadzonej przez prof. Marię Byrdy w Białymstoku na prośbę Episkopatu Polski. Profesor Chróścielewski to także współautor licznych opracowań monograficznych. Wielowymiarowość powstałych publikacji stanowi wyraz wszechstronnej osobowości Profesora – znakomitego naukowca, patriotę oraz wychowawcy i przyjaciela młodzieży. O jego społecznej i wychowawczej pasji świadczy wieloletnie zaangażowanie w pracę z młodzieżą.

W latach 1958–1964 był organizatorem i kierownikiem obozów dla studentów Akademii Medycznej w Poznaniu. Przez 20 lat pełnił też funkcję kuratora Klubu Uczelnianego Akademickiego Związku Sportowego przy Akademii Medycznej, przez 10 lat był członkiem Zarządu Środowiskowego AZS. Za tę właśnie działalność Zarząd Główny AZS przyznał prof. Chróścielewskiemu Złotą Odznakę AZS (1968), a Zarząd Środowiskowy AZS – medal Za Zasługi w Rozwoju AZS w Poznaniu (1976).

Wśród zainteresowań i wyjątkowo licznych kierunków realizowanej pracy naukowo-badawczej prof. Edmunda Chróścielewskiego należy wyróżnić:

problematykę martyrologii i okupacji hitlerowskiej, dzieje tajnego nauczania medycyny i farmacji, problemy etyczno-moralne związane z eksperymentami i badaniami medycznymi na ludziach, sądowo-lekarskie aspekty rekonstrukcji zbrodni katyńskiej. Powyższa tematyka badawcza ma wyjątkowy wymiar, łączący aspekt osobisty z aspektem społecznym o wyjątkowej wartości, stanowi pomost między dawnymi a nowymi czasami, służy refleksji i patriotycznemu wychowaniu kolejnych pokoleń Polaków. Działalność wychowawcza to także liczne inicjatywy Profesora propagujące postawę patriotyczną, jak np. krajowe sympozjum poświęcone martyrologii dzieci z terenu byłego Kraju Warty w okresie okupacji hitlerowskiej (1968) czy zorganizowana wspólnie z Zarządem Wojewódzkim ZBoWiD uroczystość manifestacyjnego pogrzebu zgilotynowanej głowy uczestniczki ruchu oporu – studentki, laborantki Zakładu Mikrobiologii UP, Heleny Siekierskiej (pseudonim Lusja), straconej w Forcie VII w 1943 r. Profesor Chróścielewski był też kuratorem akcji „Pałędzie”, w której ramach został wzniesiony z inicjatywy studentów Akademii Medycznej w Poznaniu w hołdzie poległym i pomordowanym studentom w okresie II wojny światowej pomnik dłuta Ryszarda Skupina. Z inicjatywy prof. Chróścielewskiego zostały wmurowane w Collegium Anatomicum tablice upamiętniające zbrodnie na Polakach dokonane w czasie II wojny światowej. Działalność wychowawcza Profesora to także liczne spotkania z młodzieżą akademicką, udział w studenckich środowiskowych zjazdach turystycznych „Pod parasolem” organizowanych przez RU ZSP.

Wyrazem społecznej, wychowawczej i politycznej pasji Profesora było również pełnienie ważnych funkcji w wielu organizacjach – był on m.in.: przewodniczącym Komisji do spraw Etycznych Aspektów Badań Klinicznych, założycielem Duszpasterstwa Byłych Więźniów Politycznych Więzień i Obozów Koncentracyjnych, członkiem Komisji Zdrowia ZBoWiD, przewodniczącym Wojewódzkiej Rady Byłych Więźniów Politycznych, członkiem Zespołu Naukowo-Badawczego Martyrologii Małoletnich w Okresie Okupacji, członkiem Komisji Okręgowej Badania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu, członkiem Komisji Nauki Szkolnictwa Technicznego, honorowym członkiem PTMSiK.

Osiągnięcia dydaktyczno-naukowe, a także zawodowe i działalność społeczna prof. Edmunda Chróścielewskiego były wielokrotnie bardzo wysoko oceniane. Za całokształt działalności naukowej, organizacyjnej i społecznej Profesor otrzymał liczne dowody uznania, wyróżnienia i szereg odznaczeń, m.in.: Krzyż Komandorski, Oficerski i Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Medal Rodła, Krzyż Oświęcimski, Odznakę Grunwaldzką, Medal Orła Białego, Krzyż Armii Krajowej, Powstańczy Krzyż Warszawski, Odznakę Honorową Miasta Poznania, odznakę honorową Za Zasługi w Rozwoju Województwa Poznańskiego, Nagrodę im. Doktora Władysława Biegańskiego i inne.

Profesor zw. dr hab. med. Edmund Jan Chróścielewski zmarł w dniu 21 IV 1998 r. Jego zasług w dziedzinie rozwoju poznańskiej medycyny sądo-

wej nie sposób nie docenić – można powiedzieć, że był nie tylko jej twórcą, ale wręcz ojcem, dzięki któremu osiągnęła światowy poziom, był wybitnym naukowcem, człowiekiem o wszechstronnych zainteresowaniach, który dzieląc się swoją bogatą wiedzą oraz doświadczeniem, pozostawił trwały ślad nie tylko w historii polskiej medycyny. Po rodzicach odziedziczył, poza żarliwym patriotyzmem, także zamiłowanie do rzetelnej pracy, łączył umiejętność wykorzystania wiedzy fachowej z zapałem i wytrwałością. Okres II wojny światowej, zwłaszcza pobyt w Oświęcimiu, w szkole Jana Zaorskiego w Warszawie, studia na tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich w Warszawie i udział w powstaniu warszawskim, był dla Profesora nie tylko historią, lecz również trudnymi latami młodości. Dążenie do upamiętnienia doświadczeń wojennych łączył z wieloletnią pracą specjalisty w medycynie sądowej. Szczególnie wiele wysiłku wkładał w wyjaśnienie zbrodni hitlerowskich. Był z powołania nauczycielem akademickim, cenionym wykładowcą, powszechnie znanym i lubianym wychowawcą młodzieży i jej przyjacielem. Jego wykłady, często nacechowane humorem, były wysoko oceniane przez studentów. Kierując wiele lat Katedrą i Zakładem Medycyny Sądowej w Poznaniu, starał się zawsze otoczyć każdego opieką i troską, doradzał w sprawach życiowych, wychowywał przykładem. Profesor Edmund Chróścielewski był wielkim patriotą, człowiekiem otwartym na świat, pogodnym i życzliwym ludziom.

*Czesław Żaba, Zygmunt Przybylski,
Marian Stochaj, Roman Wachowiak*

Profesor Wiktor Marian Dega (1896–1995)

Droga życiowa Wiktora Degi była w znaczącym stopniu zdeterminowana miejscem i czasem jego urodzin oraz burzliwymi losami Europy w XIX i XX w. Urodził się i dorastał pod zaborem pruskim, którego specyfika miała także niewątpliwy wpływ na mentalność mieszkańców Wielkopolski, znanych z takich „pruskich” cnót, jak: pracowitość, porządek, dobra organizacja, punktualność, poczucie odpowiedzialności i inne.

Wiktor Dega został zmuszony do uczestnictwa w I wojnie światowej w niemieckim mundurze, brał ochotniczo udział w powstaniu wielkopolskim przeciwko Niemcom i w wojnie polsko-bolszewickiej, witał odrodzenie się państwa polskiego, przeżył grozę II wojny światowej, w tym tragedię powstania warszawskiego w 1944 r. Brał czynny udział w tworzeniu nowych struktur ochrony zdrowia w powojennej, socjalistycznej Polsce, był świadkiem ogłoszenia przez gen. Wojciecha Jaruzelskiego stanu wojennego 13 XII 1981 r. Dożył chwili wolnych wyborów w Polsce w 1989 r. i utworzenia demokratycznego rządu.

Był naocznym świadkiem polityczno-socjalno-ekonomicznych przemian w Europie prawie w całym XX w.

Wiktor Marian Dega urodził się 7 XII 1896 r. w Poznaniu. Jego rodzicami byli Wiktor Dega, urodzony 17 X 1866 w Pacholewie koło Obornik w Wielkopolsce, oraz Zofia Pelagia von Tuchołka, urodzona 17 X 1873 r. w majątku Jabłuszek (Klein Jablau) niedaleko Stargardu Gdańskiego (Preußisch Stargard).

Nazwisko „Dega” nie ma zapewne żadnych związków z Francją i prawdopodobnie pochodzi od staropolskiego słowa „dęga” („pręga”, „szrama” albo „tęcza”) lub „dąg” oznaczającego siłę lub zdrowie.

Jak wspomina prof. Dega w swojej biografii, we wczesnym dzieciństwie często chorował. W pobliżu domu znajdował się szpitalik dziecięcy prowadzony przez dr. Bolesława Krysiwicza, wybitnego pediatrę i społecznika, pełnego dobroci i poświęcenia. On właśnie leczył młodego Wiktora, w którego wdzięcznej pamięci dr Krysiwicz pozostał na zawsze; miało to później decydujące znaczenie przy dokonywanym przez Wiktora Degę wyborze zawodu lekarza.

Z braku państwowego polskojęzycznego szkolnictwa uczęszczał Wiktor Dega do niemieckiej szkoły podstawowej, a potem, w latach 1908–1915, do szczytącej-

go się bardzo wysokim poziomem humanistycznego Gimnazjum Świętej Marii Magdaleny w Poznaniu. Dzięki temu opanował bezbłędnie język niemiecki oraz doskonale poznał niemiecką kulturę i sztukę. Z gimnazjum wyniósł też znajomość łaciny, greki, kultury klasycznej i podstaw języka francuskiego. Potem nauczył się jeszcze angielskiego, włoskiego i szwedzkiego. Był bardzo uzdolniony muzycznie, potrafił wspaniale grać na skrzypcach. W okresie gimnazjalnym należał Wiktor Dega do ruchu skautowego Tomasza Zana, a od 1914 r. – do paramilitarnej Tajnej Organizacji Niepodległościowej (TON). Wraz ze swoim najbliższym przyjacielem, Januszem Zeylandem, wybitnym lekarzem ftyzjatrą, żył Wiktor Dega intensywnie ideą wyzwolenia Polski.

Wybuch I wojny światowej zastał go w ostatniej klasie gimnazjalnej. Jako mieszkaniec zaboru pruskiego stał się żołnierzem niemieckim. W 1918 r. zdał w Koblencji nad Renem maturę, po czym podjął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu w Berlinie. Na wieść o przygotowywanym w Wielkopolsce zrywie niepodległościowym wrócił do Poznania i wstąpił ochotniczo w szeregi powstańców. Dnia 27 VI 1919 r. wraz ze swoim 10 Pułkiem Strzelców Wielkopolskich został przeniesiony na front galicyjski i wołyński na odsiecz Lwowa. Do Wielkopolski wrócił 30 VIII.

Po zwycięskim powstaniu wznowił w 1920 studia medyczne na Uniwersytecie Warszawskim, a następnie kontynuował je i ukończył we wrześniu 1924 r. na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego, uzyskując tytuł doktora nauk lekarskich. Specjalizację w chirurgii ortopedycznej rozpoczął jako asystent Zakładu Ortopedycznego im. Bolesława Saturnina Gąsiorowskiego, pod kierunkiem twórcy polskiej ortopedii – prof. Ireneusza Wierzejewskiego. Habilitował się 10 V 1933 r. na podstawie pracy *Badania z dziedziny etiologii i patogenezy wrodzonego zwłknięcia biodra*.

Do 1937 r. pracował jako prymariusz Zakładu. Pod koniec tego roku Wiktor Dega otrzymał dwie propozycje objęcia kierownictwa oddziałów ortopedycznych – w Gdyni i Bydgoszczy. Zdecydował się na Bydgoszcz, gdzie powstawał właśnie bardzo nowoczesny, wielospecjalistyczny szpital na ok. 600 łóżek. Dedze pozostawiono dużą swobodę w kwestii wyposażenia i organizacji oddziału.

Przytoczę kilka zdań ze wspomnień Profesora z jego pobytu w Bydgoszczy:

Warunki pracy, jaki mi Zarząd Miejski Bydgoszczy zapewnił, uważałem za idealne. Oprócz określonej pensji miesięcznej przyznano mi prawo do leczenia prywatnego pacjentów „na I klasie”. Szpital, jak wszystkie inne w tym czasie, posiadał pomieszczenia jedno-, dwu- i wielołożkowe. Leczenie było dla wszystkich klas jednakowe. Różnica w klasach polegała tylko na opłacie za komfort pobytu w szpitalu. Rozliczenie się z chorymi za leczenie i zabiegi operacyjne było dokonywane ściśle wg przyjętych taryf. Tak więc prywatny chory, korzystający z I klasy, płacił za zabiegi operacyjne wg tabeli (małe, średnie i duże zabiegi) i należność tę, jak i należność za całość leczenia szpitalnego, wpłacał do kasy miejskiej. Kasa ta wypłacała należność za zabiegi operacyjne miesięcznie razem

z pensją, przy czym dochód z zabiegów operacyjnych był procentowo rozliczany automatycznie: na szpital, na operatora, na asystę i na personel pomocniczy sali operacyjnej, gipsowni i sali zabiegowych.

Ordynator nie miał więc żadnych rozliczeń finansowych z pacjentem. Asystenci i personel pomocniczy byli zadowoleni z dodatkowego wynagrodzenia, chętni do pracy i zainteresowani nią.

Podobną umowę miał kierownik warsztatów ortopedycznych. Otrzymywał on oprócz stałej pensji miesięcznej pewien procent od obrotu, co miało wybitny wpływ na wydajność pracy i jakość produkowanego zaopatrzenia ortopedycznego.

Umowy te wpłynęły na to, że miałem chętny i życzliwy zespół ludzi do pracy

– niezwykle proste, ale do dzisiaj nie do zrealizowania.

Do wybuchu II wojny światowej prof. Dega wykładał ortopedię i traumatologię studentom medycyny Uniwersytetu Poznańskiego, a także doskonalił swoje ortopedyczne wykształcenie u najwybitniejszych mistrzów, m.in. pracował w latach 1925–1926 u prof. Nové-Josseranda w Lyonie, u prof. Ombrédanne’a w Paryżu, w 1932 r. u prof. Puttiego w Bolonii oraz u prof. Haglunda w Sztokholmie, nawiązując z nimi wieloletnią przyjaźń i współpracę.

Druga wojna światowa brutalnie przerwała jego działalność. Wraz z obsadą Bydgoskiego Szpitala Wojskowego 17 IX dostał się do niewoli niemieckiej. Po zwolnieniu z niewoli jenieckiej 1 IV 1940 r. Wiktor Dega udał się do Warszawy, gdzie objął ordynaturę Oddziału Chirurgii Dziecięcej w Szpitalu Dziecięcym im. Karola i Marii. Podczas powstania warszawskiego pracował jako chirurg w szpitalu polowym Lecznicy Sano przy ul. Lwowskiej 13. Po kapitulacji powstania ewakuował się wraz z warszawskim Szpitalem im. Karola i Marii oraz rodziną do Włodzimierzowa koło Piotrkowa Trybunalskiego, gdzie Degowie doczekali się wkroczenia Armii Czerwonej.

Tuż po wojnie Wiktor Dega otrzymał w 1945 r. równocześnie propozycję objęcia katedr ortopedii w Warszawie, Poznaniu i Wrocławiu. Wybrał swoje rodzinne miasto. Prowizoryczne odrestaurowanie i oddanie do użytku uprzedniej Kliniki Ortopedycznej doc. Franciszka Raszei (Szpital Uniwersytecki im. Karola Marcinkowskiego) nastąpiło dopiero w 1948 r. W styczniu 1946 Wiktor Dega otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego, w 1950 r. został profesorem zwyczajnym. Do grona jego pierwszych współpracowników należało „wielkich sześciu”, czyli prof. Edmund Bartkowiak (1909–1980), dr Witold Jeske (1914–1981), prof. Stanisław Piątkowski (1914–1988), prof. Władysław Barcikowski (1916–2015), dr Lech Wierusz (1917–1987) i prof. Alfons Senger (1915–1991). Dnia 27 VI 2002 r., na wniosek dyrektora Szpitala doc. Andrzeja Nowakowskiego, Senat Akademii Medycznej zatwierdził zmianę nazwy Szpitala (Państwowy Szpital Kliniczny nr 4) na: Ortopedyczno-Rehabilitacyjny Szpital Kliniczny im. Wiktora Degi Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu. Przy wejściu do Szpitala umieszczona jest tablica pamiątkowa informująca o zasługach patrona.

Podczas swojej wiele lat trwającej działalności naukowej opublikował Profesor w czasopiśmie krajowych i zagranicznych ok. 250 prac. Bibliografia Profesora za lata 1925–1985 została wydrukowana w „Polskim Przeglądzie Chirurgicznym” w 1986 r. Zagadnieniem, które od samego początku kariery naukowej szczególnie go interesowało i pasjonowało, było wrodzone zwichnięcie stawu biodrowego u dzieci. Dogłębna znajomość tego problemu sprawiła, że prof. Dega zyskał z czasem opinię jednego z najwybitniejszych autorytetów w tej dziedzinie w skali światowej. Pierwsze swoje spostrzeżenia, przedstawione przez Wiktora Degę już w 1932 r. na zjeździe w Bolonii, były punktem wyjścia wypracowania metody operacyjnej, nazwanej później przez niego osteotomią transiliakalną. Pod jego redakcją zostało wydanych kilka podręczników dla studentów i lekarzy, w tym ciesząca się wielką estymą *Ortopedia i rehabilitacja*.

Profesor Dega jest również autorem oryginalnych metod leczenia operacyjnego wrodzonej stopy końsko-szpotaowej, wrodzonej stopy płaskiej, palucha koślawego, przykurczu Volkmana, korekcji znacznych przykurczów zgięciowych stawu biodrowego i kolanowego, jednoczesnej korekcji i spondylodezy kręgosłupa w skoliozie i wielu innych.

Profesor Wiktor Dega był członkiem wielu krajowych i światowych towarzystw naukowych: Niemieckiego Towarzystwa Ortopedycznego, Amerykańskiej Akademii Chirurgów i Ortopedów, Akademii Chirurgów Francuskich w Paryżu, a także Włoskiego Towarzystwa Ortopedycznego i Traumatologicznego oraz Szwedzkiego Towarzystwa Ortopedycznego i Traumatologicznego. Przez dwie kadencje (1950–1952 i 1952–1954) był prezesem Polskiego Towarzystwa Ortopedycznego i Traumatologicznego i przez kilka lat, począwszy od 1948 r., redaktorem naczelnym oficjalnego czasopisma ortopedów „Chirurgia Narządów Ruchu i Ortopedia Polska”. W latach 1959–1962 Profesor pełnił obowiązki rektora Akademii Medycznej w Poznaniu.

W trakcie X Światowego Kongresu Międzynarodowego Towarzystwa Rehabilitacji w Wiesbaden prof. Dega otrzymał z rąk prof. Howarda Ruska Nagrodę im. Alberta Laskera, nazywaną „amerykańskim Noblem”, w dziedzinie medycyny. „Rehabilitacyjny model Degi” został w 1970 r. uznany przez Światową Organizację Zdrowia (WHO) za wzorzec do naśladowania w Europie i na świecie. Przez wiele lat Profesor pełnił obowiązki krajowego specjalisty do spraw rehabilitacji w Polsce, był też pierwszym prezesem Polskiego Towarzystwa Walki z Kalectwem, a potem jego prezesem honorowym.

W 1922 r. Wiktor Dega został członkiem korespondentem, a następnie członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk. Pod jego kierunkiem 16 lekarzy obroniło pracę doktorską, a 4 habilitowało się i zostało profesorami. Ich nazwiska zawiera jubileuszowa pozycja książkowa *100 lat ortopedii polskiej (1913–2013)*, wydana w Poznaniu pod redakcją prof. Andrzeja Nowakowskiego. Profesor Dega otrzymał od rządu polskiego prawie wszystkie możliwe odznaczenia państwowe.

Swoim członkostwem honorowym obdarowało go 16 zagranicznych towarzystw ortopedyczno-traumatologicznych. Najwyższym odznaczeniem, honorowym doktoratem, zaszczyliły go: Uniwersytet w Halle (1977), Akademia Medyczna w Poznaniu (1968), Akademia Medyczna we Wrocławiu (1973), Akademia Medyczna w Krakowie (1974) i Akademia Medyczna w Łodzi (1977).

Szczególną radość sprawił Profesorowi Order Uśmiechu, przyznany mu przez dzieci 6 II 1969 r. Dega był pierwszym laureatem tego odznaczenia. W 1973 r. prof. Wiktor Dega otrzymał w Nowym Jorku prestiżową Nagrodę Fundacji im. Alfreda Jurzykowskiego, przyznawaną od 1960 r. wybitnym twórcom nauki, kultury i sztuki polskiego pochodzenia żyjącym na całym świecie. Był też Honorowym Obywatel Miasta Poznania (1992).

Medal im. Wiktora Degi został ustanowiony 21 IX 2007 r. przez Polskie Towarzystwo Ortopedyczne i Traumatologiczne jako „wyraz szczególnego uznania za wybitne osiągnięcia dla polskiej i światowej ortopedii i rehabilitacji”. Od początku do chwili obecnej kanclerzem kapituły tego odznaczenia jest prof. Andrzej Nowakowski z Poznania. Pierwszymi laureatami Medalu im. Wiktora Degi zostali prof. Stefan Malawski z Warszawy i prof. Jerzy Król z Poznania, odznaczeni w dniu 10 IX 2008 r. w trakcie XXXVII Zjazdu Naukowego PTOiTTr w Poznaniu. Do chwili obecnej to honorowe wyróżnienie otrzymali: prof. Andrzej Wall z Warszawy, prof. Lesław Łabaziewicz z Poznania, prof. Andrzej Nowakowski z Poznania, prof. Krystian Żołyński z Łodzi, dr Janusz Bruszewski z Poznania, dr Jan Świątkowski z Warszawy, prof. Gerwazy Świdorski z Wrocławia, prof. Krzysztof Modrzewski z Lublina, prof. Jarosław Deszczyński z Warszawy oraz dr Michał T.W. von Grabowski z Niemiec.

Profesor Dega miał bardzo prosty, aczkolwiek niezawodny sposób promocji młodych asystentów: „Kolego, jak chcą i mają napęd, to nie przeszkadzać, śledzić ich rozwój, mieć dla nich czas, zasada kumpłowania nie jest dobra”. W rzadkim przypływie większego otwarcia: „Kolego, niech Pan też pamięta o życiu – szybko przemija. Długie życie, o które trzeba dbać, spowoduje, że konkurencja wymrze, a zaszczyty spadną na Pana bez walki”.

Profesor zmarł w swojej poznańskiej Klinice dnia 16 II 1995 r. w 99. roku życia. Został pochowany na poznańskim cmentarzu komunalnym Junikowo.

Andrzej Nowakowski

Profesor Roman Drews (1908–1977)

Roman Drews urodził się 6 VIII 1908 r. Jego rodzicami byli Franciszka z Thielmannów i Konstanty Drews. Rodzinnym miastem Romana Drewsa była Chodzież, w której mieszkał w latach 1908–1927. Tutaj też ukończył cztery klasy szkoły powszechnej. Poza wypełnianiem obowiązków szkolnych uczył się gry na skrzypcach. W latach 1922–1923 i 1926–1927 uczęszczał do chodzieskiego Państwowego Gimnazjum Humanistycznego im. św. Barbary. I tu również, wszechstronnie uzdolniony, brał aktywny udział w życiu szkolnym i pozaszkolnym. Obok znajomości języka niemieckiego, co było zrozumiałe w kontekście licznie zasiedlającego Chodzież żywiolu niemieckiego, opanował również język francuski; znał też dobrze łacinę. Maturę uzyskał w maju 1927 r.

Miejsce urodzenia ukształtowało osobowość i charakter przyszłego chirurga, a zwłaszcza jego późniejszą bezkonfliktowość i umiejętność współżycia z ludźmi o różnych cechach, postawach i poglądach; tolerancję i zdolność do odnajdywania się w różnych sytuacjach wraz z właściwością podejmowania trafnych decyzji, a także umiejętność organizowania sobie życia i pracy – swojej, innych i całych instytucji. Atmosfera małego miasta kresowego na zachodzie ówczesnej Polski była dla niego doskonałą szkołą patriotyzmu i odpowiedzialności oraz wykształciła w nim odpowiednią postawę obywatelską. Dom rodzinny – dom wielodzietnej i wielopokoleniowej rodziny polskiej – przekazał mu miłość do ojczyzny oraz kult pracy i uczciwości. Ogromny wpływ na osobowość patriotyczną Romana Drewsa miały zwłaszcza cztery postaci rodzinne: dziadek ze strony matki – Teodor Thielmann – znany społecznik wielkopolski drugiej połowy XIX w. (współzałożyciel Banku Ludowego dla Gołańczy, udzielającego pożyczek chłopom polskim odkupującym ziemię od wyjeżdżających Niemców); stryj Teodor – ksiądz krzewiący wiarę i polskość w Prusach Wschodnich; najstarszy brat, poległy pod Siedlcami w 1920 r. w walce o wolność Polski, oraz matka, która poprzez krzewienie wiary i mowy polskiej w domu nauczyła go właściwego stosunku do ojczyzny i wynikających stąd obowiązków.

Jesienią 1927 r. Roman Drews rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego. Był dobrym uczniem, za wyniki w nauce otrzymał

Stypendium im. Karola Marcinkowskiego. Studiował pod kierunkiem wybitnych profesorów: Antoniego Jurasza, Stefana Różyckiego, Ludwika Skubiszewskiego, Kazimierza Nowakowskiego, Franciszka Raszei, Karola Jonschera, Witolda Kapuścińskiego, Tadeusza Kurkiewicza, Adama Wrzosa, Franciszka Łabendzińskiego czy Jana Krotoskiego. Dobór przedmiotów i wykładowców na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego w latach studiów Drewsa wskazywał na wysoki poziom nauczania, który dawał rzetelne podstawy wiedzy i praktyki dla przyszłych lekarzy. Uczelnia preferowała w sposób wyraźny nowoczesną medycynę, reprezentowaną przez znanych profesorów i dobre zaplecze kliniczne.

Roman Drews uzyskał dyplom lekarski 10 VI 1933 r. Tuż po studiach, w latach 1933–1934, młody lekarz odbył roczną bezpłatną praktykę w kilku klinikach poznańskich, zarówno prywatnych, jak i państwowych. Już w tym czasie dał się poznać jako obiecujący chirurg. Do specjalizacji tej zachęcił go sam prof. Antoni Jurasz. Zarekomendowany Juraszowi przez Skubiszewskiego – ówczesnego docenta uniwersyteckiej Kliniki Chirurgicznej, który pamiętał go ze studiów i utrzymywał z nim przyjacielskie kontakty – Roman Drews zatrudniony został na Uczelni. Z dniem 1 X 1934, po okresie próbnym, otrzymał stanowisko asystenta, a w okresie od 1 I 1936 do 15 X 1939 r. pracował w niej na stanowisku starszego asystenta. Pozostawał pod silnym wpływem Antoniego Jurasza, pod którego kierunkiem uzyskał specjalizację chirurgiczną. Do stworzonej przez prof. Jurasza szkoły zaliczali się, oprócz Romana Drewsa, tacy lekarze, jak: Stanisław Bylina, Józef W. Granatowicz, Jerzy Jasieński, Jan Schlingmann czy Borys J. Schnitter. Działająca na bazie Szpitala Przemienienia Pańskiego Klinika dzięki ich ogromnemu wysiłkowi osiągnęła poziom zawodowy i naukowy liczący się nie tylko w Polsce, ale i na świecie. Sam Jurasz zaliczany był do grona najwybitniejszych chirurgów polskich, a Poznań był pierwszym polskim miastem, w którym powstała akademicka szkoła chirurgiczna. Wydaje się, że Roman Drews czuł się spadkobiercą swego mentora. Wielokrotnie, nawet w bardzo późnych pracach i rozmowach, podkreślał fakt bycia uczniem prof. Jurasza. „Wiele mu zawdzięczam” – mówił. „Widziałem jego błyskotliwą technikę, podziwiałem dbałość o pacjenta i subtelność w obcowaniu z ludźmi. I te cechy mnie zafascynowały. A potem sama chirurgia” – wyznawał. Nawiązywał tym samym do tradycji chirurgii poznańskiej, widząc jej niepodważalne miejsce w historii chirurgii polskiej.

W Klinice i Katedrze Chirurgicznej zajmowano się całokształtem zagadnień chirurgicznych, podejmując bardzo szeroki zakres problemów, od chirurgii przewodu pokarmowego po operacje tarczycy. Opracowano wiele metod operacyjnych, powszechnie przyjętych i aktualnych. Dnia 30 I 1939 r. polecono Romanowi Drewsowi dodatkową pracę lekarza Komisji Zdrowotnej nad Młodzieżą Akademicką, badającego i leczącego w Klinice Chirurgicznej Uniwersytetu Poznańskiego studentów Uniwersytetu Poznańskiego, Akademii Handlowej

i Wyższego Katolickiego Studium Społecznego. Mieszkając stale w Klinice, miał możliwość dokładnego poznania chirurgii nagłej, w której zdobył duże doświadczenie. W operacjach był zręczny i dokładny. Wiedzę swoją pogłębiał stałą pracą w laboratorium, studiując preparaty histologiczne. W ciągu 5-letniej pracy w Klinice dał się poznać jako sumienny i chętny pracownik, rzetelnie wykonujący swoją pracę, co wynikało z jego stanowczego już wtedy charakteru. Śledził również rozwój i osiągnięcia chirurgii, wprowadzając je do codziennej praktyki. Cechy te, wraz z ujawnionym później zmysłem organizatorskim, widział doc. dr Feliks Skubiszewski, który w wystawionej Romanowi Dredswi tuż po wybuchu II wojny światowej opinii podkreślił: „[...] jestem przekonany, że Dr Dreds może okazać się cennym współpracownikiem jako asystent, ale jednocześnie jest przygotowany do objęcia samodzielnej placówki chirurgicznej”. Równocześnie z praktyką lekarską w latach 1934–1939 Dreds rozwijał działalność naukowo-badawczą. Rozłożona na lata, cechowała się przede wszystkim dużą systematycznością. Jej rezultatem w tym okresie była złożona do druku w 1939 r. w redakcji „Nowin Lekarskich” praca *Kamica przewodu żółciowego wspólnego (Cholelithiasis)*. Na podstawie tej dysertacji oraz egzaminu doktorskiego Roman Dreds uzyskał 4 V 1945 r. stopień doktora medycyny. Promotorem pracy był Kazimierz Nowakowski. Została ona opublikowana w „Nowinach Lekarskich” w dwóch odcinkach – w numerach XII (1945) i I (1946).

Już w 1939 r. doktor Roman Dreds miał wyjechać na dalsze studia za granicę w celu doskonalenia się. Przeszkodził mu w tym wybuch II wojny światowej. W czasie kampanii wrześniowej w poszukiwaniu punktu mobilizacyjnego dotarł do Lublina, gdzie w miejscowych szpitalach pełnił obowiązki chirurga. Po zakończeniu działań wojennych powrócił do Poznania, do macierzystej Kliniki, w której – jak dawniej i zgodnie ze zwyczajem ośrodka – zamieszkał. W październiku 1939 r. został zwolniony razem z personelem lekarskim przez okupantów, następnie zaś wysiedlony do Warszawy. Tam przez krótki okres utrzymywał się z dorywczej pracy. Resztę lat wojny przeżył w Generalnej Guberni, w Ostrowcu Świętokrzyskim.

Od 1 VI 1940 do 10 IV 1945 r. pełnił funkcję ordynatora Oddziału Chirurgicznego Szpitala Ubezpieczalni Społecznej w Ostrowcu Świętokrzyskim. W Szpitalu tym rozwinął ożywioną działalność chirurgiczną, a sam Oddział Chirurgiczny podniósł do poziomu klinicznego. Szybko zyskał sławę świetnego operatora, dobrego nauczyciela i doskonałego organizatora. Operował wszystkie przypadki, nie wyłączając najcięższych, zwalniając tym samym Ubezpieczalnię Społeczną w Ostrowcu Kieleckim z konieczności kierowania tych pacjentów do klinik. Dzięki niezwykle talentowi chirurgicznemu i rzadko spotykanej sumienności w opiece nad chorymi uzyskiwał w swej pracy chirurgiczno-lekarskiej zdumiewające wyniki. W okresie działań wojennych w okolicach Ostrowca, gdy nierzadko przywożono do szpitala kilkudziesięciu rannych dziennie, wykazywał

się wielką pracowitością i ofiarnością. Dla młodszych kolegów i asystentów dr Roman Drews był wzorem lekarza i wychowawcy, któremu zawdzięczali oni nabycie wiedzy i rutyny chirurgicznej. Nie stracił przy tym poczucia obowiązków patriotycznych, do których podchodził bardzo poważnie. Swoje zadania pojmował wyłącznie jako służbę dla społeczeństwa polskiego i jako Polak dawał przez cały czas swego pobytu w Ostrowcu dowody głębokiego patriotyzmu. W ruchu oporu – w Związku Walki Zbrojnej, później Armii Krajowej – Drews uczestniczył do 15 I 1945 r. Pod pseudonimem Jacyna pełnił funkcję lekarza konspiracji Podobwodu nr 100 Armii Krajowej w Ostrowcu. Oficerowie AK kierowali do niego tych uczestników ruchu oporu i członków ich rodzin, którzy wymagali zakonspirowanej pomocy lekarskiej jako ranni lub ścigani przez Gestapo. Doktor Roman Drews prowadził też tajne szkolenie studentów medycyny w zakresie praktycznym i teoretycznym; na swoim oddziale szkolił także pielęgniarki do leśnych oddziałów AK. Z narażeniem życia, tak w szpitalu, jak i w terenie, w tym również w kryjówkach partyzanckich, udzielał pomocy wszystkim walczącym z okupantem. Wśród jego pacjentów znaleźli się m.in. angielski spadochroniarz i zbiegli z obozu jeńcy radzieccy, znani sprzed wojny komuniści ostrowieccy, następnie członkowie PPR-u. Niósł również pomoc ludności żydowskiej z getta, partyzantom z AK i AL czy też z Batalionów Chłopskich. Był całkowicie świadomy, komu udziela pomocy, i przez swoje człowieczeństwo zaskarbił sobie wdzięczność wielu ludzi oraz ogólny szacunek. Pomocy udzielał bezpłatnie, o każdej porze dnia i nocy, narażając się w każdej chwili na aresztowanie przez Gestapo. Dodać należy, że jego aktywność konspiracyjna nie ograniczała się tylko do działalności w ramach AK. Należał też pod pseudonimem Omega do tajnej organizacji niepodległościowej „Ojczyzna”, utworzonej w Poznaniu przez prof. Zygmunta Wojciechowskiego.

Efektom pracy dr. Romana Drewsa w Szpitalu Ubezpieczalni Społecznej był zamieszczony w „Nowinach Lekarskich” artykuł *O ropniach śledziony podurówych w związku z przypadkiem wyleczonym*, napisany wspólnie z F. Łabendzińskim – lekarzem pracującym w latach wojny w Miejskim Szpitalu Zakaźnym w Ostrowcu Świętokrzyskim. Artykuł ten był dosyć istotny ze względu na rzadkość opisanego schorzenia, co autorzy podkreślili w pierwszych zdaniach tekstu. Drugim ważnym efektem pracy Romana Drewsa był opublikowany przez niego w 1948 r. (był już wtedy adiunktem w Klinice Chirurgicznej Uniwersytetu Poznańskiego) w „Polskim Przeglądzie Chirurgicznym” artykuł *O pozaotrzewnych rozdarcjach dwunastnicy w następstwie tępych urazów brzucha*. Oprócz obszernego przeglądu piśmiennictwa na ten temat, omawiał dwa przypadki leczone w szpitalu Ubezpieczalni Społecznej w Ostrowcu i zwracał uwagę na uszkodzenia dwunastnicy powstałe w przestrzeni pozaotrzewnowej. Późniejsze publikacje to rezultat już powojennej praktyki w klinikach poznańskich.

W życiu Romana Drowsa, jak sam mówił, trzy miasta odegrały najważniejszą rolę. Do miast tych, oprócz Chodzieży i Poznania, należał również Ostrowiec Świętokrzyski, w którym spędził 5 lat. Tam poznał swoją żonę – Marię Osłońską, wysiedloną z Sosnowca studentkę Wydziału Lekarskiego tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich w Warszawie, łączniczkę AK, później lekarza stomatologa i doktora nauk medycznych. W 1944 r. zawarł z nią związek małżeński. Ślubu udzielił im biskup Jan Kanty Lorek w Sandomierzu.

Roman Drows opuścił Ostrowiec zaraz po wojnie, przeprowadzając się do Poznania. Jako doktor medycyny z dniem 1 VII 1945 r. objął stanowisko adiunkta przy Katedrze Chirurgii. Zaraz po rozpoczęciu pracy przystąpił do organizacji uniwersyteckiej Kliniki Chirurgicznej. Klinika mieściła się, tak jak przed wojną, przy ul. Długiej. Była prawie w całości zniszczona i liczyła tylko 30 łóżek. Roman Drows, wraz z nieliczną grupą młodych lekarzy, podjął się trudnego zadania jej odbudowy. Brakowało funduszy, materiału i sprzętu. Jednak już pod koniec 1946 r. Klinika została prawie całkowicie odbudowana. Liczyła ok. 160 łóżek i miała 3 sale operacyjne, w których wykonywano zabiegi z zakresu wszystkich gałęzi chirurgii. Dnia 15 III 1947 r. na posiedzeniu Komisji Klinikistów Roman Drows został wyznaczony na zastępcę kierownika Kliniki. Cztery dni później dziekan Ignacy Hoffman polecił pisemnie Romanowi Drowsowi niezwłoczne objęcie tej funkcji. Jej mocniejsze usankcjonowanie nastąpiło pod koniec 1947 r., kiedy wskutek przedłużającej się nieobecności prof. Antoniego Jurasza odwołano go z Katedry, powierzając już pełne kierownictwo Kliniki Romanowi Drowsowi. Dał się on poznać jako znakomity organizator, w wyniku czego w 1948 r. powierzono mu funkcję zastępcy profesora. Kuratorem mianowano Wiktora Dege. Oprócz niego zajęcia dydaktyczne prowadzili od 1947 r. Jan Krotoski i Kazimierz Nowakowski. Roman Drows rozbudował Klinikę do 300 łóżek. Pełniła też ona tzw. żelazne dyżury.

Dnia 10 XII 1947 r., na mocy uchwały Rady Wydziału Lekarskiego, Roman Drows przystąpił do organizowania II Kliniki Chirurgicznej. Włożył w to nie mało trudu. Pracował z pełnym poświęceniem. Jej kierownictwo objął 1 I 1950 r. Bazą II Kliniki Chirurgicznej był dawny szpital ewangelicki siostr diakonisek przy ul. Przybyszewskiego. Jednakże Klinikę trzeba było zorganizować od podstaw. Ciężkie powojenne warunki utrudniały pracę. Przebudowa trwała 2 lata. Powierzchnia Kliniki obejmowała blisko 6 tys. m², w tym sama przychodnia chirurgiczna liczyła ponad 500 m². W chwili powstawania Klinika miała 100 łóżek i dysponowała 2 salami operacyjnymi. W 1955 liczbę łóżek zwiększono do 108, a w 1956 r. – do 130. Prace postępowały powoli, ale systematycznie. W 1951 zorganizowano przychodnię przeciwzylakową, a w 1954 r. – przychodnię torakochirurgiczną. W latach 1953–1954 uruchomiono i wyposażono oddzielną salę zabiegową dla zwierząt, w której wykonywano zabiegi doświadczalne. W 1955 r.

w rodzinnym mieście Drewsa – Chodzieży – z jego inicjatywy uruchomiono w sanatorium PKP Oddział Chirurgii Klatki Piersiowej.

Przy Klinice działała biblioteka zaopatrzona w podstawowe podręczniki oraz polskie i obcojęzyczne dzieła chirurgiczne. W 1950 r. zbiór liczył 908 woluminów, w tym 193 czasopisma. Była to najlepiej wyposażona biblioteka przy klinice chirurgicznej. Założono też pracownię dokumentacji fotograficznej i archiwum.

Operacje przeprowadzane w Klinice, wykonywane zasadniczo przez samego Romana Drewsa, były w owym czasie pionierskimi osiągnięciami chirurgicznymi w skali kraju. Należały do nich głównie: całkowite wycięcie żołądka, operacje guzów śródpiersia, przepuklin przeponowych i inne chirurgiczne zabiegi klatki piersiowej. Klinika prowadziła również normalną działalność dydaktyczną i naukową.

W chwili powstania II Kliniki Chirurgicznej pierwotna Klinika Chirurgiczna w Szpitalu im. Iwana Pawłowa została utrzymana jako I Klinika Chirurgiczna. Kierował nią prof. Stanisław Nowicki, a od 1964 r. – prof. Adam Piskorz. W 1954 r. powstała w Szpitalu Miejskim im. Józefa Strusia III Klinika Chirurgiczna. Z początku objął ją doc. Jerzy Borszewski, potem, w latach 1959–1964, prof. Adam Piskorz, a od 1964 r. – doc. Aleksy Krokowicz. Zarówno Borszewski, jak i Krokowicz byli uczniami Romana Drewsa.

W każdej z trzech klinik, oprócz działalności leczniczej i dydaktycznej, zajmowano się działalnością naukowo-badawczą. Do wspólnej i stałej problematyki należało leczenie choroby wrzodowej żołądka i dwunastnicy, kamicy dróg żółciowych i nowotworów przewodu pokarmowego. W I Klinice Chirurgicznej głównymi tematami były: chirurgia naczyniowa, a także leczenie marskości wątroby oraz problematyka zakażeń wewnątrzszpitalnych. Zajmowano się tu też pewnymi zagadnieniami z dziedziny anestezjologii. W II Klinice Chirurgicznej prof. Romana Drewsa, poza wspólną problematyką, opracowano dokładnie diagnostykę i leczenie chorób tarczycy, chirurgię przełyku i przepony, leczenie kurczu wpustu i zniekształceń klatki piersiowej. W III Klinice Chirurgicznej badano patogenезę zapalenia trzustki i powikłania pooperacyjne oraz zajmowano się leczeniem przewlekłych stanów niedokrwienia kończyn dolnych. Na terenie III Kliniki powstał też pierwszy oddział anestezjologiczny.

Działalność prof. Romana Drewsa w zakresie organizacji chirurgii i pracy zawodowej daleko wykraczała poza mury Uczelni i Kliniki. Przez wiele lat był on specjalistą z zakresu chirurgii dla miasta (1947–1975) i województwa poznańskiego (1950–1975) jako konsultant wojewódzki Ministerstwa Zdrowia, a w latach 1950–1957 – również dla województwa zielonogórskiego. Znał tym samym doskonale problematykę terenowej służby zdrowia. Pełnił również funkcję konsultanta Szpitala Kolejowego w Poznaniu, Szpitala Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Szpitala przy Zakładach im. Hipolita Cegielskiego i Zakładu

Onkologii w Poznaniu oraz przewodniczył Komisji Zdrowia przy Zarządzie Związku Bojowników o Wolność i Demokrację w Poznaniu.

Habilitował się w 1950 r., będąc już wtedy autorem 10 poważnych publikacji. Dnia 7 VI 1951 doc. Roman Drows mianowany został profesorem nadzwyczajnym w II Katedrze Chirurgii na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Poznaniu, a 30 IV 1962 r. – jej profesorem zwyczajnym.

W 1957 dorobek naukowo-badawczy Profesora obejmował 24 prace, w 1960–44, a w 1966 r. – już 73. Roman Drows był autorem nie tylko opracowań dotyczących głównych zagadnień chirurgicznych z zakresu chirurgii przełyku, żołądka, wątroby i płuc, opisał także rzadko spotykane przypadki, np. nerwiaki w obrębie klatki piersiowej, *leiomyoma* przełyku, *chemodectoma mediastini* itp. Prace te stanowiły konieczne uzupełnienie prac węzłowych i dowodziły doskonałej techniki operacyjnej oraz głębokiej wiedzy medycznej. Większe możliwości prowadzenia systematycznych prac naukowych ograniczały Romanowi Drowsowi, obok obowiązku prowadzenia wykładów i zajmowania się całą stroną dydaktyczną, codzienne dyżury w Klinice.

W latach 1950–1970 w Klinice opublikowano 350 prac naukowych. W 1973 r. liczba ta wzrosła do ponad 450, z czego 141 napisał prof. Drows. Prace te, napisane przez osobę o ogromnym osobistym doświadczeniu operacyjnym, dotyczyły zagadnień o podstawowym znaczeniu dla klinicysty, zaś ich podstawą był niezwykle bogaty i różnorodny materiał operacyjny. Zasadnicze zainteresowania naukowe Profesora, znajdujące odbicie w materiale operacyjnym Kliniki i w tematyce prac naukowych, mieszczą się w pięciu grupach problemowych:

- chirurgii jamy brzusznej oraz chirurgii tarczycy,
- chirurgii narządów śródpiersia, przepony i wpustu,
- chirurgicznego leczenia zniekształceń klatki piersiowej,
- urazów klatki piersiowej,
- chirurgii eksperymentalnej.

Do najważniejszych prac w dorobku naukowym prof. Romana Drowsa należą: *Chirurgiczne leczenie choroby Graves-Basedowa*, *Chirurgiczne leczenie guzów śródpiersia*, *Łagodne nowotwory przełyku*, *Chirurgiczne leczenie kurczu wpustu*, *Przepukliny przeponowe*, *Postępowanie w urazowym oderwaniu oskrzela głównego*, *Choroba wrzodowa żołądka i dwunastnicy*, *Wytwórcze zabiegi na przewodach żółciowych*, *O zaciskającym zapaleniu osierdzia*, *Chirurgiczne leczenie zespołu Cushinga*, *Guzy prawego kąta przeponowo-sercowego*. Swoje prace publikował w lekarskich czasopismach polskich i zagranicznych. Podawał obszerną literaturę, zamieszczał ilustracje, a także – oprócz ogólnej i szczegółowej charakterystyki medycznej – opisywał precyzyjnie techniki operacyjne.

Nie zapominał też o dzieleniu się swoimi doświadczeniami chirurgicznymi ze środowiskiem chirurgicznym w Poznaniu. Miał sporo odczytów w Poznańskim Oddziale Towarzystwa Lekarskiego oraz w jego oddziałach na terenie wojewódz-

stwa poznańskiego oraz zielonogórskiego. Brał aktywny udział w posiedzeniach naukowych Poznańskiego Oddziału Towarzystwa Chirurgów Polskich.

Wyrazem zaangażowania się prof. Drewsa w chirurgię poznańską i polską, a także zagraniczną było jego członkostwo w wielu towarzystwach naukowych i pełnienie w nich wysokich godności. W latach 1954–1957 oraz 1960–1974 był przewodniczącym Poznańskiego Oddziału Chirurgów Polskich. W okresie 1968–1970 pełnił zaszczytną funkcję prezesa Zarządu Głównego Towarzystwa Chirurgów Polskich. Przez wiele lat przewodniczył Oddziałowi Poznańskiemu Polskiego Towarzystwa Lekarskiego. W 1972 r. został honorowym członkiem Towarzystwa Chirurgów Polskich.

Pod kierunkiem Romana Drewsa wykształciło się liczne grono chirurgów: 52 uzyskało tytuły doktora medycyny, zaś 9 habilitowało się – 7 osób spośród nich objęło samodzielne stanowiska. Do habilitowanych należeli: doc. Jerzy Borszewski, doc. Maria Mastyńska, prof. Władysław Zagórski, prof. Aleksy Krokowicz, prof. Czesław Wojnerowicz, prof. Jan Fibak, prof. Roman Góral, prof. Mieczysław Wójtowicz i doc. Kazimierz Kociałkowski.

Profesor Roman Drews jako konsultant wojewódzki w zakresie chirurgii szkolił ordynatorów dla szpitali w województwie poznańskim, w Klinice stale przebywali lekarze przysłani tu przez inne ośrodki kliniczne i szpitale na szkolenie specjalistyczne. Stale też odbywało się szkolenie podyplomowe lekarzy z województwa poznańskiego. W latach 1950–1960 na samodzielne stanowiska odeszło z Kliniki 11 pracowników: dr Czesław Wojnerowicz i lek. Danuta Kielbowski do Wojewódzkiego Szpitala Onkologicznego w Poznaniu, dr Mikołaj Orłowski do Szpitala MSW w Poznaniu oraz lek. Jan Schneider i lek. Rozalia Grunwald do Szpitala przy Zakładach HCP w Poznaniu, dr Borys Schnitter do Piły, dr Bogdan Mroczkowski do Gniezna, dr Florian Sieradzki do Rawicza, lek. Włodzimierz Podsiadłowski do Leszna, lek. Antoni Brablec do Obornik Wlkp. i lek. Zdzisław Banaszkiewicz do Czarnkowa. W połowie lat siedemdziesiątych prawie wszystkie stanowiska kierownicze i oddziały chirurgiczne oraz onkologiczne w Poznaniu i województwie były obsadzone przez uczniów Romana Drewsa.

Dnia 1 X 1974 r. Akademia Medyczna w Poznaniu obdarzyła go swą najwyższą godnością – tytułem doktora *honoris causa*. „Wielka, współczesna, chciałoby się powiedzieć: mocarna chirurgia była największą Pana pasją, dostoyny jubilacie” – zdanie to, wygłoszone w trakcie uroczystości, w pełni określa cel i przedmiot, któremu prof. Roman Drews poświęcił całe życie i oddał wszystkie swoje siły.

W latach 1956–1959 Roman Drews był radnym miasta Poznania, a od 1961 r. – Honorowym Obywatel Miasta Chodzieży. Był też członkiem Zarządu Okręgu Poznańskiego ZBoWiD-u oraz należał do Związku Zawodowego Pracowników Służby Zdrowia, TPPR i PCK.

Podczas powstania poznańskiego 1956 r. dał najwyższy wyraz swej odwagi, wyrzucając z Kliniki przy ul. Przybyszewskiego urzędników UB usiłujących przesłuchiwać rannych powstańców; Profesor krzyczał:

Wynoście się, mordercy! [...] To ja z całym moim zespołem poświęcam wszystkie moje siły i umiejętności, aby ratować życie tym nieszczęśnikom, a wy, bestie bez serca, aby zaspokoić wasze zbrodnicze instynkty, wchodzicie jak złodzieje do cudzego domu i próbujecie gwałcić nasze święte prawa!?

– prof. Roman Drows wraz z zespołem przez kilka kolejnych dni Poznańskiego Czerwca ratował rannych, w tym bardzo ciężko.

Otrzymał wiele odznaczeń: odznakę honorową Za Wzorową Pracę w Służbie Zdrowia (22 VII 1951), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (22 VII 1954), Medal 10-lecia Polski Ludowej (28 III 1955), Złotą Odznakę Miasta Poznania (7 IX 1956), odznakę honorową Za Zasługi w Rozwoju Województwa Poznańskiego (10 VII 1964), Odznakę Grunwaldzką (22 VII 1964), Medal Zwycięstwa i Wolności (12 X 1966), Medal Ziemi Kaliskiej (październik 1966), Krzyż Partyzancki (3 III 1967), brązowy medal Za Zasługi dla Obronności Kraju (9 V 1968), Sztandar Pracy I klasy (11 I 1969), odznakę honorową Za Zasługi dla Rozwoju Województwa Zielonogórskiego (kwiecień 1973), Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski (1975).

Profesor Roman Drows reprezentował starą, dobrą szkołę medyczną. „To lekarz starej daty” – z uznaniem mawiali o nim współpracownicy. Jego poglądy na medycynę, chirurgię, lekarza i pacjenta były dla nich jasne i znane. O medycynie Roman Drows pisał następująco:

Wielki rozwój nauki powoduje rozdział między wzrostem nauki a humanizmem, a więc także błyskawiczny postęp nauk medycznych kryje w sobie niebezpieczeństwo dehumanizacji medycyny i dehumanizacji lekarza. Głęboka naukowa i techniczna przemiana medycyny powoduje, że z pola widzenia lekarza znika osobowość i indywidualność chorego. [...] z jednej strony notujemy fascynujący postęp w medycynie, a z drugiej, nie dostrzegając cierpiącego człowieka i nie wykazując życzliwego zrozumienia dla jego cierpienia, popychamy go do szukania życzliwości gdzie indziej, często u szarlatana.

Roman Drows zmarł 17 IV 1977 r. w wieku 68 lat, po ciężkiej chorobie. Profesor spoczął w alei zasłużonych na cmentarzu Junikowskim w Poznaniu.

Grzegorz Gertig

Profesor Lech Działoszyński (1912–2014)⁹⁷⁵

Lech Działoszyński urodził się 21 XII 1912 r. w Poznaniu (ojciec Julian, matka Weronika z domu Maisel). Miał trzech braci i siostrę. Ukończył Liceum Ogólnokształcące im. św. Jana Kantego w Poznaniu, gdzie zdał egzamin maturalny w czerwcu 1933 r. Poziom nauczania tej szkoły oceniany był jako bardzo wysoki. Lech Działoszyński podkreślał, że dbano nie tylko o poziom wiedzy w zakresie poszczególnych przedmiotów, ale także o kształcenie ciała (sport) i duszy uczniów (koła teatralne, muzyka, wychowanie religijne). Wybór pierwszego kierunku studiów (seminarium duchowne) okazał się niewłaściwy. Przerwał je po kilku miesiącach. Na studia chemiczne na Uniwersytecie Poznańskim trafił dopiero w 1935 r. po odbyciu służby wojskowej.

Już w szkole średniej był aktywnym sportowcem. Być może był to wynik zafascynowania znanym nauczycielem gimnastyki (tak nazywał się przedmiot – dzisiejsze wf.) – prof. Fazanowiczem. Początkowo pływał w KS Unia, uczestnicząc w zawodach międzyszkolnych. Na studiach był członkiem sekcji wioślarskiej AZS, a następnie jej prezesem.

Po kilkudziesięciu latach w autobiografii wspomina swoich nauczycieli ze studiów: astronoma prof. Józefa Wikowskiego, który jako dziekan Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii UP przyjmował go w niekonwencjonalny sposób na studia, oraz zawsze eleganckiego, świetnego wykładowcę chemii nieorganicznej, prof. Alfonsa Krausego.

W 1939 r., kiedy Lech Działoszyński był na ostatnim roku studiów i przygotowywał pracę magisterską, wybuchła wojna. Z 2-miesięcznej praktyki wakacyjnej w Jugosławii wrócił do Polski w pierwszych dniach września. W drodze powrotnej był świadkiem powszechnej atmosfery mobilizacyjnej. Nie pozostał bierny. Przewidywał czynny udział w obronie ojczyzny, podobnie jak jego zmobilizowani bracia. Nie był to wybór spontaniczny, ale głęboko przemyślany. Miał już wówczas 27 lat. Jego poznański punkt RKU został już ewakuowany do Sochaczewa.

⁹⁷⁵ Tekst wcześniej zamieszczony przez prof. Mariana Krawczyńskiego na łamach czasopisma „Postępy Biochemii” nr 60 (2), 2014, s. 117–118, pt. *Prof. Lech Działoszyński (1912–2014). Wspomnienie*, udostępniony do publikacji za zgodą redakcji. Dokonano niewielkich zmian tekstu.

W drodze do Warszawy Lech Działoszyński starał się trafić do jakiejś jednostki wojskowej. Ostatecznie został zmobilizowany w Modlinie, gdzie wziął czynny udział w walkach obronnych twierdzy Modlin i po kapitulacji 24 IX dostał się do niewoli. Znalazł się w obozie jenieckim w Działdowie, ale jako młodszy oficer mógł wrócić do domu (starsi oficerowie trafili do oflagu).

W styczniu 1940 r. podjął decyzję o przedostaniu się na Zachód do organizowanych wojsk polskich. Na podstawie sfałszowanej przepustki wojskowej (*Bescheinigung*) mógł nabyć bilet kolejowy. Dzięki pomocy przyjaciół i szczęśliwym okolicznościom, poprzez Warszawę, Kraków i Bieszczady, a następnie Węgry i Jugosławię, w okresie 10 tygodni dotarł do Marsylii. Stąd przedostał się do Saint-Jean de Luz nad Oceanem Atlantyckim, a następnie statkiem handlowym okrężną drogą morską dopłynął do Liverpoolu. Dalsza droga wiodła do Szkocji, w okolicy Dundee, gdzie grupowało się Wojsko Polskie pod dowództwem gen. Władysława Sikorskiego.

W 1941 r. ukazał się rozkaz naczelnego wodza, gen. Sikorskiego, dający zmobilizowanym pracownikom naukowym możliwość uzyskania urlopu na kontynuowanie pracy badawczej na uczelniach w Wielkiej Brytanii. Na tej podstawie Lech Działoszyński otrzymał urlop naukowy i podjął pracę jako *research worker* na Wydziale Chemicznym Uniwersytetu St. Andrews (Oddział w Dundee). Od czerwca 1942 r. miejscem jego zatrudnienia na stanowisku młodszego asystenta była Katedra Chemii Lekarskiej (kierownik doc. Mystkowski) Polskiego Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu w Edynburgu, którego dziekanem był prof. Antoni Jurasz. Na podstawie pracy *The mode of occurrence of carotene and vitamin A in human blood plasma* (promotor Colbert P. Stewart) w 1944 r. Lech Działoszyński uzyskał stopień doktora filozofii w zakresie chemii lekarskiej (dzisiejszej biochemii). Ośmioletni pobyt poza granicami kraju, głównie w Szkocji, Lech Działoszyński uznał za najaktywniejszy czas swojego życia. „Kontakt z ludźmi i kulturą szkocką sprawił, że do dziś uważam Szkocję za moją drugą ojczyznę” – pisał pół wieku później w swoich wspomnieniach.

W grudniu 1947 r. wrócił do kraju. W 1950 r. zawarł związek małżeński z Barbarą Gajdzińską, mgr chemii, z którą miał troje dzieci: córkę Annę (ur. w 1953), dr hab. psychiatrii, oraz synów Tomasza (ur. w 1953), biochemika pracującego w Kanadzie, i Karola (ur. w 1956), absolwenta Wydziału Turystyki i Rekreacji, posła na Sejm dwóch kadencji, obecnie przedsiębiorcę. Z ukochaną żoną przeżył 63 lata i doczekał się 11 wnucząt oraz 5 prawnucząt.

W latach 1948–1952 był adiunktem Katedry Chemii Organicznej (kierownik prof. Jerzy Suszko) oraz kierownikiem Pracowni Biochemicznej. W tym czasie studiował na Wydziale Lekarskim AM w Poznaniu; dyplom lekarza uzyskał w 1952 r. W tym samym roku, na podstawie rozprawy *The sulphatase of clarese* („Nature” 1947, 160, 464), uzyskał tytuł docenta biochemii na Uniwersytecie Poznańskim. W 1955 r. objął kierownictwo Katedry Fizjologii i Biochemii Zwierząt

WSR w Poznaniu; Katedrę tę organizował od podstaw. Jednocześnie do 1967 r. kierował Zakładem Biochemii na Wydziale Biologii i Nauki o Ziemi UMK w Toruniu. W 1959 r. uzyskał tytuł profesora. W latach 1967–1969 w ramach urlopu wyjechał do Kanady, gdzie dzięki uzyskanemu stypendium prowadził prace badawcze w Biochemistry Department, University of Toronto. Po powrocie, zachęcony przez prof. Olecha Szczepskiego, dyrektora budującego się Instytutu Pediatrii, w 1972 objął kierownictwo Zakładu Biochemii i Analityki Klinicznej, którym kierował do emerytury w 1983 r.

Lech Działoszyński był autorem podręczników: *Biochemia zwierząt* (PWN, Warszawa 1958) i *Biochemia dla biologów* (UMK, Toruń 1959). Ponadto dokonał przekładu na język polski z angielskiego dwóch podręczników z zakresu fizjologii, wydanych przez Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne (Warszawa 1959 i 1966–1967). Opublikował kilkadziesiąt prac, w znacznej części w renomowanych czasopismach zagranicznych, np. „Nature”, „Biochimica et Biophysica Acta”, „Clinica Chimica Acta”. Był również (2 lata) członkiem zespołu redakcyjnego ostatniego z wymienionych czasopism oraz przez 4 lata – „Zeszytów Naukowych UMK w Toruniu”. Od 1966 r. przez wiele lat przewodniczył Poznańskiemu Oddziałowi Polskiego Towarzystwa Biochemicznego. Przez cały okres działalności naukowej wielokrotnie uczestniczył w zjazdach naukowych o tematyce biochemicznej, prezentując wyniki badań swoich zespołów.

W okresie kierowania ww. trzema jednostkami naukowymi wypromował 21 doktorów, w tym 5 w Zakładzie Biochemii i Analityki Instytutu Pediatrii AM w Poznaniu. Z inicjatywy lub pod kierunkiem prof. Lecha Działoszyńskiego 5 osób spośród nich habilitowało się, przejmując następnie kierownictwo biochemicznych placówek w Polsce. Większość prac doktorskich dotyczyła problematyki sulfataz arylowych w tkankach i płynach ustrojowych zwierząt i ludzi.

Będąc już na emeryturze, podjął starania o odrodzenie ruchu korporacyjnego studentów poznańskich uczelni. Jako były aktywny członek korporacji Masovia w latach 1938–1939, wspólnie z dawną grupą korporantów, poczynawszy od 1989 r., stopniowo doprowadził do wznowienia działalności ośmiu przedwojennych korporacji. Jednocześnie został prezesem pierwszego w Polsce Stowarzyszenia Filistrów Poznańskich Korporacji Akademickich.

Mimo znacznie pogarszającego się wzroku do końca życia zachował pogodę ducha i zainteresowanie światem. Potrafił cieszyć się życiem. Zawsze pokładał ufność w Bogu i szczyił się swą postawą aktywnego katolika, czemu dał wyraz, m.in. zostając tzw. świeckim dominikaninem. Rodzinę zawsze stawiał na pierwszym miejscu. Ubolewał nad relatywizmem moralnym i zanikającym patriotyzmem współczesnej młodzieży. Cieszył się, że dożył czasów, kiedy definitywnie zakończył się „nieudany eksperyment z socjalizmem w Polsce”. Nigdy jednak nie wykazywał braku tolerancji dla innych poglądów, mimo że niejednokrotnie musiał pokonywać przeszkody związane z minionym ustrojem politycznym.

W 2012 r. odbyła się w Uczelni skromna uroczystość jubileuszowa 100-lecia urodzin prof. Lecha Działoszyńskiego. Wówczas był jeszcze w znakomitej kondycji intelektualnej, wspominając na spotkaniu z JM Rektorem UM prof. Jackiem Wysockim początek swojej działalności naukowej na Uniwersytecie w Edynburgu.

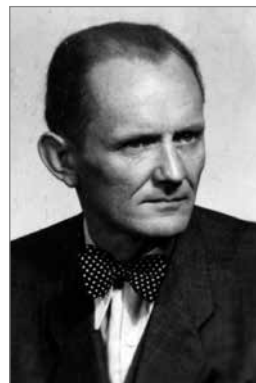
Swoje długie i ciekawe życie zakończył spokojnie we śnie dnia 3 III 2014 r. Pięć dni później żegnało go liczne grono przyjaciół i uczniów oraz niewielu już współpracowników. Spoczął w grobowcu rodzinnym na cmentarzu w podpoznąńskim Przeźmierowie.

W pamięci swych uczniów i współpracowników, do których i ja należę, pozostanie gorącym patriotą, o jednoznacznie prawicowych poglądach, człowiekiem zawsze życzliwym ludziom, o szerokich horyzontach i wielkim poczuciu humoru, chyba ostatnim w kraju pracownikiem naukowym słynnego Polskiego Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu w Edynburgu.

Marian Krawczyński

Profesor Czesław Gerwel (1909–1974)

Czesław Gerwel urodził się 18 VII 1909 r. w Baranowiczach pod zaborem rosyjskim (obecnie Białoruś) w rodzinie Stanisława, pracownika kolei, i Natalii z Suszyckich. Dzieciństwo przeżył w okresie caratu, a następnie w okresie wojny polsko-bolszewickiej. W wyzwolonej Polsce, po ukończeniu Gimnazjum im. Romualda Traugutta w Brześciu nad Bugiem, podjął naukę na Uniwersytecie Poznańskim, na którym studiował biologię wraz z anatomią i medycyną w latach 1929–1931. Ze względu na pogarszający się stan zdrowia spowodowany chorobą płuc musiał zmienić kierunek studiów – w 1938 r. ukończył naukę na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Poznańskiego, uzyskując dyplom magistra filozofii w zakresie biologii ogólnej.

Rozpoczęte w Poznaniu studia medyczne Czesław Gerwel kontynuował w latach 1942–1944 na tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich w Warszawie oraz w latach 1945–1946 na Uniwersytecie Libre w Brukseli i w końcu w latach 1947–1948 na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego. W 1957 r. odbył studia w zakresie parazytologii i chorób tropikalnych w Bernhard-Nocht-Institut für Schiffs- und Tropenkrankheiten w Hamburgu, uzyskując dyplom w zakresie tych specjalności.

Pracę naukową Czesław Gerwel rozpoczął w dziedzinie embriologii pod kierunkiem prof. A. Jakubowskiego w 1934 r. w Zakładzie Anatomii Porównawczej i Biologii Uniwersytetu Poznańskiego. Pracował tu jako asystent wolontariusz, a po uzyskaniu dyplomu magistra w 1938 r. korzystał ze stypendium naukowego Senatu Uniwersytetu Poznańskiego do wybuchu wojny.

W sierpniu 1939 r. Czesław Gerwel poślubił Jadwigę Szlosowską i spędził krótki okres w posiadłości małżonki pod Toruniem. W maju 1940 r. cała rodzina została wywieziona na przymusowe roboty do Niemiec. Tam urodził się syn Michał, a rok później przyszła na świat córka Hanna. Po usilnych staraniach zezwolono rodzinie wrócić pod koniec 1941 r. do okupowanej Polski. W Polsce Czesław Gerwel przedarł się do Warszawy, aby włączyć się w działalność konspiracyjną Armii Krajowej. W czasie okupacji, aby zapewnić rodzinie egzystencję, podjął w latach 1941–1944 pracę w Dziale Bakteriologii Ogólnej, a potem

w Dziale Tyfusu Plamistego w Państwowym Zakładzie Higieny w Warszawie, prowadząc badania nad właściwościami biologicznymi *Rickettsia prowazekii*. Od 1 VIII 1944 Czesław Gerwel brał czynny udział w powstaniu warszawskim, a po kapitulacji został wywieziony 13 IX 1944 r. do obozu jenieckiego w Zeithen w Saksonii. Pełnił tam do 12 XII 1945 r. funkcję zastępcy ordynatora Oddziału Chorób Wewnętrznych Szpitala Jeńców Wojennych przy Stalagu IVB.

W 1946 r. powrócił do Polski i ponownie podjął pracę w Zakładzie Anatomii Porównawczej i Biologii Uniwersytetu Poznańskiego. Stopień doktora nauk matematyczno-przyrodniczych uzyskał w 1950 r. na Uniwersytecie Poznańskim. W 1950 powierzono Czesławowi Gerwelowi stanowisko kierownika Pracowni Zoologii i Parazytologii na Wydziale Farmaceutycznym Uniwersytetu Poznańskiego, a w 1951 r. po połączeniu tej pracowni z Katedrą Biologii Ogólnej Wydziału Lekarskiego – stanowisko kierownika tej Katedry. Od 1950 r. Czesław Gerwel poświęcił się parazytologii lekarskiej. Nie bez znaczenia jest fakt, że parazytologia lekarska w Polsce jako samodzielna dziedzina nauki jeszcze nie istniała, podczas gdy parazytologia weterynaryjna doskonale się rozwijała.

Z chwilą objęcia stanowiska kierownika Katedry Biologii Ogólnej Akademii Medycznej w 1951 r. Czesław Gerwel rozpoczął organizowanie warsztatu pracy oraz szkolenie personelu. Wszyscy pracownicy Profesora rozpoczynali karierę naukową jeszcze jako studenci. Katedra prowadziła wśród ludności wiejskiej województwa poznańskiego masowe badania w kierunku pasożytów przewodu pokarmowego, zakończone masowym leczeniem zarażonych osób. Obraz zarażonej ludności w trakcie prowadzonych badań zrodził w dr. Gerwelu przekonanie o konieczności stworzenia specjalistycznego ośrodka leczenia chorób pasożytniczych, co znalazło zrozumienie u władz państwowych i w konsekwencji Czesław Gerwel zorganizował w 1953 r. w ramach Wojewódzkiej Przychodni Specjalistycznej pierwszą w Polsce Poradnię Chorób Pasożytniczych, której pracownikami byli asystenci Katedry. W krótkim czasie resort zdrowia docenił sukcesy dr. Gerwela i powierzył mu szkolenie przyszłych kadr parazytologicznych. Efektem tego było tworzenie poradni chorób pasożytniczych w miastach wojewódzkich.

Czesław Gerwel piastował od 1953 r. godność członka Komitetu Parazytologicznego PAN i członka Rady Naukowej Zakładu Parazytologii PAN. Był ekspertem Światowej Organizacji Zdrowia w zakresie parazytologii. Był członkiem zwyczajnym i tytularnym Asociación Internacional de Hidatidología, członkiem honorowym American Veterinary Epidemiological Society oraz członkiem Polskiego Towarzystwa Parazytologicznego, w którym piastował w latach 1956–1958 godność prezesa Zarządu Głównego.

Kolejnym ważnym wydarzeniem w działalności Czesława Gerwela było utworzenie przez niego w 1961 r., w ramach kierowanej Katedry, jedynej dotąd w Polsce Kliniki Chorób Pasożytniczych. W 1963 r. Katedra Biologii Ogólnej

zmieniła nazwę na: Katedra i Zakład Biologii i Parazytologii Lekarskiej i Klinika Chorób Pasożytniczych, rozszerzając zakres badań naukowych i współpracę z szeregiem instytucji: Zakładem Anatomii Patologicznej i Kliniką Neurochirurgiczną naszej Uczelni oraz Zakładem Fizjologii Zwierząt, Katedrą Zoologii Systematycznej UAM, Katedrą Zoologii WSR w Krakowie, Katedrą Mikrobiologii Lekarskiej AM w Warszawie, Instytutem Leków w Warszawie, Zakładem Parazytologii Instytutu Medycyny Morskiej w Gdańsku.

Stopień naukowy docenta Czesław Gerwel uzyskał w Akademii Medycznej w Poznaniu w 1957 i tamże w 1961 r. – tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego.

W 1963 r. prof. Gerwel został kierownikiem kompleksowych badań nad włośnicą, wykonywanych w ramach współpracy naukowej polsko-amerykańskiej. W badaniach tych uczestniczyło ponad 10 zakładów naukowych i klinik w Poznaniu, Warszawie, Krakowie i Białymstoku oraz placówki weterynaryjne w różnych regionach Polski. Badania obejmowały 40 tematów z zakresu biologii, epidemiologii, immunologii, patogenez, biochemii, kliniki i terapii włośnicy.

Migracja ludności sprawiła, że w Polsce zaczęto notować liczne przypadki chorób inwazyjnych typowych do regionów tropikalnych. W związku z tym w 1966 r. powołano Zespół do spraw Chorób Tropikalnych przy Ministrze Zdrowia; przewodniczącym Zespołu został prof. Czesław Gerwel. Profesor i jego współpracownicy przyjęli na siebie obowiązek przeszkolenia kierowników pracowni parazytologicznych w wojewódzkich stacjach sanitarno-epidemiologicznych; te przeprowadzane do dziś szkolenia dotyczą diagnostyki laboratoryjnej inwazyjnych chorób tropikalnych i ujęte są w programie doskonalenia zawodowego Studium Sanitarno-Higienicznego oraz Studium Doskonalenia Lekarzy.

Profesor Czesław Gerwel odbył liczne naukowe podróże zagraniczne: w 1956 uczestniczył jako delegat PAN w Światowym Kongresie Hidatologicznym w Atenach; w 1957 brał udział w Międzynarodowym Kongresie Parazytologicznym w Pradze, a w 1958 – w Międzynarodowym Kongresie Parazytologicznym w Budapeszcie; w 1959 przebywał jako delegat MZiOS w Chińskiej Republice Ludowej, wizytując ośrodki parazytologiczne w Pekinie, Szanghaju, Hangzhou, Kantonie i Wuhan; w 1961 uczestniczył jako gość w Międzynarodowym Kongresie Parazytologicznym w Berlinie i w tymże roku w Międzynarodowym Kongresie Protozoologicznym w Pradze oraz jako delegat MZiOS na konferencji Światowej Organizacji Zdrowia w Taszkencie; w 1964 uczestniczył w I Światowym Kongresie Parazytologicznym w Rzymie; w 1965 na zaproszenie Akademii Nauk RFN przebywał w Instytucie Medycyny Morskiej i Tropikalnej w Hamburgu oraz innych ośrodkach chorób tropikalnych.

Kierując pracami naukowymi z zakresu parazytologii lekarskiej, Profesor był promotorem siedmiu przewodów doktorskich i patronem czterech przewodów habilitacyjnych. Był autorem lub współautorem ok. 50 publikacji naukowych.

W stosunku do studentów Profesor był wymagającym i surowym nauczycielem. Wspierał jednak tych, którzy wyróżniali się inteligencją i zapałem do nauki. Cenił spotkania towarzyskie pracowników Katedry. Uważał, że miło spędzony czas we wspólnym gronie łączy i buduje przyjazną atmosferę. Profesor budził uznanie i szacunek w każdym środowisku, w którym przebywał. Miał ustalone poglądy i postawę wobec otaczającej rzeczywistości. Śmiało głosił swoje poglądy.

W 1974 r. prof. Gerwel ponownie zawarł związek małżeński – ożenił się z Marią Wiśniewską, która otaczała go troskliwą opieką w ostatnich chwilach jego życia.

Profesor zmarł 12 IX 1974 r. po długiej i ciężkiej chorobie płuc. Grób Profesora znajduje się na cmentarzu na Miłostowie.

W uznaniu zasług prof. Czesław Gerwel został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Partyzanckim i Odznaką Grunwaldzką.

Uchwałą Rady Narodowej Poznania z dnia 12 V 1983 r. prof. Czesław Gerwel został patronem jednej z nowo utworzonych ulic na Junikowie w Poznaniu.

Edward Hadaś

Profesor Witold Włodzimierz Głowacki (1909–2001)

Przez większą część życia Witold Włodzimierz Głowacki był jednocześnie historykiem farmacji, aptekarzem, oficerem sanitarnym i nauczycielem akademickim, co stanowi najbardziej charakterystyczny rys jego biografii.

Urodził się 8 X 1909 r. w Inowrocławiu w rodzinie Andrzeja, mistrza malarskiego, i Natalii z Pazdowskich. W rodzinnym mieście ukończył Gimnazjum Klasyczne im. Jana Kasprowicza, które zapewniło mu dobrą znajomość łaciny i greki oraz umiłowanie humanistyki. W latach 1928–1932 studiował na Oddziale Farmaceutycznym Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Poznańskiego. W tym czasie ujawnił naturę społecznika jako założyciel Akademickiego Koła Kujawian i skarbnik Koła Studentów Farmacji. Pracę magisterską, zatytułowaną *Analiza termiczna układu podwójnego naftyłamina-siarka i potrójnego: antypiryna-fenacetyna-salol*, wykonał pod kierunkiem prof. Konstantego Hrynakowskiego, kierownika Katedry Chemii Farmaceutycznej, uzyskując ocenę bardzo dobrą i obietnicę asystentury.

Czekając na etat asystenta (zbieg okoliczności sprawił, że jednak go nie otrzymał), podjął pracę w Aptece im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Niskie zarobki i niełatwe warunki życia personelu aptek skłoniły go do zaangażowania się w działalność Związku Zawodowego Farmaceutów Pracowników. Wkrótce został prezesem jego Oddziału Poznańskiego.

Wolny czas spędzał w bibliotekach i archiwach, szukając źródeł dotyczących aptekarstwa okresu staropolskiego. Było to dla niego zajęcie tak pasjonujące, że w 1934 r. rozpoczął studia historyczne na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Poznańskiego, pracą w aptece zarabiając na wymagane opłaty akademickie i swoje utrzymanie. Już w 1937 r. napisał pod kierunkiem prof. Kazimierza Tymienieckiego pracę magisterską *Przynależność organizacyjna aptekarzy w dawnym Poznaniu* i opublikował ją w „Kronice Miasta Poznania”, ale jej obronę odsunął w czasie, ponieważ w drodze konkursu został kierownikiem apteki szpitala miejskiego. Przyjął też obowiązki retaksatora recept dla ubogich mieszkańców miasta, które kilka lat wcześniej wykonywał do niego podobny, także aptekarz-historyk, Leonard Kostrzeński. W jego mieszkaniu znalazł mające bezcenną

wartość naukową materiały do dziejów aptek wielkopolskich, które uzupełnił, opracował i w 1936 r. doprowadził do wydania drukiem jako monografii. Przez długie lata gromadził materiały o Leonardzie Kostrzeńskim, opublikował je w postaci niewielkiej książki w 1998 r.

Wybuch II wojny światowej sprawił, że Witold W. Głowacki nie zdołał zdać ostatniego egzaminu i obronić pracy magisterskiej. Wojenne wydarzenia skierowały go do Leszna, gdzie podjął pracę w aptece zarządzanej przez Niemca. Stosunki między nimi układały się nadszpodziewanie dobrze, czego dowodził pamiątkowy album z fotografiami z apteki wręczony przez pryncypała na pożegnanie. W 1940 r. Witold W. Głowacki ożenił się ze Stefanią z Gniatczyńskich, koleżanką ze studiów historycznych. W Lesznie przyszły na świat ich dzieci, Wanda i Marek.

W lutym 1945 r. podjął pracę na stanowisku kierownika apteki Pod Koroną na poznańskiej Wildzie. Dwa lata później uzyskał na nią koncesję i został jej współwłaścicielem, borykając się z tak wieloma trudnościami związanymi z zaopatrywaniem w leki, że z ulgą przyjął jej upaństwowienie w styczniu 1951 r.

W pierwszych latach powojennych był najaktywniejszym społecznie i najbardziej rozpoznawalnym poznańskim farmaceutą. Jeszcze w trakcie walk o Poznań podjął starania o utworzenie w Poznaniu Izby Aptekarskiej (ustawa o samorządzie aptekarskim weszła w życie w czerwcu 1939 r., dlatego było to działanie pionierskie), co udało się 15 II. Został wybrany na jej prezesa, co było pomocne w uruchamianiu aptek poniemieckich, organizowaniu dostaw leków i egzemplarzy farmakopei oraz receptariusza, a także podejmowaniu innych inicjatyw zawodowych. Ponadto jako przedwojenny prezes Poznańskiego Oddziału Związku Zawodowego Farmaceutów Pracowników, reaktywował tę organizację, później aktywnie uczestnicząc w działalności Związku Zawodowego Służby Zdrowia. W 1947 r. stał się jednym z współzałożycieli Oddziału Poznańskiego Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego i jego wiceprezesem.

Zainteresowania Witolda W. Głowackiego były w Poznaniu znane, dlatego wraz z inauguracją pierwszego roku akademickiego dyrektor Oddziału Farmaceutycznego UP zlecił mu kierowanie seminarium (jak wtedy nazywano zakłady nauk teoretycznych) historii farmacji. Niedługo pełnił te obowiązki. W 1949 r., wkrótce po obronie dysertacji doktorskiej, zatytułowanej *Pierwszy polski słownik farmaceutyczny i jego autor Paweł Guldeniusz*, Witold W. Głowacki został powołany na kurs doskonalenia oficerów sanitarnych. Po jego ukończeniu został skierowany do zawodowej służby wojskowej w aptecę szpitala garnizonowego w Elku. Stąd dojeżdżał do Gdańska, by wyklądać historię farmacji studentom Akademii Medycznej. W wykładach uwzględniał niemiecką literaturę i historię Gdańska. W 1950 został przeniesiony do apteki szpitala wojskowego w Warszawie, a w 1958 r. – do wojskowej składnicy sanitarnej w Poznaniu. Tu podjął pracę na stanowisku adiunkta, a od 1962 r. – starszego

wykładowcy w Katedrze Nauk Społecznych Akademii Medycznej. Zajęcia prowadził w mundurze wojskowym.

W 1974 w stopniu podpułkownika przeszedł na emeryturę wojskową, a rok później habilitował się na podstawie całokształtu dorobku naukowego ze szczególnym uwzględnieniem rozprawy (faktycznie cyklu artykułów) *Zapomniana prasa farmaceutyczna i jej stosunek do zagadnień pracowniczych* z 1959 r. Tak długi odstęp czasowy między opublikowaniem rozprawy a przewodem habilitacyjnym był spowodowany jego głębokim załamaniem psychicznym po śmierci 13-letniego syna, który na jego oczach zginął rażony piorunem, trzymając wartość na obozie harcerskim.

W 1976 r. uzyskał etat docenta, a 2 lata później objął kierownictwo nowo utworzonej Samodzielnej Pracowni Historii Medycyny i Farmacji Instytutu Medycyny Społecznej AM. W 1980 r. po raz drugi w swym życiu przeszedł na emeryturę, zarazem zaczynając najbardziej twórczy okres swego życia. Opublikowane w dalszych latach prace naukowe dały asumpt do mianowania go w 1993 r. profesorem historii farmacji.

Witold W. Głowacki był wybitnym reprezentantem rzadko uprawianej dziedziny nauki, jaką jest historia farmacji, wymagająca nie tylko dobrej znajomości łaciny i metod badań historycznych, ale także erudycji farmaceutycznej. Pozostawił dorobek naukowy w postaci ponad 100 publikacji opartych na solidnych podstawach źródłowych, cechujących się rzetelnością naukową i troską o piękno polszczyzny.

Jego warsztat naukowy został ukształtowany przez seminarium Tymienieckiego, na którym przeprowadzano krytykę wewnętrzną i zewnętrzną średnio-wiecznych dokumentów, skupiając się na nazwach osobowych i miejscowych oraz terminach społecznych. Umiejętność wnikliwego badania źródeł Głowacki wykorzystywał wielokrotnie, najpełniej w rozprawie o słowniku Pawła Guldenu-sza i artykułach odkrywających nieznane karty z dziejów aptekarzy i cyrulików (którzy też prowadzili apteki) w Poznaniu w okresie staropolskim. Jako jedyny polski historyk analizował łacińskojęzyczne inwentarze aptek. Najstarsze z nich pochodziły z XIV, a najmłodsze z XIX w. Pochodzące z Wielkopolski miały nadpisane glosy niemieckie, które także potrafił interpretować. W jego dorobku właśnie te prace są najcenniejsze. Szukał tematów, analizując dotychczasową literaturę piękną i naukową. W jednej z powieści Wacława Gąsiorowskiego znalazł wzmiankę o wydany w 1815 r. dziele *Miscellanea Cracoviensis*, a w nim z kolei trafił na notę o nieznaną farmakopei gdańskiej z 1662 r. Uznał, że to sensacja naukowa i pojechał do Gdańska, by znaleźć dzieło, ale bez powodzenia. Dopiero zapytanie skierowane do najważniejszych bibliotek polskich pozwoliło uściślić, że farmakopea ta znajduje się w Bibliotece Miejskiej w Gdańsku. Innym razem przeczytał artykuł Łucji Charewiczowej o lwowskich organizacjach aptekarskich w Polsce przedrozbiorowej i zapragnął poznać oryginalny tekst przywileju dla

cechu aptekarzy lwowskich z początku XVII w. Był oficerem Ludowego Wojska Polskiego, dlatego uzyskał pomoc ambasadora PRL w Moskwie i otrzymał potrzebne fotokopie unikalnego źródła. Innym przykładem operatywności naukowej była prowadzona w czasach peerelowskich korespondencja z Centralną Biblioteką Litewskiej Akademii Nauk, dzięki której zdobył fotokopie rękopisu wykładów chemii Jędrzeja Śniadeckiego, autorstwa innego profesora Uniwersytetu Wileńskiego, Jana Fryderyka Wolfganga. Wykłady te opracował i wydał drukiem w 1991 r., kiedy żywo współpracował z Instytutem Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie.

Równie chętnie jak na źródłach archiwalnych opierał się na wspomnieniach i relacjach. Przez całe życie korespondował z absolwentami studiów farmaceutycznych i gromadził ich wspomnienia. W 1975 r. opracował i wydał drukiem ich wspomnienia z lat II wojny światowej; ponadto historie te wykorzystał w kilku artykułach i rozdziałach prac zbiorowych dotyczących tajnego nauczania podczas okupacji.

Źródła archiwalne i wspomnienia były podstawą naukową jego publikacji poświęconych historii studiów farmaceutycznych w Poznaniu. Długie życie sprawiało, że sam był świadkiem ich rozwoju i zdarzało się, że jubileuszowe artykuły pisał z pamięci, pozbawiając je przypisów i bibliografii.

W jego dorobku piśmiennym rozróżnić można dwa działy. Jeden tworzą liczne artykuły zamieszczane w „Farmacji Polskiej” oraz mniej liczne umieszczone w „Polskim Tygodniku Lekarskim” i „Acta Poloniae Pharmaceutica”, które zgodnie z wymaganiami naukowych czasopism specjalistycznych były niezbyt długie. Drugi to wnikliwe studia zamieszczane pod koniec życia w czasopismach Polskiej Akademii Nauk lub publikowane jako niewielkie wydawnictwa zwarte. Jako historykowi zdarzyły mu się dwukrotnie potknięcia, jedno dotyczyło biskupa Jana Radlicy, drugie – sprawy katyńskiej.

Miał kilkanaścioro magistrantów i kilkoro doktorantów, wśród nich Bolesława Siedleckiego z Grudziądza i Jadwigę Brzezińską z Kołobrzegu. W kierowanych przez niego pracach naukowych dominowała tematyka dziejów aptekarstwa w Polsce, którą uważał za najważniejszą dla historyków farmacji.

W 1948 r. został współpracownikiem Komisji Historii Medycyny i Nauk Matematyczno-Przyrodniczych PAU. Był współorganizatorem Oddziału Poznańskiego Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny i Farmacji i jego członkiem honorowym. Był też inicjatorem założenia sekcji historii farmacji przy oddziałach Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego, a w latach 1976–1982 przewodniczył zespołowi tych sekcji. Z czasem został członkiem honorowym tego Towarzystwa i otrzymał od niego Medal im. Ignacego Łukasiewicza. Wraz z Marianem Mroczkiewiczem był inicjatorem utworzenia Muzeum Farmacji w Poznaniu, co jednak sfinalizowali inni. Międzynarodowa Akademia Historii Farmacji w uznaniu znaczącego wkładu do nauki mianowała go akademikiem.

Był odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Złotym Krzyżem Zasługi oraz medalami wojсковymi.

Zmarł 12 VII 2001 r. i został pochowany na cmentarzu Junikowskim, 7 lat później urnę z prochami przeniesiono do grobowca rodzinnego na cmentarzu przy ul. Bluszczowej w Poznaniu.

Anita Magowska

Profesor Roman Tadeusz Góral (1925–1989)

Roman Tadeusz Góral urodził się 2 VII 1925 r. w Lisikierzu w dawnym powiecie łukowskim. Rodzice byli nauczycielami. Szkołę podstawową ukończył w rodzinnych stronach na Lubelszczyźnie. W okresie okupacji kontynuował naukę w Garwolinie w ramach tajnego nauczania, równolegle zdając najtrudniejszy egzamin jako aktywny uczestnik walk z okupantem. Walczył w oddziałach partyzanckich Armii Krajowej na terenie powiatów łukowskiego, garwolińskiego i radzyńskiego. Po wyzwoleniu służył do września 1946 r. w Ludowym Wojsku Polskim.

W Lublinie rozpoczął studia lekarskie na Uniwersytecie im. Marii Curie-Skłodowskiej, a po demobilizacji przeniósł się do Poznania, gdzie kontynuował studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego i uzyskał w 1951 r. dyplom lekarza. Swoje życie związał z poznańską Uczelnią. Jako student rozpoczął w 1948 pracę w Zakładzie Fizjologii Człowieka, w którym pracował do końca sierpnia 1951 r. Dnia 1 V 1951 r. rozpoczął „przygodę z chirurgią”, zostając wolontariuszem w II Klinice Chirurgicznej Akademii Medycznej w Poznaniu, kierowanej przez prof. dr. hab. med. Romana Drewsa. Pracował w niej jako młodszy asystent (1951), asystent (1952), starszy asystent (1953) i adiunkt (1958).

Pierwszy stopień specjalizacji z chirurgii uzyskał w 1955, a II stopień – w 1957 r. W 1960 na podstawie pracy *Polipy żołądka – zagadnienie przemiany złośliwej* (promotor prof. dr Roman Drews) uzyskał stopień naukowy doktora nauk medycznych, a w 1964 r. habilitował się na podstawie rozprawy *Badania doświadczalne rewaskularyzacji wątroby i nerki* (patron prof. dr Roman Drews). Docentem etatowym został 1 I 1966 r. Tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego uzyskał w 1972, a profesora zwyczajnego – w 1979 r.

Dnia 1 IV 1970 r. został kierownikiem pierwszej w Polsce Kliniki Chirurgii Gastroenterologicznej oraz zastępcą dyrektora Instytutu Chirurgii. Od lutego 1977 r., po śmierci prof. Drewsa, objął funkcję dyrektora Instytutu Chirurgii oraz kierownika Kliniki Chirurgii Ogólnej i Gastroenterologicznej Akademii Medycznej w Poznaniu.

Profesor Góral był otwarty na wszelkie nowości w chirurgii, śledził literaturę fachową, doniesienia ze zjazdów naukowych oraz utrzymywał kontakty osobiste. Na zebraniach klinicznych poszczególni pracownicy przedstawiali artykuły z dostępnych czasopism fachowych, a wnioski poprzedzone dyskusją znajdowały później zastosowanie zarówno w codziennej praktyce klinicznej, jak i w pracy naukowej. Ważnym elementem postępu był kontakt z czołowymi ośrodkami krajowymi i zagranicznymi. Dzięki olbrzymiej pracy własnej, zdolnościom chirurgicznym i dyscyplinie wewnętrznej popartej współpracą w ramach stworzonego zespołu prof. Góral został niekwestionowanym autorytetem współczesnej chirurgii polskiej, a „klinika na Przybyszewskiego” stała się czołowym ośrodkiem znanym w kraju i za granicą.

Działalność naukowo-badawcza w połączeniu z działalnością kliniczną obejmowała patofizjologię, diagnostykę i chirurgiczne leczenie chorób przewodu pokarmowego oraz chorób endokrynologicznych. Były to m.in. problemy związane z chirurgicznym leczeniem chorób przełyku, wpustu i przepony, oceną metod leczenia chirurgicznego choroby wrzodowej żołądka i dwunastnicy, wyniki operacji naprawczych dróg żółciowych oraz operacji przewlekłego zapalenia trzustki. Chirurgia jelita grubego, w tym nowotworów, nieswoistych zapaleń i polipowatości rodzinnej, była przedmiotem szczególnego zainteresowania Profesora. Był on otwarty na nowości techniczne, upowszechniał w chirurgii przewodu pokarmowego szew mechaniczny oraz nowe techniki wytwarzania stomii jelitowych. Był krajowym pionierem chirurgii metabolicznej. Klinika stała się również jednym z przodujących ośrodków w zakresie chirurgii endokrynologicznej zajmującym się patofizjologią i leczeniem chirurgicznym schorzeń tarczycy, nadczynności przytarczyc, choroby Cushinga oraz guzów hormonalnie czynnych trzustki. Z inicjatywy prof. Górala powstała jedna z pierwszych w Polsce pracownia endoskopowa o profilu chirurgicznym. Interesował się nowoczesnym żywieniem parenteralnym i enteralnym w chirurgii. W ostatnich latach podjął badania nad profilaktyką i leczeniem zakażeń chirurgicznych.

Pod kierownictwem Profesora Klinika uczestniczyła w realizacji wielu tematów naukowych, w tym wieloośrodkowych. Profesor był inicjatorem i pomysłodawcą współpracy interdyscyplinarnej nie tylko na rzecz badań naukowych, ale przede wszystkim dla poprawy jakości diagnostyki i leczenia pacjentów chirurgicznych. Rozwijał współpracę z przedstawicielami innych specjalności medycznych, doceniając jednocześnie rolę pielęgniarki oraz psychologa w zespole terapeutycznym. Był otwarty na wykorzystanie nowych technik, takich jak: badanie USG, TK, biopsja cienkoigłowa, oznaczanie markerów w diagnostyce i monitorowaniu schorzeń.

Od 1974 r. Profesor wraz z zespołem zorganizował osiem konferencji naukowych Instytutu Chirurgii Postępy Chirurgii, rozszerzając ich formułę dzięki zaproszeniu wybitnych wykładowców, w tym zagranicznych. Dwukrotnie, w latach

1983–1985 i 1987–1989, sprawował funkcję wiceprezesa Towarzystwa Chirurgów Polskich, a w latach 1985–1987 – prezesa Towarzystwa. Był współzałożycielem i prezesem Unii Polskich Towarzystw Chirurgicznych. Profesor Roman Góral był przewodniczącym Komitetu Organizacyjnego i Komisji Naukowej 53. Zjazdu Towarzystwa Chirurgów Polskich, który odbył się w Poznaniu w dniach 2–5 IX 1987 r. Było to jedno z największych wydarzeń środowiska chirurgicznego, w którym wzięło udział ok. 2 tys. uczestników, w tym niemal 300 gości z zagranicy, reprezentujących 20 państw. W programie naukowym uwzględniono aktualne pod względem naukowym i praktycznym tematy główne, takie jak: rak odbytnicy, antybiotyki i chemioterapeutyki w profilaktyce i leczeniu zakażeń pooperacyjnych, żywienie parenteralne i enteralne w chirurgii, postępy w chirurgii, chirurgia doświadczalna. Wydarzeniem były sesje plakatowe dotyczące pięciu głównych tematów Zjazdu. Ściśle ze Zjazdem związane były dwa sympozja towarzyszące: Postępy Endoskopii Operacyjnej Przewodu Pokarmowego oraz Opieka nad Chorym z Brzusznym Odbytem i Przetoką Jelitową. Wszystkie tematy pozostawały w sferze zainteresowań Profesora.

Jako pierwszy w Polsce i w tej części Europy stworzył model opieki nad chorymi ze stomią poprzez zorganizowanie Klubu Chorych z Ileostomią (1979), Poradni dla Chorych ze Stomią (1981) i Regionalnego Ośrodka Opieki nad Chorymi ze Stomią (1982). W 1987 r. był inicjatorem powstania i pierwszym prezesem Polskiego Towarzystwa Opieki nad Chorymi ze Stomią (Pol-Ilko) oraz inicjatorem powołania Polskiego Klubu Koloproktologii. Dla uczczenia roli Profesora w rozwoju nowoczesnej chirurgii jelita grubego w Polsce są organizowane tradycyjnie przez Klub wykłady dedykowane jego pamięci.

W 1977 r. prof. Góral został doktorem *honoris causa* Uniwersytetu Marcina Lutra w Halle i Wittenberdze. Był członkiem Société Internationale de Chirurgie, Società Italiana di Ricerche in Chirurgia, International Society of University Colon and Rectal Surgeons, Collegium Internationale Chirurgiae Digestivae i European Council of Coloproctology oraz członkiem honorowym Towarzystwa Chirurgów Wileńskich i członkiem korespondentem Towarzystwa Chirurgów NRD. Był wiceprezesem Polskiego Towarzystwa Gastroenterologii.

Profesor Roman Góral był autorem i współautorem 442 prac naukowych (wg aktualnego zestawienia Biblioteki Głównej UMP), w tym monografii i podręczników. Najważniejsze z nich to *Zarys chirurgii dla studentów medycyny* oraz *Chirurgia okrężnicy i odbytnicy* – wydany pośmiertnie nowoczesny podręcznik dla studentów, chirurgów i lekarzy ogólnych. Profesor Góral był bardzo zaangażowany w poprawę organizacji zajęć dydaktycznych z chirurgii dla studentów.

Był promotorem 23 doktoratów oraz realizowanych pod jego kierunkiem 9 przewodów habilitacyjnych. Wszyscy habilitanci uzyskali tytuły profesorów i objęli kierownictwa klinik w różnych regionach Polski. Był opiekunem 25 specjalizacji na I i II stopień w zakresie chirurgii ogólnej.

Członek PZPR, zaangażowany w działalność polityczną, społeczną i organizacyjną. W latach 1976–1985 był posłem na Sejm PRL VII i VIII kadencji, był m.in. członkiem Prezydium Rady Naukowej przy Ministrze Zdrowia, członkiem Komitetu Nagród Państwowych, członkiem Komitetu Nadzoru Specjalistycznego do spraw Chirurgii, członkiem Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej do spraw Kadr Naukowych, a jednocześnie działał na rzecz Poznania i Wielkopolski w zakresie służby zdrowia i szkolnictwa wyższego.

Profesor Roman Góral przez 9 lat (1972–1981) był rektorem Akademii Medycznej w Poznaniu w procedurze nominacji przez ministra. Kierował Uczelnią w okresie nawarstwiającego się kryzysu społeczno-politycznego oraz centralnie wprowadzanych zmian w wyższym szkolnictwie medycznym. Niewątpliwą zasługą było jednak w tym okresie podjęcie planów rozbudowy infrastruktury Uczelni. W 1973 r. wmurowano akt erekcyjny nowego miasteczka akademickiego z domem studenckim Eskulap. Jako poseł sprawozdawca i były już rektor na posiedzeniu Sejmu VIII kadencji przedstawiał uzasadnienie dla uchwały podjętej przez Senat Akademii Medycznej pod przewodnictwem nowego rektora prof. Jerzego Wójtowicza o nadaniu Uczelni imienia Karola Marcinkowskiego.

Został uhonorowany wieloma odznaczeniami, m.in. Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Odrodzenia Polski, Orderem Sztandaru Pracy, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Krzyżem Armii Krajowej, Krzyżem Partyzanckim.

Profesor był człowiekiem bardzo pracowitym i zorganizowanym. Łączył w Klinice działalność lekarza, chirurga praktyka, naukowca, nauczyciela i organizatora. Pracował całe dni do późnych godzin nocnych, zawsze mając przy sobie kalendarz – ówczesny „tablet” – w którym notował wszelkie terminy i rozliczał swoich współpracowników z wykonanych zadań.

Działalność Profesora jako kierownika Kliniki najlepiej scharakteryzował jego uczeń, śp. prof. Marek Tuszewski:

Profesor umiał kierować ludźmi. Trafnie oceniał ludzkie charaktery i zainteresowania. Doskonale zestawiał zespoły do pracy naukowej. Potrafił znaleźć złoty środek w pracy ze starą i młodą kadrą: i starzy nie byli pokrzywdzeni, i młodzi nie mieli zamkniętej drogi naprzód. Umiał rozładowywać konflikty, także ze średnim i niższym personelem szpitalnym. A w kontaktach z chorymi zawsze podkreślał, że przede wszystkim mamy do czynienia z człowiekiem, a dopiero potem możemy myśleć o badaniach naukowych.

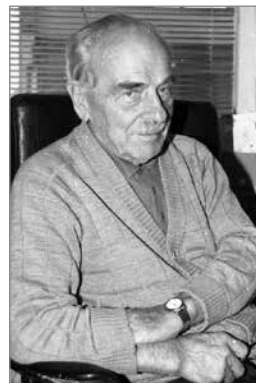
Zmarł po ciężkiej nieuleczalnej chorobie 16 IV 1989 r. w Klinice pod opieką swoich współpracowników. Uroczyste pożegnanie Zmarłego odbyło się 21 IV 1989 r. w holu Collegium Maius. Profesor został pochowany w alei zasłużonych na cmentarzu Junikowskim w Poznaniu. Uczniowie prof. Górala napisali we wspomnieniach pośmiertnych:

Dzięki Jego zaangażowaniu w starania o rozwój Kliniki, o jej unowocześnienie, a także rozwój zawodowy i naukowy współpracowników wyraźnie wzrosło znaczenie „poznańskiej chirurgii” w Polsce i uczyniło ją znaną za granicą. Zawsze jednak profesor podkreślał, że jest kontynuatorem poznańskiej szkoły chirurgicznej prof. A. Jurasza i swojego nauczyciela prof. R. Drewsa.

Ryszard Marciniak

Profesor Antoni Bonifacy Horst (1915–2003)

Antoni Horst urodził się 4 VI 1915 r. w Zakrzewie, na Ziemi Żłotowskiej, należącej do Rzeszy Niemieckiej. Jego rodzice (Michał) Antoni i Gertruda z Brzostowiczów mieli 20-hektarowe gospodarstwo rolne, z którego utrzymywali liczną (14-osobową) rodzinę. Od 6. do 10. roku życia uczęszczał do jedynej, niemieckiej szkoły w Zakrzewie, jednocześnie pomagając rodzicom w zajęciach gospodarskich. W latach 1926–1934 uczył się w polskim gimnazjum typu klasycznego w Chojnicach (w Polsce). Po zdaniu matury podjął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego. Jak stwierdził w swoich wspomnieniach, „wybór tego kierunku studiów był raczej przypadkowy. Pociągała mnie tajemnica, w jaki sposób lekarz, badając chorego, może rozpoznać, co w jego organizmie się dzieje, i określić chorobę”.

Studentem był bardzo dobrym, o czym świadczy zatrudnienie go jako asystenta wolontariusza w Zakładzie Fizjologii (w 1936). W czasie studiów odbył dłuższy staż z zakresu analizy ilościowej w Zakładzie Chemii Fizjologicznej, a od 1938 r. był młodszym asystentem na Oddziale Chorób Wewnętrznych Szpitala Przemienienia Pańskiego w Poznaniu. Co ciekawe, we wspomnieniach tę aktywność tłumaczył tylko trudnymi warunkami materialnymi w czasie studiów. Można jednak przypuszczać, że dodatkową przyczyną była przymusowa izolacja od domu rodzinnego, spowodowana działaniami księdza Bolesława Domańskiego, proboszcza Parafii Świętej Marii Magdaleny w Zakrzewie, wybitnego działacza Związku Polaków w Niemczech. Uznał on, że Antoni Horst powinien zostać księdzem bądź nauczycielem i pracować dla „Polactwa w Niemczech”. Gdy ten przebywał w domu na wakacjach po I roku studiów, ksiądz Domański wpłynął na konsulat polski w Pile, by odmówił wydania Antoniemu wizy, potrzebnej obywatelom Rzeszy na pobyt w Polsce. Po wielu prośbach ksiądz proboszcz wyraził zgodę na krótki wyjazd Antoniego Horsta do Poznania w celu zlikwidowania mieszkania i odebrania rzeczy osobistych. Dzięki wyjazdowi Antoni Horst uzyskał obywatelstwo polskie i mógł kontynuować studia w Polsce, lecz ojca widział ostatni raz w 1935 r. Studia przerwał wybuch wojny, który nastąpił w momencie, gdy do ich zakończenia brakowało mu jednego trymestru i zdania egzaminów końcowych. Nie zdawał tych egzaminów we wrześniu, co uczyniło wielu kolegów

z jego rocznika, gdyż na początku września 1939 r. pracował w ambulatorium Szpitala Przemienienia Pańskiego przy opatrywaniu rannych. Formalne ukończenie studiów umożliwił mu dziekan Wydziału Lekarskiego tajnego Uniwersytetu Ziem Zachodnich prof. dr Witold Kapuściński, kierując w celu zdania egzaminów dyplomowych do profesorów Uniwersytetu Poznańskiego bądź Uniwersytetu Warszawskiego. Ostatni egzamin Antoni Horst zdał w połowie 1942 r. Dyplom lekarza otrzymał formalnie 5 V 1945 r. Stopień doktora medycyny na Wydziale Lekarskim UP uzyskał 16 VII 1945 r. na podstawie rozprawy *Diagnostyka komórkowa płynów wysiękowych, płynu mózgowo-rdzeniowego i wydalin ludzkich* (recenzentami byli, zatrudnieni na UP, profesor patologii doświadczalnej Ignacy Hoffman i docent bakteriologii Jan Adamski).

Na wybór drogi rozwoju zawodowego i naukowego Antoniego Horsta wpłynęło istotnie pewne wydarzenie w czasie studiów na Uniwersytecie; otóż wybitny profesor anatomii UP Stefan Różycki w prywatnej rozmowie z Antonim Horstem w swoim gabinecie skierował jego zainteresowania „na kierunki ogólnobiologiczne, zaliczone do tzw. nauk podstawowych, a zwłaszcza do nauki o chorobach wewnętrznych”.

W czasie wojny Antoni Horst pracował jako hospitant w Szpitalu pw. Dzieciątka Jezus w Warszawie, najpierw w Pracowni Bakteriologiczno-Analitycznej, a następnie II Klinice Chorób Wewnętrznych Uniwersytetu Warszawskiego. Kierownikami obu jednostek byli wybitni uczeni: prof. Roman Nitsch i prof. Witold Orłowski, którzy stali się dla niego wzorami zarówno badaczy, jak i przełożonych. W czasie pracy w Szpitalu rozpoczął badania z dziedziny chorób wewnętrznych. Wprowadzenie przez niego nowych metod badań biochemicznych i czynnościowych spotkało się z uznaniem prof. Witolda Orłowskiego, jednego z pionierów fizjopatologii i biochemii klinicznej w Polsce. W tym samym okresie Antoni Horst uczestniczył także w nauczaniu studentów tajnego Uniwersytetu Warszawskiego. Prace w Klinice kontynuował jako starszy asystent po zakończeniu wojny.

Do Poznania powrócił przed rozpoczęciem roku akademickiego 1946/1947 pod wpływem namów prof. Jana Roguskiego, który organizował w Uniwersytecie Poznańskim II Klinikę Chorób Wewnętrznych. Został w niej zatrudniony początkowo na stanowisku adiunkta, a od 1947 r. – docenta UP. Habilitował się z zakresu chorób wewnętrznych w 1947 r., jako 32-latek, na podstawie pracy *Rola zbiorników krwi w przewlekłej niewydolności krążenia*, na Wydziale Lekarskim UP. Przy pisaniu dysertacji wykorzystał wyniki badań, które uzyskał, pracując w Klinice prof. Witolda Orłowskiego. W Poznaniu Antoni Horst jako lekarz w Klinice Chorób Wewnętrznych zajął się zagadnieniami medycyny pracy. Jako pierwszy, w 1948 r., rozpoznał przypadki ołowicy wśród pracowników fabryki akumulatorów Duplum w podpoznańskim Swarzędzu. Badania wpływu środowiska pracy na zachorowania prowadził do końca lat pięćdziesiątych, będąc już kierownikiem Katedry Patologii Ogólnej i Doświadczalnej, opisując zaob-

serwowane przypadki takich chorób, jak np.: krzemica płuc, manganizm, pylica korkowa, pylica węglowa, przedziurawienie przegrody nosowej spowodowane żrącym pyłem soli kuchennej w kopalniach soli czy zatrucia rozpuszczalnikami organicznymi pochodnymi smoły. Podejmował jednocześnie próby działań profilaktycznych (zamknięcie fabryki akumulatorów) i leczenia uzdrowiskowego chorób zawodowych. Na jego decyzję objęcia kierownictwa Katedry i Zakładu Patologii Ogólnej i Doświadczalnej na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w roku akademickim 1950/1951 wpłynęły (jak podaje we wspomnieniach) trzy przyczyny: zbytne obciążenie pracą administracyjną w Klinice, bardzo ograniczone leczenie przyczynowe, opierające się głównie na empirii, i pazerność jego kolegów. Jak twierdził, obejmowaną Katedrę trzeba było organizować od podstaw, gdyż z powodu długotrwałej choroby jego poprzednika, prof. Hoffmana, nie było tam ani wyposażenia, ani kadry naukowej zdolnej prowadzić badania na odpowiednim poziomie. Już jako kierownik tej jednostki 2 XI 1950 otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego, a w 1956 r. został profesorem zwyczajnym patologii ogólnej.

Wizjonerstwo prof. Antoniego Horsta dokumentują podejmowane przez niego zagadnienia badawcze. Początkowo dotyczyły one doświadczalnej miażdżycy tętnic i poskutkowały opracowaniem oryginalnych modeli zwierzęcych, które bardziej niż powszechnie wówczas używane króliki i ptaki, u których poprzez przekarmienie cholesterolem można było łatwo uzyskać zmiany miażdżycowe, odzwierciedlały patogenezę miażdżycy u ludzi. Badania przeprowadzono zatem na psach i szczurach, stosując dietę o zawartości cholesterolu jak w żywieniu człowieka, przy jednoczesnym uszkodzeniu ściany naczyń przez podanie alilamin. Niesatysfakcjonujące poznawczo wyniki tych doświadczeń spowodowały ukierunkowanie dalszych badań na problem wtedy niedoceniany, tj. na zaburzenia przemiany tłuszczowej w ustroju. W tym celu Profesor podjął kilkuletnią współpracę z Instytutem Przemysłu Tłuszczowego. Oryginalną obserwacją zespołu kierowanego przez prof. Horsta było stwierdzenie zaniku tkanki tłuszczowej szczurów karmionych utwardzonymi olejami roślinnymi (odpowiedniki margaryn), spowodowany niedoborem biotyny wskutek zaburzeń w składzie bakterii jelitowych. Należy zwrócić uwagę, że badania interakcji między symbiotycznymi mikroorganizmami jelitowymi a organizmami wyższymi stanowią obecnie jeden z głównych nurtów nauk zarówno podstawowych, jak i klinicznych. Niewątpliwym osiągnięciem było także opisanie na początku lat siedemdziesiątych XX w. dwóch różnych form hiperlipidemii zależnej od heparyny – jednej wywołanej względnym niedoborem heparyny, drugiej spowodowanej zmianami w budowie lipazy lipoproteinowej, co skutkowało utrudnionym wiązaniem heparyny. W tym samym okresie Andrzej L. Pawlak należący do zespołu prof. Antoniego Horsta opisał także inną patologię cząsteczkową, powodującą brak aktywności dehydrogenazy glukozo-6-fosforanowej i prowadzącą do fawizmu.

W okresie powojennym badania z zakresu genetyki w Polsce były znacznie utrudnione, co wiązało się z obowiązującymi „odgórnymi” w naukach przyrodniczych co najmniej do 1956 r. koncepcjami Łysenki (negującymi znaczenie struktur materialnych jako nośnika informacji genetycznej i zakładającymi dziedziczenie cech nabytych) oraz izolacją nauki polskiej od nauki „zachodniej” (ograniczenie dostępu do aktualnego piśmiennictwa, uniemożliwianie wyjazdów uczonych na staże zagraniczne). W tych warunkach Antoni Horst swój 3-miesięczny wyjazd w 1958 r. do USA w charakterze stypendysty Fundacji Rockefellera traktował jako „otwarcie okna na świat”. Przebywając z wizytą na uniwersytetach Cornella, Nowego Jorku, Columbia, Harvarda, w Instytucie Rockefellera oraz Narodowych Instytutach Zdrowia (NIH, Bethesda), zapoznał się z zupełnie innym stylem pracy naukowej, metodologią uczenia lekarzy i wysokim poziomem nauczania medycyny. Prawdopodobnie to ten pobyt skierował jego zainteresowania w stronę genetyki człowieka.

Za pierwsze prace związane z tą tematyką można uznać przeprowadzone w latach 1960–1963 doświadczenia nad odpornością komórek wątroby na promieniowanie jonizujące. Obserwacja, że komórki spoczynkowe są mało wrażliwe na to promieniowanie pod warunkiem, że w najbliższych godzinach po napromienianiu nie wejdą w fazę podziałową, wskazywała na znaczenie uszkodzeń DNA w zaburzeniach cyklu komórkowego. Wstępne wnioski z tych badań przedstawił na II Międzynarodowym Kongresie Genetyki Ludzkiej w Rzymie (6–12 IX 1961 r.). W sprawozdaniu z tego Kongresu podkreślił przewrót w dziedzinie genetyki człowieka, spowodowany wprowadzeniem nowych technik badawczych (zwłaszcza biochemicznych), co pozwoliło przezwyciężyć ograniczenia stosowanych do tego czasu metod statystycznych czy badań bliźniaków. Przewidywał wtedy, że „genetyka ludzka” już w najbliższych latach w sposób decydujący zaważy na postępie nauk medycznych i być może pozwoli „na skuteczną ingerencję w sprawy genetyczne człowieka”.

Jak wspomina prof. Mieczysław Choraży, już w 1961 prof. Horst, zafascynowany biologią molekularną, planował powołanie do życia Zakładu Genetyki Człowieka przy Katedrze Patologii, co zrealizował w 1963 r. Osobą, w której widział przyszłego lidera badań genetycznych, był Jan Steffen (późniejszy profesor Centrum Onkologii w Warszawie i członek rzeczywisty PAN). Wykorzystując kontakty nawiązane w czasie swojego pobytu w USA, ułatwił mu wyjazd na stypendium Fundacji Rockefellera na Uniwersytet Colorado w Denver (1961–1962), a po jego powrocie organizację pierwszej w kraju pracowni cytogenetycznej z utworzeniem od podstaw warsztatu badawczego (wyprodukowanie przez warsztaty szklarskie UAM odpowiednich do hodowli limfocytów próbek ze szkła wysokiej jakości, opracowanie dokładnej metodyki mycia i sterylizacji tego szkła, zabezpieczenie podłoży hodowlanych i heparyny bez konserwantów, które blokowały proliferację limfocytów). Opracowanie metodyki hodowli limfocytów

in vitro bez konieczności korzystania z materiałów importowanych niewątpliwie przyczyniło się do rozwoju cytogenetyki w Polsce. Staże z tego zakresu odbywali w Poznaniu zarówno lekarze (m.in. w latach siedemdziesiątych XX w. metody analizy kariotypów uczył się wietnamski lekarz, należący do Vietkongu), jak i przedstawiciele innych profesji (z których można wymienić Marka Świtońskiego, obecnego profesora nauk rolniczych i członka korespondenta PAN). Hodowle limfocytów były wykorzystywane także w badaniach nad mechanizmami odporności, mutagenezy czy biologii molekularnej genu.

Dalsza działalność naukowa prof. Horsta i kierowanego przez niego zespołu związana była z jego wyborem w 1969 na członka korespondenta Polskiej Akademii Nauk (członkiem rzeczywistym został w 1980 r.). Od 1971 r. Katedra Patofizjologii wraz z Zakładem Genetyki została włączona do Instytutu Nauk Fizjologicznych. Tworzenie tych struktur w Akademii Medycznej było próbą uzyskania kontroli politycznej nad środowiskiem naukowym, czego dowodem może być obsadzenie w roli dyrektora Instytutu Nauk Fizjologicznych doc. dr. hab. Tadeusza Rudnickiego, a w roli jego zastępcy – dr. hab. med. Gerarda Straburzyńskiego. Zachowanie władz Instytutu wobec prof. Antoniego Horsta było na tyle uwłaczające, że spowodował on w 1974 r. przeniesienie Zakładu Genetyki Człowieka w struktury PAN. Wiązało się to jednak z ogromną pracą organizacyjną, którą prof. Horst jako kierownik Zakładu (do 1985 r.) musiał wykonać, zarówno tworząc materialną bazę jednostki, jak i wytyczając zadania badawcze. Prowadzenie badań wiązało się nie tylko z zapewnieniem dostępu do nowoczesnej aparatury badawczej, odczynników i aktualnego piśmiennictwa, ale i znalezienia odpowiedniej bazy lokalowej. W pierwszym okresie większość laboratoriów mieściła się w wyremontowanych dzięki staraniom Profesora pomieszczeniach nad salą Czarną w Collegium Anatomicum AM, do czasu wybudowania dwóch pawilonów przy ul. Strzeszyńskiej w Poznaniu. Budowa to nastręczała liczne problemy – od przewyższenia oporów architekta miejskiego, protestującego przeciw niskiej zabudowie, do uzyskania finansowania w warunkach panującej inflacji. Budowa została zakończona w 1985 – w roku przejścia prof. Antoniego Horsta na emeryturę.

W czasie kierowania Zakładem, wychodząc z założenia, że przy niskim w tym czasie finansowaniu nauki trudno będzie uzyskać istotne wyniki, koncentrując się tylko na wąskim zagadnieniu, zdecydował, że jedynie szeroki zakres badań daje szansę na uzyskanie, może nielicznych, ale interesujących wyników. Efektem tego założenia było, przy stosunkowo niedużej liczbie pracowników, powołanie szeregu zespołów: Badań Funkcji Kwasów Nukleinowych, Patologii Molekularnej, Mutagenezy, Cytogenetyki, a także Badania Regulacji Ekspresji Genów. Zakres badań obejmował więc zagadnienia zarówno poznawcze, jak i praktyczne. Należy podkreślić, że wytyczne kierunki badań do dziś są kontynuowane w jednostkach powstałego z Zakładu w 2003 Instytutu Genetyki Człowieka PAN, a także

w powołanym w dużej mierze dzięki staraniom Profesora w 1993 r. Zakładzie Genetyki Klinicznej Akademii Medycznej, a obecnie Katedrze i Zakładzie Genetyki Medycznej Uniwersytetu Medycznego. Swoją udział w tworzeniu Instytutu i osiągnięcia tej jednostki prof. Horst przedstawił, nie bez dumy, w swoim ostatnim artykule opublikowanym w piśmie „Nauka” w 2003 r.

Profesor Horst był zwolennikiem swoistego redukcjonizmu, tłumaczącego całość procesów życiowych poprzez aktywność cząsteczek bioorganicznych. Uważał, że rozwój genetyki medycznej stworzy „możliwości rozwiązania problemów etiologii i patogenetyki większości, jeżeli nie wszystkich chorób wywołanych zarówno czynnikami wewnętrznymi, jak i przynajmniej w części pozaustrojowymi”. Tym można tłumaczyć jego ogromne zainteresowanie patologią molekularną, uwarunkowaną zaburzeniami struktury genów. Mechanizmy działania genów były przedmiotem jego zainteresowań jeszcze w czasach, kiedy kierował Katedrą Patologii, stąd można zrozumieć zaangażowanie prof. Horsta w prace zespołu badającego ekspresję genów. Jest to tym bardziej godne uznania, że był to okres, kiedy dopiero rodziła się nowa dziedzina wiedzy badająca te zjawiska – epigenetyka.

Należy jednak zwrócić uwagę, że będąc zafascynowany biologią molekularną, prof. Horst podkreślał, iż „– dla ostatecznego rozwiązania zjawisk życia – uprawiane muszą być wszystkie kierunki w biologii”, także te tradycyjne, i że „w kształtowaniu procesów życiowych jednakową rolę odgrywa dziedziczenie, jak i środowisko”. Relacje pomiędzy organizmami wielokomórkowymi a środowiskiem analizował w wydanej w 1976 r. książce *Ekologia człowieka*. Już wtedy zwracał uwagę na zagrożenia związane z zanieczyszczeniami wody, powietrza, żywności, ale też z przeludnieniem, ewolucją patogenów, powszechnym stosowaniem antybiotykoterapii czy środków ochrony roślin.

Dorobek naukowy prof. Horsta obejmuje ponad 200 prac oryginalnych, opublikowanych w pismach krajowych i zagranicznych, a także kilkadziesiąt prac popularnonaukowych, ale jego wpływ na rozwój genetyki człowieka w Polsce nie ograniczał się tylko do publikacji. W latach 1976–1990 był organizatorem i kierownikiem programu badań z tej dziedziny, w ramach ogólnopolskich programów badawczych. Jedną z form rozliczania merytorycznego tych prac, realizowanych w ramach tzw. problemów węzłowych, były konferencje naukowo-sprawozdawcze, które odbywały się co roku w Poznaniu. Przedstawiane osobiście przez wykonawców referaty były poddawane recenzjom i stanowiły przedmiot, czasami bardzo ostrej, dyskusji. Konferencje te jednak przyczyniały się także do integrowania środowiska i rozprzestrzeniania się nowych idei.

Profesor Antoni Horst uczestniczył w pracy wielu towarzystw i organizacji naukowych. Z rozlicznych funkcji, które pełnił, wymienić można kilka, ilustrujących jego wszechstronną aktywność. W latach 1955–1968 był sekretarzem generalnym Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, a przez kolejne lata –

przewodniczącym i wiceprzewodniczącym Wydziału Lekarskiego PTPN. Od 1968 r. przewodniczył Komitetowi Patofizjologii Komórki Wydziału Nauk Medycznych PAN, a w jego ramach Komisji Genetyki Człowieka, którą utworzono dzięki jego staraniom. Był członkiem wielu ciał decyzyjnych i doradczych PAN, a także członkiem rad naukowych szeregu instytutów badawczych. Aktywnie działał także w Polskim Towarzystwie Genetycznym.

Profesor Horst od początku swojej kariery akademickiej prowadził dla studentów Wydziału Lekarskiego zajęcia, początkowo z endokrynologii, chorób zakaźnych i zawodowych, od roku akademickiego 1949/1950 do 1974 r. z patologii ogólnej i doświadczalnej, a w latach 1963–1985 z zakresu genetyki człowieka. Jego wykłady budziły respekt wśród studentów, nie tylko dlatego, że były przepełnione olbrzymią ilością faktów, co uczestników przytłaczało, ale też ze względu na zwyczaj bieżącego odpytywania słuchaczy. Jak pisał we wspomnieniach dr R. Trojanowicz:

U studentów miał opinię człowieka o niebywale precyzyjnym i krytycznym sposobie myślenia. Te cechy osobowości powodowały, że nie był łagodnym egzaminatorem. Odpowiedzi przyjmował milcząc, dezaprobatę wyrażał wyłącznie mimicznie. Zarówno pytania egzaminacyjne, jak informacja o wyniku były formułowane za pomocą minimalnej ilości słów.

Podstawą nauczania patologii były podręczniki wydawane przez PZWL: *Fizjologia patologiczna*, która miała dwa wydania skryptowe (1955, 1956) i dziewieć książkowych (I wyd. w 1959, IX wyd. w 1986), *Patologia molekularna* (wydana w 1966 i 1970) oraz *Molekularne podstawy patogenezy chorób* (1979, wydanie rosyjskie 1982). Obszerny podręcznik *Fizjologia patologiczna* w sposób bardzo nowoczesny ujmował całokształt zjawisk patologicznych, poczynając od czynników genetycznych w powstawaniu chorób, przez zaburzenie regulacji organizmu, odporność, etiologię chorób, kończąc na patologii poszczególnych układów i narządów. Biorąc pod uwagę, że powstawał on w „erze przedinternetowej”, jego napisanie wymagało od autora ogromnego wysiłku, związanego z usystematyzowaniem wiadomości zawartych w różnego rodzaju publikacjach. Prawdopodobnie pisanie ułatwiała znakomita pamięć prof. Horsta, który, jak wspominali niektórzy pracownicy Zakładu Patofizjologii, potrafił zapamiętać 700 znaków pisarskich po jednorazowym przeczytaniu. Treść każdego nowego wydania tego podręcznika była praktycznie zmieniana w 20–40 proc., przy nieznacznej zmianie objętości. Wiązało to się z usuwaniem przez autora fragmentów, które uznawał za opis zjawisk powszechnie znanych, oraz z używaniem pewnych skrótów myślowych, przez co podręcznik stawał się zrozumiały tylko dla osób mających dobre przygotowanie przyrodnicze. Wykorzystane to zostało pod koniec lat osiemdziesiątych przez A. Wojciechowskiego, redaktora

naukowego „Przeglądu Tygodniowego”, do ataku na prof. Horsta w paszkwi-lu *Profesorski bubel*. Motywy, którymi kierował się autor artykułu, nie są do dziś szerzej znane, niemniej zamieszczone krytyczne uwagi, choć bardziej natury redakcyjnej niż merytorycznej, stały się pretekstem do zerwania przez PZWL współpracy z prof. Horstem. Nie mogąc kontynuować pracy nad ko-lejnym wydaniem podręcznika, skoncentrował się on na pisaniu monografii *Molecular pathology* (wydanej w 1991 przez CRC Press, USA), w której przed-stawił wpływ badań nad molekularnym uwarunkowaniem szeregu chorób na rozwój nauk medycznych.

Profesor Antoni Horst duże znaczenie przypisywał rozwojowi naukowe-mu swoich pracowników. Publicznie zwracał uwagę na konieczność położenia większego nacisku na planowanie badań naukowych, zapewnienia właściwego poziomu prac doktorskich i rzetelnego ich recenzowania, a także rozwijania studiów doktoranckich w podstawowych naukach medycznych (wypowiedź na sesji naukowej PAN w 1969 r.). Wypromował ponad 30 doktorów, spośród których kilkanaście osób uzyskało habilitację, a 10 – tytuł profesora. W latach 1965–1969 objął opieką naukową także pracowników Katedry i Zakładu Che-mii Fizjologicznej, w okresie pomiędzy wyjazdem z kraju prof. dr. Zdzisława Stolzmann a objęciem kierownictwa przez prof. dr Halinę Karoń. Kierując Zakładem Genetyki Człowieka, starał się, żeby wszyscy pracownicy odbyli dłuż-sze staże zagraniczne, zwłaszcza po doktoracie, i ułatwiał im to na wszelkie, dostępne mu sposoby.

Był aktywnym członkiem Rady Wydziału Lekarskiego i często swoją postawą wpływał na podejmowane decyzje, choć wartość tego ciała oceniał dosyć nisko. W swoich wspomnieniach napisał:

[...] przysłuchiwałem się często obradom rad wydziałowych i stwierdzam, że takie gremium nie jest zdolne do merytorycznej dyskusji w sprawach personalnych. Można jedynie kandydata chwalić, wysilając się na oklepiane frazesy, ale nigdy nie można go merytorycznie ocenić, do czego zresztą takie grono w ogóle nie jest zdolne.

Niestety, ta obserwacja nie straciła wiele na aktualności. Pomimo braku zaufania do tego gremium, kiedy został mianowany dziekanem Wydziału Le-karskiego na kadencję 1955/1956, zreorganizował posiedzenia Rady Wydziału i innych organów dziekańskich, domagając się, aby to one, a nie pozauczelniane czynniki polityczne decydowały w sprawach uczelnianych, np. przy obsadach katedr, w sprawach dydaktyki. Jako dziekan uporządkował też przebieg studiów na Wydziale, wydając zarządzenie, że przedmioty zaliczać będą jedynie jednostki prowadzące zajęcia z danego przedmiotu. Podjął też działania mające na celu ograniczenie wpływu funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego i działaczy PZPR na pracę Wydziału.

Można podejrzewać, że praca na rzecz Wydziału Lekarskiego została pozytywnie oceniona przez środowisko Akademii Medycznej, gdyż w pierwszych niezależnych wyborach 1956 r. prof. Horst został wybrany na rektora na kadencję 1956–1959. Uczelnią zarządzał w sposób odważny i zdecydowany, podobnie jak poprzednio Wydziałem, kładąc nacisk na autonomię i samorządność Akademii Medycznej, zdecydowanie ograniczając ingerencję czynników zarówno politycznych, jak i kościelnych. Jak wspomina mgr Bolesław Howorka, pełniący w tym czasie funkcję asystenta JM Rektora, prof. Horst za podejmowane decyzje zawsze brał pełną odpowiedzialność, a w przypadkach kiedy były one błędne, nigdy nie oskarżał o to współpracowników. Był zwolennikiem wyodrębnienia wydziałów medycznych z macierzystych uczelni, co w jego opinii umożliwiło rozszerzenie warsztatu pracy. Walczył o stan posiadania Uczelni, na co dowodem mogą być m.in. jego spory z rektorem UAM prof. dr. Alfonsem Klafkowskim o uzyskanie części dotacji Fundacji Forda, które były w dyspozycji władz Uniwersytetu. Był przy tym pragmatykiem i, jak wspominał, rozumiał, „że dla Akademii Medycznej mogą coś pozytywnego uzyskać jedynie w przypadku dobrej współpracy z władzami”. Współpraca z różnymi centralnymi organami władzy układała się różnie, ale – co ciekawe – dobrze z sekretarzem Komitetu Wojewódzkiego PZPR Wincentym Kraśką. Mogło to być ułatwieniem przy skutecznych staraniach prof. Horsta o uzyskanie prawa własności do terenów na tyłach Szpitala im. Heliodora Świącickiego oraz ogródków działkowych, rozciągających się pomiędzy ulicami Przybyszewskiego, Bukowską, Polną i Marcelesińską. Uzyskanie tych terenów wiązało się z podjęciem prac nad planem zagospodarowania tego obszaru, gdzie miano zlokalizować m.in. Bibliotekę Główną i Collegium Pharmaceuticum. Budowę obiektów już wg nowych planów rozpoczęto dopiero w XXI w., lecz z uzyskanych przez Akademię Medyczną praw własności skorzystali liczni jej pracownicy, uprawiający zlokalizowane tam działki. Wskutek intensywnych działań władz administracyjnych oraz Ministerstwa Zdrowia w kolejnej kadencji, rozpoczynającej się w 1960 r., rektorem został prof. dr Wiktor Dega. Profesor Horst wspominał to tak: „fakt, że udało się pozbawić mnie funkcji rektora, był tak doniosły dla Partii, iż w oficjalnym biuletynie Komitetu Centralnego Partii w Warszawie odnotowano to jako sukces poznańskiej organizacji partyjnej”. Odzwierciedlało to politykę PZPR, bo jeszcze w *Dziejach Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Medycznej (1919–1979)* autorzy opisywali obejmowanie ważnych stanowisk w Uczelni przez aktywnych członków tej organizacji jako sukces organizacji partyjnych. Profesor Horst był bezpartyjny, a w jego „charakterystyce” z 1953 r. kierownik Oddziału Personalnego zaznaczał: „politycznie – raczej negatywny, otwarcie o oportunistycznym stanowisku”, przy czym można podejrzewać, że piszący nie znał znaczenia słowa „oportunizm”. „Światopoglądowo – idealista” oznaczało prawdopodobnie brak wiary w materializm dialektyczny. „Moralnie bez szczególnych zastrzeżeń” – co w zasadzie

stanowi ujemną ocenę postawy moralnej i wyraźnie kontrastuje z tym, jak prof. Horst traktował zawód lekarza, który uważał za służbę na rzecz chorych i społeczeństwa.

We wspomnieniach opisał, jak bardzo się bał, kiedy mu, początkującemu asystentowi, pozostawiano pod opieką Oddział Chorób Wewnętrznych i z pewną dumą dodał, że chorzy byli jednak na ogół zadowoleni i między sobą mówili, że na pewno będzie z niego kiedyś profesor. Po wybuchu wojny opuścił Poznań ostatnim pociągami ewakuacyjnym, opiekując się rannymi. Po powrocie z wojennej tułaczki na terenach wschodnich został zarządzeniem władz okupacyjnych zobowiązany do podjęcia pracy jako lekarz ludności polskiej, a wkrótce potem powołany do oddziału sanitarnego pomocniczej służby przeciwlotniczej. Od swojego powrotu Antoni Horst był członkiem konspiracyjnej organizacji „Ojczyzna”, powstałej w Poznaniu na przełomie września i października 1939 r., w której strukturze wyodrębniono wydziały realizujące określone zadania, np. w zakresie propagandy, oświaty czy dokumentacji polityki okupanta. Wydziały te w momencie powstania Głównej Delegatury Rządu na Kraj stały się wydziałami Biura Delegatury. Antoni Horst pod pseudonimem Bronek kierował w latach 1939–1941 Wydziałem Opieki Społecznej, który organizował dla prześladowanej ludności pomoc materialną, ściśle powiązaną z opieką medyczną, m.in. akcjami szczepień czy szkoleniami sanitarnymi. Zaprzestanie szczepień ochronnych przez okupanta zwiększało podatność populacji na choroby zakaźne i było jedną z form prześladowania ludności polskiej. We wrześniu 1941 r. rozpoczęły się aresztowania wśród członków Delegatury, co spowodowało przerzucenie szeregu jej członków, w tym Antoniego Horsta, do Generalnej Guberni. Zamieszkał w Milanówku, zalegalizowany pod nazwiskiem Zygmunt Borowczyk, i nadal kierował działem opieki i zdrowia na terenach wcielonych do Rzeszy Niemieckiej, a w ramach działalności wojskowej otrzymał przydział do szefostwa sanitarnego Korpusu Ziemi Zachodnich Armii Krajowej. W tym samym czasie pracował, pod nazwiskiem Zygmunt Borowczyk, jako lekarz w Szpitalu Dzieciątka Jezus w Warszawie. Po wybuchu powstania warszawskiego pełnił prawie całonocne dyżury w poradni w Milanówku, przyjmując chorych i opatrując rannych. Wkrótce potem objął stanowisko zastępcy szefa sanitarnego całego Obszaru Centralnego Armii Krajowej, gdyż szef sanitarny Obszaru został odcięty w stolicy, a koniecznym stało się zorganizowanie służby zdrowia i opieki społecznej dla ewakuowanej ludności cywilnej oraz oddziałów Armii Krajowej, idących na pomoc powstaniu. Zadanie to było ogromne, gdyż poza Warszawą zaplecze szpitalne było minimalne, a na tym obszarze nie zlokalizowano żadnych magazynów, środków opatrunkowych, lekarstw itp. Dysponując dużymi środkami finansowymi, otrzymanymi od władz Polskiego Państwa Podziemnego, szybko zorganizował w Milanówku dużą „Składnicę sanitarną”, zaopatrywaną w środki kupowane w innych miastach tzw. Generalnego Gubernatorstwa. Do jego

kompetencji należała opieka nie tylko nad ewakuowaną ludnością cywilną, ale i nad 78 wysiedlonymi szpitalami warszawskimi i powstańczymi, które trzeba było zaopatrywać w leki, środki opatrunkowe, a także zabezpieczać finansowo. Jak napisał we wspomnieniach: „[...] w tym też czasie trzeba było opiekować się szczególnie małymi szpitalami rozbitych oddziałów Armii Krajowej, których żołnierze byli narażeni na wywiezienie do obozów koncentracyjnych w Niemczech”. Jego troska o powierzonych chorych spowodowała, że jako przedstawiciel PCK przed ofensywą sowiecką stanowczo odmówił wojskowym władzom niemieckim wykonania rozkazu natychmiastowej ewakuacji szpitali, choć w warunkach wojennych groziły mu za to poważne sankcje. Blokując wykonanie tego bezsensownego polecenia, ochronił chorych i personel przed transportem wagonami towarowymi w 20-stopniowym mrozie, przy czym na jego decyzje na pewno wpłynęły doświadczenia z ewakuacji rannych we wrześniu 1939 r. Po przejściu frontu podjął pracę w Klinice Chorób Wewnętrznych Uniwersytetu Warszawskiego, a w 1946 r. Uniwersytetu Poznańskiego. W czasie pracy w Klinice zetknął się z przypadkami chorób wywołanych skażeniem środowiska pracy, zjawiskiem w tym czasie słabo poznanym. Jego zaangażowanie się w tę problematykę, obejmujące badania, profilaktykę i leczenie, doprowadziło do utworzenia przez niego przy Klinice Ośrodka Badawczo-Leczniczego Chorób Zawodowych, a potem odpowiedniego oddziału klinicznego w Szpitalu Miejskim im. Franciszka Raszei, a także Ośrodka Naukowo-Leczniczego Chorób Zawodowych w uzdrowisku Łądek-Zdrój. Od kierowania ośrodkami został odsunięty w 1960 r. z przyczyn pozamerytorycznych.

Profesor Horst widział zawód lekarza jako sposób życia. Znalazło to odzwierciedlenie w jego pamiętnikach. Opisując własną praktykę prywatną, twierdził, że doświadczeni w tym zakresie koledzy zwracali mu uwagę, żeby nie przyjmować chorego bezpłatnie, bo takiej usługi się nie ceni, a terminy wizyty wyznaczać tak, aby chory zrozumiał, jak wielkim powodzeniem cieszy się dany lekarz. Ponieważ osobiście nie kwapił się do brania honorarium za leczenie chorego, kiedy ten raczej potrzebował wsparcia materialnego, a nie wydatków ponad swoje możliwości, i jako lekarz nie akceptował reguł panujących w środowisku, w 1960 r. zrezygnował z prowadzenia praktyki.

Podkreślał, że w pracy lekarza osobisty kontakt z chorym ma ogromne znaczenie, i zwracał uwagę na fakt, iż konsekwencją rozwoju i instrumentalizacji nauk biomedycznych jest pewne bezosobowe traktowanie pacjenta. Był człowiekiem wrażliwym na cierpienie fizyczne i psychiczne. Napisał, że rozumie zadowolenie lekarza, że może choremu pomóc, ulżyć w cierpieniu, a nawet wyleczyć. We wspomnieniach wyraził wielkie uznanie kierunkowi budowania hospicjów, których głównym zadaniem jest stworzenie warunków godnej śmierci dla nieuleczalnie chorego, a przede wszystkim uwolnienie go od strasznego bólu, jaki mu często towarzyszy. Swojej wrażliwości nie demonstrował ostentacyjnie,

ale potrafił ostro skarcić asystenta, który postawił klatkę z białymi szczurami na nasłonecznionym parapecie, i zwrócić temu pracownikowi uwagę, że są to zwierzęta albinotyczne i ekspozycja na intensywne światło jest dla nich źródłem cierpienia. Uważał, że jest rzeczą nieludzką odmawianie pomocy rodzicom zagrożonym nieszczęściem posiadania upośledzonego dziecka; zdawał sobie także sprawę z krzywdy, która powstaje, kiedy to dziecko po urodzeniu postrzega siebie jako osobę upośledzoną. Znając tragiczne skutki „kryminalnych poronień” jeszcze z praktyki studenckiej, opowiadał się za legalnym, bezpłatnym przerywaniem ciąży nie tylko ze względów zdrowotnych, ale również ze względów społecznych. Na pytanie Władysława Biegańskiego: „Czy będąc śmiertelnie chorym, wolałbyś lekarza o wielkiej wiedzy czy o wielkim sercu?”, odpowiedział: „Zawsze tego o »wielkim sercu«”.

Profesor Antoni Horst był człowiekiem o wyraźnym kręgosłupie moralnym. Odmówił podpisania folkslisty, choć to mogło mu umożliwić wygodne życie w okupowanej Wielkopolsce. Ukrywał się w czasie okupacji jako Zygmunt Borowczyk, pod tym nazwiskiem brał ślub, nie zdradzając swojej tożsamości ani wybrance, ani księdzu – stąd dla swej pierwszej żony, Marii Haliny (z domu Soboczyńska, późniejszy docent radiologii AM w Poznaniu, zginęła w katastrofie lotniczej w 1969 r.) – Halszki – był zawsze Zygmuntem. Prawdopodobnie prawdziwego nazwiska nie podał też swojemu mentorowi prof. dr. Witoldowi Orłowskiemu, o którym pisał zawsze z najwyższym podziwem, gdyż ten wystawił mu dwa zaświadczenia dotyczące zatrudnienia w Klinice: w dniu 1 II 1945 na nazwisko Zygmunt Borowczyk i 28 II tego roku na nazwisko Antoni Bonifacy Horst.

W opinii ludzi dobrze go znających był człowiekiem bezwzględnie uczciwym, który z ogromnych środków będących w jego dyspozycji z ramienia rządu Polskiego Państwa Podziemnego nie przywłaszczył sobie najmniejszej kwoty. Swoje stosunek do takich poczyną przedstawił w pamiętnikach jako „złe doświadczenia we współpracy z profesorami”. Dotyczyło to okresu po powstaniu warszawskim, kiedy jako przedstawiciel Polskiego Czerwonego Krzyża i Rady Głównej Opiekuńczej zorganizował wyjazd profesorów do „systematycznie w tym czasie burzonej Warszawy, motywując to koniecznością ratowania dóbr kulturalnych i naukowych w postaci rękopisów prac przygotowanych do druku, cennych publikacji itp.”. W rozmowach prywatnych twierdził, że większość z tych osób zajmowała się zabezpieczeniem obiektów kultury materialnej, a nie intelektualnej. Inny opisany przez prof. Antoniego Horsta przykład to profesor, dyrektor ewakuowanego szpitala, który wywiózł z Warszawy większą ilość lekarstw z opuszczonych aptek i sprzedawał je po paskarskich cenach. Nie oznacza to, że prof. Horst był tylko organizatorem opieki medycznej. Z niektórych relacji, niestety z drugiej ręki (od potomków ludzi, którzy w okresie II wojny współpracowali z prof. Horstem), wynika, że był on człowiekiem dużej odwagi,

potrafiącym podjąć ogromne ryzyko dla ratowania innych – ale nigdy się tym nie chwalił, a nawet odmawiał rozmów na ten temat.

Kierowanymi przez siebie zakładami zarządzał w sposób autorytarny, często narzucając zakres prowadzonych badań. Zdecydowanie nie akceptował kierunków badawczych, które były sprzeczne z wyznawanym przez niego paradygmatem. Bardzo krytycznie oceniał badania i publikacje innych pracowników nauki, co było często źródłem konfliktów już w czasach studenckich, kiedy był wolontariuszem. Stawiał sobie i innym wysokie wymagania. Jak wspomina jego bliski współpracownik, prof. dr Ryszard Słomski,

dla wielu z nas był surowym członkiem komisji w przewodach doktorskich i habilitacyjnych, a trzeba dodać, że Profesor bardzo szybko wyrabiał sobie zdanie o osobie i jej dorobku, które później zachowywał przez całe lata i trudno było zmienić raz uzyskaną opinię.

Chociaż w relacjach międzyludzkich nie okazywał emocji, to przynajmniej niektóre animozje i zatargi przeżywał głęboko, co znalazło odzwierciedlenie w jego wspomnieniach. Przykładem tego może być opisany we wspomnieniach konflikt związany z utworzeniem w Zakładzie struktury NSZZ Solidarność, na co zareagował wręcz alergicznie. Uznał bowiem, że związkowcy chcą ingerować w sprawy nauki, choć – po prawdzie – formułowane postulaty dotyczyły drobnych spraw z zakresu regulaminu pracy. Znając wyznawany przez prof. Horsta patriarchalny styl zarządzania, można przypuszczać, że te próby samoorganizacji potraktował jako zamach na swoje prerogatywy kierownicze. Niestety, spowodowało to skłócenie dużej części zespołu, przy czym część osób, dla których był niekłamanym autorytetem, odebrała postawę Profesora jako „zdradę ideałów”. Animoszje nasiliły się po wprowadzeniu stanu wojennego, który prof. Horst poparł. Sądzić należy, że wpłynęły na to jego doświadczenia wojenne, zwłaszcza z powstania warszawskiego, które zawsze uważał za bezsensowny przelew krwi. Niemniej, takie stanowisko wywołało długotrwałą niechęć nie tylko wśród pracowników, ale także wśród jego bliskich znajomych, co było zarzewiem różnorodnych konfliktów w kolejnych latach. Sytuację skomplikował fakt, że antagonizmy te przenosiły się także na ocenę badań prowadzonych przez pracowników Zakładu.

Profesor Antoni Horst nie przywiązywał wagi do zewnętrznych atrybutów władzy (ani do ubioru), dla pracowników był zawsze dostępny, a do jego gabinetu wchodziło się bez anonsowania przez sekretarkę, która tylko miała obowiązek skontrolowania, czy Profesor nie jest zajęty. Gabinet zresztą też traktował bardzo użytkowo, organizując w nim co 2 tygodnie zebrania zakładowe, co wymagało od niego przeniesienia pism i papierów z dużego stołu na równie zawalone biurko czy tapczan. Kiedy zaistniała konieczność znalezienia odpowiedniego miejsca

na nowo zakupiony mikroskop fluorescencyjny, kazał po prostu w gabinecie wybudować ściankę działową, uzyskując ciemne pomieszczenie.

Był człowiekiem o złożonej osobowości. Dwa razy żonaty i kilkakrotnie zaangażowany uczuciowo, jednocześnie bardzo troszczył się o los swoich trzech córek. Bardzo wrażliwy na cierpienie, także zwierząt, był zapalonym myśliwym. Zdeklarowany abstynent, z pobłażaniem patrzył na odbywające się od czasu do czasu na terenie Zakładu zebrania towarzyskie swoich asystentów. Miał nielicznych przyjaciół i licznych wrogów – jednym i drugim pozostawał wierny.

Choć za życia otrzymał wiele wyróżnień i odznaczeń, to najwyższym wyrazem uznania dla całokształtu jego działalności było nadanie na wniosek Rady Wydziału Lekarskiego w 1989 r. tytułu doktora *honoris causa* Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Być może ten zaszczyt mógł otrzymać także dlatego, że upłynęło wtedy już 15 lat od jego odejścia z Uczelni, co pozwoliło na wygaszenie różnych animozji.

Osobowość prof. Antoniego Horsta wycisnęła piętno na wszystkich, którzy z nim współpracowali, niezależnie od rodzaju relacji. Do końca swoich dni bardzo aktywny, ogromnie interesował się rozwojem naukowym Zakładu Genetyki, który stworzył.

Zmarł 14 VII 2003 r. w Poznaniu, a jego prochy zostały pochowane na cmentarzu Junikowskim.

Krzysztof Wiktorowicz

Profesor Karol Gustaw Jonscher (1889–1955)

Karol Gustaw Jonscher to twórca poznańskiej szkoły pediatricznej, organizator i wieloletni kierownik Katedry i Kliniki Chorób Dziecięcych Uniwersytetu Poznańskiego, jeden z czołowych pediatrów polskich.

Urodził się 25 V 1889 r. w Łodzi w ówczesnym Królestwie Polskim. Jego rodzicami byli Karol Otton Jonscher oraz Maria z domu Weil. Ojciec był znanym, cieszącym się szacunkiem mieszkańców Łodzi, wówczas miasta wielonarodowościowego i wielowyznaniowego, lekarzem i społecznikiem, dziadek Karol Józef Jonscher – pastorem parafii ewangelicko-augsburskiej i profesorem gimnazjum w Lublinie, babka zaś wywodziła się z rodu Jana Heweliusza. Rodzina była spolonizowana; czując się Polakami, Jonscherowie pielęgnowali jednocześnie pamięć o swych niemieckich korzeniach i byli z nich dumni. Wielokulturowe dziedzictwo rodzinne i takież charakter miasta, w którym Karol Jonscher dorastał, ukształtowały go jako człowieka otwartego i pozbawionego uprzedzeń.

W 1907 r. Karol Jonscher ukończył gimnazjum w rodzinnym mieście. Medycynę studiował, zgodnie z ówczesnym zwyczajem, kolejno w kilku ośrodkach uniwersyteckich – we Wrocławiu, a następnie w Jenie i Monachium oraz ponownie we Wrocławiu. Tu w 1912 r. uzyskał stopień doktora medycyny na podstawie pracy *Über die Ausreissung der Fingersehnen (O zerwaniach ścięgien palca)*. W tym samym roku złożył egzamin państwowy w Kijowie. Następnie przez kilka miesięcy pracował w laboratoriach szpitalnych w Warszawie, Krakowie i Wiedniu.

Był uczniem wielkiego polskiego pediatry Józefa Brudzińskiego. W 1913 r. został przez niego zatrudniony jako asystent w Szpitalu Dziecięcym Karola i Marii w Warszawie. Pracował pod jego kierownictwem aż do śmierci prof. Brudzińskiego w 1917 r. Prowadził również szpitalną pracownię chemiczno-bakteriologiczną. W tym okresie opublikował kilkanaście prac dotyczących m.in. paratyfusu i błonicy u dzieci, przypadku nerki wędrującej, zagadnień hematologii dziecięcej, zapalenia opon mózgowych u dzieci, a także prace o pierwszych, przeprowadzanych za pomocą refraktometru, badaniach płynu rdzeniowo-mózgowego, wysiękowego i przesiękowego oraz rozprawę o puchlinie głodowej.

W Szpitalu Dziecięcym Karola i Marii pracował do marca 1919 r., kiedy to został powołany do Wojska Polskiego w stopniu kapitana jako lekarz higienista. Podczas wojny polsko-bolszewickiej służył w Dywizji Litewsko-Białoruskiej gen. Stanisława Szeptyckiego, a następnie w dowodzonym przez niego Froncie Litewsko-Białoruskim oraz 4 Armii. Po zwolnieniu z wojska na wniosek władz Uniwersytetu Warszawskiego objął 1 IX 1920 r. stanowisko starszego asystenta w Klinice Chorób Dziecięcych Wydziału Lekarskiego UW, kierowanej przez prof. Mieczysława Michałowicza. Pracował tam do końca sierpnia 1922 r. W maju 1922 r. Karol Jonscher habilitował się na UW na podstawie pracy *Z kliniki duru brzusznego u dzieci*.

Dnia 27 VIII 1921 r. ożenił się z Janiną Gettlich. Państwo Jonscherowie mieli pięcioro dzieci: Andrzeja (ur. w 1922), Władysława (ur. w 1926), Joannę (ur. w 1928), Marię (ur. w 1942) oraz adoptowanego syna Marcina (ur. w 1942).

Rok 1922 otworzył nowy, poznański rozdział w życiu doc. Karola Jonschera. Gdy po zwycięskim powstaniu wielkopolskim, a jeszcze przed podpisaniem traktatu wersalskiego kończącego konferencję pokojową w Paryżu po I wojnie światowej, na mocy którego Wielkopolska weszła w skład odrodzonego państwa polskiego, powstał w Poznaniu Uniwersytet, a następnie jego Wydział Lekarski, młody, bo zaledwie 33-letni doc. Karol Jonscher znalazł się wśród tych, którzy, zmagając się z wieloma problemami – finansowymi, lokalowymi, kadrowymi – budowali jego pierwsze katedry i kliniki. W lipcu 1922 r. Rada Wydziału podjęła uchwałę o powołaniu go na organizatora i kierownika Katedry i Kliniki Chorób Dziecięcych. Obowiązki objął 1 IX 1922 r., początkowo zajmując stanowisko zastępcy profesora. Dnia 18 I 1923 r. postanowieniem prezydenta RP Stanisława Wojciechowskiego uzyskał nominację na profesora nadzwyczajnego chorób dziecięcych z ważnością od 1 II.

O tym, rozpoczętym latem 1922 r., okresie w życiu prof. Karola Jonschera tak pisał później jeden z jego uczniów, prof. Teodor Rafiński:

Ciężkie i trudne były pierwsze lata prof. dr. Karola Jonschera w Poznaniu, kiedy został powołany przez Uniwersytet Poznański do zorganizowania i prowadzenia Kliniki Chorób Dziecięcych. Mimo dużych trudności, pełen energii i zapału zabrał się do organizacji placówki dydaktycznej, naukowej oraz usługowej, która wkrótce osiągnęła pełne uznanie tak ze strony Uniwersytetu Poznańskiego, jak i szerokich rzesz społeczeństwa.

Stan finansów zarówno młodego polskiego państwa, jak i samorządu lokalnego oraz Uniwersytetu Poznańskiego wykluczał możliwość budowy nowego gmachu dla Katedry i Kliniki Chorób Dziecięcych, szukano więc rozwiązań tymczasowych. Dla wielu powstałych w tym czasie poznańskich katedr bazę kliniczną stanowiły początkowo oddziały szpitali miejskich bądź prywatnych. Tak było i w przypadku jednostki kierowanej przez prof. Karola Jonschera – bazą tą był oddział niemowlęcy Szpitala Miejskiego.

W lutym 1923 r. prof. Karol Jonscher założył Poliklinikę Chorób Dziecięcych. Mieściła się ona w ówczesnym Collegium Medicum przy ul. Fredry 10. W Poliklinice, w zaledwie dwóch pokojach, odbywały się wykłady i ćwiczenia dla studentów. Latem 1923 r. Okręgowy Urząd Likwidacyjny przekazał Uniwersytetowi Poznańskiemu tzw. Dom im. Augusty (Kaiserin Auguste Victoria Haus) przy ul. św. Marii Magdaleny 3. Gmach ten, zbudowany w 1890 r. dla pruskiego Związku Kobiet „Ojczyzna”, przeznaczono teraz na siedzibę Katedry i Kliniki Chorób Dziecięcych. Dzięki staraniom prof. Karola Jonschera, m.in. zdobyciu funduszy od organizacji młodzieżowych z USA, zdewastowany przez pruskie wojsko budynek został wyremontowany. Klinika Chorób Dziecięcych UP rozpoczęła działalność 15 I 1925 r. Była to czwarta w Polsce uniwersytecka klinika dziecięca.

Spektrum zainteresowań naukowych kierownika placówki i jej pracowników było podyktowane jednym z największych wyzwań medycznych tamtego czasu – walką z szerzącymi się chorobami zakaźnymi, na czele z gruźlicą. Poznańska Klinika stworzona przez prof. Jonschera była w polskiej awangardzie w dziedzinie opracowywania metod rozpoznawania, profilaktyki i leczenia gruźlicy u dzieci, stanowiącej wówczas prawdziwą plagę. Problem ten dotyczył zresztą wszystkich grup wiekowych. Źródeł ówczesnych tragicznych statystyk należy upatrywać w biedzie, złych warunkach mieszkaniowych i sanitarnych, w których żyła spora część społeczeństwa, oraz braku elementarnej wiedzy o zachowywaniu higieny.

W 1926 r. zorganizowano przy Klinice poradnię przeciwgruźliczą. W tym roku do zespołu prof. Karola Jonschera dołączył dotychczasowy asystent w Zakładzie Anatomii Patologicznej UP dr Janusz Zeyland. Od 1928 r. wraz z żoną Eugenią Piasecką-Zeyland prowadził przy Klinice Ośrodek Szczepień Przeciwgruźliczych. Noworodkom podawano w niej szczepionkę BCG (*Bacillus Calmette-Guérin*), opracowaną przez Alberta Calmette’a i Camille’a Guérina. W Polsce było to działanie pionierskie. Do 1939 r. w poznańskim ośrodku zaszczepiono, głównie szczepionką doustną, ponad 13 tys. dzieci. Przy Klinice uruchomiono także poradnię przeciwkiłową – kiła wrodzona stanowiła w tym czasie kolejny ogromny problem społeczny i medyczny.

Mimo niezmiennie obciążających obowiązków lekarskich i organizacyjnych wiążących się z tworzeniem i funkcjonowaniem Katedry i Kliniki prof. Karol Jonscher znajdował czas na intensywną działalność społeczną. Wiele wysiłku wkładał w propagowanie zasad właściwego żywienia oraz pielęgnacji niemowląt i dzieci, jak również w walkę o uznanie opieki nad matką i dzieckiem za ustawowy obowiązek państwa.

W latach dwudziestych w Poznaniu, podobnie jak w całym kraju, śmiertelność dzieci w pierwszym roku życia była bardzo wysoka – wynosiła od 10 do 16 proc. niemowląt urodzonych w małżeństwie oraz od 25 do 43 proc. dzieci nieślubnych. Dwu- i trzykrotna różnica procentowa wynikała z uwarunkowań społecznych.

Dzieci pozamałżeńskie rodziły się wtedy głównie w środowiskach najuboższych, z matek służących, robotnic i pracowników handlu, i wkrótce po urodzeniu trafiały do tzw. domów podrzutek i sierocińców prowadzonych przez prywatne organizacje dobroczynne lub Kościół. Tam narażone były na niedożywienie i choroby zakaźne – czerwone, odrę, szkarlatynę. Wysoką śmiertelność powodowały też kiła wrodzona i gruźlica. Profesor Karol Jonscher przyczynił się do powstania w Poznaniu i Wielkopolsce 48 tzw. stacji opieki nad matką i dzieckiem. Ich głównym zadaniem było obniżenie poziomu śmiertelności niemowląt i małych dzieci poprzez profilaktykę, wpajanie matkom zasad zdrowego żywienia oraz właściwej pielęgnacji potomstwa. Nadzór nad dzieckiem stacje sprawowały do ukończenia przez nie trzeciego roku życia. Prowadziły też one kuchnie mleczne, w których dzieci z ubogich rodzin otrzymywały nieodpłatnie mieszanki odżywcze bądź pasteryzowane mleko.

W referacie wygłoszonym na zjeździe przedstawicieli samorządów w Poznaniu w 1926 r. prof. Karol Jonscher stwierdził, że znaczna część zgonów niemowląt jest konsekwencją ich złego stanu w momencie narodzin, a ten z kolei skutkiem alkoholizmu, chorób wenerycznych oraz gruźlicy u rodziców. Postulował, aby opieka nad matką i dzieckiem stała się ustawowym obowiązkiem państwa, a nie jak dotąd była domeną Kościoła i prywatnych instytucji dobroczynnych. Głosił, że dziecko winno się wychowywać w środowisku rodzinnym – dzieci porzucone proponował umieszczać nie w sierocińcach, zdaniem Profesora niespełniających swego zadania, ale w wynagradzanych przez państwo rodzinach zastępczych. Był to, na owe czasy, postulat rewolucyjny. W referacie „Organizacja opieki nad niemowlęciem” wygłoszonym w tym samym roku na II Zjeździe Towarzystwa Dobroczynności Caritas prof. Jonscher sformułował tezę, iż każde dziecko ma prawo do opieki rodziny, a jeśli rodzina jej nie zapewnia, obowiązek ten winno wziąć na siebie państwo.

W latach trzydziestych kontynuował prace badawcze nad chorobami zakaźnymi u dzieci, stosowaniem u nich surowic i szczepionek, fizjologią i patologią wcześniaków. Dnia 27 IX 1935 r. dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej Ignacego Mościckiego Karol Jonscher został mianowany profesorem zwyczajnym pediatrii. We wniosku o nominację skierowanym przez Radę Wydziału Lekarskiego do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego czytamy m.in.:

Klinika pediatryczna poznańska spełnia dzięki sprężystości, zapałowi i szerokiemu ujmowaniu wszelkich zagadnień przez prof. Jonschera, swe zadanie w sposób zasługujący na najwyższe uznanie. Nacisk jaki kładzie kierownik kliniki na opracowanie patologii i terapii okresu niemowlęcego, na zwalczanie gruźlicy wieku dziecięcego przez stworzenie poradni przeciwgruźliczej i wprowadzenie szczepień przeciwgruźliczych metodą Calmetta, przy równoczesnem zorganizowaniu doskonałej opieki pielęgniarzkiej potwierdzają na wstępie wypowiedzianą ocenę. O zaufaniu, jakim cieszy się klinika dziecięca wśród ludności miasta i okolicy, zaufaniu, które zdobyć mogła tylko dzięki bardzo intensywnej

dotatniej pracy, świadczy statystyka wykazująca z roku na rok zwiększającą się liczbę szukających w klinice stałych i przychodnich chorych, świadczy dalej statystyka kuchni mlecznej i poradni przeciwgruźliczej [pisownia oryginalna].

W okresie międzywojennym prof. Karol Jonscher pełnił wiele ważnych funkcji na UP – w latach akademickich 1935/1936, 1936/1937 oraz 1937/1938 był prorektorem, a w latach 1934–1935 – dziekanem Wydziału Lekarskiego. Od 1922 r. należał do Wydziału Lekarskiego PTPN. W 1926 r. został członkiem Polskiego Towarzystwa Pediatrycznego. W kwietniu 1928 r., kiedy powołano Oddział Poznański Towarzystwa, został jego pierwszym przewodniczącym i pełnił tę funkcję aż do wybuchu II wojny światowej. W latach 1938–1939 był prezesem Zarządu Głównego Towarzystwa. Należał do Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego, w 1935 r. został członkiem Międzynarodowego Związku Towarzystw Przeciwgruźliczych. Był jednym z organizatorów i pierwszym przewodniczącym Słowiańskiego Towarzystwa Pediatrycznego, a także, w latach 1929–1939, redaktorem naczelnym „Nowin Lekarskich”. W okresie międzywojennym stał także na czele Okręgu Wielkopolskiego Polskiego Czerwonego Krzyża. Mimo ogromu obowiązków znajdował czas jeszcze i na to, by brać udział w życiu społeczności polskich ewangelików w Poznaniu. Patronował Stowarzyszeniu Polskiej Akademickiej Młodzieży Ewangelickiej, bywał na jego zebraniach.

Po zajęciu Poznania przez Niemców w 1939 r. udał się wraz z rodziną do Lublina. Po zakończeniu kampanii wrześniowej nie zdecydował się na powrót do stolicy Wielkopolski, obawiając się, jako znany przedstawiciel miejscowej inteligencji, represji ze strony władz okupacyjnych, i pojechał do rodzinnej Łodzi. W maju 1940 r. został aresztowany przez Gestapo w łódzkim mieszkaniu i osadzony w obozie koncentracyjnym w Dachau. W listopadzie dzięki wstawianictwu znajomych niemieckich profesorów medycyny zwolniono go z obozu. Po powrocie do Łodzi poddawany przez Gestapo inwigilacji oraz naciskom na wpisanie się na folkslistę – władzom nazistowskim zależało na tym z racji szacunku, jakim nazwisko Jonscherów cieszyło się w Łodzi, oraz ich koligacji z inną zasłużoną polską rodziną o niemieckich korzeniach, Kolbergami – podjął decyzję o ucieczce na tereny Generalnego Gubernatorstwa. Wskutek poważnej choroby prof. Karola Jonschera, a potem chwilowego, jak się okazało, braku zainteresowania ze strony władz okupacyjnych do ucieczki tej doszło dopiero w lutym 1942 r. Do tego czasu, nie chcąc zwracać na siebie uwagi nazistów, prof. Karol Jonscher prowadził tylko praktykę prywatną wśród ubogiej ludności polskiej, co pozwalało mu, choć z trudem, utrzymać rodzinę. W lutym 1942 r., dwa dni po tym, jak nakazano mu stawić się w siedzibie niemieckiej Izby Lekarskiej, prof. Jonscher wraz z rodziną uciekł przez „zieloną granicę” do Generalnego Gubernatorstwa. Po dramatycznej tygodniowej przeprawie opuścili tereny wcielone do Rzeszy i udali się do Warszawy. Przez pierwsze dwa miesiące ukrywali się, zmieniając

miejsca pobytu, następnie zamieszkali u siostry żony Profesora, Marii Kolberg. Raz jeszcze przymusowo zmienili adres, tym razem dlatego, że szwagierka i jej bliscy byli nagabywani o podpisanie folkslisty. Po roku prof. Karol Jonscher uzyskał w Izbie Lekarskiej zgodę na prowadzenie prywatnej praktyki. Wiosną 1944 r. został powołany przez władze tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich do grona czteroosobowej Komisji Odbudowy Uniwersytetu Poznańskiego. W Warszawie mieszkał do upadku powstania (w powstaniu stracił syna Władysława).

Do Poznania prof. Karol Jonscher powrócił jeszcze przed wyzwoleniem miasta. Dnia 1 II 1945 r. objął swoje przedwojenne stanowisko profesora zwyczajnego oraz kierownika Katedry i Kliniki Chorób Dziecięcych UP. Po raz drugi w życiu stanął przed wyzwaniem zbudowania jej od podstaw, znów w niezwykle trudnych okolicznościach. Podczas wojny i okupacji budynki Kliniki zostały poważnie uszkodzone, a jej wyposażenie wywiezione. Odbudowę siedziby rozpoczęto 1 III 1945 r. i zakończono w roku następnym. W 1947 r. dzięki osobistym kontaktom prof. Karol Jonscher uzyskał środki finansowe na rozwój kierowanej przez siebie jednostki od Komitetu Funduszu dla Szpitala Dziecięcego im. Generała Władysława Sikorskiego z Wielkiej Brytanii.

W latach powojennych w Polsce ogromny problem nadal stanowiła gruźlica, zarówno dzieci, jak i dorosłych. W Klinice prof. Karola Jonschera leczono najcięższe postaci tej choroby – gruźlicę prosówkową i gruźlicę zapalenie opon mózgowo-rdzeniowych. Jako pierwsza w Polsce Klinika wprowadziła, we współpracy z UNICEF-em, do leczenia ciężkich postaci gruźlicy u dzieci streptomycynę. Prowadziła pionierskie badania nad skutecznością nowo odkrytych leków przeciwpłatkowych. Jednym z najbardziej spektakularnych jej osiągnięć było produkowanie wg autorskiej technologii hydrazidu kwasu izonikotynowego. W 1952 r. po raz pierwszy w Polsce zastosowano go u ponad 200 chorych na gruźlicę dzieci. Zespół kierowany przez prof. Karola Jonschera opracował kryteria postępowania klinicznego oraz leczenia sanatoryjnego tej choroby.

Jak wspominał prof. Olech Szczepski, prof. Karol Jonscher był klinicystą na miarę największych, potrafiącym przewidywać niemal bezbłędnie wyniki badań laboratoryjnych i stawiać prawidłowe rozpoznania. Znane było jego powiedzenie, że jeśli wyniki badań laboratoryjnych nie odpowiadają wynikom spostrzeżeń klinicznych, to tym gorzej dla badań.

W latach powojennych oprócz kontynuacji badań w dotychczas interesujących go dziedzinach zajmował się również zagadnieniem epidemiologii, objawów, diagnostyki i leczenia choroby Heinego-Medina, której epidemia wybuchła w Polsce w 1951 r.

Przypadło mu w udziale pełnienie także innych ważnych funkcji uniwersyteckich. W maju 1946 objął stanowisko dyrektora szpitala uniwersyteckiego, powstającego w budynkach należących przed wojną do siostr diakonisek, i zajmował je do września 1948 r. Po śmierci prof. Karola Mayera, kierownika

Katedry i Zakładu Radiologii, w 1946 prof. Karol Jonscher został jej kuratorem – obowiązki pełnił do 1948 r. W latach 1948–1951 był dziekanem Wydziału Lekarskiego UP, a potem AM. W 1946 r. ponownie powierzono mu stanowisko prezesa Oddziału Poznańskiego Polskiego Towarzystwa Pediatrycznego. Pozostawał na nim do maja 1949 r. W latach 1945–1947 był także prezesem Zarządu Głównego PTP. W latach 1945–1949 był prezesem Poznańskiego Towarzystwa Lekarskiego. W latach 1951–1955 przewodniczył Wydziałowi Lekarskiemu PTPN. W 1950 został członkiem korespondentem PAU w Krakowie oraz członkiem honorowym Lubelskiego Towarzystwa Lekarskiego, a w 1952 r. – członkiem Kaliskiego Towarzystwa Lekarskiego. Pełnił obowiązki specjalisty wojewódzkiego w zakresie pediatrii, kuratora sanatorium dla dzieci chorych na gruźlicę, tzw. Staszycówki, prewentorium w Kiekrzu oraz prewentorium Towarzystwa Przeciwigruźliczego w Jeziorach. Do śmierci był członkiem Rady Naukowej Instytutu Matki i Dziecka oraz Instytutu Balneologicznego w Poznaniu. Sprawował funkcję redaktora naczelnego „Nowin Lekarskich” od 1945 aż do ich likwidacji w 1950 r. Należał do British Royal Academy of Science.

Został odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem 10-lecia Polski Ludowej i jugosłowiańskim Orderem św. Sawy oraz uhonorowany odznaką Za Wzorową Pracę w Służbie Zdrowia.

Ze szkoły ojca pediatrii poznańskiej wyszli m.in.: prof. Janusz Zeyland, prof. Teodor Rafiński, prof. Olech Szczepski, prof. Maria Goncerzewicz, prof. Urszula Radwańska, prof. Stanisław Nowak, dr hab. Tadeusz Skalmowski, dr Marian Szenic, dr Maria Dega.

Przez ludzi, dla których był nauczycielem i mistrzem, wspominany był jako człowiek „[...] skromny, prosty w obęjsiu, nie wyróżniający się sposobem bycia, bez tych ekscentryczności, jakim nieraz hołdują ludzie wybitni, zjednując sobie miano oryginałów” (prof. Olech Szczepski). Jak wspominał prof. Teodor Rafiński:

Ze szczególnym zamiłowaniem poświęcił się dydaktyce, zyskując najgorętszą wdzięczność studentów, lekarzy i personelu pielęgniarstwa. Wykłady naukowe, dydaktyczne dla studentów, jak i wykłady popularne – cieszyły się zawsze ogromną frekwencją i zainteresowaniem. Umiał nie tylko pięknie przemawiać, lecz trafiać do przekonania słuchaczy [...] Był wspaniałym nauczycielem, surowym wychowawcą, wymagał bezwzględnej, ofiarnej obowiązkowości. Od swych uczniów wymagał doskonałego przygotowania; żądał od nich pedantycznej wprost staranności i uczciwości w opracowaniu zagadnień naukowych. Tym niemniej miał dla każdego ojcowską dobroć i wyrozumiałość.

W ostatnich latach życia mimo wyniszczającej go ciężkiej choroby codziennie bywał w Klinice. Gdy nie był już w stanie opuszczać domu, organizował cotygodniowe spotkania swych uczniów i asystentów w podpoznańskim Kicinie, gdzie mieszkał. Profesor Olech Szczepski tak je wspominał: „Zjeżdżaliśmy się tam

i rozłożywszy się na tarasie i w ogrodzie dyskutowaliśmy z profesorem dręczące nas wątpliwości”. Jak pisał we wspomnieniu pośmiertnym prof. Teodor Rafiński:

Mimo iż cierpienie od kilku lat wyczerpywało Jego siły, pracował nieustannie i bez wytchnienia, ucząc i wskazując nowe drogi walki o zdrowie i życie polskiego dziecka. Trwał i zginął na posterunku, gdyż jeszcze w dniu śmierci niósł pomoc chorym dzieciom w ukończonym Swoim warsztacie pracy – Klinice Chorób Dzieci AM [pisownia oryginalna].

Zmarły 30 VI 1955 r. prof. Karol Jonscher spoczął na cmentarzu Junikowskim. Od 1973 r. imię Profesora nosi ówczesny Państwowy Szpital Kliniczny nr 5 Akademii Medycznej w Poznaniu, dzisiejszy Szpital Kliniczny Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Profesor Jonscher jest też patronem jednej z ulic w Kicinie.

Anna Poniedziałek, Łucja Stasik

Profesor Witold Jurczyk (1931–2016)

Witold Jurczyk urodził się 15 III 1931 r. w Kcyni. Był lekarzem, którego zainteresowania po ukończeniu studiów medycznych zogniskowały się początkowo na chirurgii, a następnie na prężnie rozwijającej się w Europie Zachodniej i w USA innej dyscyplinie medycyny – anestezjologii. Witold Jurczyk był niewątpliwie twórcą, intelektualnym zapleczem i promotorem powstania w Polsce nowoczesnej anestezjologii, której rozwojowi towarzyszyło powołanie do życia pierwszych w Polsce oddziałów intensywnej terapii. Z tego m.in. powodu Witold Jurczyk jest także instytucjonalnym twórcą dyscypliny medycyny, która w zachowanym do dzisiaj kształcie nazywa się anestezjologią i intensywną terapią i reprezentuje ją wspólnie prawie 7 tys. lekarzy. Od początku swojej kariery zawodowej prof. Jurczyk był związany z Akademią Medyczną w Poznaniu, a następnie Uniwersytetem Medycznym w Poznaniu, niezmiennie, aż do śmierci, która nastąpiła w dniu 8 IV 2016 r.

Studia medyczne ukończył wraz z uzyskaniem dyplomu lekarza w 1954 r. Dyplom lekarza medycyny wydała Akademia Medyczna w Poznaniu. Natychmiast po ukończeniu studiów rozpoczął pracę na Oddziale Chirurgii Ogólnej Szpitala Miejskiego im. Józefa Strusia w Poznaniu. W tym okresie za sprawą dr. B. Bogackiego zainteresował się poważnie nowoczesnym znieczuleniem. Stało się to przyczynkiem do zorganizowania zespołu znieczulającego, który 2 X 1963 r. wykonał z powodzeniem jedną z pierwszych w Polsce hipotermii podczas zabiegu operacyjnego. W 1955 r. Witold Jurczyk został kierownikiem zespołu anestezjologicznego przy III Klinice Chirurgii Akademii Medycznej, której był pracownikiem i w której w 1958 r. uzyskał specjalizację z zakresu chirurgii. Na przełomie lat 1961 i 1962 odbył 6-miesięczny staż w Paryżu u prof. Du Bouchet i prof. dr. Guy Vourc'ha, a w 1966 r. przebywał w Wiedniu na stażu u twórcy anestezjologii austriackiej prof. O. Mayrhofera. Wymienieni profesorowie mieli ogromny wpływ na dynamiczny rozwój anestezjologii w Europie i na świecie. Witold Jurczyk gościł także w ośrodkach uniwersyteckich w Czechosłowackiej Republice Ludowej, gdzie zapoznawał się z osiągnięciami w dziedzinie moż-

liwości zastosowania krążenia pozaustrojowego, jak również z problematyką dotyczącą znieczulenia podczas operacji na otwartym sercu.

W 1962 r. po obronie pracy *Zaburzenia przewietrzania płuc u chorych po operacjach w jamie brzusznej* Witold Jurczyk uzyskał stopień naukowy doktora nauk medycznych. W 1962 r. po opieką doc. Mieczysława Justyny, pioniera klinicznej anestezjologii polskiej, członka honorowego Europejskiej Akademii Anestezjologii i jego kierownika specjalizacji, uzyskał dyplom lekarza specjalisty anestezjologa. Dnia 20 VI 1962 r. Rada Wydziału Lekarskiego I pozytywnie zaopiniowała wniosek ówczesnego kierownika III Katedry i Kliniki Chirurgii prof. Adama Piskorza o powołanie Zakładu Anestezjologii. Wniosek został poparty w uchwale Senatu Akademii Medycznej w Poznaniu. Następnie za zgodą Ministerstwa Zdrowia rektor Akademii Medycznej w Poznaniu z dniem 2 XI 1962 r. powołał na Wydziale Lekarskim Zakład Anestezjologii Klinicznej pod kierownictwem dr. n. med. Witolda Jurczyka. Jeszcze w 1962 r. zajął się on organizacją Oddziału Reanimacyjnego, który stał się załącznikiem I Kliniki Anestezjologii i Intensywnej Terapii. Zakład Anestezjologii pod kierownictwem Witolda Jurczyka działał początkowo przez 2 lata przy III Katedrze Chirurgii, w latach 1964–1968 przy I Katedrze Chirurgii, by następnie, decyzją rektora, usamodzielnąć się, a jego siedziba została przeniesiona na teren Państwowego Szpitala Klinicznego im. Heliodora Świącickiego przy ul. Przybyszewskiego 49. Należy pamiętać, że powołanie Zakładu Anestezjologii oraz Oddziału Reanimacji miało wymiar szczególny. Po pierwsze powołano wówczas pierwsze uniwersyteckie struktury w ramach dyscypliny medycyny anestezjologia i po drugie otwarto pierwszy w Polsce oddział reanimacji w Państwowym Szpitalu Klinicznym nr 1 w Poznaniu. Inicjatywa Witolda Jurczyka zaowocowała ożywieniem się środowisk anestezjologów w innych miastach uniwersyteckich i na wzór Wielkopolski podobne struktury powołano we Wrocławiu i w Łodzi, nieco później w Warszawie, Krakowie i Gdańsku. Dzięki sprawności organizacyjnej oraz umiejętnej polityce prowadzonej we władzach Uniwersytetu przez Witolda Jurczyka Poznań z Wielkopolską stał się stolicą intelektualną, kadrową oraz kliniczną polskiej anestezjologii i intensywnej terapii, dyscypliny od tego momentu całkowicie niezależnej i samodzielnie kreującej swój rozwój uniwersytecki. Warto nadmienić, że Witold Jurczyk upatrywał rozwoju anestezjologii i intensywnej terapii przede wszystkim w rozwinięciu tej dyscypliny na uniwersytetach medycznych, powszechności dostępu dla młodej kadry medycznej do stopni i tytułów naukowych, tak aby osoby te, opuszczając szkoły wyższe, mogły kreować wysoki poziom leczenia oraz wdrażanie nowych zaawansowanych technologii medycznych również w szpitalach miejskich, wojewódzkich i powiatowych. „Plan Jurczyka”, bo tak w skrócie można by określić tę taktykę postępowania na rzecz rozwoju anestezjologii i intensywnej terapii, powiódł się

w pełni. Do dzisiaj ordynatorami oddziałów anestezjologii i intensywnej terapii w Polsce są jego doktoranci.

Powracając do dalszych losów Profesora i jego działalności, należy nadmienić, że w 1965 po kolokwium habilitacyjnym dotyczącym dorobku naukowego i pracy habilitacyjnej *Doświadczalne zatrzymanie czynności serca przez niedotlenienie i hipotermię* uzyskał on stopień naukowy doktora habilitowanego nauk medycznych, a w 1970 r. – profesora nadzwyczajnego, jako najmłodszy wówczas profesor w Polsce. Tytuł profesora zwyczajnego nadano Witoldowi Jurczykowi w 1976 r.

W kolejnych latach swojej pracy zawodowej piastował godność prorektora (1969–1975) Akademii Medycznej w Poznaniu, stanowisko sekretarza Towarzystwa Anestezjologów Polskich (1962–1970), a następnie jego prezesa (1970–1973) i sekretarza generalnego Towarzystwa Anestezjologów Poznania (TAP; 1973–1982). Wspierał rozwój nauk medycznych, kreując obecny kształt polskiej anestezjologii i intensywnej terapii jako doradca ministra zdrowia i opieki społecznej do spraw anestezjologii i intensywnej terapii na stanowisku konsultanta krajowego i przewodniczącego zespołu konsultanta krajowego w latach 1974–1989. Sprawował też stanowisko specjalisty krajowego w dziedzinie medycyny stanów nagłych i katastrof w latach 1994–1998.

Wyjątkowo aktywnie działał na niwie międzynarodowej, starając się nawiązać jak najbliższe kontakty między europejskimi organizacjami anestezjologów i ich stowarzyszeniami a Polskim Towarzystwem Anestezjologów w celu przybliżenia zdewastowanych przez wojnę struktur organizacyjnych polskiej ochrony zdrowia do prężnie rozwijających się struktur krajów Europy Zachodniej, które w przebiegu II wojny światowej poniosły uszczerbek raczej symboliczny i niewspółmierny do polskich strat w obszarze intelektualnym i gospodarczym. Na kanwie tej aktywności stał się współzałożycielem Senatu Europejskiej Akademii Anestezjologii i jego członkiem w latach 1978–1984. Organizacja ta przyczyniła się walenie do powstania Europejskiego Towarzystwa Anestezjologów (ESA).

Szczególną wagę prof. Witold Jurczyk przykładał do swojej obecności i aktywności w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk. Był organizatorem działalności naukowej wydziału medycznego tego zasłużonego dla polskiej nauki najstarszego stowarzyszenia naukowego, które równocześnie było kiedyś oficjalną strukturą i symbolem „najdłuższej wojny nowożytnej Europy”. Dzięki umiejętności zjednywania sobie ludzi Witold Jurczyk został członkiem honorowym Towarzystwa Chirurgów Polskich. Ten symboliczny gest stanowił o uznaniu przez chirurgów instytucjonalnej i naukowej odrębności polskiej anestezjologii i intensywnej terapii. Został również honorowym członkiem Polskiego Towarzystwa Anestezjologii i Intensywnej Terapii oraz wielu znaczących naukowych towarzystw zagranicznych.

Odrębną kartę w jego życiorysie stanowi inicjatywa powołania do życia Muzeum Anestezjologii w Ostrowie Wielkopolskim oraz jej realizacja w 2003 r.

Było ono wówczas trzecim tego rodzaju muzeum na świecie po już działających w Liverpoolu i Bonn. Należy nadmienić, że swoją pomocą w tym przedsięwzięciu służył wówczas Profesorowi ordynator Oddziału Anestezjologii i Intensywnej Terapii Szpitala Miejskiego w Ostrowie Wielkopolskim dr n. med. Wojciech Stadnicki. Zbiory Muzeum Anestezjologii zostały dzięki prof. Leonowi Drobnikowi zdeponowane w Muzeum UMP, gdzie doczekały się wspaniałej ekspozycji, jak również część z nich zademonstrowano podczas Międzynarodowego XIX Zjazdu Polskiego Towarzystwa Anestezjologii w Bydgoszczy w 2017 r.

Witold Jurczyk kontynuował swoją współpracę z PTPN, tworząc wraz z prof. Romanem Szulcem Komisję Medycyny Okołooperacyjnej na Wydziale Lekarskim PTPN. Był m.in. wieloletnim przewodniczącym Komisji Patofizjologii Anestezji i Resuscytacji Komitetu Patofizjologii PAN, członkiem Komitetu Terapii Doświadczalnej PAN, członkiem Rady Naukowej przy Ministrze Zdrowia i Opieki Społecznej i Rad Naukowych Instytutu Kardiologii i Instytutu Gruźlicy. Otrzymał członkostwo honorowe Towarzystwa Anestezjologów Bułgarii, Czechosłowacji, Jugosławii, Niemieckiej Republiki Demokratycznej i Związku Radzieckiego. Po zjednoczeniu Niemiec ponownie otrzymał honorowe członkostwo Towarzystwa Anestezjologów Niemieckich. Był też członkiem korespondentem Towarzystwa Anestezjologów Austrii, które to członkostwo cenił sobie wyjątkowo.

Wiedząc, że dla rozwoju każdej dyscypliny naukowej duże znaczenie mają kontakty zagraniczne z zachodnioeuropejskimi instytucjami zaawansowanymi w badania naukowe, Witold Jurczyk w 1967 r. zorganizował w Poznaniu III Międzynarodowe Sympozjum Anestezjologii, w którym wzięło udział 300 uczestników z zagranicy i z naszego kraju. W październiku 1987 w Poznaniu przygotował Międzynarodowe Sympozjum Dydaktyka 87, dla zorganizowania którego przyczynkiem stała się 25. rocznica powstania Zakładu Anestezjologii Klinicznej, a w 1992 r. – XIV Posiedzenie Naukowe Europejskiej Akademii Anestezjologii, które było jednym z poważniejszych wydarzeń naukowych w naszej dyscyplinie medycyny w ostatnich kilkudziesięciu latach.

Od 1994 r. prof. Witold Jurczyk dzięki swoim staraniom w Europejskiej Akademii Anestezjologii został dyrektorem pierwszego w Polsce ośrodka szkolenia podyplomowego – Regionalnego Centrum Europejskiej Fundacji do spraw Edukacji w Anestezjologii (Fondation Européenne d'Enseignement en Anesthésiologie, FEEA; Foundation in European Education in Anaesthesiology), które otwarto w Poznaniu. Warto nadmienić, że cykl szkoleń (kursów) w ramach FEEA uzyskał certyfikat wiarygodności i jakości ministra zdrowia. Równocześnie ośrodek FEEA w Poznaniu stał się załącznikiem dla rozwijania inicjatywy szkolenia ustawicznego (CME), które następnie wprowadzała w Polsce powszechnie dla wszystkich dyscyplin medycyny Naczelna Izba Lekarska, realizując odpowiednie przepisy wynikające z ustawy o zawodzie lekarza i lekarza dentystry. Inicjatywę związaną z prowadzeniem kursów zgodnie z zasadami i statutem FEEA przejęła

także Katedra Anestezjologii i Intensywnej Terapii UJ w Krakowie. Obydwie fundacje skutecznie do dnia dzisiejszego prowadzą działalność dydaktyczną, a liczba lekarzy, którzy ukończyli w całości cykl pięciu lub sześciu kursów, jest zbliżona do 4 tys., zaś liczba samych uczestników szkolenia to kilkanaście tysięcy lekarzy anestezjologów i lekarzy szkolących się.

Aktywność Witolda Jurczyka na forum europejskich instytucji anestezjologicznych spotkała się z przychylnością dwóch profesorów odpowiedzialnych za szkolenie ustawiczne anestezjologów w Europie Zachodniej. Byli nimi Johan Spierdijk z Leiden (Holandia) oraz Philippe Scherpereel z Lille (Francja). Obaj uczestniczyli w inauguracji otwarcia Regionalnego Centrum FEEA w Polsce, a faktycznie w Kiekrzu pod Poznaniem w 1995 r.

Dzięki staraniom prof. Jurczyka ówczesny Instytut Anestezjologii i Intensywnej Terapii Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego jako jedyna jednostka akademicka w Polsce uzyskał w 1997 r. akredytację Europejskiej Sekcji Anestezjologii (EBA) przy Europejskiej Unii Specjalistów Medycznych (UEMS) i Europejskiej Akademii Anestezjologii (EAA) dotyczącą szkolenia podyplomowego w anestezjologii i intensywnej terapii, którą po reakredytacji przedłużono na kolejne lata dla Katedry Anestezjologii i Intensywnej Terapii Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, a prof. Jurczyk został koordynatorem szkolenia wg zasad FEEA na terenie całej Polski.

Powracając do wątku biograficznego, należy nadmienić, że Witold Jurczyk kierował najpierw Zakładem Anestezjologii Klinicznej, który przekształcono w 1977 (decyzją ministra zdrowia i opieki społecznej) w pierwszy i jedyny w Polsce Instytut Anestezjologii i Intensywnej Terapii, przechodzący aż do 2001 r. różne zmiany organizacyjne i przekształcenia. Profesor Witold Jurczyk podkreślał, że budowa struktur administracyjnych i akademickich w dziedzinie anestezjologii i intensywnej terapii nie byłaby możliwa bez autentycznego wsparcia ówczesnych liderów dyscyplin zabiegowych w Akademii Medycznej w Poznaniu, do których zaliczał m.in.: prof. Adama Piskorza, prof. Witolda Michałkiewicza, prof. Stanisława Nowickiego, prof. Aleksandra Zakrzewskiego, prof. Romana Drewsa i wreszcie prof. Wiktora Dege.

Już w początkowych latach działalności Zakładu Anestezjologii, kiedy to zatrudnieni na etatach akademickich byli jeden adiunkt i jeden asystent, rozpoczęto prowadzenie badań naukowych, które obejmowały patofizjologię układu oddechowego i zmiany hormonalne u chorych we wstrząsie, przyczyny zaburzeń wodno-elektrolitowych u chorych po urazach czy też analizę zmian zachodzących w aktywności układu endokrynnego w przebiegu znieczulenia ogólnego.

W czasie swojej pracy Witold Jurczyk kierował się zasadą *Kodeksu etyki lekarskiej*: „Powinnością każdego lekarza jest uzupełnianie, doskonalenie wiedzy i umiejętności zawodowych, a także przekazywanie ich swoim współpracownikom”. Swoją wiedzę i umiejętności przekazywał jako promotor ponad 30 przewo-

dów doktorskich, 11 przewodów habilitacyjnych, a spośród jego uczniów, którzy uzyskali stopień naukowy doktora habilitowanego, tytuł naukowy profesora nadano 8 osobom. Witold Jurczyk był autorem ponad 300 publikacji, redaktorem 3 podręczników i licznych rozdziałów w książkach, także z zakresu innych specjalności medycznych. Dzięki inicjatywie i promotorstwu prof. Jurczyka Akademia Medyczna w Poznaniu zaliczyła w poczet swych doktorów honorowych (doktor dla zaszczytu) profesorów: Roberta Macintosha, Ottona Mayrhofera, Jeana Lassnera, Władimira Niegowskiego, Wolfganga Dicka i pierwszego profesora anestezjologii w Polsce po II wojnie światowej, Stanisława Pokrzywnickiego.

Kluczowe dla rozwoju dyscypliny było także zainicjowanie przez prof. Jurczyka procesu dydaktycznego w formie nauczania obowiązkowego dla studentów na polskich uczelniach medycznych. Działalnością dydaktyczną z zakresu resuscytacji i podstaw anestezjologii – jak pisał sam Witold Jurczyk – objęto początkowo studentów w ramach ćwiczeń i wykładów z chirurgii. Począwszy od roku akademickiego 1969/1970, wydzielono dla studentów V roku Wydziału Lekarskiego program anestezjologii, a współcześnie szkolenie przeddyplomowe obejmuje wszystkie zagadnienia związane z anestezjologią, intensywną terapią, resuscytacją i leczeniem bólu.

Ciekawe formy nauczania, jak dyskusja w ramach formuły okrągłego stołu (z udziałem anestezjologów, chirurgów i internistów), z zastosowaniem nowoczesnych (jak na owe czasy) pomocy audiowizualnych, tj. filmów i przeźroczy, stosowano w celu aktywizowania studentów i urozmaicenia zajęć wraz z systemem *learn by doing* (nauczanie poprzez aktywność), co okazało się najbardziej skuteczną formą nauczania. Spotykało się to z olbrzymim zainteresowaniem i uznaniem studentów, gdyż jak na owe lata pionierskość rozwiązań w prowadzeniu dydaktyki była niepodważalna. Pierwszą wówczas próbą aktywnych form nauczania studentów resuscytacji krążeniowo-oddechowej były ćwiczenia, podczas których wykonywano reanimację zwierząt doświadczalnych (psów) w odpowiednio wykreowanym modelu zatrzymania krążenia, z wcześniejszym przygotowaniem tego eksperymentu poprzez realizację niezbędnych zabiegów przygotowawczych, takich jak: wenesekcja, tracheostomia, intubacja tchawicy, prowadzenie oddechu kontrolowanego. Film, który powstał w trakcie tych zajęć, stanowił przez wiele lat ciekawą i skuteczną formę pomocy dydaktycznej. Kolejne kroki skierowane w stronę rozwoju nauczania związane były z materiałami dydaktycznymi. Opublikowany w 1973 r. przez prof. Witolda Jurczyka i prof. Laure Wołowicką i wydany w 2 tys. egzemplarzy *Przewodnik dydaktyczny z zakresu pomocy doraźnej, anestezjologii i intensywnej opieki medycznej* był pierwszym tego typu przewodnikiem dla studentów, służył im w procesie nauczania przez kolejnych kilkanaście lat.

Rozwój intensywnej terapii, jaki dokonywał się w latach sześćdziesiątych XX w., został zobrazowany przez Witolda Jurczyka i Krzysztofa Stengerta w ar-

tykule *Organizacja oddziału anesteziologicznego*, który ukazał się w czasopiśmie „Szpitalnictwo Polskie” w 1963 r. (tom VIII, nr 6). W artykule zostały zawarte m.in. informacje dotyczące przygotowania pacjenta do rozległych zabiegów operacyjnych o wysokim ryzyku powikłań czy też znaczenia dla chorobowości i śmiertelności chorych wadliwie zorganizowanego leczenia w okresie pooperacyjnym.

Dzięki determinacji prof. Jurczyka oraz wielu pochodzących z Wolsztyna ludzi dobrej woli i o otwartych głowach doszło do powstania w 1996 r. Towarzystwa Naukowego im. Roberta Kocha w Wolsztynie. Na pierwszego przewodniczącego Zarządu Towarzystwa wybrano wówczas prof. Witolda Jurczyka. W 150. rocznicę urodzin Roberta Kocha zaproszono do Wolsztyna, dzięki zaangażowaniu Profesora, wielu znakomitych naukowców świata medycznego z Polski i Niemiec. Dzięki swojej, można powiedzieć, ustawicznej aktywności Witold Jurczyk wpłynął na nawiązanie oficjalnych stosunków pomiędzy Stowarzyszeniem Roberta Kocha w Wolsztynie a Instytutem Roberta Kocha w Berlinie. Każdego roku Stowarzyszenie Roberta Kocha organizuje konferencje naukowe, w których biorą udział m.in. naukowcy z Instytutu Roberta Kocha w Berlinie; wykładowcami podczas tych konferencji bywały osoby nominowane do najwyższych zaszczytów w dziedzinie nauki na świecie.

Witold Jurczyk, wspominając w publikacjach swoich poprzedników i nauczycieli, użył w jednym z rozdziałów swej książki znamiennego stwierdzenia, że „najważniejsi są ludzie”. Zgodnie z tą doktryną i dzięki osobistym kontaktom z kierownikami klinik w zachodnioeuropejskich uniwersyteckich oddziałach anesteziologii i intensywnej terapii Witold Jurczyk doprowadził do nawiązania oficjalnych stosunków i współpracy naukowej z nimi oraz do wymiany kadry medycznej. Do ośrodków tych należały m.in. takie szpitale i uniwersytety, jak: Centrum Anesteziologii w Wyższej Szkole Medycznej w Hanowerze, Klinika Anesteziologii Uniwersytetu im. Jana Gutenberga w Moguncji, Centrum Anesteziologii, Medycyny Ratunkowej i Intensywnej Terapii Uniwersytetu w Getyndze, Klinika Uniwersytetu w Monachium, Klinika Uniwersytetu w Lille i wreszcie Szpital Uniwersytecki w Linzu. Wielu z pracowników naszych szpitali uniwersyteckich, zakładów oraz Katedry Anesteziologii i Intensywnej Terapii AM i UMP miało możliwość korzystania z rocznych, półrocznych czy też miesięcznych staży w tych klinikach, z których powracali do Polski z nowymi doświadczeniami, wiedzą i potencjałem dla rozwoju anesteziologii i intensywnej terapii w Polsce. Dzięki temu uzyskiwaliśmy także kolejne stopnie i tytuły naukowe.

Profesora Witolda Jurczyka odznaczono m.in. Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia, Krzyżem Kawalerskim i Oficerskim Polonia Restituta, a z uwagi na miejsce urodzenia i swoją w nim charytatywną działalność powołano go w szereg Honorowych Obywateli Gminy Kcynia (1988), zaś po założeniu przez

prof. Jurczyka tamże Fundacji Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym obdarowano go medalem Zasłużony dla Gminy Kcynia w 1989 r.

W istocie jednak w pamięci każdego, kto znał Witolda Jurczyka jako człowieka, czy też prof. Witolda Jurczyka jako przełożonego, pozostanie on pogodną, pełną entuzjazmu, skromną osobą, pomimo tego, że wagi jego osiągnięć życiowych nie sposób nie docenić i nie można jej w prosty sposób zaprezentować w tym będącym podziękowaniem dla Profesora skromnym i szczerym o nim wspomnieniu.

Anna Kluzik, Krzysztof Kusza

Profesor Tadeusz Stefan Kurkiewicz (1885–1962)

Tadeusz Stefan Kurkiewicz (1885–1962) – polski histolog i embriolog, wnikliwy badacz stojący na straży prawdy naukowej, wybitny nauczyciel akademicki i przyjaciel młodych badaczy, człowiek o szerokim sposobie widzenia świata i skuteczny organizator – tak jednym zdaniem można nakreślić szkic do portretu prof. Kurkiewicza.

To tutaj, na naszej wielkopolskiej ziemi na Uniwersytecie Poznańskim w 1922 r. odnalazł swoje miejsce i zakończył tułaczkę 37-letni wówczas naukowiec, któremu los wytyczył długą, nierzadko ciernistą drogę wiodącą od ziemi płockiej przez warszawską i krakowską, hen, przez odległe niziny syberyjskie Tomska i Irkucka, do stabilizacji w wolnym od zaborcy Poznaniu. Z Uniwersytetem Poznańskim, a później z Akademią Medyczną, w których przez kilkadziesiąt lat kierował Katedrą i Zakładem Histologii i Embriologii, a w 1950 mianowany został pierwszym rektorem AM, prof. Tadeusz Kurkiewicz związany był naukowo, dydaktycznie, organizacyjnie i społecznie aż do ostatnich swoich dni w 1962 r.

Urodził się 23 II 1885 r. w Strzegowie, wsi w powiecie mławskim na terenie Guberni Płockiej zniewolonej przez rosyjskiego zaborcę. Staranne przygotowanie do nauki w gimnazjum oraz szacunek i zamiłowanie do wiedzy zawdzięczał ojcu Franciszkowi, miejscowemu nauczycielowi. Wychowywaniem chłopca zajmowała się matka Zofia z Krusiewiczów. Rodzice, mając w pamięci krwawe bitwy powstania styczniowego stoczone pod Strzegowem z udziałem gen. Zygmunta Padlewskiego, kształtowali wyobraźnię patriotyczną syna w czci dla minionych wydarzeń, tym samym zaszczepiając w nim ducha polskości. Jak bardzo kult ten utrwalił się w pamięci chłopca, świadczy zarówno późniejsza działalność prof. Tadeusza Kurkiewicza na rzecz niesienia pomocy więźniom politycznym, jak i wspomnienie doktorantki Profesora, która zapisała: „Podczas swojej pracy w Charkowie Profesor dowiedział się o miejscu pobytu powstańca polskiego, zesłanego na Sybir po powstaniu r. 1863. Postanowił, z wielkim szacunkiem, odwiedzić go i pojechał do wskazanej miejscowości” [J. Koczocik-Przedpelska, *Marzenia i spełnienia*] – myślę, że chodzi tutaj o pobyt w Tomsku, ponieważ studiując ogromną ilość dokumentów, pobytu Profesora w Charkowie nie odnotowałam.

Edukację w Gimnazjum Męskim w Płocku rozpoczął Tadeusz Kurkiewicz w 1894 r., a po 8 latach uzyskał świadectwo dojrzałości. Jako 17-letni młodzieniec zapisał się na Wydział Fizyko-Matematyczny na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim (CUW). Wybrał Oddział Przyrodniczy, który okazał się być dla jego przyszłości bardzo trafnym. Tutaj po raz pierwszy zetknął się z badaniami naukowymi prowadzonymi w kierowanej przez prof. P. Mitrofanowa Katedrze Anatomii Porównawczej i Embriologii oraz w kierowanej przez prof. M. Nasonowa Katedrze Zoologii. Studiów w tej Uczelni jednak nie ukończył, gdyż, jak pisze w życiorysie: „Porwany walką o szkołę polską opuściłem tę uczelnię w styczniu 1905 roku...” – był to wielki bojkot studencki przeciwko rusyfikacji szkolnictwa w Królestwie Polskim, za udział w którym Kurkiewicz otrzymał tzw. wilczy bilet. Nieodparte pragnienie kontynuowania nauki skierowało młodego człowieka do Krakowa, gdzie w połowie 1906 r. rozpoczął studia jako zwyczajny słuchacz Wydziału Filozoficznego Cesarsko-Królewskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego (CKUJ). Studia te z powodzeniem ukończył w 1910 r.

Już w trakcie pierwszego roku nauki rozpoczął prace doświadczalne w Zakładzie Biologii i Embriologii pod kierunkiem słynnego embriologa, prof. Emila Godlewskiego jun., którego czujne oko szybko wychwyciło zamiłowanie studenta do embriologii. Samodzielne prace rozpoczął od obserwacji i badań porównawczych czerwonych ciałek krwi, a wyniki tych badań opublikował w pierwszej swojej pracy *Kształt i budowa czerwonych ciałek krwi*. W toku monitorowania materiału badawczego ujawniła się jego umiejętność rzetelnego poszukiwania i zgłębiania prawdy naukowej, która już wkrótce miała zapoczątkować powstaniem najbardziej znaczącej, jak się okaże po latach, rozprawy *O histogenezie mięśnia sercowego zwierząt kręgowych*, opublikowanej w 1909 r. Badania do tej publikacji analizujące bardzo dokładnie proces rozwoju mięśnia sercowego kurczaka oraz wytwarzanie się włókienek kurczliwych prowadził Tadeusz Kurkiewicz w latach 1907–1911 w Katedrze Histologii CKUJ pod kierunkiem pioniera polskiej histologii, prof. Stanisława Maziarskiego. Ciekawe, odważne i trafne założenia naukowe oraz długofalowe procesy badawcze dały niezwykle prekursorskie wyniki. Światowej sławy uczony Heidenhain w swojej książce *Plasma und Zelle* pisał: „Zagadnienie budowy ściany serca i jego rozwoju we wczesnych okresach życia zarodkowego zostało najdoskonalej ujęte przez Kurkiewicza”. Rezultaty badań Tadeusza Kurkiewicza z 1909 r. okazały się – uwaga! – pionierskie dla współczesnej kardiologii! Jak piszą w jednej z najnowszych swoich prac z 2017 r. prof. Ludwik K. Malendowicz i prof. Andrzej Łukaszyk (wychowanek Tadeusza Kurkiewicza), wyniki tych badań podważyły ówczesne hipotezy na pochodzenie komórek nasierdza w rozwijającym się sercu: „W przeciwieństwie do wcześniejszych hipotez twierdzących, że zarówno mięsień sercowy, jak i nasierdzie wywodzą się z tego samego źródła pierwotnej cewy sercowej – zawiązka śródsierdziowo-nasierdziowego – Kurkiewicz wykazał, że nasierdzie wywodzi

się z kosmków okołosercowych, czyli ze źródła pozasercowego” [cyt. w tłum., „Advances in Cell Biology” – DOI: 10.1515/abc-2017-0010].

Mimo iż praca Tadeusza Kurkiewicza była nowatorsko istotna, cytowanie i przytaczanie jej aspektów cytologicznych w literaturze odnajdziemy tylko do 1918 r., a w następnych latach w kręgach embriologów publikacja ta jest zapomnianą lub nieznaną! Dopiero w 1960 r. – po 40 latach! – pracę tę odkrył na nowo Romanoff poszukujący literatury dotyczącej rozwoju embrionalnego kurczaka, a 8 lat później Manasek podpierający się w swoich doświadczeniach badaniami Kurkiewicza przyciągnął embriologów do oryginalnej pracy Polaka i pozwolił jej wrócić na paletę znaczących badań świata nauki. Od 1960 r. praca Tadeusza Kurkiewicza zyskała 36 cytowań. Dziś, po ponad 100 latach, rozprawa o pozasercowym pochodzeniu komórek nasierdžia jest cyklicznie cytowana, a jej odkrywcze dla dzisiejszej kardiologii znaczenie ma fakt, że dzięki obecnym badaniom z użyciem technik biologii molekularnej komórki wywodzące się z nasierdžia uważane są za komórki macierzyste mięśnia sercowego! Na podstawie tej publikacji Tadeusz Kurkiewicz w 1911 r. uzyskał stopień doktora filozofii.

Niestabilne w tym okresie położenie materialne Tadeusza Kurkiewicza oraz leczenie chorej na rozpadową gruźlicę płuc żony były głównymi powodami powrotu rodziny w 1911 r. do Warszawy. Kurkiewicz rozpoczął pracę w Katedrze Histologii CUW u prof. Kołosowa i równocześnie kontynuował przerwane w 1905 r. studia. Prowadził tutaj badania nad komórkami Panetha u zwierząt ssących. W 1914 r., na podstawie opublikowanych wyników tych prac, ukończył studia ze stopniem kandydata nauk przyrodniczych – w Rosji był to stopień porównywalny ze stopniem doktora.

Wybuchła I wojna światowa. Tadeusz Kurkiewicz jak inni pracownicy CUW otrzymał nakaz władz carskich ewakuowania się do guberni Cesarstwa Rosyjskiego. Osiedlił się w Tomsku na Nizinie Zachodniosyberyjskiej, gdzie w styczniu 1915 r. rozpoczął pracę w Katedrze Histologii Uniwersytetu Tomskiego, którą kierował kolega Kurkiewicza z czasów „warszawskich”, prof. Siergiej G. Czasownikow. Tutaj rozpoczął badania nad przechodzeniem mięśni poprzecznie prążkowanych w ścięgna. Pracę naukową przerwało w 1916 r. powołanie Kurkiewicza do służby w armii rosyjskiej w Irkucku, w której ukończył Szkołę Wojskową. Po demobilizacji w 1918 r. powrócił do Tomska i podjął rozpoczęte przed wojną badania – lecz na krótko, gdyż z powodów politycznych przez kilka miesięcy musiał ukrywać się przed władzami bolszewickimi. Powołany w 1920 r. na profesora histologii Uniwersytetu w Omsku, pisał o sobie (w osobie trzeciej): „...z pobudek i warunków politycznych atoli tego stanowiska nie przyjął, będąc w tymże czasie więzionym przez władze bolszewickie...”. Po uwolnieniu powrócił do Tomska, gdzie dokończył przerwane przez wojnę badania. Opisał je w rozprawie *O pozapłodowym rozwoju mięśni poprzecznie prążkowanych* i na jej podstawie habilitował się w maju 1921 r. Korzystając z postanowień traktatu

ryskiego o wyborze obywatelstwa, w drugiej połowie 1921 r. wyjechał do wolnej Polski. W okolicy Poznania Tadeusz Kurkiewicz dotarł w lutym 1922 r. Profesor Adam Wrzosek wspomina w pamiętniku: „...Napisałem niezwłocznie do Kurkiewicza, który mieszkał chwilowo na wsi u jakiegoś proboszcza, że może objąć asystenturę przy Katedrze Histologii z warunkiem prowadzenia ćwiczeń w czasie choroby prof. Gajewskiej. Kurkiewicz zgodził się na te warunki i zaraz przybył do Poznania” [APAN, sygn. P. III-70].

Dnia 16 II 1922 r. rozpoczął pracę jako asystent w Katedrze Biologii na Uniwersytecie Poznańskim. W maju tegoż roku powtórzył przewód habilitacyjny z histologii i od 1 IX został zastępcą profesora histologii, a od 1 XII 1923 r. – profesorem nadzwyczajnym tej dziedziny. Profesurę zwyczajną z mianowania otrzymał Tadeusz Kurkiewicz 1 I 1935 r.

W obliczu – jak źle przypuszczano – nieuleczalnej choroby prof. Heleny Gajewskiej (pierwszego kierownika Zakładu Histologii) władze uniwersyteckie oddały w jego ręce pieczę nad Zakładem Histologii i Embriologii od roku akademickiego 1922/1923, którą sprawował aż do przejścia na emeryturę w październiku 1959 r., wyjąwszy okres II wojny światowej. W pracach badawczych pozostał Profesor wierny wczesnym etapom embriogenezy, które to prace dzięki podróży naukowej w 1927 r. do Stacji Biologicznej w Neapolu rozszerzył o kolejne publikacje.

W międzynarodowym świecie naukowym po raz kolejny zauważono prof. Kurkiewicza w 1931 r. dzięki badaniom nad wpływem yahren-caseiny na układ gruczołów dokrewnych; badania te doprowadziły do wykrycia produkcji adrenaliny przez jądra komórek adrenalinogennych i do opracowania metody barwnego wykrywania tego hormonu. Metodę tę, znaną w piśmiennictwie jako reakcja Henle-Kurkiewicza, prof. Vialli z Turynu nazwał „bardzo cennym odkryciem naukowym”.

W Poznaniu lat międzywojennych niezwykle aktywny prof. Tadeusz Kurkiewicz łączył pracę naukową z obowiązkami kierownika, dziekana i prodziekana oraz działaniami na rzecz młodzieży akademickiej, pojawiał się w strukturach PTPN, organizacji okręgowej „Strzelca”, Kole Wolnomysłicieli, w Ubezpieczeniach Społecznych i innych.

Po wybuchu II wojny światowej prof. Tadeusz Kurkiewicz przeniósł się do Warszawy, gdzie pracował m.in. w magistracie warszawskim i w Szpitalu Czerwonego Krzyża. Jak wielu profesorów UP uczestniczył w nauczaniu na tajnych kompletach Uniwersytetu Ziemi Zachodnich i tajnych kursach Uniwersytetu Warszawskiego. Wojenne tragedie wielu ludzi nie ominęły prof. Tadeusza Kurkiewicza – stracił dwóch synów: starszego Jerzego w 1939 r. i młodszego Stefana w 1944 r. Pierwsza żona Profesora zmarła na suchoty jeszcze podczas pobytu w Tomsku.

W marcu 1945 r. powrócił do Poznania i objął ponownie kierownictwo Katedry Histologii i Embriologii UP. Intensywnie zajął się organizacją zlikwi-

dowanej podczas wojny macierzystej jednostki i jednocześnie przygotowywał podręcznik *Histologia człowieka w zarysie*, który ukazał się w 1947 r. W działalności powojennej duży nacisk położył prof. Kurkiewicz na pracę dydaktyczną i rozwój naukowy swoich bezpośrednich uczniów. W 1950 r. wspominał: „Duże zapotrzebowanie na kadry naukowe skłoniło mnie do skupienia wysiłków na odcinku kształcenia młodych sił naukowych”. Własne badania prowadził wokół roli glikogenu w rozwoju zarodkowym. Jako dziekan Wydziału Lekarskiego organizował wznowienie nauczania na zniszczonej Uczelni.

Był wybitnie utalentowanym, otoczonym legendą dydaktykiem. Od samego początku pracy na UP uwagę środowiska akademickiego zwracał talent Tadeusza Kurkiewicza do wnikliwej i perfekcyjnej pracy badawczej oraz do profesjonalnego podejścia do pracy pedagogicznej. Jego staranne i ciekawie przygotowane wykłady otwierały na wskroś tajniki tego, co w biologii niewidzialne, i cieszyły się niezmiennie renomą i uznaniem młodzieży. Doktor Donat Woszczyński pisał: „Posiadał dar przekazywania wiadomości w sposób bardzo obrazowy i czytelny. Wykładów Profesora nie można było opuszczać, to się nie opłacało. Żaden podręcznik nawet w części nie dawał możliwości zrozumienia materiału... Wykład był niezastąpiony”.

Inspiracyjna osobowość i mentoring Profesora przyciągały do pracowni naukowych kolejnych zdolnych badaczy. Już w okresie międzywojennym szczególną uwagę zwracał Profesor na właściwe ukierunkowanie młodzieży rokującej do samodzielnej pracy naukowej. Profesor Adam Wrzosek w swoich pamiętnikach zanotował: „Był on dobrym profesorem histologii i embriologii, wzorowo prowadzącym ćwiczenia... popierał gorąco badania naukowe swoich asystentów, z których kilku dzięki niemu habilitowało się. Przysporzenie nauce polskiej kilku naukowców rzetelnie do badań naukowych przygotowanych jest to niemała zasługa Kurkiewicza”.

Asystenci Profesora często wyjeżdżali na stypendia naukowe, przeważnie do Francji, publikowali też w czasopismach zagranicznych, co umożliwiało łączność z najnowszą nauką światową. Ich wczesne, liczne osiągnięcia, dawały upust marzeniom o wielkich odkryciach. „W latach trzydziestych i czterdziestych... przewijało się przez ten Zakład marzenie o Nagrodzie Nobla. Brzmiało w podszepkach: Jakby to było wspaniale, gdybyśmy wszyscy razem z panem Profesorem pojechali do Sztokholmu” [J. Koczocik-Przedpelska, *Marzenia i spełnienia*].

Profesor śmiało wprowadzał do pracy naukowej nowatorskie zmiany odpowiadające aktualnym kryteriom – uruchomił m.in. pierwszą w Polsce pracownię hodowli tkanek zwierzęcych. A co najważniejsze – utworzył własną szkołę szczególnie w zakresie histofizjologii gruczołów dokrewnych, w której pełny rozwój naukowy z habilitacją włącznie przebyli profesorowie: T. Pawlikowski, K. Miętkowski, J. Słotwiński i K. Dux. Droga doktoratów prowadził wielu późniejszych profesorów, m.in.: J. Fibaka, J. Koczocik-Przedpelską, S. Soszkę,

M. Walczaka, oraz doc. W. Bartoszewicza. Wstępny etap rozwoju naukowego w zespole Profesora odbyli też profesorowie: E. Howorka, A. Łukaszyk, M. Kozik i B. Raszeja-Wanic oraz doc. W. Rossowski i doc. K. Wojciechowski. Większość z nich została w latach późniejszych kierownikami katedr lub klinik, pełniła najwyższe funkcje we władzach innych akademii medycznych oraz wykształciła następnych naukowców – dla przykładu: prof. T. Pawlikowski był promotorem 10 habilitacji i 15 doktoratów.

Osiągnięcia naukowe prof. Tadeusza Kurkiewicza, wybiórczo niezwykle pionierskie – jak się okazało, również dla współczesnej nauki – nie wystarczają być może do nadania miana luminarza, gdy jednak spojrzeć na dokonania jego wychowanków w sferze polskiej i światowej aktywności naukowej, nie można zaprzeczyć, że dorobek szkoły histofizjologicznej prof. Kurkiewicza na trwałe wpisał jego nazwisko w laur nauki.

Z bardzo szerokiej działalności społecznej prof. Tadeusza Kurkiewicza przytoczę tylko część. W latach dwudziestych XX w. był współzałożycielem Związku Nauczycielstwa Szkół Wyższych. W ramach Międzynarodowej Organizacji Pomocy Rewolucjonistom działał na rzecz niesienia pomocy więźniom politycznym. W 1932 r. razem z prof. S. Nowakowskim i prof. H. Ułaszynem doprowadził do utworzenia Koła Poznańskiego Polskiego Związku Myśli Wolnej – był także doradcą Akademickiej Sekcji Wolnomyślicieli UP. W latach 1945–1949, z ramienia Ministerstwa Oświaty, był członkiem Kuratorium Fundacji Zakłady Kórnickie, gdzie w 1946 r. powierzono mu wdrożenie starań o zabezpieczenie zamku kórnickiego przed grożącym zawaleniem oraz o odzyskanie lasów Fundacji. Pracował w Komisji Lekarskiej PTPN. Prowadził działalność w Polskim Czerwonym Krzyżu. Był założycielem i prezesem Okręgu Poznańskiego Związku „Strzelec”. Wspierał młodzież akademicką jako opiekun studenckiego Klubu Społecznego Medyków, był kuratorem Akademickiego Koła Płocczan i Akademickiego Związku Przyjaźni Polsko-Jugosłowiańskiej. Działał w Uczelnianym Komitecie Obrońców Pokoju i Stowarzyszeniu Wolnomyślicieli i Ateistów.

Pełnił też wiele funkcji we władzach UP – na Wydziale Lekarskim czterokrotnie był dziekanem, a trzykrotnie – prodziekanem, był także prodziekanem Oddziału Stomatologii, kierownikiem Studium Lekarsko-Dentystycznego i kuratorem Katedry i Zakładu Fizyki Lekarskiej. W 1950 r. został mianowany pierwszym rektorem nowo powołanej Akademii Lekarskiej – później Akademii Medycznej. Z funkcji tej na własną prośbę zrezygnował i został z niej zwolniony 23 III 1952 r.

W sferze organizacyjnej nauki prof. Tadeusz Kurkiewicz był członkiem towarzystw naukowych polskich i zagranicznych, m.in.: Polskiego Towarzystwa Histochemików i Cytochemików, Polskiego Towarzystwa Anatomicznego, Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz francuskiego l'Association des Anatomistes. Był też członkiem komitetu redakcyjnego „Folia Morphologica” oraz kierował Oddziałem Polskiego Towarzystwa Biologicznego.

Za swoją działalność odznaczony został m.in.: Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi (dwukrotnie), Medalem 10-lecia PRL i odznaką Za Wzorową Pracę w Służbie Zdrowia.

Zmarł w obecności swoich uczniów 11 III 1962 r. w Poznaniu. Spoczywa w alei zasłużonych na cmentarzu Junikowskim w Poznaniu.

Ewa Sumelka

Dziesięć lat po śmierci prof. Tadeusza Kurkiewicza do nowej pracy w Zakładzie Histologii przyszła młoda laborantka. Nazwisko „Kurkiewicz” wybrzmiewało niemal z każdej pracowni!

– A kto to jest ten profesor? – pytała...

– Oooch...! Pani Ewo! Profesor to był nasz charyzmatyczny nauczyciel i przewodnik po tajnikach nauki! – odpowiadali młodzi asystenci – dziś emerytowani profesorowie, którzy w dniu pogrzebu na własnych ramionach wynosili trumnę z ciałem Profesora z Collegium Maius, a później z czcią i wielkim żalem nieśli ją aleją zasłużonych na cmentarzu Junikowskim.

Profesor Leon Lakner (1884–1962)

Profesor Leon Lakner był pierwszym poznańskim profesorem zwyczajnym stomatologii Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego i Poznańskiej Akademii Medycznej. Urodził się 7 V 1884 r. w Potulicach w powiecie wągrowieckim. Szkołę podstawową ukończył w Gołańczy. Do gimnazjum uczęszczał początkowo w Wągrowcu, a następnie w Nakle. Ze względu na swoją postawę i działalność niepodległościową w organizacji młodzieżowej im. Tomasza Zana został zmuszony przerwać naukę i świadectwo dojrzałości otrzymał jako eksternista w 1903 r. Następnie w latach 1903–1907 kontynuował naukę na kierunku lekarsko-dentystycznym w Berlinie, kształcąc się u znakomitych profesorów: Millera i Diecka – specjalistów w zakresie stomatologii zachowawczej, Warnekrosa i Schrödera – w zakresie protetyki, oraz Buscha i Willigera – z chirurgii stomatologicznej. W 1907 r. otrzymał dyplom lekarza dentysty i wrócił do Wielkopolski. W 1908 r. rozpoczął praktykę lekarsko-dentystyczną w Poznaniu, a jednocześnie podczas licznych wyjazdów zagranicznych poszerzał swoją wiedzę i umiejętności zawodowe.

Burzliwe wydarzenia pierwszej połowy XX w. wywarły ogromny wpływ na życie i pracę prof. Laknera. W 1918 r. został aktywnym członkiem Polskiej Organizacji Wojskowej, a od chwili wybuchu powstania wielkopolskiego brał w nim czynny udział. W 1919 r. wstąpił do armii wielkopolskiej. Uczestniczył w walkach o Lwów i w wojnie polsko-bolszewickiej na froncie litewsko-białoruskim. Został odznaczony wieloma medalami bojowymi i państwowymi. Pełniąc służbę wojskową początkowo w stopniu porucznika, a następnie kapitana, sprawował obowiązki lekarza dentysty w Szpitalu Okręgowym w Poznaniu i Lublinie.

Jednocześnie rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego, które ukończył w 1923 r., otrzymując rok później wraz ze stopniem doktora wszech nauk lekarskich dyplom lekarza medycyny. W 1924 r. na Wydziale Lekarskim w Jenie na podstawie pracy *Hat der Durbruch der Milchzähne Einfluss auf den Organismus der Kinder* otrzymał dyplom doktora medycyny dentystycznej. W latach 1924–1925 pracował na Oddziale Wewnętrznym Szpitala Dziecięcego św. Józefa w Poznaniu oraz pod kierunkiem znanego chirurga

prof. Antoniego Jurasza w Klinice Chirurgicznej Uniwersytetu Poznańskiego. Do 1933 r. utrzymywał również stałą łączność naukową z Warszawską Kliniką Stomatologiczną kierowaną przez prof. Alfreda Meissnera. W czerwcu 1934 r. decyzją Rady Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego Leonowi Laknerowi powierzona została funkcja kierownika Polikliniki Stomatologicznej Uniwersytetu Poznańskiego wraz z obowiązkiem prowadzenia zajęć dydaktycznych dla studentów medycyny. Stopień doktora habilitowanego na podstawie pracy *Wpływ pierwszego ząbkowania na ustrój dziecięcy* uzyskał w 1936 r. W latach 1936–1939 kierował Katedrą i Polikliniką Stomatologiczną Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego. Był to okres intensywnej pracy organizacyjnej, naukowej i dydaktycznej. W tym czasie Leon Lakner publikował liczne prace naukowe, m.in. w: „Kronice Dentystycznej”, „Przeglądzie Dentystycznym”, „Polskiej Stomatologii” oraz „Nowinach Lekarskich”. Zainteresowania naukowe Leona Laknera skupiały się na problemach związanych z zakażeniem ogniskowym. Obok prof. Teofila Kaczorowskiego był jednym z pionierów badających to zagadnienie w nauce polskiej. W latach 1934–1936 ukazały się m.in. prace prezentujące wyniki badań i obserwacji klinicznych zakażeń ogniskowych: *Zagadnienia zakażenia ustnego*, *Spostrzeżenia własne z dziedziny zakażenia ogniskowego jamy ustnej*, *W sprawie zakażenia ustnego u dzieci*, *Nowe spostrzeżenia w dziedzinie zakażenia ustnego*, *Teofil Koczorowski jako twórca teorii o zakażeniu ustnym*. Do zagadnień tych prof. Lakner wrócił również w późniejszych publikacjach, które ukazały się w czasopismach angielskojęzycznych. W 1936 r. Leon Lakner został wybrany na prezesa sekcji lekarzy specjalistów w chorobach zębów i jamy ustnej przy Związku Lekarzy Państwa Polskiego Okręgu Wielkopolskiego. W tym okresie doc. Lakner utrzymywał rozległe kontakty ze światem naukowym. Aktywnie uczestniczył w wielu zjazdach naukowych w kraju i za granicą. Współorganizował we Lwowie VIII Zjazd Polskich Stomatologów, podczas którego zaprezentował wyniki swoich obserwacji na temat zakażenia ogniskowego. Sprawował również funkcję członka Stałej Delegacji Polskiej na zagranicznych zjazdach stomatologicznych. Podczas I Konferencji Przedstawicieli Uniwersyteckich Katedr Stomatologicznych w Krakowie zgłosił projekt przyznania lekarzom dentystom prawa ubiegania się o tytuł specjalisty. W 1939 r. uzyskał nominację na profesora nadzwyczajnego.

Z chwilą wybuchu II wojny światowej objęty ogólną mobilizacją uczestniczył w działaniach polskiej armii. Po zakończeniu walk dotarł poprzez Rumunię do Francji, a następnie po jej upadku w 1940 r. udał się do Wielkiej Brytanii. Tutaj na terenie Szkocji pracował w Wojskowej Przychodni Dentystycznej Centralnego Ośrodka Wojskowego w Crawford i Alyth oraz w Military Hospital w Edynburgu. Wspólnie z profesorami i docentami uniwersytetów polskich podjął pracę organizacyjną i pedagogiczną, doprowadzając do powstania placówki polskiej myśli naukowej. Efektem tych starań było powołanie Polskiego Wydziału Lekarskiego

przy Uniwersytecie w Edynburgu. Była to w okresie okupacji hitlerowskiej jedyna uczelnia polska posiadająca wszystkie prawa uniwersytetu polskiego.

W dniu 22 III 1941 r. doc. dr Lakner otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego stomatologii na Uniwersytecie w Edynburgu; jednocześnie kierował Oddziałem Stomatologicznym w Szpitalu im. Ignacego Paderewskiego w Edynburgu. W latach 1941–1947 będąc członkiem Rady Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu w Edynburgu, prowadził wykłady ze stomatologii. Był to okres bardzo intensywnej pracy organizacyjnej i naukowej. Profesor Lakner opracował programy nauczania nowoczesnej stomatologii i prowadził badania naukowe, ogłaszając ich wyniki w angielskich czasopismach fachowych. Tematyka publikacji była rozległa – od roli odżywiania w etiologii próchnicy, poprzez chirurgiczną retencję protez całkowitych, powikłania zapalne torbieli korzeniowych, rozpoznawanie i leczenie zębaków, do głównego tematu badań, jakim zawsze były zakażenia ogniskowe. Wyniki tych licznych obserwacji ukazały się m.in. w: „British Dental Journal”, „Dental Record”, „Dental Digest”, „Edinburgh Medical Journal”, *The 1945 year book of dentistry*, Chicago, „The Dental Magazine and Oral Topics”.

W 1947 r. po zwolnieniu z Polskich Sił Zbrojnych w Anglii prof. Lakner wrócił do Polski i objął kierownictwo Katedry i Polikliniki Stomatologicznej Uniwersytetu Poznańskiego. W 1948 r. otrzymał nominację na profesora zwyczajnego i kierował Oddziałem Stomatologii Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego oraz pełnił funkcję kierownika Zakładu Chirurgii Stomatologicznej. Profesor z regularnością zegarka przybywał i rozpoczynał pracę w Klinice. Na swoim przykładzie uczył dyscypliny, poszanowania czasu własnego oraz pacjentów. Podczas wykładów uczył myślenia lekarskiego i poczucia odpowiedzialności. Do najważniejszych osiągnięć naukowych, nadal aktualnych, jest udowodniona przez Profesora teza o bakteriotropizmie zębów bezmiazgowych. Profesor Lakner był pionierem profilaktyki chorób stomatologicznych u dzieci, młodzieży i kobiet w ciąży. Przedwczesna choroba uniemożliwiła mu wprowadzenie w życie wszystkich zamierzeń i zmusiła w 1957 r. do przejścia w stan spoczynku. W okresie powojennym prof. Lakner był promotorem 11 doktoratów – kilkoro spośród jego uczniów objęło kierownicze stanowiska naukowe.

Jerzy Sokalski

Profesor Rufina Stella Ludwiczak (1906–2001)

Dziadkiem po mieczu Rufiny Stelli Ludwiczak był Jan Ludwiczak, zubożały na skutek rugów pruskich gospodarz ziemski, wywodzący się spod Wrześni, ale osiadły w Kostrzynie. Spośród jego licznego potomstwa dorosłości dożyło tylko czterech synów. Wśród nich znalazł się również Ignacy, który podobnie jak pozostali wykształcenie uzyskał w Towarzystwie Czytelni Ludowych oraz w Gimnazjum im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Po zdobyciu cenionych kwalifikacji krojczego został zatrudniony w poznańskim domu handlowym Rudolfa Petersdorfa, gdzie zapewne poznał swoją przyszłą żonę Konstancję z Kurczewskich, wykonującą zawód szwaczki. Kilka lat pracy w swoim zawodzie pozwoliło mu podnieść swe kwalifikacje na tyle, by założyć własną pracownię męskiego krawiectwa miarowego. W domu rodzinnym Ludwiczaków hołdowano zakorzenionej polskiej tradycji patriotycznej i życiu w duchu religijności.

W rodzinie tej przyszła na świat w dniu 23 VII 1906 r. córka Rufina Stella. Wychowywana w domu wg przyjętych kanonów, naukę w prywatnej żeńskiej szkole rozpoczęła na wiosnę 1913 r. Niemal równolegle wstąpiła do tajnego harcerstwa polskiego, gdzie w Drużynie im. Emilii Plater pogłębiała swój patriotyzm, aktywnie uczestnicząc w licznych wspólnie organizowanych wydarzeniach kształtujących postawę młodego Polaka. Niestety, wkrótce nadeszły lata I wojny światowej, a z nimi liczne zmiany w dotychczasowych schematach. Na fali tych przemian w dniu 27 XII 1918 r. do Poznania przybył gorąco witany Ignacy Paderewski. Wśród harcerek biorących udział w jego powitaniu była również Rufina Ludwiczak. Zwycięskie powstanie wielkopolskie spowodowało m.in., że w szkole pani Wegner, do której uczęszczała Rufina, wprowadzono język polski i w tym języku zaczęto nauczać religii. Natychmiast po odzyskaniu przez Polskę niepodległości Rufina Stella Ludwiczak rozpoczęła naukę w świeżo uruchomionym polskim Liceum im. Dąbrówki.

W 1925 r. rozpoczęła studia chemiczne na Uniwersytecie Poznańskim, na Wydziale Filozoficznym, z którego wkrótce wyrósł Wydział Matematyczno-Przyrodniczy. Pracę magisterską wykonała w Zakładzie Chemii Organicznej tegoż Uniwersytetu pod bezpośrednią opieką prof. Jerzego Suszki, a zatytułowana ona

była *O kupreidynie i niektórych jej pochodnych*. W ten sposób Rufina Ludwiczak uzyskała dyplom magistra filozofii w zakresie chemii, który jednakże wcale nie ułatwił jej życiowego startu. Pomocą w tym zakresie musiał jej posłużyć stryj Antoni Ludwiczak, który był księdzem, a jednocześnie działaczem Towarzystwa Czytelni Ludowych. I to właśnie w tej organizacji od 1932 r. mgr Rufina Ludwiczak podjęła obowiązki nauczycielki języka polskiego, fizyki, chemii i śpiewu w niewielkiej wiejskiej szkole w Dalkach nieopodal Gniezna.

Promotor jej pracy magisterskiej jednak nie zapomniał o swojej uzdolnionej studentce i przy pierwszej nadarzającej się okazji zaproponował jej pracę naukową na Uniwersytecie. Rozpoczęła ją w lutym 1933 r. jako asystent wolontariusz, by wkrótce stać się pełnoprawnym adiunktem w zespole zajmującym się wyjaśnianiem budowy przestrzennej izomerów optycznych alkaloidów kory chinowej. Badając reakcje wewnątrzcząsteczkowych przegrupowań tych związków, przygotowała pracę doktorską *O nowych przekształceniach chinidyny pod wpływem kwasu siarkowego*, którą obroniła w 1936 r. przed Radą Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Poznańskiego. Za wyniki badań opisane w rozprawie doktorskiej został jej przyznany złoty medal Uniwersytetu, a w 1939 r. praca ta została wyróżniona na poziomie krajowym przez Krakowską Akademię Umiejętności. Podjęta tematyka badawcza bardzo dobrze została rozwinięta w dalszych pracach doświadczalnych, w których zostało opisane wyodrębnianie i wyjaśnienie struktury dwóch kolejnych pochodnych naturalnej chinidyny – były to allochinidyna oraz β -izochinidyna. Dorobek ów został zgromadzony do lata 1939 r. i mógł stanowić podstawę do przygotowania pracy habilitacyjnej.

Niestety, tę dobrze zapowiadającą się drogę rozwoju naukowego brutalnie przerwał wybuch II wojny światowej. Doktor Rufina Ludwiczak została wysiedlona do Ostrowca Świętokrzyskiego, zabrała jednak ze sobą wszystkie notatki naukowe. Dzięki dużej życzliwości prof. Jerzego Suszki od 1940 r. znalazła pracę w Krakowie, najpierw w fabryce chemicznej Fluor, a później kolejno jako nauczycielka w prywatnej Żeńskiej Szkole Handlowej i Państwowej Szkole Chemicznej. W tej ostatniej była wychowawczynią kilku przyszłych profesorów, w tym m.in. znanego farmaceuty prof. Leszka Krówczyńskiego. Pod koniec wojny pracowała wraz z prof. Suszką w laboratorium badania przetworów ogrodnich. Przez cały ten czas włączała się aktywnie w różnorodne formy tajnego nauczania zarówno na Uniwersytecie Jagiellońskim, jak i na Uniwersytecie Ziem Zachodnich, by w 1944/1945 r. stać się oficjalnym wykładowcą chemii organicznej na tajnym UJ w Krakowie.

Po zakończeniu okresu działań wojennych spędzonego praktycznie w Krakowie dr Rufina Ludwiczak wraz z prof. Suszką w marcu 1945 r. powrócili do ich rodzinnego Poznania, gdzie niezwłocznie nawiązali owocny kontakt z władzami odradzającego się Uniwersytetu Poznańskiego. Powierzono im odbudowę

Zakładu Chemii Organicznej w murach ówczesnego Collegium Chemicum, w których od 1941 r. działał niemiecki Reichsuniversität Posen. Chemię w tym czasie przypisano organizacyjnie do Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego, przy którym jednocześnie utworzono Oddział Farmaceutyczny. W pomieszczeniach odbudowywanych wielkim nakładem własnych sił podjęto kształcenie jakże oczekiwanej nowej wysoko kwalifikowanej kadry dla odrodzonego państwa polskiego. Doktor Ludwiczak powierzono prowadzenie wykładów z chemii i technologii barwników dla studentów chemii, a także wykładów i ćwiczeń z chemii badania środków spożywczych i z chemii organicznej dla studentów farmacji. Równolegle zatrudniono ją na stanowisku zastępcy profesora oraz kierownika nowo utworzonej Katedry Towaroznawstwa i Technologii Akademii Handlowej w Poznaniu. Tutaj przez 3 lata prowadziła wykłady i ćwiczenia dla studentów I i II roku oraz sprawowała opiekę nad magistrantami.

Dzięki niezwykle skrzętnemu przechowywaniu swoich notatek naukowych z lat trzydziestych dr Ludwiczak już w czerwcu 1945 r. przystąpiła do kolokwium habilitacyjnego i z wyróżnieniem obroniła pracę *Badania syntetyczne w grupie alkaloidów kory chinowej*. Wyniki zaprezentowane w pracy zyskały światowy rozgłos dzięki omówieniu ich przez laureata Nagrody Nobla, Roberta Woodwarda, w monografii *The alkaloids chemistry and physiology*.

Dzięki intensywnym zabiegom zmierzającym w kierunku rozwoju dydaktyki farmacji na Uniwersytecie Poznańskim przekształcenia strukturalne w tym obszarze zachodziły w dużym tempie. Najpierw powstała Pracownia Farmaceutyczna Chemii Organicznej, prowadzona przez dr hab. Rufinę Ludwiczak, stanowiąca część Katedry Chemii Organicznej Uniwersytetu, kierowanej przez prof. Jerzego Suszkę. Pracownia ta we wrześniu 1947 r. została przekształcona w Zakład Chemii Organicznej i Biologicznej przypisany do wspomnianego wcześniej Oddziału Farmaceutycznego. Następnie, w maju 1948 r., Zakład przekształcono w Katedrę Chemii Organicznej i Biologicznej, a kierownictwo tej jednostki powierzono już w sposób samodzielny świeżo mianowanej profesorem nadzwyczajnym Rufinie S. Ludwiczak. Niezwłocznie też nowego kierownika oddelegowano na wielce prestiżowy, 16-miesięczny staż zagraniczny do laboratorium prof. J.W. Cooka na Uniwersytecie w Glasgow, gdzie prowadzono podówczas intensywne badania nad chemizmem procesów kancerogenezy. Profesor Ludwiczak opracowała tam metodykę syntezy całego szeregu związków z grupy WWA, a szczególnie pochodnych 8-hydroksy-3,4-benzopirenu, m.in. z podstawnikami metoksylo- wymi i atomami chlorowców, oraz przeprowadziła ich utlenianie do chinonów o strukturze 5,8- oraz 5,10-dioksopochodnych. Wykorzystując swój pobyt na stażu zagranicznym, otrzymane wyniki przedstawiła na międzynarodowych kongresach chemicznych w Cambridge oraz w Paryżu.

Do kraju Profesor powróciła w październiku 1949, jednak dzięki jej nie- spożytej energii i dużym zdolnościom organizacyjnym już wcześniej, bo latem

1949 r., Katedra cały czas przez nią kierowana uzyskała nową własną lokalizację w budynku Collegium Chemicum. Nowa siedziba Katedry sprzyjała intensywnemu rozwojowi tematyki badawczej zapoczątkowanej podczas pobytu w Szkocji. Zajęto się badaniem składu polskich tzw. olejów przemysłowych i substancji smolistych, już wcześniej wykorzystywanych w lecznictwie. W surowcach tych poszukiwano składników o budowie sterydowej, zakładając, że mogą one stanowić doskonałe źródło dla jakże potrzebnych rozwijającemu się polskiemu przemysłowi surowców do produkcji preparatów hormonalnych. W efekcie tego opracowana została wysoko wydajna metoda pozyskiwania β -sitosterolu z oleju zimnotłoczonego z nasion szeroko u nas rozpowszechnionej jako chwast lnianki, obecnie częściej znanego pod nazwą oleju rydzowego. Produkt ten na wiele lat znalazł szerokie zastosowanie przemysłowe, gdyż uzyskiwany w ten sposób związek steroidowy stanowił doskonały surowiec do dalszych przekształceń chemicznych prowadzących do powstania licznych wyrobów użytkowych.

Równolegle do prowadzonych prac badawczych następował postęp dydaktyczny Uczelni. Na skutek jej szybkiego rozwoju nastąpiły duże zmiany strukturalne, które doprowadziły w październiku 1950 r. do wydzielenia z Uniwersytetu Poznańskiego nowej uczelni – Akademii Medycznej wraz z nowo utworzonym Wydziałem Farmaceutycznym. W strukturach tego Wydziału znalazła się również Katedra Chemii Organicznej i Biologicznej, cały czas nieprzerwanie i skutecznie kierowana przez prof. Rufinę Ludwiczak.

W połowie lat pięćdziesiątych 4-letnie studia farmaceutyczne zostały rozszerzone o obowiązkowo przygotowywaną pracę magisterską. Od tego momentu również w Katedrze Chemii Organicznej pojawili się magistranci prowadzący liczne badania pod opieką naukową prof. Ludwiczak. Takie rozwiązanie pozwoliło na rozszerzenie zakresu prowadzonych badań również na inne źródła substancji steroidowych, a także na inną grupę związków izoprenoidowych. Coraz większa uwaga badawcza zaczęła się w ten sposób skupiać na poszukiwaniu nowych, aktywnych związków trójterpenowych w różnych, możliwie szeroko dostępnych naturalnych surowcach roślinnych, znajdujących wcześniej zwyczajowe zastosowanie w tzw. medycynie ludowej. Oprócz tradycyjnych badań nad dziko rosnącymi roślinami o ugruntowanym zastosowaniu medycznym w Katedrze rozpoczęto także szeroko zakrojone prace nad składem chemicznym i możliwościami wykorzystania nawet w owym czasie dość kontrowersyjnej huby brzozewej. W poszczególnych częściach badanych roślin stwierdzono obecność wielu nowych związków sterolowych pochodnych ergosterolu i lanosterolu. Wydzielane złożone frakcje związków izoprenoidowych poddawane były rozfrakcjonowaniu i dalszej izolacji poszczególnych składników, które bardzo często różniły się między sobą jedynie liczbą lub położeniem wiązań wielokrotnych w złożonej strukturze cząsteczki. W celu skutecznej identyfikacji takich produktów konieczne okazało się otrzymywanie licznych ich pochodnych, które

dopiero rozpatrywane łącznie pozwalały na jednoznaczne wysuwanie wniosków o budowie kluczowych związków chemicznych pojawiających się w procesie biogenetycznym poszczególnych trójtępenoidów. Związki te, występujące w przyrodzie w formie glikozydowej, po uwolnieniu z nich części aglikonowej stawały się nierozpuszczalne w wodzie, co znacznie ograniczało możliwość prowadzenia badań farmakologicznych z ich udziałem. W celu poprawy tego parametru prof. Ludwiczak podjęła skuteczne próby wprowadzenia w pozycję 3 cząsteczki triterpenu grupy aminowej. Miała ona poprawić rozpuszczalność w wodzie poprzez możliwość tworzenia odpowiednich soli. Sukces na tym polu doprowadził do postawienia kolejnej hipotezy o potrzebie połączenia w jednej strukturze cząsteczki związku oligoizoprenoidowego oraz alkaloidu. Dziś byśmy nazwali to związkiem hybrydowym i choć wtedy nikt jeszcze tej nazwy nie stosował, to patrząc z obecnej perspektywy, można by prof. Ludwiczak uznać za jedną z prekursorów tworzenia tego typu struktur. Otrzymała ona, wykorzystując tę koncepcję, szereg związków z różnych grup trójtępenów połączonych w sposób skondensowany m.in. z pierścieniami pirazolowym, izoksazolowym czy indolowym. Rozwijając tę tematykę, otrzymano następnie potężną bibliotekę związków będących amidami kwasowych związków triterpenowych oraz różnorodnych amin, w tym licznych aminokwasów. Uzyskane wyniki były publikowane w wielu znaczących czasopismach chemicznych oraz prezentowane na prestiżowych kongresach naukowych. Profesor Rufina Ludwiczak była prekursorką organizowanych wspólnie z Polską i Czechosłowacką Akademią Nauk kongresów izoprenoidowych, których tradycja, z małymi przerwami, trwa do dnia dzisiejszego.

Zapewne owa idea otrzymywania alkaloido-triterpenów stała się zaczątkiem do zainteresowania się w zespole kierowanym przez prof. Ludwiczak także azotowymi związkami heterocyklicznymi jako niezależnymi indywiduami chemicznymi. Zarówno Profesor, jak i jej usamodzielniający się wychowankowie rozpoczęli syntezę bardzo modnych w owym czasie pochodnych ftalazyny, szybko rozszerzając dość zaniedbany obszar pochodnych pirydazyny. Na bazie tych dwóch układów heterocyklicznych otrzymanych zostało wiele różnego typu pochodnych, co pozwoliło na wysnucie kilku reguł uogólniających zachowanie się tych związków w różnych warunkach reakcyjnych. Możliwość prowadzenia badań biologicznych otrzymywanych pochodnych w innych jednostkach macierzystej Uczelni pozwoliła wejść Profesor ze swoimi wynikami do światowego obiegu poprzez udział na zasadzie partnerskiej w międzynarodowym projekcie „Środki lecznicze do zwalczania chorób społecznych”. W ramach prowadzonej pracy naukowej prof. Ludwiczak opublikowała ponad 100 oryginalnych prac badawczych. Była także współautorką 2 skryptów z zakresu syntezy i analizy związków organicznych.

Pod jej kierownictwem prace doktorskie wykonało ośmioro doktorantów, spośród których pięcioro zostało później profesorami, w tym troje w macierzystej Katedrze. W gronie tych osób była również prof. dr hab. Urszula Wrzeciono, przyszyły kierownik Katedry i kontynuatorka bogatego dorobku prof. Ludwiczak. Była ona także aktywnym recenzentem dorobku naukowego młodej kadry naukowej. Spośród osób, których prace doktorskie recenzowała prof. Ludwiczak, dziewięć uzyskało w kolejnych latach tytuły profesorskie.

Swą aktywność naukową Profesor realizowała również poprzez aktywny udział w pracach wielu towarzystw i komisji naukowych. Była członkiem Polskiego Towarzystwa Chemicznego, Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Polskiego Towarzystwa Biochemicznego, Polskiego Towarzystwa Endokrynologicznego oraz Brytyjskiego Towarzystwa Chemicznego i Brytyjskiego Towarzystwa Biochemicznego, a także uczestniczyła w pracach Sekcji Leku Roślinnego i Leku Syntetycznego Komisji Nauk Farmaceutycznych Polskiej Akademii Nauk. Za swą działalność dydaktyczno-naukową uzyskała w 1965 nagrodę I stopnia ministra zdrowia i opieki społecznej, a w 1973 r. – podobną nagrodę za kształcenie kadry naukowej.

Profesor Rufina Ludwiczak potrafiła w doskonały sposób połączyć aktywność naukową z działalnością organizacyjną i społecznikowską. Zasłużywszy się jako organizator, twórca i kierownik Katedry Chemii Organicznej, została zauważona przez ówczesne władze i na lata 1952–1953 powierzono jej obowiązki prodziekana Wydziału Farmaceutycznego. Następnie, w latach 1958–1962 oraz 1965–1966, była dziekanem tegoż Wydziału, stając się jednocześnie gorącym orędownikiem budowy Collegium Pharmaceuticum. Pomimo dużego zaawansowania prac koncepcyjnych z tym związanych marzeń Profesor nie udało się zmaterializować do dnia dzisiejszego. W przerwie pomiędzy dwoma kadencjami dziekańskimi, w latach 1962–1965, pełniła Profesor funkcję prorektora do spraw nauczania Akademii Medycznej w Poznaniu. Niemalże jednocześnie, tj. w latach 1961–1965, prof. Rufina Ludwiczak była posłem na Sejm Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Należała do nielicznej podówczas grupy posłów bezpartyjnych. Przez cały czas sprawowania funkcji dziekańskich i rektorskich również uczestniczyła ona niezwykle aktywnie w pracach wielu komisji i komitetów uczelnianych. Była bardzo cenionym przez studentów wykładowcą, o czym świadczyć mogła zawsze niezwykle wysoka frekwencja na jej wykładach.

Za swą działalność naukową i organizacyjną prof. Ludwiczak otrzymała wiele odznaczeń państwowych i branżowych, w tym m.in.: Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski, złotą odznakę honorową Za Zasługi w Rozwoju Miasta Poznania, odznakę Za Wzorową Pracę w Służbie Zdrowia, Odznakę Tysiąclecia Państwa Polskiego, tytuł honorowy Zasłużony Nauczyciel PRL oraz medal za zasługi dla Uczelni.

Profesor Rufina Ludwiczak poza chemią organiczną była wielbicielką muzyki poważnej. Była stałym słuchaczem koncertów Filharmonii Poznańskiej, na które bardzo często chodziła niemal wprost od stołu laboratoryjnego, zabierając na nie swoich najbliższych współpracowników. Nie było dla niej problemem uczestniczenie w różnych wydarzeniach, np. w widowiskach operowych, z udziałem gości zagranicznych, znała bowiem bardzo dobrze kilka języków obcych. Zawsze żyła bieżącymi sprawami swojej Katedry i jej pracowników, dzieląc z nimi troski dnia codziennego. Również po przejściu na emeryturę pomimo ograniczenia aktywności naukowej pozostała wiernym przyjacielem stworzonej przez siebie Katedry i grona kolejnych jej pracowników. Zawsze systematycznie uczestniczyła we wszystkich spotkaniach okolicznościowych w Katedrze, nie unikając nawet bliższych zażyłości na poziomie rodzinnym.

Profesor Rufina Ludwiczak po 95 latach niezwykle pracowitego życia odeszła z naszego grona w dniu 14 VIII 2001 r. i została pochowana w grobie rodzinnym na cmentarzu Junikowskim w Poznaniu.

Lucjusz Zaprutko

Profesor Witold Michałkiewicz (1914–1998)

Gdy piszemy o formacie i osobowości człowieka, zajmowane stanowiska i tytuły nie określają pełnego wymiaru i nie są tak istotne jak twórczość, pasja i postawa życiowa. Profesor Witold Michałkiewicz w zawodzie lekarza przypisywał najwyższą rangę działalności klinicznej, a sam został zapamiętany jako wytrawny operator i wspaniały erudyta, a przez całe swoje życie udowodnił, że diagnostyka i leczenie mogą być poważną, twórczą działalnością naukową oraz najpiękniejszą formą działalności humanitarnej. Pod koniec swojego życia wyraził ubolewanie, że coraz częściej kierownikami klinik zostawały osoby, które „tytuły uzyskiwały za działalność laboratoryjną, a uznawały się za klinicystów, mimo że poświęciły mało nocy i nerwów na ratowanie chorych”.

Profesor Michałkiewicz w swoich sądach i postępowaniu był osobą bardzo wyrazistą, co nie zawsze spotykało się z powszechną akceptacją. Wynikało to być może z tego, co zostało opisane przez Zbigniewa Zakrzewskiego w monografii *Wielkopole w kulturze polskiej*, kiedy charakteryzował mieszkańców rozległych obszarów dorzecza Warty:

[...] jest w ich postawach coś nieuchwytnego, a jednak wyczuwalnego – traktowanie życia na serio, z cichym poszanowaniem dla świata wartości, dla określonych reguł postępowania dla każdego konkretnie, że prawdziwym Wielkopolaninem jest ten, kto w Wielkopolsce się urodził, jak również ten, kto tam żył i tworzył

– prof. Michałkiewicz, który urodził się 17 XI 1914 r. w Kleczy Dolnej koło Wadowic, swoim życiem i pracą to potwierdził.

Z Wielkopolską i Poznaniem związany był od 1919, kiedy to jego ojciec Mieczysław (studia polonistyczne uwieńczone doktoratem odbył na Uniwersytecie Jagiellońskim, działacz PSL „Piast”, z ramienia którego został wybrany w 1927 r. posłem na Sejm Rzeczypospolitej) rozpoczął nauczanie w Gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu. Matką Witolda Michałkiewicza była Józefa Prochownik (również działaczka PSL „Piast”, przez pewien czas była sekretarką Wincentego Witosa), z którą jego ojciec w 1912 r. zawarł związek małżeński i miał, oprócz

Witolda, jeszcze jednego syna, Macieja – oficera marynarki wojennej (był wśród nielicznych uratowanych po zatopieniu ORP Grom). Dzięki rodzicom otrzymał staranne wykształcenie, maturę uzyskał w 1932 w Gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu, a następnie w latach 1932–1938 odbył studia medyczne na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego, które ukończył, odbierając w dniu 7 VII 1938 r. dyplom lekarza medycyny. Przed ukończeniem studiów rozpoczął pracę zawodową w szpitalu sióstr elżbietanek przy ul. Łąkowej w Poznaniu pod kierunkiem wybitnego chirurga dr. Schliengmanna.

Od października 1938 r. odbywał obowiązkową służbę wojskową w Sanitarnej Szkole Podchorążych przy Szpitalu Ujazdowskim w Warszawie, a potem jako młody lekarz służył w Dywizyjnej Izbie Chorych w zespole 6 Pułku Artylerii Ciężkiej 6 Dywizjonu Artylerii Konnej w Poznaniu na Sołacz. Jako żołnierz w służbie czynnej, w stopniu lekarza kaprała podchorążego, był lekarzem w Poznańskim Batalionie Strażniczym i brał udział w bitwie pod Kutnem. W czasie próby przebicia się wraz z rannymi został ok. 19 IX 1939 r. wzięty do niewoli niemieckiej, po przeprowadzeniu się na prawy brzeg Bzury blisko Wyszogrodu. Po kilkudniowej, przymusowej pracy w roli lekarza w szpitalach wojskowych udało mu się zbiec, a na początku października po przedostaniu się do Krakowa został przyjęty do Kliniki Ginekologiczno-Położniczej przy ul. Kopernika przez prof. Januarego Zubrzyckiego, który został niebawem aresztowany.

Przez cały okres wojny kształcił się i pracował, podnosząc swoje umiejętności pod okiem prof. W. Schaefera, prof. S. Schwarza i prof. J. Zubrzyckiego. Dnia 8 III 1945 r. na wieść, że organizowana jest praca w Klinice Ginekologii i Położnictwa, powrócił do Poznania, gdzie pomagał prof. B. Kowskiemu w odbudowaniu spalonej i ogołoconej Kliniki. Pełen zapału pomagał w działaniach organizacyjnych i naukowych celem przywrócenia funkcjonowania Kliniki i odnowy pozycji naukowej.

Efektom jego zainteresowań i pracy naukowej było opublikowanie w pierwszym wydaniu powojennym „Ginekologii Polskiej” (tom XIX, nr 1, s. 92–119) w 1948 r. bardzo nowatorskiej pracy *Zadanie promieni Roentgena w położnictwie w zakresie rozpoznawania zwężeń miednicy*, co było podstawą do uzyskania stopnia naukowego doktora medycyny na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego. W 1950 r. po przejęciu Kliniki Położniczej przez wydzieloną z Uniwersytetu Poznańskiego Akademię Medyczną (nazwaną początkowo od 1 I do 2 III 1950 r. Akademią Lekarską) pracował na stanowisku adiunkta pod kierunkiem prof. Ireneusza Roszkowskiego, który zapoczątkował nową linię rozwoju położnictwa polskiego, stawiając sobie za cel skoncentrowanie uwagi na walce z uszkodzeniami oraz śmiertelnością płodów i noworodków.

Na stanowisko docenta w Klinice Ginekologii i Położnictwa Witold Michalikiewicz został powołany w 1955 r. Klinika była początkowo jedynym szpitalem położniczo-ginekologicznym w Poznaniu. Starsi koledzy (prof. H. Gromadzki

i prof. S. Metler) objęli kliniki w Gdańsku, a prof. I. Roszkowski wyjechał do kliniki w Warszawie. Tak więc w wieku 41 lat Witold Michałkiewicz został obarczony odpowiedzialnością za życie i zdrowie pacjentek i rodzących w Klinice. Podolał tak dużym obowiązkom dzięki ofiarnej pomocy doświadczonych lekarzy: dr. K. Ryglewicz, dr J. Dammowej, dr J. Foltynowicz, dr. H. Bręborowicz i innych. Pozostali lekarze znajdowali się dopiero w początkowej fazie specjalizacji. Profesor skoncentrował się wówczas na pracy dydaktycznej i organizacyjnej, nie pominął jednak działalności naukowej, bez której nie mogło być mowy o nauczaniu akademickim. Ta działalność sprawiła, że w 1961 został mianowany profesorem nadzwyczajnym, a zwyczajnym – w 1967 r. Od początku objęcia kierownictwa Kliniki w 1955 r. realizował swoją wizję perspektyw rozwoju jednostki, organizując zespoły do realizacji zadań:

- powiązanie zasady badań morfologicznych i czynnościowych łożyska ze zjawiskami klinicznymi przebiegającymi u kobiet ciężarnych i rodzących oraz u noworodków, co miało skutkować obniżeniem zachorowalności i umieralności płodów i noworodków;
- rozwinięcie metod badania pośmiertnego obumarłych płodów i noworodków, łącznie z bardzo specjalistycznymi badaniami centralnego układu nerwowego – zespół: doc. P. Gabryel, doc. H. Bręborowicz, dr T. Pisarski;
- rozbudzenie zainteresowań wykrywaniem wczesnych postaci raka lub zmian przedrakowych w narządach rodnych kobiet, co skutkowało opracowaniem systemu badań cytologicznych, analiz patologicznych i eksperymentów na zwierzętach – zespół: doc. L. Przybora, doc. S. Simm.

Profesor Witold Michałkiewicz rozwój położnictwa postrzegał jako ściśle związany z postępem nauk przyrodniczo-technicznych i dlatego intensywnie kierował rozwojem poszczególnych badaczy swojego zespołu, co skutkowało licznymi publikacjami naukowymi w kraju i za granicą i uzyskanymi przez ten czas licznymi stopniami doktora habilitowanego. Działania te doprowadziły do przekształcenia w 1970 I Katedry i Kliniki Położnictwa i chorób Kobietych w Instytut Ginekologii i Położnictwa AM (którego był dyrektorem przez 15 lat do 1985 r.) z wieloma klinikami: Kliniką Ginekologii, Kliniką Patologii Ciąży, Kliniką Położniczą, Kliniką Neonatologii, Kliniką Onkologii Ginekologicznej oraz z Zakładem Patologii Narządów Płciowych. Rozwój metod biologicznych, a potem radiologicznych stanowił podstawę wyodrębnienia Kliniki Endokrynologii. Profesor korzystał z licznych zaproszeń i wyjeżdżał do klinik w Berlinie, Paryżu, Budapeszcie, Moskwie, Londynie (jako stypendysta Międzynarodowej Federacji Planowania Rodziny) i Belgradzie, wykorzystując zdobyte doświadczenie do dalszego rozwoju prowadzonego Szpitala.

Wiele uwagi poświęcił wprowadzeniu nowych metod w nauczaniu studentów i w szkoleniu podyplomowym. W IGiP wydano dwa skrypty: *Położnictwo* i *Ginekologia*, które następnie PZWL w Warszawie opublikował jako nowatorskie

podręczniki dla studentów. Przez lata były one podstawowym kompendium służącym do kształcenia wielu pokoleń studentów i przyszłych kadr położniczo-ginekologicznych. Ośrodek poznański dzięki wsparciu Profesora był pierwszym ośrodkiem położniczo-ginekologicznym w Polsce, który wprowadził formę testową do sprawdzania wiedzy studentów i lekarzy szkolących się. W latach 1956–1959 prof. Witold Michałkiewicz pełnił obowiązki specjalisty wojewódzkiego w zakresie położnictwa i ginekologii dla województw poznańskiego i zielonogórskiego.

W latach 1962–1964 prof. Witold Michałkiewicz był prorektorem, a w latach 1964–1972 – przez trzy kadencje rektorem Akademii Medycznej w Poznaniu. Był ostatnim rektorem AM pochodzącym z wyboru Senatu oraz pierwszym z nominacji (po zmianie ustawy o szkołach wyższych w 1965 r.). W czasie trwania swoich kadencji doprowadził do rozwoju kadrowego oraz instytucjonalnego i lokalowego AM w Poznaniu (powstały m.in. Instytut Pediatrii, Katedra i Klinika Chorób Psychicznych, Klinika Rehabilitacji). Od 1 V 1970 r. przez 15 lat był dyrektorem Instytutu Ginekologii i Położnictwa AM w Poznaniu, gdzie pełnił równocześnie obowiązki kierownika Kliniki Ginekologii. Pod jego okiem habilitowało się w Instytucie 19 osób; znaczna większość spośród tych docentów uzyskała potem tytuły profesorskie. Dorobek naukowy prof. Witolda Michałkiewicza obejmuje ponad 400 publikacji, w tym 7 książek oraz kilka wydań wspomnianych podręczników z zakresu ginekologii i położnictwa.

W dwóch kadencjach, 1965–1968 i 1987–1980, był przewodniczącym Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Ginekologicznego; pod kierownictwem Profesora, który wykazał się dużym talentem organizacyjnym, odbyły się w Poznaniu w latach 1968 i 1981 kongresy PTG. W 1969 r. prof. Michałkiewicz powołany został na członka rzeczywistego PAN. W latach 1984–1989 pełnił funkcję sekretarza naukowego PAN w Poznaniu, a zajmując to stanowisko, dążył do integrowania rozwoju nauki w regionie poznańskim. Od 1961 r. był członkiem PZPR, był także członkiem Komisji Zdrowia Komitetu Wojewódzkiego w Poznaniu. Udzielał się w pracach Stowarzyszenia Krzewienia Kultury Laickiej oraz był członkiem Zarządu Głównego Towarzystwa Świadomego Macierzyństwa.

Otrzymał wiele odznaczeń krajowych i lokalnych: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1969), Złoty Krzyż Zasługi (1960), Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski (1989), Odznakę Honorową Miasta Poznania.

W 1985 r. przeszedł na emeryturę. Mimo to pozostał aktywnym uczestnikiem posiedzeń naukowych Oddziału Poznańskiego PTG, dając dobry przykład wszystkim członkom, swoim uczniom, specjalizantom, osobom, które wypromował naukowo, i innym członkom regionalnej społeczności. Do końca swych dni przejawiał wolę działania, służąc swoimi umiejętnościami kliniczny-

mi w oddziałach położniczo-ginekologicznych Szpitala Wojewódzkiego w Pile i MSW w Poznaniu. Interesował się żywo postępami naukowymi i snuł plany.

Zmarł w Poznaniu 11 VIII 1998 r. Spoczął w alei zasłużonych na cmentarzu Junikowskim. Pozostawił żonę Ernestynę Marię z domu Espenhan (zm. w 1999 r.) oraz dwie córki, Barbarę i Justynę.

Wiesław Markwitz

Profesor Tadeusz Pisarski (1927–2010)

Tadeusz Pisarski urodził się 14 IX 1927 r. w Roku-towie, w powiecie pleszewskim, w województwie poznańskim. Był dumny ze swojego chłopskiego pochodzenia i z tego, że był Wielkopolaninem, co niejednokrotnie podkreślał.

Studia medyczne ukończył w 1953 r. na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Poznaniu. W tym samym roku rozpoczął pracę w I Katedrze i Klinice Położnictwa i Chorób Kobietych w Poznaniu, którą w 1970 r. przemianowano na Instytut Ginekologii i Położnictwa. Tu przeszedł kolejno wszystkie szczeble zawodowe, od młodsze go asystenta do profesora.

Specjalizację I stopnia z zakresu ginekologii i położnictwa uzyskał w 1955, a z anatomii patologicznej – w 1957 r. W 1961 r. uzyskał II stopień specjalizacji z ginekologii i położnictwa. Również w 1961 r. obronił pracę doktorską *Patomorfologia popłodu w zgonach okołoporodowych*. Pięć lat później, 29 VI 1966, uzyskał tytuł doktora habilitowanego (zatwierdzony 10 III 1967 r.). Za rozprawę habilitacyjną otrzymał nagrodę I stopnia ministra zdrowia i opieki społecznej. Opracowanie nosiło tytuł *Immunohistochemiczne badania nad rozmieszczeniem substancji białkowych w popłodzie i przechodzenie tych substancji od ciężarnej do płodu* i do dziś pozostaje ono zaskakująco interesujące. Etat docenta został mu przyznany w 1969 r. Tadeusz Pisarski został kierownikiem Zakładu Patofizjologii Narządu Rodnego oraz zastępcą dyrektora Instytutu do spraw naukowo-dydaktycznych. Tytuł profesora nadzwyczajnego nadała mu Rada Państwa w 1977 r. i w tym także roku prof. Pisarski objął kierownictwo Kliniki Rozrodczości w Instytucie Ginekologii i Położnictwa. Zarówno Zakład Patofizjologii Narządu Rodnego, jak i Klinikę Rozrodczości tworzył prof. Pisarski od podstaw, nadając im nowoczesny kształt, co wymagało godnego podziwu uporu. Ta cecha wielokrotnie – a właściwie zawsze – pomagała mu w osiągnięciu wytyczonych celów. Zwłaszcza w trudnych latach osiemdziesiątych, kiedy prof. Pisarski kierował Instytutem Ginekologii i Położnictwa AM w Poznaniu, którego dyrektorem został w 1982 r. W latach 1984–1986 pełnił również funkcję dyrektora Państwowego Szpitala Klinicznego nr 3, na którego bazie działał Instytut. W tamtym okresie połączenie obu tych stanowisk z pracą naukową i kliniczną

było wyczynem. W 1985 r. Rada Państwa nadała Tadeuszowi Pisarskiemu tytuł profesora zwyczajnego.

Liczne były zainteresowania prof. Tadeusza Pisarskiego i zmieniały się z biegiem lat. Zaczęło się od badania struktur płodu, rozpoznawania zaburzeń czynnościowych w patologicznych ciążach i porodach, czyli generalnie zainteresowania Profesora dotyczyły oceny warunków rozwoju wewnątrzmacicznego płodu. Cenna okazała się precyzja w dochodzeniu powiązań budowy z funkcją, głównie dzięki umiejętnościom weryfikacji obrazów mikroskopowych i powiązania ich z kliniką. Był też czas fascynacji mikroskopią elektronową. Rzadkie połączenie klinicznego doświadczenia i zainteresowań histopatologicznych stworzyło możliwości opracowania przez prof. Pisarskiego szeregu testów morfologicznych sprawności łożyska. Biochemiczna i biofizyczna ocena wydolności jednostki płodowo-łożyskowej stała się codzienną pracą. To zainteresowanie płodem, które zresztą utrzymało się do końca życia, zaowocowało wydaniem w 1973 r. (PZWL, Warszawa) sztandarowego dzieła, którego współtwórcami byli Witold Michałkiewicz i Henryk Bręborowicz, zatytułowanego *Histoklinika płodu*. Jest ono do tej pory jedyną w Polsce tak obszerną i nadal aktualną monografią dotyczącą płodu i jego funkcji w „jednostce/jedności matczyno-łożyskowo-płodowej”.

Dzięki prof. Tadeuszowi Pisarskiemu powstały Pracownia Patofizjologii Płodu i Pracownia Perfuzji Łożyska, w swoim czasie jedne z nielicznych na świecie i pierwsze w Polsce. Pracowano nad sposobami monitorowania jaja płodowego, doborem testów diagnostycznych, potem nad diagnostyką wad wrodzonych z określeniem poziomu alfa-fetoproteiny i użyciem metod immunologicznych i radioimmunologicznych dla określenia zachowania białek. Wyłoniła się też kolejna grupa zainteresowań – fizjopatologia wczesnej ciąży, zagadnienia dotyczące rozrodu człowieka, zwłaszcza komórki jajowej i pęcherzyka Graafa. Dla diagnostyki i terapii okazały się nieodzowne metody endoskopowe – histeroskopia i laparoscopia. Zaistniały one w Instytucie Ginekologii i Położnictwa dzięki prof. Pisarskiemu.

Działalność naukowa nierozzerwalnie wiązała się z potrzebą precyzyjnego organizowania pracy w Instytucie. Właściwa opieka ginekologiczna i położnicza to cel, który udało się osiągnąć prof. Pisarskiemu. Profesor podkreślał potrzebę sprawnej organizacji pracy wszystkich pracowników dla zapewnienia bezpieczeństwa leczonych kobiet. Konieczność uzyskania porządku organizacyjnego i czystości, pewność, kompetencja, ale także wrażliwość – to absolutne wymagania wobec ludzi sprawujących opiekę nad chorym. Promowanie takich zachowań było charakterystyczne dla działalności prof. Pisarskiego.

W pracy naukowej zajmował się nie tylko wspomnianymi wyżej zagadnieniami. Za całokształt pracy doceniany jest zarówno przez grono zajmujące się histokliniką płodu, jak i przez onkologów, przede wszystkim zainteresowanych

problematyką raka jajnika. I tu pomogła wiedza patomorfologiczna; w leczeniu raków jajnika, właściwie wszystkich zmian nowotworowych zlokalizowanych w tym skomplikowanym narządzie (narządach), nie ma miejsca na znajomość tematu powierzchowną i teoretyczną. Trzeba mieć doświadczenie i odczuwać głęboką potrzebę pomocy leczonym. Aspekty psychologiczne i socjologiczne są istotne dla ludzi w ogóle. Dla nadzorowania wczesnej ciąży, leczenia niepłodności, terapii onkologicznej to sprawy priorytetowe, co prof. Pisarski podkreślał. Zatrudnił psychologów i rozumiał, że ciepłe podejście, odrobina czasu i spokoju, szacunek dla innych i pokora w działaniach czynią cuda.

Od początku najbliższa prof. Tadeuszowi Pisarskiemu była też praca dydaktyczna. Trudna i nie przez wszystkich doceniana, często odsuwana na dalszy plan. Studenckie Koło Naukowe – to pierwsze doświadczenia, potem praca asystencka – ćwiczenia, seminaria, wykłady dla studentów Wydziału Lekarskiego i Stomatologii, dla pielęgniarek i położnych. Nowe środki dydaktyczne, niekonwencjonalne metody nauczania, pomoc profesjonalistów zajmujących się dydaktyką, barwne opowieści kliniczne, wreszcie i ochota do rozmów uczyniły zajęcia ciekawymi, na co inne ośrodki dydaktyczne patrzyły z zainteresowaniem. Nabrano szacunku dla nauczania, a działający pod kierownictwem Profesora Instytut, jako miejsce organizacji kursów podyplomowych, specjalizacyjnych, jednostka akademicka, w której można uzyskać wiedzę i doświadczenie, był znany i doceniany.

Wszystko to – nauka, dydaktyka, potrzeba – zaowocowało wydaniem 891 opracowań, których prof. Tadeusz Pisarski jest autorem lub współautorem, w tym 284 prac oryginalnych opublikowanych w czasopiśmie polskich i zagranicznych. W swoim dorobku naukowo-dydaktycznym ma także 61 monografii, w tym 32 prace o charakterze edytorskim, oraz 242 rozdziały w podręcznikach dla studentów i lekarzy. Oprócz *Histokliniki płodu* powstały także liczne podręczniki, z których uczyli się studenci i lekarze. Wydawnictwa te były czytane i honorowane nagrodami.

Profesor Pisarski był organizatorem, kierownikiem, wykładowcą, osobą, wokół której dużo się działo, a ludzie nabierali ochoty do pracy. Był opiekunem lekarzy, specjalizantów I i II stopnia, promotorem 31 doktoratów z zakresu nauk medycznych, opiekunem 8 przewodów habilitacyjnych oraz recenzentem kilkudziesięciu rozpraw doktorskich, habilitacyjnych i profesorskich. Zdolności organizacyjne w przygotowaniu spotkań, zjazdów i kongresów krajowych i międzynarodowych były podziwiane przez współpracowników, uczestników i obserwatorów.

Praca zawodowa i naukowa była dla prof. Pisarskiego bardzo ważna, ale zawsze znajdował czas na działalność społeczną, polityczną i środowiskową. W latach 1988–1991 był prezesem Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Ginekologicznego. Ponadto sprawował przedstawicielstwo tego Towarzystwa

w Światowej Organizacji Zdrowia i w Światowej Federacji Ginekologów. Funkcję redaktora naczelnego „Ginekologii Polskiej” pełnił od 1982 do 1988 r. Był również redaktorem naczelnym „Ginekologii Praktycznej” w latach 1993–2010 i członkiem komitetów redakcyjnych 12 czasopism naukowych.

Za pracę na rzecz wymiany doświadczeń pomiędzy ginekologami przyznano prof. Pisarskiemu honorowe członkostwo naukowe towarzystw ginekologów polskich, jugosłowiańskich (1988) i radzieckich (1989). Był też członkiem Rady Naukowej Instytutu Matki i Dziecka w Warszawie oraz Rady Naukowej Pomnika-Szpitala Centrum Zdrowia Matki Polki w Łodzi, członkiem licznych komisji resortowych, środowiskowych i Polskiej Akademii Nauk, w tym członkiem Komisji Patofizjologii Płodu i Rozrodu Człowieka. Był Profesorem członkiem Europejskiego Towarzystwa Ginekologicznego, Światowego Towarzystwa Endoskopii i Europejskiego Towarzystwa Onkologii Ginekologicznej. Na początku „odnowy” w partii oraz zmian w naszym kraju prof. Pisarski od IX Zjazdu był członkiem KC PZPR, biorąc aktywny udział w pracach Komisji Zdrowia.

Czas sprawowania przez prof. Pisarskiego funkcji dyrektora Instytutu i Szpitala to praca bardzo intensywna. Przeprowadzano porządkowanie, remontowanie i modernizację. Dzięki Profesorowi Szpital uzyskał nowe pomieszczenia, zwłaszcza dla pielęgniarek i przeznaczone na pracownie dydaktyczne. Sale dydaktyczne i sala wykładowa zostały wyposażone w nowoczesny, nowy sprzęt dydaktyczny. Funkcjonowanie Szpitala zostało usprawnione. Odnotowano sukcesy naukowe, dydaktyczne, techniczne. W tych latach dzięki uporowi prof. Pisarskiego, jego licznym staraniom i eliminowaniu kolejnych przeciwności udało się podjąć nową inwestycję – rozbudowę Szpitala, największą od czasu jego powstania. Efekty widoczne są teraz. Należy docenić zdolność przewidywania Profesora – bo budowa nowoczesnego zaplecza dla Instytutu Ginekologii i Położnictwa zaczęła się wówczas i dzięki temu dziś patrzymy na Szpital z tradycjami, spełniający najwyższe wymagania. To z pewnością dawało prof. Pisarskiemu i jego zespołowi satysfakcję.

Były także liczne nagrody: ważne kilkukrotne nagrody I stopnia i II stopnia przyznawane przez ministra zdrowia, odznaka Zasłużony Lekarz PRL, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski i Sztandar Pracy II klasy. Pracę społeczną doceniły medalami za zasługi – Poznań, ówczesne województwo poznańskie, Koszalin i województwo, Gorzów, Kraków, Konin i województwo, Kołobrzeg, ziemia nyska, województwo kaliskie i województwo leszczyńskie. Profesor Pisarski otrzymał wiele odznaczeń, wyróżnień, listów pochwalnych, gratulacji i podziękowań – tworzą one listę imponującą. Ci, którzy go znali, wiedzą, że wszystkie te dowody uznania były istotne, ale najważniejsze dla Profesora były ludzka sympatia i zaufanie pacjentek.

Profesor Tadeusz Pisarski sprawował liczne funkcje, nawet po przejściu na emeryturę. Pozostał nieprzerwanie aktywny. W 2002 r. otrzymał tytuł doktora

honoris causa Akademii Medycznej w Bydgoszczy. Był zawsze w centrum wydarzeń i służył ludziom, a w ostatnich latach – społeczności kaliskiej przede wszystkim. Był wśród tych, którym na sercu leżał rozwój powstającej nowej uczelni – Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kaliszu. Wspierał jej tworzenie niemal od początku, zaangażowany, skuteczny. Był dynamicznym, upartym dyrektorem Instytutu Położnictwa i Pielęgniarstwa. Nowe kierunki medyczne, które były jego dziełem, rosły w siłę. Zabiegał, dopingował współpracowników, nauczycieli, studentów, pielęgniarki i położne, by absolwenci mieli solidne wykształcenie. Związany z PWSZ emocjonalnie z dumą odbierał medal Za Zasługi dla Rozwoju Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Kaliszu. W 2009 r. Profesor otrzymał tytuł Honorowego Przyjaciela Miasta Kalisza. Uczelnia kaliska w czasie jego pracy pięciokrotnie uznana została za najlepszą w kraju w swojej kategorii. Profesor Pisarski nie doczekał restrukturyzacji PWSZ, ale znał jej potrzeby, możliwości i ambicje. Stały wzrost poziomu kształcenia – oto, czemu się poświęcał. Doceniając to, nadano imię prof. Tadeusza Pisarskiego auli Collegium Medicum PWSZ, w którym bywał najczęściej.

Profesor zw. dr hab. n. med. Tadeusz Pisarski zmarł nagle w swojej posiadłości w Nekielce 22 III 2010 r. W październiku 2011 r., w czasie obchodów 110. rocznicy funkcjonowania Szpitala przy ul. Polnej w Poznaniu, w budynku dydaktycznym Ginekologiczno-Położniczego Szpitala Klinicznego Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego odsłonięto tablicę pamiątkową poświęconą Profesorowi, a sam budynek otrzymał jego imię. W czerwcu 2011 r. uroczystie nadano znamienitemu Profesorowi godność Honorowego Obywatela Miasta Kalisza. Tytuł ten w podniosłej i uroczystej atmosferze odebrała rodzina w gronie przyjaciół.

Piotr Jasiński

Profesor Adam Piskorz (1915–1997)

Adam Piskorz urodził się 18 VI 1915 r. w Niemirowie w województwie lubelskim. Gimnazjum ukończył w 1935 r. w Chełmnie i rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim na Uniwersytecie im. Stefana Batorego w Wilnie. Wybuch II wojny światowej przerwał jego studia. Został zmobilizowany i przydzielony do kompanii sanitarnej. W trakcie walk został postrzelony w udo i przewieziony do szpitala w tym mieście. W 1940 r. rozpoczął pracę, pełniąc obowiązki lekarza w szpitalu w Siedlcach. Po wkroczeniu Niemców wszyscy lekarze z tego szpitala zostali ewakuowani na wschód, przez co rannych pozbawiono opieki. Widząc to, Adam Piskorz postanowił zostać chirurgiem.

Po wyzwoleniu od okupanta niemieckiego wschodnich rejonów Polski został w 1944 r. wcielony do II Armii Wojska Polskiego – do 10 Batalionu Sanitarnego Szpitala Polowego, gdzie pełnił funkcję chirurga. Zaraz po zakończeniu wojny dokończył studia medyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim, uzyskując dyplom lekarza w 1946 r. Rozpoczął pracę w Klinice Chirurgii w Gdańsku, kierowanej przez prof. Kornela Michejdę, a potem przez prof. Stanisława Nowickiego. Mając tak znakomitych nauczycieli, młody lekarz zdobył pełne wykształcenie w zakresie chirurgii. Swoją edukację medyczną w Gdańsku zwieńczył w 1948 r., broniąc pracy doktorskiej *Operacyjne leczenie złamania szyjki kości udowej*.

W 1951 r. prof. Nowicki objął kierownictwo I Kliniki Chirurgicznej Akademii Medycznej w Poznaniu, zabierając ze sobą ulubionego ucznia, dr. Adama Piskorza. W mieście nad Wartą dr Piskorz już po 3 latach, bo w 1954 r., otrzymał stopień docenta na podstawie pracy *Powstanie i rozwój martwicy kończyn wskutek ostrego niedokrwienia*.

Już jako docent i w pełni dojrzały chirurg wprowadził w poznańskiej Klinice to wszystko, co było nowe w burzliwie rozwijającej się w tym czasie chirurgii. Zaczął wykonywać operacje płuc, przełyku i komisurotomie zastawki mitralnej. Rozpoczął też badania nad operacjami serca z użyciem krążenia pozaustrojowego. W 1959 r., jako trzeci po prof. L. Manteufflu w Warszawie i prof. W. Brossie we Wrocławiu, wykonał operację na otwartym sercu (zszycie otworu międzykomórkowego) z użyciem krążenia pozaustrojowego.

W 1960 r. doc. Piskorz objął stanowisko kierownika III Kliniki Chirurgicznej, rozwijając w pełni swoje zdolności jako organizator, klinicysta i naukowiec. Warto zaznaczyć, że tylko przez okres 4 lat sam opublikował 25 prac naukowych dotyczących patogenezy i nowych metod leczenia choroby wrzodowej, nadciśnienia wrotnego, badań nad wstrząsem i fizjopatologią gojenia ran. W tym krótkim okresie był też promotorem 11 doktoratów, a sam w 1961 r. otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego.

W 1964 r., po przejściu na emeryturę prof. Nowickiego, prof. Piskorz wrócił na stanowisko kierownika do swojej macierzystej Kliniki – I Kliniki Chirurgicznej. Była to wówczas Klinika o pełnym profilu chirurgicznym licząca wraz z pododdziałem dziecięcym 176 łóżek. Profesor Piskorz utworzył różne zespoły badawcze, inspirował je do zajęcia się nowoczesnymi zagadnieniami.

Profesor Adam Piskorz był prawdopodobnie pierwszym w Polsce, który wprowadził przebieganie na bloku operacyjnym i różne środki odkażające, jakimi były wówczas chlorheksydyna i betadyna. Bardzo wcześnie, bo już w 1964 r., wydał zakaz stosowania w Klinice nici katgutowych, wprowadzając do użycia szwy poliamidowe. Utworzył w Klinice początkowo salę, a potem oddział intensywnej terapii. Wkrótce został opiekunem dwóch habilitacji z zakresu anestezjologii. Profesor Piskorz jest więc słusznie uważany za ojca poznańskiej, a także jednego z twórców polskiej anestezjologii. W uznaniu jego zasług w tworzeniu tego nowego działu medycyny został uhonorowany godnością honorowego członka Towarzystwa Anestezjologii i Intensywnej Terapii oraz honorowego członka Sekcji Ratownictwa tego Towarzystwa.

Profesor Adam Piskorz inspirował do badań doświadczalnych, kształcił kadrę i tworzył bazę materialną do rozwoju poznańskiej kardiochirurgii; był opiekunem dwóch habilitacji z kardiochirurgii – dr. Jerzego Zawilskiego i dr. Aleksego Poniżyńskiego. Wszystkie te wysiłki prof. Piskorza doprowadziły do wyodrębnienia z I Kliniki Chirurgicznej Kliniki Kardiochirurgii, którą wspaniale rozwinęli prof. Aleksy Poniżyński, a następnie prof. Marek Jemielity.

Na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych prof. Adam Piskorz opracował wiele zagadnień z zakresu chirurgii ogólnej. W 1965 r. prof. Piskorz, jako pierwszy w Polsce, wykonał tzw. przednie brzuszne wycięcie odbytnicy, a po 3 latach opublikował prace oparte na stosunkowo dużym materiale 49 operowanych tym sposobem chorych. Z kolei w 1966 r. wydał prace wykazujące przewagę szwu jelitowego jednowarstwowego nad dwuwarstwowym. Publikował również oryginalne prace dotyczące wstrząsu, stając się w tych latach ekspertem tego trudnego zagadnienia. Jako pierwszy w Polsce odstąpił od klasycznej resekcji żołądka u chorych z chorobą wrzodową, wprowadzając szeroki wachlarz nowych wówczas operacji oszczędzających w postaci różnych wagotomii, połączonych z pyloroplastyką lub antrektomią. Wprowadzanie tych operacji było oparte na badaniach czynności wydzielniczej żołądka, czynności ruchowej, badaniach

drobnowidowych. Podsumowaniem wieloletnich badań prof. Piskorza była monografia *Choroba wrzodowa żołądka i dwunastnicy*, wydana w 1975 r. Wybitne osiągnięcia prof. Adama Piskorza na polu naukowym potwierdziło uzyskanie w 1970 r. tytułu profesora zwyczajnego.

Od samego początku działalności prof. Piskorza głównym kierunkiem jego zainteresowań była jednak chirurgia naczyń krwionośnych, co miało istotny wpływ na utworzenie w 1970 r. Instytutu Chirurgii, w którym z dużej I Kliniki Chirurgicznej wyodrębniono Klinikę Chirurgii Ogólnej i Naczyń. Choć w tamtych latach zdobycie szwu naczyniowego lub protezy tętniczej było niesłychanie trudne, to jednak dzięki wysiłkom prof. Piskorza w krótkim czasie rozwinęła się nowoczesna chirurgia naczyniowa, osiągając poziom nieodbiegający od poziomu ośrodków zagranicznych.

Profesor Piskorz opublikował ponad 150 prac z zakresu chirurgii naczyń; prace te dotyczyły nowych sposobów leczenia niedokrwienia kończyn, epidemiologii chorób naczyń krwionośnych, różnych nowych sposobów operacyjnego leczenia niedrożności tętnic. Już w 1968 r. opublikował pierwsze w Polsce prace dotyczące operacyjnego leczenia niedrożności gałęzi łuku aorty, przy czym materiał badawczy tych prac stanowiła duża liczba leczonych chorych. Własne doświadczenia w operacyjnym leczeniu tętniaków przedstawił i podsumował w pierwszej w Polsce monografii na ten temat, napisanej wspólnie z prof. Adamskim i wydanej w 1978 r., a zatytułowanej *Tętniaki aorty*.

Niewątpliwie ból kończyn z niedokrwienia jest jednym z najbardziej przykrych dla chorego. Profesor Piskorz nie mógł się z tym pogodzić. W jednej ze swoich prac napisał: „W dobie obecnego rozwoju cywilizacji i wiedzy medycznej walka z bólem jest podstawową powinnością lekarza”. Zainicjował więc specjalne badania, wprowadzając jako pierwszy w Polsce stałe znieczulenie zewnątrzoponowe, pozwalające na przetrwanie bez bólu czasu potrzebnego dla przeprowadzenia różnych badań potrzebnych do ustalenia ostatecznego postępowania leczniczego.

Miarą znaczenia Kliniki i jej kierownika prof. Piskorza w okresie początków chirurgii naczyń w Polsce może być fakt, że do poznańskiej Kliniki przyjeżdżało wielu chirurgów z różnych szpitali i ośrodków akademickich, aby szkolić się w zakresie chirurgii naczyń. Wiele spośród tych osób kierowało potem klinikami lub oddziałami chirurgicznymi, wprowadzając w nich wiedzę z zakresu chirurgii naczyniowej pozyskaną w ośrodku prof. Piskorza. Jest więc prof. Piskorz niewątpliwie jednym z pionierów nowoczesnej chirurgii naczyniowej w Polsce, a za szczególne zasługi w rozwoju tego działu chirurgii otrzymał w 1982 r. nagrodę ministra zdrowia I stopnia.

Ze szczególną troską dbał prof. Piskorz o poziom zajęć dydaktycznych ze studentami, a także o Studenckie Towarzystwo Naukowe. W 1971 r. był głównym redaktorem pierwszego w kraju skryptu z zakresu chirurgii serca i naczyń, który poszerzony i unowocześniony doczekał się czterech kolejnych wydań.

Profesor Adam Piskorz należał do wielu towarzystw naukowych krajowych i zagranicznych. Za najważniejsze uważał Towarzystwo Chirurgów Polskich. Od 1964 był członkiem Zarządu Głównego tego Towarzystwa, zaś w latach 1974–1976 był przewodniczącym Oddziału Poznańskiego; z kolei w latach 1976–1978 był przewodniczącym Sekcji Chirurgii Klatki Piersiowej, Serca i Naczyń, a od 1978 do 1980 r. – prezesem Zarządu Głównego. Już w 1978 r. otrzymał najwyższą godność tego Towarzystwa, zostając jego członkiem honorowym. Przez wiele lat, bo od 1971 do 1985, był konsultantem regionalnym z zakresu chirurgii, a od 1968 do 1985 r. – członkiem komitetu redakcyjnego „Polskiego Przeglądu Chirurgicznego”, a potem członkiem komitetu honorowego tego czasopisma.

Również w Akademii Medycznej w Poznaniu pełnił wiele funkcji. W latach 1960–1963 był dziekanem Wydziału Lekarskiego, a od 1963 do 1971 r. – prorektorem Uczelni. Był promotorem 35 przewodów doktorskich, opiekunem 9 habilitacji, a także wykształcił 47 specjalistów z zakresu chirurgii.

Za swoje zasługi prof. Piskorz otrzymał łącznie 47 różnych medali i odznaczeń wojskowych, krajowych, resortowych i regionalnych. Najważniejsze z nich to: Krzyż Oficerski i Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, Medal Komisji Edukacji Narodowej, medal Zasłużony na Polu Chwały, Medal Zwycięstwa i Wolności.

Zasługi prof. Adama Piskorza dla kraju, regionu wielkopolskiego oraz chirurgii są ogromne. Pozostawił niezatarty ślad w historii poznańskiego Uniwersytetu Medycznego, a także w historii chirurgii polskiej. Na miarę wielkości Profesora składają się nie tylko duży dorobek naukowy, ofiarna praca chirurga, tworzącego jej nowe trudne działy, lecz także jego cechy charakteru, jak: pracowitość, skromność, życzliwość dla podwładnych, serdeczność i współczucie dla chorego.

Profesor Adam Piskorz zmarł na moich rękach w styczniu 1997 r. na raka płuc. Jego prochy zostały pochowane przez córki mieszkające w Holandii w Zoetermeer, blisko Hagi.

Stanisław Zapalski

Profesor Jan Roguski (1900–1971)

Profesor Jan Roguski – wizjoner, twórca nowoczesnej interny

Jan Roguski urodził się na przełomie wieków, 18 VI 1900 r., w Warszawie. Początki jego edukacji przypadają na trudny okres w dziejach Europy i Polski. Wydarzenia związane z I wojną światową oraz budzącym się do życia, po okresie rozbiorów, odrodzonym państwem polskim niewątpliwie wpłynęły na jego dalsze wybory życiowe i stosunek do obowiązku wobec swojej ojczyzny. Aktywność prof. Roguskiego była wielopłaszczyznowa i trudno zdefiniować wszystkie kierunki jego działalności, ale należy wyróżnić trzy istotne elementy: działalność naukowo-lekarską, organizacyjną i wynikającą z obowiązków wobec ojczyzny.

Aktywność zawodowa i naukowa

Po ukończeniu i złożeniu egzaminu dojrzałości w Państwowym Gimnazjum Praskim im. Króla Władysława IV rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego (UW), które ukończył 10 VII 1926 r., uzyskując tytuł doktora wszechnauk lekarskich. Już w trakcie studiów rozpoczął pracę jako demonstrator rysownik w Zakładzie Anatomii Prawidłowej Uniwersytetu Warszawskiego kierowanym przez prof. Edwarda Lotha, a od 1924 r. pracował jako wolontariusz w Zakładzie Serologii i Mikrobiologii pod kierownictwem prof. Romana Nitscha (zapropoNOWał własną modyfikację pożywki hodowlanej dla prątków gruźlicy) oraz w I Klinice Chorób Wewnętrznych UW kierowanej przez prof. Kazimierza Rzętkowskiego w Szpitalu Świętego Ducha. Po uzyskaniu dyplomu lekarza Jan Roguski kontynuował pracę jako wolontariusz w II Klinice Chorób Wewnętrznych UW kierowanej przez prof. Witolda Orłowskiego, a jednocześnie objął stanowisko starszego asystenta w Zakładzie Serologii i Mikrobiologii.

Po odbyciu służby wojskowej pracował od czerwca 1928 do maja 1938 r. na stanowisku starszego asystenta w II Klinice Chorób Wewnętrznych UW. Po wygraniu konkursu na stanowisko ordynatora Oddziału Chorób Wewnętrznych

odbył, celem poszerzenia swojej wiedzy przed objęciem tego stanowiska, podróż naukową do ośrodków leczenia gruźlicy w Europie. Od maja 1938, przez całą okupację, aż do lutego 1946 r. kierował Oddziałem Chorób Wewnętrznych w Szpitalu Wolskim w Warszawie. Równocześnie z pracą zawodową prowadził aktywność naukową, której owocem było uzyskanie 3 III 1939 r. uchwałą Rady Wydziału Lekarskiego UW habilitacji i stopnia docenta na podstawie monografii *Gospodarka wodna, chlorkowa i białkowa w przewlekłej niewydolności krążenia*.

Z chwilą agresji niemieckiej na Polskę we wrześniu 1939 r. został zmobilizowany i powierzono mu funkcję kierownika polowej pracowni bakteriologiczno-chemicznej w Równem. Po rozbiciu jednostki przez Niemców wrócił do Warszawy i pracy w Szpitalu Wolskim. Pomimo wojny i zakazów okupanta kierowany przez niego Oddział Chorób Wewnętrznych stał się oddziałem klinicznym Wydziału Lekarskiego tajnego Uniwersytetu Warszawskiego i Wydziału Lekarskiego tajnego Uniwersytetu Ziem Zachodnich. Docent Jan Roguski prowadził zajęcia praktyczne i wykłady z diagnostyki, patologii, terapii szczegółowej chorób wewnętrznych dla studentów IV i V roku. W swojej działalności nie ograniczał się do pracy klinicznej, ale organizował posiedzenia naukowe oraz odczyty dla lekarzy, prowadził działalność naukową oraz przygotowywał prace do druku, opublikowane już po wyzwoleniu.

Po zakończeniu wojny rozpoczął się drugi – „poznański” – okres w życiu prof. Jana Roguskiego. W lutym 1946 został powołany na stanowisko profesora nadzwyczajnego patologii i terapii szczegółowej oraz stanowisko kierownika nowo utworzonej II Kliniki Chorób Wewnętrznych Uniwersytetu Poznańskiego, które zajmował aż do przejścia na emeryturę w końcu 1970 r.

W 1950 r. na bazie Wydziału Lekarskiego i Wydziału Farmaceutycznego Uniwersytetu Poznańskiego została utworzona Akademia Medyczna, a prof. Roguski został jej wykładowcą. Był to okres najbardziej wytężonej pracy naukowej i organizacyjnej Jana Roguskiego, który 26 II 1958 r. uzyskał tytuł profesora zwyczajnego. Był autorem ok. 150 publikacji naukowych w czasopismach naukowych polskich i kilku zagranicznych oraz autorem lub współautorem 6 podręczników akademickich. Zainteresowania badawcze prof. Roguskiego były szerokie i koncentrowały się głównie wokół równowagi wodno-elektrolitowej i kwasowo-zasadowej, żywienia chorych, bilansów azotowych i elektrolitowych w zaburzeniach endokrynologicznych, nefrologii, gastroenterologii, kardiologii i miażdżycy.

Dzięki olbrzymiej wiedzy podpartej niezwykle pracowitością oraz otwartemu stosunkowi do innowacji i nowoczesnej medycyny prof. Jan Roguski stał się twórcą nowoczesnej poznańskiej szkoły internistycznej. Z zasady każdy nowo otwierany oddział miał oparcie w naukach podstawowych. Jego wizja nowoczesnej interny to „medycyna oparta na faktach” naukowych, która dzisiaj, po latach, dominuje w naukach medycznych. Pomimo trudnej sytuacji w kraju starał się czerpać wiedzę z najlepszych wzorców światowych oraz zdobywać sprzęt do

nowoczesnego funkcjonowania oddziału. Uczestniczył w wielu konferencjach naukowych międzynarodowych, był stypendystą Fundacji Rockefellera w Stanach Zjednoczonych. Jego wizja rozwoju interny, związana z koniecznością tworzenia oddziałów wysokospecjalistycznych, była niezwykle nowatorska i poskutkowała utworzeniem w Poznaniu wielu pierwszych w Polsce i jednych z nielicznych w Europie ultranowoczesnych jednostek. Profesor Jan Roguski był prekursorem biochemicznego kierunku dietetyki klinicznej w Polsce. W 1959 r. otworzył przy Klinice pierwszy w kraju Wojewódzki Ośrodek Dietetyczny. W kierowanej przez siebie Klinice utworzył kolejno Oddział Gruźlicy Płuc (1947) oraz nowatorskie poradnie: Poradnię Sportowo-Lekarską (1947) i Poradnię Chorób Zawodowych (1948). W tym czasie, w 1947, powstała w ramach Kliniki pierwsza w Polsce Poradnia Endokrynologiczna, w której przez wiele lat pracował prof. Jerzy Kosowicz, a w 1957 r. utworzono pierwszy nieonkologiczny Ośrodek Izotopowy, w którym pracowali prof. Maciej Gembicki i prof. Jerzy Kosowicz, późniejsi kontynuatorzy dzieła prof. Roguskiego. W tym Ośrodku podano po raz pierwszy w Polsce izotop promieniotwórczy jodu w nadczynności tarczycy, zaledwie kilka lat po wprowadzeniu tego leczenia na świat. Kolejnym nowatorskim osiągnięciem Kliniki prof. Jana Roguskiego była organizacja pierwszego w kraju Ośrodka Nefrologicznego, w którym 8 XI 1958 r. przeprowadzono pod kierunkiem prof. Kazimierza Bączyka pierwszą w Polsce hemodializę pozaustrojową za pomocą „sztucznej nerki”.

Wszystkie te działania prof. Roguskiego zmierzały do wdrożenia najnowszych trendów w medycynie światowej do praktyki lekarskiej w Polsce. Był wymagającym, ale życzliwym nauczycielem o niepospolitym poczuciu humoru. Zabiegał o możliwości kształcenia swoich uczniów za granicą, aby mogli przynosić zdobyte tam doświadczenia na grunt macierzystej medycyny. Dzięki temu powstały na bazie II Kliniki Chorób Wewnętrznych nowoczesne kliniki: Klinika Endokrynologiczna, Klinika Nefrologiczna i Klinika Gastroenterologiczna oraz Zakład Dializy Pozaustrojowej, a później, na innej bazie, oddział o profilu diabetologicznym. Liczni uczniowie prof. Roguskiego zostali kierownikami klinik i oddziałów specjalistycznych w Polsce i za granicą, a szkoła poznańska stała się wizytówką nowoczesnej interny. Prof. Roguski wykształcił wielu doświadczonych lekarzy i samodzielnych pracowników nauki o olbrzymim potencjale badawczym.

Aktywność organizacyjna

Profesor Jan Roguski aktywnie uczestniczył w życiu poznańskiej Uczelni. Już w roku akademickim 1947/1948 wybrano go na prodziekana Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego. Od 1 VII 1953 do 31 X 1955 r., decyzją ministra zdrowia, był rektorem Akademii Medycznej w Poznaniu i piastował tę funkcję aż do rezygnacji na własną prośbę. Był członkiem Rady Naukowej, a następnie

wicedyrektorem i dyrektorem do spraw naukowych Instytutu Balneoklimatycznego w Poznaniu w latach 1951–1957.

Podjejmował działalność w wielu organizacjach naukowych. Od 1951 r. był członkiem Rady Naukowej przy Ministrze Zdrowia. Przez 8 lat pełnił funkcję przewodniczącego Komitetu Nauk Klinicznych Niezabiegowych Polskiej Akademii Nauk oraz Komisji Terapii Wydziału VI PAN, był inicjatorem powołania Komisji Dietetyki przy tym Wydziale. Był członkiem rad naukowych Instytutu Leków, Instytutu Hematologii oraz Instytutu Żywności i Żywienia.

Aktywnie uczestniczył w życiu wielu towarzystw naukowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym. Był członkiem Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego, po wojnie do 1946 jego wiceprezesem, a od 1951 r. został członkiem korespondentem. Po przyjeździe do Poznania w 1947 zaangażował się w prace Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, początkowo jako członek, następnie, w latach od 1948 do 1955, sprawował funkcję przewodniczącego Komisji Medycyny Doświadczalnej, a w 1956 r. – przewodniczącego Wydziału Lekarskiego. Brał czynny udział w pracach Towarzystwa Internistów Polskich (TIP). W 1949 r. powołany na członka Zarządu Głównego Towarzystwa, w latach 1950–1956 został przewodniczącym Koła Poznańskiego. W 1957 został wybrany na prezesa TIP i pełnił tę funkcję do 1963 r., a po zakończeniu kadencji otrzymał godność członka honorowego Towarzystwa. W latach 1948–1949 był przewodniczącym Koła Poznańskiego Towarzystwa Badań Naukowych nad Gruźlicą (obecnego Polskiego Towarzystwa Chorób Płuc). Należał do Międzynarodowego Towarzystwa Medycyny Wewnętrznej, Międzynarodowego Towarzystwa Hematologicznego i Międzynarodowego Towarzystwa Nefrologii. Był członkiem honorowym: Amerykańskiego Towarzystwa Gastroenterologicznego, Argentyńskiego Towarzystwa Internistycznego i Czeskiego Towarzystwa im. Jana E. Purkyniego.

Aktywność wynikająca z obowiązków wobec ojczyzny

Zaledwie 2 lata po odzyskaniu niepodległości Polska ponownie znalazła się w niebezpieczeństwie. Młody, zaledwie 20-letni absolwent gimnazjum – student – wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej, służąc od lipca 1920 do marca 1921 r. w Wojsku Polskim. Po otrzymaniu dyplomu lekarza odbywał od października 1927 do maja 1928 r. służbę wojskową w Szkole Podchorążych Sanitarnych Rezerwy w Warszawie. Zaraz po wybuchu II wojny światowej został zmobilizowany i wypełniał swoje obowiązki wobec ojczyzny w pracowni bakteriologiczno-chemicznej w Równem. Pomimo klęski wojennej po powrocie do Warszawy nie zaprzestał działalności na rzecz ojczyzny. Podjął działalność konspiracyjną, tworząc podstawy nauczania chorób wewnętrznych w prowadzonym przez siebie oddziale Szpitala Wolskiego. W warunkach Polskiego Państwa

Podziemnego organizował działalność naukową. O pozycji Profesora świadczy fakt powołania go do konsylium oceniającego stan zdrowia marszałka Edwarda Rydza-Śmigłego, który potajemnie przebywał w Warszawie. Profesor Roguski zdiagnozował u marszałka zawał i podpisał zaświadczenie o jego zgonie w grudniu 1941 r. Po wybuchu powstania warszawskiego niósł pomoc lekarską rannym powstańcom i ludności cywilnej, służąc w oddziale „Bakcyl” (Sanitariat Okręgu Warszawskiego Armii Krajowej) w Śródmieściu i na Woli. Po kapitulacji powstania 4 X 1944 r. trafił do Szpitala Wolskiego, skąd został ewakuowany do Pszczelina pod Brwinowem, gdzie pracował jako lekarz do końca wojny.

* * *

Za swoją działalność prof. Roguski był wielokrotnie odznaczany: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1954, 1955), Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski (1957). Otrzymał odznakę Za Wzorową Pracę w Służbie Zdrowia (1953).

Profesor Jan Roguski zmarł 7 IX 1971 r. w Poznaniu. Został pochowany na cmentarzu Junikowskim.

Dzięki działalności naukowej, organizacyjnej i społecznej prof. Jan Roguski bez wątpienia znalazł się w gronie luminarzy medycyny nie tylko polskiej, ale także międzynarodowej. Jego wizja nowoczesnej interny jest nadal aktualna, a postawa Profesora może stanowić wzór postępowania dla następnych pokoleń lekarzy.

Marek Ruchała, Stanisław Czekalski

Docent Marcin Sarnowski (1927–1981)

Absolwent Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Poznaniu. Ceniony lekarz chirurg, humanista, wychowawca i nauczyciel młodzieży akademickiej. Założyciel i pierwszy kierownik Zakładu Pielęgniarstwa Klinicznego i Rehabilitacji Wydziału Pielęgniarskiego Akademii Medycznej w Poznaniu. Wybitny naukowiec, autor wielu prac badawczych z zakresu chirurgii, twórca unikatowej teorii pielęgniarstwa klinicznego, doskonały wykładowca i wychowawca wielu lekarzy i magistrów pielęgniarstwa.

Marcin Sarnowski urodził się 28 X 1927 r. w Foluszu w powiecie znińskim. Ojciec, Feliks, był kupcem. Matka, Józefa z Dymińskich, pochodziła z rodziny powstańczej. Marcin Sarnowski miał dwie siostry – Antoninę i Annę. Rodzice dużo uwagi poświęcali wychowaniu swych dzieci. Utrzymywali dyscyplinę i pracowali nad ich poczuciem odpowiedzialności. Uważali te cechy za niezmiernie ważny element w kształtowaniu „godnej sylwetki człowieka”.

W 1934 r. Marcin Sarnowski rozpoczął naukę w 5-klasowej Szkole Powszechnej im. ks. Grzegorza Piramowicza w Bydgoszczy. Ukończył ją w 1939 r. Jego dalszą edukację przerwała II wojna światowa. Młody Marcin zmuszony był podjąć pracę, początkowo jako goniec w firmie M. Halmer w Bydgoszczy (1940), następnie u A. Billera (1941), a od 1943 r. w firmie A. Wecknau, w której pracował do końca wojny.

Po wyzwoleniu zdał egzamin i został przyjęty do Państwowego Koedukacyjnego Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego w Bydgoszczy. Był uczniem spokojnym i bardzo skromnym, osobą prawie niezauważalną w gronie rówieśników. Dopiero zapytany przez nauczyciela, stawał się centrum zainteresowania. Jego odpowiedzi były wyczerpujące, wypowiedziane wspaniałą polszczyzną. Wzbudzały podziw nie tylko wśród kolegów. Egzamin maturalny zdał przed Państwową Komisją Egzaminacyjną 14 II 1948 r. Otrzymał świadectwo dojrzałości, które uprawniało do ubiegania się o przyjęcie na wyższą uczelnię. Pragnął zostać lekarzem i służyć pomocą człowiekowi choremu.

W 1948 r. rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego (późniejszej Akademii Medycznej). W 1952 r., będąc studentem V roku,

rozpoczął pracę jako młodszy asystent w Zakładzie Anatomii Patologicznej w Poznaniu. Uważał, że badania naukowe są czymś bardzo ważnym, czymś, czemu warto poświęcić się całkowicie. Myśl tę realizował przez resztę swojego życia, łącząc pracę kliniczną i dydaktyczną z nauką. Studia skończył 14 XII 1953 r., uzyskując dyplom lekarza; na dokumencie tym figuruje motto Iwana P. Pawłowa „Z listu do młodzieży”: „Pamiętajcie, że nauka potrzebuje od człowieka całego życia. Gdybyście mieli nawet dwa życia, to nie wystarczyłoby ich”.

Przed ukończeniem studiów Marcin Sarnowski zmienił stan cywilny, żeniąc się 5 VIII 1952 r. z koleżanką z Wydziału Stomatologii – Ireną Wojnowską.

Po studiach przez rok był asystentem (od 1 IX 1953 do 31 XII 1954 r.) w II Klinice Chirurgicznej Akademii Medycznej w Poznaniu, kierowanej przez prof. Romana Drewsa. Tu rozpoczął specjalizację z chirurgii, zdobył przeszkolenie w zakresie „małej chirurgii”, chorób tarczycy oraz choroby wrzodowej. Dał się poznać jako obiecujący chirurg, co zostało zauważone i docenione przez zespół, w którym pracował.

W latach 1955–1963 pracował na stanowisku asystenta i starszego asystenta w nowo utworzonej III Klinice Chirurgicznej AM w Szpitalu Miejskim im. Józefa Strusia w Poznaniu, której założycielem i kierownikiem był doc. Jerzy Borszewski (uczeń prof. Romana Drewsa). Przejście do nowej jednostki odbyło się na życzenie doc. Borszewskiego, który bardzo cenił osiągnięcia zawodowe i naukowe dr. Sarnowskiego. W tym okresie zdobył dalsze przygotowanie teoretyczne i praktyczne w zakresie chirurgii dziecięcej, ze szczególnym uwzględnieniem wad rozwojowych przewodu pokarmowego i układu moczowego, a także w zakresie chirurgii urazowej. W rezultacie w 1957 uzyskał specjalizację I stopnia w zakresie chirurgii, a w 1960 r. – specjalizację II stopnia.

W 1959 r. Marcin Sarnowski został powołany na 2 lata do służby wojskowej. Pracował w 107 Wojskowym Szpitalu Garnizonowym w Wałczu, jako zastępca ordynatora na oddziale chirurgicznym. Po pobycie w wojsku wrócił w 1961 r. do pracy w III Klinice Chirurgicznej, której kierownikiem po śmierci doc. Borszewskiego został prof. Adam Piskorz. Z chwilą objęcia w 1964 r. przez prof. Piskorza I Kliniki Chirurgicznej Akademii Medycznej, późniejszej Kliniki Chorób Chirurgii Serca i Naczyń AM przy ul. Długiej, Marcin Sarnowski przeszedł do pracy w nowej placówce.

Ważnym etapem w jego karierze lekarza i naukowca był pobyt za granicą. W latach 1968–1969 przebywał na stypendium naukowym w Anglii na oddziale chirurgii ogólnej szpitala Staffordshire Royal Infirmary w Stoke-on-Trent. Odbył tam przeszkolenie z zakresu urologii pod kierunkiem konsultanta Uniwersytetu Londyńskiego dr. Higginsa.

Marcin Sarnowski osiągał sukcesy w dziedzinie badań naukowych. W 1963 r. uzyskał stopień doktora medycyny na podstawie rozprawy *Czynność żołądka po operacji Rydygiera z przecięciem pni nerwu błędnego w leczeniu choroby*

wrzodowej dwunastnicy. Z kolei stopień naukowy doktora habilitowanego nauk medycznych w zakresie chirurgii uzyskał w 1972 r. na podstawie rozprawy *Chirurgiczne leczenie choroby wrzodowej dwunastnicy i żołądka oparte na nowym poglądzie na patogenezę tej choroby*. Rozprawa ta była poprzedzona wieloletnimi badaniami autora nad etiopatogenezą i chirurgicznym leczeniem choroby wrzodowej. W recenzjach podkreślano, że praca ta okazała się być przełomowa i znacząca w sensie zarówno poznawczym, jak i praktyczno-klinicznym. Za pracę habilitacyjną doc. Marcin Sarnowski otrzymał nagrodę Rady Naukowej przy Ministerstwie Zdrowia i Opieki Społecznej. Ówczesny dorobek naukowy doc. Marcina Sarnowskiego liczył 47 prac, w tym 1 monografię.

Jako człowiek Marcin Sarnowski był osobą spokojną, cichą, skromną, bardzo pracowitą, o szerokich zainteresowaniach, znacznie wykraczających poza medycynę. Władał biegle trzema językami obcymi – angielskim, niemieckim i rosyjskim. Przejawiał uzdolnienia muzyczne. Jako lekarz był niezwykle rzetelnym pracownikiem, bezinteresownym, wrażliwym na ludzki ból i trudne położenie, delikatnym, o wysokiej kulturze osobistej. Pełniąc zawód chirurga, bez reszty oddawał się sprawie chorych. W uznaniu tak wspaniałej, godnej naśladowania postawy otrzymał w 1956 nagrodę państwową Za Wzorową Pracę w Służbie Zdrowia, zaś w 1974 r. został uhonorowany Złotym Krzyżem Zasługi.

W 1975 r. Marcin Sarnowski z uwagi na stan zdrowia odszedł z Kliniki i zrezygnował z wykonywania zabiegów chirurgicznych. Przeszedł do nowo powstającego Wydziału Pielęgniarskiego w AM w Poznaniu. Od 1 X 1975 r. rozpoczął działalność dydaktyczną, został także powołany na stanowisko kierownika Zakładu Pielęgniarstwa Klinicznego i Rehabilitacji (ZPKiR).

Marcin Sarnowski miał wyjątkowe uzdolnienia dydaktyczne. Dzięki swojej gruntownej wiedzy, doświadczeniu i wnikliwości klinicznej, ale także dokładności i systematyczności, połączonej z doskonałymi możliwościami wypowiedzenia swych myśli w sposób zwięzły, przejrzysty i interesujący, potrafił zainteresować i przekonać do siebie słuchaczy. Niewątpliwie nauczanie było jego pasją. Osobiście prowadził wykłady ze wszystkich pielęgniarstw klinicznych i historii pielęgniarstwa. Najwięcej uwagi poświęcał prowadzeniu ćwiczeń i seminariów z chirurgii i pielęgniarstwa chirurgicznego. Jego osiągnięcia dydaktyczno-naukowe zostały docenione. Minister zdrowia i opieki społecznej powołał Marcina Sarnowskiego z dniem 1 II 1976 r. na stanowisko docenta w AM w Poznaniu.

Jako kierownik Zakładu Pielęgniarstwa Klinicznego i Rehabilitacji stanął przed poważnym wyzwaniem – stworzenia koncepcji nowoczesnego pielęgniarstwa, jako samodzielnej profesji i dyscypliny naukowej. W tym czasie w Polsce nie istniała tradycja kształcenia pielęgniarek na poziomie akademickim – pierwszy wydział pielęgniarstwa działał w Lublinie od 1972 r. Nie było również polskiego naukowego piśmiennictwa pielęgniarstwa, metod badawczych pielęgniarstwa,

uzasadnionych naukowo sposobów pielęgnowania i określania wyników pielęgnowania. Docent Marcin Sarnowski, korzystając ze swojej szerokiej wiedzy ogólnej i medycznej, doświadczeń zdobytych podczas pobytu naukowego w Anglii, samokształcenia i dogłębnych studiów literaturowych, a przede wszystkim dzięki niezwyklej kreatywności, stworzył oryginalną koncepcję pielęgniarstwa klinicznego jako samodzielnej klinicznej nauki interdyscyplinarnej, pozostającej w związkach z naukami medycznymi i humanistycznymi.

Pogłębione studia zagranicznego piśmiennictwa pielęgniarstwa skłoniły Marcina Sarnowskiego do myślenia, że przedmiotem badania współczesnego pielęgniarstwa są potrzeby zdrowotne człowieka chorego i zdrowego. Wyjaśniał, że pielęgniarstwo wyodrębniło 16 zdrowotnych potrzeb biopsychospołecznych. Występująca u człowieka hierarchia tych potrzeb, nazwana rozpoznaniem pielęgniarstwowym, odzwierciedla aktualny stan homeostazy ustroju. Sposobami badania tych potrzeb są metoda wywiadu i metoda obserwacji. Zabiegiem pielęgniarstwowym jest natomiast takie zaspokojenie potrzeb ustalonych w rozpoznaniu pielęgniarstwowym, które albo utrzyma aktualnie występujące wartości homeostatyczne (jest to podtrzymywanie zdrowia), albo doprowadzi je do wartości należnych (co jest określone potęgowaniem zdrowia). „W tym kontekście – wyjaśniał Marcin Sarnowski – zachodzi konieczność określenia istoty człowieka i istoty zdrowia”. Przekonywał:

Istota człowieka jest dwuaspektowa. Jednym aspektem jest struktura biologiczna, drugim – struktura ludzka. Pomiędzy tymi aspektami zachodzi jedność i przeciwieństwo. Jedność polega na tym, że struktura ludzka nie może istnieć bez struktury biologicznej, a przeciwieństwo polega na nieporównywalności i odrębności obu tych struktur człowieka. Struktura biologiczna powstała w wyniku ewolucji biologicznej, struktura ludzka w przebiegu powstania i rozwoju człowieczeństwa.

[Marcin Sarnowski, *Teoretyczne podstawy pielęgniarstwa* – maszynopis]

Jak twierdził Marcin Sarnowski, poznanie struktury „biologiczno-ludzkiej” człowieka wymaga stworzenia pielęgniarstwa jako nauki interdyscyplinarnej, przystosowanej do swych potrzeb główne dziedziny wszelkich nauk o człowieku, tak przyrodniczych, jak i humanistycznych. Żadna bowiem z nauk przyrodniczych i żadna z nauk humanistycznych samodzielnie nie umożliwia poznania struktury „biologiczno-ludzkiej” człowieka. Konieczna jest zatem synteza wiedzy przyrodniczej i humanistycznej w wiedzę interdyscyplinarną o zdrowiu ludzkim. Dlatego pielęgniarstwo – zdaniem Marcina Sarnowskiego – musi przejść, i to w sposób szybki, z najniższego, tj. opartego na wiedzy zdroworozsądkowej, etapu rozwoju na etap najwyższy, tj. poziomu nauki interdyscyplinarnej. Marcin Sarnowski uważał, że pielęgniarstwo interdyscyplinarne określa

charakterystyczne dla danego człowieka czynniki struktury ludzkiej i biologicznej, a następnie wychwytuje wzajemne zależności zachodzące pomiędzy tymi strukturami. Przeprowadzone badania umożliwiłyby zdefiniowanie interdyscyplinarnego rozpoznania pielęgniarstwa, jako charakterystycznych cech wszystkich poziomów struktury ludzkiej, które ukształtowały strukturę biologiczną człowieka w odpowiedzi na stan zdrowia lub w postaci choroby.

Natomiast pielęgnowaniem – zdaniem M. Sarnowskiego – jest pomaganie człowiekowi w samodzielnym kształtowaniu swej struktury ludzkiej postaci, optymalizującym zdrowie lub pomocnym w wyleczeniu choroby. Człowiek nie jest bowiem zespołem narządów czy organów, lecz całością psychofizyczną, łączącą w sobie pierwiastki humanistyczne. Dlatego też, wyjaśniał, pielęgniarstwo może być tylko nauką interdyscyplinarną; pozostając w innej formie, nie spełni pokładanych w nim nadziei, jako nauki i opartej na nauce dziedziny praktycznej.

Te niezwykle oryginalne rozważania na temat istoty i przedmiotu pielęgniarstwa zostały dostrzeżone. Za ogromny wkład w realizację badań poznawczych Zakładu Pielęgniarstwa Klinicznego i Rehabilitacji doc. Marcin Sarnowski otrzymał nagrodę indywidualną za szczególne osiągnięcia w dziedzinie nauki.

Prace badawcze prowadzone pod kierownictwem doc. Marcina Sarnowskiego oraz opis teorii pielęgniarstwa klinicznego zawarte zostały m.in. w skrypcie Marcina Sarnowskiego *Podstawy pielęgniarstwa klinicznego*. Skrypt ten przedstawia pierwsze w piśmiennictwie polskim sformułowanie uzasadnień, uznające pielęgniarstwo kliniczne za naukę. Zostały one zaprezentowane na I Konferencji Naukowej Pielęgniarstwa Klinicznego w dniu 12 II 1977 r., zorganizowanej przez ZPKiR wspólnie z Zakładem Pedagogiki AM w Poznaniu. W Konferencji brało udział 112 uczestników. Reprezentowali oni wszystkie krajowe akademickie ośrodki nauczania pielęgniarstwa (Lublin, Kraków, Katowice, Poznań), średnie szkolnictwo pielęgniarstwa, Polskie Towarzystwo Pielęgniarstwa oraz personel pielęgniarstwa szpitali klinicznych. Tematem przewodnim Konferencji była teoria naukowa pielęgniarstwa klinicznego, opracowana przez doc. Marcina Sarnowskiego. Unikalne opracowanie problemu pojmowania stanu zdrowia i choroby na poziomach: genetycznym, komórkowym, błony granicznej, sprzężenia torów metabolicznych, narządowym, środowiska zewnętrznego oraz mechanizmów regulacji metabolizmu było niewątpliwie dużym osiągnięciem poznawczym. Otwierało pielęgniarstwu drogę do określenia przedmiotu badania i opracowania własnych metod badawczych.

Marcin Sarnowski zmarł 11 IX 1981 r. w Poznaniu. Był jednym z twórców Wydziału Pielęgniarstwa AM w Poznaniu. Jego olbrzymi wkład w rozwój Zakładu Pielęgniarstwa Klinicznego i Rehabilitacji oraz stworzenie podwalin rozwoju

pielęgniarstwa klinicznego na poziomie uniwersyteckim pozostaje w pamięci kolejnych pokoleń studentów pielęgniarstwa i nauczycieli akademickich. W badaniu losów absolwentów przeprowadzonym z inicjatywy prof. Laury Wołowickiej w 1995 r. jednogłośnie uznano go najlepszym nauczycielem akademickim. Uhonorowaniem pamięci i dokonań doc. dr. hab. Marcina Sarnowskiego było nadanie w dniu 25 VI 2010 r. jego imienia siedzibie Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu przy ul. Smoluchowskiego 11.

*Małgorzata Połuszná-Lamperska,
Miroslawa Cyłkowska-Nowak, Krystyna Jaracz*

Profesor Rudolf Willi Sarrazin (1906–1974)

Początki stomatologii poznańskiej to 1929 r., kiedy dzięki staraniom dziekana Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego prof. Stefana Różyckiego i poparciu prof. Antoniego Cieszyńskiego z Uniwersytetu Lwowskiego powołano Katedrę i Poliklinikę Dentystryczną na Uniwersytecie Poznańskim, której pierwszym organizatorem był prof. Józef Jarzab. Po wojnie za twórcę poznańskiej stomatologii akademickiej uznać należy Rudolfa Sarrazina.

Rudolf Willi Sarrazin urodził się 15 II 1906 r. w Grodzisku Wielkopolskim jako syn Eryka – lekarza weterynarii – i Józefy z domu Jaskułów. Ojciec pochodził z rodziny niemieckiej i pod wpływem żony spolonizował się. Rudolf Sarrazin ukończył w 1926 r. Gimnazjum Amosa Komeńskiego w Lesznie i studiował medycynę na Uniwersytecie Poznańskim. Ożeniony z Czeszką Marią Wacławą Martin (1908–1989) miał czworo dzieci.

Dyplom lekarski uzyskał 21 III 1933 i do 1 XII tegoż roku był młodszym asystentem w Poliklinice Stomatologicznej u prof. Józefa Jarzaba, pod którego kierunkiem specjalizował się już w okresie studiów (1 X 1930–28 III 1933). Dnia 13 VI 1938 r. doktoryzował się na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego na podstawie rozprawy *Przypadek pozaszkielekowego kostnienia w następstwie urazu uda*, której promotorem był prof. Antoni Jurasz. Po zwolnieniu z Uniwersytetu Poznańskiego Rudolf Sarrazin prowadził do wybuchu II wojny światowej prywatną praktykę dentystryczną w Poznaniu oraz współpracował z klinikami okulistyczną i laryngologiczną.

W 1939 zapisał się do Polskiego Związku Zachodniego, a na początku grudnia tegoż roku został wysiedlony przez Niemców do Generalnej Guberni. Do 1 VIII 1944 r., mieszkając w Warszawie, pracował w prywatnym gabinecie stomatologicznym. Jednocześnie był czynny w Komitecie Samopomocy tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich oraz udzielał bezinteresownej pomocy dentystrycznej studentom i pracownikom Uniwersytetu Poznańskiego, którzy znaleźli się w Warszawie. Podczas powstania warszawskiego w 1944 r. był aresztowany i przetrzymywany jako zakładnik. Po zwolnieniu przebywał w Milanówku, a od września 1944 do 4 III 1945 r. praktykował jako lekarz ogólny w Małszycach pod Łowiczem.

Po powrocie do Poznania Rudolf Sarrazin zorganizował w marcu 1945 r. na polecenie delegata Rządu do spraw Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego Poliklinikę Dentystyczną przy Wydziale Lekarskim UP, mieszczącą się w Poznaniu przy ul. Matejki 60. Szczególne zasługi w staraniach o utworzenie studium mają też ówczesni rektor prof. dr Stefan Dąbrowski oraz dziekan prof. dr Tadeusz Kurkiewicz. Dzięki zaangażowaniu dr. Rudolfa Sarrazina i pomocy kilku innych osób (m.in. Edwarda Czywczyńskiego, legendarnego Alojzego Jóźwiaka – laboranta Kliniki) możliwe było otwarcie nowej Polikliniki w trzy tygodnie po ustaniu działań wojennych. Obejmowała ona chirurgię stomatologiczną i dentystykę zachowawczą, protetykę z ortodoncją. Jako główny jej organizator i pierwszy kierownik Rudolf Sarrazin złożył w kwietniu 1945 r. w ówczesnym Ministerstwie Oświaty i w Ministerstwie Zdrowia PRL opracowany przez siebie memoriał „Brak lekarzy dentystów w Polsce i konieczność ich szybkiego kształcenia”; władze Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego, odnosząc się do tego dokumentu, przekształciły Katedrę Dentystyki w Samodzielne Studium Lekarsko-Dentystyczne przy Wydziale Lekarskim. Fakt ten miał także znaczenie dla powstania oddziałów stomatologii przy wydziałach lekarskich innych uniwersytetów w Polsce.

Rudolf Sarrazin w okresie od 1 I do 8 IX 1946 jako kierownik, a następnie do 1948 r. jako wicedyrektor Studium zorganizował trzy zakłady i wyposażył je w niezbędną aparaturę. Zapoczątkował i na szeroką skalę prowadził kształcenie asystentów w zakresie stomatologicznej pracy naukowej i dydaktycznej. Osobiście początkowo kierował Zakładem Chirurgii Dentystycznej i Zakładem Dentystyki Zachowawczej. Przewodnią początkową rolę dr. Rudolfa Sarrazina została ograniczona jesienią 1947 po powrocie z Edynburga do kraju prof. Leona Laknera, który kierował Studium do 1950 r. W latach 1947–1948 Katedrą i Zakładem Dentystyki Zachowawczej, a później także Zakładem Protetyki Dentystycznej z Ortodoncją kierował dr Rudolf Sarrazin.

Rudolf Sarrazin w okresie powojennym przyczynił się do odbudowy państwowych i ubezpieczalnianych placówek stomatologicznych m.in. dla pracowników kolejnictwa. Utworzył w Poznaniu pierwsze w Polsce ruchome ambulanse dentystyczne, które osobiście wielokrotnie ekspediował na Ziemię Odzyskaną. Od 1945 do końca życia był konsultantem Centralnej Przychodni Lekarskiej Dyrekcji Kolei Państwowych, Wojewódzkiej i Miejskiej Protezowni Dentystycznej w Poznaniu oraz od 1953 r. Wojewódzkiej Protezowni Stomatologicznej w Zielonej Górze.

Po wyodrębnieniu Akademii Medycznej z Uniwersytetu Poznańskiego otrzymał 1 VI 1950 stanowisko zastępcy profesora na Oddziale Stomatologicznym i kierował mieszczącą się od 1952 r. przy ul. Święcickiego 6 (Collegium Izydora Kopernickiego) Katedrą i Zakładem Protetyki Stomatologicznej. Dodatkowo kierował także od 22 VI 1950 do 1 IX 1952 r. Zakładem Ortodoncji i Zakła-

dem Dentystyki Zachowawczej. W latach 1951–1952 oraz 1955–1956 był także wicedyrektorem jednostki dentystycznej. Dnia 29 IV 1955 mianowany został docentem, a 21 XII 1965 r. – profesorem nadzwyczajnym. Po likwidacji Katedry 1 X 1970 w związku z powstaniem Instytutu Stomatologii kierował Zakładem Protetyki Stomatologicznej i stanowisko to piastował do 1 XII 1973 r. Rudolf Sarrazin oprócz wykładów i ćwiczeń dla studentów prowadził szkolenia podyplomowe lekarzy dentystów z Poznania, województw poznańskiego i zielonogórskiego, a także dokształcanie personelu technicznego protezowni, w których był konsultantem. Chętnie i życzliwie dzielił się swymi doświadczeniami i umiejętnościami, demonstrując poszczególne wysokospecjalistyczne zabiegi i omawiając przypadki kliniczne. Zaszczepiał tym samym zamiłowanie do zawodu lekarza dentysty, a w indeksach studentów końca lat czterdziestych i następnych widnieją popisanie przez Rudolfa Sarrazina zaliczenia i egzaminy z chirurgii stomatologicznej, rentgenologii, dentystyki zachowawczej i protetyki dentystycznej z ortodontcją.

Doktoryzował 26 stomatologów, w tym kilkoro późniejszych samodzielnych pracowników nauki, oraz przeprowadził 2 habilitacje (prof. Kazimierz Stawiński, prof. Stefan Włoch). Uczniami prof. Rudolfa Sarrazina byli także w swoim początkowym okresie naukowo-dydaktycznym późniejsi samodzielni pracownicy poznańskiego Uniwersytetu Medycznego (prof. Ryszard Koczorowski, prof. Wiesław Hędzulek, doc. Paweł Piotrowski).

Początkowe dzieje Oddziału Stomatologii prof. Rudolf Sarrazin przedstawił w artykule *Początek i pierwsze lata działalności Oddziału Stomatologicznego w Poznaniu*, który ukazał się w „Biuletynie Stomatologicznym” (1960, z. 4). Ogłosił 32 prace, głównie na łamach „Czasopisma Stomatologicznego”, „Kroniki Dentystycznej”, „Protetyki Stomatologicznej”.

Prowadził badania nad różnymi materiałami do protezowania, a także opracowywał metody uzupełnień u pacjentów z rozszczepami podniebienia. Wspólnie z dr. Henrykiem Bartkowiakiem opracował dla celów stomatologicznych średniotopliwy (złotozastępczy) stop srebro-palladowy (wynalazek opatentowany w Urzędzie Patentowym PRL pod nr. 81 146) stosowany do wykonawstwa koron i wieloczęłonowych protez stałych. Rudolf Sarrazin wprowadził do praktyki stomatologicznej własną modyfikację stworzonej przez prof. Alfreda Meissnera metody chirurgicznego umocowywania całkowitych protez zębowych (*Chirurgiczne ukształtowanie zaczepów dla całkowitych protez zębowych szczęki górnej*, „Czasopismo Stomatologiczne” 1955, nr 10). Wprowadził też do dydaktyki przeddyplomowej w 1965 r. zmodyfikowaną przez siebie metodę wykonawstwa całkowitych protez mukodynamicznych (miodynamicznych) opracowaną przez prof. Reinharda Marxkorsa z Münster w Niemczech. Zajmował się metodami zapobiegania próchnicy zębów, etiologią neuralgii nerwu trójdzielnego oraz protetycznym leczeniem przyzębia. Napisał podręcznik *Protetyka stomatologicz-*

na, cz. 1 *Materiałoznawstwo* (1960, 1966). Był członkiem Fédération Dentaire Internationale (FDI) z siedzibą w Paryżu oraz w latach 1954–1956 – prezesem Oddziału Poznańskiego Polskiego Towarzystwa Stomatologicznego.

Oprócz dużych zdolności dydaktycznych i manualnych prof. Rudolf Sarrazin był utalentowanym rzeźbiarzem i akwarelistą, a w kierowanym Zakładzie Protetyki stwarzał zapamiętaną przez pracowników atmosferę, łączącą dyscyplinę z humorem przejawiającym się zabawnymi dyskusjami ze swoimi uczniami czy nadawaniem im oryginalnych pseudonimów. Każdy asystent Zakładu Protetyki posiadał własne stanowisko techniczne i musiał poznawać różne procedury techniczno-laboratoryjne oraz obowiązkowo wykonywać klinicznie i technicznie całkowite i częściowe protezy ruchome, a także korony, wkłady, mosty i niektóre ruchome aparaty ortodontyczne.

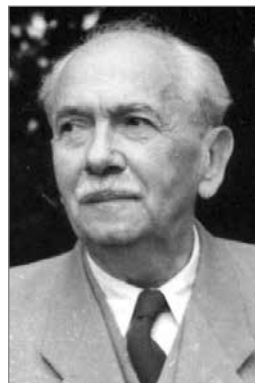
Profesor Rudolf Willi Sarrazin zmarł 1 IX 1974 r. w Poznaniu i został pochowany na cmentarzu Junikowskim.

Był kilkakrotnie odznaczony, m.in. Złotym Krzyżem Zasługi (1958) oraz pośmiertnie Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1974). W styczniu 2017 r. rektor Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu prof. Andrzej Tykarski oraz córka prof. Rudolfa Sarrazina Iwona Lisiak w obecności szerokiego grona władz Uczelni, rodziny, uczniów i innych znamienitych gości odsłanili w Collegium Stomatologicum UMP ufundowaną przez redakcję „Dental Forum” tablicę upamiętniającą sylwetkę Profesora. Także za zgodą władz poznańskiej Uczelni duża sala wykładowa w gmachu Collegium Stomatologicum UMP przy ul. Bukowskiej 70 otrzymała imię prof. Rudolfa Sarrazina.

Ryszard Koczorowski

Profesor Ludwik Skubiszewski (1886–1957)

Urodził się 7 VIII 1886 r. w Czemiernikach, w ówczesnym powiecie lubartowskim na Lubelszczyźnie, w Królestwie Polskim. Jego rodzicami byli Marcin i Józefa z domu Kozak, właściciele 14-hektarowego gospodarstwa. Syn Profesora, prof. Piotr Skubiszewski, podkreśla, że w młodości dla jego ojca ważną postacią był stryj, ksiądz Franciszek Skubiszewski, niepokorny kapłan wielokrotnie karany przez carskie władze grzywnami, zakazami pełnienia funkcji proboszcza i więzieniem za spowiadanie unitów, urządzenie procesji kościelnych bez pozwolenia gubernatora i przynależność do zakazanego przez Rosjan Bractwa Serca Jezusowego. Ludwik Skubiszewski, który wielokrotnie spędzał wakacje w Sernikach nad Wieprzem, gdzie ksiądz Franciszek administrował parafią, wspominał, że pobyty w domu znakomicie wykształconego stryja, posiadacza wielkiej biblioteki i przyjaciela okolicznych ziemian, odegrały istotną rolę w formowaniu jego charakteru i intelektu.

Do gimnazjum uczęszczał Ludwik Skubiszewski najpierw w Łosicach, a następnie w Lublinie, gdzie zaangażował się w działalność niepodległościową, m.in. kolportaż związanego z obozem narodowym czasopisma „Polak. Pismo dla wszystkich”. W 1905 r. przyłączył się do strajku szkolnego – bojkotu rządowych szkół i uczelni funkcjonujących na ziemiach zaboru rosyjskiego przez polskich studentów i uczniów, żądających m.in. przywrócenia języka polskiego jako wykładowego oraz zniesienia nadzoru policyjnego nad młodzieżą i szkołami. Podobnie jak wielu uczestników strajku, Ludwika Skubiszewskiego dotknęły represje ze strony carskich władz. Został wydalony z gimnazjum w Lublinie z zakazem kontynuowania nauki szkolnej (z tzw. wilczym biletem). Dopiero po amnestii przyjęto go do gimnazjum w Białej Podlaskiej; tu, mając już 23 lata, 23 V 1910 r. złożył egzamin maturalny nagrodzony złotym medalem.

W tym samym roku Ludwik Skubiszewski został studentem medycyny na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim. Studiując, jednocześnie pracował. Od 1 I 1913 do 1 IX 1914 r. był zatrudniony w kierowanym przez doc. Józefa Pożarskiego uniwersyteckim Zakładzie Anatomii Patologicznej. Nadal angażował się w studencki ruch niepodległościowy. Jesienią 1914 r. przeniósł się na Wydział

Lekarski Cesarskiego Uniwersytetu św. Włodzimierza w Kijowie, który ukończył *eximia cum laude* w tym samym roku. Od 1 IX 1914 do 11 IV 1915 r. był asystentem w uniwersyteckiej Klinice Ocznej kierowanej przez prof. Juliusza Szymanowskiego. Zdobywał także doświadczenie w Zakładzie Anatomii Patologicznej pod skrzydłami prof. Władimira Wysokowicza i prof. Władimira Konstantynowicza. Był również asystentem w Klinice Chorób Wewnętrznych u prof. Teofila Janowskiego. Ukończył kurs z obrony przeciwgazowej i bakteriologii prowadzony przez prof. Włodzimierza Lindemana i prof. Wasylego Taranuchina.

W 1915 r. został powołany na stanowisko naczelnego lekarza i prosektora w szpitalu Rosyjskiego Czerwonego Krzyża w Millerowie nad Donem. Wraz z prof. Taranuchinem odbywał podróże po południowej Rosji i Zakaukaziu, prowadząc badania nad występującymi na tych terenach epidemicznie cholerą, dudem brzuszny i płamistym.

W 1917 r. Ludwik Skubiszewski uzyskał stopień doktorski na Uniwersytecie w Kijowie na podstawie pracy *Znaczenie lipidów w zwyrodnieniu tłuszczowym*.

Podczas rewolucji październikowej został dwukrotnie w Millerowie aresztowany, raz przez białogwardystów, raz przez bolszewików; przez tych ostatnich był już prowadzony na egzekucję, od której uratowała go interwencja jednej z siostr szpitalnych. Po powtórny zajęciu Millerowa przez armię gen. Antona Denikina opuścił miasto w grudniu 1919 r. i udał się do Noworosyjska, skąd na statku francuskim, który zabierał uciekinierów z ogarniętej rewolucją Rosji, przedostał się do Warny w Bułgarii. Od stycznia do kwietnia 1920 r. pracował na stanowisku starszego ordynatora na oddziale chorób zakaźnych tamtejszego szpitala.

Do Polski, już niepodległej, toczącej właśnie wojnę z bolszewikami, powrócił w maju 1920 r. Powołany do Wojska Polskiego, objął stanowisko anatomopatologa szpitali Dowództwa Okręgu Korpusu VIII Pomorze i kierownika Zakładu Anatomii Patologicznej przy Szpitalu Okręgowym WP w Grudziądzu. Pomimo licznych obowiązków prosektora nie przestawał prowadzić pracy naukowej; wyniki swoich badań publikował na łamach prasy specjalistycznej, m.in. w czasopiśmie „Lekarz Wojskowy”.

Jeszcze przed zwolnieniem ze służby wojskowej podjął kroki mające na celu powrót do pracy uniwersyteckiej. Odnowił kontakt z Zakładem Anatomii Patologicznej Uniwersytetu Warszawskiego, teraz kierowanym przez prof. Józefa Hornowskiego, i 1 XI 1920 r. objął tu stanowisko starszego asystenta.

Po zwolnieniu z wojska w styczniu 1921 r. powrócił na stałe do stolicy. Pod kierunkiem prof. Hornowskiego ponownie doktoryzował się, tym razem na podstawie pracy *Histogeneza nowotworów kłębka szyjnego*. Również na UW, 23 V 1923 r., habilitował się z anatomii i histologii patologicznej na podstawie rozprawy *Mikrofizjologia przysadki w związku z nadmiernym wydalaniem moczu w przewlekłym samoistnym śródmiąższowym zapaleniu nerek*.

Dnia 20 III 1922 r., jeszcze podczas trwania przewodu habilitacyjnego, Rada Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego powołała go na stanowisko zastępcy profesora anatomii i histologii patologicznej oraz kierownika Katedry i Zakładu Anatomii Patologicznej. Swe nowe obowiązki Ludwik Skubiszewski objął kilka dni później, 1 IV. Odtąd zamieszkał w Poznaniu i oddał się pracy nad tworzeniem od podstaw Katedry Anatomii Patologicznej na Wydziale Lekarskim UP. Dnia 29 I 1924 r. został profesorem nadzwyczajnym. W tym samym roku, 24 VI, zawarł związek małżeński z Anielą Leitgeber, córką Jana Nepomucena Leitgebiera, poznańskiego przemysłowca i działacza gospodarczego, z którego to związku urodziło się troje dzieci: Maria (1925), Krzysztof (1926) i Piotr (1931).

Z racji trudnej sytuacji finansowej i lokalowej młodej Uczelni i jej Wydziału Lekarskiego w okresie międzywojennym wiele zakładów i klinik mieściło się w budynkach instytucji miejskich bądź prywatnych. Tak było i w przypadku Katedry i Zakładu Anatomii Patologicznej – ulokowano ją w Szpitalu Miejskim, w niewielkim budynku prosektorium przy ul. Koziej 9. W 1924 r. prof. Adam Wrzosek tak pisał o tym miejscu:

Zakład anatomii patologicznej [...] dostał się nam w spadku po Niemcach w stanie nieprzydatnym dla zadań uniwersyteckich. Musiał też ulec gruntownemu przebudowaniu (od lipca 1922 roku) wg wskazówek zastępcy profesora docenta Skubiszewskiego. Skrępowana szczupłymi środkami i ciasnotą terenu, przebudowa ta nie mogła, z natury rzeczy, dać budynku zupełnie zadowalającego wymagania, jakie stawia wzrastająca z roku na rok frekwencja studentów [pisownia oryginalna].

Sześć lat później w *Kronice Uniwersytetu Poznańskiego za rok szkolny 1928/1929* czytamy:

Hamulcem w pracy jest wyjątkowa ciasnota w Zakładzie anatomii patologicznej. Zakład nie posiada sali do ćwiczeń mikroskopowych, które odbywają się w sali sekcyjnej. Studenci są narażeni na bezpośrednie stykanie się ze stołami, na których w rannych godzinach były wykonywane sekcje osób zmarłych na gruźlicę i choroby zakaźne. Podobny stan rzeczy jest ujmą dla Uniwersytetu. Profesor i jego współpracownicy niejednokrotnie doznawali wskutek ciasnoty i nieodpowiedniego urządzenia objawów zatrucia aniliną i ksylolem [pisownia oryginalna].

Mimo zabiegów prof. Ludwika Skubiszewskiego sytuacja lokalowa Zakładu nie poprawiła się; do końca okresu międzywojennego mieścił się on przy ul. Koziej 9 w nader skromnych warunkach. Małe rozmiary sali wykładowej sprawiały, że studenci podczas wykładów i ćwiczeń nie tylko tłoczyli się w ławkach amfiteatru, lecz także – cały czas stojąc – ciasno otaczali wykładowcę i stół prosektoryjny, co urągało zasadom pracy pedagogicznej i wymogom higieny. Świadczy o tym trudnych warunków uczestniczenia w zajęciach z anatomii

patologicznej zachowały się we wspomnieniach absolwentów czy choćby w dokumentacji fotograficznej.

Personel Zakładu początkowo nieliczny – w roku akademickim 1922/1923 złożony tylko z kierownika, jednego starszego (doktor Kazimierz Bross) i jednego młodszego asystenta (Jan Warchocki) oraz trzech osób obsługi – stopniowo powiększał się. W roku akademickim 1938/1939 oprócz kierownika pracowali w nim już: adiunkt (dr Kazimierz Stojalowski), dwóch starszych asystentów (dr Bronisław Krajnik, lek. Marian Kowalski), dwóch zastępców asystentów (Zenon Tomaszewski, Wacław Gerwel) i trzy osoby obsługi.

Zaangażowaniu i talentowi prof. Ludwika Skubiszewskiego przypisać należy w dużej mierze fakt, iż pomimo tak niesprzyjających warunków kierowane przez niego Katedra i Zakład należały do czołowych tego typu placówek w kraju. Oprócz wypełniania przewidzianych trybem pracy uniwersyteckiej obowiązków dydaktycznych pracownicy prowadzili intensywne badania naukowe. Wykonywali również prace diagnostyczne dla prawie wszystkich szpitali Wielkopolski i Pomorza oraz dla Wojskowego Szpitala Okręgowego w Poznaniu.

Ludwik Skubiszewski uczestniczył w polskim i międzynarodowym życiu naukowym. Był członkiem wielu towarzystw naukowych, m.in.: Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Warszawskiego i Poznańskiego Towarzystwa Lekarskiego, Towarzystwa Patologów Polskich (w latach 1928–1933 był przewodniczącym jego Oddziału Poznańskiego), Société Internationale de Pathologie Géographique i Deutsche Pathologische Gesellschaft. Był współzałożycielem i jednym z redaktorów powstałego w 1924 r. kwartalnika „Prace Zakładów Anatomii Patologicznej Uniwersytetów Polskich”.

Cieniem na życiu Ludwika Skubiszewskiego położyło się oskarżenie o popełnienie plagiatu. Zarzucono mu, że w swej pracy habilitacyjnej zamieścił ryciny z rozprawy rosyjskiego histologa i embriologa Siergieja Czasownikowa bez podania źródła, z którego je zaczerpnął, zaś w innej pracy wykorzystał w podobny niedozwolony sposób artykuł kolejnego rosyjskiego naukowca, Georgija W. Schora. Na podstawie opinii wydanej przez komisję badającą sprawę, w której skład wchodził głównie profesorowie UJ, i mimo że postępowanie dyscyplinarne nie zostało zakończone, Senat UP 7 VII 1933 r. zawiesił prof. Ludwika Skubiszewskiego w obowiązkach służbowych. Pozbawiony możliwości pracy w stworzonej przez siebie Katedrze, z trudem utrzymujący rodzinę z przysługującej mu podczas zawieszenia połowy wcześniejszych poborów, pozostawał na marginesie życia akademickiego aż do 1938 r. Kontakt z nim utrzymywali nieprzerwanie członkowie jego zespołu. Od decyzji komisji prof. Ludwik Skubiszewski odwołał się. W toku postępowania zarzuty częściowo wycofano, z innych został oczyszczony decyzją Komisji Dyscyplinarnej i Wyższej Komisji Dyscyplinarnej dla Profesorów Uniwersytetu Poznańskiego. Decyzja ta zapadła jednomyślnie. W uzasadnieniu orzeczenia Komisji z 1 XII 1936 r. napisano m.in.:

Biegli orzekli zgodnie, że obwiniony cieszył się opinią sumiennego i gorliwego badacza naukowego. Praca inkryminowana została w całości wykonana jako praca habilitacyjna w zakładzie i pod kierunkiem ś.p. prof. Hornowskiego, a na oryginale zakwestionowanych rysunków znajdują się wskazówki bezsprzecznie jego ręką nakreślone [pisownia oryginalna].

Orzeczenie poznańskiej Komisji Dyscyplinarnej czekało blisko półtora roku na zatwierdzenie przez Wyższą Komisję Dyscyplinarną przy Ministrze Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Dopiero 1 VI 1938 r. prof. Ludwik Skubiszewski odzyskał pełnię praw i uniwersyteckie stanowisko.

Wybuch II wojny światowej zastał go wraz z rodziną w będącym własnością jego teściowej majątku Borzykowo w powiecie wrzesińskim. Stamtąd 4 IX wyruszył z żoną i trojgiem dzieci do rodzinnych Czemiernik. Podróż, która trwała ponad tydzień, obfitowała w ciężkie przeżycia spowodowane ostrzeliwaniem oraz bombardowaniem uciekinierów na szosach przez samoloty niemieckie, trudnościami w zdobyciu noclegów i pożywienia, wreszcie utratą pojazdu i koni. W drugiej połowie października Ludwik Skubiszewski z rodziną wrócił do Borzykowa. Odwiedził Poznań, gdzie zastał swe mieszkanie zapieczętowane, i dowiedział się, że poszukuje go Gestapo. Dnia 1 XII 1939 r. został wraz z rodziną wysiedlony z Borzykowa i ponownie udał się do Czemiernik, gdzie spędził zimę 1939/1940, prowadząc praktykę lekarską. Od 1 II 1940 pracował na stanowisku dyrektora oraz ordynatora oddziału chorób wewnętrznych i zakaźnych Szpitala Miejskiego w Międzyrzecu Podlaskim i na stanowisku tym pozostawał do końca czerwca 1945 r. Podczas pobytu w Międzyrzecu Podlaskim prowadził także prywatną praktykę lekarską. Zaskarbił sobie wdzięczność mieszkańców miasta i okolic. Jak pisze Józef Geresz, autor monografii Międzyrzecza, z narażeniem życia ratował chorych na tyfus plamisty. Współpracował z 9 Podlaską Dywizją Piechoty Armii Krajowej, przyjmując do szpitala jej chorych i rannych żołnierzy. W 1942 r. został aresztowany przez Gestapo po otrzymaniu od firmy filatelistycznej w Warszawie telegramu z ofertą zakupu znaczków pocztowych dla syna Krzysztofa, filatelisty, co policja niemiecka zinterpretowała jako zaszyfrowaną wiadomość przesłaną mu przez tajną organizację Polski Podziemnej. Po wyjaśnieniu sprawy został z więzienia zwolniony. Znalazł się w nim po raz drugi 1 XI 1944 r., tym razem aresztowany przez NKWD w ramach prowadzonej w latach 1944–1946 akcji masowych deportacji do Związku Radzieckiego działaczy politycznych, żołnierzy AK i BCh, ziemian, bogatych chłopów i inteligencji. W więzieniu doznał uwięźnienia przepukliny i otrzymał od miejscowego dowódcy NKWD zgodę na przetransportowanie do szpitala, co uratowało go przed wywiezieniem do Rosji.

Jeszcze przed ostatecznym opuszczeniem Międzyrzecza Podlaskiego udał się wiosną 1945 r. do Poznania, gdzie 1 V objął swe przedwojenne stanowisko kierownika Katedry i Zakładu Anatomii Patologicznej WL UP. Wyniki prowa-

dzonych w okresie powojennym badań – podobnie jak przed wojną – publikował i referował na zjazdach i posiedzeniach stowarzyszeń lekarskich, m.in. w Poznańskim Towarzystwie Lekarskim (1949, 1950), w Towarzystwie Lekarskim w Toruniu (1951), w Oddziale Poznańskim Polskiego Towarzystwa Pediatrycznego (1953) i na Zjeździe Anatomów i Anatomopatologów Polskich w Krakowie (1951).

Od 1 XI 1949 do 31 I 1952 pełnił także funkcję prosektora w Szpitalu Miejskim nr 1, a od grudnia 1950 do końca stycznia 1952 r. był kierownikiem pracowni histopatologicznej w tym Szpitalu. Od 9 IV 1951 r. kierował prosektorium Wojewódzkiego Specjalistycznego Szpitala Dziecięcego w Poznaniu. W latach powojennych prowadził również prywatną praktykę jako lekarz chorób wewnętrznych. W 1946 Okręgowa Izba Lekarska w Poznaniu zarzuciła mu zbyt częste zapisywanie pacjentom środków narkotycznych, ale 6 XII 1949 r. Sąd Dyscyplinarny Izby wobec braku dowodów winy postępowanie umorzył.

Dnia 31 X 1951 prof. Ludwik Skubiszewski został przez ministra zdrowia przeniesiony w stan spoczynku. Nadal, aż do czasu krótkiej choroby i śmierci, pracował w prosektorium Wojewódzkiego Specjalistycznego Szpitala Dziecięcego oraz prowadził badania naukowe, skupiając wokół siebie grono zainteresowanych nimi lekarzy.

Ludwik Skubiszewski ogłosił drukiem 85 prac. Głównymi tematami jego badań były: histopatologia choroby reumatycznej, patologia tkanki łącznej, etiopatogeneza i diagnostyka nowotworów, patofizjologia przysadki mózgowej. W końcowym okresie kariery uniwersyteckiej napisał wieloczęściowy skrypt dla studentów *Anatomia patologiczna*, wydany na powielaczu, wielokrotnie wznawiany w latach 1945–1951 – dzieło nieukończone.

Jego biograf, Roman K. Meissner, pisał: „Był obdarzony dużym talentem pedagogicznym. M.in. stosował nowoczesną metodę analizy zmian anatomicznych w aspekcie funkcjonalnym, czyli dążył do odtworzenia w materiale obdukcijnym biegu procesów fizjopatologicznych z uwzględnieniem przyczyn powstawania zmian morfologicznych [...]”. Profesor Ludwik Skubiszewski miał holistyczne podejście do leczenia, podkreślał rolę współdziałania lekarzy różnych dziedzin oraz wagę współpracy między klinicystami a patologami. Swoim przyjaznym stosunkiem do młodszych lekarzy i autorytetem naukowym przyciągał początkujących badaczy. W kierowanym przez niego Zakładzie zdobywało doświadczenie wielu późniejszych wybitnych uczonych i lekarzy: fizjopatolog doc. Wojciech Węśław, ftyzjopediatra prof. Janusz Zeyland, ortopedzi prof. Franciszek Raszeja i prof. Wiktor Dega, dermatolodzy prof. Jan Alkiewicz i doc. Adam Burda, gastroenterolog prof. Stefan Kubicki oraz wybitni patomorfologodzy: prof. Kazimierz Stojalowski, prof. Ludwik Komczyński, prof. Marian Rożynek i prof. Przemysław Gabryel.

Synowi Ludwika Skubiszewskiego, Piotrowi, jego dawni koledzy gimnazjalni, a późniejsi studenci medycyny Uniwersytetu Poznańskiego, opowiadali, że jego ojciec jako wykładowca cieszył się wielką sympatią słuchaczy. Mówił piękną

polszczyzną. Przepytyując studentów podczas wykładów (którym niemal zawsze towarzyszyła sekcja zwłok) i na egzaminach, był bardzo wymagający. Jednocześnie odnosił się do nich życzliwie i do dialogu z salą wprowadzał elementy humoru. Młodzież go za to bardzo lubiła. Przed wojną był członkiem honorowym korporacji studenckiej Aesculapia.

Na poglądy i postawę życiową Ludwika Skubiszewskiego nie bez wpływu pozostał okres spędzony w Rosji. Jak wspomina jego syn, prof. Piotr Skubiszewski:

Należał [...] do tysięcy Polaków, którzy mieszkali i pracowali na olbrzymim obszarze cesarstwa rosyjskiego, stykając się tam z jego różnymi językami i kulturami. Był to na pewno świat poddany opresji samodzierżawia, ale jednocześnie świat wewnętrznie bardzo złożony, pełen ludzi o bogatej przeszłości. Kiedy ojciec zabierał głos przy rodzinnym stole, sprawy polskie nagle ukazywały się w perspektywie innej niż ta, którą wyznaczały jedna dzielnica i jedno środowisko [pisownia oryginalna].

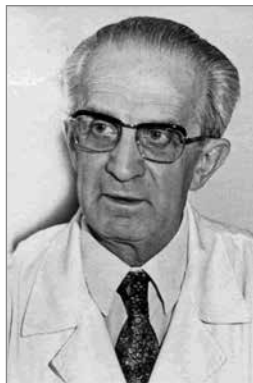
Profesor Piotr Skubiszewski – już w relacji ustnej – dopowiada, że szerokie spojrzenie ojca na polskie problemy ujawniało się zwłaszcza wtedy, kiedy podczas dyskusji w domu jego rodziców, już po wojnie, zabierał głos jakiś zwolennik endecji. Profesor Piotr Skubiszewski pamięta, że jego ojca takie poglądy już wówczas w najwyższym stopniu raziły i dawał temu wyraz w rozmowie. Nigdy nie pogodził się z zawładnięciem Polski przez Rosję sowiecką i z narzuceniem Polsce komunistycznej władzy. W okresie przemian październikowych był wiernym czytelnikiem tygodnika „Po prostu” i entuzjastą powstającej wtedy literatury, m.in. pierwszych opowiadań Marka Hłaski.

Profesor Ludwik Skubiszewski zmarł 7 XII 1957 r. Pochowano go na cmentarzu przy ul. Nowina. W 1986 r. jego prochy przeniesiono do grobu rodzinnego na cmentarz Winiarski przy ul. Łowmiańskiego.

Anna Poniedziałek, Łucja Stasik

Profesor Olech Szczepski (1914–1980)

Profesor Olech Szczepski związany był przez większość swojego życia z Uniwersytetem Poznańskim, a później Akademią Medyczną w Poznaniu, w której rozwoju odegrał znaczącą rolę. Na życie tego wybitnego pediatry duży wpływ wywarły tragiczne wydarzenia II wojny światowej, a przeżycia z tamtych lat często powracały we wspomnieniach Profesora.

Olech Szczepski urodził się 17 IV 1914 r. w Poznaniu w rodzinie Czesława Szczepskiego i Jadwigi Szczepskiej z domu Żurkowskiej. W domu państwa Szczepskich bardzo pielęgnowano tradycje patriotyczne. Ojciec, z zawodu drukarz, przed I wojną światową był współzałożycielem Towarzystwa Samokształcenia Młodzieży Rzemieślniczej Iskra i prowadził tajne nauczanie języka polskiego. Po wojnie kierował drukarnią Zjednoczenia Młodzieży Polskiej i pod kierunkiem prof. Heliodora Świącickiego – pierwszego rektora Uniwersytetu Poznańskiego – organizował Drukarnię Uniwersytecką w Poznaniu. Matka Olecha wychowywała się w rodzinie rządcy ziemskiego w Tarcach, niedaleko Jarocina, w której wszystkie dzieci w domu były uczone czytania i pisania po polsku oraz historii Polski. Wybuch I wojny światowej sprawił, że ojciec Olecha, gdy ten miał zaledwie 7 miesięcy, wyjechał na front do Francji przymusowo wcielony w szeregi armii niemieckiej. Przez 4 lata, w ciężkich warunkach bytowych, Olech był wychowywany tylko przez matkę. Po wojnie Olech Szczepski w wieku 7 lat rozpoczął naukę w 2-letniej Prywatnej Szkole Przygotowawczej im. Mikołaja Kopernika w Poznaniu, a następnie przez 9 lat kontynuował naukę w Gimnazjum św. Marii Magdaleny i w 1932 r. zdał maturę.

Marzył o zawodzie lekarza, o którym w jednej z późniejszych swoich publikacji napisał:

Specyfiką zawodu lekarza jest konieczność stałego wdrażania, integrowania idei humanizmu z pracą codzienną, bo przedmiotem działania jest żywy człowiek... Dlatego nie bez powodu mówi się nie raz o potrzebie powołania do zawodu lekarza. Coś na pewno w tym jest, i chociaż może jest to określenie na wyrost, niewątpliwie zawód ten wymaga szczególnego zamiłowania do spraw ludzkich.

Podjął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego z dużym powodzeniem. Jego koledzy z roku wspominali, że należał do najlepszych studentów.

Dyplom lekarza Olech Szczepski uzyskał w czerwcu 1938 i rozpoczął odbywanie obowiązkowego rocznego szkolenia wojskowego, które miało się zakończyć w końcu września 1939, ale już w sierpniu 1939 r. otrzymał przydział mobilizacyjny do 32 Eskadry Liniowej 3 Pułku Lotniczego w Poznaniu, która prowadziła działania rozpoznawcze w dorzeczu Warty, ale z powodu niepożądanego rozwoju sytuacji na froncie zmuszona była do ewakuacji poza linię Wisły, a potem w kierunku granicy polsko-rumuńskiej. Ponieważ przejścia na tej granicy zostały zajęte przez wkraczające od wschodu wojska sowieckie, w ostatniej chwili oddział Olecha Szczepskiego przekroczył granicę polsko-węgierską i tam został internowany. Niewątpliwie patriotyzm i wola aktywnego udziału w walkach przeciwko hitlerowcom spowodowała, że już w grudniu 1939 Olech Szczepski wraz z piętką innych żołnierzy uciekł z obozu internowania i przedostał się przez Jugosławię do Grecji, skąd drogą morską dotarł do Francji i w styczniu 1940 r. wstąpił w szeregi tworzących się w tym kraju oddziałów Wojska Polskiego. W kwietniu 1940 r. został skierowany do Syrii do Brygady Strzelców Karpackich. Po kilkunastu miesiącach służby na drugiej linii frontu Olech Szczepski w sierpniu 1941 r. ze swoim II Batalionem został przerzucony do Tobruku i przez 4 miesiące brał udział w heroicznej obronie tego portu, zaciekle atakowanego przez oddziały niemieckie dowodzone przez gen. Erwina Rommla. Po odblokowaniu przez aliantów Tobruku przez kolejne kilka miesięcy Olech Szczepski brał udział w walkach na pierwszej linii frontu na pustyni w rejonie El Ghazala, uczestnicząc w pierwszym samodzielnym zwycięstwie Brygady Strzelców Karpackich nad Niemcami. Przez następne miesiące oddział Olecha Szczepskiego regenerował siły i uzupełniał wyposażenie na tyłach frontu (Aleksandria, Irak). Kolejny udział w walkach na froncie rozpoczął się w listopadzie 1943 r. Olech Szczepski jako lekarz III Batalionu Strzelców Karpackich walczył w ofensywie przełamującej niemiecką linię Gustawa na Półwyspie Apenińskim. Najcięższe walki w czasie tej ofensywy to bitwa o Monte Cassino w maju 1944 r. W czasie tej bitwy Olech Szczepski wykazał się wyjątkowym heroizmem, ewakuując przez całą noc kilkudziesięciu rannych spod ognia nieustannie trwającego ostrzału moździerzowego. Swoją rolę w walkach na frontach II wojny światowej Olech Szczepski zakończył, walcząc o wyzwolenie Bolonii w kwietniu 1945 r. Burzliwe i dramatyczne wojenne losy w bardzo dokładny i interesujący sposób zostały przedstawione w książce *Od Warty do Padu* opracowanej na podstawie pamiętników Olecha Szczepskiego, spisanych w okresie II wojny światowej.

Po zakończeniu wojny Olech Szczepski pozostał we Włoszech, nadal służąc w Polskich Siłach Zbrojnych pod dowództwem brytyjskim. Gdy w maju 1946 r. decyzją rządu brytyjskiego zostały one rozwiązane i powstał Polski Korpus Przy-

sposobienia i Rozmieszczenia (PKPR), którego zadaniem miało być przygotowanie do życia cywilnego zdemobilizowanych żołnierzy polskich, Olech Szczepski przybył na Wyspy Brytyjskie i rozpoczął pracę jako lekarz w Ambulansach Polowych PKPR. W 1947 zgłosił chęć powrotu do kraju i po przeniesieniu do Obozu Repatriacyjnego dotarł w październiku 1947 drogą morską do Gdańska, a następnie przybył do Poznania, gdzie najpierw uzupełnił część niedokończonych podyplomowej praktyki lekarskiej i w marcu 1948 r. rozpoczął swoją pracę zawodową na Uniwersytecie Poznańskim.

Już w czasie studiów marzył o pracy pediatrii, dlatego wybrał Klinikę Chorób Dzieci, którą kierował prof. Karol Jonscher – twórca pediatrii akademickiej w Poznaniu. Olech Szczepski zaczął swoją karierę na stanowisku asystenta wolontariusza. Sumienność i systematyczność oraz duże zaangażowanie w pracę z chorymi dziećmi sprawiły, że już po kilkunastu miesiącach od rozpoczęcia pracy Olech Szczepski z inicjatywy prof. Karola Jonschera objął stanowisko starszego asystenta. Obszarem jego zainteresowań medycznych i naukowych w pierwszych latach pracy w Klinice Chorób Dzieci UP była gruźlica prosówkowa i gruźlicze zapalenie opon mózgowo-rdzeniowych u dzieci. Tematem przewodu doktorskiego pomyślnie zakończonego w lipcu 1949 r. było *Leczenie streptomycyną ostrych, pierwotnych postaci gruźlicy dziecięcej*. Gdy w 1951 r. wybuchła pierwsza w powojennej Polsce epidemia *poliomyelitis*, Olech Szczepski został powołany na stanowisko dyrektora Szpitala Zakaźnego H-14 przy ul. Mickiewicza 2. Przez kilkanaście miesięcy szkolił kadrę lekarzy do walki z tą chorobą i jednocześnie zajmował się naukowo chorobą Heinego-Medina, czego owocem było siedem publikacji z tej tematyki (1952–1955). W styczniu 1953 r. powrócił na stanowisko starszego asystenta do Kliniki Chorób Dzieci UP i ponownie zajął się badaniami nad gruźlicą wieku dziecięcego, a w szczególności nad znaczeniem zmian w składzie płynu mózgowo-rdzeniowego dla rozpoznania i rokowania w gruźliczym zapaleniu opon mózgowo-rdzeniowych. Było to tematem jego pracy habilitacyjnej obronionej w 1953 r. W maju 1954 r. objął stanowisko adiunkta, a rok później otrzymał tytuł docenta. W czerwcu 1955 r. zmarł prof. Karol Jonscher, a kierownictwo Kliniki przejął prof. Teodor Rafiński. W grudniu 1956 r. została powołana do życia II Klinika Chorób Dzieci, a jej kierownictwo powierzono Olechowi Szczepskiemu. Pierwszą bazą nowej Kliniki były trzy sale oddziału 0–6 Wojewódzkiego Szpitala Dziecięcego św. Józefa przy ul. Kryśiewicza 7/8. Olech Szczepski szybko skupił wokół siebie młodych i ambitnych lekarzy, z którymi rozwijał nowoczesną pediatrię i prowadził badania naukowe. Po 5 latach (w 1961 r.) dzięki jego usilnym staraniom II Klinika Chorób Dzieci został przeniesiona do budynków zwolnionych przez Stację Krwiodawstwa przy ul. Jackowskiego 42, co umożliwiło rozwój nowych szczegółowych specjalności w obrębie pediatrii. W tym samym roku Olech Szczepski został mianowany na stanowisko profesora nadzwyczajnego.

Profesor Olech Szczepski cieszył się dużym szacunkiem i uznaniem społeczności Akademii Medycznej w Poznaniu, co sprawiło, że został powołany najpierw na dziekana Wydziału Lekarskiego (1960–1962), a następnie w latach 1962–1964 kierował Akademią Medyczną jako rektor.

W latach sześćdziesiątych prof. Olech Szczepski dostrzegął, że znaczącym ograniczeniem dla dalszego rozwoju pediatrii w Poznaniu są warunki lokalowe, w jakich pracowały obie kliniki chorób dzieci. Rozpoczął starania o budowę nowoczesnego akademickiego szpitala dla dzieci, w którym możliwe byłoby zapewnienie zarówno wielospecjalistycznego leczenia oraz prowadzenia zaawansowanych badań naukowych, jak i lepszych warunków szkolenia specjalistów i nauczania studentów. Dzięki wysiłkom Profesora w październiku 1965 nastąpiło wmurowanie aktu erekcyjnego, a w 1972 r. oddano do użytku nowoczesny obiekt przy ul. Szpitalnej 27/33, noszący obecnie nazwę Szpitala Klinicznego im. Karola Jonschera Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Zrealizowała się wizja prof. Szczepskiego – powstał nowoczesny szpital, w którym obok wielospecjalistycznych klinik pediatrycznych ulokowano także klinikę chirurgii dziecięcej, laryngologii, oddział intensywnej opieki medycznej, a także zakład biochemii, który miał stworzyć warunki do intensywnego rozwoju naukowego poznańskiej pediatrii.

Profesor Olech Szczepski był lekarzem i naukowcem bardzo cenionym także poza Poznaniem. Mogą świadczyć o tym liczne funkcje, które powierzano mu w całym kraju. Był konsultantem regionalnym do spraw pediatrii dla województw poznańskiego, zielonogórskiego i miasta Poznania (1975–1980), ale także specjalistą wojewódzkim w Olsztynie (1958–1967). Był członkiem Centralnej Komisji do spraw Kadr Naukowych przy Ministrze Zdrowia i Opieki Społecznej, a od 1977 r. przewodniczył Radzie Naukowej Szpitala-Pomnika Centrum Zdrowia Dziecka w Międzyzlesiu koło Warszawy. Bardzo cenił sobie powołanie na członka rzeczywistego Polskiej Akademii Nauk (w 1976 r.).

Profesor Olech Szczepski stworzył szkołę pediatrii, co wynikało z jego osobowości i sposobu pracy z zespołem. Dawał współpracownikom dużą swobodę w wyborze kierunków zainteresowań i prowadzonych prac badawczych. Nie ingerował w realizowane projekty, ale dyskretnie je wspierał i pomagał. W okresie swojej aktywności naukowej był promotorem 37 przewodów doktorskich i opiekunem 9 przewodów habilitacyjnych. Pod jego skrzydłami najbliżsi współpracownicy rozwinęli nowoczesne podspecjalności pediatryczne, takie jak: kardiologię dziecięcą, nefrologię, endokrynologię, specjalność z zakresu chorób zakaźnych dzieci, gastroenterologię i naukę o zaburzeniach odżywiania, a także rodzącą się wówczas specjalność z chorób metabolicznych.

Był człowiekiem bardzo wymagającym od siebie i współpracowników, a jednocześnie wzorem nienagannyh manier i kultury osobistej. Swoich młodych asystentów uczył nie tylko wiedzy medycznej, ale także dawał wzór zachowania

wobec pacjentów, rodziców i personelu medycznego. Zwracał uwagę na niewłaściwe zachowania swoich współpracowników, ale robił to w sposób niezwykle taktowny, okazując im szacunek. Zapewne ze względu na powszechnie znaną na Uczelni postawę i zdolności prof. Szczepskiego powierzono mu prowadzenie wykładów dla studentów z etyki i deontologii lekarskiej, które bardzo lubił i o których często rozmawiał ze swoim zespołem.

Profesor Olech Szczepski otrzymał wiele odznaczeń, m.in.: Krzyż Kawalerski, Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski i Medal Komisji Edukacji Narodowej. Bardzo cenił sobie Order Uśmiechu przyznany w 1974 r. na wniosek dzieci. Jako pediatra traktował swoich pacjentów bardzo poważnie. Witał się z nimi podczas obchodu lekarskiego, rozmawiał i często stawał w ich obronie. W rozmowach z rodzicami wielokrotnie zwracał uwagę, że należy szanować decyzje dzieci, do których mają prawo. Wielki wkład prof. Olecha Szczepskiego w rozwój macierzystej Uczelni Akademia Medyczna w Poznaniu uhonorowała przyznaniem tytułu doktora *honoris causa* w 1975 r.

W 1979 r. prof. Olech Szczepski rozpoczął swoją walkę z chorobą nowotworową. Pomimo pogarszającego się stanu zdrowia do swych ostatnich chwil był aktywny zawodowo, brał udział w życiu swojej Kliniki i pracował naukowo. Zmarł 24 VI 1980 r. i został pochowany na cmentarzu na Junikowie.

Profesor Olech Szczepski pozostawił po sobie znaczący dorobek naukowy. Wśród ponad 200 publikacji jest wiele poświęconych gruźlicy u dzieci, m.in. dotyczące pierwszego w Polsce zastosowania streptomycyny i hydrazynu kwasu izonikotynowego, a także dotyczące nagminnego zapalenia rogów przednich rdzenia (*poliomyelitis*) – od obrazu klinicznego poprzez interpretację wyników badania płynu mózgowo-rdzeniowego aż po próby leczenia porażen nowymi lekami (dibazolem, acetylocholiną i szczepionką przeciw wściekliznie). W późniejszych latach swojej kariery zawodowej zajmował się zagadnieniami z zakresu endokrynologii dziecięcej (zespół Turnera, zagadnienia determinacji płci, aspekty psychologiczne w chorobach endokrynologicznych), gastroenterologią i nefrologią dziecięcą. W ostatnich latach swego życia wiele artykułów poświęcał zagadnieniom pediatrii społecznej oraz problematyce etyki lekarskiej, w tym etycznym aspektom prowadzenia eksperymentów medycznych oraz postawy lekarza wobec pacjenta umierającego.

Profesor Olech Szczepski zapisał się na kartach historii Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Medycznej w Poznaniu jako wybitny pediatra, naukowiec i nauczyciel akademicki. Jego niezwykła osobowość i talent organizacyjny sprawiły, że w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych ubiegłego wieku dokonała się wielka modernizacja bazy materialnej klinik pediatrycznych w Poznaniu, ale także nastąpił dynamiczny rozwój naukowy i wykształcono wielu specjalistów w nowych dziedzinach pediatrii. W pamięci swoich uczniów i wychowanków prof. Olech Szczepski pozostanie jako lekarz o nienagannej postawie etycznej,

promujący holistyczną opiekę nad zdrowiem dziecka, a nie tylko leczenie jego bieżących problemów zdrowotnych, jako człowiek o szerokim wykształceniu humanistycznym, które zapewne też przyczyniło się do szczególnej wrażliwości na problemy chorych dzieci. Na kształtowanie się osobowości prof. Olecha Szczepkiego duży wpływ wywarły z pewnością doświadczenia z różnych frontów II wojny światowej, na których dowiódł, że patriotyzm zbudowany na gruncie tradycji rodzinnych był także ważnym źródłem jego wyborów życiowych.

Jacek Wysocki, Piotr Suda

Pisząc biogram, korzystano z rozprawy doktorskiej dr. med. Piotra Sudy *Olech Szczepski (1914–1980) – pediatra, naukowiec, humanista i patriota* (promotor prof. dr hab. Marian Krawczyński, Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, 2008).

Profesor Maria Szmytówna (1903–1986)

Maria Kazimiera Szmyt (Szmytówna) urodziła się 26 III 1903 r. w Jacewie koło Inowrocławia, jako pierwsze z sześciorga dzieci Stanisława Szmyta, urzędnika gospodarczego, i Heleny z domu Retz. Edukację rozpoczęła od ukończenia szkoły ludowej w Szamocinie, następnie uczyła się w liceum w Nakle nad Notecią. W 1921 r. podjęła naukę w studium nauczycielskim Wyższego Liceum im. Dąbrowki w Poznaniu, gdzie 5 VI 1924 r. zdała maturę i uzyskała dyplom nauczycielki licealnej. Po maturze przez 2 lata uczyła przyrody w Państwowej Żeńskiej Szkole Wydziałowej w Nakle nad Notecią. Od października 1926 r. studiowała chemię na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Poznańskiego. W czasie studiów pracowała jako nauczycielka w Polskiej Prywatnej Szkole Przygotowawczej Janiny Sulerzyskiej w Poznaniu. Dnia 28 II 1932 r. Maria Szmytówna ukończyła studia, uzyskując tytuł magistra filozofii w zakresie chemii na podstawie nieopublikowanej pracy *O żelazinie srebra, pochodnym wodorotlenku żelazowego*, napisanej w Zakładzie Chemii Nieorganicznej pod kierunkiem Alfonsa Krausego. W styczniu 1933 r. rozpoczęła pracę jako chemik w laboratorium Wytwórni Sztucznych Wód Mineralnych Zdrój w Zakopanem, gdzie pracowała do sierpnia tegoż roku. Po powrocie do Poznania w 1933 r. otrzymała etat starszego asystenta w Zakładzie Chemii Farmaceutycznej u Konstantego Hrynakowskiego na Oddziale Farmaceutycznym Uniwersytetu Poznańskiego. Od tego momentu rozpoczęła pracę naukową, publikując wspólnie z prof. Konstantym Hrynakowskim i pracownikami Zakładu 24 prace badawcze dotyczące analizy termicznej równowagi faz ciekło-stałych w mieszaninach dwu- i trójskładnikowych. Była też autorką wielu haseł w *Encyklopedii farmaceutycznej*. Od 1 IX 1938 r. awansowała na stanowisko adiunkta.

Wybuch II wojny światowej przerwał naukową działalność Marii Szmytówny. W czasie okupacji prowadziła w Collegium Chemicum stołówkę dla wysiedleńców potrzebujących pomocy. Za tę działalność poszukiwana była przez Gestapo. Ukrywała się w Radomsku. Przebywała tu do końca wojny. Pracując w laboratorium Fabryki Gwoździ i Narzędzi Rolniczych Metalurgia, brała udział w akcjach

sabotażowych w fabryce, przygotowywała leki dla partyzantów z okolicznych lasów oraz włączyła się w tajne nauczanie miejscowej młodzieży szkolnej.

W lutym 1945, a więc pod koniec wojny, Maria Szmytówna wróciła do Poznania do pracy w Katedrze Chemii Farmaceutycznej i wraz ze studentami odgruzowywała jej pomieszczenia, by już w marcu 1945 r. rozpocząć wykłady z chemii farmaceutycznej oraz ćwiczenia z chemii analitycznej ilościowej dla studentów farmacji. W tym samym roku obroniła pracę doktorską *Własności addycyjne benzenu w układach dwuskładnikowych*, przygotowaną jeszcze przed wybuchem wojny pod kierunkiem Antoniego Gałęckiego. Jednocześnie studiowała na Wydziale Farmaceutycznym macierzystej Uczelni i w 1947 r. otrzymała dyplom magistra farmacji.

Wyjazd do sanatorium w 1947 r. rozpoczął nowy rozdział w życiu naukowym uczzonej. W Szczawnie zainteresowała się tworzywami uzdrowiskowymi, tj. wodami mineralnymi i torfami leczniczymi. Od razu rozpoczęła współpracę z Laboratorium Uzdrowiska Szczawno-Zdrój (później Centralne Laboratorium Obsługi Technicznej Uzdrowisk Dolnośląskich w Szczawnie-Zdroju). Adaptowała zniszczone podczas wojny pomieszczenia poniemieckiego laboratorium i zorganizowała tam nowoczesną placówkę naukową. Pracowała w niej, dojeżdżając z Poznania w dniach wolnych od zajęć na Uczelni. Prowadziła m.in. badania nad radoczynnością wód mineralnych Gór Izerskich i Karkonoszy; te prace stanowiły podstawę jej rozprawy habilitacyjnej. Po przeprowadzeniu przewodu habilitacyjnego w 1951 r. na Wydziale Farmaceutycznym Akademii Medycznej w Poznaniu otrzymała stopień naukowy docenta z zakresu chemii farmaceutycznej. W 1953 została profesorem kontraktowym, a w 1959 r. uzyskała tytuł profesora nadzwyczajnego.

W styczniu 1950 r. Maria Szmytówna została powołana na stanowisko kierownika nowo utworzonej jednostki – Katedry i Zakładu Chemii Nieorganicznej i Analitycznej Wydziału Farmaceutycznego Akademii Medycznej w Poznaniu. Funkcję kierownika Katedry pełniła do grudnia 1970 r. W tym okresie Katedra Chemii Nieorganicznej i Analitycznej dzięki aktywności prof. Marii Szmytówny stała się pierwszym i przodującym ośrodkiem naukowym w Polsce, który skupiał się na badaniach wód i peloidów. Badania te prowadzone były przy współpracy z lekarzami, dentystami i biochemikami, co pozwoliło na określanie wpływu badanych matryc i ich składników (m.in. fluoru i jodu) na organizm ludzki. Już na początku lat pięćdziesiątych prof. Maria Szmytówna wykazywała także zainteresowanie ochroną środowiska naturalnego, zarówno w Poznaniu, jak i w uzdrowiskach polskich, prowadząc nowatorskie wówczas prace nad oznaczeniami zapylenia powietrza i walcząc z jego skutkami. Pod jej kierunkiem wykonywano pomiary radioaktywności opadów atmosferycznych i wód w jeziorach oraz zapylenia powietrza w wybranych uzdrowiskach. Stwierdziła, że występujące w nich zanieczyszczenia stanowią duże zagrożenie dla naturalnych surowców leczniczych.

Wraz z zespołem prowadziła badania z zakresu balneochemii i balneoterapii, zajmowała się radoczynnością wód źródłanych, oznaczaniem pierwiastków śladowych w wodach mineralnych, leczniczych i studziennych. Opracowała projekt nowoczesnej klasyfikacji i nazewnictwa wód leczniczych na podstawie ich składu chemicznego. Badała nowe ujęcia wód i złóż torfów leczniczych, zwłaszcza na terenie Wielkopolski. Zajmowała się również balneochemią peloidów (borowin i mułów kąpielowych) w aspekcie leczniczym. Współpracowała z utworzonym w Poznaniu w 1951 r. Instytutem Balneoklimatycznym. W latach 1953–1962 była kierownikiem w tym Instytucie, a później – konsultantem Pracowni Tworzyw Uzdrowiskowych. W 1957 r. została członkiem Rady Naukowej do spraw Uzdrowisk przy Ministrze Zdrowia.

Profesor Maria Szmytówna podejmowała nowatorskie badania zmierzające do charakterystyki czy nawet próby standaryzacji wód i tworzyw naturalnych. Szczególnie intensywne prace dotyczyły m.in. takich tematów, jak:

- opracowanie metodologiczne oznaczeń radoczynności wód i pierwiastków śladowych w wodach leczniczych (szczególnie jod, fluor i ich działanie na organizm człowieka),
- rola i znaczenie pierwiastków śladowych w wodach leczniczych,
- opracowanie metodologiczne oznaczeń fizykochemicznych i katalitycznych wód leczniczych oraz torfów kąpielowych,
- oznaczenie w borowinach czynników stanowiących o ich właściwościach jonowymiennych i sorpcyjnych oraz substancji czynnych farmakologicznie, w tym również o działaniu estrogennym,
- skład i właściwości biochemiczne borowin,
- badania nowych ujęć wód, złóż torfów i borowin, zwłaszcza w Wielkopolsce.

Profesor dr hab. Maria Szmytówna w swoim dorobku ma ponad 130 oryginalnych prac doświadczalnych, 7 podręczników i skryptów, wiele prac pogłądowych i referatów poświęconych głównie balneochemii. Była redaktorem opracowania *Balneochemia wód mineralnych i peloidów w Polsce* (1970), które było pierwszym tego rodzaju wydawnictwem w polskim piśmiennictwie, była także współautorką *Balneologii klinicznej* (1971) oraz autorką podręcznika *Chemia nieorganiczna* (1977).

Była promotorem 8 rozpraw doktorskich oraz patronem 3 habilitacji, pod jej kierunkiem wykonano 105 prac magisterskich.

Doktoraty:

- Alfred Górniok, *Zastosowanie polarograficznej analizy adsorpcyjnej do badań właściwości powierzchniowych naturalnych tworzyw leczniczych – wód mineralnych i wyciągów borowinowych* (1960),
- Jerzy Latour, *Możliwości oznaczania strontu w solankach na przykładzie solanek Wału Kujawsko-Pomorskiego* (1961),

- Teresa Latour z domu Chwirot, *Badanie aktywności katalitycznej borowin różnego rodzaju i stopnia humyfikacji* (1965),
- Józef Makowski, *Oznaczenia pierwiastków śladowych ze szczególnym uwzględnieniem jonu fluorkowego w wodach studziennych i źródłanych na terenie województwa zielonogórskiego* (1968),
- Mieczysław Górecki, *Badania nad frakcjami bituminowymi w borowinach różnego pochodzenia* (1970),
- Roman Plackowski, *Badania własności chemicznych i katalitycznych leczniczych soli i ługów pokrystalicznych otrzymanych z solanek krajowych* (1970),
- Teresa Gierlach-Hładoń z domu Wiza, *Kwasy huminowe i ich rola w procesach sorpcyjnych torfów* (1972),
- Michał Umbreit, *Badania nad ustaleniem dolnego progu aktywności chemicznej wód radoczynnych* (1973).

Habilitacje:

- Janina Grochmalicka, *Właściwości redukująco-utleniające wód mineralnych ze szczególnym uwzględnieniem kwasu l-askorbinowego jako wskaźnika zmian zachodzących w danej wodzie* (AM w Gdańsku, 1967),
- Jan Pawlaczyk, *Badania nad fotolizą niektórych pochodnych p-chloro-dwufenylo-N-piperazyno metanu stosowanych w leczeniu* (AM w Gdańsku, 1968),
- Alfred Górniok, *Właściwości sorpcyjne borowin (torfów leczniczych) jako wskaźnik ich przydatności balneoterapeutycznej* (AM w Poznaniu, 1975).

Profesor Maria Szmytówna utrzymywała wymianę naukową i ścisłe kontakty z zagranicznymi instytutami balneologii i uzdrowiskami; brała udział w wielu zjazdach i konferencjach krajowych oraz międzynarodowych, na których przedstawiała wyniki swoich badań.

Wizjonerskie podejście prof. Marii Szmytówny do realizacji projektów naukowych z zakresu badań składu chemicznego i właściwości biologicznych surowców pochodzenia naturalnego oraz badań środowiskowych wywarło znamienny wpływ zarówno na kierunki badawcze Katedry i Zakładu Chemii Nieorganicznej i Analitycznej UM w Poznaniu, jak i na współczesną polską farmację.

Barbara Ćwiertnia, Jan Matysiak, Zenon J. Kokot

Doktor Krzysztof Trzciński, pseudonim Komeda (1931–1969)

Krzysztof Trzciński urodził się 27 IV 1931 r. w Poznaniu. Od 4. roku życia pobierał lekcje fortepianu, a w wieku 8 lat przyjęty został do konserwatorium poznańskiego.

W 1950 r. otrzymał świadectwo dojrzałości w I Liceum Ogólnokształcącym im. Jana Kompały i Wojciecha Lipskiego w Ostrowie Wielkopolskim. Już w okresie licealnym z inicjatywy Witolda Kujawskiego, absolwenta tego samego liceum, a już znanego swingującego basisty, wyjeżdżał do Krakowa na *jam sessions*.

Za namową matki wstąpił na Wydział Lekarski Uniwersytetu Poznańskiego. Jako student medycyny współpracował już z Dixieland Band Jerzego Grzewińskiego. Uczestniczył w spotkaniach Klubu Muzyki i Poezji. Po 2 latach przerwał studia, tak że dyplom lekarza uzyskał w 1956 r. Zamierzał specjalizować się z otolaryngologii, a w przyszłości chciał zająć się foniatrią. Aby ukryć przed współpracownikami swoje fascynacje muzyczne, zaczął używać pseudonimu Komeda. Żona Krzysztofa Trzcińskiego, Zofia, w jednym z wywiadów („Gazeta Wyborcza” 2009 r.) wyjaśniła pochodzenie tego pseudonimu. W czasie okupacji Krzysztof z kolegami bawił się w wojnę i na ścianie jakiegoś budynku napisał „Komęda” na oznaczenie siedziby wojskowej w konwencji zabawowej.

W latach siedemdziesiątych w Klinice Otolaryngologicznej wspominano z sympatią kolegę Krzysztofa Trzcińskiego. Krążyła plotka, że pewnego razu ordynator oddziału, na którym pracował Krzysztof, miał taktownie zwrócić mu uwagę: „Krzysztof, zamiast grać na gajgach, naucz się lepiej adenotomii, ponieważ w przyszłości będziesz z tego żył”.

W książce operacyjnej Kliniki z lat 1956–1957 zamieszczone są protokoły operacyjne dr. Krzysztofa Trzcińskiego. Samodzielnie wykonał w tym okresie 19 operacji wyluszczenia migdałków podniebiennych, 4 adenotomie (usunięcie migdałka gardłowego), 3 operacje usunięcia polipów nosowych, w tym 1 z otwarciem komórek sitowych przednich. Asystował do 11 operacji radykalnych uszu, 5 operacji zatoki szczękowej metodą Caldwell-Luca, 19 direktoskopii i 4 ezofagogoskopii. Wszystkie te operacje wykonywane były w znieczuleniu miejscowym.

Na otwartych zebraniach ZMP-owskich potępiany był za uprawianie muzyki niezgodnej z założeniami socrealizmu.

W 1956 r. zorganizował grupę Komeda Sextet razem z Janem Ptaszynem-Wróblewskim i Jerzym Milianem. W 1958 r. przeniósł się do Krakowa, rezygnując z pracy w Klinice. Współpracował ze znakomitymi muzykami: Andrzejem Trzaskowskim, Jerzym Matuszkiewiczem i Witoldem Kujawskim. Pasje muzyczne dr. Trzcińskiego zaowocowały już w 1958 r. muzyką filmową, m.in. do *Noża w wodzie* w reżyserii Romana Polańskiego czy też do *Niewinnych czarodziei* w reżyserii Andrzeja Wajdy.

Od 1968 r. przebywał w Los Angeles, współpracując z Romanem Polańskim. W grudniu tego roku uległ nieszczęśliwemu wypadkowi, uraz głowy spowodował krwiaka w mózgowiu. Przewieziony przez żonę do Warszawy zmarł 23 IV 1969 r., pochowany został na cmentarzu Powązkowskim.

Muzyka była całym życiem dr. Krzysztofa Komedy-Trzcińskiego. Skomponował muzykę do 69 filmów, zaczynając od etiudy Romana Polańskiego *Dwaj panowie z szafą* (1958), a kończąc na *Dziecku Rosemary* (ze słynną *Kołysanką Rosemary*) tego samego reżysera. Komeda wywarł istotny wpływ na rozwój oryginalnej polskiej szkoły jazzowej.

Medycyna i otolaryngologia to epizod w jego życiu. Nie dziwi więc tablica w Warszawie na starym Żoliborzu przy al. Wojska Polskiego 12: „W tym domu mieszkał i tworzył w latach 1961–1968 wielki polski muzyk i kompozytor jazzowy Krzysztof Komeda Trzciński”.

Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w ramach obchodów 90-lecia Uniwersytetu Poznańskiego uczcił pamięć absolwenta Wydziału Lekarskiego, wielkiego kompozytora i muzyka, oryginalnym pomnikiem autorstwa Adama Dawczaka-Dębickiego, postawionym przed Centrum Kongresowo-Dydaktycznym. W listopadzie 2010 r. w obecności dr. Ireny Orłowskiej, siostry Krzysztofa, odsłonięta została tablica w holu głównym Kliniki Otolaryngologii i Onkologii Laryngologicznej UM przy ul. Przybyszewskiego 49: „Krzysztof Komeda Trzciński (27 IV 1931–23 IV 1969). Absolwent Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu, lekarz Kliniki Otolaryngologii 1956–1957, kompozytor i pianista jazzowy”.

Andrzej Obrębowski

Profesor Witold Woźniak (1934–2016)

Profesor Witold Woźniak, wybitny anatom, uznany naukowiec i wspaniały nauczyciel akademicki, związany był z Akademią Medyczną, a następnie Uniwersytetem Medycznym im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu przez cały wieloletni okres swojej działalności zawodowej.

Urodził się 22 VII 1934 r. w Kraśnem nad Uszą (powiat Małodeczno). Ojciec – Władysław – był podoficerem Wojska Polskiego, a następnie pracownikiem Dyrekcji PKP w Olsztynie, matka – Anna – była nauczycielką. Witold Woźniak miał być kadetem, wzorując się na ojcu, który był przed wojną zawodowym wojskowym. Wojna

pokrzyżowała plany i wybrał drugą wymarzoną dyscyplinę, którą była medycyna.

Po ukończeniu w 1952 r. Liceum im. Stanisława Wyspiańskiego w Mławie przez rok pracował jako nauczyciel szkoły podstawowej w tym mieście. W 1953 r. rozpoczął studia na Akademii Medycznej w Poznaniu. Po odbyciu stażu przed-dyplomowego otrzymał w styczniu 1960 r. dyplom lekarza medycyny.

W 1959 r. zawarł związek małżeński z Ewą Matuszkiewicz (lekarz stomatolog), z którą miał dwóch synów: Witolda i Tomasza, którzy są lekarzami medycyny.

Profesor Woźniak zawsze podkreślał, że anatomię polubił już na I roku studiów, ponieważ była to dyscyplina od początku mająca najwięcej związku z medycyną. W okresie studiów był od 1954 r. przewodniczącym Koła Naukowego przy Katedrze i Zakładzie Anatomii Opisowej i Topograficznej. Uczestniczył w pracach doświadczalnych nad układem nerwowym oraz brał udział w ćwiczeniach anatomicznych ze studentami I roku jako demonstrator. Będąc studentem V roku, otrzymał 1 VII 1958 r. etat „prowadzącego ćwiczenia” i rozpoczął samodzielne ćwiczenia ze studentami I i II roku Wydziału Lekarskiego i Oddziału Stomatologii. W 1960, po uzyskaniu dyplomu lekarza medycyny, został asystentem Katedry i Zakładu Anatomii Opisowej i Topograficznej, a w 1967 r. – adiunktem.

Od początku pracy naukowej szczególne zainteresowania Witolda Woźniaka dotyczyły badań nad układem nerwowym. Na podstawie rozprawy doktorskiej *Połączenia odcinka lędźwiowego pnia współczulnego ze spletem międzykręzkowym* uzyskał w 1962 stopień doktora medycyny, zaś w dniu 22 IV 1970 r., w oparciu o dorobek naukowy i rozprawę habilitacyjną *Nerwy pni współczulnych*

oraz ich sploty w jamach ciała w rozwoju ontogenetycznym człowieka, otrzymał stopień doktora habilitowanego, nadany przez Radę Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Poznaniu.

W 1971 r. został powołany na stanowisko docenta. W 1977 otrzymał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego, a w 1981 r. został profesorem zwyczajnym.

Dorobek naukowy prof. Woźniaka obejmuje ok. 220 prac oryginalnych (40 w czasopismach zagranicznych), 260 doniesień z kongresów, zjazdów i sympozjów (61 zagranicznych), 70 rozdziałów w podręcznikach, redakcję 2 podręczników, 6 atlasów oraz 3 skrypty. Zredagowany przez Profesora podręcznik *Anatomia człowieka* nazwany został przez studentów „zieloną książką” i zawiera on minimum wiedzy anatomicznej, którą muszą mieć studenci i przyszli lekarze.

Zainteresowania naukowe prof. Woźniaka obejmowały badania rozwoju układu nerwowego oraz narządów w okresie zarodkowym i wczesnym płodowym człowieka, przeprowadzane z zastosowaniem mikroskopii elektronowej, histochemii i immunocytochemii. Niektóre prace dotyczyły neuroanatomii porównawczej. Część badań prowadzono we współpracy z Instytutem Embriologii w Davis (USA). Niektóre z tych prac należą do unikalnych w literaturze światowej.

Profesor Witold Woźniak w swojej karierze naukowej odbył liczne staże zagraniczne. W latach 1967–1968 przebywał na Uniwersytecie św. Ludwika w St. Louis (USA) jako *visiting professor*. Prowadził tam zajęcia z anatomii oraz badania naukowe pod kierunkiem znanego embriologa prof. Ronana O’Rahilly’ego. W latach 1975–1981 corocznie przez 6 tygodni przebywał w Instytucie Embriologii w Davis (Kalifornia) w ramach grantu Narodowego Instytutu Zdrowia USA jako konsultant badań w zakresie neurobiologii rozwojowej. Z pobytem na Uniwersytecie Kalifornijskim w Davis (koło Sacramento), jak zawsze podkreślał, wiązał Profesor swoje największe doświadczenia naukowe i najmiłsze wspomnienia. W latach 1993, 1998, 1999 przez okres 2 miesięcy pracował w Zakładzie Anatomii i Biologii Komórki Georgetown University Medical Center w Waszyngtonie jako *visiting professor*. Profesor Woźniak zawsze podkreślał, że staże te i nabyte doświadczenie wywarły duży wpływ na jego pracę dydaktyczną i wychowawczą oraz kierunki prowadzonych badań w kierowanej przez niego Katedrze Anatomii.

Za największy swój sukces Profesor uważał uznanie wśród studentów, wypromowanie 54 doktoratów nauk medycznych i przyrodniczych oraz 3 rozpraw habilitacyjnych, których był patronem. Był również promotorem 5 prac magisterskich. Był recenzentem wielu rozpraw doktorskich, habilitacyjnych oraz ocen na stanowisko profesora.

Profesor Witold Woźniak przez całe swoje życie zawodowe był bardzo zaangażowany w prace naukowe i organizacyjne Uczelni, pełniąc w niej liczne funkcje: wicedyrektora Instytutu Biostruktury (1970–1981), kierownika Katedry i Zakładu Anatomii Prawidłowej (1975–2004), prodziekana Wydziału Lekarskiego (1975–1981), dziekana Wydziału Lekarskiego (1982–1984), prorektora do spraw

dydaktyczno-wychowawczych (1987–1990), członka Zespołu do spraw Organizacji Oddziału w Języku Angielskim (1991), zastępcy przewodniczącego Rady Programowej do spraw Nauczania w Języku Angielskim (1993–2006), przewodniczącego Rady Społecznej PSK nr 2 im. Heliodora Święcickiego (2002–2014), członka Senatu (1981–1990).

Od listopada 2004 do 2015 r. prof. Witold Woźniak był zatrudniony na stanowisku profesora w Wyższej Szkole Zawodowej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kaliszu. Od maja 2011 do 31 VIII 2012 był dziekanem Wydziału Medycznego, a od 1 X 2012 do 2015 r. – kierownikiem Katedry Pielęgniarstwa.

W sposób twórczy i pełen energii zaangażował się w działalność Polskiego Towarzystwa Anatomicznego i innych towarzystw naukowych. Od 1986 do 1996 był wiceprzewodniczącym, a od 1996 do 2002 r. – przewodniczącym Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Anatomicznego. Był członkiem Towarzystwa Anatomów Amerykańskich, Anatomische Gesellschaft, członkiem Międzynarodowego Stowarzyszenia Anatomów Cajal Club, członkiem Zarządu Europejskiego Stowarzyszenia Morfologii Eksperymentalnej, członkiem honorowym Rumuńskiego Towarzystwa Anatomicznego i Polskiego Towarzystwa Anatomicznego oraz członkiem licznych towarzystw krajowych: Polskiego Towarzystwa Antropologicznego, Polskiego Towarzystwa Histochemików i Cytochemików, Polskiego Towarzystwa Chirurgów Podstawy Czaszki. Profesor Woźniak był cenionym i uznanym w świecie morfologiem.

W latach 1982–2001 prof. Witold Woźniak był redaktorem naczelnym kwartalnika wydawanego w języku angielskim „Folia Morphologica”, od 1984 – redaktorem „Poznańskich Roczników Medycznych”, w 1983 – przewodniczącym Komitetu Organizacyjnego Zjazdu Polskiego Towarzystwa Anatomicznego oraz Sympozjum Embriologicznego w 1998 r. Doceniał znaczenie kontaktów międzynarodowych, dając przykład swoimi licznymi wystąpieniami na kongresach.

Profesor Witold Woźniak był laureatem wielu nagród i wyróżnień. Został oznaczony Krzyżem Kawalerskim i Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, odznaką tytułu honorowego Zasłużony Nauczyciel PRL, odznaką honorową Za Wzorową Pracę w Służbie Zdrowia. Otrzymał dwukrotnie nagrody I stopnia ministra zdrowia i opieki społecznej za osiągnięcia naukowe, dwukrotnie nagrody I stopnia ministra zdrowia i opieki społecznej za osiągnięcia dydaktyczno-wychowawcze oraz w 2000 r. międzynarodową nagrodę Innovative Excellence in Teaching, Learning and Technology wręczoną w Jacksonville (USA).

Profesor Witold Woźniak otrzymał wielokrotnie dyplomy od studentów anglojęzycznych za wyróżniający proces dydaktyczny, Order Uśmiechu od studentów polskich oraz Nagrodę im. Doktora Władysława Biegańskiego I stopnia. W październiku 2013 r. otrzymał Złoty Laur Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu.

Profesor Witold Woźniak – długoletni Kierownik Katedry i Zakładu Anatomii Prawidłowej Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu – miał dwa priorytety w życiu: rodzina i praca. Poza pracą Profesor interesował się historią II wojny światowej oraz historią medycyny. Zbierał stare druki dotyczące historii medycyny i anatomii. Wolny czas spędzał, czytając literaturę fachową, pamiętniki z okresu II wojny światowej i na studiowaniu języków obcych. Uwielbiał kibicowanie sportowe, ogród i auto.

Był niezastąpionym Szefem i Przyjacielem. W czasie wieloletniego kierowania Katedrą Anatomii oraz po przejściu na emeryturę, aż do ostatnich dni życia aktywnie uczestniczył w codziennych obowiązkach naukowych i dydaktycznych. Był wychowawcą licznych pokoleń lekarzy, wybitnym, uznanym naukowcem, wspaniałym i wyrozumiałym, chociaż bardzo wymagającym i sprawiedliwym nauczycielem akademickim z dużym doświadczeniem pedagogicznym.

Był utalentowanym i cenionym przez słuchaczy wykładowcą. Profesor kochał młodzież i dydaktykę. Jego wykłady cieszyły się wśród studentów sławą, trudne zagadnienia potrafił przedstawić w sposób prosty, dostępny, często z humorem.

Profesor Woźniak w postępowaniu kierował się niezależnością od układów i pryncypialnością oraz odwagą w prezentowaniu poglądów. Miał umiejętność powściągliwości w sądach, ale równocześnie dogłębności ocen i rozważań w podejmowaniu decyzji. Profesor Woźniak był człowiekiem uczuciowym, wrażliwym na kłopoty innych, wspaniałym Szefem, organizatorem badań, potrafiącym w niezwykły sposób zmotywować współpracowników do pracy naukowej i dydaktycznej.

Pracował niemal do ostatniej chwili, mimo ciężkiej choroby. W dniu 3 III 2016 r. przyjechał do Katedry Anatomii z synem po raz ostatni. Miał wiele planów i rozpoczętych badań.

Małgorzata Bruska

Profesor Jerzy Wójtowicz (1932–1987)

Gdy w 1945 r. 13-letni Jerzy Wójtowicz przekraczał po raz pierwszy mury poznańskiego liceum, w którym miał się uczyć, nie wiedział jeszcze, że jest spokrewniony z jego patronem, Karolem Marcinkowskim. Jak miało się później okazać, z tym wielkim poznaniakiem – lekarzem, społecznikiem i jednym z pierwszych polskich pozytywistów – łączyły go nie tylko więzy krwi (był praprawnukiem jego siostry, Weroniki), ale i życiowe powołanie.

Jerzy Wójtowicz urodził się 9 XII 1932 r. w Poznaniu w rodzinie inżyniera leśnictwa Wojciecha Wójtowicza i Hanny Dyczkowskiej. W 1951 r. – po ukończeniu „Marcinka” – rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Poznaniu. Już wtedy zainteresował się radiologią (której pozostał wierny przez całe życie), podejmując pracę jako laborant w Zakładzie Radiologii. W 1957 r. uzyskał dyplom lekarza medycyny. Po studiach kontynuował pracę w Zakładzie Radiologii jako asystent. Był uczniem prof. Bolesława Sylwestra Gładysza, który wspierał jego rozwój zawodowy i naukowy. W latach 1958–1963 przebywał na stażach zagranicznych – w Oksfordzie, Sztokholmie, Lyonie i Tübingen – gdzie zapoznawał się z najnowszymi osiągnięciami światowej radiologii.

W 1962 r. uzyskał stopień doktora medycyny na podstawie dysertacji *Wskaźniki naczyniowo-oskrzelowe w ocenie krążenia płucnego*, w której opisał typowe cechy morfologiczne krążenia płucnego. W 1964 r. ukończył specjalizację II stopnia w zakresie radiologii. Dwa lata później – w 1966 r. – habilitował się na podstawie rozprawy *Angiografia nerkowa: parametry morfologiczne nerki i tętnicy nerkowej*, w której badał zależności między morfologią nerki i tętnicy nerkowej a przepływem nerkowym.

W 1967 r. w wieku 35 lat został kierownikiem Katedry i Zakładu Radiologii Ogólnej (zastępując na tym stanowisku zmarłego prof. Gładysza). Po objęciu stanowiska kierownika rozpoczął proces konsolidacji licznych, przeważnie słabo wyposażonych pracowni radiologicznych szpitali klinicznych, doprowadzając do stworzenia w 1976 r. Instytutu Radiologii Akademii Medycznej, którego został dyrektorem. Jak wskazuje Roman Meissner w szkicu *Krótki rys rozwoju radiologii poznańskiej w latach 1896–1986*, zasługą Jerzego Wójtowicza była:

[...] integracja organizacyjna istniejących jednostek radiologicznych instytutów i klinik Akademii Medycznej w Poznaniu przez połączenie ich w Katedrze Radiologii – co pozwoliło na utworzenie pracowni specjalistycznych uwzględniających wszystkie współcześnie uprawiane działy radiologii klinicznej, a także skoordynowanie badań. Na efekty tych zmian nie trzeba było długo czekać – kilkaset publikacji ogłoszonych przez pracowników w czasopiśmie krajowych i zagranicznych przypadło w latach 1967–1977 działalności Instytutu.

W Instytucie zorganizował i rozwinął pracownię: angiokardiograficzną, hemodynamiki, termografii medycznej, mammografii, ultrasonografii oraz tomografii komputerowej. Jego staraniom Uczelnia zawdzięcza pierwszy w Europie Środkowej tomograf komputerowy EMI Scanner, sprowadzony do Polski w 1978 r. (zaledwie 6 lat po uruchomieniu w Londynie pierwszego tomografu w Europie). Jerzy Wójtowicz doskonale rozumiał konieczność wdrażania – w trudnych polskich warunkach – najnowszych odkryć w dziedzinie technologii medycznych. Im szybciej w kraju pojawiały się te technologie, tym szybciej można było nie tylko skutecznie leczyć pacjentów, ale także rozwijać działalność naukową. Ta świadomość konieczności gonienia radiologicznej światowej czołówki była pokłosiem jego licznych wyjazdów zagranicznych. Miały one fundamentalne znaczenie dla sposobu myślenia Jerzego Wójtowicza o polskiej medycynie. Uznawał, że bardzo odstaje ona od standardów światowych i jak istotne jest cierpliwe budowanie w Polsce zarówno technologicznego, jak i naukowego zaplecza. Rozumiejąc, że technologie informatyczne będą odgrywać coraz większą rolę w rozwoju medycyny, zorganizował – wraz z Grzegorzem Bręborowiczem (późniejszym rektorem Akademii Medycznej) – Katedrę i Zakład Informatyki i Statystyki. Zdaniem jej wieloletniego szefa, prof. Jerzego Moczki, to właśnie Jerzemu Wójtowiczowi dzisiejszy Uniwersytet Medyczny w Poznaniu zawdzięcza milowy krok w wykorzystywaniu technologii informatycznych w medycynie. W ostatnich latach przed śmiercią Jerzy Wójtowicz rozpoczął prace nad stworzeniem pracowni rezonansu magnetycznego. Nie udało mu się jednak dożyć realizacji tych planów. Zapewne ucieszyłby się, gdyby dowiedział się, że rezonans jest dziś w Polsce powszechnie stosowaną metodą diagnostyczną i że pracownię rezonansu magnetycznego w Poznaniu, specjalizującą się w badaniach kardiologicznych, prowadzi w Szpitalu Klinicznym Przemieniania Pańskiego UM w Poznaniu jego córka, prof. Małgorzata Pyda.

Wielką wagę przywiązywał do rozwoju współpracujących z nim ludzi. Dzięki temu udało mu się – jak podkreślał, oceniając jego dorobek naukowy w związku z nadaniem tytułu profesora zwyczajnego, prof. Szczerzy Leszek Zgliczyński (rektor Akademii Medycznej w Warszawie w latach 1972–1979) – stworzyć własną szkołę radiologii. Uczennica Profesora, dr Beata Nikisch, wspomina tradycję cotygodniowych czwartkowych spotkań Zakładu, podczas których pra-

cownicy prezentowali artykuły z fachowych czasopism i interesujące przypadki z własnego doświadczenia: „Spotkania te nie tylko integrowały środowisko, ale pozwalały również trzymać rękę na pulsie najnowszych trendów w radiologii. Było to dla nas, młodych lekarzy, szczególnie cenne, bo wydawane za granicą podręczniki były wtedy niedostępne”.

Jerzy Wójtowicz był autorem ponad 200 publikacji naukowych. Pierwszy w Polsce oraz jako jeden z pierwszych na świecie przedstawił symptomatologię zmian i ocenił skuteczność tomografii komputerowej w badaniu trzustki, wątroby, węzłów chłonnych, jamy otrzewnej i śródpiersia. Wprowadził modyfikacje zasad pomiaru wielkości narządów i osłabiania promieniowego mierzonego metodą KT. Opracował własną metodę analizy ilościowej kurczliwości lewej komory oraz określił wpływ miażdżycy na odcinkowe zaburzenia kurczliwości lewej komory. Wprowadził – jako jeden z pierwszych w Europie – cewnikowanie wybiórcze i angiografię tętnic wieńcowych. Opisał objawy angiograficzne niedrożności prostej, z zadzierzgnięcia, skrętu wgłobienia oraz przedstawił dynamikę zmian naczyniowych w niedrożności. Określił skuteczność i ograniczenia angiografii w rozpoznaniu i ocenie rozległości nowotworów przewodu pokarmowego oraz jajnika. Zajmował się oceną przydatności cholangiografii przezskórnej w rozpoznaniu chorób wątroby oraz badaniami mikroangiograficznymi w niedrożności jelita cienkiego.

Od 1968 r. do końca życia pracował także jako radiolog w Wojewódzkim Zespole Specjalistycznym Chorób Płuc i Gruźlicy w Poznaniu. W 1975 otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1983 r. – zwyczajnego. Był przewodniczącym Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Radiologicznego, redaktorem naczelnym „Polskiego Przeglądu Radiologicznego” oraz członkiem zespołów redakcyjnych „Investigative Radiology” i „European Journal of Radiology”. W 1987 został wybrany na przewodniczącego Sekcji Diagnostycznej Europejskiego Towarzystwa Radiologicznego, był również członkiem International Society of Radiology, a od 1978 r. – konsultantem Światowej Organizacji Zdrowia. Był promotorem 16 przewodów doktorskich i opiekunem 6 przewodów habilitacyjnych.

W 1981 r. – w wieku 48 lat – Jerzy Wójtowicz został wybrany na rektora Akademii Medycznej w Poznaniu (pierwszy rektor w okresie powojennym wybrany demokratycznie przez elektorów). W 1984 r. wybrano go powtórnie na kadencję 1984–1987. Pierwsza kadencja jego urzędowania przypadła na niezwykle trudny okres stanu wojennego. Jak wspomina dr Stanisław Góra, który w tym czasie był kierownikiem Studium Wojskowego, głównym celem Jerzego Wójtowicza było zapewnienie, by żaden z pracowników nie został zwolniony. Podkreśla to również prof. Grzegorz Bręborowicz:

Można mówić o wielu jego zasługach w trakcie sprawowania funkcji rektora, niemniej w mojej ocenie najważniejszym osiągnięciem było bezbolesne przeprowadzenie uczelni

przez stan wojenny. Nikt nie stracił pracy. Wiem, że pomagał wtedy wielu potrzebującym pomocy, świetnie komunikował się ze studentami, pomagając im zrozumieć zaistniałą sytuację.

Warto wspomnieć, że to dzięki m.in. jego staraniom w 1984 r. Karol Marcinkowski został patronem poznańskiej Akademii Medycznej.

W latach osiemdziesiątych Jerzy Wójtowicz bardzo aktywnie zaangażował się w działania mające na celu powstrzymanie wojny nuklearnej. W 1987 r. został przewodniczącym Polskiej Sekcji Ruchu Lekarzy na rzecz Zapobiegania Wojnie Nuklearnej. Jak mówił na zjeździe Polskiego Towarzystwa Radiologicznego: „lekarz i obywatel nie może unikać zajmowania stanowiska w sprawie zagrożenia nuklearnego i jego następstw”. Lektura jego prac poświęconych tej tematyce uświadamia, jak poważnie traktował ów problem. Dziś, z perspektywy czasu, szczególnie ludziom młodym, którzy nie żyli w czasach zimnej wojny, tamte obawy mogą się wydawać niezrozumiałe. Być może jednak ryzyko wojny nuklearnej okazało się ryzykiem jedynie potencjalnym właśnie dzięki zbiorowemu wysiłkowi ludzi takich jak Bertrand Russell, Albert Einstein czy Józef Rotblat (polski fizyk i radiobiolog, który za swoje działania na rzecz pokoju otrzymał w 1995 r. Pokojową Nagrodę Nobla). Jerzy Wójtowicz dołożył do tych antywojennych starań swoją – istotną – cegiełkę. Ostatecznie, profilaktyka ma dla każdego dobrego lekarza znaczenie fundamentalne.

Zaangażowanie w działania pacyfistyczne było jednym z owoców refleksji moralnej, którą Jerzy Wójtowicz snuł równoległe do swej pracy lekarza i naukowca. W pracy *Nieskuteczna radiologia* krytykował przedkładanie przez lekarzy zawodowego bezpieczeństwa ponad bezpieczeństwo pacjentów – podkreślał, że „należałoby odróżniać badania radiologiczne, które jedynie asekurują lekarza, od tych, które pomagają również choremu”. W artykule *Współautorstwo* analizował ważki – i jakże istotny dziś – problem nieuczciwego „dzielenia się” autorstwem prac naukowych, efektem którego jest zastępowanie w świecie nauki hierarchii opartych na merytoryce hierarchiami opartymi na znajomościach. Artykuł kończył słowami:

[...] autor poruszający problemy etyczne w działalności naukowej powinien oprócz moralizowania czytelnika sięgnąć do własnego ogródka. Dlatego też przejrzałem zestawienia moich publikacji. Znalazłem wśród nich kilka niewątpliwych dowodów własnej kurtuazji sprzed wielu lat, oraz w ostatnim okresie dowodów kurtuazji osób ode mnie zależnych. Była to kolejność autorów, którą obecnie oceniam jako niewłaściwą. Myślę, że autor, który doszedł do wniosku, że jego pozycja w zespole współautorów jest niezasłużenie wysoka, może zawsze naprawić błąd przez wyłączenie takiej publikacji ze spisu swoich osiągnięć.

Ów humanistyczny, moralny, a nawet moralizatorski (w pozytywnym tego słowa znaczeniu) element aktywności naukowej Jerzego Wójtowicza jest dziś – w dobie hiperspecjalizacji i technokratyzmu – szczególnie wart przypomnienia.

Jednym z jego osobistych autorytetów moralnych była dr Wanda Błęńska (prywatnie ciotka jego żony Marii), leprolog, lekarka na misjach, która poświęciła swoje życie walce z trędem i pomocy najbardziej potrzebującym – przez ponad 40 lat pracowała w Ugandzie w szpitalach dla trędowatych i zorganizowała ośrodek szkoleniowy leczenia trądu w Bulubie.

Za swe zasługi dla polskiej medycyny i nauki Jerzy Wójtowicz odznaczony został Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, uhonorowany tytułem Zasłużony Nauczyciel PRL oraz wieloma innymi nagrodami.

Dorobek naukowy, organizacyjny i lekarski Jerzego Wójtowicza może onieśmielać. Jak to możliwe, że ktoś zdołał zrobić tak wiele? Jego osiągnięciami, a przecież zmarł przedwcześnie, można obdzielić kilka życiorysów. „Życie prof. Wójtowicza było jakby wyścigiem z czasem” – podkreślił w przemówieniu z okazji 10. rocznicy jego śmierci prof. Bogdan Pawlak. I wyjaśniał, że tak imponujący dorobek był możliwy dzięki „niezwykłej umiejętności wyławiania wśród rozlicznych informacji tych, które były najbardziej istotne. Umożliwiało mu to podejmowanie zawsze właściwych decyzji dotyczących m.in. kierunku rozwoju zainteresowań naukowych”. Jak pisał w opublikowanym w „Polskim Przeglądzie Radiologicznym” wspomnieniu prof. Andrzej Ziemiański, podziw otoczenia dla Jerzego Wójtowicza mieszał się z troską o jego zdrowie:

[...] patrząc na Niego z szacunkiem i podziwem, zastanawialiśmy się, gdzie są granice Jego możliwości, zwykłej ludzkiej wydolności. Gdy z troską pytaliśmy Go: „Jerzy, a może by tak nieco zwolnić, oszczędniej gospodarować swoimi siłami?”, odpowiadał: „Nie potrafię, wolę żyć krócej, ale pełniej”.

W tak intensywnej działalności pomagała mu – jak wspomina córka Małgorzata – doskonała organizacja pracy, dzięki której potrafił wygospodarować czas dla rodziny. W wolnych chwilach najchętniej odwiedzał dom rodziców na skraju Puszczy Noteckiej oraz – już w latach osiemdziesiątych – swój domek letniskowy w Kamińsku.

We wspomnieniach o Jerzym Wójtowiczu – tych, które mówią o nim jako o człowieku, a nie tylko jako naukowcu, lekarzu czy rektorze – powracają dwa motywy. Po pierwsze, zawsze traktował ludzi w sposób partnerski. Jak wspominał prof. Bręborowicz i prof. Moczko, z młodszymi kolegami rozmawiał jak z równymi sobie. Nie tylko dlatego, że nie chciał wynosić się ponad innych, ale także dlatego, że wierzył, że może się od nich wiele dowiedzieć. Rozumiał, że – niezależnie od tego, z kim rozmawiamy – więcej uczymy się, słuchając, niż mówiąc. Po drugie, jak podkreślają wspominające go osoby, mówił prawdę nawet wtedy, gdy inni bali się ją mówić. Często, by uczynić ją łatwiejszą do przełknięcia, zabarwiał ją specyficznym, ironicznym humorem.

Jerzy Wójtowicz zmarł 3 XI 1987 r. w Poznaniu. Miał zaledwie 54 lata. „Okrutnym paradoksem losu – pisał po jego śmierci prof. Ziemiański – stał się fakt, że powaliła go choroba, której diagnostyce, patologii i symptomatologii poświęcił szczególnie wiele swoich najlepszych prac. Prac, które – wierzymy w to głęboko – mogą pomóc innym uniknąć jego losu”. Został pochowany w alei zasłużonych na cmentarzu Junikowskim w Poznaniu.

Można zaryzykować tezę, że biografie wybitnych Polaków były zawsze biografiami albo romantycznymi, albo pozytywistycznymi. Życie Jerzego Wójtowicza zdecydowanie wpisuje się w ten drugi nurt. Lekarz, autor niezliczonych prac naukowych, członek wielu towarzystw radiologicznych, nauczyciel akademicki, organizator życia naukowego, redaktor czasopism, promotor doktorantów, rektor... „Radiologia była dla niego wszystkim” – powiedział, wspominając go, prof. Bogdan Pawlak. Nasza kultura umiłowała przede wszystkim romantyzm. Pozytywiści wydają nam się trochę nudni. Oni jednak zbyt nie przejmują – nie mają na to czasu. Robią swoje. Nagrodą za ich pracę jest dla nich świadomość jej użyteczności. I być może właśnie dlatego nie ma nic bardziej romantycznego niż pracujący od świtu do zmierzchu pozytywista. Kimś takim był właśnie prof. Jerzy Wójtowicz.

Małgorzata Pyda, Stanisław Wójtowicz

Profesor Aleksander Zakrzewski (1909–1985)

Aleksander Zakrzewski urodził się 14 IV 1909 r. na Podolu, w Oleksińcu Podleśnym. W 1920 państwo Zakrzewscy, ratując się przed inwazją wojsk bolszewickich, przenieśli się do Wielkopolski, a przyszły profesor, po uzyskaniu świadectwa dojrzałości w Gimnazjum Klasycznym w Pleszewie, rozpoczął w 1926 r. studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego. W czasie studiów pracował w latach 1928–1929 jako demonstrator w Zakładzie Anatomii Opisowej i Topograficznej kierowanym przez prof. Stefana Różyckiego. W 1929 rozpoczął pracę w Klinice Chorób Uszu, Nosa, Gardła i Krtani UP kierowanej przez prof. Alfreda Lasiewiczza, od 1932 r. pracował na etacie starszego asystenta. Dyplom doktora wszechnauk lekarskich otrzymał w 1932 r. na podstawie pracy *Wyniki leczenia ozeny w Klinice Otolaryngologicznej Uniwersytetu Poznańskiego*. Jednocześnie w latach 1932–1935 studiował na Wydziale Humanistycznym UP; studia ukończył, uzyskując dyplom magistra filozofii. W latach 1935, 1937 przebywał na stażach naukowych w Bordeaux i w Paryżu. Ukończył kurs operacyjny w klinice prof. George'a Portmanna, szkolił się u prof. Lemaitre'a w Hospital St. Louis, odbył kurs z zakresu bronchoezofagoskopii u prof. Chavaliera Jacksona.

W 1937 zawarł związek małżeński z Aleksandrą Durską, która w 1938 r. ukończyła Wydział Lekarski UP. Okres okupacji niemieckiej spędziła rodzina Zakrzewskich w Warszawie. Aleksander Zakrzewski pracował w okresie od 1 XII 1939 do 1 VIII 1944 r. na etacie asystenta w Klinice Otolaryngologicznej Uniwersytetu Warszawskiego kierowanej przez prof. Antoniego Dobrzańskiego. Aktywnie włączył się w organizację i działalność Wydziału Lekarskiego tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich, współpracując z prof. Adamem Wrzosem. Jednym z jego studentów w tym okresie był Henryk Czarnecki, przyszły profesor i Kierownik Kliniki Otolaryngologicznej Wojskowej Akademii Medycznej.

Od grudnia 1939 r. Aleksander Zakrzewski należał do Związku Walki Zbrojnej, a potem do Armii Krajowej. W czasie powstania warszawskiego był chirurgiem w oddziałach AK działających w Puszczy Kampinoskiej. Po bitwie pod Jaktorowem dostał się do niewoli niemieckiej. Zachorował na tyfus plamisty, co uratowało go przed obozem jenieckim.

W lutym 1945 r. Aleksander Zakrzewski powrócił do Poznania i w kamienicy przy ul. Matejki 60 zorganizował Klinikę Otolaryngologiczną. Wykorzystał przechowane w Collegium Anatomicum instrumentarium przedwojennej Kliniki.

Stopień doktora habilitowanego uzyskał w 1945 r. na Uniwersytecie Warszawskim na podstawie pracy *Ilościowe badanie przewodnictwa powietrznego za pomocą widełek stroikowych z uwzględnieniem zestawu Struyczena*. Pracę tę miał przygotowaną tuż przed wojną. W maju 1948 uzyskał nominację na stanowisko profesora nadzwyczajnego i dopiero w 1977 r., po 30 latach, na stanowisko profesora zwyczajnego.

W 1948 brał udział w przejściu od radzieckich władz wojskowych szpitala diakonisk przy obecnej ul. Przybyszewskiego 49 i tam w 1950 r. przeniósł zlokalizowaną do tej pory przy ul. Matejki Klinikę Otolaryngologiczną. W latach 1948–1953 był zastępcą dyrektora szpitala, a w okresie 1953–1955 i 1956–1965 – jego dyrektorem. W Państwowym Szpitalu Klinicznym nr 2 im. Heliadora Święcickiego Klinika Otolaryngologiczna zajmowała drugie piętro i miała przeszło 100 łóżek, własny blok operacyjny i zlokalizowaną w suterenie poradnię przykliniczną. Do Kliniki należały pomieszczenia obecnej Kliniki Chorób Pasożytniczych i na trzecim piętrze Klinika Chirurgii Szcękowej. W suterenie znajdowały się odpowiednio wytłumiona kabina do badań audiometrycznych oraz pomieszczenie do badań grupowych audiometrią mowy. Przez kilkadziesiąt lat badania audiometryczne wykonywał Czesław Książkiewicz. W suterenie znajdowała się także duża sala dla ćwiczeń studenckich z otolaryngologii zaopatrzona w stoliki i oświetlenia niezbędne dla badania lustrem czołowym. Jak słuchawki lekarskie dla internisty – tak lustro czołowe było swego rodzaju symbolem laryngologa. Niektórzy lekarze nosili je na głowie przez cały czas pobytu w Klinice, a inni odpowiednio zawieszono w kieszeni fartucha lekarskiego. Na frontowej ścianie w sali ćwiczeń widniała deontologiczna maksyma, którą znał każdy student kończący 2-tygodniowy cykl ćwiczeń otolaryngologicznych: *Praesente aegroti taceant colloquia, effugiat risus, dum omnia dominat morbus*. Aforyzm ten nakazywał, aby każdego chorego traktować poważnie i sumiennie.

Klinika miała własne laboratorium oraz gabinet radiologiczny, w którym doświadczane laborantki wykonywały najczęściej zdjęcia uszu w odpowiednich projekcjach Schüllera i Stenversa. Blok operacyjny był zaopatrzony w nowoczesny jak na owe czasy stół i lampę operacyjną, z czasem wzbogacony został o aparaturę anestezjologiczną. Blokiem kierował doświadczony pielęgniarz Teodor Czerwiński, pamiętający jeszcze czasy prof. Laskiewicza. Jego następcami byli Hieronim Niewiadowski i Bożena Szubińska. W latach siedemdziesiątych prawie wszystkie operacje laryngologiczne wykonywano w znieczuleniu miejscowym. Nierzadko w pierwszym etapie laryngektomii, gdy Profesor wykonywał tracheotomię, asystenci musieli przytrzymywać niespokojnego chorego za nogi.

Profesor Zakrzewski przywiązywał dużą wagę do wykładów dla studentów medycyny i stomatologii. Na dwie godziny przed wykładem sekretarka

wyłączała wszystkie wizyty, tłumacząc, że Profesor przygotowuje się do wykładu. Na pierwszym wykładzie Profesora zawsze obecni byli wszyscy adiunkci i asystenci. W kolejnych wykładach obowiązkowo uczestniczyli wolontariusze i wszyscy specjalizujący się. W pierwszej części wykładu Profesor przedstawiał przypadki kliniczne. Obowiązkiem asystenta wykładowego było zwięzłe opracowanie każdego przypadku zakwalifikowanego przez Profesora do demonstracji. To ważne zadanie wykonywali przez wiele lat przyszli profesorowie: Aleksandra Kruk-Zagajewska i Andrzej Obrębowski. Egzamin z otolaryngologii składał się z części praktycznej i teoretycznej. W części praktycznej przeprowadzanej przez wyznaczonego przez Profesora adiunkta student musiał wykazać się umiejętnością badania laryngologicznego. Część teoretyczną zdawało się u Profesora lub u jego żony, doc. dr Aleksandry Durskiej-Zakrzewskiej. Profesor odpytywał w różnych porach dnia, najczęściej pomiędzy operacjami. Zdarzało się jednak, że dopiero w czasie wizyty wieczornej w Klinice. Była to dla zdających duża próba wytrzymałości psychofizycznej.

Dla celów szkolenia przeddyplomowego, a zwłaszcza specjalistycznego Profesor opracował kilkanaście filmów naukowo-dydaktycznych. Pod jego redakcją powstał nowoczesny akademicki podręcznik *Otolaryngologia kliniczna* (PZWL, Warszawa, wydanie I 1972, wydanie II 1981), przeznaczony przede wszystkim dla lekarzy specjalizujących się.

Biblioteka kliniczna miała bogate zbiory podręczników z otolaryngologii oraz bieżących fachowych czasopism, jak też przekazane przez prof. Laskiewicza unikalne czasopisma medyczne wydawane w Polskich Siłach Zbrojnych, zwłaszcza w II Korpusie.

Profesor Zakrzewski jako wieloletni konsultant do spraw otolaryngologii dla województw wielkopolskiego i lubuskiego doprowadził do powstania 16 oddziałów otolaryngologicznych w miastach powiatowych. Rozwijał program wczesnego wykrywania zmian nowotworowych w obrębie głowy i szyi i zwracał szczególną uwagę na profilaktykę onkologiczną, popierając wszelkimi sposobami walkę z nikotynizmem.

W latach 1955–1962 prof. Zakrzewski był prorektorem AM, a w okresie 1961–1962 pełnił funkcję rektora po rezygnacji prof. Wiktora Degi. Profesor Zakrzewski zaangażowany był w Polskim Towarzystwie Otolaryngologicznym, przewodnicząc w latach 1946–1966 Oddziałowi Poznańskiemu. W 1974 r. został członkiem honorowym tego Towarzystwa. Profesor Zakrzewski przypisywał duże znaczenie merytorycznemu opracowywaniu sprawozdań z posiedzeń naukowych Towarzystwa sporządzanych przez sekretarzy. Traktował je jako materiały przydatne w szkoleniu specjalistycznym. W latach 1955–1958 i 1977–1980 był przewodniczącym Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Otolaryngologicznego, a w latach 1955–1958 i 1974–1985 – redaktorem naczelnym „Otolaryngologii Polskiej”.

Profesor Zakrzewski należał do prestiżowych towarzystw zagranicznych: Société Française d'Oto-Rhino-Laryngologie, Royal Society of Medicine, Collegium Oto-Rhino-Laryngologicum Amicitiae Sacrum, International Society of Audiology. Był członkiem honorowym Czechosłowackiego Towarzystwa Lekarskiego im. Jana E. Purkyniego oraz Polskiego Towarzystwa Lekarskiego. Przez wiele lat należał do zespołu redakcyjnego „Excerpta Medica”.

Profesor Zakrzewski dbał o rozwój kadry naukowej i specjalistycznej, czego wyrazem jest 6 przewodów habilitacyjnych, 41 doktoratów, wykształcenie 121 specjalistów w zakresie otolaryngologii.

Wśród licznych odznaczeń, jakie Profesor posiadał, wymienić należy: Krzyż Oficerski i Komandorski Orderu Odrodzenia Polski, Warszawski Krzyż Powstańczy, Krzyż Armii Krajowej, Medal Komisji Edukacji Narodowej. W 1968 r. otrzymał nagrodę naukową I stopnia ministra zdrowia i opieki społecznej.

Dorobek naukowy prof. Zakrzewskiego obejmuje przeszło 200 pozycji, w tym kilkadziesiąt w czasopismach zagranicznych. Warto podkreślić, że Profesor przywiązywał dużą wagę do opracowań naukowych trudnych przypadków kazuistycznych. Dorobek naukowy prof. Zakrzewskiego związany jest z wieloma obszarami otolaryngologii.

- Wyrazem zainteresowań audiologicznych była praca habilitacyjna dotycząca przeprowadzanego za pomocą zestawu stroików Struyczena ilościowego badania przewodnictwa powietrznego w układzie słuchowym. W 1953 r. Profesor opublikował pierwsze polskie testy lingwistyczne zrównoważone fonetycznie, opracowane wspólnie z pracownikami Pracowni Fonetyki PAN (W. Suwalski, F. Antkowski, J. Suwalski). Ukazały się one po 5 latach po opublikowaniu testów amerykańskich. To pionierskie opracowanie praktycznie zapoczątkowało rozwój audiometrii mowy w Polsce. Pionierskim osiągnięciem było wprowadzenie do badania lokalizacji dźwiękowej metody oznaczania kąta ostrości słyszenia kierunkowego (metoda KOSK wg Zakrzewskiego).
- Światowy rozgłos przyniosły szerokie badania nad patofizjologią i leczeniem twardzieli, która w okresie powojennym na skutek migracji ludności z terenów endemicznych stała się schorzeniem społecznym. Wysoko oceniano skuteczność wypracowanych przez Profesora metod leczenia twardzieli, stawiając je na równym poziomie z klasycznymi pracami Frischa w zakresie bakteriologii skleromy, jak też Mikulicza nad histopatologią tego schorzenia.
- Profesor Zakrzewski opracował oryginalną metodę leczenia ropni uszno-i zatokopochodnych płatów skroniowego, czołowego i mózdzku, polegającą na jednorazowej maksymalnej frakcjonowanej wymianie treści ropnia roztworem antybiotyku za pomocą zmodyfikowanej strzykawki Jubego (eponim Omafrex).

- Zastosowanie w praktyce laryngologicznej miała metoda operacyjnego zamykania dużych pooperacyjnych przetok zamałżowinowych za pomocą odwróconego płata mięśniowo-okostnowego oraz operacyjne leczenie zwężeń przełyku metodą ezofagotomii wewnętrznej.
- Badania nad patomechanizmem masywnych krwotoków z nosa po urazach czaszkowo-mózgowych w następstwie uszkodzenia syfonu tętnicy szyjnej wewnętrznej w podstawie czaszki pozwoliły na sformułowanie nowego nozologicznego zespołu objawów obejmujących: jednoimienią wczesną i nieodwracalną ślepotę i epizodyczne, jednostronne, późne krwotoki z nosa (*nosebleed amaurosis syndrome*).
- Nowatorskim osiągnięciem były badania nad ultrastrukturą błony śluzowej jamy nosowej w ozenie i twardzieli, które wykazały, że największe zmiany dotyczą mitochondriów komórek podłoża łącznotkankowego. Badania te uzasadniały skuteczność leczenia przewlekłego zanikowego cuchnącego nieżytu nosa preparatami żelaza oraz pozwoliły na wysunięcie hipotezy rozwoju raka jamy nosowo-gardłowej.
- Profesor Zakrzewski zmodyfikował rurę do ezofagoskopii, spłaszczając jej światło i zwiększając stopniowo wymiar poprzeczny od szczytu do nasady. Tak zmodyfikowany ezofagoskop Zakrzewskiego był bardziej przydatny do usuwania ciał obcych przełyku aniżeli konwencjonalna rura Robertsa.

Profesor Zakrzewski przyczynił się do rozwoju poznańskiej foniatrii, powołując w 1968 r. Pracownię Foniatryczną Katedry i Kliniki Otolaryngologicznej, której organizację i kierownictwo powierzył ówczesnemu dr. Antoniemu Pruszeviczowi. Dzięki dynamicznemu rozwojowi audiologii i foniatrii w 1982 powstała Klinika Foniatrii i Audiologii, przekształcona w 2000 r. w Katedrę i Klinikę Foniatrii i Audiologii – jednostkę kierowaną przez prof. Antoniego Pruszevicza. Była to druga w krajach Europy Środkowo-Wschodniej klinika tej specjalności po Klinice Foniatrycznej Uniwersytetu Karola w Pradze.

We wrześniu 1979 prof. Zakrzewski przeszedł na emeryturę i po 6 latach, 2 IV 1985 r., zmarł nagle. Pochowany został na cmentarzu Górczyńskim.

Profesor dr hab. med., mgr fil. Aleksander Zakrzewski przez prawie 35 lat kierował Katedrą i Kliniką Otolaryngologii UP i AM w Poznaniu, tworząc liczącą się w Europie poznańską szkołę nowoczesnej otolaryngologii. Był znakomitym nauczycielem, wychowawcą i autorytetem w sprawach naukowych i zawodowych. Wielu jego uczniów z tytułami naukowymi profesorów medycyny z dumą podkreśla, że wywodzą się ze szkoły Zakrzewskiego. Profesor Aleksander Zakrzewski, należący do grona wielkich polskich otolaryngologów, zapisał się złotymi zgłoskami w historii Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu.

Andrzej Obrębowski

Bibliografia

1. Źródła archiwalne

Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN)

Zespół 2/1939/0, Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej w Warszawie, sygn. 19/2061.

Zespół 2/1939/0, Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej w Warszawie, sygn. 19/719.

Zespół 2/1939/0, Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej w Warszawie, sygn. 19/1043.

Archiwum Państwowe w Poznaniu (APP)

Sprawozdanie i protokół kontroli Akademii Medycznej w Poznaniu, 1951, sygn. 471.

Zespół POP – Akademia Medyczna, sygn. 864/1, 864/2, 864/3, 864/4, 864/5.

Rada Wojewódzka ZSP w Poznaniu [1954–1964], sygn. 10.

Archiwum Polskiej Akademii Nauk, Oddział w Poznaniu (APAN)

Materiały prof. Adama Wrzóska, sygn. P. III-70.

Materiały Heliodora Święcickiego, sygn. P. III-85.

Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (AUAM)

Protokoły posiedzeń Senatu, sygn. 15/S/1.

Archiwum Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu (AUMP)

Protokoły posiedzeń Senatu AM, sygn. 15/72.

Protokoły posiedzeń Rady Wydziału Lekarskiego AM, sygn. 15/92.

Protokoły posiedzeń Rady Wydziału Farmaceutycznego AM, sygn. 15/85.

Protokoły posiedzeń Senatu AM w latach 1990–2006 (bez sygn.).

Wybrane teczki osobowe pracowników AM (wykaz w przypisach).

Instytut Pamięci Narodowej, Oddział w Poznaniu (IPN OP)

Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Poznaniu: Akademia Medyczna w Poznaniu, sygn.: Po 0187/353; Po 00206/135; Po 08/2274.

Urząd Spraw Wewnętrznych w Poznaniu, sygn. IPN: BU 1042/239; BU Po 0186/808/D; BU Po 0187/353/J; BU 08/1891; BU Po 0187/509/D; BU 08/2274.

2. Kroniki i biuletyny uczelniane

- Akademia Medyczna w Poznaniu. Skład osobowy według stanu na dzień 15 II 1956 i spis wykładów w roku akademickim 1956/57*, Poznań 1956.
- Akademia Medyczna w Poznaniu. Skład osobowy według stanu na dzień 15 III 1957 i spis wykładów w roku akademickim 1957/58*, Poznań 1957.
- Akademia Medyczna w Poznaniu. Skład osobowy według stanu na dzień 15 V 1958 i spis wykładów w roku akademickim 1958/59*, Poznań 1958.
- Akademia Medyczna w Poznaniu. Skład osobowy według stanu na dzień 15 V 1959 i spis wykładów w roku akademickim 1959/60*, Poznań 1959.
- Skład osobowy Akademii Medycznej w Poznaniu w roku akademickim 1961/62. Według stanu na dzień 1 I 1962 r.*, Poznań 1962.
- Składy osobowe Akademii Medycznej i Uniwersytetu Medycznego, publikowane od lat pięćdziesiątych XX w. do 2014 r.
- „AM na bieżąco” (1994–2000).
- „Biuletyn Informacyjny” Akademii Medycznej w Poznaniu (1975–1994) [wersja drukowana].
- „Biuletyn Informacyjny” Akademii Medycznej w Poznaniu (2004–2005) [wersja CD-ROM]
- „Biuletyn Informacyjny” (2006–2012) [wersja online, adres: <http://www.ump.edu.pl/universytet/wydawnictwa/biuletyn-informacyjny>].
- „Fakty AM” (2001–2006).
- „Fakty UMP” (2007–2018).
- Kronika Akademii Medycznej w Poznaniu od 1 stycznia 1950 r. do 30 września 1957 r.*, Poznań 1959, t. I, II, III.
- Kronika i bibliografia dorobku naukowego Akademii Medycznej w Poznaniu 1957/58–1963/64*, red. A. Jankowiak, Poznań 1967.
- Kronika Uniwersytetu Poznańskiego za lata szkolne 1923/24–1937/38*, Poznań 1925–1938.
- Kronika Uniwersytetu Poznańskiego za lata akademickie 1945–1954/55*, red. J. Deresiewicz, Poznań 1958.
- Kronika Uniwersytetu Poznańskiego za lata akademickie 1945–1954/55*, Poznań 1958.

3. Opracowania zwarte i pamiętniki

- 10-letnia działalność Zakładu Anestezjologii AM w Poznaniu (1962–1972)*, Poznań 1972.
- 15 lat działalności Kliniki Chirurgii Ogólnej i Gastroenterologicznej Instytutu Chirurgii 1970–1984*, red. M. Tuszewski, Poznań 1985.
- 25 lat Akademii Medycznej w Poznaniu 1950–1975*, red. R. Góral, Poznań 1974.
- 25 lat Wydziału Lekarskiego II Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. W stulecie uniwersyteckiego medycznego kształcenia w Poznaniu*, red. B. Miśkowiak, Z. Krasiński i R. Ochotny, Poznań 2017.
- 40 lat anestezjologii akademickiej w Poznaniu*, red. R. Szulc, Poznań 2002.
- 50 lat Oddziału Stomatologii Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu*, red. B. Miśkowiak, S. Włoch, T. Matthews-Brzozowska, A. Kurhańska-Flisykowska, B. Muszalski, Poznań 1996.
- 50 lat Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza 1919–1969*, red. C. Łuczak, Z. Grot, Poznań 1971.
- 50 lat w służbie Eskulapa, 1958–2008. Jubileusz 50-lecia uzyskania dyplomów lekarskich Akademii Medycznej w Poznaniu*, Poznań 2009.

- 50 lat współpracy Uczelni Medycznej z nadmorskim kurortem na przykładzie Poznania i Kołobrzegu. Na fali wspomnień, red. Z. Adamski, Poznań 2018.
- 60-lecie Biblioteki Głównej 1952–2012, red. A. Piotrowicz, Poznań 2012.
- 65-lecie akademickiej stomatologii w Poznaniu, red. B. Miśkowiak, Poznań 1994.
- 85-lecie studiów w zakresie farmacji i 25-lecie studiów w zakresie analityki medycznej w Poznaniu. Księga pamiątkowa, t. 1 i 2, red. A. Magowska, Poznań 2005, 2006.
- 90 lat studiów lekarskich w Poznaniu. Ludzie, czas, miejsca, red. A. Magowska, Poznań 2010.
- 100 lat Szpitala Klinicznego im. Heliodora Świącickiego Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, red. R. Meissner, Poznań 2011.
- Adamski R., *Rozwój Wydziału Farmaceutycznego Akademii Medycznej w latach 1950–1969*, [w:] *W 50-lecie rozwoju nauk medycznych w Poznaniu 1920–1970*, red. M. Stański, Poznań 1969.
- Albert A. (Roszkowski W.), *Najnowsza historia Polski 1914–1993*, t. 2, Londyn 1994.
- Album 20-lecia Wydziału Lekarskiego II Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Dwadzieścia lat w służbie uniwersyteckiej medycyny, nauki i dydaktyki 1992–2012*, red. A. Tykarski, B. Miśkowiak i M. Musielak, Poznań 2012.
- Alkiewicz J., *Materiały do polskiej bibliografii dermatologii i wenerologii oraz ich pogranicza od XVI wieku do 1951 roku*, Poznań 1957.
- Alkiewicz J., *Mikologia lekarska*, Warszawa 1966.
- Alkiewicz J., *Polska mikologia lekarska i onychologia narodziły się w Poznaniu*, seria *Klasycy Nauki Poznańskiej*, t. 18, wstęp i dobór tekstów Z. Adamski, Poznań 2007.
- Alma Mater Posnaniensis*, red. Z. Ziółkowski, Bydgoszcz 1970.
- Alma Mater Posnaniensis. W 80. rocznicę utworzenia Uniwersytetu w Poznaniu*, red. P. Hauser, T. Jasiński, J. Topolski, Poznań 1999.
- Anestezjologia jako specjalność w Polsce. Wspomnienia i refleksje świadków historii*, red. J. Suchorzewska i M. Referowska, Warszawa 2013.
- Bałtowski M., Miszewski M., *Transformacja gospodarcza w Polsce*, Warszawa 2006.
- Barańczak J., *Wspomnienia z wczesnej młodości*, „Śremski Notatnik Historyczny” nr 21, 2018, s. 56–63.
- Baron J., *Śląska droga mnie wiodła...*, Opole 1988.
- Baron J., *Opolskie korzenie*, Opole 1989.
- Baron J., *Górnośląski patriotyzm*, Opole 1993.
- Bibliografia publikacji z lat 1945–1955. Dziesięciolecie pracy naukowej Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego Uniwersytetu Poznańskiego oraz Akademii Medycznej w Poznaniu*, Poznań 1958.
- Biogramy uczonych polskich. Materiały o życiu i działalności członków AU w Krakowie*, TNW, PAU, PAN, cz. 6 *Nauki medyczne*, z. 2 M–Z, oprac. A. Śródka, Wrocław 1991.
- Boras Z., *Tradycje uniwersyteckie Poznania*, Poznań 2003.
- Borowiecki S., Handelsman J., *Z rozwoju psychiatrii polskiej*, Warszawa 1936.
- Bręborowicz H., *Ojciec polskiej medycyny perinatalnej*, seria *Klasycy Nauki Poznańskiej*, t. 32, wstęp i dobór tekstów E. Baum, G.H. Bręborowicz, Poznań 2009.
- Chróścielewski E., *Działalność dydaktyczno-wychowawcza przedstawicieli poznańskich nauk medycznych pod okupacją*, [w:] *25 lat Akademii Medycznej w Poznaniu 1950–1975*, red. R. Góral, Poznań 1974.
- Chróścielewski E., *Polskie studia medyczne w okresie II wojny światowej. Pamiętnik II Krajowego Zjazdu Lekarzy ZBoWiD*, Warszawa 1969.

- Collegium Anatomicum w Poznaniu – o historii, sztuce i nauce*, red. M. Zabel i E. Sumelka, Poznań 2015.
- Connelly J., *Zniewolony uniwersytet. Sowietyzacja szkolnictwa wyższego w Niemczech Wschodnich i Polsce 1945–1956*, Warszawa 2014.
- Czubiński A., *Dzieje Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1918–1939*, [w:] *Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza 1919–1969*, red. Z. Grot, Poznań 1972.
- Deckert A., *Studium Wychowania Fizycznego i Sportu Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1919–2007. Działalność dydaktyczna, naukowa oraz rekreacja i sport akademicki studentów i pracowników*, Poznań 2016.
- Dega W., *Zapiski do autobiografii*, cz. 1 *Moja droga życiowa do wiedzy i zawodu*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” R. 29, z. 2, 1985, s. 258–322.
- Długa opowieść Mistrzów*, wstęp i oprac. H. Bogusz, S. Cofta i A. Michalak, Poznań 2018.
- Drews R., *Humanizm i chirurgia w medycynie*, seria *Klasyki Nauki Poznańskiej*, t. 24, wstęp G. Gertig, wybór tekstów A. Wasilkowski, Poznań 2008.
- Dzieje medycyny w Polsce. Opracowania i szkice*, t. 3 *Lata 1944–1989*, red. W. Noszczyk, Warszawa 2016.
- Dzieje nauczania medycyny na ziemiach polskich*, red. M.M. Żydowo, Kraków 2001.
- Dzieje nauk farmaceutycznych w Polsce 1918–1978*, red. Z. Jerzmanowska i B. Kuźnicka, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1986.
- Dzieje naukowych towarzystw medycznych w Poznaniu w latach 1832–1983. Studia i materiały*, red. J. Hasik, R. Meissner, B. Wolnikowa, Poznań 1985.
- Dzieje parazytologii polskiej w latach 1945–2000*, red. E. Lonc i B. Płonka-Syroka, Warszawa 2004.
- Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza 1919–1969*, red. Z. Grot, Poznań 1972.
- Dzieje Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego (1919–1989)*, red. J. Hasik, Poznań 1989.
- Dziesięciolecie medycyny w Polsce Ludowej, 1944–1954*, Warszawa 1954.
- Dzwonkowski J., *Działalność Zrzeszenia Studentów Polskich w latach 1950–1954*, [w:] *Ruch młodzieżowy na Akademii Medycznej w latach 1945–1970*, Poznań 1972.
- Gabryel P., *Moja „Alma Mater”. Moje studia i praca dla niej*, [w:] *Księga pamiątkowa w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego w Poznaniu. Studia i materiały*, red. R.K. Meissner, Poznań 2001.
- Ginekologiczno-Położniczy Szpital Kliniczny Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego, ul. Polna 33 w Poznaniu. Sto lat w służbie społeczeństwa 1901–2001*, red. P. Jasiński i T. Opala, Poznań 2001.
- Ginekologiczno-Położniczy Szpital Kliniczny przy ul. Polnej w Poznaniu 1901–2011. Tradycja i nowoczesność, 110 lat w służbie społeczeństwa*, red. P. Jasiński i T. Opala, Poznań 2011.
- Ginekologiczno-Położniczy Szpital Kliniczny przy ul. Polnej w Poznaniu 2011–2016. Nowoczesność z historią w tle*, red. P. Jasiński i M. Sobkowski, Poznań 2017.
- Gliński J.B., *Słownik biograficzny lekarzy i farmaceutów – ofiar II wojny światowej*, t. 1–6, Wrocław 1997, 1999, 2003, 2012, 2013, 2018.
- Gładysz A., *Oświata – kultura – nauka w latach 1947–1959. Węzłowe problemy polityczne*, Warszawa–Kraków 1981.
- Głowacki W.W., *Dzieje Wydziału Farmaceutycznego Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Medycznej w Poznaniu 1919–1989*, [w:] *Dzieje Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego (1919–1989)*, red. J. Hasik, Poznań 1989.

- Głowacki W.W., *Męczeńskie drogi farmaceutów wielkopolskich w latach okupacji hitlerowskiej 1939–1945*, Poznań 1967.
- Głowacki W.W., *Stan farmacji naukowej w czasie drugiej wojny światowej (1939–1945)*, [w:] *Dzieje nauk farmaceutycznych w Polsce 1918–1978*, red. Z. Jerzmanowska i B. Kuźnicka, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1986.
- Głowacki W.W., *Wydział Farmaceutyczny Uniwersytetu Ziemi Zachodnich w latach okupacji hitlerowskiej (1941–1945)*, [w:] *Dzieje Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego (1919–1989)*, red. J. Hasik, Poznań 1989.
- Głowacki W.W., *Zasięg tajnych studiów farmaceutycznych w Polsce w latach okupacji hitlerowskiej*, [w:] *Polskie studia medyczne i farmaceutyczne w okresie drugiej wojny światowej*, red. J. Hasik, E. Chróścielewski, B. Wolnikowa, Poznań 1977.
- Góra S., Rezler M., *35 lat Studium Wojskowego Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu*, Poznań 1989.
- Góral R., *Wczoraj, dziś i jutro Akademii Medycznej w Poznaniu*, Poznań 1975.
- Grochmalicka-Mikołajczyk J., Latour T., *Farmacja poznańska w służbie balneochemii*, Poznań 1995.
- Hasik J., Juszczyk J., *Dzieje Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Medycznej (1919–1979)*, Poznań 1979.
- Hasik J., Juszczyk J., *Dzieje Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Medycznej 1919–1989*, [w:] *Dzieje Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego (1919–1989)*, red. J. Hasik, Poznań 1989.
- Heliodor Świącicki. *W 90. rocznicę powstania Uniwersytetu Poznańskiego*, red. M. Musielak, Poznań 2009.
- Herczyński R., *Spętana nauka. Opozycja intelektualna w Polsce 1945–1970*, Warszawa 2008.
- Historia nauki polskiej*, t. X, 1944–1989, cz. I–III, red. L. Zasztowt i J. Schiller-Walicka, Warszawa 2015.
- Historia Polski w liczbach. Państwo i społeczeństwo*, GUS, t. I, Warszawa 2003.
- Historia radiologii polskiej na tle radiologii światowej*, red. S. Leszczyński, Kraków 2000.
- Horst A., *Wspomnienia i refleksje*, Poznań 1995.
- Huber Z., Michałowska D., Wiśniewski G., *Z kart historii studenckiego ruchu naukowego na poznańskiej Akademii Medycznej*, [w:] *Ruch młodzieżowy na Akademii Medycznej w latach 1945–1970*, Poznań 1972.
- Jastrząb Ł., *„Rozstrzelano moje serce w Poznaniu”. Poznański Czerwiec 1956 roku – straty osobowe i ich analiza*, Warszawa 2006.
- Jubileusz 90-lecia Wydziału Farmaceutycznego Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Postęp w ocenie jakości substancji i produktów leczniczych*, red. E. Grześkowiak, A. Jelińska, M. Zajac, Poznań 2010.
- Juraszyński J., Nitsch A., Porębowicz S., Radwański Z., *Projektowanie obiektów służby zdrowia*, Warszawa 1973.
- Juraszyński J., Nitsch A., Radwański Z., *Budownictwo służby zdrowia*, Warszawa 1961.
- Klanowski T., *Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu 1945–1964*, Poznań 1965.
- Kocięcka W., *Medycyna, nauka i czas nadchodzącej wolności. Dokument i kalendarium 1954–2000*, Poznań 2016.
- Koczocik-Przedpelska J., *Marzenia i spełnienia*, Poznań 2000.

- Kołodko G., *Transformacja polskiej gospodarki. Sukces czy porażka?*, Warszawa 1992.
- Kostrzewski J., *Jak nasz uniwersytet „ząbkował”*, [w:] *Poznańskie wspominki. Starzy poznańcy opowiadają*, Poznań 1960.
- Kowalenko W., *Tajny Uniwersytet Ziem Zachodnich. Uniwersytet Poznański 1940–1945*, Poznań 1961.
- Krasiewicz B., *Odbudowa szkolnictwa wyższego w Polsce Ludowej 1944–1948*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1976.
- Krawczyński M., *Instytut Pediatrii Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu 1969–2003. Fakty – Ludzie – Refleksje*, Poznań 2014.
- „Kronika Miasta Poznania” nr 1 *Lekarze*, 2001, nr 3 *Odwilż* ‘56, 2005, nr 4 *Naczelna Rada Ludowa 1918–1920*, 1998, nr 4 *Szpitala*, red. J. Wiesiołowski, 2007.
- Księga pamiątkowa w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego w Poznaniu. Studia i materiały*, red. R.K. Meissner, Poznań 2001.
- Księga pamiątkowa w 85-lecie ortopedii poznańskiej 1913–1998*, red. M. Wierusz-Kozłowska, Poznań 1998.
- Księga pamiątkowa w 90-lecie ortopedii poznańskiej 1913–2003. 90 lat Poznańskiego Zakładu Ortopedycznego im. B.S. Gąsiorowskiego 1913–2003, 80 lat Poznańskiej Kliniki Ortopedycznej 1923–2003, 75 lat Polskiego Towarzystwa Ortopedycznego i Traumatologicznego 1928–2003, 75 lat „Chirurgii Narządów Ruchu i Ortopedii Polskiej” 1928–2003*, red. A. Łempicki, Poznań 2003.
- Kufel R., *Edward Likowski 1836–1915. Sufragan Poznański, Metropolita Gnieźnieński i Poznański, Prymas Polski*, Zielona Góra 2010.
- Kukla W., *Z dziejów poznańskiej neurochirurgii w latach 1952–1997*, Poznań 1998.
- Kuński H., *Dzieje medycyny sportowej w Polsce*, t. I (1901–1950), t. II (1951–2000), Warszawa 2005, Łódź 2009.
- Lewandowska M., Pawlaczyk B., Przybylski Z., *Wydział Pielęgniarski Akademii Medycznej im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu*, [w:] *Dzieje Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego (1919–1989)*, red. J. Hasik, Poznań 1989.
- Ludwiczak R.S., *Chemia organiczna w służbie farmacji*, seria *Klasycy Nauki Poznańskiej*, t. 46, wstęp i wybór tekstów I. Życzynska-Bałoniak, A. Magowska, E. Melzer, Poznań 2010.
- Łuczak C., *Uniwersytet Poznański w latach hitlerowskiej okupacji*, [w:] *Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza 1919–1969*, red. Z. Grot, Poznań 1972.
- Maćkowiak Z., Musielak M., *Adam Wrzosek. Życie i działalność*, Poznań 2000.
- Magowska A., *Poznańskie studia farmaceutyczne 1919–2002. Grono nauczające, absolwenci*, Poznań 2003.
- Mały rocznik statystyczny 1939*, GUS, Warszawa 1939.
- Marciniak P., *Architektura i urbanistyka Poznania w latach 1945–1989 na tle doświadczeń europejskich*, Poznań 2009.
- Marciniak P., *Doświadczenia modernizmu. Architektura i urbanistyka Poznania w czasach PRL*, Poznań 2010.
- Marciniak P., *Ewolucja koncepcji przestrzennych uczelni wyższych w Poznaniu*, [w:] *Nauka – architektura – edukacja*, red. J.C. Żarnowiecka, A. Owerczuk, Białystok 2006.
- Marciniak R., *Prezisi Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Ich myśl i dzieło*, Poznań 2006.
- Marcinkowski H., Milewski W., Pawłowicz E., Pawuła-Piowarczyk R., Skupniewicz Z., Wejchert L., *Projekt – miasto. Wspomnienia poznańskich architektów 1945–2005*, Poznań 2013.

- Markiewicz W., *Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w latach 1945–1958*, [w:] *50 lat Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza 1919–1969*, red. C. Łuczak, Z. Grot, Poznań 1971.
- Markiewicz W., *Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w latach 1945–1958*, [w:] *Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza 1919–1969*, red. Z. Grot, Poznań 1972.
- Markowski R., *Koło Medyków w latach 1945–1948*, [w:] *Ruch młodzieżowy na Akademii Medycznej w latach 1945–1970*, Poznań 1972.
- Maruszewska M., *75-lecie Katedry i Zakładu Bromatologii w Poznaniu (1920–1995)*, Poznań 1996.
- Mastyńska M., *Powstanie Akademii Medycznej, jej rozwój instytucjonalny oraz głównych kierunków badawczych w medycynie i stomatologii w latach 1950–1969*, [w:] *W 50-lecie rozwoju nauk medycznych w Poznaniu 1920–1970*, red. M. Stański, Poznań 1969.
- Medycyna wobec państwa totalitarnego*, Poznań 1938.
- Mianownictwo anatomiczne*, cz. I– III, red. M. Stelmasiak, Warszawa 1958.
- Miśkiewicz B., *Uniwersytet im. Adama Mickiewicza 1919–1989*, Poznań 1989.
- Mołdawa T., *Ludzie władzy 1944–1991. Władze państwowe i polityczne Polski według stanu na dzień 28 II 1991*, Warszawa 1991.
- Musielak M., *Doktor Kazimierz Filip Wize 1873–1953. Zarys biografii intelektualnej*, Poznań 2017.
- Musielak M., *Heliodor Świącicki (1854–1923)*, Poznań 2016.
- My o sobie. Pamiętnik zjazdu 50-lecia uzyskania dyplomów lekarskich Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w roku 1951*, red. J. Hasik, Poznań 2001.
- Nauka – architektura – edukacja*, red. J.C. Żarnowiecka, A. Owerczuk, Białystok 2006.
- Nauka w Wielkopolsce. Przeszość i teraźniejszość. Studia i materiały*, red. G. Labuda, przy współudziale W. Jakóbczyka i S. Weymana, Poznań 1973.
- Nosko J., *Rewolucja i inteligencja. PPR i PZPR w łódzkim środowisku akademickim 1945–1971*, Łódź 1985.
- Ochrona zdrowia w Polsce lat 1918–1979*, Poznań 1979.
- Od II do III Rzeczypospolitej. Zdrowie – historia – kultura*, red. H. Lisiak, J. Farysej, K. Siemaszko, Poznań 2015.
- Osiągnięcia naukowe w 25-letniej historii Instytutu Stomatologii Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu*, red. M. Borysewicz-Lewicka, Poznań 1996.
- Osiągnięcia w chemii leków. Księga jubileuszowa*, red. A. Jelińska i B. Marciniec, Poznań 2007.
- Paciorek M., *Studenci wydziałów lekarskich w Polsce w latach 1944/1945–1948/1949. Kształtowanie i rozwój środowiska*, Warszawa 2016.
- Paczkowski A., *Pół wieku dziejów Polski*, Warszawa 2005.
- Pajewski J., *Odbudowa państwa polskiego 1914–1918*, Warszawa 1978.
- Palacz M.A., *The Polish School of Medicine at the University of Edinburgh (1941–1949). A case study in the transnational history of Polish wartime migration to Great Britain*, Edinburgh 2015.
- Pawelczyk E., *Współpraca z jednostkami gospodarki narodowej*, [w:] *25 lat Akademii Medycznej w Poznaniu 1950–1975*, red. R. Góral, Poznań 1974.
- Pawłowski Z.S., *Klinika Chorób Pasożytniczych i Tropikalnych Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu 1961–1996*, Poznań 2017.
- Pisarski T., Obara M., Jasiński P., *Wczoraj, dziś i jutro Instytutu Ginekologii i Położnictwa Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu*, Poznań 1987.
- Pisarski T., Obara M., Waszyński E., *Szkoły i twórcy współczesnej ginekologii polskiej*, Poznań 1991.

- Poczet członków Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk 1857–2007. Materiały do Słownika biograficznego Wielkopolan*, red. A. Pihan-Kijasowa, Poznań 2008.
- Poczet rektorów Almae Matris Posnaniensis*, red. T. Schramm, Poznań 2004.
- Poczet wielkopolskich członków Polskiej Akademii Nauk*, Poznań 2000.
- Polska 1918–1988*, GUS, Warszawa 1989.
- Polski słownik biograficzny*, t. XXXI, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1988–1989, t. XXXV/2, z. 145, Warszawa–Kraków 1994, t. XXXVI/2, z. 149, Warszawa–Kraków 1995, t. XXXVII/4, z. 155, Warszawa–Kraków 1997, t. XLVII, Warszawa–Kraków 2010–2011.
- Polskie studia medyczne i farmaceutyczne w okresie drugiej wojny światowej*, red. J. Hasik, E. Chróścielewski, B. Wolnikowa, Poznań 1977.
- Powstanie Warszawskie i medycyna. Wspomnienia lekarzy, medyków i sanitariuszek z Powstania Warszawskiego*, opr. E. Orlikowska-Krasnowolska, Warszawa 2003.
- Półwiecze Biblioteki Głównej 1952–2002*, red. A. Piotrowicz, Poznań 2002.
- Preisler E., *Studium Wychowania Fizycznego*, [w:] *25 lat Akademii Medycznej w Poznaniu 1950–1975*, red. R. Góral, Poznań 1974.
- Problemy służby zdrowia i opieki społecznej na terenie miasta Poznania. Sprawozdanie z działalności służby zdrowia i opieki społecznej w latach 1962–1966*, Poznań 1967.
- Prof. dr hab. med. dr h.c. Andrzej Obrębowski. *Jubileusz 70-lecia urodzin i 46-lecia pracy zawodowej i naukowej. Wspomnienia, refleksje, fakty*, red. D. Książkiewicz-Bartkowiak i A. Pruszewicz, Poznań 2007.
- Rabus J., *Koncepcje nauczania medycyny w Polsce w latach 1918–1950*, Szczecin 1992.
- Rehabilitacja polska 1945–2009*, red. J.E. Kiwerski, A. Kwolek, Z. Śliwiński i M. Woźniewski, Wrocław 2009.
- Rostowski J., *History of the Polish School of Medicine*, Edinburgh 1955.
- Roszkowski W., *Polityczne i społeczno-gospodarcze uwarunkowania rozwoju nauki w Polsce 1944–1989*, [w:] *Historia nauki polskiej*, t. X, 1944–1989, cz. I, red. L. Zasztowt i J. Schiller-Walicka, Warszawa 2015.
- Rozwój i osiągnięcia Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w latach 2005–2010*, red. M. Musielak, W. Samborski, Poznań 2010.
- Ruch młodzieżowy na Akademii Medycznej w latach 1945–1970*, Poznań 1972.
- Seńczuk W., *Kształcenie przeddyplomowe*, [w:] *25 lat Akademii Medycznej w Poznaniu 1950–1975*, red. R. Góral, Poznań 1974.
- Siciński H., *Poznańska Szkoła Pediatrii 1922–2012*, Poznań 2012.
- Słownik biograficzny historii Polski*, red. J. Chodera i F. Kiryk, t. 1 A–K, t. 2 L–Z, Wrocław 2005.
- Słownik biograficzny polskich nauk medycznych XX wieku*, t. 1, z. 1, 4, red. Z. Podgórska-Klawe, Warszawa 1991, 1996, t. 2, z. 1, red. B. Urbanek, Warszawa 1997.
- Słownik biograficzny zasłużonych pediatrów*, z. 1, red. E. Wilkoszewski, Warszawa 1985.
- Smockiewiczowa A., *Wspomnienia*, „Kronika Miasta Poznania” nr 3–4, 1994.
- Spotkanie absolwentów Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu w 60 lat po uzyskaniu absolutorium (1951–2011)*, Poznań 2011.
- Stan wojenny w Polsce 1981–1983*, red. A. Dudek, Warszawa 2003.
- Sylwetki polskich lekarzy-humanistów XIX i XX wieku*, red. M. Obara, Poznań 1989.
- Szczepski O., *Moja wojna. Od Warty do Padu (26 VIII 1939–10 V 1945)*, Poznań 2003.
- Szkice do portretów przedstawicieli medycyny poznańskiej 1945–1985*, red. J. Hasik i R.K. Meissner, Poznań 1991.
- Szkolnictwo wyższe w Polsce. Ustrój – prawo – organizacja*, red. S. Waltoś i A. Rozmus, Kraków–Rzeszów–Zamość 2012.

- Szłapczyński J.K., *Zarząd szkołą wyższą w Polsce Ludowej. Raporty z badań*, Warszawa 1968.
- Szmeja Z., *Medycyna moja miłości*, Poznań 2012.
- Szmytówna M., *Poznańska balneochemia*, seria Klasycy Nauki Poznańskiej, t. 17, wstęp i dobór tekstów J. Grochmalicka-Mikołajczyk i T. Gierlach-Hładoń, Poznań 2007.
- Szołdrska H., *Walka z kulturą polską. Uniwersytet Poznański podczas okupacji*, Poznań 1948.
- Szpital Akademicki im. Heliodora Święcickiego w Poznaniu. 50 lat dziejów powojennych (1947–1997)*, red. J. Hasik, A. Wasilkowski, R. Stangierski, Poznań 1998.
- Szpital Przemienienia Pańskiego 1823–2003. 180 lat działalności: przeszłość, teraźniejszość, dla przyszłości*, red. H. Bogusz, S. Cofta, B. Raszeja-Wanic, R. Staszewski i K. Zagórska, Poznań 2003.
- Szulc T., *W Poznaniu i wkoło niego. Wspomnienia poznańskiego lekarza*, Poznań 1995.
- Śródka A., *Uczeni polscy XIX–XX stulecia*, t. 4 S–Ż, Warszawa 1998.
- Święcicki H., *Sprawozdanie z czynności Uniwersytetu Poznańskiego za rok akademicki 1920/21*, Poznań 1921.
- Terlecki R., *Aparat bezpieczeństwa wobec środowisk akademickich i naukowych w latach 1945–1989*, [w:] *Historia nauki polskiej*, t. X, 1944–1989, cz. III, red. L. Zasztowt i J. Schiller-Walicka, Warszawa 2015.
- Tomaszewski W., *Na szkockiej ziemi*, Londyn 1976.
- Tradycja i współczesność. XXV lat Instytutu Medycyny Społecznej w Poznaniu 1972–1997*, red. J.T. Marcinkowski, J. Skommer, E.P. Wąsiewicz, A. Zarzycki, Poznań 1997.
- Trojanowicz R., *Miałem wspańiałych nauczycieli*, „Kronika Miasta Poznania” nr 1, 2001.
- Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia (1919, 1919–20, 1920–21, 1921–22, 1922–23) za rektoratu Heliodora Święcickiego. Księga pamiątkowa, wydana staraniem Senatu Uniwersytetu Poznańskiego*, red. A. Wrzosek, Poznań 1924.
- Uniwersytet Ziemi Zachodnich i tajne kursy uniwersyteckie 1939–1945. Pokłosie wspomnień*, opr. J. Wikarjak, Poznań 1972.
- Veritate et scientia. Księga pamiątkowa w 125-lecie Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk*, red. A. Gąsiorowski, Warszawa–Poznań 1982.
- W 50-lecie rozwoju nauk medycznych w Poznaniu 1920–1970*, red. M. Stański, Poznań 1969.
- Wachowiak S., *Czasy, które przeżyłem. Wspomnienia z lat 1890–1939*, Warszawa 1983.
- Waszyński E., Obara M., *Sylwetki zasłużonych ginekologów polskich*, Poznań 1991.
- Wielka transformacja. Zmiany ustroju w Polsce po 1989, koncepcja, wybór i komentarze* I. Krzemiński, Warszawa 2011.
- Wielkopole w XX wieku*, red. A. Gulczyński, Poznań 2001.
- Wielkopolski słownik biograficzny*, red. A. Gąsiorowski, J. Topolski, Warszawa–Poznań 1981.
- Wiktor Dega znany i nieznany, oprac. I. Stasiewicz-Jasiukowa, Poznań 2000.
- Wiśniewski Z., *Lekarskie drogi 1944–1956. Czasy reżimu Bieruta*, Warszawa 2012.
- Wojtkowski A., *Historia Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu*, Poznań 1928.
- Wrzosek A., *Ćwierćwiekowa działalność Polskiego Towarzystwa Antropologicznego (1925–1950)*, Poznań 1952.
- Wrzosek A., *Mysli o reformie wydziałów lekarskich*, Poznań 1919.
- Wrzosek A., *Zakłady Wydziału Lekarskiego*, [w:] *Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia (1919, 1919–20, 1920–21, 1921–22, 1922–23) za rektoratu Heliodora Święcickiego. Księga pamiątkowa, wydana staraniem Senatu Uniwersytetu Poznańskiego*, red. A. Wrzosek, Poznań 1924.
- Wspomnienia z lat dawnych. Publikacja jubileuszowa z okazji 100-lecia urodzin Wiktora Tomaszewskiego*, red. R. Meissner, Poznań 2007.

- Wydział Lekarski i Oddział Farmaceutyczny Uniwersytetu Poznańskiego 1919–1939. Bibliografia publikacji. Materiały biograficzne*, red. A. Karwowska i A. Piotrowicz, Poznań 1997.
- Wydział Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1975–2015. Czterdzieści lat w służbie uniwersyteckich nauk medycznych*, red. M. Musielak i W. Samborski, Poznań 2015.
- Z dziejów szpitali poznańskich*, red. L. Trzeciakowski, J. Hasik, R. Meissner, J. Juszczak, Poznań 1983.
- Zabłotniak R., *Tajne studia medycyny i farmacji w Polsce (1939–1945)*, Szczecin 1976.
- Zakrzewski A., *Narodziny nowoczesnej otorynolaryngologii poznańskiej*, seria *Klasycy Nauki Poznańskiej*, t. 42, wstęp i dobór tekstów R.K. Meissner, J. Samson-Zakrzewski, Poznań 2009.
- Zrodziła ich Ziemia Mogileńska*, red. C. Łuczak, Poznań 1997.
- Życie naukowe w Polsce w drugiej połowie XIX wieku i w XX wieku. Organizacje i instytucje*, red. B. Jaczewski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1987.

4. Piśmiennictwo odnoszące się do biogramów luminarzy AM/UMP

- Akta osobowe prof. Lecha Działoszyńskiego, AUMP.
- Brzozowska M., Młodziejowski B., *Wkład Profesora Edmunda Chróścielewskiego w wyjaśnienie zbrodni ludobójstwa (w 80-tą rocznicę urodzin)*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” t. 44, nr 4, 1994, s. 378–380.
- Cylkowska-Nowak M., Kubiak-Pokrzywniak D., Wołowicka L., *Absolwenci poznańskiego Wydziału Pielęgniarstwa wobec własnej aktywności społecznej i zawodowej*, [w:] *Wybrane zagadnienia pielęgniarstwa*, red. L. Wołowicka, cz. IX, Poznań 1996, s. 87–94.
- Dubrzyński A., Krajewski P., *Warszawski etap Profesora Edmunda Chróścielewskiego (w 80-tą rocznicę urodzin)*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” t. 44, nr 4, 1994, s. 375–377.
- Działoszyński L., *Moje lata nieustraszone 1920–1989*, Poznań 2012.
- Gerwel C., *Parazytologia lekarska w okresie powojennym. Nowe kierunki badawcze i ich znaczenie w ochronie zdrowia publicznego*, seria *Klasycy Nauki Poznańskiej*, t. 23, wstęp i dobór tekstów W. Kocięcka, Poznań 2008.
- Historia radiologii polskiej na tle radiologii światowej*, red. S. Leszczyński, Kraków 2000.
- Jakóbczyk W., *Karol Marcinkowski 1800–1846*, Warszawa–Poznań 1981.
- Kasprzak W., *Z życia naukowego. Kronika. Prof. dr Czesław Gerwel (1909–1974). Wspomnienia pośmiertne*, „Wiadomości Parazytologiczne” 21, 1975, s. 141–144.
- Kocięcka W., *Profesor dr med. Czesław Gerwel. Na stulecie urodzin*, „Przegląd Epidemiologiczny” 64, 2010, s. 455–460.
- Krawczyński M., *Prof. Lech Działoszyński (1912–2014). Wspomnienie*, „Gazeta Wyborcza” z 10 III 2014 r.
- Meissner R., *Krótki rys rozwoju radiologii poznańskiej w latach 1896–1986*, „Polski Przegląd Radiologiczny” 51, 1988, s. 2–3.
- Pawlak B., *Dziesiąta rocznica śmierci profesora Jerzego Wójtowicza*, „AM na bieżąco” nr 2 (61), 1998.
- Posłuszna M., *Rola doc. Dr hab. Marcina Sarnowskiego w powołaniu Wydziału oraz rozwoju pielęgniarstwa jako dziedziny nauki*, [w:] *Rozwój i osiągnięcia Wydziału Nauk o Zdro-*

- uiu Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w latach 2005–2010, red. M. Musielak, W. Samborski, Poznań 2010, s. 25–33.
- Pruszewicz A., *Aleksander Zakrzewski (1909–1985)*, [w:] *Księga pamiątkowa w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego w Poznaniu. Studia i materiały*, red. R.K. Meissner, Poznań 2001, s. 103–110.
- Sarnowski M., *Podstawy pielęgniarstwa klinicznego, część ogólna*, Poznań 1977.
- Sarnowski M., *Teoretyczne podstawy pielęgniarstwa; Społeczne postawy pielęgniarstwa; Magister pielęgniarstwa w klinice*, [w:] *Wybrane zagadnienia pielęgniarstwa klinicznego*, części I, II, III, red. L. Wołowicka, Poznań 1984.
- Stochaj M., Przybylski Z., Wachowiak R., *Profesor Edmund Jan Chróścielewski (w 80-tą rocznicę urodzin)*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” t. 44, nr 4, 1994, s. 368–374.
- Szmeja Z., Pruszewicz A., *Wspomnienie pośmiertne o Prof. dr hab. mgr filoz. Aleksandrze Zakrzewskim*, „Otolaryngologia Polska” 41, 1987, s. 1–3.
- Woźniak W., *Profesor Edmund Jan Chróścielewski*, „Biuletyn Informacyjny WIL” 5, 2008, s. 23.
- Wójtowicz J., *Lekarze przeciw zagrożeniu nuklearnemu*, „Polski Przegląd Radiologiczny” 50, 6, 1986.
- Wójtowicz J., *Nieskuteczna radiologia*, „Polski Tygodnik Lekarski” T. XXXVII, nr 33, 1982.
- Wójtowicz J., *Współautorstwo*, „Polski Tygodnik Lekarski” T. XXXVI, nr 19, 1981.
- Wspomnienia prof. dr hab. Grzegorza Bręborowicza, prof. dr hab. Jerzego Moczki, dr med. Beaty Nikisch, dr. Jana Góry, prof. dr hab. Małgorzaty Pydy.
- Zabłocki S., *Słownik biograficzny otolaryngologów polskich XIX i XX wieku*, Warszawa 2012.
- Zakrzewski J., *Profesorostwo Zakrzewscy*, „Kronika Miasta Poznania”, 2001, s. 298–308.
- Ziemiański A., *Profesor Jerzy S. Wójtowicz 1932–1987*, „Polski Przegląd Radiologiczny” 52, 3, 1988.
- Żaba C., *Katedra i Zakład Medycyny Sądowej*, [w:] *Collegium Anatomicum w Poznaniu – o historii, sztuce i nauce*, red. M. Zabel i E. Sumelka, Poznań 2015, s. 78–132.
- Życzyńska-Bałoniak I., Magowska A., Melzer E.; *Profesor Rufina Stella Ludwiczak (1906–2001)*, [w:] R.S. Ludwiczak, *Chemia organiczna w służbie farmacji*, seria Klasycy Nauki Poznańskiej, t. 46, wstęp i wybór tekstów I. Życzyńska-Bałoniak, A. Magowska, E. Melzer, Poznań 2010, s. 9–30 i prace tam cytowane.

Indeks osób

- Adam Włodzimierz 147, 238
Adamanis Antoni 409
Adamanis Feliks 410, 412
Adamanis Franciszek 43, 70, 87, 104–108,
110, 115, 136, 143, 148, 152, 158, 207,
409–417
Adamanis Janina 412
Adamanis Stefania 410
Adamanis z d. Laudańska Teresa 409
Adamanisowie 409, 410
Adamkin David 404
Adamski Jan 66, 70, 98, 155, 200, 471
Adamski Rafał 94, 105, 109, 110, 113, 145,
152, 159, 169, 208
Adamski Stanisław 529
Adamski Zygmunt 50, 200, 379, 400
Adashi Eli Y. 404
Ajdukiewicz Kazimierz 71
Alexiewicz Władysław 138
Alkiewicz Jan 67, 145, 200, 551
Alkiewicz Jerzy 291
Andrzejczak Stanisław 88, 92, 95
Anna, księżniczka 406
Antczak Andrzej 388
Antkowski Ferdynand 578
Arndt Paweł 319
Augusta Wiktoria 43
- Baer-Dubowska Wanda** 147, 325, 426
Bajoński Jan 60
Bałoniak Sylwester 147
Bałtowski Maciej 267
Banasiewicz Tomasz 388
Banaszkiewicz Leon 39
Banaszkiewicz Zdzisław 450
- Barańczak Jan 18, 88, 89, 110, 128
Barańczak Zofia 224
Barański Rajmund 149
Barcikowski Władysław 129, 440
Baron Józef 120, 145, 173, 174, 188, 189, 231,
278
Bartkowiak Edmund 440
Bartkowiak Henryk 544
Bartkowska-Śniatkowska Alicja 387
Bartoszewicz Władysław 505
Batura-Gabryel Halina 354, 391
Baum Ewa 22, 155, 167, 327, 393, 423
Bazan Dominika 19
Bączyk Kazimierz 144, 173, 215, 231, 533
Bączyk Stefan 95, 154, 169, 197
Bernatowska Ewa 181
Biczysko Romuald 157, 232
Biczysko Wiesława 220, 226, 242, 258, 282,
406
Biegański Władysław 481
Bielska-Czerwińska Barbara 211
Bielski Janusz 164
Biernacki Stanisława 33
Biller A. 536
Billert Hanna 387
Biniecki Stanisław 70
Bittner Karol 242
Blombergowa Maria Magdalena 61
Błachowski Stefan 42, 62
Błahutowie 424
Bławacka Maria 120
Błażejczak Barbara 19
Błęńska Wanda 264, 573
Bobkiewicz-Kozłowska Teresa 382
Boczoń Krystyna 146, 217

- Boczoń Stanisław 98
 Bogacki Bogdan 492
 Bogusz Halina 174
 Bolechowski Feliks 63
 Bolewski Konrad 170, 209
 Boniecki Alfons 60
 Borkowski Bogusław 105, 110, 147, 158, 208
 Borowczyk z d. Soboczyńska Maria Halina 481
 Borowczyk Zygmunt zob. Horst Antoni Bonifacy (Borowczyk Zygmunt), ps. Bronek
 Borowiecki Stefan 23, 38, 39, 41, 72, 93
 Borszewski Jerzy 98, 156, 201, 448, 450, 537
 Borysewicz-Lewicka Maria 292, 391, 392, 403
 Bossowski Józef Jan 53
 Bowszyc Jerzy 157, 202, 236, 242
 Brablec Antoni 450
 Brązert Jacek 385
 Bręborowicz Alfreda 420, 421, 423
 Bręborowicz Andrzej 313, 378, 421, 423
 Bręborowicz Anna 386
 Bręborowicz Elżbieta 419, 420, 423
 Bręborowicz Grzegorz H. 167, 288, 297, 303, 316, 341, 359, 361, 365, 385, 395, 407, 420, 423, 570, 571, 573
 Bręborowicz Henryk 167, 418–423, 519, 523
 Bręborowicz Jan 238, 418, 419, 420, 423
 Bręborowicz Stanisława 418
 Bręborowicz Stefan 418
 Bręborowicz Wanda 418
 Bręborowiczowie 418, 419, 421, 423
 Broda Henryk 145, 147, 239
 Brodzińska Kazimiera 143, 229
 Bronek, ps., zob. Horst Antoni Bonifacy (Borowczyk Zygmunt), ps. Bronek
 Bross Kazimierz 549
 Bross Wiktor 527
 Browicz Tadeusz 379
 Browiński Józef 38
 Brudziński Józef 484
 Bruska Małgorzata 146, 379, 568
 Bruszewski Janusz 234, 442
 Bryl Marian 232
 Bryl Wiesław 390
 Brzezicka Ilona M. 334
 Brzezińska Jadwiga 463
 Brzostowiczowie 470
 Bućko Wojciech 341
 Budzianowska Anna 145, 158
 Budzianowski Jaromir 145, 158, 207
 Budzyń Krzysztof 128
 Bujalska Bożena 155
 Bukowska Anna 240
 Burda Adam 156, 167, 551
 Burzyński Witold 60
 Busch Friedrich 507
 Bylina Stanisław 46, 444
 Bylka Maria 211
 Bylka Wiesława 381
 Byrdy Maria 435
 Bystroń Jan Stanisław 30
 Calmette Albert 486
 Celichowski Bogdan 185
 Cenajek-Musiał Danuta 357
 Cenkiem Tadeusz 184, 185
 Charewiczowa Łucja 462
 Chewusz Grzegorz 288
 Chęciński Paweł 388
 Chłapowski Franciszek 23
 Chmiel Jan 424
 Chmiel Józef 147, 170, 208, 238, 424–426, 428
 Chmiel Krzysztof 428
 Chmiel Magdalena zob. Figlerowicz z d. Chmiel Magdalena
 Chmiel Maria 428
 Chmiel Maria zob. Chmielowa (Chmiel) z d. Psarska Maria Aleksandra, ps. Mariola, Mariolka
 Chmiel z Błahutów Anna 424
 Chmielowa (Chmiel) z d. Psarska Maria Aleksandra, ps. Mariola, Mariolka, 166, 224, 233, 242, 288, 427–432
 Chmielowie 428
 Chodera Alfons 169, 197, 209, 239, 428
 Chodera Janina 138, 141
 Chorąży Mieczysław 473
 Chróścielewski Edmund Jan 54, 57, 59, 61, 63, 64, 126, 155, 199, 263, 264, 433–437
 Chwirot Teresa zob. Latour z d. Chwirot Teresa
 Cichy Wojciech 323, 385

- Ciechanowski Stanisław 28, 29, 36
 Cieszkowski August 31
 Cieszyński Antoni 542
 Cieśliński Andrzej 291
 Cieślukowa Maria 87, 129
 Cofta Szczepan 174
 Cook James W. 512
 Crane William 282, 283
 Crew Francis Albert 57
 Cylkowska-Nowak Mirosława 541
 Czajka-Jakubowska Agata 392
 Czarnecka Beata 393
 Czarnecki Edward Stanisław 66, 87, 90, 91, 96, 97, 115, 136, 154, 197
 Czarnecki Henryk 575
 Czarnecki Ryszard 174
 Czasownikow Siergiej G. 502, 549
 Czekalski Stanisław 144, 391, 406, 535
 Czerwiński Teodor 576
 Czubiński Antoni 42, 46–48
 Czywczyński Edward 543
 Czyżak Józef 39
 Czyżewska Krystyna 380
- Ćwiertnia Barbara 562
- Dadej Roland 165
 Dadlez Józef 59, 66, 87, 96, 101, 154, 197, 209
 Dalbor Edmund 30
 Dałkowska Anna 167
 Dammowa Janina 519
 Dawczak-Dębicki Adam 564
 Dąbrowski Stanisław 157, 203
 Dąbrowski Stefan Tytus 37, 38, 42, 47, 50, 53, 62, 63, 65, 68, 72
 Deckert Andrzej 16, 127, 146, 174, 339, 340, 341
 Dega Maria 490
 Dega Wiktor Marian 18, 41, 51, 66, 67, 98, 99, 115–117, 134, 141, 148, 150–152, 157, 204, 405, 438–442, 447, 478, 496, 551, 577
 Degowie 440
 Dekański Tadeusz 59
 Dembiński Tadeusz 23, 25
 Demel Maciej 154
 Denikin Anton 547
 Denizot Alfred 30, 49
- Deresiewicz Janusz 62
 Deszczyński Jarosław 442
 Dick Wolfgang 497
 Dieck 507
 Dobrowolska Agnieszka 391
 Dobrowolski Jan Marian 56, 62, 69–72, 87, 104, 105, 107, 110, 115, 136, 158, 207
 Dobrucki Roman 145
 Dobrzański Antoni 575
 Dokowicz Zygmunt 106
 Domański Bolesław 470
 Domaradzki Jan 327
 Dorocka-Bobkowska Barbara 147, 392
 Dorszewska Jolanta 402
 Dowbor-Muśnicki Józef 427
 Downarowicz Nina 334
 Dowżenko Anatol 52, 66, 92–95, 98, 111, 115, 116, 133, 134, 136, 157
 Dreszer Ryszard 66, 67, 87, 94, 98, 100, 101, 115, 136, 157, 203
 Drows Konstanty 443
 Drows Krzysztof 211, 385
 Drows Michał 388
 Drows Roman, ps. Jacyna, Omega, 66, 96, 98, 115, 155, 156, 165, 201, 443–451, 465, 469, 496, 537
 Drows z Thielmannów Franciszka 443
 Drobnik Leon 144, 299, 300, 325, 353, 359, 387, 495
 Drożdż Bohdan 123, 239, 242
 Drzewiński Jan 182, 186, 187
 Du Bouchet Nadia 492
 Dubłaga-Meszek Helena 120
 Duczko Kazimierz 61
 Duda Grażyna 353
 Dudek Antoni 222
 Durkalec Jerzy 156
 Durska Aleksandra zob. Durska-Zakrzewska Aleksandra
 Durska-Zakrzewska Aleksandra 575, 577
 Dux Kazimierz 504
 Dworacka Marzena 394
 Dworacki Grzegorz 379, 405
 Dyczkowska Hanna 569
 Dyk Danuta 388
 Dylewski Bogusław 144
 Dymiński 536

- Dyszkiewicz Wojciech 216, 276, 284, 292, 363, 388
 Działoszyńska Anna 453
 Działoszyńska z d. Maisel Weronika 452
 Działoszyński Julian 452
 Działoszyński Karol 453
 Działoszyński Lech 166, 452–455
 Działoszyński Tomasz 453
 Dzieciółowski Wojciech 225
 Dzieczkowski Andrzej 156
 Dzikowski Krzysztof 77
 Dziużyński Józef 100
 Dzwonkowski Jan 126
- Einstein Albert 572
 Espenhan Ernestyna Maria zob. Michałkiewicz z d. Espenhan Ernestyna Maria
- Farysej Joanna 145
 Fazanowicz Jan 452
 Fegler Jerzy 59
 Fellmann Krystyna 77, 166
 Fenrych Władysław 147
 Ferchmin Janina 410
 Fibak Jan 450, 504
 Fichna Piotr 386
 Figlerowicz z d. Chmiel Magdalena 428, 429, 432
 Flejsierowicz Zygmunt 166
 Flieger Stefan 169, 234
 Florek Ewa 382, 402
 Florkiewicz Leokadia 77
 Fojudzki Edmund 77, 206, 233
 Foltynowicz Jadwiga 519
 Fortesue Irvine 57
 Frankowski Florian 88, 94, 152
 Frisch Anton von 578
 Frydel Tadeusz 92, 93, 101, 125
- Gabryel Przemysław 143, 144, 146, 163, 173, 177, 195–198, 200, 237, 519, 551
 Gaca Michał 387
 Gadzinowski Janusz 142, 150, 152, 271, 276, 284–286, 288, 291, 294, 298, 317, 323, 341, 359, 385
 Gajdzińska Barbara 453
 Gajewska Helena 37, 503
- Gajęcka Marzena 381
 Galas-Zgorzalewicz Bożena 240, 245
 Galen 31
 Gałęcki Antoni 56, 70, 106, 560
 Ganszyniec Ryszard 30
 Gantkowski Paweł 24, 34, 38, 39, 41, 47, 72
 Gapik Lechosław 189
 Garczyński (Rautenberg-Garczyński) Tadeusz 34, 44
 Garstka Jerzy 229
 Gasztold-Señ Przemysław 129
 Gądecki Stanisław 321
 Gądzikiewicz Witold 66, 70, 96, 113
 Gąsiorowska-Czarnecka Elżbieta 334, 336
 Gąsiorowski Antoni 21, 138
 Gąsiorowski Waław 462
 Gembicki Maciej 146, 164, 173, 230, 242, 274, 283–285, 359, 406, 533
 Geresz Józef 550
 Gerstenberger Lech 120
 Gertig Grzegorz 156, 451
 Gertig Henryk 145, 169, 186, 238
 Gerwel Czesław 115, 153, 154, 163, 196, 456–459
 Gerwel Hanna 456
 Gerwel Michał 456
 Gerwel Stanisław 456
 Gerwel Waław 549
 Gerwel z Suszyckich Natalia 456
 Gettlich Janina 485
 Gieburowski Waław 31
 Gierlach-Hładoń z d. Wiza Teresa 158, 562
 Gliński Jan Bohdan 61
 Gładysz Antoni 137, 138
 Gładysz Bolesław Sylwester 144, 155, 177, 201, 569
 Głowacka Maria Danuta 280, 336, 360
 Głowacka Wanda 461
 Głowacka z Gnietczyńskich Stefania 461
 Głowacka z Pazdowskich Natalia 460
 Głowacki Andrzej 460
 Głowacki Marek 461
 Głowacki Witold Włodzimierz 33, 57, 61, 460–464
 Głowiński Mieczysław 39
 Główa Franciszek 209, 381, 382
 Głuszek Jerzy 292

- Gniatczyńscy 461
 Godlewski Emil jun. 501
 Golenia Anna 148, 188
 Golusiński Wojciech 363, 383
 Gołaś Danuta 141
 Gołąb Wiesław 230
 Goncerzewicz Irena 77
 Goncerzewicz Maria 128, 166, 179, 206, 490
 Gośliński Tomasz 381
 Góra Stanisław 174, 264, 318, 571
 Góral Mieczysław 179
 Góral Roman Tadeusz 15, 142, 155, 161, 162, 165, 188, 190, 191, 209, 228, 230, 263, 264, 450, 465–468
 Górecki Mieczysław 562
 Górna-Kubacka Anna 319
 Górniok Alfred 561, 562
 Górny Michał 224
 Górski Marian 67
 Grabowska Irena 57
 Grabowski Michał T.W. von 142, 442
 Grajek Stefan 390
 Granatowicz Józef W. 444
 Grądzki Janusz 234
 Grochmalicka Janina zob. Grochmalicka-Mikołajczyk Janina
 Grochmalicka-Mikołajczyk Janina 147, 158, 562
 Grochmalicki Jan 30
 Gromadzki Henryk 518
 Groniowski Janusz 93, 94, 115, 143, 152, 153, 196
 Grot Zdzisław 33
 Grunwald Rozalia 450
 Gruszka Józef 319
 Gryczyńska Maria 211
 Grys Eugeniusz 232
 Grzankowska-Pawłowska Janina 120
 Grządzielewska Ewa 330
 Grzeszczuk-Brendel Hanna 174
 Grześkowiak Edmund 16, 359, 364, 366, 370, 371, 382, 408
 Grześkowiak Małgorzata 388
 Grzewiński Jerzy 563
 Grzymisławski Marian 145, 357, 391
 Guérin Camille 486
 Gulczyński Andrzej 142
 Guldeniusz Paweł 461, 462
 Gunther Henryk 60
 Gutt Romuald Wiesław 51
 Hadaś Edward 380, 459
 Hadźić Admir 404
 Haglund Partick 440
 Hajduk Roma 330
 Halmer M. 536
 Hammer Seweryn 30
 Hansz Janusz 146, 156, 231
 Harembski Wincenty 61
 Hasik Jan 15–17, 54, 59, 61, 62, 65, 92, 93, 127, 142, 144–146, 156, 164, 170, 172–174, 184, 216–218, 230, 307, 322
 Hauser Przemysław 72
 Heidenhain Martin 501
 Henrykowska Małgorzata 144
 Herczyńska Grażyna 133
 Herczyński Ryszard 78, 115, 133
 Herman Tadeusz 147, 238, 242, 245, 265, 359, 406
 Hetper Zygmunt 61
 Heweliusz Jan 484
 Hędzek Wiesław 147, 292, 341, 353, 392, 544
 Higgins Peter M. 537
 Hitler Adolf 412
 Hładoń Teresa 158
 Hłasko Marek 552
 Hłasko Wanda 334
 Hoffman Henryk 39
 Hoffman Ignacy 38, 39, 42, 63, 66–68, 72, 447, 471, 472
 Holland Thomas H. 58
 Hołysz Michał 144
 Hornowski Józef 547, 550
 Horoszkiewicz Stefan 38, 41, 72
 Horst Antoni Bonifacy (Borowczyk Zygmunt), ps. Bronek, 18, 62, 68, 87, 91, 94, 98, 100–102, 113, 115, 121, 126, 133, 136, 140, 141, 148–150, 152, 155, 159, 173, 175, 176, 178, 180, 181, 183, 191, 194, 201, 216, 470–483
 Horst Antoni (Michał) 470
 Horst z Brzostowiczów Gertruda 470
 Horst-Sikorska Wanda 277, 296, 357

- Howorka Bolesław 174, 330–332, 478
 Howorka Edward 100, 157, 160, 205, 505
 Hrynakowski Konstanty 33, 43, 72, 411, 460, 559
 Hryniewicz Lech 156, 244, 307
 Huber Juliusz 390
 Huber Zdzisław 127, 173, 217
 Hübner Piotr 90, 141, 221, 227, 228, 241

 Imieliński Brunon Lesław 59
 Iskra Maria 380

 Jabłecka Anna 391
 Jachowski Jan 71
 Jackson Chavalier 575
 Jacyna, ps., zob. Drews Roman, ps. Jacyna, Omega
 Jaczewski Bohdan 141
 Jagodziński Paweł P. 144, 380
 Jakóbczyk Witold 138
 Jakubowski J. 175
 Jamry Wit 216
 Janaszek Piotr 264
 Janczak Joanna 148
 Jankowiak Adam 94, 101, 154, 161, 164, 198
 Jankowiak Helena 157, 203
 Jankowska Adelajda 54, 55
 Jankowska Anna 395
 Jankowski Andrzej 256, 388
 Jankowski Roman 157, 384
 Janowski Teofil 547
 Janus Barbara 189, 240, 325
 Jaracz Jan 387
 Jaracz Krystyna 387, 541
 Jaroszyk Feliks 235, 245, 269
 Jaruzelski Wojciech 219
 Jarząb Józef 40, 542
 Jasiński Jerzy 444
 Jasiński Kazimierz 144, 156, 164, 165, 173, 177, 202, 232
 Jasiński Piotr 16, 174, 300, 526
 Jasiński Tomasz 72
 Jaskułowice 542
 Jastrząb Łukasz 132
 Jaśkiewicz Wiktor 78
 Jaxa-Bykowski Ludwik 54
 Jazienicki Bogusław 280

 Jeliaszewicz Janusz 95
 Jelińska Anna 16, 143, 381, 417
 Jeljaszewicz Janusz 127
 Jemielity Marek 388, 389, 406, 528
 Jendykiewicz Józef 129
 Jerzmanowska Zofia 57
 Jeske Witold 440
 Jeszke Jaromir 154
 Jeszke Mieczysław 164, 232
 Jezierski Wincenty 28, 34, 37, 39, 41, 66, 68, 72
 Jeż Piotr 61
 Jędrzejczak Piotr 353
 Jędrzejewicz Janusz 47
 Jodynis-Liebert Jadwiga 144, 147
 Jonscher Andrzej 485
 Jonscher Joanna 485
 Jonscher Karol 39, 42, 50, 66, 67, 72, 77, 78, 87, 98, 100, 101, 115, 136, 166, 174, 385, 444, 484–491, 555
 Jonscher Karol Gustaw 484
 Jonscher Karol Józef 484
 Jonscher Karol Otton 484
 Jonscher Marcin 485
 Jonscher Władysław 485
 Jonscher z d. Weil Maria 484, 485
 Jonscherowie 484, 485, 488
 Jonscherówna Krystyna 77
 Józwiak Alojzy 543
 Józwiak Jan 138
 Józwiak Marek 389
 Jube Brevet Louis 578
 Jurasz Antoni jun. (Antoni Tomasz) 37, 39, 41, 50, 59, 72, 444, 447, 453, 469, 508, 542
 Jurasz Antoni sen. 39, 51
 Juraszyński Janusz 183
 Jurczyk Witold 127, 128, 143, 162, 163, 173, 174, 229, 244, 492–499
 Jurkowski Adam 70, 104, 105
 Jurkowski Jerzy 98, 157, 202
 Justyna Mieczysław 493
 Juszczyk Jacek 59, 61, 62, 65, 170, 172–174, 216–218, 291
 Juszkat Robert 380

 Kaczmarek Elżbieta 380
 Kaczmarek-Kanold Małgorzata 181

- Kaczorowski Teofil 23, 508
 Kaftański Ryszard 181
 Kalandyk Stanisław 38, 42, 51, 53, 60, 72
 Kalinowski Marian 193
 Kaliszan Roman 404
 Kamińska Ewa 357
 Kamińska Stanisława 120
 Kamiński Łukasz 129
 Kanikowska Dominika 379
 Kańczugowski Władysław 112
 Kapuściński Witold 23, 39, 56, 57, 63, 66, 67, 72, 98, 113, 444, 471
 Kapuściński Zbigniew 61
 Karaźniewicz-Łada Marta 209
 Karczewski Marek 388
 Karczowski Zbigniew 64
 Karłowska Maria 200
 Karoń Halina 146, 197, 235, 303, 477
 Karoń Jacek 144
 Karśnicka Władysława 427
 Karśnicki Feliks 427
 Karwowski Adam 23, 39, 41
 Karwowski Stanisław 61
 Kasiński Władysław 207
 Kasprzak Witold 146, 153, 197, 235
 Kasprzycki Wojciech 185
 Kasznica Stanisław 42
 Kaszuba Barbara 88, 128
 Kawiak Jerzy 404
 Kayser Oliver 404
 Kaźmierczak Danuta 242, 245
 Kędzia Bolesław 235, 274, 283
 Kędzia Witold 385
 Kędzia Włodzimierz 145, 169, 171, 209, 233
 Kiczka Witold 233
 Kielbowicz Danuta 450
 Kierska Krystyna 112
 Kiersz Andrzej 146
 Kiersz Jan 146, 197
 Kiryk Feliks 138, 141
 Kiszczak Czesław 219
 Kiwerski Jerzy E. 142
 Klafkowski Alfons 478
 Klanowski Tadeusz 55
 Kliks Ireneusz 93
 Klimaszewski Leszek 95
 Klimontowicz Teresa 234
 Klucz Jadwiga zob. Kluczówna (Klucz) Jadwiga
 Kluczówna (Klucz) Jadwiga 39
 Kluzik Anna 499
 Kłos Wojciech 114, 222
 Knapowski Jan 237, 242
 Kobiela Krzysztof 302
 Kobielski Bernard 339, 341
 Kobylańska Elżbieta 240
 Kobylańska Maria 169, 207, 234
 Koch Robert 498
 Kociałkowski Kazimierz 95, 450
 Kocięcka Wanda 18, 154, 160, 169, 233
 Kocięcki Jarosław 383
 Koczocik-Przedpelska Jadwiga 18, 76, 118, 168, 233, 500, 504
 Koczorowski Ryszard 147, 169, 392, 544, 545
 Kokot Zenon J. 309, 359, 364, 381, 562
 Kolberg Maria 489
 Kolbuszewska Daina 167
 Kołackowski Józef 146, 153, 154, 163, 194
 Kołodziej Józef 165
 Kołodziejek Leszek 93, 95
 Kołosow Aleksandr A. 502
 Komarnicki Mieczysław 316, 384
 Komczyński Ludwik 551
 Komeda, ps., zob. Trzciniński Krzysztof, ps. Komeda
 Komeda-Trzciniński Krzysztof, zob. Trzciniński Krzysztof, ps. Komeda
 Kompf Henryk 59
 Konarski Józef 65, 96
 Konarzewski Marek 404
 Kondycka Helena 120
 Konieczna Danuta 233
 Konstantynowicz Władimir 547
 Kopaczyk Franciszek 85, 112, 154, 235
 Kopczyński Zygmunt 238, 245, 425, 426
 Korbas Jan 166, 172
 Korczak Cezary W. 154
 Korczyński Antoni 30, 32
 Kordel Piotr 14, 219
 Kornacki Zygmunt 420
 Koskowski Bronisław 56
 Kosowicz Jerzy 533
 Kostrzeński Leonard 460, 461
 Kostrzewski Józef 27, 28, 30

- Kot Stanisław 58
 Kotwicka Małgorzata 311, 312, 371, 372, 380, 408
 Kotwicki Tomasz 389
 Kowal Łucjan Tadeusz 169, 207
 Kowala-Piaskowska Arleta 429
 Kowalenko Władysław 54–56
 Kowalewski Zdzisław 147, 169, 208, 239, 242
 Kowalski Bolesław 39, 66, 518
 Kowalski Ireneusz 47
 Kowalski Marian 549
 Kozak Józefa zob. Skubiszewska z d. Kozak Józefa
 Kozierowski Stanisław 27, 28
 Kozik Mirosław 167, 505
 Kozłowska Anna 77
 Kozłowski Zdzisław 61
 Kozubski Wojciech 386
 Krajka-Kuźniak Violetta 381
 Krajnik Bronisław 549
 Krajnik Joanna 158, 169
 Krakowiecka Ludmiła 24, 54, 98, 155, 199
 Krakowiecki Jerzy 57
 Kranz Maksymilian 179
 Krasieński Zbigniew 16, 369, 370, 388, 405, 407
 Kraśko Wincenty 175, 478
 Krause Alfons 452, 559
 Krauss Hanna 146, 154, 379
 Krawczyński Marian 17, 19, 142, 155, 163, 166, 172, 233, 234, 291, 307, 308, 385, 406, 452, 455, 558
 Krokowicz Aleksy 165, 202, 448, 450
 Krokowicz Piotr 388
 Krotoski Jan 66, 98, 154, 444, 447
 Król Czesław 112
 Król Elżbieta 335
 Król Jerzy 442
 Król Marian 222
 Krówczyński Leszek 511
 Kruczyński Jacek 389
 Kruk Wojciech 319
 Kruk-Zagajewska Aleksandra 146, 577
 Krupińska Anna 145, 158
 Krusiewiczowie 500
 Krysiewicz Bolesław 438
 Krysiński Zdzisław 169, 234
 Krzemiński Ireneusz 267
 Krzymień Henryk 87
 Krzyżaniak Alicja 164, 393
 Krzyżanowski Henryk 334
 Książek Krzysztof 379, 395
 Książkiewicz Czesław 576
 Książkiewicz-Bartkowiak Danuta 167
 Kubacki Andrzej 229, 246
 Kubaszewski Łukasz 390
 Kubiak Włodzimierz 322
 Kubiak-Pokrzywniak Dorota 325
 Kubicki Stefan 551
 Kubisz Leszek 380
 Kucharski Sławój 240
 Kucner M. 112
 Kuczyński Wieńczysław 104
 Kudrzycka-Biełoszabska Florentyna 105
 Kufel Robert 25, 26
 Kujawski Witold 563, 564
 Kukła Wiesław 18, 132, 157, 167
 Kulak Zbigniew 319
 Kulczycki Łukasz 59
 Kuleszyna-Jerzykowska Kazimiera 77
 Kuński Henryk 146, 200
 Kurczewscy 510
 Kurhańska-Flisykowska Anna 147
 Kurkiewicz Franciszek 500
 Kurkiewicz Jerzy 503
 Kurkiewicz Stefan 503
 Kurkiewicz Tadeusz Stefan 38, 42, 47, 50, 63, 66, 67, 72, 84–87, 90, 91, 96, 99, 102, 115, 121, 136, 154, 198, 405, 444, 500–506, 543
 Kurkiewicz z Krusiewiczów Zofia 500
 Kurtz Adam 57
 Kuryłowicz Bolesław 78
 Kusza Krzysztof 387, 499
 Kuźnicka Barbara 57
 Kuźnicki Leszek 141
 Kwapiszewski Józef 334, 335
 Kwapiszewski Wincenty 92
 Kwaskowski Adam 157, 204
 Kwaśniewski Stefan 66, 98, 115, 156, 164, 202
 Kwias Zbigniew 356, 388, 406
 Kwolek Andrzej 142
 Labuda Gerard 138, 187
 Lakner Leon 40, 59, 67, 98, 158, 507–509, 543
 Lambrechts A. 429

- Lange Max 34
 Langer Oded 404
 Laskiewicz Alfred Stefan 40, 51, 575–577
 Laskowska Halina 154, 169
 Lassner Jean 497
 Latos-Bieleńska Anna 378
 Latour Jerzy 561
 Latour z d. Chwirot Teresa 147, 158, 562
 Laudańska Augusta 409
 Laudańska Teresa zob. Adamanis z d. Lau-
 dańska Teresa
 Lehr-Splawiński Tadeusz 30
 Leitgeber Aniela 548
 Leitgeber Jan Nepomucen 548
 Lemaitre Fernand 575
 Lenhard Ernst 323
 Lepieszyńska Olga 118
 Lesiak Maciej 390
 Leszczyński Stefan 95, 201
 Lewandowska Maria 188, 189
 Lewandowski Krzysztof 384
 Lewandowski Leszek 169, 274, 292
 Libelt Karol 31
 Likowski Edward 25, 26
 Limanowska-Shaw Honorata 169, 276, 277,
 286, 292, 319, 320, 349, 359, 393
 Limanowski Andrzej 112
 Lindeman Włodzimierz 547
 Linke Krzysztof 144, 276, 296, 391
 Lisiak Henryk 14, 145, 267
 Lisiak Iwona 545
 Lisiński Przemysław 390
 Listowska-Whiteside Teresa 404
 Lonc Elżbieta 146
 Lorek Jan Kanty 447
 Losy Jacek 386
 Loth Edward 531
 Lubicz-Niezabitowski Edward 38, 41, 66
 Lubieniecki Jan Henryk 38, 39
 Lubrański Jan 21, 29, 30, 31
 Ludwiczak Henryk 94, 106–110, 136, 159
 Ludwiczak Antoni 511
 Ludwiczak Ignacy 510
 Ludwiczak Jan 510
 Ludwiczak (Ludwiczakówna) Rufina Stella
 70, 105, 107, 110, 115, 143, 145, 158, 169,
 170, 208, 216, 510–516
 Ludwiczak z Kurczewskich Konstancja 510
 Ludwiczakówna Rufina zob. Ludwiczak (Lu-
 dwiczakówna) Rufina Stella
 Lulek Janina 381
 Lusia, ps., zob. Siekierska Helena, ps. Lusia
 Łabaziewicz Lesław 291, 442
 Łabendziński Franciszek 66, 98, 156, 202,
 444, 446
 Łangowski Józef 178
 Łapa Joanna 147
 Łapa Wincenty 61
 Łastowska Elżbieta 223
 Łazarewicz Stanisław 23, 28, 34
 Łempicki Andrzej 142, 157
 Łuczak Czesław 53, 54, 61, 145
 Łuczak Jacek 220, 223, 225, 226, 228, 229,
 265, 314, 353, 354, 386, 406
 Łuczak Jerzy 211
 Ługowski Seweryn 92, 127, 339
 Łukaszyk Andrzej 112, 154, 155, 163,
 198, 228, 236, 258, 259, 264, 406, 501,
 505
 Łukomski Grzegorz 61
 Łukowski Jerzy 112
 Łybacka Krystyna 319
 Łysenko Trofim 118, 473
 Macher John 313
 Macher Zofia 207
 Machowski Jerzy 64
 Maciejewski Janusz 233, 258, 264, 307
 Maciejewski Jarosław 225
 Macintosh Robert 497
 Mackiewicz Andrzej 377, 384
 Mackiewicz Stefan 173, 231
 Mackiewicz Urszula 231
 Maćkowiak Zenon 21, 35, 56, 145
 Magowska Anita 16, 18, 107, 141, 143, 145,
 147, 158, 167, 393, 464
 Maisel Weronika zob. Działoszyńska z d.
 Maisel Weronika
 Maisel Witold 183
 Majer Wacław 39
 Majewska Alicja 334
 Majewska Anna C. 146, 154, 217, 380
 Majewski Jan 145

- Majewski Przemysław 353, 380
 Makowski Józef 562
 Maksymilian, płk 120
 Malawski Stefan 442
 Malejka Danuta zob. Malejka-Giganti Danuta
 Malejka-Giganti Danuta 404, 415
 Malendowicz Ludwik K. 154, 163, 242, 243, 245, 265, 302, 307, 313, 359, 406, 501
 Malicki Julian 380
 Malinowska Kazimiera 233
 Malinowski Józef 47
 Maliński Tadeusz 313, 404
 Mamońska Eugenia zob. Mamońska-Jaśko Eugenia
 Mamońska-Jaśko Eugenia 77, 129
 Manasek Francis John 502
 Mania Elżbieta 129
 Manikowski Witold 106, 147, 158, 209
 Manikowski Władysław 168, 233, 291, 305, 359, 406, 407
 Manteuffel Leon 527
 Mańkowski Przemysław 388
 Marciniak Anna 138, 141, 142
 Marciniak Józef 120
 Marciniak Piotr 183, 185, 186
 Marciniak Ryszard 27
 Marciniak Ryszard 366, 368, 393, 407, 469
 Marciniak Witold 142, 144, 291
 Marciniec Barbara 143
 Marcinkowska Weronika 569
 Marcinkowski Henryk 183, 185
 Marcinkowski Jerzy T. 154, 291, 393
 Marcinkowski Karol 24, 263, 264, 362, 569, 572
 Marcinkowski Maciej 155
 Marcinkowski Stanisław 92
 Marcinkowski Tadeusz 434, 435
 Marcinkowski Witold 411
 Mariola, ps., zob. Chmielowa (Chmiel) z d. Psarska Maria Aleksandra, ps. Mariola, Mariolka
 Mariolka, ps., zob. Chmielowa (Chmiel) z d. Psarska Maria Aleksandra, ps. Mariola, Mariolka
 Markiewicz Władysław 62, 65, 68, 76
 Markowski Ryszard 64
 Markwitz Wiesław 278, 296, 297, 521
 Marszałek Andrzej 384
 Martin Maria Wacława 542
 Martyński Michał 256
 Maruszewska Małgorzata 16, 145, 159, 207
 Marxkors Reinhard 544
 Mastyńska Maria 114, 124, 450
 Matecki Teofil 22, 23
 Matławska Irena 147
 Matthews-Brzozowska Teresa 147, 169, 392
 Matuszkiewicz Ewa 565
 Matuszkiewicz Jerzy 564
 Matysiak Jan 381, 562
 Mayer Karol 38, 51, 52, 66, 68, 489
 Mayrhofer Otto 492, 497
 Mazela Jan 385
 Maziarski Stanisław 501
 Mazur Grzegorz 142
 Mazur Teofil 146
 Meisnerowski Zenon 60
 Meissner Alfred 39, 508, 544
 Meissner Roman K. 15–17, 141–144, 150, 152–158, 163, 173, 174, 188, 232, 263, 551, 569
 Mejer Jera 77
 Melzer Ewa 143, 147
 Metler Stefan 519
 Męczekalski Błażej 390
 Michalak Sławomir 386
 Michalski Jan 92, 127
 Michałkiewicz Barbara 521
 Michałkiewicz Justyna 521
 Michałkiewicz Maciej 518
 Michałkiewicz Mieczysław 517
 Michałkiewicz Witold 115, 142, 143, 157, 160, 161, 167, 168, 181, 182, 194, 205, 496, 517–521, 523
 Michałkiewicz z d. Espenhan Ernestyna Maria 521
 Michałowicz Mieczysław 485
 Michałowska Danuta 127, 217
 Michejda Jan 209
 Michejda Kornel 527
 Micuk Alfreda 419
 Miczurin Iwan 118
 Mieczkowski Leon 41
 Miętkiewski Eugeniusz 67

- Miętkiewski Kazimierz 67, 68, 87, 112, 115,
154, 198, 504
Mikołajczak Przemysław 382
Mikołajczyk Jolanta 77
Mikrut Kinga 146, 154
Mikulicz-Radecki Jan 578
Mikuła-Pietrasik Justyna 379
Milanowska Kazimiera 134, 135, 142
Milewski Witold 183, 185
Milian Jerzy 564
Miller 507
Miller Leszek 319
Mirska Ilona 145
Mirski W. 112
Miszewski Maciej 267
Miśkowiak Bogdan 16, 147, 269, 276, 277,
283, 284, 319, 359, 384, 406
Mitrofanow Paweł 501
Mittelmeier Heinz 142
Mizgalski Witold 147, 209
Młynarczyk Leokadia 68
Moczko Jerzy 238, 380, 570, 573
Moczko Wanda 220
Modrzejewski Józef 182, 183, 185
Modrzewski Krzysztof 442
Mojs Ewa 327, 386
Mołdawa Tadeusz 149
Mondelski Stanisław 157
Moskal Edward 324
Mozier-Lisewska Iwona 379, 429
Mroczkiewicz Marian 463
Mroczkowski Bogdan 450
Mrozikiewicz Aleksander 154, 224, 232, 244
Murias Marek 382
Musielak Michał 11, 16, 19, 21, 22, 27, 35, 50,
56, 73, 189, 280, 341, 366, 393
Muszalska Izabela 143
Muszalski Bartłomiej 147
Muszyński Zygmunt 145
Mystkowski Edmund 453

Nadolska Danuta 77
Nadolski Zbigniew 168, 233
Namysłowska Henryka 200
Nasonow Mikołaj 501
Niedziela Marek 386
Niegowski Władimir 497

Nieszczota Michał 22
Niewiadowski Hieronim 576
Niezabitowski Edward Lubicz 72
Nikisch Beata 570
Nikisch Jacek 211, 340
Niklewski Bronisław 53
Nitsch Andrzej 183
Nitsch Roman 471, 531
Nosko Jan 129
Noszczyk Wojciech 138, 141
Nové-Josserand Gabriel 440
Nowacki Edmund 77
Nowak Gerard 383
Nowak Ignacy 39
Nowak Stanisław 77, 167, 173, 384, 490
Nowak-Markwitz Ewa 385
Nowakowska Elżbieta 393
Nowakowski Andrzej 142, 440, 442
Nowakowski Bruno 59
Nowakowski Kazimierz Bonawentura 34,
113, 444, 447
Nowakowski Stanisław 505
Nowicka Anna 189
Nowicki Michał 366, 379
Nowicki Stanisław 83, 92, 93, 107, 112, 155,
201, 448, 496, 527, 528

Obara Marian 142, 145, 157, 167, 173, 174,
232, 300
Obara Stefan 300, 301
Obrębowski Andrzej 144, 305, 359, 406, 564,
577, 579
Ochotny Romuald 16
Oko Andrzej 277, 391
Olek Elżbieta 325
Oleszak Henryk 120
Olędzka Regina 145
Olszowski Stefan 150
Ombredanne Louis 440
Omega, ps., zob. Drews Roman, ps. Jacyna,
Omega
Opala Tomasz 16, 174, 216, 281, 336, 360,
384, 408
O'Rahilly Ronan 566
Orkiszewski Marek 195
Orłow Mikołaj 450
Orłowski Witold 167, 204, 237, 471, 481, 531

- Osipiak Józef 70, 106, 159, 207
 Osłowska Maria 447
 Osmola Krzysztof 393
 Ostrowski Janusz 144, 235
 Oszkinis Grzegorz 277, 278, 283, 288, 364, 388
 Otomański Jerzy 185
 Owecki Maciej 393
 Owerчук Aleksander 186
 Owsiak Jerzy 270, 314

 Paciorek Magdalena 64, 65, 119
 Paczkowski Andrzej 132
 Paderewski Ignacy 509, 510
 Padlewski Leon 38, 42, 53, 72
 Padlewski Zygmunt 500
 Pagett Rob 634
 Pajewski Janusz 26
 Palacz Michał Adam 59
 Paluszak Janusz 154, 236
 Pałka Przemysław 357
 Patalas Mieczysław 235
 Patelski Jerzy 235
 Pawelczyk Leszek 385
 Pawelec Maria 120
 Pawelczyk Ewaryst 105, 133, 134, 143, 145, 147, 169–171, 207, 238
 Pawlacyk Bogusław 188, 189, 240, 245, 247, 265, 278, 360
 Pawlacyk Jan 147, 213, 214, 228, 238, 242, 244, 245, 258, 264, 265, 562
 Pawlak Andrzej L. 472
 Pawlak Bogdan 234, 291, 573, 574
 Pawlikowski Tadeusz 504, 505
 Pawłow Iwan P. 103, 115, 537
 Pawłowicz Edmund 183, 185
 Pawłowski Cezary 65
 Pawłowski Zbigniew S. 302, 406
 Pawuła-Piowarczyk Regina 183, 185
 Pazdowsky 460
 Pecold Krystyna 167, 314, 323, 356
 Perzyna Barbara 234, 319
 Petersdorf Rudolf 510
 Piasecka-Zeylandowa Eugenia 51, 52, 486
 Piasecki Eugeniusz 30, 39, 67
 Piątkowski Stanisław 440
 Pietkiewicz Maria 163, 200, 233
 Pietkiewiczowa Krystyna 146
 Pięta Beata 384
 Pihan-Kijasowa Alicja 138
 Pikulska Krystyna 77
 Pikulski Jan 254
 Pilawski Andrzej 93, 94, 96, 101, 146, 154, 198
 Piłatowicz Józef 138
 Pioruńska-Mikołajczak Anna 223
 Piotrowicz Aniela 16, 174, 331, 332
 Piotrowski Paweł 544
 Piramowicz Grzegorz 536
 Pisarski Tadeusz 142, 145, 167, 174, 231, 232, 300, 519, 522–526
 Piskorz Adam 115, 143, 144, 155, 164, 165, 173, 201, 448, 493, 496, 527–530, 537
 Plackowski Roman 562
 Platon 25
 Płonka-Syroka Bożena 146
 Płotkowiak Zyta 145, 159, 309, 359
 Podgórska-Kławe Zofia 156
 Podsiadłowski Włodzimierz 450
 Pokrzywnicki Stanisław 497
 Polak Bogusław 61
 Polański Roman 564
 Polech Michał 222
 Pollock Donald 58
 Pomin Mieczysław 334
 Poniedziałek Anna 19, 491, 552
 Poniedziałek Bogdan 272, 322, 331, 359, 406, 407
 Poniżyński Aleksy 232, 271, 528
 Popiełuszko Jerzy 435
 Poradowski Ryszard 142
 Porębowicz Stefan 183
 Portmann George 575
 Posadzy-Małaczyńska Anna 366
 Posłuszna Małgorzata zob. Posłuszna-Lamperska Małgorzata
 Posłuszna-Lamperska Małgorzata 325, 541
 Pospieszalski Karol Marian 53, 61
 Powalisz Stanisław 411
 Powiertowski Hieronim 98, 132, 157, 203
 Pożariski Józef 546
 Preisler Eligiusz 93, 94, 127, 146, 157, 199, 339, 341
 Prętki Krzysztof 14, 137

- Prochownik Józefa 517
 Pruszewicz Antoni 120, 142, 146, 228, 235, 242, 244, 252, 253, 258, 264, 265, 269, 271, 272, 282, 284, 285, 287, 288, 359, 404, 579
 Przemyśl I 13, 394
 Przybora Lucjan 519
 Przybylski Janusz 339
 Przybylski Zygmunt 155, 188, 189, 228, 236, 242, 247, 253, 258, 261, 264, 265, 278, 406, 434, 437
 Przybył Leszek 230, 231
 Przychodźki Michał 53, 61, 168, 174
 Przysławski Juliusz 145, 159, 207, 353, 383
 Psarska Jadwiga 427
 Psarska Maria Aleksandra zob. Chmielowa (Chmiel) Maria Aleksandra z d. Psarska, ps. Mariola, Mariolka
 Psarska Władysława 428
 Psarski Andrzej 427, 428
 Psarski Stanisław 427, 428
 Psarski Zygmunt 427, 428
 Psuja Zbigniew 92, 155, 215
 Ptaszyn-Wróblewski Jan 564
 Pucher Andrzej 167
 Puciński Józef 45
 Pupek-Musialik Danuta 354, 356, 390, 402
 Purandare Barbara 402
 Puszczewicz Mariusz 364, 390
 Putti Vittorio 440
 Pyda Małgorzata 570, 574

Rabus Jolanta 64
 Raciborski Marian 107
 Raczkiewicz Władysław 58
 Radajewski Marian 78, 87, 88, 104
 Radlica Jan 463
 Radwańska Urszula 77, 156, 179, 181, 233, 490
 Radwański Zygmunt 183
 Rafiński Roman 166
 Rafiński Teodor 115, 156, 205, 485, 490, 491, 555
 Rajewski Andrzej 387
 Ramlau Cezary 237
 Ramlau Rodryg 384
 Raszeja Franciszek 51, 60, 405, 440, 444, 551
 Raszeja Stefan 434, 435
 Raszeja-Wanic Bożena 156, 164, 174, 232, 406, 505
 Raszejowa Stanisława 65, 96, 124, 154, 197
 Ratajczak Leokadia 420
 Ray Francis E. 415
 Referowska Maria 143
 Rehman Józef 176
 Retz Helena zob. Szmyt z d. Retz Helena
 Rewers Marian 179
 Rezler Marek 174
 Rębała Leszek 157
 Rhode Wojciech 256
 Roberts 579
 Rogalski Tadeusz 59
 Rogowski Ireneusz 126
 Roguski Jan 64, 66–68, 91–93, 98, 102, 111, 115, 121, 125, 136, 156, 471, 531–535
 Romanoff Alexis L. 502
 Romanowski Leszek 390
 Rommel Erwin 554
 Rosada Paweł 341
 Rosner Julian 202
 Rossowski Wojciech 112, 505
 Rost Franciszek 61
 Rostowski Jakub 59
 Roszkowski Ireneusz 519
 Roszkowski Wojciech 74, 219
 Rotblat Józef 572
 Rozynek Marian 551
 Rólski Michał 195
 Różycki Stefan 38, 41, 47, 62, 64, 66, 68, 72, 87, 96, 444, 471, 542, 575
 Rubiś Błażej 381
 Ruchała Marek 390, 403, 405, 535
 Rudnicka Maria 146
 Rudnicki Mikołaj 30
 Rudnicki Tadeusz 164, 237, 474
 Runge Stanisław 42
 Rusk Howard 441
 Russell Bertrand 572
 Ruszkowski Jan 59
 Rutha Romana 77
 Rutkowski Bolesław 144
 Rybakowski Filip 387
 Rybakowski Janusz 356, 387
 Rybczyńska Maria 381, 425

- Rybicki Marian 74
 Rychlicki Florian 107, 183
 Rydygier Ludwik 33–35
 Rydz-Śmigły Edward 535
 Rydzewska Anna 233, 240, 325
 Rydzewski Bogdan 274
 Ryglewicz Karol 519
 Rzętkowski Kazimierz 531
 Rzymyński Kazimierz 234, 245, 305, 359, 406
- Sajdak Stefan 385
 Salwa-Żurawska Wiesława 406
 Samborski Włodzimierz 16, 371, 372, 390, 408
 Samson-Zakrzewski Jerzy 142
 Samsonowicz Henryk 283
 Sarnowska Anna 536
 Sarnowska Antonina 536
 Sarnowska Irena 234
 Sarnowska z Dymińskich Józefa 536
 Sarnowski Feliks 536
 Sarnowski Marcin 188, 536–541
 Sarrazin Eryk 542
 Sarrazin Olgierd 256
 Sarrazin Rudolf Willi 67, 158, 169, 206, 542–545
 Sarrazin z d. Jaskułów Józefa 542
 Schaefer Walter 518
 Schaff Adam 119
 Scherpereel Philippe 496
 Schiller-Walicka Joanna 74
 Schilling-Siengalewicz Sergiusz 66, 68, 87, 98, 99, 113, 120
 Schlingmann Jan 444, 518
 Schneider Jan 450
 Schnitter Borys J. 444, 450
 Schor Georgij W. 549
 Schramm Tomasz 19, 72, 152
 Schrammowa Halina 185
 Schröder Konrad 507
 Schüller Arthur 576
 Schwarz Stefan 518
 Seige Konrad 323
 Sekula Alicja 357
 Senger Alfons 115, 144, 167, 169, 204, 233, 440
 Seńczuk Witold 123, 144, 145, 170, 186, 209, 215, 239, 282, 406
- Seyda Władysław 35
 Seyfriedowa Halina 434, 435
 Shaw Geoffrey 336
 Shaw Honorata zob. Limanowska-Shaw Honorata
 Sherman Michael P. 404
 Siciński Henryk 17, 163, 385
 Siedlecki Bolesław 463
 Siekierska Helena, ps. Lusia, 436
 Siemaszko Karol 145
 Siemionow Maria 404
 Sieradzki Florian 450
 Sikora Jan 379
 Sikorska Magdalena 288
 Sikorski Walerian 61
 Sikorski Władysław 453, 489
 Silny Wojciech 379
 Siminiak Tomasz 313, 391
 Simm Kazimierz 70
 Simm Szczęsny 173, 216, 519
 Siniecki Władysław 61
 Siwek Helena 138
 Siwicki Florian 219
 Siwińska Aldona 385, 386
 Siwiński Czesław 188, 242
 Siwiński Stefan 95, 129
 Skalmowski Tadeusz 490
 Skibińska Ewa 19
 Skłodowska-Curie Maria 52
 Skommer Jarosław 154
 Skorupska Elżbieta 328
 Skrzypczak Jana 385
 Skrzypczak Lutosława 145, 147, 188, 238
 Skubiszewska Maria 548
 Skubiszewska z d. Kozak Józefa 546
 Skubiszewski Feliks 445
 Skubiszewski Franciszek 546
 Skubiszewski Krzysztof 548, 550
 Skubiszewski Ludwik 38, 66, 91, 96, 97, 113, 114, 444, 546–552
 Skubiszewski Marcin 546
 Skubiszewski Piotr 546, 548, 551, 552
 Skupniewicz Zygmunt 183, 185
 Skwarski Dionizy 239
 Słomko Zbigniew 142, 145, 167, 232, 242, 291
 Słomski Ryszard 141, 180, 482
 Słopień Agnieszka 387

- Słotwiński Jan 504
 Słowiński Krzysztof 388
 Służewski Wojciech 211, 298, 387, 429
 Smockiewiczowa Aleksandra 158
 Smorawiński Jerzy 320
 Smół Sławomir 223, 224
 Smulikowski Kazimierz 70
 Sobczyński Paweł 387
 Sobeski Michał 27, 28, 30
 Sobiak Stanisław 147
 Sobieszczuk Sylwester 216
 Sobkowski Maciej 174
 Soboczyńska Maria Halina zob. Borowczyk
 z d. Soboczyńska Maria Halina
 Soboczyński Andrzej 166, 206, 233
 Sobotta Johannes 269
 Sokalski Jerzy 278, 292, 393, 509
 Sokolnicki Julian 93
 Sosnowski Przemysław 211
 Soszka Stefan 422, 423, 504
 Sowier Janusz 230, 291
 Sowiński Jerzy 390
 Sowiński Witold 200
 Spaczyński Marek 291, 354, 384, 385
 Spierdijk Johan 496
 Spychalski Marian 180
 Stachecki Bogdan 147
 Stachecki S. 112
 Stachowski Ludwik 120
 Stadnicki Jerzy 158, 206
 Stadnicki Wojciech 495
 Stajgis Marek 380
 Stajgis Paweł 142, 155
 Stalin Józef 62, 91, 130, 141, 334
 Stanek Jarosław 353
 Stangierski Ryszard 174
 Staniszewski Ryszard 182, 341, 388
 Stańska-Bugaj Ewa 335
 Stański Mieczysław 15, 154, 156, 157, 199,
 236
 Stasiewicz-Jasiukowa Irena 18
 Stasik Łucja 491, 552
 Stasiński Jan 34
 Stasiński Tadeusz 232
 Staszewski Rafał 174, 407
 Stawczyk-Eder Kamila 402
 Stawińska-Witoszyńska Barbara 393
 Stawiński Kazimierz 92, 94, 101, 147, 158,
 169, 207, 234, 544
 Stebner Iwona 330
 Steciuk Witold 61
 Steele Henry 58
 Stefaniak Jerzy 291, 380, 403
 Steffen Jan 473
 Stegawska Zofia 55, 56
 Steinborn Barbara 387
 Stelmasiak Mieczysław 194
 Stemerowicz Wiesław 92, 94
 Stengert Krzysztof 497
 Stenvers Hendrik Willem 576
 Stewart Colbert P. 453
 Stochaj Marian 155, 437
 Stoeckl Edward 39
 Stojałowski Kazimierz 67, 549, 551
 Stojanowski Karol 341
 Stolzmann Helena 71
 Stolzmann Zdzisław 56, 63, 65, 68, 70,
 96, 100, 115, 144, 152–154, 197, 428,
 477
 Stopa Janina 392
 Stopa Marcin 384, 388
 Straburzyński Gerard 474
 Straszynski Adam 59, 66, 98, 148, 152, 156,
 202
 Strażewicz Wacław 69, 70, 87, 104, 105, 107,
 116, 413, 414
 Strugała Magdalena 328
 Struś Józef 31
 Struycken Hubert 578
 Stryła Wanda 142, 167
 Strzyżewski Hieronim 168, 169
 Strzyżewski Krzysztof 256
 Strzyżewski Włodzimierz 237
 Strzyżowski Józef 230
 Strzyżowski Piotr 211
 Suchorzewska Janina 143
 Suda Piotr 558
 Sulerzyska Janina 559
 Sumelka Ewa 17, 19, 46, 154, 174, 217, 218,
 506
 Surdacka Anna 392
 Suszko Jerzy 62, 70, 78, 453, 510–512
 Suszyccy 456
 Suwalski Jan 578

- Suwalski Witold 578
 Swat Gabriel 254
 Szajkowski Zbigniew 353
 Szczapa Jerzy 385
 Szczeniowski Szczepan 70, 138
 Szczepscy 553
 Szczepska Marlena 325
 Szczepska z d. Żurkowska Jadwiga 553
 Szczepski Czesław 553
 Szczepski Olech 77, 92, 95, 100, 115, 142, 144, 152, 156, 160, 161, 166, 172, 195–197, 199–207, 209, 216, 429, 454, 489, 490, 553–558
 Szelachowski Tadeusz 225, 226
 Szelągowicz Bogdan 195, 256
 Szenic Marian 490
 Szeptycki Stanisław 485
 Szkaradkiewicz Andrzej 291, 313, 379
 Szkopek Teofil 64
 Szlanga Józef 95
 Szłosowska Jadwiga 456
 Szłapczyński Józef Klemens 137
 Szmaja Zygmunt 18, 146, 167, 174, 235, 288, 323
 Szmidt Wiesław 112
 Szmyt Maria Kazimiera zob. Szmytówna (Szmyt) Maria Kazimiera
 Szmyt Stanisław 559
 Szmyt z d. Retz Helena 559
 Szmytówna (Szmyt) Maria Kazimiera 43, 106, 108, 110, 115, 147, 152, 158, 170, 207, 559–562
 Szołdrska Helena 61
 Szponar Elżbieta 147
 Szubińska Bożena 576
 Szulc Andrzej 389
 Szulc Roman 143, 163, 229, 242, 291, 495
 Szulc Tadeusz 24, 25
 Szydłowski Eugeniusz 95
 Szydłowski Jarosław 383
 Szyfter Krzysztof 353
 Szyfter Witold 211, 356, 383, 406
 Szymankiewicz-Bręborowicz Marta 357, 385
 Szymanowski Juliusz 547
 Szyszką Andrzej 391
 Śliwiński Zbigniew 142
 Śliżyńska Helena 59
 Śmiełowski Teodor 144
 Śniadecy 31
 Śniadecki Jędrzej 24, 31, 463
 Śródka Andrzej 138, 142
 Świątkowski Jan 442
 Świdorski Gerwazy 442
 Świdorski Michał 54
 Świdorski Władysław 22
 Świdzińska Kazimiera 169
 Święcicki Heliodor 11, 13, 17, 21–38, 43–45, 49, 63, 288
 Świata Tadeusz 141, 142, 187
 Świtoński Marek 474
 Taranuchin Wasyl 547
 Taszycka Krystyna 77
 Teleszyński Zdzisław 58
 Terlecki Ryszard 246
 Terlikowski Feliks 42
 Thielmann Teodor 443
 Thielmannowie 443
 Thiem Barbara 145, 158, 207, 383
 Tokarz Feliks 167, 236
 Tomasik Mieczysław 174
 Tomaszewska Janina 134, 135, 167, 203
 Tomaszewski Eugeniusz 141
 Tomaszewski Wiktor 58
 Tomaszewski Zenon 549
 Topolski Jerzy 72, 138
 Torlińska Teresa 146, 154
 Torliński Józef 40
 Torliński Lech 238
 Trojanowicz Roman 112, 143, 153–156, 476
 Trzaskowski Andrzej 564
 Trzcińska Zofia 563
 Trzciński Krzysztof, ps. Komeda, 563, 564
 Trzeciakowski Lech 174
 Trzeciak Wiesław H. 144
 Trzeciecki Antoni 38
 Tucholski Tadeusz 61
 Tuchółka Zofia Pelagia von 438
 Tukałło Konstanty 240
 Tułeczki Jerzy 147, 159, 170, 208
 Tuszewski Marek 165, 468
 Twardosz Władysław 165, 174
 Twarowska Irena 232
 Twarowska-Hauser Joanna 378

- Tykarski Andrzej 12, 16, 178, 180, 181, 278,
333, 341, 359, 363–366, 369, 376, 379,
382, 390, 402, 405, 407, 545
Tymieniecki Kazimierz 30, 53, 460, 462
- Uhma Czesław 59
Ułaszyn Henryk 505
Umbreit Michał H. 147, 562
Urbanek Bożena 202
Urbaniak Monika 393
- Vergeer Frans 325
Vourc'h Guy 492
- Wachowiak Jacek 291, 384, 386, 406
Wachowiak Roman 155, 245, 258, 380, 434,
437
Wachowiak Stanisław 46
Wajda Andrzej 564
Walczak Mieczysław 61, 142, 166, 233, 505
Waliński Jan 110
Walkowiak Jarosław 364, 366, 385
Walkowiak-Vogt Ewa 148
Wall Andrzej 442
Walter Tadeusz 164, 232
Wałęsa Lech 431
Wangler Józef 40
Waraczewska Katarzyna 213
Warchocki Jan 549
Warenik-Szymankiewicz Alina 291
Warnekros Ludwig 507
Warczyk Florian 95, 129, 130
Wartofsky Leonard 404, 405
Wasilewski Romuald 61
Wasilkowski Adam 156, 174
Waszyński Edmund 142, 145, 157, 167,
173
Wąsicki Jan 141
Wąsiel Bartłomiej 612
Wąsiewicz Eugeniusz Piotr 154, 155, 232
Wąsowicz Tadeusz 59
Wecknau A. 536
Wegner Mathilde 510
Weigl Rudolf 66, 96
Weil Maria zob. Jonscher z d. Weil Maria
Weinert Alojzy 155
Wejchert Lidia 183, 185
- Wender Mieczysław 144, 157, 167, 203, 204,
236
Wender-Ożegowska Ewa 368, 385, 407
Wernicke Erich 34
Wesołowska Maria 145
Westfal Irena 202, 231
Weychan-Sztuba Irena 256
Weyman Stefan 138
Wędkowski Kazimierz 39
Węglewska Danuta 145
Węśław Wojciech 551
Wicherkiewicz, Bolesław 23, 25
Widy-Dembińska Ludomira 77
Wieczorowska-Tobis Katarzyna 327, 386
Wiernicka Stanisława 149
Wierusz Lech 440
Wierusz-Kozłowska Małgorzata 16
Wierusz-Wysocka Bogna 390
Wierzbicka Małgorzata 383
Wierzchowicki Michał 164, 391
Wierzejewski Ireneusz 39, 41, 47, 51, 405,
439
Wierzejska Ewelina 327
Więckowski Jarosław 256
Wika Teresa 357
Wikarjak Jan 54
Wikowski Józef 452
Wiktor Andrzej 283
Wiktor Grzegorz 283
Wiktor Stan 282, 283
Wiktorowicz Krzysztof 173, 378, 483
Wilczak Maciej 384, 393
Wilkoszewski Edward 149
Williger 507
Winkler Karol 34
Wiskirska-Woźnica Bożena 357, 383
Wiśniewska Maria 272
Wiśniewski Grzegorz 127, 217
Witaszek Franciszek 60
Witczak Włodzimierz 202
Witkowski Jerzy 211
Witos Wincenty 517
Wituski Andrzej 179
Wiza Józef 67, 87, 94, 101, 146, 200, 411
Wiza Teresa zob. Gierlach-Hładoń
z d. Wiza Teresa
Wize Kazimierz Filip 27

- Włoch Stefan 147, 158, 169, 234, 319, 544
 Włodarczyk Marian 174
 Włodarski Franciszek 30
 Wojciechowska Anna 357
 Wojciechowski Adam 476
 Wojciechowski Kazimierz 505
 Wojciechowski Stanisław 485
 Wojciechowski Włodzimierz 185
 Wojciechowski Zbigniew 56
 Wojciechowski Zygmunt 53
 Wojnerowicz Czesław 450
 Wojnowska Irena 537
 Wojtalik Michał 256, 271, 406
 Wojtczak Andrzej 127
 Wojtkowski Andrzej 21, 22, 26
 Wojtyła Andrzej 320
 Wolfgang Jan Fryderyk 463
 Wolna Maria 232
 Wolnikowa Bronisława 16, 54
 Wołochowicz-Jóźwiak Zofia 229
 Wołowicka Laura 229, 240, 278–280, 326, 360, 497, 541
 Woodward Robert 512
 Woszczyński Donat 504
 Woźniak Anna 565
 Woźniak Tomasz 565
 Woźniak Witold 146, 163, 173, 226, 235, 242–244, 264, 265, 285, 300, 406, 565–568
 Woźniak Władysław 565
 Woźniak Zbigniew 224, 233
 Woźniewski Marek 142
 Wójciak Lesław 169, 235
 Wójcik Zofia 148
 Wójtowicz Jerzy 144, 173, 201, 221, 222, 224–226, 228, 229, 234, 242, 254, 255, 258, 259, 263–265, 314, 468, 569–574
 Wójtowicz Małgorzata 573
 Wójtowicz Maria 573
 Wójtowicz Mieczysław 120, 144, 146, 165, 166, 184, 206, 450
 Wójtowicz Stanisław 574
 Wójtowicz Tadeusz 216
 Wójtowicz Wojciech 569
 Wrociński Tadeusz 209
 Wrzeciono Urszula 170, 238, 242, 515
 Wrzosek Adam 17, 21, 25, 27, 29, 34–39, 41, 43–45, 49, 52–57, 63, 66, 72, 79, 274, 358, 444, 503, 504, 548, 575
 Wrzosek Maria 54
 Wyganowska-Świątkowska Marzena 393
 Wykrętowicz Andrzej 391
 Wyrwicki Dobrosław 39
 Wyrzykiewicz Tadeusz 245, 280, 281, 360
 Wysocki Henryk 231, 242, 288
 Wysocki Jacek 288, 361, 363–366, 393, 406, 407, 429, 432, 455, 558
 Wysocki Kazimierz 146, 156, 202
 Wysokowicz Władimir 547
 Wyszyński Stefan 92
 Zabel Maciej 17, 154, 269, 303, 379, 406
 Zabłocki Stanisław 142
 Zagórska Katarzyna 174
 Zagórski Władysław 450
 Zając Marianna 16, 143, 417
 Zakrzewscy 575
 Zakrzewski Aleksander 54, 67, 94, 98, 115, 142, 143, 148, 151, 152, 157, 167, 496, 575–579
 Zalejski M. 120
 Zan Tomasz 410, 439
 Zandecki Aleksander 240
 Zaorski Jan 433
 Zapalski Jerzy 230
 Zapalski Stanisław 143, 245, 291, 406, 530
 Zaprutko Lucjusz 143, 147, 148, 370, 371, 381, 382, 408, 516
 Zarzycki Andrzej 154
 Zaszkiewicz Henryk 222
 Zasztowt Leszek 74
 Zaus Jan 178
 Zawilski Jerzy 528
 Zawirski Zygmunt 42
 Zemankowa 149
 Zeyland Janusz 51, 52, 60, 439, 486, 490, 551
 Zgliczyński Szczęśny Leszek 570
 Zielińska Barbara 325
 Zieliński Marcin 61
 Zieliński Wacław 144, 195, 233
 Zieliński Zdzisław 120
 Ziemiański Andrzej 201, 234, 573, 574

Zimmermann-Górska Irena 242
 Ziółkiewicz Tadeusz 158, 169, 207
 Ziółkowski Janusz 225
 Zozulińska-Ziółkiewicz Dorota 390
 Zubrzycki January 518
 Zwoliński Tadeusz 66, 68, 98

Żaba Czesław 155, 380, 437
 Żaba Ryszard 200, 357, 379
 Żaba Zbigniew 388
 Żarnowiecka Jadwiga C. 186

Żeromski Jan 315, 406
 Żochowski Antoni 61
 Żołyński Krystian 442
 Żukiel Ryszard 167, 384
 Żuralski Tadeusz 39, 61
 Żurkowska Jadwiga zob. Szczepska z d. Żur-
 kowska Jadwiga
 Życzyńska-Bałoniak Irena 143

Sporządził Bartłomiej Wąsiel

Wykaz skrótów

AAN	– Archiwum Akt Nowych w Warszawie
ADH	– <i>alcohol dehydrogenase</i> , dehydrogenaza alkoholowa
ADHD	– <i>attention deficit hyperactivity disorder</i> , zespół nadpobudliwości psychoruchowej z deficytem uwagi
AIDS	– <i>acquired immune deficiency syndrome</i> , zespół nabytego niedoboru odporności
AM	– Akademia Medyczna
AMSA	– American Medical Student Association
APAN	– Archiwum Polskiej Akademii Nauk, Oddział w Poznaniu
APP	– Archiwum Państwowe w Poznaniu
ASMR	– Akademickie Stowarzyszenie Medycyny Ratunkowej
AUAM	– Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
AUMP	– Archiwum Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu
AWF	– Akademia Wychowania Fizycznego
AZS	– Akademicki Związek Sportowy
BG	– Biblioteka Główna
BOKiZ	– Biuro Organizacji Konferencji i Zjazdów
CBM	– Centrum Biologii Medycznej
CSC	– Corvestor Service Corporation
CNJA	– Centrum Nauczania w Języku Angielskim
DS	– dom studenta
ECTS	– European Credit Transfer System
EFORT	– European Federation of National Associations of Orthopaedics and Traumatology
ELSA	– European Law Students' Association
EMSA	– European Medical Students' Association
ESMO	– European Society for Medical Oncology (certyfikat ESMO Designated Centres of Integrated Oncology and Palliative Care)
FAM	– Fundacja Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego
IBM	– International Business Machines Corporation
IF	– <i>impact factor</i> , wskaźnik cytowań
IFMSA	– International Federation of Medical Students' Associations
JEP	– Joint European Project

KBN	–	Komitet Badań Naukowych
KC	–	Komitet Centralny
KPZR	–	Komunistyczna Partia Związku Radzieckiego
KRAMP	–	Konferencja Rektorów Akademii Medycznych w Polsce
KU	–	Komitet Uczelniany
KUAZS	–	Klub Uczelniany Akademickiego Związku Sportowego
KW PZPR	–	Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej
LEK	–	lekarski egzamin końcowy
LEP	–	lekarski egzamin państwowy
LLP	–	Lifelong Learning Programme
MCAT	–	Medical College Admission Test
MeSH	–	Medical Subject Headings
MNiSW	–	Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
MUMP	–	Muzeum Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu
MWRiOP	–	Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego
MZ	–	Ministerstwo Zdrowia
MZiOS	–	Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej
NCBiR	–	Narodowe Centrum Badań i Rozwoju
NCN	–	Narodowe Centrum Nauki
NRL	–	Naczelna Rada Ludowa
NSZZ	–	Niezależny Samorządny Związek Zawodowy
NZS	–	Niezależne Zrzeszenie Studentów
OKJA	–	Oddział Kształcenia w Języku Angielskim
OOP	–	Oddziałowa Organizacja Partyjna
PAN	–	Polska Akademia Nauk
PBL	–	<i>problem-based learning</i> , metoda zdobywania wiedzy na bazie rozwiązywania problemów
PCK	–	Polski Czerwony Krzyż
PFBN	–	Poznańska Fundacja Bibliotek Naukowych
PFNiS	–	Poznański Festiwal Nauki i Sztuki
PKB	–	produkt krajowy brutto
POP	–	Podstawowa Organizacja Partyjna
PP	–	Politechnika Poznańska
PPR	–	Polska Partia Robotnicza
PPS	–	Polska Partia Socjalistyczna
PSK	–	Państwowy Szpital Kliniczny
PTPN	–	Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk
PTTK	–	Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze
PWL	–	Polski Wydział Lekarski
PZPR	–	Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
RP	–	Rzeczpospolita Polska
RSD	–	Rada Samorządu Doktorantów
RTRP	–	Rząd Tymczasowy Rzeczypospolitej Polskiej
RUSS	–	Rada Uczelniana Samorządu Studenckiego
SD	–	Stronnictwo Demokratyczne
SOR	–	szpitalny oddział ratunkowy
SSF	–	Stowarzyszenie Studentów Farmacji

WYKAZ SKRÓTÓW

STN	–	Studenckie Towarzystwo Naukowe
StRuNa	–	Studencki Ruch Naukowy
SWFiS	–	Studium Wychowania Fizycznego i Sportu
SZSP	–	Socjalistyczny Związek Studentów Polskich
TEMPUS	–	Trans-European Mobility Programme for University Studies
TPNP	–	Towarzystwo Przyjaciół Nauk Poznańskie
UAM	–	Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
UB	–	Urząd Bezpieczeństwa
UCA	–	Uczelniane Centrum Aparaturowe
UMP	–	Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu
UP	–	Uniwersytet Poznański
USMLE	–	United States Medical Licensing Examination
UZZ	–	Uniwersytet Ziem Zachodnich
WKO	–	Wojewódzki Komitet Obrony
WNoZ	–	Wydział Nauk o Zdrowiu
WRPO	–	Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny
ZBoWiD	–	Związek Bojowników o Wolność i Demokrację
ZMP	–	Związek Młodzieży Polskiej
ZOZ	–	Zakład Opieki Zdrowotnej
ZSL	–	Zjednoczone Stronnictwo Ludowe
ZSMP	–	Związek Socjalistycznej Młodzieży Polskiej
ZSP	–	Zrzeszenie Studentów Polskich
ZSRR	–	Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich
ZZPSZ	–	Związek Zawodowy Pracowników Służby Zdrowia

Spis ilustracji

1. Doktor Teofil Matecki [zbiory Biblioteki PTPN, nr inwent. F 677, https://ptpn.loccloud.pl/items/show/1324]	22
2. Doktor Heliodor Święcicki w 1892 r. [zbiory APAN, P. III-85]	23
3. Sala posiedzeń Wydziału Lekarskiego w siedzibie Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu [zbiory Biblioteki PTPN, nr inwent. F 65/59, https://ptpn.loccloud.pl/items/show/1326]	24
4. Profesor Heliodor Święcicki, pierwszy rektor Uniwersytetu Poznańskiego [zdjęcie portretu wiszącego w gabinecie rektora Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego, znajdującym się w Collegium Maius przy ul. Fredry 10; mal. Kazimierz Szmyt, fot. Magdalena Olek]	30
5. Otwarcie Uniwersytetu Poznańskiego – pochód z katedry do Collegium Maius (byłego Zamku Cesarskiego) w Poznaniu 7 V 1919 r. [zbiory AUAM, sygn. ZS-1] .	31
6. Collegium Maius Uniwersytetu Poznańskiego w 1919 r. [fot. z: <i>Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia (1919, 1919–20, 1920–21, 1921–22, 1922–23) za rektoratu Heliodora Święcickiego. Księga pamiątkowa, wydana staraniem Senatu Uniwersytetu Poznańskiego</i> , red. A. Wrzosek, Poznań 1924, s. 80a, zbiory Anny Domalanus]	32
7. Umiejscowiony w podziemiach Collegium Maius gabinet, a zarazem laboratorium prof. Konstantego Hrynakowskiego (widoczny po lewej stronie), organizatora i pierwszego kierownika Katedry Chemii Farmaceutycznej UP; fot. z lat dwudziestych XX w. [zbiory MUMP, ks. wpł. 1252–1018]	33
8. Zgoda Komisariatu Naczelnej Rady Ludowej z dnia 30 IV 1919 r. na utworzenie Wydziału Medycznego na Uniwersytecie Poznańskim [zbiory APAN, sygn. P. III-85]	35
9. Profesor Adam Wrzosek – organizator i pierwszy dziekan Wydziału Lekarskiego UP – w swoim gabinecie w Collegium Marcinkowskiego [zbiory APAN, sygn. P. III-70]	36
10. Lekarze asystenci UP i pielęgniarki Kliniki Ginekologiczno-Położniczej UP w latach dwudziestych XX w. na tle budynku głównego szpitala (ul. Polna 17), przed wejściem od strony ogrodu. Od lewej siedzą: dr Ignacy Nowak, dr Wacław Majer, dr Mieczysław Głowiński, dr Leon Banaszkiewicz, dr Edward Stoeckl, Jadwiga Kluczówna (Klucz), prof. Bolesław Kowalski, doc. Tadeusz Żuralski, dr Kazimierz Wędlukowski, dr Henryk Hoffman, dr Dobrosław Wyrwicki i dr Józef Czyżak [zbiory APAN, sygn. w opracowaniu]	39

11. Ćwiczenia z anatomii w Collegium Anatomicum w 1930 r. Od lewej dr med. Józef Torliński, od prawej dr med. Józef Wangler [zbiory prof. Lecha Torlińskiego] . .	40
12. Profesor Ireneusz Wierzejewski w gronie swoich asystentów i pielęgniarek przed gmachem Zakładu Ortopedycznego im. Gąsiorowskich w Poznaniu; fot. z 1924 r. Po lewej stronie Profesora dr Wiktor Dega [zbiory MUMP, sygn.1–000079] . . .	41
13. Senat Uniwersytetu Poznańskiego 1935/1936. Siedzą od lewej: dziekan Wydziału Lekarskiego prof. Tadeusz Kurkiewicz, prorektor prof. Karol Jonscher, rektor Stanisław Runge, dziekan Wydziału Prawno-Ekonomicznego prof. Stanisław Kasznica; stoją od lewej dziekani: Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego prof. Zygmunt Zawirski, Wydziału Humanistycznego prof. Stefan Błachowski, Wydziału Rolniczo-Leśnego prof. Feliks Terlikowski [zbiory AUAM, sygn. XIX/3]	42
14. Profesor Konstanty Hrynakowski (w środku) ze współpracownikami i studentami farmacji Uniwersytetu Poznańskiego ok. 1934 r. Po prawej stronie Profesora mgr Maria Szmytówna, po lewej dr Franciszek Adamanis [zbiory MUMP, ks. wpł. 1252–1018]	43
15. Collegium Medicum Uniwersytetu Poznańskiego (obecnie Collegium Maius) w początkowych latach XX w. [fot. z: <i>Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia (1919, 1919–20, 1920–21, 1921–22, 1922–23) za rektoratu Heliodora Święcickiego. Księga pamiątkowa, wydana staraniem Senatu Uniwersytetu Poznańskiego</i> , red. A. Wrzosek, Poznań 1924, s. 80a, zbiory Anny Domalanus]	44
16. Stan budowy gmachu Chemii (późniejsze Collegium Chemicum) na dzień 1 I 1925 r. Fotografię wykonał J. Puciński z konstrukcji dachowej gmachu Anatomii (późniejszego Collegium Anatomicum) – na pierwszym planie amfiteatralna konstrukcja przyszłej wielkiej sali wykładowej, zwanej Czarną [zbiory APP, Inspekcja Budowlana, sygn. 97]	45
17. Fragment indeksu Wydziału Lekarskiego UP z 1921 r. z podpisami prof. H. Święcickiego, prof. A. Wrzosa i prof. A. Denizota [zbiory AUAM, sygn. Indeksy] .	49
18. Pieczętka Koła Medyków, działającego przy Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego [zbiory AUAM, sygn. 15–382]	51
19. Spotkanie prof. Marii Skłodowskiej-Curie z prof. Karolem Mayerem – radiologiem UP [zbiory MUMP, sygn. 1(19)]	52
20. Wykład prof. Adama Wrzosa w Zakładzie Antropologii w Collegium Marcinkowskiego w Poznaniu; fot. z lat trzydziestych XX w. [zbiory APAN, sygn. P. III-70]	55
21. Herb Polskiego Wydziału Lekarskiego w Edynburgu [zbiory MUMP, sygn. 003]	57
22. Otwarcie Polskiego Wydziału Lekarskiego przy Uniwersytecie w Edynburgu 22 III 1941 r. Przemawia prezydent RP Władysław Raczkiewicz, cyt.: „Jestem głęboko wzruszony wspaniałomyślnym darem dla narodu polskiego i przyjmuję z wdzięcznością zaproszenie Uniwersytetu w Edynburgu. W pełni doceniam jego historyczne znaczenie. Na podstawie układu między moim Rządem a Uniwersytetem w Edynburgu, podpisanym dnia 24 lutego, kreują Wydział Lekarski w Edynburgu”. Na miejscu honorowym siedzi wicekanclerz Uniwersytetu sir Thomas H. Holland, obok rektor sir Donald Pollock i <i>provost</i> Edynburga sir Henry Steele [zbiory MUMP, sygn. 28.013.47; cyt. z: W. Tomaszewski, <i>Na szkockiej ziemi</i> , Londyn 1976, s. 103]	58
23. Grono nauczycielskie PWL w Edynburgu w roku akademickim 1944/1945. W pierwszym rzędzie od lewej: dr Kulczycki (w mundurze), dr Wąsowicz, dr He-	

lena Śliżyńska, dr Uhma, prof. Ruszkowski, prof. Rostowski, prof. Fegler, prof. Nowakowski, dziekan prof. Antoni Jurasz, prof. Lakner, prof. Rogalski, dr De- kański, dr Kompf [zbiory MUMP, sygn. 025.101]	59
24. Wmurowana w ścianę Collegium Anatomicum w Poznaniu, odsłonięta 23 II 1984 r., tablica pamiątkowa z napisem: „W hołdzie sanitariuszom, lekarzom, farmaceu- tom – żołnierzom wszystkich frontów, uczestnikom ruchu oporu, studentom i wykładowcom tajnego nauczania, więźniom obozów koncentracyjnych, pole- głym i pomordowanym w latach 1939–1945 przez najeźdźców w walce o wolność i niepodległość Ojczyzny oraz o życie, zdrowie i godność człowieka” [fot. Józef Strzyż, zbiory Ewy Sumelki]	60
25. Profesorowie i pracownicy administracyjni Uniwersytetu Poznańskiego po II wojnie światowej; fot. z 1945 r. W pierwszym rzędzie od prawej m.in.: prof. Jan Dobrowolski (drugi), rektor prof. Stefan Dąbrowski (czwarty), prof. Stefan Błachowski (szósty), nad prof. Błachowskim prof. Antoni Horst [zbiory APAN, sygn. P. III-116]	62
26. Pamiątkowa fotografia wykładowców i studentów tzw. Grupy Warszawskiej Wydziału Lekarskiego tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich, wykonana po wojnie, w 1946 r., przed północnym wejściem do Collegium Anatomicum. Siedzą od lewej: prof. Zdzisław Stolzmann, prof. Tadeusz Kurkiewicz, prof. Adam Wrzo- sek, prof. Ignacy Hoffman, prof. Witold Kapuściński. Stoją od prawej: dr Feliks Bolechowski, student Edmund Chróścielewski [zbiory Ewy Sumelki]	63
27. Studenci Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego odgruzowujący Collegium Chemicum; fot. z 1945 r. [zbiory AUAM, sygn. XIII-1]	65
28. Profesor Stefan Różycki (oznaczony krzyżykiem) i po jego lewej stronie dr Leo- kadia Młynarczyk, ze studentami i pracownikami Zakładu Anatomii Prawidłó- wej w prowizorycznym prosektorium urządzonym czasowo w holu Collegium Anatomicum; fot. wykonano jesienią 1945 r. [zbiory Katedry i Zakładu Anatomii Prawidłowej]	68
29. Zniszczone działaniami wojennymi Collegium Anatomicum; fot. z 1945 r. [zbiory APP, fot. M. Michalski, sygn. Ministerstwo Budownictwa, teczka 381, Inspekcja Budowlana, sygn. 97]	69
30. Profesor Jan Dobrowolski – późniejszy pierwszy dziekan Wydziału Farmaceutycz- nego UP – od prawej, i mgr Helena Stolzmann – pracownicy Zakładu Botaniki UP – podczas zbierania roślin lekarskich; fot. z lat 1938–1939. Po lewej stronie Jan Jachowski, kierownik Księgarni UP [fot. ze zbiorów dr. Włodzimierza Macieja Stolzmann]	71
31. Profesor Karol Jonscher w 1954 r. wraz ze współpracownikami: Ireną Goncerze- wicz, Krystyną Fellmann, Krystyną Taszycką, Krystyną Jonscherówną, Danutą Nadolską, Romaną Ruthą, Krystyną Pikulską, Jolantą Mikołajczyk, Urszulą Rad- wańską, Leokadią Florkiewicz, Stanisławem Nowakiem, Olechem Szczepskim, Edmundem Fojudzkim, Anną Kozłowską, Krzysztofem Dzikowskim, Jerą Mejer, Edmundem Nowackim, Eugenią Mamońską-Jaśko, Ludomirą Widy-Dembińską, Kazimierą Kuleszyną-Jerzykowską [autor fot. nieznany, zbiory MUMP]	77
32. Collegium Anatomicum i Collegium Kopernickiego Akademii Medycznej w Po- znaniu w latach sześćdziesiątych XX w. [fot. Józef Strzyż, zbiory Ewy Sumelki]	79
33. Collegium Marcinkowskiego Uniwersytetu Poznańskiego w 1947 r. [autor fot. nieznany, zbiory MUMP, sygn. Z28]	80

34. Collegium Maius w Poznaniu – siedziba władz Akademii Medycznej od 1950 r. do dziś dnia [autor fot. nieznany, zbiory MUMP, sygn. 33 001]	81
35. Pierwszy rektor Akademii Lekarskiej, a następnie Akademii Medycznej w Poznaniu – prof. Tadeusz Kurkiewicz, powołany na to stanowisko 1 I 1950 r. [autor fot. nieznany, skan w zbiorach MUMP, sygn. 005; oryginał w zbiorach Rodziny] ...	86
36. Fragment <i>tableau</i> absolwentów Wydziału Lekarskiego AM w Poznaniu rocznika 1946–1951; w środku zdjęcie pierwszego rektora prof. Tadeusza Kurkiewicza [<i>tableau</i> dr. Włodzimierza Jankowskiego, fot. i zbiory Ewy Sumelki]	87
37. Doktor med. Jan Barańczak, dyrektor administracyjny AM w latach 1951–1953 [autor fot. nieznany, zbiory Krzysztofa Budzyna ze Śremu]	89
38. Profesor Edward Czarnecki, pełniący obowiązki rektora w latach 1952–1953, po ustąpieniu z tego stanowiska prof. Tadeusza Kurkiewicza [autor fot. nieznany, zbiory MUMP]	90
39. Profesor Jan Roguski, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1953–1955 [zdjęcie portretu wiszącego w gabinecie rektora Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego, znajdującym się w Collegium Maius przy ul. Fredry 10] ..	92
40. Profesor Anatol Dowżenko, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1955–1956 [zdjęcie portretu wiszącego w gabinecie rektora Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego, Collegium Maius, ul. Fredry 10]	94
41. Władze Akademii Medycznej w Poznaniu za rektoratu prof. Anatola Dowżenki (lata 1955–1956) [strona z <i>Albumu pamiątkowego Studium Wojskowego AM</i> , znajdującego się w zbiorach Katedry i Zakładu Historii i Filozofii Nauk Medycznych UMP]	95
42. Profesor Ludwik Skubiszewski ze studentami III roku medycyny przed Zakładem Anatomii Patologicznej przy ul. Koziej 9; fot. z czerwca 1952 r. [skan ze zbiorów MUMP, sygn. 1132; oryginały udostępnione przez Rodzinę prof. L. Skubiszewskiego]	97
43. Profesor Edward Czarnecki (pierwszy od lewej) na jednej z konferencji naukowych; fot. wykonano pod koniec lat pięćdziesiątych XX w. [autor fot. nieznany, zbiory prof. Andrzeja Łukaszuka]	97
44. Wykład prof. Sergiusza Schillinga-Siengalewicz w Katedrze i Zakładzie Medycyny Sądowej AM; fot. z 1951 r. [autor fot. nieznany, zbiory Ewy Sumelki]	99
45. Profesorowie Wiktor Dega i Tadeusz Kurkiewicz wraz ze współpracownikami przed Kliniką Ortopedyczną, 10 II 1951 r. [zbiory MUMP, sygn. 000009]	99
46. Profesor Karol Jonscher, pierwszy dziekan Wydziału Lekarskiego po utworzeniu Akademii Medycznej, którym kierował w latach 1950–1951 [zbiory MUMP, sygn. 059]	101
47. Profesor Ryszard Dreszer, psychiatra, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1951–1955 [zbiory MUMP]	101
48. Profesor Antoni Horst, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1955–1956 [zbiory MUMP]	101
49. Profesor Jan Marian Dobrowolski, pierwszy dziekan Wydziału Farmaceutycznego UP i dalej AM w latach 1947–1951, kierownik Katedry i Zakładu Botaniki i Uprawy Roślin Lekarskich [skany ze zbiorów MUMP, ks. wpł. 1252–1018. 025]	104
50. Profesor Franciszek Adamanis, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1951–1953 [zbiory MUMP]	108
51. Profesor Henryk Ludwicki, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1953–1956 [zbiory MUMP]	109

52. Profesor Tadeusz Kurkiewicz z zespołem pracowników naukowych Katedry i Zakładu Histologii i Embriologii AM; fot. z lat pięćdziesiątych XX w. Siedzą w pierwszym rzędzie: K. Kierska, prof. T. Kurkiewicz, prof. K. Miętkowski; stoją kolejno od prawej: C. Król, W. Kańczugowski, W. Szmidt, A. Łukaszyk, W. Mirski, F. Kopaczyk, A. Limanowski, R. Trojanowicz, J. Łukowski, S. Stachecki, W. Rosowski, M. Kucner [zbiory Katedry i Zakładu Histologii i Embriologii UMP] . . .	112
53. Wykład prof. Ludwika Skubiszewskiego dla licznej grupy studentów w Zakładzie Anatomii Patologicznej przy ul. Koziej 9; asystuje laborant Kłos; fot. wykonano na początku lat pięćdziesiątych XX w. [skan ze zbiorów MUMP, sygn. 1132; oryginały udostępnione przez Rodzinę prof. L. Skubiszewskiego]	114
54. Profesor Wiktor Dega ze współpracownikami w Bibliotece Kliniki Ortopedycznej AM w Poznaniu; fot. z lat pięćdziesiątych XX w. [zbiory MUMP, sygn. 1–000202]	117
55. Absolwenci (rocznik 1946–1951) Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Poznaniu z prof. Sergiuszem Schillingiem-Siengalewiczem po ostatnim egzaminie z medycyny sądowej. Zdjęcie wykonano przed Collegium Anatomicum w Poznaniu. Rozpoznani absolwenci: Lech Gerstenberger (1), M. Zalejski (2), Stanisława Kamińska (3), płk Maksymilian (4), H. Oleszak (5), Zdzisław Zieliński (6), Helena Kondycka (7), Janina Grzankowska-Pawłowska (8), Mieczysław Wójtowicz (9), Józef Baron (10), H. Dubłaga-Meszek (11), prof. Sergiusz Schilling-Siengalewicz (12), Maria Pawelec (13), Antoni Pruszewicz (14), Józef Marciniak (15), Ludwik Stachowski (16), Maria Bławacka (17). Rok akademicki 1950/1951 [autor fot. nieznan, zbiory Ewy Sumelki]	120
56. Studentki medycyny AM w domu akademickim w Poznaniu; fot. z początku lat pięćdziesiątych XX w. [zbiory Ewy Sumelki]	122
57. Studenci poznańskiej AM szerzący oświatę sanitarną w małych miejscowościach [zbiory Ewy Sumelki]	124
58. Szkolenie polityczne wraz z historią wojskowości w sali naukowej Studium Wojskowego w Collegium Maius; fot. z lat 1952–1956 [fot. z albumu <i>Życie Studium Wojskowego przy Akademii Medycznej w Poznaniu</i> , w zbiorach Katedry i Zakładu Historii i Filozofii Medycyny UMP]	127
59. Wykład z taktyki wojskowej w Collegium Maius przy ul. Fredry 10 w Poznaniu; fot. z lat 1953–1954 [fot. z albumu <i>Życie Studium Wojskowego przy Akademii Medycznej w Poznaniu</i> , w zbiorach Katedry i Zakładu Historii i Filozofii Medycyny UMP]	131
60. Od lewej dr Janina Tomaszewska i dr Kazimiera Milanowska – od 1953 r. pierwsze w kraju specjalistki w zakresie rehabilitacji. Fotografia przedstawia, jak z małymi rekonwalescentami biorą udział w pogadance rehabilitacyjnej w Szpitalu Ortopedycznym na Wildzie w Poznaniu [zbiory MUMP, sygn. 1–000033]	135
61. Profesor Antoni Horst, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1956–1959 [zdjęcie portretu wiszącego w gabinecie rektora Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego, znajdującym się w Collegium Maius przy ul. Fredry 10]	140
62. Profesor Wiktor Dega, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1959–1962 [zdjęcie portretu wiszącego w gabinecie rektora Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego, Collegium Maius, ul. Fredry 10]	150
63. Profesor Aleksander Zakrzewski, pełniący funkcję rektora Akademii Medycznej w Poznaniu w 1962 r., po ustąpieniu ze stanowiska rektora prof. Wiktora Degi [zbiory MUMP]	151

64. Profesor Zdzisław Stolzmann, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1956–1960 [zbiory MUMP]	153
65. Profesor Rafał Adamski, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1956–1958 [zbiory MUMP]	159
66. Profesor Olech Szczepski, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1962–1964 oraz dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1960–1962 [zdjęcie portretu wiszącego w gabinecie rektora Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego, Collegium Maius, ul. Fredry 10]	161
67. Profesor Adam Piskorz, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1962–1963 [zbiory MUMP]	165
68. Otwarcie Instytutu Pediatrii w dniu 3 II 1972 r. Na zdjęciu: prof. Olech Szczepski, po lewej córki prof. Karola Jonschera, po prawej Maria Chmielowa i Krystyna Fellmann [zbiory prof. Mariana Krawczyńskiego]	166
69. Profesor Witold Michałkiewicz, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1964–1972 [zdjęcie portretu wiszącego w gabinecie rektora Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego, Collegium Maius, ul. Fredry 10] ...	168
70. Profesor Rufina Ludwiczak, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1958–1962 i 1965–1966 [zbiory MUMP]	170
71. Profesor Ewaryst Pawełczyk, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1962–1965 [zbiory MUMP]	171
72. Profesor Włodzimierz Kędzia, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1966–1971 [zbiory MUMP]	171
73. Rektorat Akademii Medycznej. Profesor Olech Szczepski (promotor) oraz Jan Korbas i Marian Krawczyński (doktoranci); fot. z 1968 r. [zbiory prof. Mariana Krawczyńskiego]	172
74. Profesor Bolesław Gładysz, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1964–1966 [zbiory MUMP]	177
75. Profesor Kazimierz Jasiński, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1966–1969 [zbiory MUMP]	177
76. Profesor Przemysław Gabryel, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1969–1972 [zbiory MUMP]	177
77. Ogólnopolski Zjazd Pediatrów z Międzynarodowym Uczestnictwem, Poznań 1979 r. Od lewej siedzą: prezydent Poznania Andrzej Wituski, Urszula Radwańska (w ciemnych okularach), Maria Goncerzewicz, Mieczysław Góral, Marian Rewers [zbiory prof. Mariana Krawczyńskiego]	179
78. Profesor Urszula Radwańska i jej doktoranci: Ewa Bernatowska, Małgorzata Kaczmarek-Kanold, Ryszard Kaftański; fot. z 1978 r. [zbiory prof. Mariana Krawczyńskiego]	181
79. Studenci kierunku lekarskiego w trakcie prac porządkowych pod budowę hali sportowej AM w 1974 r. Na zdjęciu w środku Ryszard Staniszewski (z łopatą), dzisiaj prof. Kliniki Chirurgii Naczyniowej [fot. Zbigniew Kulak, zbiory autora zdjęcia]	182
80. Profesor Mieczysław Wójtowicz, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1972–1975 [zbiory MUMP]	184
81. Profesor Jan Hasik, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1975–1981 [zbiory MUMP]	184

82. Profesor Witold Seńczuk, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1971–1972 [zbiory MUMP]	186
83. Profesor Henryk Gertig, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1972–1978 [zbiory MUMP]	186
84. Profesor Lutosława Skrzypczak, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1978–1981 [zbiory MUMP]	188
85. Docent dr hab. Józef Baron, dziekan Wydziału Pielęgniarskiego w latach 1975–1981 [zbiory MUMP]	188
86. Profesor Roman Roman Góral, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1972–1981 [zdjęcie portretu wiszącego w gabinecie rektora Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego, znajdującym się w Collegium Maius przy ul. Fredry 10]	191
87. Aparat „płuco-serce” umożliwiający operacje na otwartym sercu – radością chirurgów. Na zdjęciu stoją m.in.: Marek Orkiszewski, Bogdan Szelałowicz (pionier kardiochirurgii dziecięcej w Poznaniu), Michał Rólski, Waław Zieliński; fot. z 1973 r. [zbiory prof. Mariana Krawczyńskiego]	195
88. Kierownicy klinik Instytutu Pediatrii: prof. Mieczysław Wójtowicz (chirurgia), prof. Andrzej Soboczyński (otolaryngologia), prof. Maria Goncerzewicz (propedeutyka pediatrii), prof. Olech Szczepski (pediatria), prof. Edmund Fojudzki (biochemia i analityka); fot. z 1974 r. [zbiory prof. Mariana Krawczyńskiego] ..	206
89. Zdjęcie pamiątkowe ostatniej Rady Uczelnianej Zrzeszenia Studentów Polskich AM w Poznaniu, wykonane w lewym holu parteru Collegium Anatomicum; fot. z 1972 r. Od lewej stoją kolejno: 1 – Jacek Nikisch, członek Komitetu Budowy Pomnika w Pałędziu, wiceprzewodniczący RU ZSP, przewodniczący Komisji Turystyki i Sportu; 2 – Witold Szyfter, przewodniczący RU ZSP; 3 – Jerzy Witkowski, wiceprzewodniczący RU ZSP, przewodniczący Komisji Nauki; 4 – Krzysztof Drews, sekretarz; 5 – Przemysław Sosnowski, przewodniczący Sądu Koleżeńskiego; 6 – Piotr Strzyżowski, skarbnik; 7 – Wojciech Służewski; 8 – Barbara Bielska-Czerwińska; 9 – Maria Gryczyńska; 10 – Maria Bylka, przewodnicząca Komisji ds. Domów Studenckich; 11 i 12 – nie rozpoznano; 13 – Jerzy Łuczak [autor fot. nieznany, zbiory dr. Jacka Nikischa]	211
90. Obóz medyczno-sportowy studentów Akademii Medycznej w Poznaniu. Zwardoń 1966 r. [z kolekcji dr. Andrzeja Deckerta]	217
91. Docent dr hab. Jacek Łuczak wybrany w pierwszych demokratycznych wyborach władz Uczelni 29 V 1981 r. na dziekana Wydziału Lekarskiego, Sala Wykładowa im. Stefana Różyckiego w Collegium Anatomicum w Poznaniu. Od lewej doc. dr hab. Wiesław Biczysko, od prawej doc. dr hab. Wanda Moczko [fot. Józef Strzyż, zbiory Ewy Sumelki]	220
92. Profesor Jerzy Wójtowicz, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1981–1987 [zdjęcie portretu wiszącego w gabinecie rektora Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego, znajdującym się w Collegium Maius przy ul. Fredry 10]	221
93. Strajk ostrzegawczy NZS i NSZZ Solidarność AM w Collegium Anatomicum w Poznaniu 20 XI 1981 r. Wystąpienie doc. dr. hab. Jacka Łuczaka – pierwszego dziekana Wydziału Lekarskiego wybranego w wolnych wyborach 29 V 1981 r. – na temat projektowanej reformy studiów medycznych. Od lewej: student	

Sławomir Smół i dr Anna Pioruńska-Mikołajczak. Plakaty autorstwa Elżbiety Łastowskiej [fot. Józef Strzyż, zbiory Ewy Sumelki]	223
94. Docent dr hab. Jacek Łuczak, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1981–1982 [zbiory MUMP]	225
95. Inauguracja roku akademickiego 1981/1982 w Auli UAM. Na mównicy ustępujący rektor AM w Poznaniu prof. Roman Góral; za stołem prezydialnym od lewej: dziekan Wydziału Lekarskiego doc. Jacek Łuczak, prorektor ds. dydaktyki i wychowania doc. dr hab. Andrzej Łukaszyk, prorektor ds. nauki prof. dr hab. Antoni Pruszewicz, nowo wybrany rektor prof. Jerzy Wójtowicz; z kolei od prawej: dziekan Wydziału Pielęgniarskiego doc. Zygmunt Przybylski, dziekan Wydziału Farmaceutycznego prof. dr hab. Jan Pawlaczyk [fot. Józef Strzyż, zbiory Ewy Sumelki]	228
96. Profesor Witold Woźniak, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1982–1984 [zbiory MUMP]	243
97. Profesor Ludwik Malendowicz, dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1984–1990 [zbiory MUMP]	243
98. Profesor Antoni Pruszewicz, wybrany na stanowisko rektora po raz pierwszy w 1987 r. [zasoby Działu Promocji UMP]	244
99. Profesor Jan Pawlaczyk, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1981–1987 [zbiory MUMP]	245
100. Profesor Tadeusz Herman, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1987–1993 [zbiory MUMP]	245
101. Docent dr hab. Zygmunt Przybylski, dziekan Wydziału Pielęgniarstwa w latach 1981–1987 [zbiory MUMP]	247
102. Docent dr hab. Bogusław Pawlaczyk, dziekan Wydziału Pielęgniarstwa w latach 1987–1990 [zbiory MUMP]	247
103. Studenci Akademii Medycznej w pochodzie otwierającym Dzień Sportu AM na stadionie AZS, 2 V 1981 r. [fot. Józef Strzyż, zbiory Ewy Sumelki]	249
104. Oficjalne otwarcie Hali Sportu Akademii Medycznej w Poznaniu 8 X 1987 r. Przecięcia wstęgi dokonuje przedstawiciel władz miasta Poznania; obok rektor AM prof. Antoni Pruszewicz [fot. Józef Strzyż, zbiory Ewy Sumelki]	252
105. Wmurowanie aktu erekcyjnego pod budowę w PSK 2 pawilonu przeznaczonego na Ośrodek Diagnostyki Obrazowej bazującej na rezonansie magnetycznym. Kapsułę zamykają widoczni m.in. w centrum zdjęcia rektor prof. Antoni Pruszewicz (z prawej) oraz prof. dr hab. Zygmunt Przybylski (na trzecim planie) [autor fot. nieznany, zbiory Działu Promocji UMP]	253
106. Wigilia 1981 r. Zespół Kliniki Chirurgii Dziecięcej Instytutu Pediatrii; od lewej: Krzysztof Strzyżewski, Olgierd Sarrazin, Irena Weychan-Sztuba, Michał Wojtalik, Bogdan Szelągowicz, Andrzej Jankowski, Jarosław Więckowski, Michał Martyński, Wojciech Rhode [zbiory prof. Mariana Krawczyńskiego]	256
107. Uroczystość w Auli UAM – inauguracja roku akademickiego 1982/1983 AM w Poznaniu, podczas trwania stanu wojennego. Funkcję p.o. dziekana Wydziału Lekarskiego objęła doc. dr hab. Wiesława Biczysko. Za stołem prezydialnym od lewej: dziekan Wydziału Farmaceutycznego prof. dr hab. Jan Pawlaczyk, dziekan Wydziału Lekarskiego doc. dr hab. Wiesława Biczysko, prorektor ds. nauki prof. dr hab. Antoni Pruszewicz, rektor prof. dr hab. Jerzy Wójtowicz, prorektor ds. leczenia i kształcenia podyplomowego doc. dr hab. Janusz Maciejewski,	

prorektor ds. dydaktyki i wychowania doc. dr hab. Andrzej Łukaszyk, dziekan Wydziału Pielęgniarskiego doc. dr hab. Zygmunt Przybylski. W poczcie szanowanym dr med. Roman Wachowiak [fot. Józef Strzyż, zbiory Ewy Sumelki] .	258
108. Inauguracja roku akademickiego 1982/1983 AM w Poznaniu. Uroczystego przyjęcia w poczet studentów AM dokonują rektor prof. dr hab. Jerzy Wójtowicz i prorektor ds. dydaktyki i wychowania doc. dr hab. Andrzej Łukaszyk [fot. Józef Strzyż, zbiory Ewy Sumelki] .	259
109. Uroczysta immatrykulacja na Wydziale Pielęgniarskim AM 1981/1982 pod przewodnictwem dziekana doc. dr hab. Zygmunta Przybylskiego [fot. Józef Strzyż, zbiory Ewy Sumelki] .	261
110. Nadanie imienia Akademii Medycznej w Poznaniu – patronem Uczelni został Karol Marcinkowski. Rektor AM prof. dr hab. Jerzy Wójtowicz otwiera uroczyste posiedzenie Senatu i rad wydziałów 23 II 1984 r. w Sali Wykładowej im. prof. Stefana Różyckiego w Collegium Anatomicum w Poznaniu. Za stołem prezydialnym widoczni od lewej: dziekan Wydziału Pielęgniarskiego prof. dr hab. Zygmunt Przybylski, dziekan Wydziału Lekarskiego prof. dr hab. Witold Woźniak, prorektor ds. nauki prof. dr hab. Antoni Pruszewicz, rektor senior prof. dr hab. Roman Góral, płk dr med. Stanisław Góra, prof. dr hab. Edmund Chróścielewski, prorektor ds. lecznictwa i kształcenia podyplomowego doc. dr hab. Janusz Maciejewski, prorektor ds. dydaktyki i wychowania doc. dr hab. Andrzej Łukaszyk, dziekan Wydziału Farmacji prof. dr hab. Jan Pawlaczyk [fot. Józef Strzyż, zbiory Ewy Sumelki] .	264
111. Profesor Antoni Pruszewicz, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1987–1993 [zdjęcie portretu wiszącego w gabinecie rektora Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego, znajdującym się w Collegium Maius przy ul. Fredry 10] .	269
112. Profesor Maciej Gembicki, pierwszy dziekan Wydziału Lekarskiego II, powołanego do życia w 1992 r. [zasoby Działu Promocji UMP] .	274
113. Profesor Bogdan Miśkowiak, dziekan Wydziału Lekarskiego II w latach 1993–1999 [zasoby Działu Promocji UMP] .	277
114. Profesor Laura Wołowicka, dziekan Wydziału Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu, od 1998 r. Wydziału Nauk o Zdrowiu, w latach 1990–1996 [zasoby Działu Promocji UMP] .	279
115. Profesor Tadeusz Wyrzykiewicz, dziekan Wydziału Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu, od 1998 r. Wydziału Nauk o Zdrowiu, w latach 1996–1999 [zasoby Działu Promocji UMP] .	281
116. Profesor Janusz Gadzinowski, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1993–1999 [zdjęcie portretu wiszącego w gabinecie rektora Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego, znajdującym się w Collegium Maius przy ul. Fredry 10] .	286
117. Profesor Leon Drobnik, rektor Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1999–2002. [zdjęcie portretu wiszącego w gabinecie rektora Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego, Collegium Maius, ul. Fredry 10] .	299
118. Profesor Grzegorz Bręborowicz, rektor Akademii Medycznej, a następnie Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu w latach 2002–2008 [zdjęcie portretu wiszącego w gabinecie rektora Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego, Collegium Maius, ul. Fredry 10] .	303

119. Profesor Kazimierz Rzymiski, dziekan Wydziału Lekarskiego I w latach 1990–1996 [zasoby Działu Promocji UMP]	305
120. Profesor Andrzej Obrębowski, dziekan Wydziału Lekarskiego I w latach 1996–2002 [zasoby Działu Promocji UMP]	305
121. Profesor Władysław Manikowski, dziekan Wydziału Lekarskiego I w latach 2002–2009 [zasoby Działu Promocji UMP]	305
122. Jedną z form aktywności naukowo-organizacyjnej pracowników AM były konferencje. Na zdjęciu uczestnicy konferencji poświęconej chorobom trzustki u dzieci, Poznań 1990 r. Od lewej profesorowie: Janusz Maciejewski, Marian Krawczyński, Ludwik Malendowicz, Lech Hryniewicz, ..., Jan Hasik [zbiory prof. Mariana Krawczyńskiego]	307
123. Profesor Zyta Płotkowiak, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1993–1999 [zasoby Działu Promocji UMP]	309
124. Profesor Zenon Kokot, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 1999–2005 [zasoby Działu Promocji UMP]	309
125. Otwarcie w dniu 3 X 2006 r. Oddziału Hematologii. Na zdjęciu rektor prof. Grzegorz Bręborowicz i prof. Mieczysław Komarnicki, kierownik Kliniki Hematologii [fot. Kazimierz Fryś, zasoby Działu Promocji UMP]	316
126. Profesor Honorata Limanowska-Shaw, dziekan Wydziału Lekarskiego II w latach 1999–2005 [zasoby Działu Promocji UMP]	320
127. Collegium Stomatologicum z lotu ptaka [fot. Mirosław Baryga, zasoby Działu Promocji UMP]	321
128. Pracownicy Wydziału Nauk o Zdrowiu podczas pobytu w Getyndze w 1995 r. w ramach programu TEMPUS. Na zdjęciu w pierwszym rzędzie od lewej m.in.: mgr Marlena Szczepska, dr Barbara Zielińska; w drugim rzędzie od lewej: dr Barbara Janus, mgr Dorota Kubiak-Pokrzywniak, dr Anna Rydzewska, mgr Elżbieta Olek, dr Małgorzata Poślusznna oraz dr Frans Vergeer z Holandii [zasoby Działu Promocji UMP]	325
129. Uczestnicy <i>summer school</i> podczas pobytu na Uniwersytecie w Esslingen w 2011 r. [zasoby Działu Promocji UMP]	328
130. Profesor Andrzej Tykarski, dziekan Wydziału Lekarskiego II w latach 2005–2012 [zasoby Działu Promocji UMP]	333
131. Doktor hab. Maria Danuta Głowacka, dziekan Wydziału Nauk o Zdrowiu w latach 1999–2003 [zasoby Działu Promocji UMP]	336
132. Profesor Tomasz Opala, dziekan Wydziału Nauk o Zdrowiu w latach 2002–2008 [zasoby Działu Promocji UMP]	336
133. Dzień Sportu na Uczelni jest okazją do podsumowania osiągnięć studentów na niwie sportowej. Na zdjęciu święto sportu uczelnianego w 2004 r. [fot. Kazimierz Fryś, zasoby Działu Promocji UMP]	340
134. Dyplomatorium studentów kierunku anglojęzycznego w dniu 17 I 2004 r. w Auli UAM [fot. Kazimierz Fryś, zasoby Działu Promocji UMP]	343
135. Dyplomatorium studentów Wydziału Nauk o Zdrowiu w dniu 16 XII 2006 r. w Auli UAM [fot. Kazimierz Fryś, zasoby Działu Promocji UMP]	345
136. Akademiki AM/UMP Aspirynka oraz Medyk przy ul. Rokietnickiej 6 i 4, oddane do użytku na początku XXI w. [zasoby Działu Promocji UMP]	347
137. Dzień Dziękczynienia jest od wielu lat uroczyste obchodzony przez studentów studiów anglojęzycznych Akademii Medycznej w Poznaniu. Na zdjęciu	

<i>Thanksgiving Day</i> w 2004 r. [fot. Kazimierz Fryś, zasoby Działu Promocji UMP]	348
138. W uroczystości <i>Thanksgiving Day</i> biorą udział także wykładowcy. Na zdjęciu prof. Honorata Limanowska-Shaw; fot. z 2004 r. [fot. Kazimierz Fryś, zasoby Działu Promocji UMP]	349
139. Hospicjum Palium na os. Rusa 55, oddane do użytku w 2001 r., służy pacjentom u kresu życia, ale także stanowi ważne miejsce edukacji studentów UMP [zasoby Działu Promocji UMP]	355
140. Pracownicy Akademii Medycznej udekorowani odznaczeniami państwowymi w dniu 1 XII 2006 r. Od lewej: Marian Grzymisławski, Marta Szymankiewicz-Bręborowicz, Wanda Horst-Sikorska, Ryszard Żaba, Bożena Wiskirska-Woźnica, Danuta Cenajek-Musiał, Anna Wojciechowska, Alicja Sekula, Teresa Wika, Ewa Kamińska [fot. Kazimierz Fryś, zasoby Działu Promocji UMP]	357
141. Profesor Jacek Wysocki, rektor Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu w latach 2008–2016 [fot. Mirosław Baryga, zasoby Działu Promocji UMP]	363
142. Profesor Andrzej Tykarski, rektor Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu wybrany na kadencję 2016–2020 [fot. Mirosław Baryga, zasoby Działu Promocji UMP]	365
143. Profesor Ryszard Marciniak, dziekan Wydziału Lekarskiego I w latach 2008–2016 [fot. Mirosław Baryga, zasoby Działu Promocji UMP]	368
144. Profesor Ewa Wender-Ożegowska, dziekan Wydziału Lekarskiego I wybrana na kadencję 2016–2020 [fot. Mirosław Baryga, zasoby Działu Promocji UMP] ...	368
145. Profesor Zbigniew Krasieński, dziekan Wydziału Lekarskiego II w latach 2012–2016 oraz wybrany na kadencję 2016–2020 [fot. Mirosław Baryga, zasoby Działu Promocji UMP]	370
146. Profesor Edmund Grześkowiak, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 2005–2012 [fot. Mirosław Baryga, zasoby Działu Promocji UMP]	371
147. Profesor Lucjusz Zaprutko, dziekan Wydziału Farmaceutycznego w latach 2012–2016 oraz wybrany na kadencję 2016–2020 [fot. Mirosław Baryga, zasoby Działu Promocji UMP]	371
148. Profesor Włodzimierz Samborski, dziekan Wydziału Nauk o Zdrowiu w latach 2008–2016 [fot. Mirosław Baryga, zasoby Działu Promocji UMP]	372
149. Profesor Małgorzata Kotwicka, dziekan Wydziału Nauk o Zdrowiu wybrana na kadencję 2016–2020 [fot. Mirosław Baryga, zasoby Działu Promocji UMP] ...	372
150. Sala Czarna w Collegium Anatomicum po remoncie w październiku 2010 r. [fot. Mirosław Baryga, zasoby Działu Promocji UMP]	373
151. Sala Wykładowa im. Heliodora Święcickiego w Szpitalu Ginekologiczno-Położniczym przy ul. Polnej po remoncie w 2010 r. [fot. Mirosław Baryga, zasoby Działu Promocji UMP]	374
152. Otwarte 7 XI 2018 r. Centrum Symulacji Medycznej w Collegium Adama Wrzowska przy ul. Rokietniczej 7 od początku stało się jednym z głównych miejsc edukacji dla studentów wszystkich 22 kierunków studiów na UMP. W tle dwa akademiki – z lewej Karolek, z prawej Eskulap [fot. Mirosław Baryga, zasoby Działu Promocji UMP]	375
153. Dawny Szpital Wojskowy nr 111 przy ul. Grunwaldzkiej zasilił w 2011 r. bazę kliniczną UMP [fot. Mirosław Baryga, zasoby Działu Promocji UMP]	376
154. Oddane do użytku w 2014 r. Centrum Biologii Medycznej przy ul. Rokietniczej 8 stało się siedzibą jednostek prowadzących badania w zakresie genetyki me-	

dycznej i biologii molekularnej [fot. Mirosław Baryga, zasoby Działu Promocji UMP]	378
155. W grudniu 2018 r. odbyło się uroczyste odsłonięcie tablicy w miejscu budo- wy przyszłego Collegium Pharmaceuticum na terenie kampusu Uniwersytetu Medycznego przy ul. Rokietnickiej. Na zdjęciu: rektor prof. Andrzej Tykarski, dziekan Wydziału Farmaceutycznego prof. Lucjusz Zaprutko oraz prodziekan Wydziału Farmaceutycznego prof. Franciszek Główka [fot. Mirosław Baryga, zasoby Działu Promocji UMP]	382
156. Przygotowania do operacji usunięcia guza serca przeprowadzonej w kierowanej przez prof. Marka Jemielitego Klinice Kardiologii i Transplantologii we wrześniu 2007 r. [zasoby Działu Promocji UMP]	389
157. Collegium Stomatologicum przy ul. Bukowskiej 70 od wielu lat służy dydaktyce stomatologów, ale także jest siedzibą dziekanatu Wydziału Lekarskiego II [zasoby Działu Promocji UMP]	392
158. Uroczyste dyplomatoria od lat wieńczą ukończenie studiów. Na zdjęciu studenci kierunku lekarskiego podczas dyplomatorium w Auli UAM w 2018 r. [fot. Mi- rosław Baryga, zasoby Działu Promocji UMP]	399
159. Wizytówką Uniwersytetu Medycznego od wielu lat jest Chór. Tutaj podczas <i>tournee</i> w Hiszpanii (Barcelona) [autor fot. nieznany, zbiory Chóru i Działu Promocji UMP]	401
160. Akademicki tytuł honorowy nadawany jest przez uczelnie osobom szczególnie zasłużonym dla nauki. Na zdjęciu uroczystość nadania tytułu doktora <i>honoris causa</i> Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu prof. Leonardowi Wartofsky'emu w dniu 22 VIII 2017 r.; obok uhonorowanego stoją: rektor prof. Andrzej Tykarski, prof. Marek Ruchała, dziekan Wydziału Lekarskiego II prof. Zbigniew Krasieński oraz prof. Grzegorz Dworacki [fot. Mirosław Baryga, zasoby Działu Promocji UMP]	405
161. Profesor Franciszek Adamanis [autor fot. nieznany, zbiory MUMP]	409
162. Profesor Henryk Bręborowicz [autor fot. nieznany, zbiory prof. Grzegorza Brę- borowicza]	418
163. Profesor Józef Chmiel [autor fot. nieznany, zbiory AUMP]	424
164. Profesor Maria Chmielowa [autor fot. nieznany, zbiory AUMP]	427
165. Profesor Edmund Chróścielewski [fot. Józef Strzyż, zbiory Ewy Sumelki]	433
166. Profesor Wiktor M. Dega [autor fot. nieznany, zbiory Ortopedyczno-Rehabili- tacyjnego Szpitala Klinicznego UMP]	438
167. Profesor Roman Drews [autor fot. nieznany, zbiory Katedry i Kliniki Chirurgii Ogólnej, Endokrynologicznej i Onkologii Gastroenterologicznej UMP]	443
168. Profesor Lech Działoszyński [autor fot. nieznany, zbiory AUMP]	452
169. Profesor Czesław Gerwel [autor fot. nieznany, zbiory AUMP]	456
170. Profesor Witold Włodzimierz Głowacki [zbiory Katedry Historii Medycyny UMP]	460
171. Profesor Roman Góral [fot. „FOTOS” Studio nr 2, Poznań, zbiory MUMP] ...	465
172. Profesor Antoni Horst [fot. Józef Strzyż, zbiory Ewy Sumelki]	470
173. Profesor Karol Jonscher [autor fot. nieznany, zbiory Rodziny]	484
174. Profesor Witold Jurczyk [autor fot. nieznany, zbiory AUMP]	492
175. Profesor Tadeusz Kurkiewicz [autor fot. nieznany, zbiory MUMP]	500
176. Profesor Leon Lakner [autor fot. nieznany, zbiory AUMP]	507

177. Profesor Rufina Stella Ludwiczak [autor fot. nieznany, zbiory MUMP]	510
178. Profesor Witold Michałkiewicz [autor fot. nieznany, źródło: img, gcsi, 19FDD0636F37CE9E190A1F91C1ACFB51AC11F5A7, mpid, 8, maxwidth, 1920, maxheight, 944]	517
179. Profesor Tadeusz Pisarski [autor fot. nieznany, zbiory MUMP]	522
180. Profesor Adam Piskorz [autor fot. nieznany, zbiory prof. Anity Magowskiej] ..	527
181. Profesor Jan Roguski [autor fot. nieznany, zbiory AUMP]	531
182. Docent dr hab. Marcin Sarnowski [autor fot. nieznany, zbiory AUMP]	536
183. Profesor Rudolf Willi Sarrazin [autor fot. nieznany, zbiory prof. Ryszarda Koczorowskiego]	542
184. Profesor Ludwik Skubiszewski [Warszawa, Łazienki, lipiec 1951 r.; fot. Piotr Skubiszewski, zbiory autora zdjęcia]	546
185. Profesor Olech Szczepski [autor fot. nieznany, zbiory APAN]	553
186. Profesor Maria Szmytówna [autor fot. nieznany, zbiory AUMP]	559
187. Doktor Krzysztof Trzciniński [autor fot. nieznany, zbiory AUMP]	563
188. Profesor Witold Woźniak [autor fot. nieznany, zbiory Katedry i Zakładu Anatomii Patologicznej UMP]	565
189. Profesor Jerzy Wójtowicz [autor fot. nieznany, zbiory Małgorzaty Pydy, Stanisława Wójtowicza]	569
190. Profesor Aleksander Zakrzewski [autor fot. nieznany, zbiory Kliniki Otolaryngologii i Onkologii Laryngologicznej UMP]	575

Poznan University of Medical Sciences, 1950–2019

History and the luminaries of science

Summary

The aim of this book is to chronicle the history of Poznan University of Medical Sciences (PUMS) from 1950 to 2018. On the one hand, the authors strive to present the reasons taken in 1950 to detach the faculties of Medicine and Pharmacy from Poznan University and set up a new institution under the name Poznan Medical Academy. On the other, they outline the development and achievements of the Academy, thanks to which, in 2007, this institution attained the status of a University of Medical Sciences. The book is both chronological and topic-related, which is influenced by important events in Poland's recent history, and also by current policy in the field of science and higher education. This is reflected in the book's structure, which comprises seven chapters. The early days of the Medical Academy in Poznań are described, first as part of the Poznan Society of the Friends of the Sciences between 1867 and 1918, and next through the opening of Poznan University Faculty of Pharmacy and Faculty of Medicine, along with their development between 1920 and 1949 (*Chapter I*). One important figure for medicine in Poznań was Prof. Heliodor Świącicki, a gynaecologist and the first rector of Poznan University (UP). It is thanks to his efforts and those of the first dean of the Faculty of Medicine, Prof. Adam Wrzosek, that the University was able to establish this faculty in 1920. By bringing Prof. Konstanty Hrynakowski to Poznań from Stockholm, Professor Świącicki was instrumental in initiating pharmacy studies at Poznan University in 1919, which laid the foundations for the Faculty of Pharmacy in 1947. The remarkable development of medicine and pharmacy in Poznań was only interrupted by the outbreak of the Second World War. As a result of the Nazi German invasion and Soviet occupation, the material output and resources in medicine and pharmacy were almost entirely destroyed, while dozens of doctors and pharmacists employed at the University lost their lives. Despite this repression, Poznań doctors and pharmacists continued to teach students throughout the war. Education took place at the clandestine University of the Western Lands in Warsaw (1940–1945), and also the Polish Faculty of Medicine in Edinburgh (1941–1945). In January 1945, while the battle for Poznań raged on, the decision was made to rebuild Poznan University and restore medical and pharmacy studies within its walls.

The end of World War II, along with the communists' seizure of power in Poland in 1948, marked the start of a new stage in the history of Poznan Medical Academy. There was a change in Poland's political system and also in the direction of higher education. One of the results was the opening of the Poznan Medical Academy on 1 January 1950, which changed

its name three months later. This institution was based on the departments and units from the Faculty of Medicine with the dentistry division and the Faculty of Pharmacy carved out of Poznan University. There were two reasons for setting up a medical studies institution. One was to rebuild the country, which had sustained huge material and population losses between 1939 and 1945, as well as suffering from a severe lack of qualified medical staff. The other reason was something of an ideological project on the part of the communist authorities to create separate medical universities in post-war Poland. Separating off the sphere of higher education in medicine made it possible to subordinate the health care sector and its university structure. The Medical Academy's growth between 1950 and 1956, during the Stalinist period, primarily entailed the rebuilding and expansion of the university's material resources, as detailed in *Chapter II*.

Poland was an exceptional country in the Eastern Bloc, because the Sovietization of political and socio-economic life progressed at a slower pace, hindering neither the growth of higher education between 1956 and 1980 nor scientific and clinical research. One of the greatest achievements of the time was making Poznań the site of Europe's premier orthopaedics and rehabilitation centre. Headed by its founder, Prof. Wiktor Dega, it became Europe's leading centre for fighting polio and for implementing ideas for the treatment and rehabilitation of disabled people. The political thaw of October 1956 gave further impetus to more far-reaching organisation changes, as a result of which procedures for the democratic election of university authorities were reinstated. Prof. Antoni Horst was elected rector of Poznan Medical Academy, while faculty board members chose deans and vice-deans. One significant decision for the Academy was to assume control of state clinical hospitals, which made it possible to boost the quality of medical students' education and to intensify clinical research. This period of growth at the Academy lasted until 1980 and is described in *Chapter III*. The 1960s and 1970s saw an increase in the number of research fields at Poznan Medical Academy and an expansion in the scope of medical education. Poznan Medical Academy was the country's first to have an Electron Microscopy Centre (1956), Isotopes Centre (1957), Dialysis Unit (1958), Dietetics Centre (1959), Parasitic Diseases Clinic (1961), Industrial Rehabilitation Unit (1968), and a Hand Surgery Clinic (1969). This enhanced role of scientific research led to the founding of research institutes in 1969. It was acknowledged that the numerous new tasks required of students in these tumultuous times of scientific development could be implemented more effectively and easily through larger, integrated organisational units - institutes. This period also saw improvements in the level of teaching. There was a willingness to expand higher education and make it easier for medical personnel to study at the university level. In 1975, in addition to degree courses in medicine, dentistry and pharmacy, a fourth course, nursing, was set up at the newly established Faculty of Nursing. Another sign of the Academy's prosperity was the decision to expand it. Thanks to the efforts of the rectors at that time — Prof. Antoni Horst, Prof. Wiktor Dega, Prof. Olech Szczepski, Prof. Witold Michałkiewicz, and Prof. Roman Góral — the Academy succeeded in acquiring a square plot bordered by four streets — Stanisława Przybyszewskiego, Marcelińska, Polna, and Karola Świerczewskiego streets (today Bukowska street), which would later become the Poznan University of Medical Sciences campus. However, following this short period of academic freedom, restrictions were once again imposed, with the Polish United Workers' Party exerting a growing influence on the Academy's development. This led to the resignation of its rector, Prof. Horst, and later Prof. Dega. The consequence of authoritarian rule in Poland was the events of March 1968 and December 1970. There can be no doubt that these led to reduced freedom for universities and escalated conflicts in Polish society,

culminating in the emergence of the Independent Self-governing Trade Union Solidarity in 1980. Workers' meetings were also organised at Poznan Medical Academy in mid-September 1980, during which the first democratic elections for the workers' trade union were held. This gathering of over 300 Academy employees took place in the Stefan Różycki Lecture Hall at the Collegium Anatomicum.

The effect of 1980's 'Solidarity outbreak' was the democratization of Polish universities, including Poznan Medical Academy. After a 20-year break, elections of the Academy authorities were organised once again; Prof. Jerzy Wójtowicz was elected rector, and docent Jacek Łuczak became the dean of the Faculty of Medicine. Unfortunately, the declaration of martial law on 13 December 1981 put an end to this autonomy. The political and, above all, the economic repercussions of martial law arrested the Academy's development. The lack of investment in the teaching and clinical facilities at a time when student numbers were rising generated difficult conditions for work and research for the entire academic community. This unfortunately, translated into unsatisfactory effects of the teaching process. From this point of view, the 1980s could be described as a lost decade (this period is chronicled in *Chapter IV*). Luckily, it did not turn out to be lost in terms of research conducted at the Academy. Rector Prof. Wójtowicz's fears of international sanctions, which would have meant the Medical Academy dropping out of transnational circulation in research, proved unfounded. The network of international contacts it had built up during the previous 10 years enabled the Academy to grow from the mid-1980s onwards. Another significant event was the Academy Senate's decision of 15th December 1981 to take Karol Marcinkowski, the renowned Poznań doctor, community worker, and patriot, as its patron. The state authorities only sanctioned this decision in 1984.

1989 marked one of the important turning points in post-war Europe and also in Poland, which once more became a free country. *Chapter V* and *Chapter VI* discuss events at the Academy from 1989 to 2018. Under the leadership of its rector, Prof. Antoni Pruszewicz, from the very beginning of the transformation, the Academy authorities adopted the principle of autonomy and extremely active policy of research, teaching and organisation. The result of this was to raise the level of education even further and to increase the quality and quantity of both scientific research and medical services. One way to achieve these goals was by dividing the Faculty of Medicine, which would soon be transformed into Faculty of Medicine II. The Postgraduate Medical Studies Department and Medical Programme in English – the first of its kind in Poland to educate English-speaking medical students, mainly from the USA – became part of this faculty. Moreover, the Faculty of Medicine was renamed Medical Faculty I, and in 1998 the Faculty of Nursing became the Faculty of Health Sciences, expanding the courses it offered. This improved the Academy's financial situation, and also resulted in growth in new investments in teaching, research, and clinical facilities. The end result was better-quality education and research. This enabled the Academy to use the possibilities afforded by the Law on Higher Education, and, on 27 February 2007, to transform into (Karol Marcinkowski) Poznan University of Medical Sciences (PUMS). In doing so, it became the first medical academy in Poland to acquire the status of a university.

The recent decade at Poznan University of Medical Sciences has been one of dynamic growth, with it ranking among the best such institutions in Poland. The university now has approximately 8,000 students, 1,000 of whom are enrolled in the English-speaking programme and come from more than 50 countries. A greater number of degree courses are offered as well. In addition to MD, pharmacy, dentistry, and nursing, a total of 22 courses are now available at PUMS, including the following: midwifery, physiotherapy, electroradiology,

emergency medical services, occupational therapy, medical analytics, cosmetology, medical biotechnology, dietetics. In addition, neurobiology is taught by professors from four institutions that grew out of what was once Poznan University. The infrastructure of PUMS has expanded to take in new buildings located on its campus. In 2004, the new architecturally superb Faculty of Dentistry building, Collegium Stomatologicum, at 70 Bukowska St. was completed. In 2007, work was finished on the Teaching and Congress Centre, complete with the Main Library at 37 Przybyszewskiego St., while 2014 saw the opening of the University Centre for Medical Biology at 8 Rokietnicka St. Perhaps the pinnacle of Poznan University of Medical Sciences' decades-long history was the opening of the new Centre for Medical Simulation at 7 Rokietnicka St., which took place on 7 November 2018. This building was named after the first dean of the Faculty of Medicine, Prof. Adam Wrzosek, who founded the tradition of medical studies in Poznań in 1920. It was a symbolic event, honouring one of the architects of the Poznań tradition of university education in medicine almost 100 years later. A further 30 eminent professors and doctors who were instrumental in developing Poznan University of Medical Sciences are commemorated in the final chapter of this book (*Chapter VIII*). In the biographies of these luminaries, their students and co-workers provide a comprehensive portrayal of their esteemed masters and teachers.

Translated by Rob Pagett

100

UNIwersYTET POZNAŃSKI 1919•2019

UAM UMP UPP AWF

ISBN 978-83-232-3456-2

